تۇرسۇنجان قادىرى

قۇرۇمساق دەرەخ

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

永不枯萎的树:维吾尔文/吐尔孙·/卡德尔著. 一. 喀什:喀什维吾尔文出版社,2000.9

ISBN 7—5373—0811—X

Ⅰ.永... Ⅱ.吐... Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第52609号

喀什维吾尔文出版社出版发行

(喀什市塔吾古孜路14号 邮编:844000)

各地新华书店经销

喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷

850×1168毫米 1/32开本 13.375印张 3插页

2000年11月第1版 2000年11月第1次印刷

印数:1——3110 定价:21.00元

نەشرىياتتىن

ياش يازغۇچى تۇرسۇنجان قادىرى 1960 ـ يىلى ئاتۇش شەھرىگە قاراشلىق ئازاق يېزىسىنىڭ مېيى كەنتىدە ئوقۇتقۇچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ، كېيىن ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئەسلىي يۇرتى ئۈستۈنئاتۇش يېزا تاقۇت كەنتىگە كۆچۈپ چىقىپ ، باشلانغۇچ ـ ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان ؛ 1981 ـ يىلى قىزىلسۇ پىداگوگىكا مەكتىپىنىڭ ئىجتىمائىي پەنلەر سىنىپىنى پۈتكۈزۈپ ، ئاقتۇ ناھىيىسىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان . 1989 ـ يىل 4 ـ ئايدا « قىزىلسۇ گېزىتى » ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكەلگەندىن بۇيان مۇخبىر ـ مۇھەررىر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ .

تۇرسۇنجان قادىرى ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدىلا ئەدەبىياتقا ئىشتىياق باغلاپ ، « بىر تاۋاق يارما » ، « گۈل قىستۇرۇلغان جىنازا » قاتارلىق ھېكايىلارنى يازغان ، 1991 ـ يىلى « قىزىلسۇ گېزىتى »دە ئېلان قىلىنغان «پۇل تاپماق ئاسان ئەمەس » ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلگەن . شۇنىڭدىن ئېتىبارەن « سەھرادىكى كېچە »، «تۇخۇم » ، « تىنجىق تۇن » قاتارلىق 40 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايىسى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان . ئۇ يازغان « جوڭگۇ قىرغىزلىرى » ناملىق ئىككى قىسىملىق تېلېۋىزىيە بەدىئىي سەنئەت فىلىمى 1997 ـ يىلى « قىزىلسۇ ئەدەبىياتى » ژۇرنىلىنىڭ ئۇيغۇرچە ـ قىرغىزچە سانلىرىدا ئېلان قىلىنىپ ، قىرغىز خەلقىنىڭ ئۆزاق دەۋرلىك مەدەنىيىتىنى بىرقەدەر مۇپەسسەل يورۇتۇپ

بەرگەنلىكى بىلەن بەلگىلىك تەسىر قوزغىغان ؛ « تۇخۇم » ناملىق ھېكايىسى « ئۇيغۇر قەلەمكەشلىرى » (قىرغىزچە) ناملىق توپلام (1994 ـ يىلى)دا تونۇشتۇرۇلغان . ئۇنىڭ بىر قىسىم ئەسەرلىرى قىرغىزچە ۋە خەنزۇچە كىتاب ـ ژۇرناللارغا كىرگۈزۈلگەن . قولىگىزدىكىسى ياش يازغۇچىنىڭ تۇنجى رومانى بولۇپ ، نۆۋەتتە « بۇ تەقدىر ئەمەس » ناملىق رومانى ئۈستىدە ئىشلەۋاتىدۇ .

تۇرسۇنجان قادىرى ھازىر قىزىلسۇ ئوبلاستلىق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى .

مۇندەرىجە

بىرىنچى قىسىم قايتىش

دەھشەتلىك يول 3
تۇندىكى ئوت يالقۇنى 7
ھالاكەت 15
يىلان كاۋىپى 19
سىرلىق چوققا 26
ئىزدەنسە ئاسمانغىمۇ يول چىقار 32
خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرى 40
تۇكلۇك ئادەم 46
ئۈمىد ھاياتنى تۇغدۇ 50
ھەر كىمنىڭ تەقدىرى ئۆز قولىدا 60
ئانا بۇركۇت 68
ئۇلار بىرلەشتى 72
قايتىش 83

ئىككىنچى قىسىم بېلىق قارىندا

تەۋەررۈك ساندۇق 107
قانلىق دېڭىز 116

ساغلام تەنلەر 131
تولۇن ئاي 145
دېڭىز لاچىنى 159
چىللىيالمىغان خوراز 172
ئۇ ۋىسال تاپتى 193
بوۋاينىڭ ھېكايىسى 209
يار ئىشقى 224
ئەمدى مەن ئاجىز ئەمەس 244
ئىت ۋاپا 249

ئۈچىنچى قىسىم تاشلىقلىقلار

شۇم خەۋەر 265
قايغۇ ئىچىدە ئىزدىنىش 280
ئېچىلغان سىر 302
كۆڭۈللۈك سەپەر 316
مەسلىھەتچى 341
ساپ ئۆزىمىزدىن 357
چارباغقا ھۇجۇم 365
چارباغنىڭ كۆيدۈرۈلۈشى 378
ئاپپالتىنىڭ كارامىتى 383
سۇكۇتتىكى دەريا 394
« قۇرۇماس دەرەخ » 402
ئاخىرقى سۆز 417

برنجی قسم
قاتیش

دەھشەتلىك يول

ئىككىسى بىر تۆگىگە مىنىپ ، كىشىلەر « سەھرايى كەبىر » دەپ نام قويغان چۆللۈك قويندا كېتىۋاتاتتى . ئۇلارنى پەقەت چۆللۈك پەيدا قىلغان ۋەھىمىلىك مەنزىرىلەر ئوراپ تۇراتتى . بۇ يەردە مۇشۇنچىلىك بىر تۆگىگە ئېرىشىشنىڭ ئۆزىلا قالتىس مۆجىزە ئىدى . چۈنكى ، بۇنداق قۇملۇقنىڭ تاناۋىنى تارتىشتا « چۆل كېمىسى » بولمىسا بولمايتتى . ئەمما ، ئۇلار كېمىچى پالىقنى ئېلىپلا سەپەرگە ئاتلانغاندەك ، تۆگىنىڭ يەم ـ خەشىكىنى ئېسىدىن چىقارغان بولسىمۇ ، قامچىنى ئۇنتۇمىغان ئىدى . ئېچىرقاپ كەتكەن تۆگە ئاپتاپ تەپتىدىن قىزىپ قوقاسقا ئايلانغان چۆلـ لـۇكتە ئاندا ـ ساندا ئۇچراپ قالىدىغان يانتاق ـ چاكاندىلارغا بويۇن سوزۇشىغا باش ـ كۆزىگە قامچا يەيتتى . ئۇنىڭ شىللىسىدە چاپلىشىپ ئولتۇرغان ياش ئەر ـ خوتۇن تېزراق بىر مەنزىلگە يېتىشۈپلىشقا ئالدىرايتتى .

ئۇلار شۇنداق چۆللۈكتە كېتىۋاتقىنىغا قارىماي ، تولىمۇ روھلۇق كۆرۈنەتتى . گەرچە قاغجىرىغان زېمىن ئۈستىدە توختىماي ئېقىۋاتقان شىر ـ شىر قۇملار ئۇلارنى بويسۇندۇرۇشقا ئۇرۇنسىمۇ ، تىنىمسىز ھەرـ كەت دۆۋە ـ دۆۋە قۇملارنى ھامان ئارقىدا قالدۇراتتى . تۆگە لوكىسىنى ئەسلىتىدىغان قۇم بارخانلىرى داۋالغۇش ئىلكىدىكى چەكسىز دېڭىزغا ئوخشىشاتتى . ئۇلار بولسا خۇددى پالاقسىز قولۇافتا لەيلەپ كېتىۋاتقاندەك سەپىرىنى داۋاملاشتۇراتتى .

بەجايىكى ، بۇ قۇملۇق ئۇلار كىچىكىدە ئېغىناپ ئويناپىدىغان مەـ ھەللىسىدىكى راھەتبەخش قۇملاردىن بولماستىن ، بەلكى يەر شارىنىڭ

ئونـدىـن يەتتىسىنى ئىگىلەيدىغان دېڭىز ـ ئوكيانلارنىڭ چوڭ بىر پارچە-سىدەك كـىرسە چىقماس تىلسىماتنىڭ ئۆزى ئىدى . ئەتراپىنى قورشاپ تـۇرغـان ئېدىـرلار ـ تاغلار گويا قۇملارنى دەريا سۈيىگە ئوخشاش ئېقىپ كەتمىسۇن دېگەندەك بىر يەرگە قاماپ تۇراتتى . بۇرۇقتۇرما بولغان قۇملار كـۆچـلـۈك قـۇياش نۇرىدا قوقاستەك قىزىپ ، ئۇلارنىڭ سەپىرىگە توسالغۇ بولۇشقا ئۇرۇناتتى .

چـىدىـغـۇسىز تەشنالىق ئۇلارنى قىيناپ ، گاللىرىنى ئوتۇندەك قا-تـۇرۇۋەتـتى ، لەۋلىرىنى ئاقۇالداقتەك ئېتىلدۇرۇپ ، شۇڭلاشتۇردى . ئۇلار شۇ ھالدىمۇ ئۇن ـ تىنسىز مېڭىۋەردى .

تـۆگـىـنـىـڭ ئالدىغا مىنگەن پالۋان قۇرۇغان لەۋلىرىنى يالىغىنچە بـېـشـىـنـى بـۇراپ ئارقـىسىغا قارىغان ئىدى ، تاشكۈل ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى چـۈشـىـنىپ ، سۇ قاپقىنى قۇلقىغا يېقىن ئەكېلىپ چالغىتتى . شالاقلىغان ئاۋازنى ئاڭـلـىـغـان پـالـۋان يـەتـكـۈدەك سۇنىڭ بارلىقىنى پەرەز قىلغان بـولـسـىـمـۇ ، نېمىشقىدۇر ئېغىزىنى نەمدۇېلىشتىن يالتايدى . ئۇنىڭ بۇ مۇ-شـەقـەتـلـىـك سـەپـەردە كـۈتـۈلمىگەن ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ، سۇنى ئايىغانلىقى ئېنىق ئىدى .

پـالـۋان سۇنى يەنە بىر قېتىم كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە ، تەشنالىق يۈرىكىنى چېقىپ ئۆتكەندەك بولدى . چۈنكى ، بۇنداق خەتەرلىك سەپەردە سـۇ ھايـاتـلـىـقـىـنـىـڭ بـىـردىـنـبـىر كاپالىتى ئىدى . ئۇ پات ـ پات قولىنى پـېشانىسىگە سايىۋەن قىلىپ مەنزىلگە تىكىلىپ قارايتتى ، لېكىن ئۇنىڭ نـىـشـانـە كـۆرۈنـمـەيـتتى . پەقەت كۆز ئالدىدا ئالۋۇنلار جىمىرلاپ تېنىنى شـۇركـۈنـدۈرەتـتى . يـولـنـى داۋاملاشتۇرغانسېرى بايىقى مەنزىرىلەر يەنە ئالدىدىكى يىراق نۇقتىدا ئەكس ئېتەتتى .

ئەمـەلىيەتتە بۇ چوڭ چۆللۈكتە نەدىمۇ يول بولسۇن ؟ ئۇلار پەقەت ئۆز سـېـزىـمـى بـىـلـەن تـۇرلـۈك بەلگىلەرگە ئاساسلىنىپ يۈرەتتى . ئۇلار قـەدەملىرىنى يۆتكىشىگىلا سۇنىڭ ئېقىشىنى ئەسلىتىدىغان قۇملار ئىزلارنى يـوقـىـتـىـپ ئۇلـگۈرەتتى . مانا بۇ ئىككىيلەن چۆللۈك باغرىغا يېڭىدىن ئىز

سالماقتا ئىدى . پايانسىز قۇملۇق قەدەم رەنج قىلغۇچى بۇ ئەر - خوتۇنلارنى ئەنە شۇنداق جاپالىق يۈرۈپ ، يېگۈزاشتىن يول تېپىشقا مەجبۇرلايتتى .

پالۋان يېقىنلا يەردە بىر تۆگىنىڭ سۇنايلىنىپ ياتقانلىقىنى كۆردى . بۇ ھالدىن ئۇنىڭ يۈرىكى « جىغ » قىلىپ : « بۇ تۆگە مىسكىن ئىگىسىنى ياياق قالدۇرۇپ يېتىۋالغان بولمىسۇن » دېگەننى خىيالىغا كەلتۈردى . چۈنكى ، ئۇلار ئۆزلىرىمۇ دەردەمەن يولۇچى - دە ! تۆگىسىدىن ئايرىلىپ قالسا يولنى داۋاملاشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەسلىكى ئۇلارغا ئايان . يېقىنلاپ بېرىۋىدى ، ياتقىنى بىر تاپ بولۇپ چىقتى . ئۇنىڭ بىر قىسمى چوقچىيىپ تۇرسا ، يەنە بىر قىسمى قۇمغا كۆمۈكلۈك ئىدى . قارشى تەرەپىدىن چوڭ بىر قۇش چوقۇلاۋاتاتتى . بەش قەدەمچە نېرىدا كەتمەن سېپىلدەك بىر يىلان باش قىسمىنى تىك كۆتۈرۈۋالغان ئىدى . پالۋان بىلەن تاشقۇلنى بىردىنلا سۇر باستى . بۇ يىرتقۇچلار ئادەمدىن تەپ تارتىدىغاندەك قىلمايتتى . تاپتىن غەيرىي ھىد كەلمىگىنىدىن قارىغاندا ، تۆگە تېخى بايىلا ئۆلگىنى ئېنىق ئىدى . يەنە بىر تەرەپتىن كۆمەچ كۆمسە ھازىرلا پىشقۇدەك قىزىق قۇمدا تېزدىن قۇرۇپ قاقشالغا ئايلانغان دېيىشكىمۇ بولاتتى . نېمىلا بولمىسۇن بۇ « چۆل كېمىسى » ئىگىسىنى مەنزىلگە يەتكۈزەلمەي « بېرىم يول »دا ھالاك بولغان ئىدى . ئەمما بۇ ئەر - خوتۇن تۇنجى بولۇپ تىلسىماتلىق دەشتۇچۆلنى بۆسۈپ ، يول ئاچماقتا ئىدى . بۇ چۆللۈكتە ھايات-ماماتلىقنىڭ دەرۋازىسى ئەنە شۇنداق قۇلۇپلانغاچقا ، تاپ ئەتراپىدىكى ئاشۇنداق گۆشخور قۇشلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، قۇملۇقتا باشقا جاندارمۇ كەمدىن - كەم ئۇچرايتتى .

ئادەمنى شۇركۈندۈرىدىغان غەيرىي بىر سادا جىمجىتلىقنى بۇزاتتى . بۇنداق جىمجىتلىق كۆيدۇرگۈچى ئاپتاپنىڭ تەپتىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى . تۆگە خۇددى قۇملارنى يۇدۇپ كېتىۋاتقاندەك قەدىمىنى ئېغىر - ئېغىر يۆتكەيتتى . ئۇلار شۇنچە يول يۈرسىمۇ بۇ گىياھسىز چوڭ چۆللۈك قوينىدا ئېزىپ قېلىپ بىر دائىرىنى ئايلىنىپ يۈرگەنەكلا تۇيغۇدا ئىدى .

قۇملۇق تامامەن ئوخشاشمايدىغان چىرايلارنى بىر-مەدىلا پۈتۈنلەي ئوخشىمىدىغان چىرايلارغا ئايلاندۇرۇپ قويياتتى . شۇ تاپتا بۇ ئىككىيلەنمۇ قايسىسىڭ ئەر ، قايسىسىنىڭ ئاياللىقىنى پەرقلەندۈرگىلى بولمايدىغان بىر جۈپ قوشماقلارغا ئوخشىشاتتى . قىسقىسى ، بۇ قارغىش تەگكۈر زېمىنغا ئاياغ باسقانلارنىڭ ئەسلىي چىرايىدىن ئەسەر قالمايتتى .

ئۇلار تولىمۇ جىمغۇرلىشىپ كەتكەن ئىدى ، جاننى قاقشتىدىغان تىنىچلىقتا زۇۋان سۈرۈش تۈگۈل ، نەپەس ئېلىشمۇ قىيىن بولغاچقا ، ئاستا-ئاستا تۆگىدەك بۇرۇن پەرەكلىرىنى كېرىپ پۈشۈلدايتتى . ئىلگىرىكىدەك ئانچە - مۇنچە گىڭشىپ قويىدىغان ناخشىلىرىمۇ ئېچىگە سىڭىپ كەتكەن بولۇپ ، ئۇلارنىڭ روھىي ھالىتى مۇسىبەتلىك ئادەملەردەك كۆرۈنەتتى . ئۇزۇن يول مەڭگۈ تۈگىمەيدىغاندەك ، ھەتتا ئۆتەڭمۇ بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك ئۇلارنى تەشۋىش ئىلكىگە ئېلىۋالغان ئىدى .

تاشگۈل ئاخىر قاپاقنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ ، پالۋاننى يېنىك نوقۇدى . پالۋان سۈدىن بىر يۈتۈم ئىچىپ ، قاپاقنى تاشگۈلگە قايتۇرۇپ بەردى . تاشگۈلمۇ تونۇردەك ئىسسىقتا قاينىغان سۈدىن ئاۋايلاپ بىر يۈتۈم ئوتلاپ گېلىنى نەمدىۋالدى .

ئۇلار يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە تۇرالغۇغا يېتىپ كەلدى . تەيمۇر بوۋاي ئۇلارنىڭ بۇ چۆللۈكنى تۇنجى بويسۇندۇرغان مۆجىزە خاراكتېرلىك ئىشىدىن خەۋەر تېپىپ ھەيران قالدى ۋە ئۇلارنى كۆكلى تارتقان يېمەك - ئىچمەكلەر بىلەن غىزالاندۇرغاندىن كېيىن ، ئورۇن راسلاپ بېرىپ ، تۆگىنى جايلاشتۇرۇش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى .

تۇندىكى ئوت يالقۇنى

تاشگۇل يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە ئۇخلىغىنىغا قارىماي ، قۇياش ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلۈشى بىلەن تەڭ ئورنىدىن تۇردى . پالۋان بولسا ھېچ-نېمىنى تۇيماي خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى . تاشگۇل ئۇنىڭ كۆپرەك ئارام ئېلىۋېلىشىنى تىلەپ ، مەمنۇنلۇق ئىلكىدە قاراپ قويدى . دەرۋەقە ، تاشگۇل ئۇنىڭغا شۇنداق كۆيۈنەتتىكى ، ھەرقانداق ئالدىراش ئەھۋالدىمۇ ئىشلارنى ئۆزى قىلۇېرەتتى . ھېلىھەم كېچە ھارغىنلىقتا قالايمقان تاشلى-ۋەتكەن نەرسە - كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇشقا تۇتۇندى .

ھەش - پەش دېگۈچە قۇياش نۇرى پەنجىرىدىن شۇڭغۇپ كىردى . تاشگۇل پەنجىرىنىڭ ئىككى گىرۋىكىنى چىڭ تۇتقىنىچە سىرتقا بويۇنداپ قارىدى . ئۇنىڭ كۆزىگە تۇنجى بولۇپ چېلىققىنى يەنىلا ئۆتەڭنى قىستاپ تۇرغان قۇم بارخانلىرى بولدى . سارغۇچ قۇملار سەلكىن شامالدا ئۆتەڭگە قاراپ ئاقماقتا ئىدى . ئۇ ، پەنجىرە گىرۋىكىدىن قولىنى بوشتىپ ، تامدا ئەكس ئەتكەن چېكىت - چېكىت نۇرلارغا تىكىلدى . بۇ جىمجىت ، قىزغۇچ نۇرلار بارا - بارا ئاقىرىۋاتاتتى . پالۋاننىڭ ئېغىر پۇ-شۇلداشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۆي ئىچى جىمجىتلىققا پاتقان ئىدى . پەقەت پەنجىرىدىن چۆل بىلەن دېڭىزنىڭ بىرىكمە شاۋقۇنىدىن ھاسىل بولغان مۇرەككەپ سادا ئاڭلىنىپ تۇراتتى . تاشگۇل ئادەمنى مۇڭغا پاتۇرىدىغان بۇنداق ساداغا ئادەتلىنىپ قالغاچقىمىكىن ، شۇنچىلىك تەم-كىن ۋە پەرۋاسىز ئىدى . ئاخشام ئۇلار يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە كېلىپ ئەتراپىنى پەرقلەندۈرۈشكە ئۇلگۇرمىگەچكە ، تاشگۇل دېڭىزنىڭ تاڭ قۇ-ياشى سۆيگەن مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىشنى خالاپ قالدى . ئۇ ئۆيدىن

چىقىشىغا ئۆتەڭدىكى مىخ - مىخ ئادەملەر كۆزگە چېلىقتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى يۈك ئارتىلغان قاتار - قاتار تۆگىلەرنى دېگۈز تەرەپكە ئېلىپ كېتىۋاتاتتى؛ بەزىلىرى كېمىدىن قۇرۇقلۇققا چىقىۋاتاتتى، ئاز ساندىكىلىرى بولسا كېمىدىن چۈشۈرگەن مااللارنى چۆكلىنىپ ياتقان قاتار - قاتار تۆگىلەرگە ئارتىۋاتاتتى. تۆگىلەر خۇددى ئۈستىگە تاغ يۈكلىنىۋاتقاندەك، ئالەمنى مالەم قىلىپ سەت ۋارقىرايتتى. ھەر خىل تىللاردا گويا بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇۋاتقاندەك گەپلىشىۋاتقانلارنىڭ قوپال ئاۋازلىرى تۆگىلەرنىڭ نالىلىك ۋارقىرىشىغا قوشۇلۇپ كېتەتتى. تاشگۈل بۇ خىل مۇرەككەپ مۇھىتتا كۆپ تۇرمايلا ئارقىغا بۇرۇلدى. پالۋان بىلەن تاشگۈل ئۆزئارا مۇساپىلەرنى بېسىپ بۇ ئارالغا كېلىپ، ئاندىن بۇ ئۆتەڭدىن يىراق - يىراق جايلارغا ئاتلانغان ئىدى. ئۇلار بارغانلىكى ېپرىدە ئۆز تىرىكچىلىكى بىلەن ئالدىراش ئادەملەرنى كۆردى. ياقا يۇرتلۇقلارنىڭ ئۆزلىرى بىلەن پەرۋايى يوقلۇقىنى ھار ئېلىپ، يەنە بۇ ئارالغا قايتىپ كەلدى. لېكىن، كىشىلەرنىڭ بىر - بىرى بىلەن بولغان يېقىنلىقىمۇ ئۇلارنى ھەرقانچە بىزار قىلسىمۇ، چىدىماي بولمايتتى. تاشگۈل ھازىر كۆز ئالدىدا ئۆز ئىشلىرى بىلەن ئۆلە - تىرىلىشىگە باقماي مەشغۇل بولۇۋاتقان ئادەملەرنى كۆرۈپ ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئەسلەپ قالغان ئىدى.

دېگۈز ساھىلىدىكى بۇ ئۆتەڭ سۇ ۋە قۇرۇقلۇق قاتنىشىدىكى مۇھىم تۇتۇن بولغاچقا، ھەر خىل مەملىكەت - قوۋمدىن كەلگەن ئۇلۇغ زاتلار، ھېكىملەر ۋە دانىشمەنلەرنىڭ شاراپتى بىلەن تولىمۇ كۆجۇم ئۆتەڭگە ئايلانغان ئىدى. ئۇ، دېگۈزنىڭ كۈنگەي قىرغىقىغا جايلاشقان بولۇپ، چۆللۈك تېنىدىكى غايەت زور قان تومۇرغا ئوخشىشاتتى. دېگۈزنىڭ ئىككى قىرغىقىدىكى كۈنپېتىشتىن كۈنچىقىشقا بويلاپ سوزۇلغان ئېگىزلىك ۋە ئېدىرلىقلار بۇ قان تومۇرنىڭ دولقۇنلىرىنى ئەسرەلەردىن بۇيان كەشىلەپ، چۆلنى سۇغا، سۇنى چۆلگە تەشنا قىلىپ كېلىۋاتاتتى.

قۇلاق - مېڭىنى يەيدىغان ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاۋازلار تاشگۈلنىڭ

نېرۋىسىنى ئۆرلەتتى بولغاي ، كۆزلىرى بىردىنلا دېڭىزدىكى « ئالتۇن چېچەك »لەرگە چۈشتى ، ئۇ ئۆزىمۇ سەزمەستىن « ئايھاي ! » دېۋەتتى - دە ، بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ يۇقىرىغا چىقتى . دەرۋەقە ، قىنىغا پاتماي چايقىلىۋاتقان دېڭىز سۈيى قۇياشنىڭ ئەتىگەندىكى گىل رەڭ نۇرىدا دەم ئالتۇن چېچەكلەردەك ، دەم ئۇنچە - مەرۋايىتلاردەك ، دەم دېڭىزغا يېپىلغان غايەت چوڭ شايىدەك ئاجايىپ كۆركەم جۇلالايىتتى . گۈزەل مەنزىرىلەر تاشگۈلنىڭ ئويچان كۆزلىرىنى چاقنىتىپ ، ئېغىرلىشىپ كەتكەن كاللىسىنى يەڭگىللەتكەندەك بولدى . ئۇ بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈۋاتقان كەيپىياتنىڭ تەسىرىدە تېخىمۇ روھلىنىپ ، كۈنگەيدە تاۋلىنىپ تۇرغان باراقسان خورما ، پالما دەرەخلىرىنى تاماشا قىلدى . بۇنىڭ بىلەن كۆڭلى شادلىققا تولدى ، كۆزلىرىنى يىراقلارغا تىكىۋىدى ، چوقچىيىپ تۇرغان ئېگىز تاغلار گويا چەكسىز قۇملۇقنىڭ ئومۇرتقىسىدەك تۇيغۇ بەردى . شۇ ئەسنادا خورما دەرىخىدىن بىر توپ كىچىك قۇش كۆتۈرۈلدى - دە ، پالمنى ئەگىپ ئۆتۈپ يانتاق تۈۋىگە قوندى ، ئاندىن ۋىچىرلاپ سايراشقىنىچە ئۇچى كۆتمەكلىشىپ كەتكەن بۇ يانتاقنى چوقۇلاشقا باشلىدى . كۈتۈلمىگەندە بىر نار تۆگە پەيدا بولۇپ ، يانتاقنى بىر قاساپلا يىلتىزى بىلەن يۇلۇۋالدى . قۇشلارنىڭ كۆپچىلىكى بۇ ھالدىن نارازى بولۇشۇپ ئۇچۇپ كېتىشتى . بەزىلىرى ئەتراپتا ئەگىپ يۇرۇشتى . بەك ئېچىرقاپ كەتكەنلىرىدىن بىرقانچىسى بولسا تۆگىنىڭ ئاغزىغا كىرىپ كېتىۋاتقان يانتاقتىن مېھرىنى ئۈزەلمەي مەھكەم قونۇۋېلىشتى . ئۇلار قاناتلىرىنى لەپشتىپ ، ھەدەپ يانتاقنى چوقۇلىشاتتى ، بەزىلىرى تېخى تەپ تارتماستىن تۆگىنىڭ تۇمشۇقىنىمۇ چوقۇيتتى . تۆگە بۇ كىچىك جانىۋارلارنى چۈنىدەك ھېس قىلىپ ، بىپەرۋا ھالدا يانتاقنى يالماش بىلەن ھەلەك ئىدى . يانتاقنىڭ تۆگە ئاغزىغا كىرىپ كېتىشىگە قىيمىغان بىر قۇش يەم بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئاخىرقى ئۇچىنى مەھكەم چوقۇپ تۆۋەنگە كۆچەپ تارتتى . گەرچە ئۇ ئوتخور قۇش بولمىسىمۇ ، شارائىت شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتاتتى ، ئەسلىدىنلا گۆشخور بولمىغان تۆگىمۇ

قۇشنى يانتاق بىلەن قوشۇپلا يېۋەتتى . قالغان قۇشلار تۆگە ئەتراپىدا بىرپەس يۇقىرى - تۆۋەن ئۇچۇشۇپ ، ئاندىن بايا يانتاق يۇلۇنغان يەرگە قونۇشقان بولسىمۇ ، ئاچ پوكىنىغا دال بولغۇدەك ھېچنېمە تاپالمىدى ، ئەمما شۇنداقلىقىغا قارىماي تۇمشۇقى بىلەن قۇمنى ئوڭتەي - توڭتەي قىلاتتى .

قۇشلارنىڭ ئېچىنىشلىق ھالى تاشگۈلنىڭ ئىچىنى سىيرىلدۇرۇۋەتتى . ئۇلارنىڭ ياشاش جاسارىتى تاشگۈلنى ئىلھاملاندۇرسا ، تۆگە بىلەن يانتاق تالاشقۇدەك كۈنگە قالغىنى يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ناشتىلىق ئۈچۈن ئېلىۋالغان بىر پارچە سۆك نېنىنى ئىككىگە بۆلۈپ ، بىر پارچىسىنى قۇشلارغا تاشلاپ بەردى . نانىنى چوقۇش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشەلمىگەن قۇشلار يېمەكلىك تالىشىپ ئۆزئارا قان بولۇشۇپ كېتىشتى . يەنە بەزىلىرى نان چوقۇلاۋاتقان ھەمراھىنىڭ دۈمبىسىنى چوقۇپ يېغىر قىلىۋەتتى ، بىراق نانغا يېپىشقان قۇشلارنىڭ بۇنىڭ بىلەن كارى يوق ئىدى . تاشگۈل بىر پارچە نانغا خۇددى ئاچ ھەرىلەردەك يېپىشىۋالغان قۇشلارغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى . ئۇ قولىدىكى يەنە بىر پارچە نانىنىمۇ بېرىۋەتمەكچى بولۇۋاتاتتى ، خۇدا بۇ رەھىمدىل قىزنىڭ ياخشى كۆڭلىنى قۇشلارغا بىلدۈرۈپ ئۇلگۈرگەندەك ، ئۇلار گۈرىدە ئۇچۇپ كېلىپ ، ئۇنىڭ دولا ۋە بېشىغا قونۇۋېلىشتى . تاشگۈل ئۆۋچى تۇرۇپ مۇشۇنداق قەھەتچىلىكتە نېمىشقا بىرەرسىنى تۇتۇپ كاۋاپ قىلمايدىكىنا ؟ بۇنداق سوئال ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلمىگەن دەمسىزا ، تۇغرىسىنى ئېيتقاندا ، بۇ قۇشلار ئۇنىڭ ئۆۋ نىشانى ئەمەس ئىدى . ئۇ چوڭ - چوڭ نەپەس ئالغىنىچە دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، نانىنى ئۇششاق ئۇۋاشقا باشلىدى . قۇشلار ئۇ تاشلاپ بەرگەن نان ئۇۋۇندىلىرىنى بىردەمدىلا پاك - پاكىز يەپ بولدى ، ئاندىن يەنە ئۇنىڭغا تەلمۈرۈشتى .

تاشگۈل كېتىشكە تەمشەلگەن ئىدى ، قۇشلار چاقىنلىق بىلەن پۇتۇن بەدىنىگە چاڭگىدەك قونۇۋالدى . شۇ تۇرقىدا ئۇ چۆللۈكتىكى يەكىە - يېگانە دەرەخكە ئوخشىشىپ قالدى . قۇشلار بۇ ساخاۋەتچىسىگە

مەدھىيە ئوقۇغاندەك ۋىجدانلاپ سايرىشاتتى . ئۇ يانچۇقلىرىنىڭ خالتىلىرىنى ئۆرۈپ كۆرسەتسىمۇ . قۇشلار ئىشىنىدىغاندەك قىلمايتتى . ئاخىر ئۇ : « ماڭا ئىشىنىڭلار ، ئەمدى سىلەرگە بەرگۈدەك ھېچنېمە قالمىدى ، ياخشىسى ئۆزۈڭلار دان ئىزدىگىنىڭلار تۈزۈك » دېگەن مەنىدە دولىسىنى قاقتى . بۇ نۆۋەت قۇشلار ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك ، بىر ـ بىرلەپ ئۇچۇپ كېتىشتى .

تاشقۇل قۇشلار ئۇچۇپ كەتكەن تەرەپكە قارىغىنىچە بىرقىسمىلا بولۇپ قالدى . چۈنكى ، ئۇلار ئۇچقان بويى قۇملۇق قوينىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ مۇسىبەت ئەھلىدەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، تۇرالغۇغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ چۆل قۇشلىرىنى زادى ئېسىدىن چىقىرالمىدى . قۇشلارنىڭ ناله ـ پەريادىغا قىلغاندەك ۋىجدانلاپ سايراشلىرى ئۇنىڭ قۇلاق پەردىسىگە ئورنىشىپ قالغان ئىدى .

بۇ ئۆتەڭنى تەيمۇر بوۋاينىڭ ئۇرۇق ـ ئەجدادلىرى تا مۇشۇ كەمگىچە ئوبدان باشقۇرۇپ كېلىۋاتاتتى . ئەمدىلىكتە ئۇ ياشىنىپ قالغاچقا ، ئوغلى سىرتتىن قايتىپ كەلسىلا ئۆتەڭنى ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى كۆڭلىگە پۈكتى . مۇنداق قىلغاندا ، كۆزىنىڭ ئوچۇق چېغىدا ئوغلىنىڭ ئىشىنى دەستىگە ئالغىنىنى كۆرەلەيتتى ـ دە ، ھاياتى بىلەن خاتىرجەم خوشلىشاتتى . تەيمۇر بوۋاي ئۆتەڭنى باشقۇرغاندىن بۇيان تالايلىغان ئالىم ـ دانىشمەن ، ئىقتىدار ئىگىلىرى بىلەن تونۇشۇپ ھال ـ مۇڭ بولىدى ، تۇرمۇش بىلىمى چوڭقۇرلاپ ۋەلى سۈپەت بىر زاتقا ئايلاندى . ئۇنىڭ قىران يىگىتلەرگە خاس خۇش چاقچاق مىجەزى تاشقۇل بىلەن پالۋانغا ئالاھىدە يېقىپ قالغان ئىدى . بوۋايمۇ ئۇلارنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىدىن ئادەتتىكى « كۆز مونچاق »لاردىن ئەھمىيەتلىكىنى بىلىپ ئۇلگۈردى . بولۇپمۇ تاشقۇلنىڭ ئالاھىدە ئىقتىدار ئىگىسى ئىكەنلىكىنى تېزلا سېزىۋالدى .

تاشقۇل ھوجرىغا قايتىپ كىرگەندە پالۋان ئويغانغان ئىدى . ئۇلار غۇۋا يورۇپ تۇرغان لىملارغا قاراشتى . پەنجىرىدىن « ئوششاق » نەغمىلى

رىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان يېقىملىق سادا كىرىۋاتاتتى . ناخشا - مۇزىكىلاردىن كۆرە ، ئويۇن - تاماشىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرىدىغان ئىسقىرت - چاۋاكلار ئۇلارنىڭ دىققىتىنى بەكرەك تارتتى . ئەمما ، سىرتنى كۆڭلى خالىمىدى .

بىر كۈن شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپ كەچ كىردى . تاڭ ئاتسىلا ئۇلار بۇ ئۆتەڭدىن يەنە ئايرىلاتتى .

تۇيۇقسىز ئىشىك « غاچچىدە » ئېچىلىپ ، تەيمۇر بوۋاي كىرىپ كەلدى . ئۇ ئەر - خوتۇن ئىككىيلەننى زورلاپ يۇرۇپ سىرتقا ئېلىپ چىقتى .

ـــ ئۆتەڭ ھەر ئاخشىمى مۇشۇنداق قىزىپ كېتىدۇ ، ـــ دېدى ئۇ ئىككىيلەننى بېگى كەلگەندەك ھېس قىلىپ ، ـــ بەلكىم بۇ ، يەرلىك خەلق ۋە سەپەر ئەھلىنىڭ بۇ زېمىنغا بولغان ئەقىدىسىنىڭ ئىپادىسى بولسا كېرەك .

ئەمما ئۇلار ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرماي ، يىراقلارغا ۋە چەكسىز ساماغا بېقىپ ھۇزۇرلاندى ، ئاندىن ھۇجرىسىغا قايتىپ كىرىشتى . كۆپ ئۆتمەي نەغمە - ناۋالار بېسىقىقان بولسىمۇ ، ئىككىيلەننىڭ خىيال دولقۇنلىرى جاھان قوينىنى كەزمەكتە ئىدى . ئاڭغۇچە ئايمۇ ئۇيقۇسى كەلگەندەك ئۇيۇققا باش قويدى . پەنجىرىدىن كىرىۋاتقان كۈمۈش نۇر ئېقىمىنىڭ ئورنىنى زۇلمەت ئىگىلەپ ، ھۇجرىدىكى باشقا نەرسىلەر تۈگۈل ، ئۇلار ئىككىسىنىڭ ئۆزئارا بىر - بىرىنى پەرق ئېتىشىگىمۇ ئىمكان بەرمىدى . ئۇلار تىنجىق ھاۋا قاپلىغان ھۇجرىنىڭ ئىشىكىنى تاقاپ ، ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا ئۇيقۇنىڭ ئەسىرىگە ئايلاندى ، سان - ساناقسىز يۇلتۇزلار ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان كېچە ئاجايىپ سۇرلۇك ، قاراڭغۇ ھەم بۇرۇقتۇرمىلىق ئىدى . ئۇلار راستىنلا تۇنجۇقۇپ قالىدىغاندەك ئارامسىزلاندى . چۈنكى ، پەنجىرىدىن ئۇسۇپ كىرىۋاتقان نەم ۋە قۇرغاق ئىسسىق ھاۋا ئېقىمى جاننى قاقشاتماقتا ئىدى . شۇ تاپتا ئۇلار ئۆزلىرىنى ئوتتىتىلىپ دۇملەپ قويۇلغان خۇمدانغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قە-

لمشتى .

تاشگۇلنىڭ خىيالىدا بىردىنلا ھېلىقى قۇشلارنىڭ ئاچلىق ئىلكىدىكى ئېچىنىشلىق سايراشلىرى نامايان بولدى . بۇنىڭغا ئۇلاپلا ئۇ يۇرتىنى ئەسلەپ زادىلا ياتالمىدى . نېمىشقىدۇر گېلىنى بىر سى بوغقاندەك نەپسى قىينىلاشتى ، تومۇرلىرى چىڭقىلىپ ، ئەمدى بۇ ئۆيدە يېتىۋېرىشكە تاقىتى تاق بولدى ـ دە ، ھېچنېمىگە قارىماي سىرتقا يۈگۈردى . پالۋان ئۇلار ئۆتەڭگە كەلگەن ئىككى كۈندىن بېرى ئۇنى قانداقتۇر بىر خىل ۋەسۋەسە ئىلكىگە ئېلىۋالغانلىقىنى سەزگەن ئىدى ، شۇڭا « ئىچى سىقىلىپ سىرتقا چىققۇسى كەلگەن چېغى » دەپ ئېرەنىشمەي يېتىۋەردى .

تاشگۇل ئىشكتىنى چىقىپ بىرقانچە قەدەم نېرىغا بېرىپ ، ئەمدى ئولتۇراي دەۋاتقاندا ، كۆزىگە بىردىنلا يىراقتا چاقنىغان ئوت يالقۇنى كۆرۈندى . ئۇ يالقۇن ئۆتەكنى تاملىرىنىمۇ سۇس يۇرۇتۇۋاتاتتى ، تاشگۇل كۆرۈۋاتقىنىنىڭ چۈشى ئەمەس ، بەلكى ئوگى ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرگەندىن كېيىن ، ئوت يالقۇنىنىڭ يىراقتىكى تىك تاغ ئۈستىدىن تاراۋاتقىنىنى جەزملەشتۈردى ، لېكىن قارىغانسېرى ۋۇجۇدىنى سۇر بېسىپ ، ئەتيانى چىلىق ـ چىلىق قارا تەرگە چۆمۈلدى . يەنە بىر تەرەپتىن ھاياجانلىنىپ روھى كۆتۈرۈلدى . ئىمانى نۇرلىنىپ ، پۈتكۈل ۋۇجۇدى چەكسىز كۈچ ۋە غەيرەتكە تولغاندەك بولدى . تاشگۇل ، شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئادەم كەمدىن ـ كەم ئاياغ باسقان تاغ تۈرالاردا يۈرۈپ ، بۇنداق خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى ھېلىغىچە كۆرۈپ باقمىغاچقا ، كۆز ئالدىدىكى مۆجىزىگە ھېچ ئىشەنگۈسى كەلمىگەندەك ھەيرانلىققا چۆمۈپ ، سېزىمىنى كونترول قىلالماي قالدى . قىسقىسى ، بىر خىل قۇدرەتلىك غايىۋى كۈچ ئۇنى ھاياجانغا سالماقتا ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قىن ـ قىنىغا پاتماي : « مۆجىزە ! مۆجىزە ! ... » دەپ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىۋەتتى . ياڭراق سادا ئېغىر تۇن پەردىسىنى يېرىپ ، يىراق ـ يىراقلارغا تارقالدى . ئۇيقۇدىكى ئادەملەرمۇ ئويغىنىپ « نېمە ۋەقە يۈز بەرگەندۇ ! » دېيىشىپ ، ئۇۋۇلىغا سۇ كىرگەن چۆمۈلىلەردەك چۈۋۈلۈپ چىقىشتى . ئۇلارنىڭ

ئارىسىدا پالۋان ، تەيمۇر بوۋايلارمۇ بار ئىدى . ئادەملەر تاشگۈلنىڭ چۆرىسىگە ئولىشىپ ، ئۇنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن تاغ چوققىسىدىكى مۆجىزىلىك ئوت يالقۇنىنى كۆرۈشتى ، قارىغانسېرى ئۇلارمۇ ھاياجانغا چۆمۈلدى . چالا ئۈيقۇدا تالاغا چىققانلارنىڭ زېھنى ئۆتكۈرلەشتى ، ئوت يالقۇنىغا قارىغانسېرى ئىمانى نۇرلىنىپ ، پۈتكۈل ۋۇجۇدى چەكسىز كۈچ ۋە غەيرەتكە تولغاندەك بولدى . ئاجىزلاغا كۈچ ـ قۇۋۋەت كىرگەندەك ، قېرىلاردا ياشىرىپ قالغاندەك ، ئاغرىقلاردا ساقىيىپ قالغاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى . ھەربىر ئادەم خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىغا قاراپ ، ئۆز تەنلىرىدە بىرخىل يېڭى كۈچ ـ قۇۋۋەت ، روھىي جەھەتتە گويا تەقدىر يولىنى تاپقاندەك سېزىمگە ئىگە بولماقتا ئىدى . ھەممەيلەن بۇ خاسىيەتلىك ئوت تالقۇنىغا ئېرىشىشكە ئالدىرايتتى .

ـــ مەن ئۆتەڭنى شۇنچە يىل باشقۇرۇپ كەلگەن بولسامۇ ، بۇنداق ئەھۋالنى بايقىمىغان ئىكەنمەن ، ـــ دېدى تەيمۇر بوۋاي ياشلارغا خاس ھاياجاندا ، ـــ ئەمما كونىلارنىڭ بۇ تاغدا ھەر 100 يىلدا بىر قېتىم خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى كۆرۈنىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم . ئاتا ـ بوۋىلارنىڭ ئېيتىشلىرىغا قارىغاندا ، بۇ مۆجىزىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولغان ۋە بۇ خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىغا ئېرىشكەن ئادەمنىڭ بېشىغا ۋە يۇرت ـ قوۋمىغا قۇت ياغارمىش .

تەيمۇر بوۋاينىڭ سۆزى ئەتراپىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى . شۇنىڭ بىلەن مېڭىشقا قۇربى يېتىدىغانلىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىغا ئېرىشىش ئىستىكىدە تاغ تامان ئېتىلىشتى . تاشگۈل بىلەن پالۋانمۇ كۆچلىكنىڭ قاتارىدا جان ـ جەھل بىلەن يۈگۈرمەكتە ئىدى .

ھالاكەت

كىشىلەرنىڭ قىقاس ـ چۇقانلىرى تۇن قوينىدىكى بۇ ئارالنى ئويغىتىۋەتتى . ئەسەبىيلەشكەن كىشىلەر توختىماي يۇگۈردى ، قېرى ـ ئاجىزلار ياشلارغا يېتىشەلمەي قالدى . شۇنداقتىمۇ قىلچە يالتايماي يولنى داۋام قىلىۋەردى ، بەلكى بار كۈچى بىلەن تىركىشىپ مەنزىلگە يېتىشكە ئالدىراشتى . كىشىلەر كېچىچە يۈرۈپ ، تاڭ شەپىقى ئۇپۇقنى سۆيگەندە پارچە ـ پارچە تاغلارنىڭ بېلىگە يامىشتى . گرانت تاغلار كۈچلۈك قۇياش نۇرىنىڭ كۆيدۈرۈشى ، بوران ـ چاپقۇنلۇق يامغۇرلارنىڭ زەربىسى بىلەن چاك ـ چېكىدىن ئاجراپ ، تەرەپكە گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن بولۇپ ، ئۇچلىرى جاللاتلارنىڭ قىلىچ ـ نەيزىسىنى ئەسلىتەتتى .

كىشىلەر تاغ تىزمىلىرى تامان ئىچكىرىلىگەنسېرى چورۇقلىرى يىرتىلىپ ، يالاڭ ئاياغ دېگۈدەك ھالغا چۈشۈپ قالدى . پۇتلار تىلىم ـ تىلىم بولۇپ ئالغا ئىلگىرىلەش قىيىن بولۇۋاتاتتى . تىك تاغقا ياماشقانلاردىن بىرقانچىسى دەھشەتلىك ۋارقىرىغىنىچە غۇلاپ چۈشتى ، بەزىلىرى ئالدىغا ياكى ئارقىسىغا ماڭالماي قاپسىلىپ قالدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە دەھشەتلىك ئۆلۈمنىڭ كۆلەڭگىسى كۆرۈنۈپ ، قۇلىقى تۇتۇدە ئەجەل سىگنالى ياڭرىدى . ۋارقىراش ـ جارقىراشلار تاغ قوينىنى لەرزىگە كەلتۈرمەكتە ئىدى . ئامان قالغانلار توختىماي يولنى داۋام قىلاتتى . ھەممىسنىڭ ئالدىدا تاشگۈل ، پالۋان ۋە بىر قارا تەنلىك كېتىۋاتاتتى . تاشگۈل بۇنداق خەتەرلىك تاغ يولىدا قانداق مېڭىشنى ئوبدان بىلەتتى . شۇنداقتىمۇ پىچاق بىسىدەك قىرلىق تاشلار ئىلگىرىلەشكە توسقۇنلۇق قىلاتتى . قارا تەنلىك بىلەن پالۋاننىڭ ئىشتانلىرى ئوخشاش جايدىن يىرتىلىپ كەتكەن بولۇپ ،

ئىككىسى بىر - بىرىگە كۆشەندە ئىدى . ھەسەتخورلۇق ئىللىتى سەپەرداشلارنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ ھالاك بولۇشىغا سەۋەب بولدى . ھايات قالغانلىرى قەتئىي ئىرادە بىلەن ئىلگىرىلەۋەردى . خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى گاھ يېقىندا ، گاھ يىراقتا زاھىر بولۇپ ، ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە جان پىدا قىلىۋاتقان كىشىلەرنىڭ تەشنالىقىنى ئاشۇراتتى . ئەمما ، ئىلگىرىلىگەنسېرى تاغنىڭ كەينىدە ئېگىز تاغ ، خەتەرلىك « يول »نىڭ ئارقىسىدا ئۇنىڭدىنمۇ خەتىرى يامان « يول » پەيدا بولاتتى . تۇرۇپلا ئوت يالقۇنى غايىب بولسا ، يەنە تۇرۇپلا ناھايىتى يىراق بىر چوققىدا كۆرۈنەتتى . بەلكىم بۇ تاڭنىڭ ئېتىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك ، قۇياش كۆتۈرۈلسلا خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنىڭ پۈتۈنلەي غايىب بولۇشى تۇرغان گەپ ئىدى . كۆپ ئۆتمەستىن بۇ تىلسىم جايدا ئادەمنى شۇر كۆندۈرىدىغان ئەھۋاللار يۈز بېرىشكە باشلىدى . ئىلگىرىلەۋاتقانلارنىڭ بەزىلىرى ئۇچلۇق تاشلارغا كاۋاپىتەك سانجىلىپ قالسا ، بەزىلىرى قارنى يىرىلغان ھالدا تاشقا خۇددى خۇرجۇندەك ئارتىلىپ ياتاتتى . يەنە بەزىلەر بولسا پۈت - قوللىرىدىن ئايرىلىپ مەجرۇھلانغان ئىدى . ئۇلار تاغ ئىچىنى بېشىغا كىيىپ ئېچىنىشلىق ۋارقىراشقىنىچە ھەر تەرەپكە ئۆمىلەپ يۈرەتتى . تىك قىيادىن ئۇچۇپ چۈشۈپ كۆكۈم - تالقان بولغانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى ، ھايات قالغانلارنىڭ ئەھۋالى بىر - بىرىدىن بەتتەر ئىدى . شۇنداقتىمۇ ھېچكىمنىڭ تەقدىرگە تەن بەرگۈسى كەلمەيتتى ، ھەركىم ئۆز ئىمكانىيىتىگە يارىشا تىرىشقىنى تىرىشقان ئىدى . ماڭالمىغانلىرى قوللىرىنى ئوت يالقۇنى كۆرۈنگەن تەرەپكە سۇنۇپ ، جان - جەھل بىلەن ۋارقىرايتتى ...

خەتەرلىك يۇرۇشتە ئاخىر ئۇزۇپ چىققىنى تاشكۈل ، پالۋان ۋە قارا تەنلىك بولدى . ئۇلار ئۆزلىرىنى بۇ خەتەرلىك سەپەرنىڭ غالىبلىرىدىن سانايتتى . ئەمما ، ئۇلار تىك چوققىدا تۇرغىنى بىلەن خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى كۆرۈشتىن مەھرۇم ئىدى .

قۇياش بارا - بارا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى . ئۇنىڭ كۈچلۈك ھارارىتى گرانىت تاشلارنى قىزدۇرۇپ باراتتى . مانا ئەمدى بۇ غا-

لىبلارنى ئۇستى تەرەپتىن قۇياش ، ئاستىدىن پىچتا تاۋلانغان پولاتتەك قىزىق تاشلار چاقماقتا ئىدى . تاغ تىزمىلىرى ئارىسىدىكى جىلغىلاردىن كۆتۈرۈلگەن ئىسسىق ھاۋامۇ خۇددى يانار تاغ لاۋالىرىدەك چاچ - كىرپىكلەرنى ئۆكلەيتتى . ۋۇجۇدىنى كۈچلۈك ھەسەت چىرمىغان قارا تەنلىك بۇ قەيسەر ئەر - خوتۇننىڭ تېزراق ۋايجىنى چىقىشىنى كۈتەتتى ، ئەمما ئۇلار ھېچ ئىش بولمىغاندەك توختىماي ئىلگىرىلەيتتى . قارا تەنلىك ئۇلارنى ئىچىدە قارغاپ ، ئىسسىق ئۆتۈپ ياكى ئىچى سۇرۇپ ھالاك بولۇشىنى تىلىدى . شۇڭا ، ئۇ بەزىدە ئۇلارغا مەنىستىگەندەك قاراپ : « ئىش تېخى ئالدىمىزدا ! » دېگىنىچە كۈلۈپ قويياتتى .

چىڭقىچۇش بولغاندا تاغۇتاشلار چوغدەك قىزاردى ، تاشگۈللەر ئۆزلىرىنى رېۋايەتتە قەيت قىلىنغان دوزاخقا كىرىپ قالغاندەك سېزىشتى ، قارا تەنلىك پىژقىرىم ئاپتاپنا تېخىمۇ قارىيىپ كۆمۈرگىلا ئوخشىشىپ قالدى . پالۋاننىڭمۇ يۈزى كۆسەيدەك كۆيۈپ ، كالپۇكلىرى قارا تەمرەتكە چۈشكەندەك تېشىغا ئۆرۈلۈپ كەتتى . ئەمما ، تاشگۈلگە خۇدانىڭ كارامىتى بىلەن ھېچنېمە تەسىر قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . قارا تەنلىك بۇ ھالدىن ھەيران قالدى . ھەتتا پالۋان بولالمىغاندا تاشگۈلنىڭ ئۈنى چوڭ تاش دالدىسىغا باشلاپ ئاپىرىپ پاناھلاندۇرۇشى يەنە بىر مۆجىزە ئىدى . قارا تەنلىكمۇ ئۇلارنى دوراپ ، بىر قورام تاشنىڭ تەسكەي تەرىپىگە ئۆتۈۋالدى .

پالۋاننىڭ تورلاشقان قوغۇندەك يېرىلغان يۈزىگە ئاچچىق تەر تەپچۈيدى ، تۇز قۇيغاندەك ئېچىشىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇ ئاغرىقنا چىداپ ئۈنچىقمىدى . تاشگۈل قولياغلىقى بىلەن ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى ئاۋايلاپ سۈرتۈپ ، غەيرەت ئاتا قىلدى . ئۇلار خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى ئەسكە ئالغىنىدا ئىمانى نۇرلىنىپ ، ۋۇجۇدى يېڭىۋاشتىن كۈچكە تولاتتى ، ئىرادىسى چىڭىيتتى . قارا تەنلىك قورام تاش دالدىسىدىن مارىلاپ ، ئۇلارنىڭ ئۆزئارا مېھىر كۆرسىتىپ ، بىر - بىرىگە مەدەت بېرىۋاتقانلىقىنى كۆردى - دە ، ئىچى ئېچىشىپ كەتتى ، بۇنىڭسىزمۇ ئۇ تازا قىينىلىۋاتاتتى .

ئۇ پالۋانلارغا قاراپ ئۆز تىلىدا :

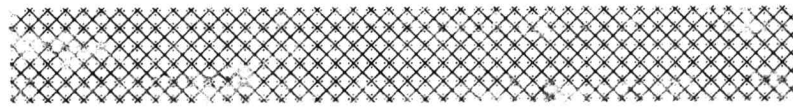
ـــ قايتىش ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى .

ئۇلار باش چايقاش بىلەن ئىنكاس قايتۇردى .

قارا تەنلىك ئەمدى ئاپئاق چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ زەھەرخەندە روھىي دۇنياسىنى ئاشكارىلىدى ، قارىغاندا ئۇمۇ بولالماي قېلىۋاتقاندەك ئىدى . ئىنسانىي نومۇسنى دېمىسە كالتە ئىشتىنىنمۇ سېلىۋېتەتتى . ئۇ ئاخىر قىرلىق تاشلاردىن ئەگىپ ئۆتۈپ پەسكە چۈشۈپ كېتىشىنىڭ تەرەددۇتىنى قىلدى . بۇ ھالنى كۆرۈپ پالۋانمۇ ئىككىلەندىيۇ ، ئۇنچىقماي تۇردى . شۇ تاپىتا نەپەس ئېلىشمۇ قىينىغا چۈشۈۋاتاتتى . تاشگۈل ئىچ كۆڭلىكىنى قالدۇرۇپ ، ئۇزۇن كۆڭلىكىنى سالدى ـ دە ، پالۋاننى يەلپۈدى . بۇنىڭدىن گەرچە ئىسسىق شامال چىقسىمۇ ، تىنجىق ھاۋانىڭ ھەرىكەتلىنىشى جانغا ئاز ـ تولا ئارام بېرەتتى . تاشگۈلنىڭ توختىماي يەلپۈشى بىلەن ئۇ ئاستا ـ ئاستا بوشىشىپ ، كۆزلىرى خۇمارلىشىشقا باشلىدى ، كېيىن گويا ئەللەيلىنىۋاتقاندەك تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى . ئەمەلىيەتتە تاشگۈل نەدىمۇ ئەللەي ناخشىسى ئېيتسۇن ، بەلكى خاسىيەتلىك ئوت گۈرۈلدەپ كۆيگەندەك سادا قۇلىقىغا ئاڭلىنىۋاتاتتى .

شۇ تاپتا تاشگۈلمۇ بىردەم ئۇخلۇۋېلىشنى ئويلايتتى ، لېكىن پالۋان بىلەن ئۆزىنى سېلىشتۇرسا بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى . ئۇ كۆپ ھاللاردا پالۋانغا قۇلايلىق يارىتىپ بېرىش ئارقىلىق كۆڭلىنى خۇش قىلاتتى . ئۇلار ھەرقانچە قىينالسىمۇ چىداپ كۈننى تۈنگە ئۇلسا ، كېچىسى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى يەنە كۆرەلىشى ، بەلكى ئۇنىڭ ۋىسالىغا ئېرىشەلىشى مۇمكىن ئىدى . ئەمما ، ئىشلار ئۇلارنىڭ ئويلىغىنىدەك ئاسانغا توختىمايتتى ، كۆز ئالدىدا قانچىلىغان ھەتەرلىك تاغ ـ داۋانلار كۈتۈپ تۇرۇۋاتقىنى ئۇلارغا ئايان ئىدى .

يىلان كاۋىسى

پالۋاننىڭ خورەك تارتىپ بەخىرامان ئۆخلىشى تاشكۆلنى سۆيۈندۈردى . ئۇ « ئېشەك ئېغىنسا ھاردۇقى چىقار ، ئەر ئۇخلىسا كۆچكە تولار » دېگەن گەپكە ئىشىنەتتى . ئۇنىڭ ئويىچە ئىشلار كۆڭۈلدىكىدەك بولۇۋاتاتتى . شۇڭا ، پالۋاننىڭ كۈن پېتىپ خاسىيەتلىك ئوت بالقۇنى زاھىر بولغۇچە ئۇخلىشىنى ئارزۇ قىلدى . پالۋاننىڭ خورەك ئاۋازىلا بۇ يەردە ئادەم بارلىقىدىن دېرەك بېرىپ ، ئېغىر جىمجىتلىقنى بۇزاتتى . قاتتىق ھارغىنلىق ۋە بۇ خىل مۇھىت تاشكۆلنىمۇ ئۇيقۇ ئەسىرىگە ئايلاندۇرۇشقا ئاران تۇراتتى . ئۇمۇ ئادەم بولغاندىكىن ، كۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋالسا بەك ئوبدان بولاتتى . ئەمما ، تاشكۆل غەپلەت لەشكەرلىرى بىلەن قەتئىي ئېلىشىپ ، ئوي - چوڭقۇرىنى بىلمىگەن بۇ جايدا ئىككىيلەننىڭ تەڭلا ئۇخلىشىنى توغرا تاپمىدى . ئادەمغۇ ئۇخلايلا دېسە ھەرقانداق ناچار مۇھىتتىمۇ ئۇخلاۋېرىشى مۇمكىن ، « ئۇيقۇ جاي تاللىماس » دېگەن گەپ بىكار چىقمىغان .

تاشكۆل پالۋانىنى يېنىك يەلپۈگەچ سەگەك ئولتۇراتتى ، كۆتۈلمىگەندە قۇلىقىغا ۋىشىلدىغان ئاۋاز ئاڭلاندى . ئۇ دەرھال بۇنىڭ يىلاننىڭ تىۋىشى ئىكەنلىكىنى جەزم قىلىپ ، چۈراپ ئورنىدىن تۇردى . چۈنكى ، تاغ يىلانلىرىنى سەل چاغلىغىلى بولمايتتى . شۇڭا ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى تەييارلىنىپ ، يىلاننىڭ قايسى تەرەپتىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆزەتتى . يىلانىڭ قارىسى كۆرۈنمىگەندىن كېيىن تەۋەككۈل قىلىپ ئالدىغا بەش قەدەمچە مېڭىۋىدى ، « كۇش - كۇش ... » قىلغان ئاۋازدىن يىلانغا يېقىنلاشقىنىنى بىلدى . ئاۋازغا ئاساسەن يىلان ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىن

چوڭ ئىكەنلىكى ئايان ئىدى .

تاشگۇل ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ ، كۆزىنى ئاۋاز چىقىۋاتقان تەرەپكە تىككەن ھالدا ئوقنى كىرىچكە تىرىگىنىچە تەييارلىنىپ تۇردى . يىلاننىڭ « كۇش - كۇش » ئاۋازى كۈچىيىۋاتقان بولسىمۇ ، ئۆزى ھېچ كۆرۈنمەيتتى ، بۇ ھال تاشگۇلنى جىلە قىلدى . ئەمما ، ئوۋچىغا سەۋرىنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىنى ئۇ بىلەتتى . بۇنداق جىددىي پەيتتە پالۋانىنى ئويغىتىش زۆرۈر بولسىمۇ ، نېمىشقىدۇر ئويغىتىشقا كۆڭلى ئۇنمىدى .

تاشگۇل قارچىغىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرىنى تىكىپ تۇرغىنى تۇرغان ئىدى . شۇ ئەسنادا بىر توپ كىچىك قۇش تەسكەيدىن ئۇچۇپ ئۆتۈۋىدى . بىردىنلا يىلاننىڭ كۈشۈلدىشى كۈچەيدى . تاشگۇل شۇنداق قاراپلا كۆز ئالدىدا ئادەمنىڭ پاچىقىدەك ئىككى يىلاننىڭ تىكلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . يىلانلار ئاغزىنى يوغان ئېچىشىپ ، قۇشلارنى دەم تارتىۋاتاتتى . ئۇچ قۇش ۋىجىرلىغىنىچە ھاۋادا پالاقشىپ لەيلەپ قالدى . ئۇلار ھەرقانچە قىلىپمۇ بىر نۇقتىدىن ئاشالماي ، پەيلىرى تەرەپ - تەرەپكە تۇزۇغلى تۇردى ، پەقەت بىرسىلا پۈتۈن كۈچى بىلەن تىركىشىپ ئاخىر ئۇچۇپ كەتتى . قالغان ئىككىسى ئەجەل بىلەن ئېلىشىپ تىنماي پالاقشىيتتى . يىلانلار بۇ جانۋارلارنى يەم قىلالمىغىنىغا غەزەپلىنىپ ، تېخىمۇ تىكىلەندى ۋە پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سېلىپ دەم تارتتى . قۇشلار ئەتلىمە گۆش ھالىتىگە كېلىۋاتقىنىغا قارىماي تىركەشكەن بولسىمۇ ، بۇنداق تەڭسىز ئېلىشىش ئۇزاققا بارمىدى . ئاخىر ئۇلار ئاستا - ئاستا تۆۋەنلەپ ، پەسلىگەنسېرى تېزلىكى ئېشىپ ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئىككى يىلاننىڭ ئاغزىغا كىرىپ كەتتى .

بۇنداق چوڭ يىلانلارنىڭ كۈھىقاپتىن قېلىشمايدىغان بالا نەپسىگە كىچىككىنە قۇش دال بولىدۇ دەمسىز ! يىلانلار ئاغزىغا گىياھ سالمىغاندەكلا تىللىرىنى چىقرىشىپ ئورۇقلۇق ئىزدەشكە كىرىشتى . تاشگۇل يەر بېغىرلاپ ئۆزى تەرەپكە كېلىۋاتقان يىلانلاردىن كۆز ئۈزمەي ، بىر - بىرلەپ ئاتماقچى بولۇۋاتقاندا ، يىلانلار چاكىنا كىرىپ كېتىشتى . بۇ

چاكىنىڭ تەسكەيدىكى چاكقا تۇتىشىدىغانلىقىنى پەملىگەن تاشقۇل سەز-گۈرلۈكىنى تېخىمۇ ئاشۇردى . يىلانلارنىڭ « يېڭى ئۇزۇق » ھىدىنى ئالغىنى ئېنىق ئىدى . ئۇ ئەمدى پالۋاننى ئويغاتمىسا چوڭ خەتەر يۈز بې-رىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، پالۋاننىڭ يېنىغا كەلدىيۇ ، ئەمما يەنىلا شېرىن ئۇيقۇسىنى بۇزغۇسى كەلمەي ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى . چۈنكى ، پالۋان قانچە قېنىپ ئۇخلىۋالسا كېيىنكى ئىشلارغا شۇنچە قۇۋۋەت توپلىۋالاتتى . شۇڭا ئۇ ، پالۋاننى ئويغىتىشتىن ۋاز كېچىپ ، چەبدەسلىك بىلەن يىلانلارنىڭ ھەربىرىنى كۆزەتتى . پالۋان ئۇنىڭ يېنىدىلا ئىدى .

كۈتۈلمىگەندە تاشقۇل دەسسەپ تۇرغان چاكتىن بىر يىلان بېشىنى چىقاردى . ئۇقيانى بەتلەپ يىلاننى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىۋاتقان تاشقۇل چاقماق تېزلىكىدىكى سەزگۈر ئىنكاسىنىڭ تۈرتكىسىدە يىلاننىڭ كۈشۈلداۋاتقان ئاغزىغا قارىتىپ ئوق ئۇزدى . يېقىن ئارىلىقتىن زەرب بىلەن ئېتىلغان ئوق يىلاننىڭ قارنىغا ئۇدۇل سانجىلدى . ئوقنىڭ قۇيرۇقى يىلاننىڭ ئاغزىدىن ئازراق چىقىپ تۇراتتى ، بۇ ھال بىرنەرسىنى كۈچەپ يۇتۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . يىلان ئاچچىق تولغىنىپ چاكقا كىرىپ كەتمەكچى بولغاندا تاشقۇل چاققانلىق بىلەن يىلاننىڭ بېشىدىن تۇتۇۋېلىپ كۈچەپ تارتتى . ئەمما ، يىلان قۇيرۇقى ئارقىلىق چاكنىڭ بىرەر يېرىنى يۆگۈلگان بولسا كېرەك ، ھەرقانچە كۈچىگەن بىلەنمۇ زادى چىقمىدى . تاشقۇل قولغا چۈشكەن « ئوۋ » بىلەن ئارتۇقچە ھەپلىشىشنى راۋا كۆرمەي ، ئىككى تال ئوقنى باش قىسمىغا چاقپەلەك شەكلىدە ئۆتكۈ-زۈپ قويۇش بىلەن بولدى قىلدى . زەخمىلەنگەن يىلان قۇتۇلۇپ كېتىشنى خىيال ئەيلەپ ھەدەپ يۇلقۇناتتى ، ئەمما قانچە قىلغىنى بىلەن چاكقا كىرىپ كېتەلمەيتتى . تاشقۇل يىلاننىڭ يەنە بىرسىنىڭ كېلىشىنى كۈتە-تى . خېلى ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ قارىسى كۆرۈنمىدى . ئۇ يىلاننىڭ ئۆز ھەمراھىنىڭ ھالاكىتىدىن ئىبرەت ئېلىپ قاچقانلىقىنى قىياس قىلدىيۇ ، لېكىن بۇنىڭغا پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كېتەلمىدى ، بەلكى بىخۇدلاشتۇرۇش

ھەيلىسى قوللىنىۋاتقانلىقىنى جەزملەشتۇرۇپ تېخىمۇ سەگەكلەشتى . دەر-ۋەقە ، بۇ ئېھتىماللىقنى ئىنكار قىلىشقا بولمايتتى . شۇ ئەسنادا ئۇستى تەرەپتىن تۈتۈش ئاڭلىنىپ ، تاشگۈلنىڭ ئويلىغىنىنىڭ توغرىلىقى ئىسپاتلاندى . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپلا يىلانىنىڭ پالۋانىنىڭ ئۇستىگە ساڭگىلاپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردى - دە ، دەرھال ئۇنىڭغا ئوق ئۇزدى . ئوق يىلانىنىڭ قورسىقىغا سانجىلىپ يېرىمىغا كەلگەندە توختاپ قالدى . بۇنىڭلىق بىلەن يىلان ھۇجۇم قىلىش ئىقتىدارىنى يوقاتمايتتى . كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە يۇز بەرگەن بۇ ئىشلار تاشگۈلنى ئالدىرىتىپ قويدى . يىلان ھۇجۇم نىشانىسىگە يېقىنلاپ قالغان ئىدى . تاشگۈل بىر ئىرغىپلا ئۇنىڭ بوينىدىن مەھكەم تۇتۇۋالدى ، ئاندىن ساڭگىلىتىپ كۆتۈرگىنىچە بىرنەچچە قەدەم نېرىغا ئاپىرىپ قورام تاشقا زەرب بىلەن ئۇردى . يەنە بىر قولىدا باش قىسمىدىن قارماپ تۇتماقچى بولۇۋىدى ، يىلانىنىڭ يوغانلىقىدىن بارماقلىرى ئۆتۈشمىدى . شۇ ئارىدا يىلان قۇيرۇق قىسمى بىلەن تاشگۈلنى كەينى - كەينىدىن ئۇرۇۋەتتى . كۈتۈلمىگەن زەربە ئۇنى ساراسىمىگە سالدى . يىلان قۇيرۇقىنى تۇتقۇزماستىن ئۇزلۇكسىز ئېتىلاتتى .

تاشگۈل بۇ ئەھۋالدا يىلانغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۇلگۈردى . شۇنداقتىمۇ ئىككى قولىنى ئۆتۈشتۇرۇپ بويۇن قىسمىدىن مەھكەم تۇتقىنىچە تۇرۇۋەردى . ئۇنىڭ بارماقلىرى خۇددى بۇرىكۈتنىڭ تىرناقلىرىدەك يىلانىنىڭ تېنىگە كىرىپ كەتكەن ئىدى . ئۇ ، ھەدەپ بوشانماقچى بولۇۋاتقان كۈچلۈك يىلاننى بۇنداقلا ئۇجۇقتۇرالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قورام تاش ئۈستىگە بېسىپ تىزلىغان بولسىمۇ ، زەربىسى ھېچقانداق تەسىر كۆرسىتەلمىدى . يىلان ئىككى پىلتىڭلاپلا ئۇنىڭ تىزىدىن بوشىنىۋالدى . يىلانىنىڭ قارشىلىقى ئاخىر ئۇنى چارچىتىپ قويدى .

تاشگۈل ئۆزىنى سەل رۇسلىۋېلىپ ، يىلاننى ئىككىنچى قېتىم تىزلىماقچى بولغاندا ، يىلان قۇيرۇقىنى بىر ئېتىپلا تاشگۈلنىڭ بوينىدىن

يۆگەپ ، گىپلىنى سىقىشقا باشلىدى . ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ يىلانىنى بويىندىن ئاجرىتالمىدى ، بەلكى كۈچلۈك يىلاننىڭ سقىشى نەتىجىسىدە بويىنى ئېگىلىپ نەپەس ئېلىشىمۇ قىينىلىشىشقا باشلىدى . مۇمكىن بولغاندا يىلانىنى پىچاق بىلەن ئىككى قىلۋەتسىلا ئىش تۈگەيتتى . لېكىن ، يىلان بۇنىڭغا پۇرسەت بەرمەيۋاتاتتى . ئۇ بىر قولىنى شۇنداق يۆتكىسىلا يىلاننىڭ بوشىنۇپلىشى تۇرغان گەپ ئىدى . ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە پالۋانىنى ئويغاتمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ توۋلاشقا ئۇرۇنغان ئىدى ، ئاۋازى چىقماي خىرقىراپ قالدى . ئاخىر ئىلاجسىز قېلىپ ، ئاغزىنى يىلاننىڭ بېشى تەرەپكە ئاپىرىپ بويۇن قىسمىدىن چىشلىدى .

يىلاننىڭ تېرىسى قېلىن بولغاننىڭ ئۈستىگە توختىماي لۆمشۇپ تۇرغاچقا قاساش تەس ئىدى ھەم ئادەمنى يىرگەندۈرەتتى . تاشگۇل سەسكىنىشىنى قويۇپ پۈتۈن كۈچى بىلەن غاجىدى ، شۇنىڭدەك چىشىغا چىققان تېرىنى كۈچەپ تارتتى . يىلاننىڭ تېرىسى « پاس - پاس » قىلىپ ئۈزۈلۈپ ، يىرىك قاسراق ئارىلاش قاڭسىق قان كۆڭلىنى ئېلىشتۇرۇۋەتتى . ئۇ ئۈزۈۋالغان گۆشنى ئۈدۈللۇق تۈكۈرۈۋېتىپ ، زەخمىنى ئاخىر ئومۇرتقىغا يەتكۈزدى . ئومۇرتقا قاتتىق ھەم بىگىزدەك ئۇچلۇق ئىدى . ئومۇرتقا سۆڭەكلىرى ئۇنىڭ كالپۇك ، ئېغىز بوشلۇقىنى بىرقانچە يەردىن يىرتىۋەتكەن بولسىمۇ ، ئاخىرغىچە بەرداشلىق بېرىپ ، ئومۇرتقىنى پۈتۈنلەي ئۈزۈپ تاشلىدى . يىلان بىردىنلا بوشىشىپ ، قۇيرۇق قىسمى ئۇنىڭ بويىندىن ئاجرىدى . ئەمدى پىچاق ئىشلىتىشنىڭ ھاجىتى قالمىغان ئىدى .

تاشگۇل قاتتىق بىر كېرىلىش ئارقىلىق تېزلا ئەسلىگە كېلىۋالدى . ئۇ يىلان بىلەن بولغان ئېلىشىشتا زەپەر قۇچقان ئىدى . يىلان كۆز ئالدىدا سۈنايلىنىپ ياتاتتى . ئۇ ، چاكىتىكى يىلانىنىمۇ سۇغۇرۇۋېلىپ ئىككىلىسىنى سويغاندىن كېيىن ، تېرىسىنى تاسما تىلدى . ئەمدى يىلانلار « مەززىلىك » گۆشكە ئايلانغان ئىدى . ھاياتلىق دېگەن مانا شۇ ، سەن ئۇنى يېمەسسەڭ ، چوقۇم ئۇ سېنى يەيدۇ . تاشگۇل كىچىكىدىنلا دادىسىغا ئەگىل

شىپ ئوۋغا قاتنىشىپ ، زۆرۈر تېپىلغاندا يىلان ، كېلە قاتارلىقلارنىڭ گۆشىنى يەپ ئادەتلەنگەن ئىدى . يىلان گۆشى كۈچلۈك بولۇپ بەدەننى قىزىتىۋېتەتتى ، كېيىن دېۋىدەك كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلاتتى . بۇنى ئۇ دادىسىدىن ئۆگەنگەن ئىدى . بۇنداق ئىسسىق جايدا يىلان گۆشىنى يەيدىغان بەك خەتەرلىك بولسىمۇ ، لېكىن ئاچلىق ئۇنىڭ ئوتتەك يېگۈسىنى كەلتۈردى . پالۋان تېخىچە ئويغانمىغان ئىدى .

تاشگۈل ئەتراپىنى ئاختۇرۇپ يۈرۈپ ناھايىتى تەستە ئازراق چاۋار ـ چاتقان يىغدى ـ دە ، ئوت قالاپ ، ئۇزۇنراق بىر تال ئوتۇنغا بىر غېرىچچە كېپىلگەن يىلان گۆشىنى ئۆتكۈزدى . چاراسلاپ كۆيۈشكە باشلىغان ئوتقا قاقلانغان بۇ گۆشتىن بىردەمدىلا مەززىلىك ھىد تاراپ تاغ ئىچىنى بىر ئالدى . يېقىنلا يەردىكى تەسكەي قاپتالدا پاناھلىنىۋاتقان ھېلىقى قارا تەنلىك كاۋاپ پۇرىقى دىمىغىغا يېتىش بىلەن تۇرالماي بېشىنى چىقىرىپ قارىدى . ئۇ باياتىنقى « جەك »نىڭ پۈتكۈل جەريانىدىن خەۋەردار ئىدى . ئۇ تومۇز ئىسسىقىدا يىلان گۆشى يېسە ھاياتقا خەۋپ يېتىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، تاشگۈلنى توسۇپ قېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ ، ئۆزلىرىنىڭ تار يولدىكى رەقىبلەر ئىكەنلىكى ئېسىگە كېلىپ ، بۇ نىيىتىدىن دەرھال يانىدى . « يېسۇن ، يېسۇن ، توسۇپ نېمە قىلاي ! ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە ، ـــ بولسا ئېرىمۇ قوپۇپ يېسۇن ، ئىچىگە 〈ئوت〉كېتىپ يۇرىكى يېرىلىپ ئۆلسۇن . ئۇ چاغدا خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى ماڭىلا قالدۇ ! »

يىلان كاۋىپىمۇ پىشتى . تاشگۈل كاۋاپنى قورام تاشقا 1 ـــ 2 قېتىم ئۇرۇۋېتىپ ، تۇزنى ئېسىگە ئالدى . ئەمما ، بۇ يەردە تۇز نېمە قىلسۇن ؟ شۇنداق بولسىمۇ ئۇ كاۋاپنى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى . قارا تەنلىك ئىچ ـ ئىچىدىن خۇرسەن بولدى ، ئاندىن ئۇنىڭ ھالاكىتىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ ئولتۇردى . ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭدا چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈلگەندىن باشقا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى . بۇنى كۆرگەن قارا تەنلىك ھەيران بولغىنىدىن ئۆزىنى قويىدىغان جاي تاپالماي تېپىرلاپ كەتتى . ئارقىدىن يەنە ئۆپكىسىنى يېـ

سىۇپلىپ « تاماشا »نى سەۋر بىلەن كۈتتى . ئاردىدىن نەچچە ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتۈپ كۈن قايرىلغان بولسىمۇ ، تاشگۈلنىڭ مەكتىلىرى ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، ۋۇجۇدى كۈچىكە تولۇۋاتقانلىقى ئىپادىلەنگەندىن ئۆزگە ئالامەتنى كۆرمىگەن قارا تەنلىكنىڭ شۇبھىسى ئاشتى ھەمدە ئۇنىڭ ئادەمىلىكىدىن گۇمانلىنىپ ، ھەسەت ئوتىدا پۈچىلاندى . تاشگۈل ئۆزىنى راھەتلەنگەندەك ھېس قىلىپ ، سەل - پەل كۆتۈرۈلگەن قورسىقىنى يېنىك ئۇرۇپ قويدى ، ئەتراپىغا بويۇنداپ قاراپ ، كەينى - كەينىدىن بىرنەچچىنى كېرىلدى ، ئاندىن پالۋانغا سەپسېلىپ ، خەتەرنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىگە كۆزى يەتكەن ھالدا ئۇنىڭ يېنىغا يانپاشلىدى .

سرلىق چوققا

پالۋان كۈن پېتىشقا ئاز قالغاندا ئويغاندى ، تازا بىرنى كېرىلىپ ئەسنىۋەتكەندىن كېيىن ، كاۋاپنىڭ ھىدىنى ئېلىپ « بۇ نېمە ئىش ؟ » دېگەن ئىستىھزالىق نەزەردە تاشگۈلگە تىكىلدى . ئاندىن سەللا نېرىدىكى تىلۈپتىلگەن يىلان تېرىسىگە كۆزى چۈشۈپ تاشگۈلگە قايىل بولغان ھەم ئىچى كۆيگەن ھالدا « بۇ ئاشۇ تويمىغۇر خوتۇننىڭ ئىشى ئىكەن - دە» دەپ ئويلاپ ، ئۆزىنىڭ شۇنچە ئىشلار يۈز بەرگۈچە ئۆلۈكتەك ئۇخلىغانلىقىدىن ئەپسۇسلاندى . ئەمما ، ئۇ خېلىلا ماغدۇرىغا كېلىپ قالغىنىدىن قەۋەتلا خۇش ئىدى . شۇ ئەسنادا تاشگۈلمۇ ئويغاندى .

ـــ تاشگۈل ، بۇ قېلىقىڭ تازا قاملاشماپتۇ ! ـــ دېدى پالۋان ھەم كۆيۈنگەن ، ھەم نارازى بولغان تەلەپپۇزدا .

ـــ كۇشەندىنى ئۆلتۈرگەنىڭ نېمىسى قاملاشمايدۇ ؟

ـــ مەن ئۇنداق دېمەكچى ئەمەس ، شۇنداق چوڭ خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغىنىڭ بولماپتۇ دەۋاتىمەن . قارىغاندا ، خېلى كۆپ رىيازەت چەككەن ئوخشايسەن ، مېنى نېمىشقا ئويغاتمىدىڭ ؟

ـــ مەن كۆزۈم يەتمىگەن ئىشقا تەۋەككۈل قىلغىنىم يوق ، بۇ مىجەزىمنى ئوبدان بىلىسىز .

ـــ ئەپتىگىن ھەممىنى بىلدىم . لەۋلىرىڭنىڭ ساق يېرى قالماپتۇ . ئەگەر مەھەللە ئىچىدە بۇنداق ئىش سادىر بولغىنىدا خەقلەرنىڭ مازاق قىلىشىدىن قورقۇپ خېلى چاغلارغىچە تالاغا چىقالمىغان بولاتتىڭ .

ـــ بولدىلا ، چاقچاقلىرىڭنى قويۇڭ ، نېمىلا بولمىسۇن خەتەردىن قۇتۇلغىنىمىزغا خۇش بولايلى ، ھە راست ، يىلان كاۋىپىدىن نېسىۋە ئېلىپ

قويغان ئىدىم ، يەپ باقامسىز ؟

ـــ ياق . يىلان گۆشىنى يېيىشكە ئادەتلىنىپ كېتەلمىگىنىمنى ئۆزۈڭ بىلىسەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە تومۇز ئىسسىقتا چاتاق چىقىپ قېلىشىدىنمۇ قورقىمەن .

ـــ ئازراق يېگەنگە نېمە چاتاق چىقاتتى ؟ بۇ پەقەت جاننى ساقلاش ئۈچۈن ـ دە ! جاھىلنىڭ قىلىپ ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتسەڭ ئارزۇنى ئىشقا ئاشۇرالمايمىز .

ـــ ئادەتلەنمىگەن نەرسىنى يېيىش كېرەكمۇ ؟

ـــ توغرا .

ـــ مەيلى ئەمىسە ، سەن چاتاق چىقمايدۇ دەۋاتقان يەردە ، مەن بېجىرىم ئەركەك تۇرۇپ نېمىدىن قورقاتتىم !؟

ـــ ئەمدى « پالۋان » دېگەن ئىسىمىڭىزغا لايىق گەپ قىلدىڭىز .

كۈن ئولتۇردى . تاغۇتاشلار ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە قوبۇل قىلغان ھارارەتنى قويۇپ بەرگەچكە دىمىقنىڭ دەستىدىن نەپەس ئېلىش قىيىن ئىدى . قارا تەنلىك دالدىدىن بېشىنى چىقىرىپ ئوغرىدەك مارايتتى . ئۇنىڭ خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى كۆرۈشكە ئالدىراۋاتقىنى ئېنىق ئىدى . تاشگۈل ئۆزىنى بىغەم قىياپەتتە كۆرسىتىشكە تىرىشىپ ، زورىغا تەمكىن بولۇۋالغىنى بىلەن پالۋان ئۇنداق قىلالمىدى . تاشگۈل ئۇنىڭغا ئىغىر ـ بېسىق بولۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئەسكەرتىپ ، يىلان تېرىسىدىن تىلىنغان تاسمىلارنى پاچىقىغا ئىككى قات قىلىپ چىڭ ئوردى . بۇنى كۆرگەن پالۋان تاشگۈلنىڭ ھەققەتەن تەجرىبىلىك ئىكەنلىكىگە ئىچ ـ ئىچىدىن قايىل بولدى . ئۇ بايا تاسمىلارنى كۆرگەندە «تاشگۈل بىكار چىلىقتىن زېرىكىپ تىلىپ ئويناغان چېغى » دەپ ئويلىغان ئىدى . ئەمدى ئۆزىمۇ تاشگۈلنى دوراپ تاسمىلارنى پاچىقىغا ئوردى .

ئۇلار قاش قارىيىغاندا يامىشپ يۇرۇپ ، تۇرۇۋاتقان يېرىدىن يەنە بىر ئېگىزلىككە چىقتى . قاراڭغۇ چۈشكەنسېرى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى

كۆرۈنۈشكە باشلىدى . يالقۇننى ئۇلار بىلەن تەڭ كۆرۈپ ئۇلگۈرگەن قارا تەنلىك خۇشال بولغىنىدىن بىرنېمىلەرنى دەپ چاۋاك چالغىنىچە ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . يالۇڭان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرمەكچى بولۇۋىدى ، تاشقۇل ئالدىرىماسلىقنى ئەسكەرتتى . چۈنكى ، بۇ ئىشتا پۈختا تەييارلىق بولمىسا بولمايتتى . ئۇلار كېتەرلىك نەرسىلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ قانائەت ھاسىل قىلغاندىن كېيىن ، ئاندىن قارا تەنلىكنىڭ ئارقىسىدىن ئىز بېسىپ ئىلگىرىلىدى . ئۇلار پۈتۈن ئۇمىدىنى تاغ چوققىسىدا زاھىر بولغان خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىغا باغلاپ ، نىشانغا پات - پات كۆز تىكىتتى . «يالقۇن» گويا ئۇلارغا يول باشلىغۇچى مايا كتەك يورۇقلۇق تارقىتىپ ، ئۇمىد بېغىشلايتتى . مۇساپە ئېگىز - پەس بولۇپ ، يالقۇن كۆرۈنگەن چوققىغا يېتىش ئۇچۇن چوڭ بىر جىلغىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى . جىلغا ئىچى گۆرىستاندەك قاراڭغۇ ھەم ۋەھىمىلىك ئىدى . پەقەت خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنلا ئىمان نۇرىدەك دىللارنى يورۇتۇپ تۇراتتى . قارا تەنلىك ئۇلارنىڭ ئالدىدا جان - جەھل بىلەن يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى ، قوزۇقتەك ئۇچلۇق تاشلارغا پۈتلىشىپ قەدەمدە بىر مۇدۇرسىمۇ بوشىشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

ـــ تاشقۇل ، بىز سۇرئەتنى تېزلىتەيلى ، بولمىسا ئاۋۇ قارا تەنلىك ...

ـــ كېچىدە كۆرۈنگەن ئوتنى يېقىن چاغلاشقا بولمايدۇ ، ـــ دېدى تاشقۇل پالۋاننىڭ گېپىنى بۆلۈپ ، ـــ « ئالدىرىغان قالار ، ئالدىرىمىغان ئالار» دېگەندەك ، قورام تاشلارغا سەل قارىساق ، يولنى ئاخىرغىچە داۋاملاشتۇرالمايمىز .

تاشقۇل قەدەمنى تېزلىتىشكە قوشۇلدى ، ئەمما پالۋانغا كەينىدىن مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ مېڭىش تەكلىپىنى بەردى . بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇ ئۆزى بىلەتتى . ئۇلار بىرەر ئاش پىشىمچە غەيرەت قىلىپ قارا تەنلىككە يېتىشۋالدى . بۇ چاغدا مۇساپە تاغ قاپتىلىغا ئۇلاشقان ئىدى . ئاي يورۇقىدا قارا تەنلىكنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇچقاقلىرى تىتما - تالاڭ بولۇپ كەتكەنلىكى

كۆرۈنۈپ تۇراتتى ، پىشانىسىدىنمۇ قان تەپچىرەۋاتاتتى . ئۇلار قاتتىق بىر كۈچەپلا قارا تەنلىكتىن ئۆتۈپ كەتتى . ئۇنىڭ چىدىماسلىق قىلىپ يىرتقۇچلاردەك ۋارقىرىشى تاغ ئارىسىنى لەرزىگە سالدى . ئارقىدىن جان - جەھل بىلەن قەدىمىنى ئىتتىكلىتىپ يەنە ئۇلارنىڭ ئالدىغا كىرىۋالدى . «ئىشەك ئىشەكتىن قالسا قۇلقىنى كەس » دېگەندەك ، پالۋانمۇ كۈچمەكچى بولۇۋىدى ، تاشگۇل ھەمدەم بولدى . ئۇلار خۇددى بەيگىگە چۈشكەن ئارسلانلاردەك بىر - بىرىدىن قىزغىنىپ يۈگۈرەيتتى ، ئۆزئارا ئۆتۈپ كېتىش - يېتىشۈبلىش ئۇزۇلۈكسىز داۋام قىلاتتى . قارا تەنلىكنىڭ تاشگۇللەرگە جەڭ ئېلان قىلغىنى ئېنىق ئىدى . ئۇنىڭ شۇنچە زەخمىلىنىپمۇ ئۆلە - تىرىلىشگە باقماي يۈگۈرۈشى بۇنى تەستىقلايتتى . ئۇلار مۇساپىنىڭ تۈگىمەيۋاتقانلىقىدىن خەتەرگە تەۋەككۇل قىلىۋاتقانلىقلىرىنى بىلسىمۇ قىلچە بوشاشمايتتى ، يول ئازابىدىن ۋايسىمايتتى . بۇ ، ئىنسانلارغا نىسبەتەن كەمدىن - كەم نېسىپ بولىدىغان جاسارەت ئىدى .

تاشگۇلنىڭ كۆزى بىردىنلا ئۆزىدىن ئىككى قەدەم ئالدىدا كېتىۋاتقان قارا تەنلىكنىڭ پاچاقلىرىغا چۈشۈپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى . ئۇنىڭ پاچاق ۋە تاپانلىرىدىن قان تەپچىرەۋاتاتتى ، ئىشتىنىنىڭ ساق يېرى قالمىغان ئىدى . لېكىن ، شۇنداقتىمۇ ھېچقانداق تالاپەت تارتمىغاندەك كېتىۋاتاتتى . تاشگۇل ئۇنى ناھايىتى تەسلىكتە توختىتىۋالدى - دە ، ئۆز پاچىقىدىكى يىلان تېرىسى تاسمىسىنى يېشىپ ، يالاڭ ئاياغ پۇتىغا ئوراپ قويدى . ئەمما ئۇ ، تاشگۇلنىڭ شېرىن جېنىدىن كېچىپ بۇنچە مېھرىبانلىق كۆرسەتكىنىگە خۇرسەن بولۇپمۇ كەتمىدى ، بەلكى كۆڭلىدە : « سەنلەر بولمىساڭ مەن بۇ ھالغا چۈشمەيتتىم » دېگەنلەرنى ئويلىدى . پالۋاننىڭ ئەھۋالىمۇ قارا تەنلىكتىن قېلىشمايتتى . تاشگۇل كىچىكىدىن ئوۋچى دادىسىغا ئەگىشىپ كۆپ ۋاقتىنى تاغ تۈرالاردا ئۆتكۈزگەچكە ، بۇنداق خەتەرلىك يوللار پىسەنتىگە كەلمەيتتى . شۇڭا ، ئاياللىقىغا باقماي ئاخىر قارا تەنلىكتىن ئۆتۈپ كەتتى . قارا تەنلىك چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى

دەپ غۇدۇرىغىنچە كەينىدىن يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى .

ئۇلار كۆز ئالدىدىكى چوققىغا يېقىنلاشقانسېرى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىمۇ چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى . يەنە ئازراق مېڭىۋىدى ، يول توسۇلۇپ قالدى . چوققىغا كۆزلىرىنى تىكىۋىدى ، ئۇنىڭ ئاي نۇرى چۈشكەن تەرىپى ياغلاپ قويۇلغاندەك پارقىراق ھەم سىلىق كۆرۈندى . تەسكەي تەرەپنى ئېنىق پەرق ئەتكىلى بولمىسمۇ ، كۈنگەي تەرەپكە ئوخشاشلىقىدا گەپ يوق ئىدى . ئېگىزدىن ساڭگىلاپ تۇرغان قورام تاشلار ھېلىلا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك ئادەمنى شۇرکۈندۈرەتتى . تاشكۈل بۇنى ھېچبىر پىسەنتىگە ئالمىدى ، بەلكى چوققىغا ئالدى ـ كەينى تەرەپتىن چىقىدىغان يول ئىزدىدى . ئەمما ، قەيەرگىلا قارىمىسۇن ، خەتەر كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . ئۇ ئايلىنىپ ئەسلىدىكى جايغا يېتىپ كەلگەندە ، ئار-قىسىدا قالغان قارا تەنلىكىنىڭ يېتىشىپ كەلگەنلىكىنى بىلدى ، قىزغىنىش تەبىئىتىنىڭ تۇرتكىسىدە خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىپ چوققىغا ياماشقان ئىدى ، دومىلاپ چۈشتى . يەنە دەرھال ئورنىدىن قوپۇپ ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ، چوقچىيىپ چىقىپ قالغان قىرغا ئېسىلىپ ئازراق ئۆرلىگەن بولـ-سىمۇ ، داۋاملىق ئىلگىرىلىيەلمەي توپتەك تۇرۇپ قالدى ، ئەمما ئېگىز گە قاراپ ئاجايىپ ـ غارايىپ مەنزىرىلەرنى كۆرۈش بىلەن بېشى « پىرىدە » قايدى ، ئاندىن پەسكە چۈشۈپ چوققىنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى . تاشكۈلنىڭ مۇددىئاسى تېك چوققىنىڭ قەۋىت ـ قاتلاملىرىنى كۆزىتىش ئىدى . ئۇ قورام تاشلارنى سىلاشتۇرۇپ مېڭىپ ، قاپتالدەك بىر جايغا كەلگەندە بىرنەرسگە پۇتلىشىپ يىقىلدى . قولىغا ئۇرۇنغان بىرنەرسىنى ئېلىۋىدى ، ئادەمنىڭ باش سۆڭىكى بولۇپ چىقتى . شۇئان ئۇنىڭ تېنى شۇرکۈنۈپ ، گويا چوغنى تۇتۇپ سالغاندەك دەرھال تاشلىۋەتتى . ئارقـ-دىن ئەتيانىدىكى قارا تەرنى سۈرتكەچ ئۆزىنىڭ قورقۇنچاقلىقىنى ئەيىبلىدى : «بۇ دېگەن قۇرۇق بىر سۆڭەكقۇ ، نېمىدىن قورقاتـ-تىم ؟ » ئۇ شۇنداق دېگىنىچە « يۈرەك » توختىتىۋاتقاندا ، قۇلىقىغا غەيرىي بىر ئاۋازئاڭلاندى:

ـــ ئى تاشگۇل ، خەتەرگە تەۋەككۇل قىلما ، ئالدىڭدىكى خەتەرنى تەسەۋۋۇرۇڭغىمۇ سىغدۇرالمايسەن . مانا بىز بۇ يولدا تالاپەت تارتقانلارنىڭ شاھىتىدۇرمىز . قاراپ تۇرۇپ ھالاكەتيولىغاقەدەم قويما!...

غايىب ئاۋاز شۇنچە جاراڭلىق ھەم ھەسرەتلىك ئىدى ، گەپنىڭ ئاخىرى ئۇزۇلمەستىن يەنە بىر تىترەك ئاۋاز بۆلۈۋەتتى :

ـــ تاشگۇل ، قۇلاق سال ، مانا مەن تاغ مۇئەككىلىنىڭ سەردارى ئىدىم . قول ئاستىمدا نۇرغۇن لەشكەر بار ئىدى . ھەرقانچە ئۇرۇنۇپمۇ بۇ چوققىغا چىقالمىغان . ئەمما ، ھېلىقى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى كۆرگەن . خاسىيىتى قۇرۇسۇنكى ، ئۇ تالايلىغان باھادىرلارنىڭ بېشىغا چىققان بالا ـ قازانىڭ يىلتىزىدۇر . ئايال كىشى تۇرۇپ ئۆزۈڭنى چاغلىماي شىلتىڭ ئاتقىنىڭغا كۈلگۈم كېلىدۇ . ھاھ ـ ھاھ ـ ھا ...

تەرەپ ـ تەرەپتىن ياڭرىغان غايىب سادالار سىرلىق بىر دۇنيانى ھاسىل قىلدى . شۇ ئەسنادا باش سۆڭىكى ناھايىتى قوپال ، چىشلىرى ئېشەكىنىڭكىدەك چوڭ ـ چوڭ ھەم زىچ ، دۈمچەك بىر ئىسكىلىت ئىككى گەزچە ئۇزۇنلۇقتىكى پايخاننى تايانغىنىچە تاشگۈلنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى . ئۇ ئاردەك بارماقلىرىنى ھەر تەرەپكە پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ دېدى :

ـــ تاشگۇل ، كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ ئارقامغا قارا ! بۇلارنىڭ ھەممىسى تاغ تۇرانىڭ شىر سۆيەت پالۋانلىرى ئىدى ...

دەرۋەقە ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن نۇرغۇن ئىسكىلىت كېلىۋاتاتتى ، ھەممىسىنىڭ تەقى ـ تۇرقى ئوخشىشىپ كېتەتتى . بۇ كۆرۈنۈشتىن قورقماق تاشگۈل ئىختىيارسىز كەينىگە داجىپ ، ئۇلارغا قارىتىپ ئارقا ـ ئارقىدىن ئوق ئۇزدى . ئىسكىلىتلار ھېچنېمىگە پىسەنت قىلماي ، ئاپئاق تۇمانغا پۈركەنگىنچە يېقىنلاپ كېلىۋەردى . تاشگۈل ئىسكىلىتلار بىلەن شۇنداق تىركىشىۋاتقاندا پالۋان يىقىلىپ ـ قوپۇپ يېتىپ كەلدى . ئۇ «تاشگۇل ! » دەپ چاقىرىشىغلا ، ئىسكىلىتلار ئىز ـ دېرەكسىز غايىب بولدى . ئەمدى تاشگۈلنىڭ ئالدىدا پەقەت پالۋانلا تۇراتتى . ئەتيانىنى چىلىق ـ چىلىق تەر باسقان تاشگۈل ئۆزىنى قارا بوران توختىغاندىن كېيىنكى جىمجىتلىقتا قاباھەتلىك چۈشتىن ئويغانغاندەك ھېس قىلدى .

ئىزدەنسە ئاسمانغىمۇ يول چىقار

ئۇلار كۈنگەي تەرەپكە ئۆتتى . تاشكۈل پالۋاننىڭ پۈتىغا ئورالغان يىلان تېرىسى تاسمىنى بىر - بىرلەپ يەشتى ، ئاندىن ھەر ئىككىيلەن پۈتلىرىدىكى قان داغلىرى ۋە يارا ئېغىزلىرىنى سۈرتۈپ تازىلىدى . ئۇلار ئېلىۋالغان يەرلىك دورىلار ئوبدان ئەسقاتتى ، جاراھەتلەر تۈجۈپلەپ دورىلانغاندىن كېيىن ، تاسمىلار پۈت - بىلەكلەرگە قايتا ئورالدى .

ئۇلار ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولۇپ كەتكەچكە ، قارا تەنلىكنىڭ قاچاندىن بېرى بېشىدا قاراپ تۇرغانلىقىدىن بىخەۋەر ئىدى . تىك چوققا ئالدىدا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ بېقىپ قايتىپ كەلگەن قارا تەنلىكمۇ ئۇلارنى دوراپ ، پۈتىدىكى تاسمىنى يېشىپ قايتا ئوراۋاتقاندا ، تاشكۈل «بۇنداق ئورىساڭ بولمايدۇ » دېگەن سۆزنى شەرەت بىلەن ئۇقتۇرۇپ ، ئۇنىڭ پاچاقلىرىدىكى يارا ئېغىزى ۋە قان داغلىرىنى ئۆزى تازىلاپ ، دورا سۈركەپ ئاۋايلاپ ئورىدى . بۇ نۆۋەت تاشكۈل ئۇنىڭ چىرايى ئىپادىسىدىن مەمنۇن بولغانلىقىنى سەزدى . چۈنكى ، ئۇ خاتىرجەملىك تۈيغۇسىغا چۆمۈپ ، ئەر - خوتۇن ئىككىيلەنگە قول كۆتۈرۈپ مىننەتدارلىق بىلدۈرگەندىن كېيىن چوققىغا قاراپ يۈگۈردى . تاشكۈل پالۋان بىلەن خوشلىشىپ مەنزىل تامان ئاتلاندى ، كېتىۋېتىپ لازىملىق نەرسىلەر ئۇنتۇلۇپ قالغان - قالمىغانلىقى ھەققىدە ئويلاندى . ھەممە نەرسىنىڭ تەل ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلغاندىن كېيىن ، تاغقا ئالدى بىلەن ئوڭ پۇتىنى ئالدى - دە ، 4 ـــ 5 غۇلاچلاپلا قارا تەنلىكتىن ئۆرلەپ كەتتى . تىك چوققىغا غەلىبىلىك ئۆرلەش ئۈچۈن ، تاغ قاتلىمىنىڭ تۈزۈلۈشىنى ئاساس قىلىپ تەدرىجىي ياماشتى . نېمىشقىدۇر ئازراق ئۆرلىگەندىن كېيىن

بىردىنلا توختاپ قالدى . سەۋەبى ، ئۇ بىر چاكىنى كۆرگەن ئىدى ، ئۆزىنى رۇسلىۋېلىپ چاكقا قول ئۇزىتىۋىدى ، قولى يەتمىدى . شۇنداقتىمۇ بەل قويۇۋەتمەي ، يۆگىمەچ قۇرتىدەك بىر تۇگۈلۈپ كۈچ توپلاپ ئالغا تاشلىنىش ئۈسۈلىنى قوللىنىپ چاكقا قولىنى سېلىۋالدى ، ئاندىن يەنە بىر قولى بىلەن ئۈستىگە غۇلاچ ئېتىپ ، پۈلتىيىپ چىقىپ تۇرغان كىچىككىنە تاشنى مەھكەم قارمىدى ، تاش خېلىلا پۇختا ئىدى . ئۇ پۇتۇن كۈچىنى ھېلىقى قولىغا يىغدى - دە ، بىر يۇلقۇنۇپلا يۇقىرىغا ئۆرلەپ ، پۇتىنى چاكقا قويۇۋالدى ، ئاندىن تاشنى قارمىغان قولىنىڭ رولىغا تايىنىپ بەدەن تەڭپۇڭلۇقىنى مۇقىملاشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، يەنە بىر قولىنى يۇقىرىدىكى مونەكچىگە سوزدى ، ئەمما قانچە تىرمىشىپمۇ يەتكۈزەلمىدى . ئەگەر بۇنىڭدىن بەك ئۇرۇنمىغان بولسا ، بەدەن تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلۇپ غۇلاپ چۈشۈشى تۇرغان گەپ ئىدى . ئۇ ئىچىدە : «ئايلا ، مۇشۇ دو-قالدىن ئۆتۈپ كەتسەملا يۇقىرىغا ئۆرلەشنىڭ يېڭى يولىنى تېپىشىمغا ئىشەنچىم كامىل ئىدى » دەپ ئويلاپ ، قاتتىق باش قاتۇردى . ئەمما ، خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىشقا ھەرگىز بولمايتتى . قانداق قىلىش كېرەك ؟ ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەر كېلىۋېلىپ ئىرادىسىنى بو-شاشتۇرماقچى بولاتتى . ئۇ جىددىي پەيتتە كاللىسىدىكى دىشۋارچىلىقلارنى دەرھال چىقىرىۋېتىپ ، زېھنىنى كۆز ئالدىدىكى مونەكچىگە مەركەزلەشتۇردى - دە ، پۇتۇن كۈچى بىلەن يۇقىرىغا ئېتىلدى . بەختىگە يارىشا مونەكچىگە بىر بارمىقى ئىلىنىپ قالدى . ئۇ قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدىكى شۇ پۈرسەتتە پۇتىنىمۇ تېزدىن ھەركەتلەندۈرۈپ قەددىنى رۇسلىۋېلىشقا ئۇلگۈردى . قورقۇپ كەتكەن يۈرىكىمۇ ئىزىغا چۈشۈپ ، يېڭىدىن ئىشەنچ تۇرغۇزدى ، ئاندىن بىرلا كۈچەپ بېشىنى قولىدىن ئېگىزلىتىپ ، يەنە بىر قولى بىلەن پالتا چۈلدىسسىمان قىرنى تۇتقاندىن كېيىن بەدەن ئېغىرلىقىنى تەڭشەپ ئازراق دېمىنى ئېلىۋالدى . تۆۋەندە قاراپ تۇرغان پالۋانغا ئۇ چوڭراق پاقىچىلىك كۆرۈندى . پالۋان ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى كۆزەتكەندە قورقمىدىن جىددىيلىشىپ كېتەتتى ،

بەزىدە ھەتتا كۆزىنى يۇمۇۋالاتتى . ئۇ قايسى تەرەپكە قىيسايسا پالۋان گويا يۆلىۋالماقچى بولغاندەك شۇ ياققا قىيسياتتى . يۇقىرىغا قارىماسلىققا ھەر- قانچە ئۇرۇنسىمۇ كۆكلى پەقەت قويمايتتى . كۆكلى ئۆيگەنسىرى ئىچ - ئىچىدىن ئۇنىڭغا ئامانلىق تىلەيتتى .

تاشكۇل پايدىلىنىشقا بولىدىغانلىكى ئىمكانىيەتنى نەزىرىدىن سا- قىت قىلماي چۈمۈلە روھى بىلەن ئۆرلەپ چوققىنىڭ يېرىمىدىن ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ ئۆرلىگەنسىرى كىچىكلەپ ، پالۋانغا ئارانلا كۆرۈنەتتى . مىدىر- لىغىنىنى دېمىگەندە قاتلاملارغا سىڭىپ كەتكەن ئىدى . ئۆرلىگەنسىرى ئىلگىرىلەش قىينلىشىپ ، چورۇقى يىرتىلدى ، تىرناقلىرى يېرىلدى . تەپچىرىگەن ئىسسىق قانلار قىياغا « نەقىش » چەكتى .

تاشكۇلگە تاغ - چوققىلار تونۇشلۇق بولسىمۇ ، بۇ ھېچقاچىسىغا ئوخشاشمايتتى ، بەلكى ئىرادىسىنى سىنايدىغان تىلسىم ئىدى . شۇ ھالدا ، قېرىشقاندەك چوققا بىلىدىن پوقاقتەك بۇرتۇپ چىققان غايەت چوڭ بىر تاش ئىلگىرىلەش يولىنى توسۇۋالدى . بۇنىڭدىن ئۆتۈش ھەقىقەتەن قە- يىن بولۇپ ، پەقەت غۇلتۇبتىش ئارقىلىقلا يول ئېچىشقا بولىدىغاندەك قىلاتتى . شۇڭا ، ئۇ بىر ئامالار بىلەن يانغا ئۆتتى - دە ، سول قولىنى ئىشقا سېلىپ تاشنى ئىتتەردى . تاش گۈلدۈرلىگەن پېتى پەسكە چۈشۈپ كەتتى .

پالۋان قورققىنىدىن : « تاشكۇل ! ... ئاھ ، تاشكۇل ! » دەپ ۋار- قىراپ تاشلىدى . ئۇ تاشكۇلنىڭ ئامان - ئېسەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىنلا يېنىك تىن ئالدى .

— خاتىرجەملىكىمنى بۇزۇشقا پېتىنغان قايسىڭ !؟

تۇساتتىن ئاڭلانغان دەھشەتلىك ئاۋازدىن چۆچۈگەن تاشكۇل تۆۋەنگە قاراپ ، سۆكەكلىرى ناھايىتى قوپال بىر ئىسكىلىتنى كۆردى ۋە دەرھال ئىنكاس قايتۇردى :

— نېمە دېمەكچىسەن ؟ كىم سېنىڭ خاتىرجەملىكىڭنى بۇزۇپتۇ ؟

— ئۆكتەملىك قىلما ! دوزاختا ئالدىرىشىڭنىڭ ۋەجى نېمە ؟

ـــ مەن دوزاخقا ئەمەس ، خاسيەتلىك ئوت يالقۇنغا ئېرىشىش ئۈچۈن چوققىغا چىقىپ كېتىۋاتىمەن !

ـــ هاي ـ هاي ... ئۆزۈڭنى چاغلىماي دەۋاتقان گېپىڭنى قارا ، مەن بۇلۇت تېغىنىڭ سەردارى تۇرۇپ چىقالمىغان يەردە سەندەك خوتۇنغا بۇنداق ئامەت نەدە تۇرۇپتۇ ؟

ـــ ئىرادە قىلغان ئىكەنمەن ، بۇ چوقۇنىنى چوقۇم بويسۇندۇرىمەن ! ـــ دېدى تاشكۈل قەتئىي تۇرده .

تاشكۈلنىڭ نەشتەردەك گېپى زەربىدىن چۈڭۈلۈپ كېتەيلا دېگەن ئىسكىلىت بىر ئىرغىپلا پۈتىغا ئېسىلۋالدى . تاشكۈل ھەرقانچە قىلىپمۇ بوشىنالمىدى . شۇنداقتىمۇ پۈتۈن كۈچى بىلەن يۇقىرىغا ئۆرلەۋەردى . ھەربىر كۈچىگەندە ، چورۇقنىڭ يىرتقىدىن چىقىپ قالغان پۇت بارماقلىرى ۋە قوللىرىنىڭ ئۈچىدىن جىرتىلداپ قان چىقاتتى . بارا ـ بارا ئۇنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تېقىلىپ ، پۈتى ئۆزۈلۈپ كېتىدىغاندەك سىرقىراشقا باشلىدى . چۈنكى « كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال » دېگەندەك ، مۇشۇنداق جاپالىق چاغدا ئىسكىلىتمۇ ئۇنىڭغا بىر يۈك بولۇپ قالغان ئىدى . ئۇ قىينالغانسېرى ئىسكىلىت مازاق قىلىپ كۈلەتتى . ئىسكىلىت ئۆز قىلمىشىدىن مەغرۇرلىنىپ تازا كۆرەڭلەۋاتقاندا ، ئۇ ئەپچىللىك بىلەن چورۇقنى سېلىۋەتكەن ئىدى ، پاسىق سۆڭەك ئىسكىلىت چورۇقنى قۇچاقلىغىنىچە موللاقلاپ پەسكە چۈشۈپ كەتتى . ئەمدى ئۇ قىينىن كەلگەن تۇغۇتتىن بوشانغاندەك يېنىكلەپ ، داۋاملىق ئىلگىرىلەشكە باشلىدى . ئۇ ئېگىزگە ئۆرلەش داۋامىدا گاھ ئوڭغا ، گاھ سولغا سلجىپ ، زۆرۈر تېپىلغاندا تۆۋەنلەپ چوققىغا چىقىشنىڭ ئامالىنى ئىزدەيتتى . ئۇ قۇرتتەك ھەرىكەتلىنىپ ، چوققىغا يېتىشكە 5 ـــ 6 غۇلاچچە قالغاندا ، پېشايۋان شەكىللىك چوڭ تاشقا دۇچ كەلدى . بۇ توسالغۇ تىك چوققىنىڭ كۈنگەي تەرىپىنى بىر ئالغان بولۇپ ، ئۈستۈپ چىققان قىسمى نەچچە غۇلاچ كېلەتتى ، ئەگىپ ئۆتۈپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . بۇ تاڭ قاراڭغۇسى مەزگىلى بولغاچقا ، خەتەرلىك تاشنىڭ سالما تاشلىغۇدەك جايىنى پەرق

ئەتكىلى بولمايتتى . پەقەت تاڭنىڭ يورۇشىنى كۈتمەكتىن باشقا ئامال يوق ئىدى . ئەمما، بۇنداق « كۈتۈش» تۈز يەردە تۇرغاندەك ئاسانمۇ ؟ قۇياشمۇ ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك مىسلداپ ، ۋاقىت بىر ئەسردەك تۇيۇلۇپ كەتتى .

قۇياش ئۇپۇقتىن باش كۆتۈرۈش بىلەن پىشايۋان شەكىللىك قورام تاشنىڭ دولقۇنسىمان قىرلىرى روشەنلىشىشكە باشلىدى . تاشگۈل بىر يوچۇقنى نىشانلاپ سالما تاشلىغان ئىدى ، ئىلىنمىدى . يەنە كەينى - كەينىدىن ئىككى قېتىم تاشلىغاندىلا مەقسەت ھاسىل تاپتى ، ئۇ سالمىنىڭ مۇستەھكەملىك دەرىجىسىنى سىناپ ، تولۇق ئىشەنچ ھاسىل قىلغاندىن كېيىن ، مەھكەم تۇتۇپ ئۆزىنى قويۇۋەتتى . ئېگىز ھاۋا بوشلۇقىدا بۇنداق ئىلەڭگۈچ ئۇچقانىنى پەستە تۇرۇپ كۆرگەن ئادەممۇ قورقمىنىدىن بىھوش بولاتتى . ئۇچۇش قۇشلارغىلا خاس ئىقتىدار بولۇپ ، بۇنداق دەھشەتلىك تىك چوققىغا پەقەت بۇركۈتلەرلا چىقالايتتى . شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى ئىقتىدارىغا ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى . لېكىن ، ئاران ئېرىشكەن بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايتتى . قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى ئاسمانغا تاقاشقان قىيادا ئەكس ئەتكەندە ، پالۋان ئېگىزگە تەلمۈرۈپ قاراۋېرىپ بوينىنىڭ تالغانلىقىنى ھېس قىلدى ، ئەمما قىلچە ۋايسىمىدى . بىر ئايال كىشى ئەرلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان جاسارەت بىلەن تىك چوققىغا بۇركۈتتەك شۇڭغۇپ چىقىۋاتقان يەردە ، بۇنى پەستە « تاماشا » قىلىپ تۇرۇش قانچىلىك جاپالىق ئىش ئىدى ؟!

تاشگۈل سالمىغا ئېسىلىپ ئېگىزلەۋاتاتتى . پالۋان تاشگۈلنىڭ چوققىغا يېقىنلاپ قالغانلىقىنى كۆرگەندە ، بايا ئاغقان يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى . شۇنداقتىمۇ خەتەر تېخى ئۆتۈپ كەتمىگەچكە ، خاتىرجەملىك يىراقتا ئىدى . قارا تەنلىك چوققىغا چىقىشتا تاشگۈل بىلەن بەسلەشمەكچى ، بەلكى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىغا ئاۋۇال ئېرىشمەكچى بولغان بولسىمۇ ، ئىشلىرى تازا كۆڭۈلدىكىدەك بولمىدى . ئۇ بىرنەچچە سۇۋادان تېرەك بويى ئۆرلەپلا داۋاملىق ئىلگىرىلەشكە ئامالسىز قالدى .

ئۇزلۇكسىز ئېگىزلەپ ، چوققىغا چىقايلا دەپ قالغان تاشگۈلنى كۆرگىنىدە ئىچى ئاچچىققا تولدى . ۋۇجۇدى ھەسەت ئوتىدا كۆيۈپ ، تاشگۈلنى تاپالمىدىن تارتىپ چۈشۈرۈۋېتىش خىيالىدا قولىنى سوزۇۋىدى ، ھەرقانچە قىلىپمۇ يەتكۈزەلمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئارىدىكى مۇساپىنىڭ يىراقلىقىنى بىلىپ ، كۆپ كېچىككەنلىكىگە ئۆكۈندى .

تاشگۈل سالمىنىڭ ئۇچىغا ئېسىلىپ ئۆرلەۋاتاتتى . لېكىن ، توختاۋسىز ھەرىكەتكە ئەگىشىپ سالمىنىڭ قورام تاشقا باغلانغان سىرتمىقى بوشاۋاتقانلىقىدىن خەۋىرسىز ئىدى . ئەگەر سىرتماق چىقىپ كېتىدىغانلا بولسا مۆلچەرلىگۈسىز تالاپەت يۈز بېرەتتى . تاشگۈل چوققىغا يېقىن قالغاندا سالمىنىڭ ئاستا ـ ئاستا بوشاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ ، مېڭىسىدىن تۇتۇن چىقىپ كەتتى . نەپسى توختاپ قالغاندەك بولدى . سالمىنىڭ ئۆز ئىگىسىگە ساداقەتسىزلىك قىلىشى تۇپەيلى مۇندا قىلا چۈشۈپ كەتسە تولىمۇ ئادالەتسىز ئىش بولاتتى . شۇڭا ، بۇنداق بولۇشىغا ئىشەنمىدى . لېكىن « تەدبىرنىڭ قانچىلىك بولسا ، تەقدىرنىڭ شۇنچىلىك بولار » دېگەندەك جىددىي تەدبىر قوللانماي بولمايتتى . بۇ قائىدىنى چۈشىنىدىغان تاشگۈل چەبدەسلىك بىلەن نازۇك ھۈنىرىنى ئىشقا سالدىغان پەيتىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى پەملەپ كاللىسىنى سىلكىۋەتتى ، ئاندىن ئۆزىنى ئاللاغا تاپشۇرۇپ ، چاقماق تېزلىكىدە تەدبىر قوللاندى . پالۋان گەرچە بۇ جىددىي ھەرىكەتنى كۆزەلمىگەن بولسىمۇ ، تاشگۈل سالمىنى چوققىغا ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ يۈرىكىگە سىلىۋالغاندەك مۇكچەيىپ كەتتى . سالما يەنىلا چىقىپ كېتىش ئالدىدا تۇراتتى . تاشگۈل ئاخىرقى قېتىم قاراپ ، يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان خەتەرنىڭ قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا قالغانلىقىنى كۆردى . ئۇ سەللا بىخەستەلىك قىلسا ئاسمان بىلەن تەڭ دېگۈدەك ئېگىزلىكتىن چۈشۈپ كېتىپ كۇكۇم ـ تالقان بولۇشى تۇرغان گەپ ئىدى . ئۇ شۇنداق چەكسىز قورقۇنچ ئىچىدە تۇرغىنىدا قايتىندۇر بىر كۆكۈيۈن پەيدا بولۇپ ، كۆز چانىقىغا قوندى . ئېچىرقاپ كەتكەن كۆكۈيۈننىڭ ئالدىدا چايانىڭ چېقىشى ھېچ گەپ ئەمەس .

مەس ئىدى . كۆكۈيۇن ئۇنىڭ خۇددى پۇت - قولى باغلانغان ئادەمنى چاقماندەك بەخرامان چېقىشقا باشلىدى . بىچارىنىڭ كۆز - قاپاقلىرى لەپىلداپ ، ئاچچىق ياش چىقىپ كەتتى ، لېكىن شۇنداق چىدىغۇسىز ئاغرىقنى بەرداشلىق بېرىپ مىدىرلىماي تۇردى . بەجايىكى ، تېنى بۇنداق بىچارىلىكنى خوپ كۆرمەي لاغلداپ تىترەشكە باشلىدى ، قاپىقى مۇشتۇمدەك پۈلتىيىپ چىقىپ كۆز گۆھىرى توسۇلدى . ئۇ بىر كۆزى بەلەن قاراپ ، سالمىنىڭ بەكمۇ كىچىك ، بەكمۇ كىچىك يېرى تۇتۇپ قالغانلىقىنى كۆردى - دە ، مۆلچەرلىگۈسىز غايىب كۈچىنىڭ تۇرتكىسىدە قورام تاشقا خۇددى دەھشەتلىك دېگىز دولقۇنىدەك ئېتىلدى . سالما چۈشۈپ كەتتى . شۇ دەقىقىدە گويا كىرىچتىن ئوق ئۇچۇپ چىققاندەك مۆجىزە يۈز بېرىپ ، ئۇ بىر قولى قورام تاشقا چالا - پۈلا ئىلىنىشى بىلەن يەنە بىر قولىنى قورام تاشقا ۋاققىدە ئۇرۇپلا قارماق سېلىۋېلىشقا ئۈلگۈردى . كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتىكى بۇ ئاجايىپ پۈرسەتتە ئۇ بىر قۇدرەتلىك كۈچىنىڭ ئىلھامى بىلەن ھەقىقەتەن چاقماقلىق قىلغان ئىدى .

تاشكۈل بىر يۆنىلىشتىكى بۇنداق بېسىم ئالدىدا قارشى قىيا بىلەن تىركىشىۋاتاتتى . كۆكۈيۇنمۇ ئۇنىڭ قېنىنى خاتىرجەم شوراپ لەززەتلەنمۇاتاتتى . ئۇ بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغان بولۇپ ، قانخور ھاشارات « گىژ - گىژ » ئاۋاز چىقارغاندىلا ئىسسىق قېنى تېخىچە شوربۇاقماقلىقىنى بىلدى . كۆكۈيۇن ئۇنىڭ مۇشۇ مۇھىتتا قولىنى ئىشقا سالالماسلىقتەك ئاجىزلىقىدىن پايدىلىنىپ زەھەرخەندىلىكىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى . تېخى ھېلىلا ئاران ئۇچۇپ كەلگەن تېرىق پىنىنسىچىلىك ھاشارات بىكار قانىنى شوراۋېرىپ بىردەمدىلا قاغا جىگدىدەك چوڭىيىپ كەتتى . ئەمما ، قانائەت ھاسىل قىلدىغاندەك ئەمەس ئىدى . قورسىقى تويىسىمۇ ، ئىلگىرى بەك ئېچىرقاپ كەتكەچكىمۇ كۆزى تويمايۋاتسا كېرەك ، قارنى ئېتىلغاندىلا خاتىرجەم بولىدىغاندەك ئىدى .

تاشكۈلنىڭ بارماقلىرىدىن توختىماي چىقىۋاتقان قانلار قورام

تاشنى تېخمۇ سىلىقلاشتۇرۇۋەتتى . ئۇنىڭ دىققىتى يەنە بىر قورام تاشقا چۈشۈپ ، ئاستا ـ ئاستا شۇ تەرەپكە سۈرۈلدى . ئازراق ئارامنى ئېلىپ كۆچ توپلىغاندىن كېيىن مەيدىسىنى قورام تاشقا مەھكەم تاقاپ ، پۈتىنى ھېلىقى قورام تاش ئۈستىگە ئېلىۋالدى ، شۇ ئەسنادا كۆكۈيۈن « پاس » قىلىپ ئېتىلىپ قانغا چىلىنىپ ياتتى .

كۆكۈيۈننىڭ قارنى ئېتىلىپ كەتكىنىگە قانائەت قىلمىغان تاشگۈل مۇشتەك تاش بىلەن ئۇرۇپ ، مىجىقىنى چىقىرىۋەتتى . لېكىن ئۇنىڭ يەنىلا دەردى چىقمىغاندەك قىلاتتى .

ئاخشامدىن بېرى تاشگۈلدىن كۆزىنى ئۈزمەي گەجگىسى قاتقان پالۋان ئۇنىڭ چوققىغا چىققانلىقىنى كۆرۈپ چوڭ بىر تىندى ـ دە ، ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى .

خىزمەتنىڭ ئېيتقانلىرى

تاشكۆل چوقىقا چىقىپلا نەزىرىنى پەسكە ئاغدۇرۇپ ، پالۋاننى ئاران پەرق ئەتتى . قول ئىشارىسى قىلىۋىدى ، ھېچقانداق ئىنكاس بولمىدى . چۈنكى ، پالۋان بايا ھوشىدىن كېتىپ يېتىپ قالغان ھالەتتە ئىدى . تاشكۆل بۇنىڭدىن خەۋەرسىز بولغاچقا ، بار ئاۋازى بىلەن چاقىردى . كەينى - كەينىدىن ياڭىرىغان ئاۋاز دولقۇنى كۆچلۈك ئەكس سادا پەيدا قىلىپ ، پالۋاننى ھوشىغا كەلتۈردى . شۇنچە قاتتىق ئاۋاز ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەر ئاستىدىن كېلىۋاتقاندەك ئاڭلىنىۋاتاتتى . ئۇ ئېسىنى يىغقاندىن كېيىن چوققىغا قاراپ ، تاشكۆلنىڭ قول پۇلاڭلىتىۋاتقىنىنى ئىلغا قىلدى - دە ، بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى . تاشكۆلنى چاقىردى ، بار ئاۋازى بىلەن چاقىردى ، لېكىن ئاۋازى چوققىغا يېتىپ بارغان - بارمىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى ، پەقەت ئەكس سادا تاغ ئىچىنى لەرزىگە سالاتتى . تاشكۆلنىڭ ئاۋازى ناھايىتى تەستە يېتىپ كېلەتتى ، نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاران ئۇققىلى بولاتتى .

تاشكۆل پالۋان بىلەن قول پۇلاڭلىتىپ خوشلاشقاندىن كېيىن ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چوققىنىڭ ئۈستىدىكى مەنزىرىلەرگە نەزەر تاشلىدى . ئاجايىپ - غارايىپ مەنزىرىلەر ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتسىمۇ ، قاتتىق ھارغىنلىق يەتكەن بەدىنى ئارام ئېلىشتىن باشقىنى خالىمايتتى . ئۇ ئۆزىگە بويسۇنمايۋاتقان ئەزالىرىنىڭ رايىغا بېرىپ ، ئەپلىك جايىنى تاللاپ سۇنايلىنىپ ياتتى . شۇندىلا يارىلانغان پۇت - قوللىرىنىڭ سىرقىراپ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى . بايا جىددىيچىلىكتە كۆزگە كۆيۈننىڭ قېنىنى شوراۋېرىشىگە كۆنۈپ قالغاندەك ، پۇت - قوللىرىنىڭ دەردىگە يېتىشكىمۇ

چولسى تەگمىگەن ئىدى . ئۇ كېچىدىن بېرى بېسىپ ئۆتكەن خەتەرلىك يەللىلەرنى ئەسلەپ ، ئىنسانىنىڭ قولىدىن شۇنداق مۆجىزىلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى . لېكىن ، بۇ ئەمەلىيەت ئىدى . ئۇنىڭ تىتىما ـ تالاڭ بولۇپ كەتكەن كىيىملىرى بەدىنىنى يېپالمىغاچقا ئۆز ـ ئۆزىدىن ئۈيۈلاتتى . بۇ يەردە باشقا ئادەمنىڭ يوقلۇقى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئامەت ئىدى . بولمىسا خەقنىڭ ئالدىدا قانداق يۈرەلەيدۇ ؟

تاشكۈل ھاردۇقىنى ئاز ـ تولا چىقىرىۋالغاندىن كېيىن ، پۈت ـ قوللىرىدىكى جاراھەت ۋە قان داغلىرىنى سۈرتتى ، ئاندىن يارلىرىغا دورا چېچىپ تاڭدى . سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە دائىر ئىشلارنى تاماملاپ بولغاندىن كېيىن ، ئاياللىق رولىنى جارى قىلدۇرۇپ يېڭىنە ئىشىغا تۇتۇندى . يىرتىلغان كىيىملەرنى ياماش ئارقىلىق ئېچىلىپ قالغان نوـ مۇسلۇق جايلىرىنى ياپقىلى بولاتتى . ئۇ زۆرۈر ئىشلىرىنى تۈگىتىپ ، يەنە يولغا راۋان بولدى .

تاشگۈل ئاچ قورساق ھالدا چاشگاھغىچە يول يۈرۈپ ، ماڭغانسېرى ئۆزىنى يېڭى بىر دۇنياغا كېلىپ قالغاندەك ھېس قىلدى ، يېڭىدىن ـ يېڭى مەنزىللەر ئۇنى كۈتۈپ تۇراتتى . ئەمما ، ئۇ خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى ھەرقانچە ئىزدەپمۇ تاپالمىدى . ئارقىدىن ، خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنى كېچىدە كۆرگەنلىكىنى ئەسكە ئېلىپ : « ھازىر دېگەن كۈندۈز ئەمەسمۇ ، قۇياش نۇرى ئۇنى كۆرۈشكە ئىمكان بېرەمتى ؟ ـــ دېدى ـ دە ، تەسەللى تاپتى ، ـــ نەتىجىسىز يولنى مېڭىۋەرمەي بىرەر تەسكەينى تېپىپ ئارام ئالاي ، قۇياش پاتقاندا خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى ئۆزلۈكىدىن ئاشكارا بولىدۇ » . شۇنداق قىلىپ ، ئۇ ئاپتاپ چۈشمەيدىغان دالدىنى تېپىپ ياتقان ئىدى ، ھارغىنلىق ئۇيقۇ قاينىمىغا غەرق قىلدى .

تاشگۈل ئويغانغاندا كۈن پېتىپ ، قاش قارايغان ئىدى . ئۇ سەپەر تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ بولغۇچە قاراڭغۇ چۈشتى . لېكىن ، غەربىي ئۇپۇقتىن قىزىللىق تېخى كۆتۈرۈلمىگەن ئىدى . ئۇ تۆت ئەتراپقا سىنـ چىلاپ قاراپ ، يىراقتا ناھايىتى سۇس يېلىنجاپ تۇرغان ئوت يالقۇنىنى

كۆردى ـ دە ، يېڭى ئويۇنچۇق تېپىۋالغان كىچىك باللاردەك سەكرەپ كەتتى . خاسىيەتلىك يالقۇن ئۇنى جەلپ قىلىۋالغان ئىدى . ئۇ ھاياجان ئىچىدە ئوي ـ چوڭقۇر دەپ ئولتۇرمايلا شۇ تەرەپكە يۈگۈردى ...

تاشگۇل مەنزىلگە يېتىپ ھەيران قالدى ، پىلىلداپ نۇر تارقىتىۋاتقان بىر تۈپ دەرەخ ئىدى . ئۇ ئىچىدە : « مۇشۇ دەرەخنى دەپ شۇنچە رىيازەت چەكتىممۇ ؟ » دەپ مەيۈسلەندى . چۈنكى ئۇ ، پالۋان بىلەن قەلەبىگە يۈكسەك ئارزۇلارنى يۈكۈپ ، بۇ خەتەرلىك سەپەرنى ئىختىيار قىلغان ، نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ شېرىن جانلىرىدىن ئايرىلغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ، قارا تەنلىكمۇ قېيا باغرىدا مەغلۇبىيەتكە تەن بەرمەي ، چوققىغا چىقىش ئۈچۈن جان تىكىپ تىرىكشىۋاتىدۇ ...

تاشگۇل بىرپەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئۆزىنى بېسىۋېلىپ : «شۇنچە جاپالارنى تارتىپ چوققىغا چىققان ئىكەنمەن ، نۇر چاچىدىغان بۇ دەرەخنى تۈتۈپ كۆرمىسەم قانداق بولىدۇ ؟ » دەپ ئويلاپ ، شاخلىرىنى سىلاشتۇرغان ئىدى ، كەڭ يوپۇرماقلار ئارىسىدىكى مېۋىلەر قولىغا ئۇرۇندى ، مېۋىنىڭ ئۈستى ياپىلاق كەلگەن بولۇپ ، ئاساسلىق « يالقۇن » شۇنىڭدىن چىقىۋاتاتتى . تاشگۇل مۇشۇ يېشىغىچە دۇنيادا بۇنداق مېۋىنىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپمۇ باقمىغان ئىدى . مېۋە چىرايلىقلىقىدىن ئىشتىھانى قوزغايتتى . تاشگۇل شۇنچە ئاچ قورساق بولسىمۇ ، دەمال يېيىشكە جۈرئەت قىلالمىدى . قايسى زامانلاردىدۇر بىر شاھزادىنىڭ چۆل ـ جەزىرىدە بىر خىل مېۋىنى يەپ قويۇپ بېشىغا مۈڭگۈز چىقىپ قالغانلىقى توغرىسىدىكى چۆچەك ئۇنىڭ ئېسىدە ئىدى . بۇ ۋەقە ئۇنى قورقۇنچقا سالسىمۇ ، قورسىقىنىڭ ئاچلىقى ھەم تەۋەككۈلچىلىك روھى غالىب كېلىپ ، قەلبىگە ئىشەنچ ئۇرۇقلىرى چېچىلدى . شۇنىڭ بىلەن گۈمانى يوقىلىپ ، نېمىلا بولسۇن يەپ بېقىش قارارىغا كەلدى . ئەمما ، مېۋىنى ئۈزۈش ئۈچۈن قولىنى ئۇزاتتىيۇ ، ئوتتىن قاچۇرغاندەك تارتىۋالدى . ئاخىر قەتئىي نەيەتكە كېلىپ بىر تال ئۈزۈپ ئاغزىغا سالدى . مېۋە ئاغزىغا كىرىپلا «شۇرردە » ئېرىپ ، تومۇرلىرىغا ئاجايىپ بىر خىل لەززەت

بېغىشلىدى ، تېخىمۇ مۇھىمى ئىمانى نۇرلىنىپ ، دىلى يورۇدى . ئۆزىنى شۇنداق ئازادە ، يېنىك ھېس قىلدىكى ، نېيىتىدىن يامانلىق سايىسى يىراقلاپ ، ياخشىلىق قارار تاپتى . ئىمانى نۇرلىنىپ ، جىسمانىي يارىلىرى شىپا تېپىپ ، ۋۇجۇدى يېڭىۋاشتىن كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغاندەك ، ياشلىق باھارى جۇش ئۇرۇۋاتقاندەك سەزدى . ئۇ ئۆزىنى چوققىدا ئەمەس ، ئانا قۇچىقىدا ياتقان غەمسىز بوۋاقتەك ھېس قىلدى ـ دە ، بىردىنلا بۇ خاسىيەتلىك دەرەخنى يۇرتىغا ئالغاچ كېتىپ،ھۆزۇر ـ ھالاۋەتتىن‌قووۋم ـ قېرىنداشلىرى بىلەن ئورتاق بەھرىمەن بولۇش نىيىتىگە كەلدى .

بىرپەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى . تاشكۈل پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ خاسىيەتلىك دەرەخنى قومۇرماقچى بولۇۋاتقاندا ، ئاسمان ـ زېمىن لەرزىگە كەلگۈدەك ئاۋاز ئاڭلاندى :

ـــ قولۇڭنى تارت !

تاشگۈل ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قارىغان ئىدى ، تۇن پەردىسى قاپلىغان سۇرلۇك مەنزىرىدىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمىدى . شۇنداقتىمۇ ئىنكاس تەرىقسىدە سورىدى :

ـــ ئۆزلىرى بۇ خاسىيەتلىك دەرەخنىڭ ئىگىسىمۇ ؟

ـــ بۇ دېگەن بېھىشتىن چىققان ئەنجۈر دەرىخى .

ـــ ئۇنداقتا نېمىدەپ ئىگىدارچىلىق قىلىش كويىدا بولىلا ؟

ـــ ئۇ بېھىشتىن مەھرۇم قىلىنغان گۇناھكار دەرەخ . سەنمۇ گۇناھقا شېرىك بولماقچىمۇ ؟

ـــ مەنمۇ بەزى ئادەملەرنىڭ نەزىرىدە گۇناھكار ھېسابلىنىمەن . شۇنداقتىمۇ بۇنى قومۇرۇپ يۇرتۇمغا ئاپىرىپ يۇرتداشلىرىمغا خىزمەت قىلدۇرۇش ئارقىلىق ئۆز گۇناھىنى يۇيۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتۇرسەم ياخشى ئەمەسمۇ ؟

ـــ ئالدىمدا تولا ئۇستاتلىق قىلمەن دېمە . بىرەرسىگە تەئەللۇق بولمىغان بۇ چوققىغا چىقالىغىنىڭ بىلەن ، بۇ دەرەخنى ئېلىپ كېتىش قولۇڭدىن كەلمەيدۇ . ئادەم بىلەن ھەۋۋا بېھىشتە ھۆر ـ پەرىلەر بىلەن

يۇرەتتى ، شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن يېيىش مەنئى قىلىنغان مېۋىنى يەپ قويغاچقا چوڭ تەرىتى قىستاپ كەتتى . ئۇلار بوشانغۇدەك ئەپلىك جاي تاپالماي مېۋىلەردىن يوپۇرماق سورىغاندا ھېچقايسىسى بەرگىلى ئۇنىمىدى . ئاخىر ئۇلار ئەنجۈر دەرىخىگە يالۇۇرۇپ تۇرۇۋالغاندا ، ئۇلارغا كەڭ يوپۇرماقلىرىدىن بەردى ...

ـــ ئۇنداقتا ، ئۇ ئەرزىگۈدەك ئىش قىلغان ئىكەن .

ـــ ئېغىز غېرىچلىما ! ئۇ مانا شۇ گۈناھى ئۈچۈن ھېچكىمگە تەئەللۇق بولمىغان بۇقاقاس چوققىغا ، ئادەم بىلەن ھەۋۋا بولسا باشقا چۆللۈككە قوغلانغان .

ـــ چۈشەندىم . بۇ دەرەختىن نېمىشقا ئوت يالقۇنى چىقىدۇ ؟

ـــ بېھىش مېۋىسى بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق .

ـــ ھەقىقەتەن خىسلەتلىك دەرەخ ئىكەن .

ـــ ھەرقانداق نەرسىنىڭ خاسىيىتى قانچىلىك بولسا ، جاپاسىمۇ شۇنىڭغا تۇشلۇق بولىدۇ .

تاشگۈل تاشلىق زېمىندا تېرىكچىلىك قىلىۋاتقان يۇرتداشلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ قەتئىيەت بىلەن ئېيتتى :

ـــ بۇ خاسىيەتلىك دەرەخنى دەپ شۇنچە جەبىر ـ جاپالارنى تارتتىم . ئەمدى ئۇنى ئەكەتمەي قويمايمەن !

غايىب ئاۋاز جىمىپ كەتتى . تاشگۈل بايانىنى ئۆزىگە تەلىم بەرگۈچىنىڭ خىزىر ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرۈپ ، يېنىشلاپ چاقىرغان بولسىمۇ ، ئاۋاز قايتا ئاڭلانمىدى . تاشگۈل ئۆز ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا ئاسانلىق تىلەپ قار ـ يامغۇردەك كۆز يېشى قىلدى ، ئاق يېغىنىدەك توختاۋسىز ياشلار ئۇنىڭ ئەتراپىنى قارا نەمگە ئايلاندۇرۇۋەتتى . ئەگەر بۇ ياشلار يەنە داۋاملىشىدىغان بولسا چوققا قوينىڭ قۇيرۇقىدەك ئېرىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى .

تاشگۈلنىڭ قەتئىي ئىرادىگە كەلگەنلىكى خىزىرنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىدى :

ـــ ئەنجۇر دەرىخى ئادەم بىلەن ھەۋۋاغا يوپۇرماق بېرىپ گۈناھ ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ ، تەڭرى ئۇنىڭغا يەنىلا كۆيلىگەن نۇسرەتلەرنى ئاتا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى « مەۋلەر شاھى » دەرىجىسىگە كۆتۈرگەن . دېمەكچىمەنكى ، ئىنسانلارمۇ ئۆزىدە ئۇنىڭدەك جۇرئەتنى يېتىلدۈرۈشى كېرەك . سەن تەڭرى ئېۋەتكەن يېڭىلمەس قەھرىمان ئانا ، ئالدىمدا يۈرەك سۆزۈڭنى ئېيتالمدىڭ ، مۇشۇنداق ئۇلۇغ غايە يولىدا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەن ئىكەنسەن ، بوپتۇ ، بۇ دەرەخنى قومۇرۇپ ئەكەت . ئېسىڭدە تۇتۇشقا تېگىشلىك ھاياتلىق دەستۇرى شۇكى ، ھەممە ئادەم يارىتىلىشتا ئوخشاش بولۇپ ، رىزقى كەڭ زېمىنغا چېچىلغان . ئۇنىڭغا قانداق ئېرىشىش ھەركىمنىڭ ئۆزىگە باغلىق . سەۋەب قىلماستىن تەلەپ قىلىش ، تەمەگەرلىك ، يۆلىنىۋېلىش زەبۇنلۇققا ئېلىپ بارىدۇ.شۇڭا،تەڭرى:«يارىتىلمىشىڭ مەندىن ، يارىلىشىڭ ئۆزۈڭدىن » دېگەن . تەقدىرگە تەدبىر قوللانغىنىڭدىلا ھاياتلىق قىممىتىڭنى نامايان قىلىپ ، ھەقىقىي ئادەمدەك ياشىيالايسەن . ھاياتلىق قانۇنىيىتى مانا مۇشۇ نۇقتىغا مۇجەسسەملەنگەن .

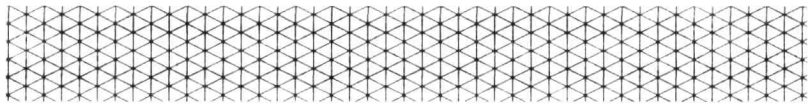
خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرى تاشقۇلنىڭ كۆز ئالدىنى ۋاللىدە يورۇتۇۋەتتى . ئۇ خۇشاللىققا چۆمۈپ ، خىزىرغا رەھمەت ئېيتماقچى بولۇاتقاندا ، غايىب سادا يەنە ئاڭلاندى :

ـــ ئېسىڭدە تۇتقىنكى ، بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى كاچاتلاپ ، ئاندىن يېيىشىڭ كېرەك .

ـــ بۇنداق قىلىش ئادالەتسىزلىك بولمامدۇ ؟

ـــ ھەربىر كاچات تەگكەندە ئۇ ئۆزىنىڭ گۈناھكار دەرەخ ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئالىدۇ ـ دە ، بېھىشكە قايتىپ كېتىش ئۈيىدا بولمايدۇ . بۇنىڭ بىلەن تىكلىگەن يەرگە ئاسان ئۆزلىشىدۇ .

تاشقۇل خىزىردىن يەنە كۆيلىگەن نەرسىلەرنى سوراپ بىلىۋالغانمۇ بولاتتى ، بىر خىل ئاچچىق ھىد دىمىغىنى ئۆرتەپ ئېغىز ئاچقۇرمىدى . شۇ ئەسنادا ئاتقان پاختىدەك بىرنەرسە چوققىدىن كۆتۈرۈلۈپ ، ھاۋاغا چىقىپ كەتتى .

تۆكلۈك ئادەم

تاشگۈل ئەنجۇر دەرىخىنى ئېلىپ چوقىدىن چۈشۈشكە تەمشىلۈاتقاندا ، تۈيۈقسىز ئوچۇق ھاۋادا چاقماق چېقىپ ، چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلدى . ئاستى چوقىدا بولسا ئۈستى كۆك قەرىگە تۇتاشقان دەھشەت قۇيۇن ھەيۋە كۆرسىتۈاتاتتى . تاشگۈل ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچماقچى بولۇۋاتقاندا ، ئۇ قوينىغا ئېلىۋالدى . تاشگۈل ئېسىنى تاپقاندا ئۆزىنىڭ چوڭ بىر قورام تاش ئۈستىدە ياتقانلىقىنى بىلدى .

تاشگۈل قورام تاش بىلەن بىر تۇغقان بولۇپ كەتكەن نەمجان گەۋدىسىنى تەستە كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قاراپ ، ئەسلىدىكى جايىدىن ھېچقانچە يىراقلىمىغانلىقىنى بىلدى . ئەمما ، ئەنجۇر دەرىخىنى قولدىن چىقىرىپ قويغان ئىدى . شۇئان بېشىدىن بىر قاپاق مۇز سۇيى قۇيۇۋېتىلگەندەك ئەندىكىپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي پىرقىراپ كەتتى . لېكىن ، قانچە قىلىپمۇ ئەنجۇر دەرىخىنى تېپىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، دېرىكىنىمۇ ئالالمىدى . چوققىنى بېشىغا كىيىپ خىزىرنى چاقىردى ـ چاقىردى ، ھېچبىر سادا چىقمىدى ، ئاندىن غەزىپىگە پايلىماي ئاسمانغا قارىتىپ 4 ــ 5 تال ئوق ئۈزدى . بۇنىڭمۇ قىلچە ئۈنۈمى بولمىدى ، چوققىدا ئۆلۈكتەك جىمجىتلىق ھۆكۈمران ئىدى . ئۇ تۇرۇپلا پەلەكنىڭ بۇ « ئويۇن »ىدىن نارازى بولدى ، ئەمما كىمدىن ئاغرىنىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . تۇرۇپلا يەنە ئاچچىقىغا ھايى بەردى ـ دە ، قۇيۇنىنىڭ يۆنىلىشىنى پەم ئېتىپ ، ئىزىنى كۆزىدىن يىتتۈرمەي ماڭدى . شۇ ماڭغىنىچە توپتوغرا ئىككى كېچە ـ كۈندۈز يۈرۈپ بىر ئېگىزلىككە يېتىپ كەلدى .

ئەتراپ ئاجايىپ سۈرلۈك ئىدى . تاشگۈلنىڭ كۆزى چۈشكەن ھەربىر نەرسە خۇددى سېھىر جادۇ بىلەن پۈتۈلگەندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ ئۇيان - بۇيان قېدىرىپ يۈرۈپ ، يىراقتا بىر غارنىڭ تۈرغانلىقىغا كۆزى چۈشتى . يېقىنلاپ بېرىپ ، غار ئالدىدا بېشى تۈزلۈق قاپاقنىڭ پوستىكىدەك ئاپئاق بىر ماينىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . كۆردىيۇ ، بۇنداق جايدا ئادەم ، بولۇپمۇ قېرى ماينىڭ مەۋجۇت بولغىنىدىن تەئەججۈپلەندى . ئارقىدىن ئۆزىنىڭمۇ مۇشۇ چوققىدا جاھانكەزدىلىك قىلىۋاتقىنىنى ئەسكە ئېلىپ ئەجەبلىنىشنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى بىلدى .

ـــ مومـا ، بىر تۈپ خاسىيەتلىك دەرىخىم بار ئىدى ، ـــ دېدى ئۇ خۇشخۇي سالامدىن كېيىن ، ـــ ئاق قۇيۇن كۆز ئالدىمدىن ئەپقاچتى ، كۆزلىرىگە چېلىقتىمىكىن ؟

ـــ كۆردۈم ، قىزىم ، ـــ جاۋاب بەردى موماي .

ـــ ئاغزىلىرىغا ياغ ، موما ، قەيەردە كۆرلە ، ئېيتىپ بەرسىلە .

ـــ غارنىڭ ئىچىگە قارا .

تاشگۈل غارنىڭ ئىچىگە قاراپ ، ئەنجۈر دەرىخىنىڭ زەي ئۆرلەپ تۇرغان بىر قورام تاشنىڭ ئۈستىدە تۇرغانلىقىنى كۆردى ۋە ھاياجاندىن كۆزلىرى چاقناپ كەتكەن بولسىمۇ ، ئۆزىنى بېسىۋالدى .

ـــ مومـا ، ئىلاھىم مىڭ ياشقا كىرەلا ، خاپا بولماي ئۇنى ئاچىقىپ بەرگەن بولسىلا .

ـــ ھەي نادان ، ياش تۇرۇپ مەن قېرىنى ئىشقا بۇيرۇۋاتامسەن ؟ تارتىنماي كىرىۋەر ، مەن دېگەن قوپسا ئولتۇرالمايدىغان ، ئولتۇرسا قوپالمايدىغان ئادەم .

ـــ ئالدىلىرىدىن توغرا ئۆتۈشكە پېتىنالمايۋاتىمەن .

ـــ ماڭا ئۇنچىلىك ھۆرمىتىڭ بولسا ، چاڭگىلىشىپ كەتكەن بېشىمغا بىر قاراپ قويساڭ ، مۇراد - مەقسىتىڭنىڭ ھاسىل تېپىشىغا دۇئا قىلاتتىم .

تاشگۈل ماينىڭ كۆڭلىنى يەردە قويماي ئۇزاقتىن بېرى تارالمـ

غان چاچلىرىنى تۇزەشتۇردى . موماي بۇنىڭدىن قەۋەتلا خۇرسەن بولدى . تاشكۇل ئىشنى تۈگىتىشىگە موماي ئۇھسىنىپ ئورنىدىن تۇردى . تاشكۇل شۇنچە جۇدىگەن بولسىمۇ ، ۋۇجۇدىدىن ياشلىق باھار كەتمىگەن ئىدى ، جامالىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى . بۇنى كۆرگەن مومانىڭ چىرايىدا ئۆزىنىڭ ياشلىقىنى ئەسلەپ قالغاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى . ئۇ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقاندەك قىياپەتتە ، تاشكۇلنىڭ ئىجازىتىنى ئېلىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇۋىدى ، پۈتۈن بەدىنى بىرقىسما بولۇپ كەتتى . « قېرى ئادەم سۆيىسە شۇنداق سېزىم پەيدا بولسا كېرەك ، ئىككىمىز ئوخشاش جىنس ئەمەسمۇ...» تاشكۇل شۇلارنى خىيال قىلىپ تۇرۇشىغا ، ئۇ توساتتىن بېلىگە چىماق سېلىۋېلىپ ، تاشكۇلنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئەسەبىيلەرچە سۆيۈپ كەتتى . ئۇنىڭ سۆيۈشلىرى ھەرگىزمۇ قېرى مومانىڭ سۆيۈشلىرىگە ئوخشمايتتى . ۋۇجۇدىدىن بىر خىل كۇچ ، ئادەمنىڭكىگە ئوخشمايدىغان غەيرىي بىر خىل كۇچ نامايان بولۇپ تۇراتتى . تاشكۇل دەرھال ئۇنىڭ « موماي » سۈرىتىگە كىرىۋالغان جادۇگەر ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئۇلار ئوتتۇرىسىدا كەسكىن ئېلىشىش باشلىنىپ كەتتى . تاشكۇل ھەرقانچە ئۇرۇنۇپمۇ ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلالمىدى . تاشكۇل بويسۇنمىغانسېرى ئۇنىڭ ئەسەبىيلىكى كۈچەيەتتى . تاشكۇل باشقا ئامال تاپالماي ، چىنىقىپ كەتكەن بىگىز بارمىقىنى ئوقۇرىكىگە تىققان ئىدى ، چەمدەك تېرىسى پاسسىدە تېشىلىپ قاپقارا قان ئوقچۇپ چىقتى . بۇنچىلىك زەربە ئۇنىڭغا كار قىلمىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇنى ھالسىرىتىشقا كۆزى يەتمىگەن تاشكۇل بىگىز بارمىقىغا قالغان بارمىقىنىمۇ قوشۇپ بار كۈچى بىلەن تىققان ئىدى ، يۇرىكىگىچە يېتىپ باردى . بۇ نۆۋەت ئۇ ئەجەللىك ئوق يېگەن قاۋاندەك چىرقىراپ كەتتى . پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن تاشكۇل بىرلا قېتىلىپ بوشىنىۋالدى .

تاشكۇل ئەنجۇر دەرىخىنى ئېلىپ قېچىشقا تەرەددۇتلىنىۋاتقاندا «موماي » چاقىرىلىق قىلىپ ئۇنى بەش قەدەم نېرىغا ئېتىۋەتتى . بايىدىن بېرى ئۇنىڭغا سەپسېلىپ ئۇلگۇرمىگەن تاشكۇل كۆز

ئالدىدا ئاقۇاش مومايى ئەمەس ، بەلكى نىقابى ئېلىۋېتىلگەن ، قېيىالمىغاچ ، تۆكلۈك بىر ئەرنىڭ ھۆركىرەپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇ ناھايىتى بەستىلىك ، ئۇستىخانلىرى قوپال ، پۇت ـ قوللىرى ئەگرى ـ بۈگرى ، تەلەتى قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇق ئىدى ، كۆچتۈگىرلۈكتە تەڭدىشى كەم تېپىلاتتى . شۇنداقتىمۇ تاشگۈل چەبدەسلىك ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ ، ئۇنىڭ كۆھىقىپىدا خۇددى قۇشتەك ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئۇچۇپ يۈرۈپ زادى تۇتۇق بەرمىدى . تۆكلۈك ئادەم قارا كۆچىگە تايانسا ، تاشگۈل چاقماقانلىقىنى نامايىش قىلاتتى . تاشگۈل ئۇنى ئوقيا سىلەن ئوجۇقتۇرۇۋېتىشكە ئۇرۇنغان بولسىمۇ ، زادىلا پۇرسەت كەلتۈرەلمىدى .

تۆكلۈك ئادەم ئاخىر تاشگۈلنى كۆھىقاپنىڭ ئىچىگە قىستاپ ئەكىردى . تاشگۈل ئۇنىڭ ھۇجۇمىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ئارقىسىغا داجىۋەردى . ئويلىمىغاندا ئارقىسىدا خۇددى كاچكۈلدەك زاھىر بولۇپ تۇرغان بوشلۇقنا چۈشۈپ كەتتى . تۆكلۈك ئادەم ئوقتەك ئېتىلىپ كەلگەن بولسىمۇ كوكۈلىسىدىن تۇتۇۋېلىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىدى . ئۇ كۆكسىگە پىچاق يېگەن توڭگۈزدەك چىرقىراپ :

ـــ ساڭا كەرىم بولاي دېسەم ، مەجرۇھلۇق قىلدىڭ . بىر يىلدا چىقساڭ بىر يىل ، 10 يىلدا چىقساڭ 10 يىل مۇشۇ يەردە ساقلايمەن ! ـــ دېگىنىچە كۆھىقاپنى بېشىغا كىيمەكتە ئىدى .

ئۈمىد ھاياتنى تۈغدۇ

ئەتراپ ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان ئىدى . پەقەت ھېلىقى بوشلۇقنى ئىككىگە ئايرىپ تۇرغان ئەزىم دەريالا سوغۇققا پىسەنت قىلماي غايەت زور ھاياتىي كۈچىنى نامايىش قىلىپ تۇراتتى . تاشگۈل تىنىمسىز ۋاشىلداپ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشتى . لاۋا ـ لاتقىلار خۇددى لەشتەك پۈت ـ قوللىرىغا يۆگەشتى . دەريا دولقۇنى بۇ نىمجان تەنىنى بىردەم ئېقىتقاندىن كېيىن قىرغاققا تاشلىۋەتتى . شارقىراتمىدىن شارقىراتمىغا چۈشۈپ ھوشىدىن ئايرىلغان تاشگۈل پىلەكتىن ئايرىلىپ سولاشقان خەمەكتەك ياتاتتى . دولقۇن ئارقىسىدىن ئۇرۇپ دومىلاتقاندىلا ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كېلىپ ، ئۆزىنىڭ تېخى ھايات ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئەمما ، ئەتىيانى سىرقىراپ ئاغرىپ ئۆزىنىڭ ئەمەستەك تۇيۇغۇ بىلەن رەتتى . ئارا ـ ئارا ئېسىنى تېپىپ ، ئۈچى تۇرۇقلۇق مۇشۇنداق قىسمەتلەرگە دۇچار بولغىنىدىن ئۆكۈندى . قىزىق ئىش ، تېخى ياىا ئىسىسقتىن جانىنى قويغىلى جاي تاپالمايۋاتقان تىنجىق مۇھىتتىن بىر موللاق ئېتىپلا قار ـ مۇز قاپلىغان جايغا كېلىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان ! تاشگۈل قىرو باسقان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قارىدى ، ئۈشقىرتىۋاتقان شۇبىغاندا قار ئۈچقۇنلىرى ئۈياقتىن ـ بۇياققا ئۈچۈپ يۈرەتتى . ئۇ زورۇقۇپ ناھايىتى تەسلىكتە قولىنى چىقىرىپ مۇزنىڭ قىرغا ئېسىلدى ، ئاندىن يالاڭ ئاياغ پۈتى بىلەن مۇزنى تېپىپ ئېغىر گەۋدىسىنى يۆتكىدى . يالىڭاچ تېنىگە يېپىشۋالغان كرىستالسىمان ئۈششاق ـ ئۈششاق مۇزلار تۆكۈلۈشكە باشلىدى . مۇزلار بىر قارىسا ئۇنىڭ تېنىنى ياپماقچىدەك ، بىر قارىسا تۆگلىتىپ جانىنى ئېلىش خىيالىدا بولۇۋاتقاندەك ئۈستى ـ ئۈستىلەپ چاپ-

لىشۇالغان ئىدى . ئۇ ھەربىر سىلكىنگەندە ئىرىنچەكلىك بىلەن ئاز - ئازدىن چۈشەتتى .

تاشقۇل زورۇقۇپ ھەربىكەت قىلمىسا جېنىغا ئىگە بولالمايدىغانلىقىنى بىلدى . پەقەت ھەربىكەت ئارقىلىقلا مۇزلىغان تەندە ھارارەت پەيدا بولاتتى ، ھاياتلىق ماماتلىق ئۈستىدىن غالىب كېلەتتى . شۇڭا ، قاتتىق سىلكىنىپ بەدىنىگە ئاچ كۆز ھەرىلەردەك ئولىشۇالغان قار - مۇزلارنى پۈتۈنلەي چۈشۈرۈۋەتتى ، ئاندىن كۈچ - قۇۋۋىتىنى يىغىپ ، قۇرتەك تىركىشىپ ئىلگىرىلىدى . لېكىن ، قەيەرگە بېرىشنى بىلمەيتتى ، ھەرىكىتى نىشانسىز ئىدى . ئۇ پەقەت كۈچىنىش ئارقىلىق بەدىنىدە ئىسسىقلىق ھاسىل قىلىشنى كۆزلەيتتى ، ئۆزىنى بۇ قار - مۇز قاپلىغان دالىدا تۇنجى بولۇپ يول ئېچىۋاتقان ئادەمزات ھېسابلايتتى . ئۇنىڭ بەدىنى بارا - بارا خىلى يەڭگىللەپ قالغاندەك قىلسىمۇ ، توختىماي چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرىدىن يېڭى مۇز قېتىشمىلىرى ھاسىل بولۇۋاتاتتى . ئاپئاق قارلار ئۆزىنىڭ غۇبارسىزلىقىنى كۆز - كۆز قىلغىنى بىلەن ، ئىچىگە ھاياتلىققا تەھدىت سالغۇچى زىمىستان سوغۇق يوشۇرۇنغان ئىدى . بۇنى پەقەت مۇشۇنداق خەۋپكە دۇچ كەلگەن ئادەملا ھېس قىلالايتتى . دەھشەتلىك شۇرغان قارنىڭ دېپىنى چېلىپ بەرگۈچى گۈپپاڭچى ئىدى . بۇ مۇھىتتا ئۇ قەيەرگىلا قارىمىسۇن ، زىمىستان سوغۇقنىڭ ھاياتلىققا قارشى قۇتراشنى كۆرەتتى . قار - مۇزلار ئۆزىنى بۇ زىنداننىڭ ھۆكۈمرانى چاغلىسىمۇ ، ئۇنىڭ ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمىدى . ئەمما ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۆزىنىڭ قار - مۇز ئۈستىدە ئۆمىلىگۈچى ھايۋانىنىڭ كۈنىگە قېلىشىتەك تەقدىرىنى ئۆزگەرتەلمەيتتى . ئەگەر شۇنداق قىلالىغاندا ئۇ بىرەر قار دۆۋىسىدە پاناھلىنىپ ، باش - ئاخىرى يوق شېرىن ئۇيقۇنى باشلىۋەتكەن بولاتتى . ئۇ بۇنداق مۇھىتتا چۈش كۆرۈشنى ھەرگىز خالىمايتتى . چۈنكى ، چۈش دېگەن ئادەم مېڭىسىگە خۇددى يىپتەك چىگىلىۋېلىپ ، لەگلىكىنى خالىغان يەرگە ئۇچۇرىدۇ ، نەتىجىدە ئۇيقۇمۇ ئۇيقۇدەك بولمايدۇ .

تاشگۇل ئۆملەۋېرىپ بىر قار دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە چىقتى ـ دە ، كۆز ئالدىدا غۇۋا ئەكس ئېتىپ تۇرغان بىر ئۆڭكۇرنى كۆردى . ئەمما ، ئۆز كۆزىگە ئىشىنەلمىدى . بېشىنى تازا بىر سىلكىۋېتىپ ئالدىرىماي سەپسالغان ئىدى ، ئاپئاق قاردا راستىنلا ئۆڭكۇر ئاغزىنىڭ قارىيىپ تۇرغانلىقى روشەنلەشتى . ئۇ ئىنتىزارلىق ئىلكىدە بىرپەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن گويا يېڭى ھاياتلىق يولىنى تاپقاندەك خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە ئۆز سېزىمىنىڭ ئالدىمغانلىقىغا ئىشەندى . ئۇ كۆڭۈل خۇشنۇدلۇقىنىڭ تۇرتكىسىدە ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى ، خېلى تىركىشىپمۇ قوپالمىدى . گەۋدىسىنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ قەددىنى رۇسلىيالمىدى . ئۇ قانداق قىلىپ بولمىسۇن ئۆڭكۇرگە بالدۇراق ئۇلىشىۋېلىشنى ئويلايتتى . بىر خىل ئىلىق ئېقىم ۋۇجۇدىغا تاراپ ئۆزىنى يېنىكلەپ قالغاندەك سېزەتتى . ئۆملىگەچ پات ـ پات بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئەتكەن ئۆڭكۇرگە قارايتتى . ئۆڭكۇرمۇ ئۇنى مېھرىبان ئانىدەك ئالدىغا چاقىرماقتا ئىدى . ئاچچىق شۈرغان چايانىدەك چېقىۋاتسىمۇ ، ئۇ بۇنى پىسەنتىگە ئالماي پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىلگىرىلەۋەردى . ئۇ ئۆزىنى شۇ تاپتا پۈتلىرىنى ئۇۋچىنىڭ قاپقىنى چېقىۋەتكەن ناكار ئېيىققا ئوخشىتاتتى . لېكىن ، قانداقلا بولمىسۇن بىر ئىزدا توختاپ قالمىغىنىغا قانائەت ھاسىل قىلاتتى ، ئارقىسىدا ئۇلۇكسىز پەيدا بولۇۋاتقان تۈكچىدەك ئىزلار ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنىڭ پاكىتى ئىدى .

تاشگۇل تۇرۇپلا ئۆزىنىڭ بۇ ھالىغا چۈشۈپ قالغىنىدىن ئۆكۈندى ، ئۇ ئۆملىگۈچىلەر تېپىغا مەنسۇپ ھايۋان بولماستىن ، بەلكى ئۆرە ماڭالايدىغان مۇكەممەل ئادەم تۇرۇپ قورسىقىنى قار ـ مۇزغا چاپلاپ ئۆلىشىش قانداقمۇ ھار كەلمىسۇن !؟ ئۇنىڭ قورساق ، كۆكسىنى قار ـ مۇزلار چايانىدەك چاقاتتى ، ئەگەر شۇ تاپتا ئۆرە بولۇۋېلىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلسىلا ، پۈتلىرىنى ئەپلەپ ئەيۈەشكە كەلتۈرۈپ مېڭىپ كېتەتتى ، ئەمما ھەرقانچە قىلىپمۇ نەتىجە چىقىرالمىغاندىن كېيىن يەنىلا قار بېغىرلاشقا مەجبۇر بولاتتى ، پۇت ـ قوللىرىنى ئانچە ـ مۇنچە قاتتىق ـ

قاتتىق سىلكىپ قويماتتى ، ھەربىرى ئاستىلاپ « قەدىمى » قىسقىرىپ كېتىۋاتقىنىدىن كۆڭلى يېرىم بولاتتى .

تاشكۆل كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ قار بېغىرلاپ ئىلگىرىلەۋەردى ، ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان مۇھىت قاراڭغۇ بولغىنى بىلەن دىلى كۈندەك يورۇق بولۇپ ، ئۆڭكۈرنى نىشانلاپ كېتىۋاتقىنى كۆڭلىگە ئايان ئىدى . ئۇ تەھتىسارلىغا چۈشۈپ كەتمىگەن بولسا ، ئەنجۇر دەرىخىنى بۇ چاغقىچە قولغا چۈشۈرۈشى مۇمكىن ئىدى . بۇنى ئويلىغىنىدا بىردىنلا كۆڭلى يېرىم بولدى . « ئەنجۇر دەرىخى ھېلىمۇ ئاشۇ قارغىش تەگكۈر غاردىمىدۇ ؟ پالۋان نېمە قىلىۋاتىدىغاندۇ ؟ ھېلىقى قارا تەنلىك چوققىغا چىقالمىغانمىدۇ ؟ ئىسسىت ، ئۇلارنى ئارغامچا ساڭگىلىتىپ تارتىۋالسام بوپتىكەن ، قانداقلا بولمىسۇن بىز سەپەرداشلار بولغاندىكىن ، بىر - بىرىمىزگە ياردەمسىز تېگەتتى . ئەنجۇر دەرىخىنى قارا تەنلىك ئىگىلىۋالغان تەقدىردىمۇ ئاخىرقى ھېسابتا بەرىبىر ئىنسانلارغا مەنسۇپ بولاتتى ... »

ئۆزىنىڭ ئېچىنىشلىق ھالى بىر ياندا قېلىپ ، تەگسىز خىياللارغا پاتقان تاشكۆل يەنە ئويلىدى : « تۈكلۈك ئادەم نېمىدەپ ماڭا قەست قىلىدۇ ؟ ئۇنىڭ مەنىدە نېمە ئۆچى بار ئىدىكىن ؟ ئۇ : 〈بىر يىلدا چىقساڭ بىر يىل ، 10 يىلدا چىقساڭ 10 يىل ساقلايمەن ! 〉دەۋاتىدۇ ، مېنىڭ شۇنچە ئېگىزلىكتىن چۈشۈپ كېتىپ ساق قېلىشىمنى ، يەنە كېلىپ قايتىپ چىقىشىمنى قانداق بىلىدۇ ؟ ! مېنى شۇنچە ۋاقىت ساقلاپ نېمىگە ئېرىشمەكچى ؟ ... توغرا ، مەنىدە ئۇنىڭ تەقەززالىقىنى چەككە يەتكۈزۈۋاتقان قىممەتلىك نەرسە بولۇشى مۇمكىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن بولسىمۇ ماماتلىق بىلەن ئېلىشىپ ھايات قالمسام بولمايدۇ ! »

تاشكۆل قار بېغىرلاپ خېلى ئىلگىرىلىگەن بولسىمۇ ، يېقىنلا يەردە كۆرۈنگەن ئۆڭكۈرگە تېخى يېتەلمەيۋاتاتتى . ئۇ ئۆڭكۈرنى نىشانلاپ كېتىۋېتىپ ، چوڭقۇرلۇق دەرىجىسىنى بىلگىلى بولمايدىغان يارغا غۇلاپ چۈشتى ۋە : « يەنە بىر تۈكلۈك ئادەمگە يولۇقتۇممۇ نېمە ؟ » دەپ قورقۇپ كەتتى ...

تاشگۇل يولنى داۋام قىلىپ كېتىۋېتىپ قەيەرگىلا قارىماي سۇن ، بىر - بىرىدىن سۆرۈن چىرايلارنى كۆرگەندەك ، ئۇلار يولنى توسۇۋېلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى . تاشگۇلگە يەنىلا ئۆكۈر قۇچاق ئاچاتتى ، ئۇنىڭدىن ئۆزگە ئارامگاھ يوق ئىدى . ئۇ ئاسمانغا بېقىپ قۇياشنى ئىزدىدى . ئەمما ، قۇياشنى ئاپئاق تۇمانلار يۇتۇپ كەتكەندەك كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان مۇدھىش بوشلۇقتىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى . ئۇنىڭچە ، قۇياش نۇر تۆكسە ھارارەت پەيدا بولۇپ ئاجايىپ مۆجىزە يۈز بېرەتتى . قۇياشسىز كۈنلەر يەنە قانچىلىك داۋام قىلىدۇ ، بۇنىڭغا بىرنېمە دېگىلى بولمايتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتنىى ساقلاپ قېلىشنىڭ بىردىنبىر چارىسى توختىماسلىق ، تېخىمۇ مۇھىمى ئۇخلىماسلىق ئىدى . قورسىقى ئېچىپ كەتكەن بولۇپ ، شۇ تاپتا بىرەر تۇپ ئوت - چۆپىمۇ كۆزىگە مەزىلىك يېمەكلىكتەك كۆرۈنۈپ كېتىۋاتاتتى . لېكىن ، بۇنداق‌نەرسىلەرقار - مۇزلۇقتا نېمە قىلسۇن !؟ قار - مۇزدىن شۇنداق بىزار بولۇۋاتقاندا ، قارغىش تەگكۈر بۇ جىسمىنىڭ ھازىر كەلتۈرۈۋاتقان تالاپەتلىرى يەتمىگەندەك تاماق ئورنىدا يېيىشكە بولاتتىمۇ ؟

تاشگۇل توختاۋسىز قار بېغىرلىغاچ ، ئالدىغا ئۇچرىغان زومچەك قارلارنى تاتىلاپ ، قولىغا ئۇرۇنغان تۆخۈم شەكىللىك تاشنى ئاغزىغا سېلىۋالدى . ئۇنىڭ مەقسىتى تاشنى شۇمۇش ئارقىلىق ئاغزىدا ئىسسىقلىق پەيدا قىلىش ئىدى . ئۇ ھازىر قايسى ۋاقىت بولغىنىنى بىلمەيتتى . كۆزىنى ئاچسىلا ئاپئاق قار قايتۇرغان كۈچلۈك نۇر كۆز گۆھىرىگە بىگىزدەك سانجىلاتتى . ئۇ قۇياشقا ئىنتىزار بولغانسېرى ، جاھانىنىڭ زۇلمىتى بەنىلەنگەن بۇ زىندانىدا قۇياش بولمىغانلىقى ئۈچۈنلا مۇدھىش جۇدۇن ھۆكۈمرانكەن ، دېگەن ھەقىقەتنى چۈشەندى .

تاشگۇلنىڭ قورسىقىنى سۇۋاپ ئۆملىشى گال پېچاق بىلەن تېرە شىلغاندەك ئازابلىق ئىش ئىدى . قار بېغىرلاش شۇنچە تەسكە توختىسمۇ ، گاھىدا قۇيۇندەك چۆرگىلەپ كەلگەن قار ئۈچقۇنلىرى مەنزىلنى غايىب قىلسىمۇ نىشانىنى كۆڭۈل كۆزىدە پەرق ئېتىپ ئىلگىرىلىمسە بولمايتتى .

كۆتۈلمىگەندە قاردىن ھاسىل بولغان قۇيۇن پىرقىراپ - پىرقىراپ ، قار پومزىكىدەك بارا - بارا زورايدى - دە ، تاشگۈلنى قوينىغا ئېلىۋالدى . بىردەمدىن كېيىن قۇيۇنمۇ پەسىيىپ ، تاشگۈلنىڭ بايىقى ئورنىدا ئۆگزە بويى قار دۆۋىسى چوقچايدى ، تاشگۈل قارىسىنى كۆرسىتىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ئۇن - تۆشىمۇ ئاڭلانمايتتى . ئەمدى ئۇ ھاياتتىن كېچىپ ، پاك جىسمىنى مۇشۇ نامسىز قىسقا ھەدىيە قىلغانمىكىن ؟ ياق ! ئۇ ۋار-قىراشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەي قار دۆۋىسىگە كۆمۈلۈپ قالغان ئىدى ! شۇ تاپتا ئۇ تېرىكىمۇ ياكى ئاللىقاچان نەپەستىن قالدىمۇ ، ھېچكىم بىلمەيتتى . بىرنەچچە ئاش پىشىم ئىلگىرى لەنەت تەگكۈر تۇكلۈك ئادەم بىلەن ئېلىشىپ چوققىدىن بۇ قىسقا چۈشۈپ كېتىش ، ئەمدى كىلىپ قار قۇيۇنغا يەم بولۇپ ئىز - دېرەكسىز يوقلىش ... ئادەم ئەقلىگە سىغدۇرالمايدىغان پېشكەللىكلەرنى ئويلىغان كىشى ئۈنى ئۆكۈرگە باقمي دۇنيانى كۆزلەپ كېتىۋاتقان چېغى دەپ قالاتتى ، « جەسىتى » ئوچۇقچىلىقتا قالغاندىن كۆرە ، قار ئىچىگە بولسىمۇ كۆمۈلگىنىنى توغرا تېپىپ قانائەت ھاسىل قىلاتتى .

بىر پەردە رەزىل « ئويۇن »نى تاماملىغان قۇيۇن ئاستا - ئاستا سىلجىپ ، قىسقىنىڭ بىر تەرىپىگە جۆنىدى . قار دۆۋىسى يەنىلا چوقچىيىپ تۇراتتى . توساتتىن ئۇنىڭ يان تەرىپىدىن بىر نۇقتا قىمدى-نىپ ، ئارقىدىنلا ئاپئاق يەر مەدىكى (قالپاقلىق زەمبۇرۇغ) ئۇنگەندەك كارامەت يۈز بەردى ، ئاندىن بۇنداق قار - شۇنچىغاندا مەۋجۇت بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشىمۇ تەس چۈشىدىغان « يەر مەدىكى » ئەقلىنى تېخىمۇ قايمۇقتۇرۇپ ، ئىككى تەرەپكە سىلكىندى ، ئۇلىشىپلا قارنى قاماللىغان بىر قول ئېتىلىپ چىقىپ ھاياتىي كۈچىنى نامايىش قىلدى . قار دۆۋىسى ئىچىدىن گويا كېپەنلەنگەن جەسەتتەك ئاستا - ئاستا سۈغۇرۇلۇپ چىقۋاتقىنى تاشگۈل ئىدى ، ئۇنىڭ شۇنچە چوڭ قار دۆۋىسى تېگىدە قېلىپمۇ ئۆلمىگەنلىكى ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىدى ! ئۇ ئۆلۈمنى ياراتمىدىمۇ ياكى ئۆلۈم ئۇنى ياراتمىدىمۇ بۇنسى بىر سىر ئىدى !

تاشگۇل يەنە ئۆگكۇرنى نىشانلاپ ئۆملەۋەردى . ئۆگكۇرگە يېقىنلاشقانسېرى كاۋاپنىڭ ھىدى دىماغغا ئۇرۇلدى ، بارا - بارا ئۆگكۇرنىڭ ئىچىدە كۆيۈۋاتقان ئوت يالقۇنىنى كۆردى . ئۇ بىردىنلا جانلىنىپ ھەرىكىتىنى تېزلەتتى ، چىرايى ئېچىلىپ كۆزلىرىمۇ چولپاندەك نۇرلىنىپ كەتتى .

تەبىئەت ئۆز قوينىغا ئاجايىپ سىرلارنى يوشۇرغانكى ، ئۇ ھەم سېخىي ، ھەم بېخىل ، ھەم مېھرىبان ، ھەم رەھىمسىز . ئىنسان بالىسى بېشىغا ھەرقانداق ئېغىر مۇشكۈلات چۈشكەندىمۇ ، ھەتتا ئەجەل قارا قوللىنى سوزغاندىمۇ ئۇمىدسىزلەنمەسلىكى كېرەك . ئۇمىد ــ ھايات دېمەكتۇر . ھايۋان چېغىدا پۈتى بوغۇلۇپ بوغۇزىغا پىچاق سۈرۈلگەندە تېپىرلايدىغۇ ! ئۇنىڭدا ياشاش ئۇمىدى بولمىغىنىدا ، ئۆلۈمنى كۈتۈپ قىمىر قىلماي يېتىپ بەرگەن بولاتتى . مەيلى پادىشاھ ، مەيلى گاداي بولسۇن ، تەبىئەت ئاتا قىلغان نېمەتتىن ئوخشاش بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق ، ئوخشاش بولالماسلىققا ھەركىم ئۆزى سەۋەبچى . تەبىئەت ئۇمىدۋار ، جاسارەتلىك كىشىلەرگە سېخىي قۇچىقىنى كەڭ ئاچىدۇ .

ئۆگكۇر ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان بۇ سىرلىق ماكاندا ئۆزىنىڭ ھەيۋىتىنى نامايىش قىلىپ ، ئاق بىلەن قارىنى روشەن پەرقلەندۈرۈپ تۇراتتى . بۇ خىل تېمتاس ، قورقۇنچلۇق مەنزىرە « كۆچۈك يەتسە ئالمامسەن » دېگەندەك رەھىمسىز ئىدى . تاشگۇل ئاللىقاچان بىر قارارغا كېلىپ بولغان بولسىمۇ ، كۆگلىگە يەنە قانداقتۇر بىر تەشۋىشنىڭ ھەمراھ ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئىككىلىنىپ قالدى . ئاچلىق ئۇنى ساراسىمىگە سېلىپ ، «تاماقمۇ يېگەن بولغىيمىدىم ، سۆگكەكلەرنى چالا - پۇچۇق غاجىلاپ تاشلىۋەتكەندە ، يېمەك - ئىچمەكنىڭ بۇ دەرىجىدە قەدىرلىك بولۇپ كېتىشى ئۇخلاپ چۈشۈمگە كىرسۇنمۇ ؟ » دېگەندەك ئويلاردا بولدى . لېكىن ، ئەمدى ھەرنېمە دېگەنبىلەن پايدىسىز ئىدى . ئۇ سىلجىغانسېرى ئۆگكۇرگە يېقىنلاشسىمۇ ، ئارىلىقنىڭ زادى قانچىلىك قالغانلىقى نامەلۇم ئىدى . ماغدۇرسىزلىق تۈپەيلى قول - پۇتلىرىنى ھەركەتلەندۈ-

رۇش چوققىغا ياماشقان چاغدىكىدىنمۇ قىيىن چۈشۈۋاتاتتى . ئۆره بولۇشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

تاشقۇل ئۆكۈرگە يېتىشكە ئاز قالغاندا گۈگۈم قىستاپ كەلدى . ئۇ ھەربكتىنى تېزلەشتۇرمسە تۈن قاراڭغۇسى ئۆكۈرنى يۇتۇپ كېتىپ ، ئۇمىدلىرى يوققا چىقاتتى . ئۇ دادىسى بىلەن ئوۋغا چىققان ۋاقىتلاردىمۇ كۆپلىگەن خەتەرلەرگە دۇچ كەلگەن ، ئەمما دادىسى ھەرقانداق ئەھۋالدىمۇ ئۈنىڭغا ھەرگىز يارىدىم قىلماي ئۆزىنىڭ ئىزدىنىشىگە قويۇپ بېرەتتى . شۇ تاپتا ئۇ دادىسىنىڭ ھەققەتەن توغرا قىلغانلىقىنى بىلدى . ھازىر ئۇچرىغان پېشكەللىك ئالدىدا ئۇ چاغدىكىسى ھېچنېمە ئەمەس ئىدى . بۇ يەردە ئۈنىڭ بىردىنبىر رىقابەتچىسى قار ـ مۇزلار بولۇپ ، كۆزگە كۆرۈنگەنلىكى نەرسىلەر ئۆزىنىڭ مۇقەددەسلىكىنى كۆز ـ كۆز قىلىۋاتاتتى . ئۇ گەرچە ئۆزىنى « مۇقەددەس » دېمىسىمۇ ، بىراق « مەن بىر جانلىق ، جانلىق بولغاندىمۇ ئەڭ ھۆكۈمران ئورۇندىكى ئادەممەن . تەبىئەت ، سەن ھەرقانچە كارامەت ئىگىسى بولساڭمۇ مېنىڭ ھەقىقىي ئادەملىكىمنى ئېتىراپ قىلىشىڭ كېرەك . مەيلى ئېتىراپ قىل ياكى قىلما ، ئۆكۈرگە چوقۇم ئۆلۈشىمەن ! » دەيتتى . شۇ تاپتا ئۈنى يالمۇۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا تۇرغان رەھىمسىز قار ـ مۇزلار ئۈنىڭغا نېمىدەپ جاۋاب بېرەركىن ؟

تاشقۇل ھەرقانچە قىلسىمۇ ، تەبىئەتتىن جاۋاب كەلمىدى . تەبىئەت يەنىلا يېڭىش قىيىن بولغان جاھىل كۈچنى نامايان قىلىپ تۇراتتى . تاشقۇلنىڭ كاللىسىنى يېڭى پىكىرلەر ئىگىلىدى : «ئۇ ھامان ئىنكاس قايتۇرىدۇ ، تەرسالىقىنى ئۆزگەرتىدۇ ، بۇ چوقۇم يېڭى باشلىنىش بولىدۇ ... » ئەمدى ئۇ خىزىر بىلەن سۆزلەشكەن چاغدىكى مەنزىرىلەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . خىزىر : « ئۈنىڭ خاسىيىتى قانچىلىك بولسا جاپاسىمۇ شۇنچىلىك بولىدۇ ، شۇڭا بۇ نىيىتىڭدىن يان !»دېگەندە،ئۇ : «مەن بۇ خاسىيەتلىك ئەنجۇر دەرىخىگە ئۆزۈمنى ئاتىدىم!» دېمىگەنمىدى ؟ ! بۇنى ئويلىغاندا ئۈنىڭ كۆكىلى يورۇپ ، ۋۇجۇدى كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغاندەك بولدى . تەكرىنىڭ خىزىرغا ئاتا قىلغان نۇسرىتىنىڭ ، شۇنداقلا

ئەنجۇر دەرىخىدىكى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىنىڭ ئەمدى ئۆز بەدىنىدە لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقىنىنى سەزدى . جىسمىغا جىسمىنى سۈركىسە ئىسسىقلىق هاسىل بولغاندەك ، ئۇنىڭ قار ـ مۇزغا سۈركەلگەن تېنى بىردىنلا قىزىپ ، پۇت ـ قوللىرى يۇمشىدى .

تاشگۇل بىر قىسىم مۇساپىنى دومىلاپ باستى ، ئۇ گويا سۇدىن قۇرغاق يەرگە چىقىپ قالغان بېلىقتەك پىلتىڭلاپ ئالغا ئىلگىرىلەيتتى . يېقىنلاۋاتقان ئۆڭكۇر ئۇنى قوينىغا چىللاۋاتاتتى . ئۇ ، تارتىۋاتقان مۇشكۇلاتلىرىغا قارىمۇقارشى هالدا « پىسكىدە » كۈلۈپ قويدى . قار ـ مۇزلار ئۇنىڭ بەدىنىدە ئۇستىلەپ قېتىپ ، ساناقسىز كرىستال تەكەنلەرنى هاسىل قىلغانلىقتىن ، شۇ تاپتىكى تۇرقى خۇددى كىرپىگە ئوخشىشىپ قالغان ئىدى . ئۇ تىرمىشىپ يۇرۇپ قاش قارايغان مەهەلدە ئۆڭكۇر ئالدىغا كېلىۋالدى . ئۇنىڭ ئاۋارە تۇرقى ئادەمنى ئەمەس ، بەلكى تاشلاندۇق جۇۋۇنى ئەسلىتەتتى . ئۇ شۇنداق قاراپ ئۆڭكۇرنىڭ ئىككى غۇلاچچە ئېگىزدە ئىكەنلىكىنى پەم قىلدى . ئۆڭكۇر ئالدىدا قاردىن پۈتكەن «سۇپا» بار ئىدى . بۇ هالدا ئۇنىڭ توسۇقتىن ئۆتۈپ ئۆڭكۇرگە كىرىشكە كۆزى يەتمىدى . دەرۋەقە ، ئۇ شۇنچىلىك هالسىزلىنىپ كەتكەن ئىدىكى ، چۈمۈلىدەك جېنى بولغىنىدا ئۆڭكۇرنىڭ ئېگىزلىكى مۇنچە ئۆزىنى كۆرسىتەلمىگەن بولاتتى . ئۇ ئۆڭكۇر ئالدىدىكى « سۇپا »غا ئازراق يامىشىپلا ئارقىسىغا دومىلاپ كەتتى . شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى تاختۇبشىدىكى نانىنى ئالالماي جىلە بولغان كىچىك بالىدەك هېس قىلدى . ئەمما ، بەل قويۇۋېتىشكە بولمايتتى .

ئۆڭكۇر قىسقىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى تىك تاغنىڭ يانباغرىدا بولۇپ ، سول تەرىپى مۇز تاغقا تۇتىشاتتى . ياخشى يېرى ، ئوڭ تەرىپى يانباغىر بويلاپ ئېگىزلەپ باراتتى . تاشگۇل ئۆڭكۇر ئاغزىغا يېتىشتە مۇشۇ ئەۋزەللىكىتىن پايدىلانماقچى بولدى . ئەمما ، ئېگىزلىگەنسېرى سوغۇق بىلەن شۇرغان شۇنچە كۈچىيەتتى . جاندىن ئۆتىدىغان سوغۇق شامال دەم كۈچىيىپ ، دەم پەسىيىپ تۇراتتى . تاشگۇل بار كۈچىنى ئىشقا

سىلىپ ئۆرلەشكە باشلىدى . ئۇ پۈت - قوللىرىنى ھەربىر سىلجىتقاندا شامال قارنى ئۇچۇرۇپ تاتارغان يۈزلىرىگە قامچىدەك ئۇراتتى . ئۇنىڭچە ، توختىماي بىر ئىلىكتىن ئۆرلەۋەرسە چوقۇم نىشانغا يېتەلەيتتى . لېكىن ، ھاكتەك قېتىۋالغان قار - مۇزلار كۈتۈلمىگەندە ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى توسقۇنلۇققا ئۇچراتتى . ئۇ قاتتىق ئېلىشقان بولسىمۇ ، پۈت - قوللىرى غەيرىتىگە ماسلىشىپ بەرمىدى . بۇ ، دەل ئۇ ئۆڭكۈر ئېغىزىغا ئۇلىشىپ ، لەپتىكى قىرغا كەلگەندە يۈز بەرگەن توسالغۇ ئىدى . بۇ ھالدا ئۇ ئۆڭكۈر لېۋىدىكى بىر پارچە مۇزغا ئوخشىشىپ قالدى ، ئەمما يۈرىكى توختىماي سوقۇپ نىمجان تېنىگە ھارارەت يەتكۈزۈپ تۇراتتى ، مۇزدىن پۈتكەن بۇنداق دېۋىرقايدا ھاياتلىق بار دېسە ھېچكىم ئىشەنمەيتتى . پەقەت تىنىمسىز سوقۇۋاتقان جەسۇر يۈرەكلا ھاياتلىقتىن نىشانە بېرەتتى .

تاشكۈل بىرلا سىلجىسا ئۆڭكۈر ئالدىغا يېتىشگە كۆزى يېتىدىغاندەك ، بېشىنلا ھەركەتلەندۈرگىنىچە ياتاتتى . شۇنىڭ ئۈچۈن يۈز - كۆزلىرىنى ئاچچىق - ئاچچىق سۆيۈپ ئۆتەتتى ، ھەتتا قار بىلەن كۆمۈپ تاشلاشنى قەستلەيتتى . ئۇ ھاياتلىق ماماتلىق بىلەن جىددىي ئېلىشىشقا توغرا كەلگەن ھالقىلىق پەيتتە خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئېسىگە ئېلىپ ، ئەنجۇر دەرىخىدىن چىققان خاسىيەتلىك يالقۇن ئۆز بەدىنىدە كۆيۈۋاتقاندەك ھېس قىلدى - دە ، غايىب كۈچنىڭ تۇرتكىسىدە «ھايت!» دەپلا يۇلقۇنۇپ ئۆرە بولدى . بىراق ، ئارقا تەرىپىدىن سوققان قار ئارىلاش شامال ئۇنى قار كۆچكۈنىدەكلا تۆۋەنگە دومىلىتىۋەتتى .

ھەركىمنىڭ تەقدىرى ئۆز قولىدا

تاشگۇل بايىقى دوملاش نەتىجىسىدە ئۆڭكۈر ئالدىغا چۈشكەندە ، ئۆزى تەسەۋۋۇر قىلغاندىكىدىنمۇ قاتتىق قېقىلىپ كەتكىنىنى ھېس قىلدى ، قورسىقى خۇددى ئۇزۇلۈپ كەتكەندەك ئاغرىيتتى . بۇنداق قاتتىق قېقىلىشنىڭ ياخشى تەرىپىمۇ بار ئىدى ، ئۇ بولسىمۇ بەدىنىگە يېپىشىۋالغان قار ـ مۇزلارنىڭ تامامەن چۈشۈپ كېتىپ ، باشقىچە يېنىكلەپ قالغىنى ئىدى . بەدىنىنىڭ ئاغرىشىنى تۇكلۈك ئادەم بىلەن ئېلىشىپ چوقىدىن قىسقا ئۇچۇپ چۈشكەن چاغدىكىگە ھەرگىز سېلىشتۇرغىلى بولمايتتى . شۇنداقتىمۇ كۆزىدىن ئوت چىقرىپ ، بېشىنى قايدۇرۇپ ، كۆز ئالدىدا گۆرىستان دەھشىتىنى نامايان قىلدى . شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ قايسى ھالدا ئىكەنلىكىنى ئويلاشقا ھەپسىلسى يوق ئىدى . نېمىلا بولمىسۇن ، ئۆڭكۈرگە ئۇلىشۋالغانلىقىنىڭ خۇشاللىقى ھەممىنى بېسىپ كەتتى .

پۇت ـ قوللىرى سەل بوشىغان بولسىمۇ ، تېخى زەھەردەك سوغۇقنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلمىغان تاشگۇل بېشىنى تەستە كۆتۈرۈپ ، قار بىلەن توسۇلغان ئۆڭكۈر ئېغزىدا ئەتلىمە گۆش ھالەتتىكى ئىككى قۇش بالىسىنىڭ « كىس ـ كىس » قىلغىنىچە قىسمىتىدىن قاقشاپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئاڭغۇچە قۇش بالىلىرىمۇ تاشگۇلنى كۆرۈپ قېلىپ ، كۆتىمەك قاناتلىرىنى لەپشىتكىنىچە سىرتقا بويۇنداشتى . قېلىن قار ، زەھەردەك سوغۇق بۇ جانىۋارلارنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ تۇرمىغىندا ، ھازىرلا يۇگۈرۈپ چىقىدىغاندەك ئەلپازدا ئىدى . تاشگۇل ئۇلارنىڭ ھالىنى ئۆتكەن قېتىم ئۆتەكىدە كۆرگەن قۇشلارنىڭكىدىنمۇ بەتتەر ھېس قىلدى .

سەۋەبى ، ئۇلارنىڭ قانات ـ پەيلىرى يېتىلگەن بولۇپ خالىغان يېرىگە ئۇچۇپ كېتەلەيتتى ، بۇ ئىككىسى بولسا ئەتىلمە گۆش ھالىتىدە ئۆلۈمنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى . قارىغاندا ، بۇلارنىڭ قاپسىلىپ قالغانلىقى ئېنىق ئىدى ، بولمىسا قۇش بالىلىرى ئۇۋىسىدىن ھەرگىز ئايرىلمايتتى .

تاشگۈل شۇلارنى قىياس قىلىپ ، گويا ئۇلار گەپ ئۇقىدىغاندەك : « ئى قۇش بالىلىرى ، بۇ ئۆڭكۈردە نېمە قىلىسىلەر ؟ كىمنى كۈتۈۋاتقان ئىدىڭلار ؟ قېنى ، كېلىپ قولۇمنى تارتىۋالساڭلارچۇ ! ... » دېدى . ئۇلار نەدىمۇ بۇ گەپنى چۈشەنسۇن ، پەقەت قانىتىنى « تېز ـ تېز » دېگەندەك لەپىشىتەتتى ، خالاس . شۇ ئارىدا بىرسى ماجالىدىن كەتتى بولغاي ، يىقىلىپ چۈشۈپ ئېغىزىنى ماكىلداتقىنىچە 1 ـــ 2 قېتىم پۈت ئېتىپلا جىمىدى . يەنە بىرسى ئۆز ھالى بىلەن كىسىلداشنى داۋام قىلۇەردى . ئۆڭكۈر ئېغىزىدىن ئۇشقىرتىپ ئۆتۈۋاتقان شۇرغان ، بىچارىلەرنىڭ زەئىپ ئاۋازىنى بېسىپ ، بىر خىل ۋەھىمە روي بەرمەكتە ئىدى . ئاچ قورساق كىسىلداۋېرىپ ماغدۇرى ئۇزۇلگەن بۇ جانۋارمۇ يىقىلىپ ماكىلداشقا باشلىدى . تاشگۈل ئۇنىڭ ھاياتلىقتىن ھېچبىر نېسۋە ئالماستىنلا ئۆلۈپ قېلىشىغا چىدىماي قالدى .

تاشگۈل ھەسرەتلەنگىنىچە كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقىنىدا ، كۆرۈۋاتقىنى جان تالىشىۋاتقان قۇش بالىسى ئەمەس ، بەلكى ئوماق ئوغلى باتۇرنىڭ تېپىچەكلەپ تۇرغىنى بولۇپ چىقتى . « نېمە ؟ يۈرەك پارەم باتۇر ، ئاناڭ چۈشكەن تۇزاققا سەنمۇ چۈشتۇڭمۇ ؟ ... » دېۋەتتى تاشگۈل ئېچىنىشلىق ھالدا .

تاشگۈلنىڭ كۆڭۈل قەسرىدە ئوغلى باتۇرنىڭ سېيىماسى ئايان بولغىنىدا ئىچى سىيرىلدى ، ئانىلىق مېھرى ئۆركەشلىدى . بالا ئانىنىڭ مۇقەددەس بىر پارچىسى ، ئانا بىلەن بالا بىر تەننىڭ ئىككىگە ئايرىلىشى ؛ بۇ ، روھنىڭ جىسمغا ، جىسمنىڭ روھقا ئالمىشىپ دەۋرلىنىشىدۇر . بۇنى پەقەت توققۇز ئاي ، توققۇز كۈن ، توققۇز سائەت ... قورساق كۆتۈرۈپ ، ئاچچىق تولغاق ئازابىنى تارتقان ئۇلۇغ ئىنسانلا ھېس قىلالايدۇ . يۈرەك

پارىسىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدىكى پۈتكۈل ئاچچىق ـ تاتلىق ئىشلار ئانا قەلبىگە ئۆچەس بولۇپ ئورناپ قالىدۇ ... ئانا قەلبىگە تەئەللۇق بۇ ئويلار كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئۇنىڭ كاللىسىدا ئەكس ئېتىپ ، ۋۇجۇدىدا غايىبتىن بىر تەلۋە كۈچ پەيدا بولدى . ئۇ خۇددى سۇدا ئەركىن قىيغىتقان بېلىقتەك پىلتىڭلاپ بېرىپ ئوغلىنى قولىغا ئالدى ۋە ئۇنى باغرىغا چىڭ بېسىپ ئەسەبىيلەرچە سۆيگەندىن كېيىنلا ، كۆزىنى يوغان ئېچىپ قۇچىقىدىكىسى بىر نىمجان قۇش بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئۇ ئادەتتىكى قۇش بالىسى بولماستىن ، ئالاھىدە بۇركۇت چۈجىسى ئىدى . ئۇنىڭ بەدىنىدە بالىغا بولغان ھارارەت تېخى پەسەيمىگەن ئىدى . شۇڭا ، بۇركۇت چۈجىسىگە بولسىمۇ ئېرىشىپ ، تارتقان جاپالىرى كۆزىگە كۆرۈنمىدى . بىراق ، ئاچلىق دەردىدە جان تالىشىۋاتقان بۇركۇت چۈجىسى ئۇنىڭ ئانىلىق قەلبىنى داغلىماقتا ئىدى . بۇركۇت چۈجىسىگە بەرگۈدەك بىرنەرسە يوقلۇقىنى ئويلىغاندا يۈرىكى تېخىمۇ ئېزىلىپ ، تال ـ تال بولۇپ كەتتى . ئۇ ياشاشقا ھوقۇقلۇق بىر ھايات ئىگىسىنىڭ ئۆز قولىدا جان بېرىشىگە قاراپ تۇرغۇسى كەلمەي ، كۆزى بىردىنلا پاچىقىغا چۈشۈپ ، كۆڭلى ۋاللىدە يوروپ كەتتى . ئۇ ھېچ ئىكىلىمەيلا پىچىقنى ئېلىپ پاچىقىنىڭ لوق گۆشىدىن قۇلاقتەك كەستى ، ئاندىن قان تېمىپ تۇرغان گۆشنى ئۇچ توغرامچىغا بۆلۈپ ، بۇركۇت چۈجىسىنىڭ ئېغىزىغا بىر ـ بىرلەپ سالدى . بۇركۇت چۈجىسى دەسلەپكى توغرامچە گۆشنى قىينىلىپ تەستە يۇتقان بولسىمۇ ، ئىككىنچى ، ئۈچىنچىسىنى ئۆزىلا چوقۇپ يېۋەتتى . ئارقىدىن قۇرۇقدالغان قولنىمۇ بىرنەچچىنى چوقۇۋەتتى .

تاشقۇل ئۆلۈۋاتقان بۇركۇت چۈجىسىنى قۇتقۇزۇپ قالغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ھەمراھىنىڭ تېرىسىنى سويۇپ ، پاچىقىدىكى قان تەپچىۋاتقان يارىغا چاپلاپ تاڭدى . تاشقۇلنىڭ نە ھاياتلىق ، نە پاناھلانغۇدەك تۇرالغۇ جەھەتتىن بېخىللىق قىلىۋاتقان بۇ قارغىش تەگكۇر قىسقىتا ئۆتكۈر ۋە بۇركۇت چۈجىسگە ئېرىشكىنى ياخشى باشلىنىش بولـ

غان ئىدى . گەرچە ئۇ بىر قۇش ، تاشگۈل ئادەم بولسىمۇ ، ئىلگىرى كۆپ ئىشلارنى ھايۋانلار بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆتكۈزگەنلىكتىن ، ئۇلارنىڭ ئۆزئارا چىقىشىپ قالمىقى تەسكە چۈشمەيتتى . بىرەر ھاياتلىق ھامىنى مەلۇم سەۋەب ۋە ماھىيەتتىن مۇستەسنا بولمىغاندەك ، ئۇلار بىر - بىرىنى تۈنجى ئۇچرىتىشتىلا ئۆزئارا تەقدىرداشلىقىنى بىلگەن ئىدى .

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي ، ئۆڭكۈر قاراڭغۇلۇققا يەم بولدى . تاشگۈل بىلەن بۇركۇت چۈجىسى بىر - بىرىنى كۆرەلمىسىمۇ ، ئادەم بىلەن قۇش ئەۋلادى ئوتتۇرىسىدا ئانا - بالىدەك مۇناسىۋەت شەكىللەنگەن ئىدى ، ھەتتا تاشگۈل ئۇنىڭغا بۆشۈكتىكى بوۋاقتەك مۇئامىلە قىلىپ يۇرەك سۆزلىرىنى ئېيتتى ، ئۇ « كىس - كىس » قىلىپ ئىنكاس قايتۇردى . ئۇ-نىڭ كىسىلداشلىرى خۇددى تاشگۈلگە بەرگەن جاۋابىدەك يېقىملىق بولۇپ ، چۈشىنىش باشلانماقتا ئىدى .

تاشگۈل بارا - بارا بۇركۇت چۈجىسىگە ئىچكىپ كەتكەنلىكتىن ، بىزار قىلىۋاتقان تەبىئەت ھادىسىلىرىنىمۇ ، قورسىقىنىڭ ئاچلىقىنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويدى . بىر گەۋدىگە ئايلانغان بۇ « ئىككىيلەن »نىڭ ئۆزئارا « پاراڭ »لىرى ئۆڭكۈردە بىرقانچە ئادەم بارەدەك ھالەتنى شەكىللەندۈرگەن ئىدى . بۇركۇت چۈجىسىمۇ ئۆز ئانىسىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدەك خاتىرجەم ئىدى . تاشگۈل ئۆزىنىڭ بۇ قىسىققا قانداقلارچە چۈشۈپ ، ئۆڭكۈرگە قانداقلارچە كىلىپ قالغىنىنى بۇركۇت چۈجىسىگە سۆزلەپ بەردى . بۇركۇت چۈجىسى يەنىلا بىپەرۋا كۆرۈنەتتى ، بەلكى تاشگۈلدىن يەنە بىگۈلۈك تەلەپ قىلىپ ئۈيەر - بۈيەرلەرنى يېنىك چو-قۇپ ، بوۋاق قۇرۇق ئەمچەكنى شورىغاندەك غىدىقىنى كەلتۈرەتتى . ئەمما ، تاشگۈل ئېرەن قىلىپ كەتمەيتتى . ئۆڭكۈر ئىچى گۆردەك قاراڭغۇ ھەم سىرتقا نىسبەتەن دىمىق بولسىمۇ ، تاشگۈل بىرەر ئەپلىك جاي تېپىپ ئۇخلاشنى خالىمىدى . ئەگەر بۇنداق سوغۇق ھەم زەي جايدا ئۇخلاپ قالىدىغانلا بولسا مەڭگۈ ئويغىنالمايدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى . ئەمما ، ئاچلىق ھەم سوغۇق ھالسىزلاندۇرغانسېرى زېھنى ئاجىزلاشماقتا ئىدى .

شۇگا ئۇ ، بۇركۈت چۈجىسىنى باغرىغا بېسىپ يېنىك ھەرىكەت قىلىشقا باشلىدى . نەتىجىدە بارا - بارا ئىسسىدى ھەم قاتقان پۈت - قوللىرىغا جان كىردى . شۇنداقتىمۇ قۇلقى غوكۈلداپ ، بېشى قېيىپ يىقىلىپ چۈشىدىغاندەكلا ئىدى . شۇنىڭ كۈچىيىپ ئۆكۈر ئەتراپىدا ئاجايىپ - غارايىپ ئاۋازلار پەيدا بولۇۋاتاتتى . بۇ ئاۋازلار تۇرۇپلا ئۆكۈرگە بۆسۈپ كىرىپ تۇمەن كىشىلىك قوشۇن سەپ تارتىپ كېلىۋاتقاندەك ، يەنە تۇرۇپلا سانسىز كەپتەرلەر ئۈچقاندەك ، گاھ نەيزە - يالمان ، قىلىچلار بىر - بىرىگە ئۇرۇلغاندەك ، گاھىدا شىر - ئارسلانلار ھۇۋلىغاندەك سارا سىمە پەيدا قىلاتتى .

بىردىنلا ئۆكۈرنىڭ يىراق بۇلۇڭىدىن گۈلدۈرماما ئاۋازى كەلدى . تاشگۈلنى « ئۆكۈر غۇلاپ چۈشەمدۇ - نېمە؟ » دېگەن تۇيغۇ چىرمىدى . ۋەھىمىلىك سادالار ئاستا - ئاستا بېسىقىپ تاشگۈلنىڭ يۇرىكى ئورنىغا چۈشكەن بولسىمۇ ، خاتىرجەملىك ئۇزاققا بارمىدى . يەنە گۈلدۈر - تارىقلار ئەۋجىگە چىقىپ ، تاشگۈل « بۇ ئۆكۈر ئەمەس ، كۈھىستاپمۇ - نېمە ؟ » دەپ ئويلاپ قالدى . شۇ ئەسنادا غايەت زور ، ئاپئاق بىرنەرسە تاشگۈلنىڭ ئەتراپىدا قۇيۇندەك پىرقىراپ يالىڭاچ بەدىنىگە «قۇم » پۈركۈدى . ئۇنىڭ ھەرىكىتى « ئالۋاستى »غا ئوخشىشاتتى . تاشگۈلنىڭ بەدەنلىرى چىدىغۇسىز ئېچىشىپ كەتتى . «ئالۋاستى » تاشگۈل بىلەن ئۆچەكىشۋاتقاندەك قىلاتتى .

— سەن قەيەرنىڭ ئالۋاستىسى ؟ — دېدى تاشگۈل غەزەپلىنىپ ، — سېنى تونۇمسام ، نېمىدەپماڭاقەست قىلماقچى بولسەن؟

ئۇنىڭدىن « ۋىز - ۋىز » ئاۋاز كەلدى . بۇ ئۇنىڭ تاشگۈلگە قايتۇرغان ئىنكاسى ئىدى . ئارقىدىن شۇنداق دېدى :

— ئالۋاستىنى ئىش بىلمەيدۇ دەمسەن ؟ مەن جاھاننىڭ قالايمىقانچىلىقىدىن زەردىگۆش بولۇپ ئاخىر مۇشۇ قىسقىتا ئالۋاستى بولۇۋالغان . ئەمما ، سەن شەرم - ھايانى تەرك ئېتىپ ئانىدىن تۇغما بولۇۋاپسەن . مۇشۇ تۇرقىمىزدا زادى قايسىمىزنىڭ ئالۋاستى ئىكەنلىكىنى تەكرى بىلە-

دۇ . مەن گەرچە ئالۋاستى بولسامۇ تېنىمنى ئاپئاق لىباس بىلەن يوشۇرۇپ تۇرىمەن ، تولىمۇ لاتاپەتلىك ، نومۇسچان بولغانلىقىم ئۈچۈن ئىنسانلار ئاسانلىقچە كۆرەلمەيدۇ . ئاشۇنداق يۈرۈشۇڭنى ئاناڭ ، داداڭ ھەم ئەركەك تۇغقان بار ئەركەك ياقتۇرامدۇ ؟ قايسىمىز پەزىلەتلىك ئىكەنمىز ؟ نومۇسلۇق يەرلىرىڭنى كۆز - كۆز قىلىشىڭغا قانداق جۈرئەت يول قويدى ؟ سەندەكىلەرنىڭ نومۇسسىزلىقى كېينىكىلەر ئۈچۈن پۈت قويغۇدەك پاك جاي قالدۇرماسلىقى مۇمكىن .

ـــ قارغىش تەگكۇر قىسقا مېنى شۇنداق قىلىپ قويدى .

ـــ ئۇنداق گەپلىرىڭنى قوي ، سەندەكلەرگە باشقىلارنى قايىل قىلىدىغانغىمۇ ، بىزار قىلىدىغانغىمۇ باھانە - سەۋەب دېگەن چىقىپ تۇرىدۇ .

ـــ مېنىڭ بۇنداق بولۇۋالغۇم يوق ئىدى ، ئەمما ...

ـــ ئۇ باھانە بولالمايدۇ ! ـــ گەپنى بۆلدى « ئالۋاستى » ، ـــ بەلكى بۇ قەلبىڭدىكى يوشۇرۇن تۇيغۇلارنىڭ تاشقى قىياپىتىگىدە بىخلىنىشى بولۇشى مۇمكىن . كىم مېنى بۇنداق يالىڭاچ بولۇۋالسۇن دەپ تۇ ؟ نومۇسسىزلار تېگىشلىك جازاسىنى تارتىشى كېرەك . خالىساڭ مېنى ئاپئاق لىباس بىلەن كىيىندۈرۈپ قويماي !

« ئالۋاستى » شۇنداق دەپ قەھر - غەزەپنىڭ سوغۇق شامىلىنى تاشقۇلىنىڭ يالىڭاچ بەدىنىگە پۈركۈدى . ئۇنىڭ پۈركۈۋاتقىنى لىباس بولماستىن ، بەلكى كېپەنلىك ئىدى . تاشقۇل چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . « ئالۋاستى » بېشىدىن ئارتىلىپ ئۆتۈپ كەتتى . تاشقۇل پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ بۇركۈت چۈجىسىنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ ، ئېلىشىش ئۈچۈن تەييارلاندى .

تاشقۇل شاتۇر قولىرىنى دەم ئوڭغا ، دەم سولغا شىلتىپ «ئالۋاستى »نى يېقىن كەلتۈرمىدى . قاراڭغۇ ئۆڭكۈر ئۇنىڭغا « كورلۇق » نى ئاتا قىلغان بولسىمۇ ، « ئالۋاستى »نى كۆرۈشتىن مەھرۇم ئەمەس ئىدى . ئەمما ، قانچە قىلىپمۇ مۇشتىنى « ئالۋاستى »غا تەگكۈ-

زەلمەيتتى . «ئالۋاستى »نى ئەمەس ، بەلكى ھاۋانى مۇشتلىغىنىنى بىلمەيتتى .

بۇركۈت چۈجىسىنىڭ كىسلىدىشى تاشقۇلىنىڭ دىققىتىنى «ئالۋاستى »دىن ئاغدۇردى . ئۇ بىردىنلا « ئالۋاستى »نى يىتتۈرۈپ قويغانلىقىنى بىلدى . ئەسلىدە ئۇنىڭ كۆزىگە ئۆچكۈر سىرتىدىكى غۇۋا ئەكس ئېتىپ تۇرغان قار ئالۋاستىدەك كۆرۈنۈپ كەتكەن ئىدى . ئۇنداق تا ، ئوتتۇرىدا بولۇپ ئۆتكەن « سۆھبەت »لەر نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ ؟ روشەنكى ، بۇ تاشقى ئىنكاسنىڭ ئاجىزلىغان نېرۋىدا ئەكس ئېتىشى ئىدى .

تاشقۇل كاللىسىنى سىلكۈپتىپ ، بايا قورام تاش ئۆرۈلگەن بۇلۇڭغا باردى - دە ، بىر پارچە تاشنى ئېلىپ ئۆچكۈرنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياقىقا يۇگۈردى ، قانچىلىك يۇگۈرگىنى تۇغرۇلۇق بىرنېمە دېيەلمەيتتى ، پەقەت مۇزلىغان بەدىنىنىڭ بارا - بارا ئىسسىۋاتقىنىنى ھېس قىلاتتى . ئاچلىق ھالسىزلاندۇرغان ۋۇجۇدنى دولىسىدىكى تاشنىڭ ئېغىرلىقى مۇكچەيتمەكتە ئىدى . ئۇ ئۆزىمۇ سەزمەستىن ئۆچكۈرنىڭ ئېغىزىغا كېلىپ قالدى ، ئەمما نە يورۇقلۇق ، نە يۇلتۇز كۆرۈنمەيتتى . كېچە ئۇنىڭغا بەكمۇ ئۇزاق تۇيۇلۇپ كەتتى . ئەمدى ئۇنىڭ تاشنى كۆتۈرۈشكە ماجالى يەتمەيۋاتاتتى . بەلكى ئۆز تېنى ئۆزىگە ئېغىر كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ كاللىسىغا بىردىنلا يىمەكلىك توغرۇلۇق پىكىر كېلىپ ، بايا كۆز ئالدىدا ئۆلگەن بۇركۈت چۈجىسىنى ئويلاپ قالدى . «ياق ، ئۇنى يېسەم بولمايدۇ ! » دېدى ئۇ شۇئان . لېكىن ، ئاچلىق ئىرادىدىن غالىب كېلىپ ، ئۆلۈك چۈجە كۆز ئالدىدىن نېرى بولمايۋاتاتتى . « قانداق قىلىش كېرەك ؟ ــ دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە ، ــ بۇركۈت چۈجىسى مېنىڭ گۆشۈمنى يېدى ، ئەمدى مەن ... » ئۇ دېلىغۇللۇقىنىڭ بېسىمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ، يۇرىكى پىچاق تىققاندەك ئاغرىپ كەتتى . ئاخىر ئۇ ھاياتلىقنىڭ ھەممىدىن قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ، قانداقلا بولمىسۇن جېنىنى قۇتقۇزۇپ قېلىش قارارىغا كەلدى .

تاشگۇل ئۆگكۇر ئىچىدە قانچىلىك مۇساپىنى باسقانلىقىنى بىلمەيتتى . ۋۇجۇدىنى قاراڭغۇلۇق ئەسىر قىلىۋالغاچقا ، ئۆگكۇرگە قۇياش نۇرى چۈشكىنىنىمۇ سەزمەي مېڭىۋەردى . پەقەت نۇردىن كۆزى قاماشقاندىلا ئۆگكۇر ئېغىزىغا يېقىن كېلىپ شىللىسىدىكى تاشنى ئىرغىتىۋەتتى - دە ، بۇركۈت چۈجىسىنى قولىغا ئېلىپ : « قۇياشنى كۆرۈۋاتامسەن ؟ بۇ قىسقىتمۇ قۇياش بار ئىكەن ! ئەمدى بىز ئۆلمەيدىغان بولدۇق ! » دەپ ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتى . ئاندىن قۇياش نۇرىغا قاقلانماقچى بولدى . ئەمما ، قۇياش نۇر چاچقان بىلەن سوغۇق زەھەرلىك نەشتىرىنى سانجىۋاتاتتى . ئەمما ، تاشگۇل نېمىلا بولمىسۇن قۇياش بىلەن دىدارلاشقىنىغا خۇشال ئىدى . ئۇ ئىپتىخارلىق ئىلكىدە نېمىلەرنىدۇر ئويلاشقا تەرەددۇدلىنىۋاتقاندا ، قۇياش بىردىنلا غايىب بولدى .

تاشگۇل پەرىشان بولغىنىچە ئۇياق - بۇياققا سىنچىلاپ قاراپ ، قىسقا تۇۋاقتەكلا كىيىدۇرۇلگەن غايەت زور مۇز تاغنى پەم ئەتتى . قىسقا ئەنە شۇ « تۇۋاق »نىڭ تۇسۇۋۇلىشى بىلەن قۇياشسىز قالغان ئىدى . تاشگۇل بۇ قىسقىتا نېمە ئۈچۈن يىل بويى زىمىستان سوغۇقىنىڭ ھۆكۈمران ئىكەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى كېچىكىپ چۈشەنگىنىگە ئۆكۈندى . كىشىنى بىزار قىلىدىغان قار - شۇرغان مۇئەللەقتىكى مۇز تاغدىن چۈشۈۋاتاتتى . تاشگۇل ھازىرچە مۇز تاغقا قىزىقمىدى ، ئۇنىڭ قىزىقۇاتقىنى باشقا نەرسە ئىدى . ئۇ ئۆگكۇر ئېغىزىدا ئولتۇراتتى ، قار ئارىلاش بوران بارغانسېرى كۈچەيىپ ، مەيدىسىدىن ئىتتىرەتتى . لېكىن ، ئۇ قەتئىي بەرداشلىق بېرىپ كۆزىتىپ ، ئوڭ تەرەپتە بىر چات تۇرغانلىقىنى كۆردى . چاتنىڭ ئالدىنى بىر ئېگىزلىك توسۇۋالغان ئىدى . ئېگىزلىكنىڭ يانباغرى كېسىلگەندەك كۆرۈنەتتى . نەچچە يۈز غۇلاچ قېلىنلىقتىكى قار كېسىلگەن ئېگىزلىكنىڭ يانباغرىنى باسماداپ تۇرسىمۇ ، يەنىلا قەدىمىي يول بارلىقىنى يوشۇرۇپ قالالمايتتى .

ئانا بۇركۇت

تاشقۇل بۇركۇت چۈجىسىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ، بايا قىياس قىلغان يول بىلەن يۇرۇپ كەتتى . ئۇ قېلىن قاردا گاھ يېقىلاتتى ، گاھ قار دۆۋىسىگە مىنىپ قالاتتى ، قانچىلىك خەتەر ۋە توسالغۇلار ئىرادىسىنى قىلچە بوشاشتۇرالمايتتى . ئۇ ، بارسا كەلمەستەك تۇيۇلۇۋاتقان بۇ سەپەرگە تەۋەككۈل قىلىپ ، غايىب ئىشەنچىنىڭ تۈرتكىسىدە گويا مېڭىپ كۆنگەن يولىدەكلا كېتىۋەردى .

تاشقۇل تۇنۇگۈن قىسقىغا چۈشۈپ كەتكەندە مۇزلاپ قېلىشقا تاسلا قالغانلىقىنى ئەستىن چىقارغاندەك ، قارنىڭ گەجگىسىگە دەسسەپ سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى . قاردا تەكشىلەنگەن « يول » تۆپتۈزدەك كۆرۈنەتتى . ئەمما ، ئۇ گاھىدا قارغا قولىقىغچە چۆكۈپ تەستە چىقاتتى . بۇ يەرنىڭ ئالاھىدىلىكى قار يېغىش ، بوران چىقىش ، قار كۆچۈش بولۇپ ، جانغا تېگىدىغان شۇنىڭ ئۈچۈن ھېسابقا ئالمىغاندا سۇرلۇك جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى . ئاپئاق قارلار ئۈياقتىن ـ بۇياققا شىرىلداپ ئاقاتتى . بۇ قارلار ئۇنىڭغا توسالغۇ بولالمايتتى . ئۇ تۇنۇگۈندىن بۇيانقى « چېنىقىش » ئارقىلىق ھەرقانداق مۇشكۈلاتقا بويۇن ئەگمىگۈدەك قەيسەر ئىرادە يېتىلدۈرگەن ئىدى . ئۇ ھەربىر تىنغاندا ئاغزىدىن چىققان ھور تۈرخۇنىنىڭ قويۇق تۈتۈنىنى ئەسلىتەتتى . ئۇ ، كەمدىن ـ كەم ئۇچرايدىغان دەھشەتلىك جۈدۈننى يېڭىپ كېتىۋېتىپ بىردىنلا ئۆڭكۈردە قالغان بۇركۇت چۈجىسىنى ئەسلەپ قالدى . باشتا خىيلى ئەنسىرىگەن بولسىمۇ ، ئارقىدىنلا گەرچە كىچىك بولسىمۇ بۇركۇت پۈشتى ئىكەنلىكىنى يادىغا ئالغىنىدا ساراسىمە قاپلىغان يۈرىكى تىنىدى . ئۇ

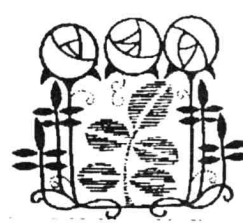
تىرمىشىپ ئاخىر تۆپىلىككە چىقتى . يىراق تاغنىڭ باغرى ۋە ئېتەكلىرىدە ئورمانلار قارىنى تېشىپ چىققاندەك كۆرۈنەتتى . بۇ مەنزىرىدىن هاياجانغا چۆمگىنىدە خۇددى ئۆز يۇرتىغا كېلىپ قالغاندەك جانلىنىپ كەتتى . ئەمەلىيەتتە بۇ ئانچە خۇش بولۇپ كەتكۈدەك جاي بولمىسمۇ ، بۇ قىسقىتا يولۇقتۇرغان ئىككىنچى هاياتلىق يولى ئىدى . شۇڭا ، قەدىمىنىڭ مۇڭەپپەقىيەتلىك بىسىلىۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولۇپ ، گويا ئورمانلىق باشقا ياقتا قېچىپ كېتىدىغاندەك پۈتۈن كۈچى بىلەن يۈگۈردى . قار بىلەن قاپلانغان زېمىنىنىڭ ئۇستى تۆپتۈزدەك كۆرۈنسىمۇ ، هە دېگەندە بېلىگىچە پېتىپ كېتىدىغان ئىشلار قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇراتتى . ئورمانلىق شالاڭراق بولۇپ ، ئارىلىرىدا قالدۇق كۆتەكلەر ، يىرىلغان شاخ ـ شۇمبىلار بار ئىدى . باۋايى هايۋانلارنىڭ ئىزلىرىمۇ چېلىقىپ قالاتتى . ئۇ ئەتراپىغا ئالاڭلاپ قاراپ قويۇپ يولىنى داۋام قىلىۋەردى . ئورمانلىقتىمۇ شۇنىڭ ئۆز هەيۋىسىنى كۆرسىتىۋاتاتتى . شۇنىڭ ئۈچۈرۈپ كەلگەن قارلار بەزى دەرەخلەرنىڭ شاخ ـ چاتماقلىرىدا چاڭگىدەك توختاپ قالغان بولۇپ ، ئۇنى كۆتۈرەلمىگەن شاخلار قاراسلاپ سۇنۇپ تۇراتتى . ئۇستىدىكى قار پۈتۈنلەي ئۈچۈرۈپ كېتىلمىگەن يەرلەرمۇ ئانچە ـ مۇنچە ئۇچرايتتى . زېمىندىكى يېشىللىق هاياتلىقنىڭ قۇدرىتىنى نامايان قىلاتتى . ئۇ بىر تۇپ چوڭ دەرەخنىڭ دالدىسىدا تۇرۇپ هەر تەرەپنى كۆزەتتى . ئەمما ، بىرەر ئولجا چېلىقمىدى . ئۇ دادىسى بىلەن ئۈۋغا چىققاندىمۇ هېچنېمە ئۈۋلىيالمايدىغان كۈنلەر بولاتتى . بۇ هالدىن ئۇمىدسىزلەنمىگەن بولسىمۇ ، شۇنىڭ ئۈنىڭ قەدىمىنى ئاستىلىتىشقا مەجبۇر قىلاتتى . ئېلىۋالغان قورام تاش دولىسىنى سوققاندا جىرتىلداپ قان چىقىپ كېتەتتى ، قىپقىزىل قان ئىككى دولىسىنىڭ ئالدى ـ كەينىدىن ئېقىپ ، قورساق ۋە دۈمبە قىسمىدا يېپىسمان داغلارنى قالدۇرغان ئىدى . ئۇ شۇنداقتىمۇ ۋايسىماي يولىنى داۋام قىلىۋەردى ۋە : «ۋۇجۇدۇمدا مۇشۇ قورام تاشنى كۆتۈرگۈدەك مادارلا بولىدىكەن ، هەرگىز توختاپ قالمايمەن » دەپ ئويلىدى . كېتىۋېتىپ ، كۆز يېتىم يەردە بىر بۇركۇتنىڭ بىر پۈتىدا

كىيىمكنىڭ تۈمشۈقىنى ، يەنە بىر پۈتىدا كىچىكرەك بىر ئىيىقنىڭ تۈمشۈ-
قىنى جان - جەھل بىلەن قارماپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . بۇركۈت بەك
يوغان ھەم ئالاھىدە بولۇپ ، ئىيىق ئۆزىنىڭ كۆچلۈكلۈكىنى ئىپادىلە-
گەچكە ، تاكى ئولجا ھالسىرىغۇچە ئاشۇ تەرىقىدە قارماپ تۇرۇشقا ئىرادە
قىلغاندەك ئىدى . بۇنداق زىمىستاندا بۇنداق ئولجىنى قولغا چۈشۈرۈش-
نىڭ ئاسان ئەمەسلىكى ئۆزىگە ئايان بولۇپ ، بىرەر ئولجىنىڭ كەينىدە
كۈشەندىدىن نەچچىسى پايلاپ يۈرەتتى .

ئىشنىڭ جەريانى مۇنداق بولغان ئىدى : بىرقانچە كۈن ناشتىسىز
قالغان بۇركۈت قاڭقىپ يۇرۇپ ، تويىتىن ئايرىلغان بىر كىيىكنى
ئۇچراتتى . ئۇ ئانچە كۈچمەيلا كىيىككە يېتىشۈپلىپ قارغا باسماداپ
ئەمدى ئىلىپ ماڭاي دەۋاتقاندا ، قاياقتىندۇر بىر ئىيىق پەيدابولۇپ«ئوۋ»
نىڭ ئۈستىدىن چۈشتى ۋە تەييارغا ھەييار بولماقچى بولدى . بۇركۈت
ئۆڭكۈردە ئاچ پېتى قالغان چۈجلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ، كىيىك
بىلەن ئىيىقنى تەڭ باسمادىغان پېتى بىللە مۇزلاپ قالغان ئىدى . تاشكۈل
كۆز ئالدىدىكى ئەھۋالنى تەھلىل قىلىپ شۇنداق يەكۈن چىقاردى .
بۇركۈتنىڭ ئۆتكۈر تىرناقلىرى ھەر ئىككى ھايۋاننى قارشىلىق قىلالمايدە-
غان دەرىجىدە ئۆتۈشتۈرۈپ مىخلۇەتكەنلىكتىن ، ئۇلارنى ئاجرىتىشقا
تاشكۈل ئاجىزلىق قىلدى ، ئۆتكۈر تىرناقلارنى پۈتلار بىلەن قوشۇپ كې-
سىۋېتىشكە تېخى كۆزى قىيمىدى . شۇڭا ، ئاۋۋال ئىيىقنىڭ تېرىسىنى
سويۇپ ئۈچىسىغا ئارتىۋالدى ، ئاندىن كىيىكنى بوغۇزلاپ كاللىسىنى
بۇركۈت چاڭگىللىدا قويۇپ ، تېنىنى كۆتۈرۈپ ماڭدى . بۇركۈت بىر
پۈتىدا تېرىسى سويۇۋېلىنغان ئىيىقنى ، يەنە بىر پۈتىدا كىيىك كاللىسىنى
قامالىغان پېتى قالدى . ئۇ ئىككى جانۋارنى بىر نۇقتىغا تارتىۋاتقاندەك
كۆرۈنەتتى . تاشكۈل ئارقىسىغا قاراپ : « ئى قەيسەر ئانا بۇركۈت ، بىر
پۈتۈڭدا رەقىبىڭنى ، يەنە بىر پۈتۈڭدا ئولجىنى چىڭ باسمادىغىنىڭچە
مەڭگۈلۈك ئابىدە بولغايسەن ! » دېدى - دە ، كەلگەن يولى بىلەن قايتتى.
تاشكۈل ئۆڭكۈرگە كىرىشىگە بۇركۈت چۈجىسى قاناتلىرىنى لەپە-

شىتىپ كىسىلدىدى . تاشگۇل ئالدى بىلەن ئۇنىڭ قورسىقىنى ئارام تاپتۇردى ، ئاندىن توڭلاپ قالغان كىيىكنى سويۇپ گۆشىنى پارچىلىدى . ئەمدى ئوت كېرەك ئىدى . شۇڭا ، قاريياغاچنىڭ تېنىدىن ئاققان سۇيۇقلۇقنى چىلانغان موخ (بايا ئورمانلىقتا تەييارلىۋالغان ئىدى) نى قىرلىق تاشنىڭ قىرىغا قويۇپ پىچقىنىڭ كەينى بىلەن ئىككىنى ئۈرۈۋىدى ، ئوت پەيدا بولۇپ موخقا تۇتاشتى . تاشگۇل چاققانلىق بىلەن ئۇنى تەمەچكە تۇتاشتۇرۇۋالدى ـ دە ، گۆشنى ياغاچ زىخقا ئۆتكۈزۈپ قاقلاپ پىشۇرۇشقا باشلىدى . مەززىلىك كاۋاپ ھىدى زىمىستان ھۆكۈمرانلىقىدىكى قىسقىتا ئادەم بارلىقىدىن دېرەك بېرىپ ئەتراپقا تارقىلاتتى .

تاشگۇل ئوتنى چوقچىلاۋېتىپ پۈتىلداپ پىشۇاتقان كاۋاپقا كۆز تىككەندە ، بىر پۈتىدا ئىيىقنىڭ تۇمشۇقىنى ، يەنە بىر پۈتىدا كىيىكنىڭ تۇمشۇقىنى جان ـ جەھل بىلەن قامالاپ تۇرغان جەسۇر ئانا بۇركۇتنىڭ مەڭگۈلۈك ئابىدە سىيماسى نامايان بولدى .

ئۇلار بىرلەشتى

تاشكۆل بار ئىمكانىيەتتىن پايدىلىنىپ ئۆزىنى ئوبدان مۇھاپىزەتلەپ ، بىرقانچە كۈن ئىچىدىلا ماغدۇرلىنىۋالدى . بۇركۈت چۈجىسى بىلەنمۇ چىقىشىپ قالدى . ئۇ تاشكۆلنى ئانىسىدەك يېقىن كۆرەتتى ، تاشكۆل ئۇنىڭغا بالىسىدەك كۆيۈنەتتى . تاشكۆلنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىۋاتقىنى بۇ قىسقىنىڭ قۇياشسىز ئاسمىنى ئىدى . شۇڭا ، تاشكۆل بىر ئامال بىلەن قىسقىنى چىقىپ كېتىشنى ئويلايتتى ، كاللىسىدىن بۇ ئوي بىردەم نېرى بولمايتتى . « خىيال خىيالنى تۇغۇيتۇ » دېگەندەك ، تاشكۆل بۇركۈت چۈجىسىنى ئۆڭكۈردە قالدۇرۇپ دەريا بويىغا باردى ، ئاندىن ئۆزى چۈشۈپ كەتكەن ئېغىزنى ئىزدىدى . قىسقىنىڭ ھاۋا بوشلۇقىنى ھېلىقى غايىەت زور مۇز تاغ خۇددى تۇۋاقتەكلا بېسىۋالغاچقا ، تاشكۆل تۇرۇۋاتقان بۇ يەر بەئەينى بىر مۇز قازانغىلا ئوخشىشىپ قالغان ئىدى . نىشانىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى ، قايسى تەرەپكە قارىسا ئاپئاق تۇمان ئىلكىدىكى خىرە مەنزىرە كۆزگە تاشلىناتتى . تازا سىنچىلاپ قارىغاندىلا ، ئەزىم دەريانىڭ ئۇ قاسىنقىدىكى تاغنىڭ دەريا‌غا چىلىشىپ تۇرغان تۆۋەنكى قىسمىنى پەرق ئەتكىلى بولاتتى . بۇ خىل تۇتۇقچىلىق تاشكۆلنىڭ كۆڭكۈل ئاسمىنى خىرەلەشتۈرۈپ ، بېشىنى قايدۇردى . ئۇ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشىنى بىلمەيتتى . چىقىش ئېغىزى زادى قەيەردە ؟ بۇ ئېگىز قارلىق تاغلار (دەريانىڭ ئەتراپى قاتمۇقات تاغ تىزمىلىرى ئىدى) دىن قانداق ئاشقىلى بولىدۇ ؟ دېگەندەك سوئاللار ئۇنىڭ كاللىسىنى گادىرماچلاشتۇراتتى . ئۇ بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ ، مۇز تاغنى تېرەپ تۇرغان تاش مۇنارنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە كۆچەپ ئىتتىرىپ كۆردى ،

ئەمما تاش مۇنارغا چىۋىن قونغانچىلىكىمۇ تەسىر قىلمىدى . تاغۇدەشتلەرنىڭ قار ـ مۇز بىلەن قاتقىنىغا قارىماي ، بىر خىل سادا ئاڭلىنىپ ئۆلۈكتەك جىمجىتلىققا خاتىمە بېرەتتى .

تاشگۇل ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماقچىدەك تاش مۇنارنى مۇشتلاپ قويياتتى . مۇز تاغدىن توختىماي قار ئۇچۇپ تۇراتتى . تاشگۇل دەم يۇقىرىغا ، دەم پەسكە قاراپ تاش مۇنار ئەتراپىنى بىرقانچە قېتىم ئايلىنىپ چىقتى ، ئاندىن ئۇنىڭغا يۆلىنىپ تۇردى ۋە قىلغىلى باشقا ئىش تاپالمىغاندەك پىچىقىنى يانپېشى تەرەپكە سۇرۇپ قويدى . ئۇ ئۆڭچى بولغاچقا يىگىتلەردەك پىچاق قىسىپ ئادەتلەنگەن ئىدى . ئېيىق تېرىسى جۇۋا روسلىنى ئويىنىغاچقا ، ئەمدى ئۇنىڭغا سوغۇق ئالدىراپ تەسىر قىلمايتتى ، شۇڭلۇغان « جۇۋا » ۋە قويۇق چاچلىرىنى ئۆچۈرۈپ قويۇش بىلەن كۆپايىلىنەتتى .

تاغدا قار كۆچۈش يۇز بېرىپ ، گۈلدۇر ـ قاراسلار قىسقىنى لەرزىگە كەلتۈردى . تاشگۇلنىڭ دىققىتى ئېغىپ ، تاغدىن كۆتۈرۈلگەن قويۇق تۇمانغا قارىدى . شۇ چاغدا ئۇنى ھەيران قالدۇرۇپ ، يىراق تاغ ئارقىسىدىن ئېشەكنىڭ جاراڭلىق ھاڭرىشى ئاڭلاندى . بۇ ھال ئۇنىڭ كۆڭلىدە بۇ قىسقىتا مەندىن باشقىمۇ ئادەمزات بارمىدۇ ، دېگەن گۇمانىنى تۇغدۇردى . ئۇ « بۇ قىسقىتا بىرەر ئوۋچى ئاياغ باسقان بولۇشى مۇمكىن » لىكىنى قىياسلاپ بولۇپ ، ئارقىدىنلا بۇنىڭ بىمەنە خىيال ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردى . « ياق ، ياق ! بۇ قىسقىتا ئوۋچىنىڭ كىرەلىشى ئەقىلگە سىغمايدۇ ، قىسقىنىڭ تۇرغان ـ پۇتكىنى ئالتۇندىن ئىبارەت بولغان تەقدىردىمۇ ھېچكىم قىممەتلىك ھاياتىنى دوغا تىكىپ تەۋەككۇلچىلىك قىلمايدۇ » . ئۇ شۇنداق خىياللار پاتقىقىغا پېتىپ ، ئېشەكنىڭ ھاڭرىغىنى ئاڭلانغان تەرەپنى كۆزلەپ ماڭدى . قار ـ مۇزلار شەكىللەندۈرگەن ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل ئېگىزلىك جىلغا بىلەن گىرەلەشكەن بولۇپ ، قار كۆچكەندە ھاسىل بولغان قىرلىق مۇزلار مەنزىلنى توسۇپ تۇراتتى . ئېشەكنىڭ تاغلارنى لەرزىگە كەلتۈرىدىغان ھاڭرىشى دەم يېقىندا ، دەم

يـــراقـتا ئاڭلىناتتى . ئۇ تازا بىر كېرىلگەندىن كېيىن ، قەددىنى رۇسلاپ ، ئاۋاز كېلىۋاتقان تەرەپكە دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى . ئېشەك بىرنەچچىنى پـۇشـقـۇرۇپ يەنە ھاڭرىدى . ئۇ يولنى تامدەك توسۇپ تۇرغان مۇزلاردىن ئەگـىپ ئۆتۈپ دۆڭلۇككە ياماشتى . قىسقىنىڭ يەنە بىر تومۇرى بولغان بۇ جـىلغىنىڭ كۆز يېتىم نېرىسىدا بىر ئېشەك كۆرۈندى . سۇر ئېشەك گەرچە قـار بـىلەن رەڭداش بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، چاپچىپ تۇرغان شاشلىقى ئۇنـى قـار - مـۇزلاردىن روشەن پەرقلەندۈرۈپ تۇراتتى . ئۆزىنى ئۇرۇپ ، تـۇمـشۇقىنى ئاسمانغا قارىتىشىدىن قارىغاندا ھاڭگىدەك ، ھاڭگا بولغاندىمۇ ھاڭگىلارنىڭ ھاڭگىسىدەك قىلاتتى .

تاشگۇل بۇ قىسقىتا بۇركۈتتىن باشقا ھاڭگىدىن ئىبارەت ئىككىنچى بىر جانىۋارنى ئۇچراتقىنىدىن قەۋەتلا خۇش بولدى . يۇرىكىمۇ تومىلاندى . ئەمما ، ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئۇستى پىچاق بىسىدەك خەتەرلىك مۇزلۇقلار ئايـرىـپ تـۇراتـتـى . بـۇ تـەبـئـىـي تـوسـالـغـۇ كـۆڭۈلنى غەش قىلاتتى . شـۇنـداقـتـىمۇ تاشگۇل بۇ خەتەرنى بۆسۈپ ئۆتۈپ ھاڭگا باتۇرنىڭ تەۋە- سـىـگـە كـىـرمـەكچى بولدى . يەنە تۇرۇپلا كۆپ ئىشلارغا ئارىلىشۇبرىش نـەتـىجسىدە قايتىشغا توسالغۇ پەيدا بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدى . شۇ- ڭـا ، بـۇ نـىـيـىتىدىن يېنىپ ، ھاڭگا باتۇرنىڭ كۆزى چۈشكۈچە كەينىگە يـانـدى . ھاڭـگـا باتۇرنىڭ تاغۇدەشتىنى زىلزىلىگە سېلىپ ھاڭرىشى جىم- جىتلىقنى بۇزۇپ ، قىسقىتىكى جەڭگىۋار ھاياتتىن بەلگە بېرەتتى . تاغلارمۇ بـۇ تـەبـئـەت ئەركىسىگە جور بولغاندەك كۈچلۈك ئەكس سادا قايتۇراتتى . بـۇ ھال تـاشـگـۇلنى ھەربىر جىلغىدا بىردىن ھاڭگا باردەك تۇيغۇغا كەلتۇ- رەتتى .

تـاشـگـۇل ئورمـانـلىققا بېرىپ ، دەرەخ قوۋزىقىدىن ئۆزۈن ئارغامچا ئەشـتـى ، قـاش قـارايـغان مەزگىلدە ئۆڭكۈرگە قايتىپ بۇركۈت چۈجسى بـىـلـەن جـەم بولدى . بۇركۈت چۈجسى تاشگۇلنىڭ قولىدىكى توشقاننى كـۆرۈپ ، چـىـراغقا ئۆزىنى ئۇرغان پەرۋانىدەك تۇرالماي كەتتى . تاشگۇل ئادىـتى بويىچە بۇركۈت چۈجسىنى دولىسىغا قوندۇرۇۋېلىپ ئوت قالىدى ،

ئاندىن ئوت يورۇقدا توشقانى سويدى . گۆشنى كۆرۈپ تاقەتسىزلەنگەن بۇركۇت چۈجىسى پەسكە سەكرەپ چۈشتى . ئەمما ، تاشگۈل ئۇنىڭغا بەرمەر توغرامچىمۇ بەرمەي ئىشنى قىلمۇەردى ، بەلكى يېقىن كەلسە قولىنىڭ ئارقىسى بىلەن پوكىندىن ئىتتىرىپ قويدى . گۆشنى بىر تەرەپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئالقانچىلىك گۆشنى ئايرىپ تېرىگە يۆگەپ ئېلىپ قويۇپ يەنە ئىشنى قىلمۇەردى .

ئوت ئۇلغىيىپ كۆيۈۋاتاتتى ، بۇركۇت چۈجىسى كىسىلدىغىنچە كېلىپ تاشگۈلنىڭ قوللىرىنى چوقۇلاشقا باشلىدى . تاشگۈل بۇركۇت چۈجىسىنى شۇ تەرىقىدە بىرھازا ئوينىتاقاندىن كېيىن ، بايا گۆش يۆگەپ قويغان توشقان تېرىسىنى دولىسىغا ئېلىپ ، ئارقىدىن بۇركۇت چۈجىسىنىمۇ چىقىرىپ قويدى . بۇركۇت چۈجىسى تېرىنى چوقۇپ يۇرۇپ ئالدى بىلەن توشقاننىڭ ئىچ قارنىنى، ئاندىن گۆشنى يەپ ئارام تاپتى . گۆش پىشقۇچە ، تاشگۈل ئوت يورۇقدا توشقان تېرىسىدىن پاپياق تىكىپ چورۇق ئورنىدا كىيىۋالدى . تاشگۈل بۇركۇت چۈجىسى بىلەن تېپىشقاندىن كېيىن ، چۈشەنسۇن - چۈشەنمىسۇن بۇركۇت چۈجىسىگە گەپ قىلىپ بېرەتتى . ئۆز بالىسىدەك ئەركىلىتىپ باشلىرىنى سىلايتتى . بۇركۇت چۈجىسىمۇ ئۇنىڭ قۇچىقىدا ھۇزۇرلىنىپ ئېغىنايتتى ، ئاندىن بىللە ئۇخلاپ قېلىشاتتى .

تاشگۈل ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ئۆگكۈر ئېغىزىدا قۇياشنىڭ چىقىشىنى كۈتتى . ئۇزاق ئۆتمەي قۇياش كۆتۈرۈلدى . ئۇ قىسقىقا تۇۋاقسىمان كۆمتۇرۈلگەن مۇز تاغنىڭ يوچۇقىدىن ياغۇنچاق شەكلىدە كۆرۈنگەن بولۇپ ، تولىمۇ نۇرانە ئىدى . قىسقىتىكى پۈتكۈل مەۋجۇدات ئۇنىڭ زۇلمەتلىك تۇنگە خاتىمە بەرگەنلىكىدىن ئىپتىخارلانغانىدەك ئاستا - ئاستا ئويغىنىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ ئالدىدا روشەن بىر مەنزىل قۇچاق ئېچىۋاتقانىدەك ئىدى . تاشگۈلمۇ شادلىقتىن قىن - قىنىغا پاتماي قېلىۋاتقاندا ، قۇياش يېغى تۆگىگەن چىراغدەك بىردىنلا ئۆچتى . تاغۇدەشتلەرنىڭ كۈلگەن چىرايى تۇتۇلدى . ھەممە نەرسە بىر - بىرسىگە

سۆرۈن بېقىشتى . تاشگۈل قۇياش پارلىغان يوچۇققا تىكىلگىنىچە ئېغىر خۇرسىندى .

تاشگۈل قاراڭغۇ كۆرلىرى تالغاندا ، ئەتىسى يەنە مۇشۇ ۋاقىتتا قۇياشنى كۆرۈش نىسىپ بولمىغانلىقىنى ئويلاپ ، ئورمانلىققا باردى - دە ، پىچاقسىمان قىرلىق تاشلار بىلەن تۇم بادرىدىن ياچاق ياساپ ، قوۋزاقتا كىرىچ بېكىتتى . ئەمدى ئۇ ئىپتىدائىي ئوقياغا ئېرىشكەن ئىدى . ئۇ قاش قارايغاندا ئۆگكۈرگە خۇشال قايتتى . ئەتىسى ئەتىگەندە بۇركۇت چۇجىسى بىلەن قۇياشقا قاقلانغاندىن كېيىن ، ئادىتى بويىچە بۇركۇت چۇجىسىنى قالدۇرۇپ ئورمانلىققا باردى ، ئاندىن ئارغامچا ۋە ئوقياسىنى تاش مۇنارنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ ، ئوقيانى مۇز تاغقا قارىتىپ قۇرۇپ ، ئەتراپىنى ياغاچ - تاشلار بىلەن مۇستەھكەم بېكىتۋېتىپ ، تاشتىن ئوق ياساشقا تۇتۇندى . ئاخىرىدا ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچى بىلەن ئوقنىڭ قۇيرۇقىنى چېگىپ كىرىچكە قىستۇردى - دە ، مۇز تاغنىڭ ئۇستىگە ئېتىشقا ھازىرلاندى . بىراق ، ئوقيانىڭ كىرىچىنى تارتالماي ، جىسمانىيىتىنىڭ كۆپ ئاجىزلاپ كەتكىنىدىن خۇرسىندى . ئۇ تاش مۇنارنىڭ ئەتراپىنى بىرقانچە ئايلىنىپ ، تۇرۇپ ئېگىزگە ، تۇرۇپ پەسكە قارايتتى . تۇرۇپلا بەلۋېغىنى يېشىپ يەنە باغلايتتى . لېكىن ، ھېچقايسىسى ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرالمايتتى . بىر نۇقتىغا تىكىلىپ « نېمە ئىش بۇ ؟ » دېگىنىچە تۇرۇپ قالاتتى . ھەممە ياق ئاچچىق سوغۇق ئىلكىدە بولۇپ ، قىسقىنىڭ ھۆكۈمرانى ھېسابلانغان مۇز تاغدىن ئايرىلىق قار لەپشىپ چۈشۈپ تۇراتتى . تاش مۇنارغا توختىماي تېگىۋاتقان قارلار « تىس - تىس » ئاۋاز چىقىراتتى . بۇ خىل تەبىئەت ھادىسىلىرى ئۇنى قىلچە قىزىقتۇرالمايتتى ، دىققىتىنىمۇ تارتالمايتتى ، ھەتتا شۇبرغاننىڭ ۋەھىمىلىك ھۇۋلاشلىرىمۇ قۇلىقىغا كىرمەيتتى . ئۇنىڭ ئەس - مەيلى بۇ يەردە ئەمەستەك قىلاتتى . ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ، راسلاپ قويغان ئوقياسىغا قارىدىيۇ ، ئانچە سۆيۈنۈپ كەتمىدى . چۈنكى ، شۇنچە چوڭ ئوقيانى ئېتىشقا كۆزى يەتمەيتتى . ئېھتىياجى بولىدا ئىشلىتەلمىگەن ئوقيا ھەرقانچە ئەتىۋارلىق بولغىنى بىلەن

شۇ تاپتا خۇددى دوڭغاق جىگدىدەك كېرەكسىز كۆرۈنەتتى .

شىۋىرغان تىنماي ھۇۋلايتتى . تاش مۇنار تېخىمۇ غادىيىۋالغان بولۇپ ، قار ئۈچقۇنلىرى گويا گۈل بەرگىلىرىدەك ئۇستىگە چېچىلاتتى . ئەمما ، ئوقيا زارلىماقتا ، ئارغامچا خىرەلەشمەكتە ئىدى . مەقسەتسىز كەيىنىگە قارىغان تاشگۈل چىگىش ئوي ـ خىيالىلار كاللىسىغا كىرىۋالغاندەك بىئارام بولۇۋاتاتتى . ئۇ تۇرۇپلا تۆت قەدەم مېڭىپ توختاپ ، قايتىدىغان تەرەپنى قىياس قىلدى . قايتىش يولى مۇز تاغنىڭ دالدىسىدا ئېنىق كۆرۈنمەيتتى ، پەقەت ئەزىم دەريا لېۋىدىن بۇلۇتقا تاقاشقان تاغنىڭ تۆۋىنكى قىسمىلا غۇۋا ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . بۇ ھال ئۇنىڭغا يۇرتى ، ئاتا ـ ئانىسى ، ئەنجۇر دەرىخى ، پالۋان ۋە قارا تەنلىكتىن يىراقلاپ كېتىۋاتقانلىقىدىن بېشارەت بېرىۋاتقاندەك ئىدى .

ئادەمگە مۇزدىن ياسالغان ئۇستى ئوچۇق گۆردەك تۇيغۇ بېرىدىغان بۇ قىسقىنىڭ ھەربىر ئۆزگىرىشلىرىگە ئاجايىپ سىرلار يوشۇرۇنغان بولۇپ ، تاشگۈل ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرالايدىغان كۈچ خۇسۇسىدا ئىزدىنىۋاتاتتى . شۇ ئەسنادا تاشگۈلنىڭ قۇلىقىغا غەيرىي بىر سادا ئاڭلاندى . ئەمەلىيەتتە تاش مۇنار بىلەن مۇز تاغ بىرلىشىپ تاشگۈلنى دۈئېلىغا چاقىرىۋاتاتتى . تاش مۇنار تېرەپ تۇرۇۋاتقان مۇز تاغ دەھشەتلىك ھۆركىرەپ ، قار ـ مۇزلارنى غۇلىتىۋاتاتتى . تاشگۈلنى پەسەنتىگە ئېلىپ قويمايتتى . تاغ ، دەريا ، جىلغىلارمۇ قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇشاتتى . تاشگۈل بۇنىڭغا سۈكۈت قىلالمىدى . ئۇ ، جىلغىدىكى ھاڭگا باتۇرنىڭ قۇلىقىنى ئەلەم ، قۇيرۇقىنى قەلەم قىلغان ھالدا تاغۇتاشلارنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ ھاڭراشلىرى بىلەن يۇرتىدىكى باھادىرلارنىڭ ئەرك بولىدا ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان جەسۇرلۇقلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ روھلاندى . بايا يالغۇز چىلىقتا ئۇچراتقان ھاڭگا باتۇر ئۇنىڭ كۆزىگە بەكمۇ يۇكسەك كۆرۈنۈپ كەتكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى .

تاشگۈل قار ـ مۇزلاردىن ئايرىلىپ بولغان ئۇستى تېغسىمان يارداڭلاردىن ئەگىپ ئۆتۈپ ، جىلغا ئېغىزىنى توسۇپ تۇرغان دۆڭلۇككە

چىقتى ـ دە ، خېلى ماڭغاندىن كېيىن ، ھاڭگا باتۇرنىڭ قۇلقىنى ئەلەم ، قۇيرۇقىنى قەلەم قىلغىنىچە ھاڭراپ ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا بىرقانچە يۈز قەدەم يول يۈرۈۋاتقىنىنى كۆردى . تاشگۈلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئېشەك قۇلقىنى شىڭغايتىپ ھاڭرىغىنىچە قارلارنى توزۇتۇپ چېپىپ شۇ تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى . ئۇ بېشىنى ئېگىز كۆتۈرگەن بولۇپ ، تۇمشۇقىنى دەم ئوڭغا ، دەم سولغا قىلىپ پۇشقۇراتتى . تۇرۇپلا ئۇركۇگەندەك بىرپەس توختىۋالاتتى . ئۇ ، تاشگۈلنى ئالداپ قويدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، ئارىلىق نەچچە ئون قەدەم قالغاندا خىتىلداپ چىچاڭلاپ قېچىپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ خىل ھەرىكىتى بىرقانچە قېتىم‌تەكرارلىنىپ،ئۇياقتىن ـ بۇياققا خالىغانچە چېپىپ يۈرگەندىن كېيىن ، ئاخىر قار ـ مۇزلارنى تىلغاپ بوراندەك كېلىشكە باشلىدى ، تۇياقلىرىنىڭ زەربىدىن ئاجرىغان مۇزلار سالغا تاشلىرىدەك « ۋىڭ ـ ۋىڭ » ئۇچۇپ نەلەرگىدۇر چۈشەتى . تاشگۈل گويا پالۋاننى ئۇچرىتىپ قالغاندەك ئالدىغا يۈگۈردى .

ھاڭگا باتۇر يېتىپ كېلىپلا تاشگۈلنىڭ ئۈيەر ـ بۇيەرلىرىنى پۇراپ كەتتى . تاشگۈلمۇ ئۇنىڭ تۇگەل قىرو باسقان ئۇچىسىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلىدى . بۇنىڭ بىلەن ئۇمۇ ئۆز ئىگىسىنى تاپقاندەك ، تاشگۈلمۇ يۆلەنچۈككە ئېرىشكەندەك تۇيغۇغا كەلدى . چۈنكى « ئات تاپقۇچە ئېشەك مىڭ » دېگەندەك ، تاشگۈلنىڭ ھاياتىغا يەنە يېڭى بىر مەزمۇن قوشۇلغان ئىدى . تاشگۈل سەكرەپلا ئۇنىڭغا مىنۋالدى ـ دە ، تونۇشلۇق يول بىلەن يۈرۈپ كەتتى . تاشگۈل ئۆڭكۈرگە كەلگەندىن كېيىن ، « يول ياساپ » ھاڭگا باتۇرنىمۇ ئۆزى بىلەن ئېلىپ چىقتى . بۇلارنى كۆرگەن بۇركۇت چۈجىسى باشقىچە جانلىنىپ ، « مەرھابا ، مەرھابا ! » دەۋاتقاندەك كىسىلداپ سايراشقا باشلىدى .

ئەتىسى تاشگۈل ھاڭگا باتۇر بىلەن سەپەرگە ئاتلانغاندا بۇركۇت چۈجىسى ئايرىلغۇسى كەلمىگەندەك يېپىشۋالدى . تاشگۈل ئۇنىڭ دۇمبىسىنى مېھرىبانلارچە سىلاپ : « سېنىڭ تېخى قانات ـ قۇيرۇقلىرىڭ يېتىلمىدى ، سوغۇقتا توڭلاپ قالسەن » دېۋىدى ، گويا بۇ گەپلەرنى

ئۇققاندەك ، قاناتلىرىنى « خەير - خوش ، ئامان - ئېسەن قايتىشىڭلارنى كۈتىمەن ! » دېگەن مەنىدە لەپشىتتى .

تاشقۇل ھاڭگا باتۇرنى تاش مۇنارنىڭ ئالدىدا توختاتماقچى بولۇۋىدى ، بوي بەرمەي مۇنار ئەتراپىنى ئىككى ئايلاندى . تاشقۇل ئۇنى تەستە توختاتتى ، ئالدىنقى قېتىم ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئوقيانىڭ يېنىغا ئەكەلدى - دە ، سەكرەپ ئۈستىدىن چۈشۈپ ، كېچىدىن بېرى تەييارلىغان تېرە جابدۇقلارنى بوينىغا سالدى ، ئاندىن جابدۇق تانسىنى ئوقيانىڭ كىرىچىگە چىگىپ ، ھاڭگا باتۇرنى ھەيدىدى . كىرىچ ئاستا - ئاستا تارتىلىپ ئاخىرقى پەللىگە يەتكەندە ، تاشقۇل ئوقيانىڭ تارتىلغان ھالىتىنى كونترول قىلغۇچى تاياقتىن پايدىلىنىپ ھاڭگا باتۇرنى بوشتۇۋېتىپ ، قۇيرۇقىغا ئارغامچا چېگىلگەن تاش ئوقنى كىرىچكە سالدى ۋە مۇز تاغ چوققىسىنى قارىغا ئېلىپ ، ھالەت ساقلىغۇچى تاياقنى دەرھال چىقىرىۋەتتى . تاش ئوق ھاۋادا قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزدەك ۋىشىلداپ ئۈچۈپ ، مۇز تاغ ئۈستىگە چۈشتى . تاشقۇل ئارغامچىنى تارتىپ كۆرۈۋىدى ، بىر يەرگە ئىلىنغانلىقى مەلۇم بولدى . ئەمما ، كۈچەپ تارتقاندا تاش ئوق ئىلىنغان يېرىدىن ئاجراپ كەتتى . « ئوق »مۇ قايتىپ چۈشتى . تاشقۇل يۇقىرىقىدەك ئۈسۈلدا بىرقانچە كۈن ئوق ئاتقان بولسىمۇ نەتىجە قازىنالمىدى . شۇنداقتىمۇ پەقەت بوشاشماي ئاخىر مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى . قايتا - قايتا تارتىپ كۆرۈش ئارقىلىق بۇ قېتىم ئاتقان ئوقنىڭ مۇز تاغ چوققىسىنىڭ كاۋىكىغا مۇستەھكەم ئىلىنغانلىقىنى بىلدى . ئۇ چەكسىز خۇشاللىقتا چۆمگەن ھالدا ئارغامچىنىڭ ئۈچىنى ھاڭگا باتۇرنىڭ بوينىدىكى جابدۇقتا مەھكەم چىگىپ ھەيدىگەن ئىدى ، ئېشەكنىڭ تارتقىنىغا مۇز تاغ قىمىرلاپمۇ قويمىدى .

تاشقۇل ئەمدى يېڭى چارە - تەدبىرلەر ئۈستىدە باش قاتۇردى . ئۇ ئورمانلىقتا بېرىپ ھاڭگا باتۇرغا ماس كەلگۈدەك ھارۋا ياساپ ، ئېشەك ھارۋىسى بىلەن دەريا بويىغا ياغاچ ، شاخ - شۇمبا توشۇدى . ئۇنىڭ مەقسىتى دەريانى توسۇپ مۇنارغا سۇ چىقىرىش ئىدى . بايا ئېيتقىنىمىز-

دەك ، ھاڭگا باتۇر ئادەتتىكى ئېشەكلەردىن بولمىغاچقا ، تاشگۈلنىڭ پىلانىنى ئەملگە ئاشۇرۇشدا ياخشى ياردەمچى بولۇۋاتاتتى . ئۇ پەۋەس ياغاچ - تاش ، شاخ - شۇمبا بىسلغان ھارۋىنى سۆرەپ ماڭىدىغان بولسا قار - مۇزلۇق يولنىڭ تاناۋىنى تارتىۋېتەتتى ، ھېرىش دېگەننى بىلمەيتتى . ھارۋىنىڭ چاقى قار - مۇزلارنى « غاراس - غۇرۇس » بۆسۈپ ، ئەتراپتا چەمبەرسىمان تۇمانلارنى ھاسىل قىلاتتى . قارىماققا ھارۋا ھەيدەپ كېتىۋاتقان تاشگۈل يىگىتلەرنى بىسپ چۈشەتتى ، ھارۋا كاتاڭلاردىن چاقى يەرگە تېگمەي - تەگمەي ، ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ماڭاتتى .

تاشگۈل ئۆز مۇددىئاسىغا مۇۋاپىق كېرەكلىك ماتېرىياللارنى يېتەرلىك ، بەلكى ئېشىپ قالغۇدەك دەرىجىدە تەقلىدى ، ئاندىن قوزۇقلارنى قېقىپ ، ئورۇندىلارنى بىسىپ ، ئاراچلارغا شاخ - شۇمبىلارنى تىقىپ ئەزىم دەريا سۈيىنى توسۇپ مۇنارنىڭ تۆۋىگىچە قايدۇردى . تاش مۇنار ئۇلىنى كولاۋاتقان سۇ ھەقىقەتەن ئۇلۇغ بولۇپ تاش مۇنارنى بىرلا يالماپ يۇتۇۋەتكۈدەك ئەلپازدا ئىدى .

ئارىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتتى . بۇركۈت چۈجىسىنىڭمۇ قانات - قۇيرۇقلىرى يېتىلىپ قالدى . ئۇ يەنىلا تاشگۈلنىڭ بېقىشىغا موھتاج ئىدى . توشقان گۆشى ئاساسىي ئوزۇقى ئىدى .

ئەزىم دەريا ئېقىنىنى ئۆزگەرتىپ مۇنار ئۇلىنى ئۇلۇكسىز كولاۋەردى . تاشگۈل ئۇلۇغ سۇنىڭ مەشغۇلاتىنى كۆزەتكەچ ، يېتىلىش ئالدىدا تۇرغان بۇركۈت چۈجىسىنى كۆندۈرۈش بىلەن شۇغۇللاندى . ئەمدى ئۇ توشقانىنى تىرىك تۇتۇپ دولىسىغا باغلاپ ، ئاندىن بۇركۈت چۈجىسىنىڭ تۇمىقىنى ئېلىۋېتىپ ، ئالدىدا يۇگۈردى . ئىككى كۈندىن بېرى ئاچ قورساق ھالدا كۆرى توسۇقلۇق پېتى تۇرغان بۇركۈت چۈجىسى تاشگۈلنىڭ دولىسىدا تېپىچەكلەۋاتقان توشقانىنى كۆرۈپ ئۇچقان بويى شىللىمسىگە قوندى . توشقان قورقمىدىن كىسىرلاپ كەتتى . بۇ ھال بۇركۈت چۈجىسىنىڭ ئىشتىھاسىنى تېخىمۇ قوزغىدى . تاقەتسىزلەنگەن بۇركۈت چۈجىسى ئولجىنى چوقۇلاشقا باشلىغاندا ، تاشگۈل ئۇنى ئولجا

بىلەن ئۆزىنى كۆتۈرۈپ ئۇچۇشقا دەۋەت قىلدى . بۇ ئۇرۇنۇشتىن نەتىجە چىقمىغاندىن كېيىن « كۆندۈرۈش ئۇسۇلى »نى ئۆزگەرتتى . ئەمدى تاشقۇل توشقانىنى بېرىم غۇلاچچە تاياقتا باغلاپ دولىسىغا قويۇپ يۈگۈر-گەن ئىدى ، بۈركۈت چۈجىسى ئادىتى بويىچە ئۇچۇپ بېرىپ دولىسىغا قونۇشىغىلا بۈركۈت چۈچىسىنىڭ بىر پۈتىنى چىڭ تۇتۇپ تاياقتا چە-گىلگەن توشقانىنى ئالدىغا چىقاردى - دە ، يۈگۈردى ، توشقانمۇ تېپىرلىغىنىچە چىرىلدىدى . بۈركۈت كۆز ئالدىدا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان توشقانىنى كۆرگەندەك تۇيغۇغا كېلىپ ، قانىتىنى كېرىپ ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلدى . تاشقۇلنىڭ پۈتىمۇ قاردىن ئۈزۈلدى . بۈركۈت ئۇچۇپ تاشقۇل بىلەن توشقانىنى يۇز قەدەمچە يىراقلىققا ئاپاردى . شۇئان تاشقۇل ھايا-جانلىنىق ئاۋازدا : « بۈركۈت ، ئېھ بۈركۈت ! سەن ئەمدى چۇچە ئە-مەس ! » دەپ ۋارقىرىۋەتتى .

تاش مۇنار ئۆلىنى كولاۋاتقان دەريا سۈيى ھەيۋەتلىك شارقىراپ ئېقىۋاتاتتى ، تاشقۇل يېقىنلاپ بېرىپ ، تاش مۇنار ئۆلىنىڭ گەمە شەكلىدە ئويۇلغانلىقىنى كۆردى . تاشقۇل پەيتىنى چىڭ تۇتۇپ يەنە بىرقانچە ھارۋا شاخ - شۇمىسا ئەكەلدى - دە ، مۇز ناغىقا ئىلىنغان ئارغامچىنىڭ ئۇچىغا چىگىپ سۇغا تاشلىدى . ئۇلۇغ سۇ شاخ - شۇمبىلارنى تۆرتۇپ ئېقىپ تېخىمۇ قايدى . شۇنىڭ بىلەن كۆچلۈك دولقۇنىنىڭ كەينىدىن ئۇرۇلۇشى نەتىجىسىدە تاش مۇنار لىڭشىپ ، مۇز چوققىغا ھالاكەت ئېلىپ كەلدى . تاشقۇل ئۇنىڭ گىدىيىش دەۋرانىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى سېزىپ ، ھەمراھلىرى بىلەن بىخەتەر جايغا بېرىۋالدى .

تاش مۇنار ئۆلىنىڭ كولىنىشى ، دولقۇنلارنىڭ زەرب بىلەن ئۇرۇ-لۇشى نەتىجىسىدە ئاستا - ئاستا قىيسايدى . بۇنىڭغا ئەگىشىپ كۆرەڭ مۇز تاغمۇ سىڭىيان بولماقتا ئىدى . ئەمما ، غۇلاپ چۈشۈشكە چىدىماي تىركىشىۋاتاتتى . لېكىن ، ئاخىر يۆلەنچۈكى بولغان تاش مۇنارنىڭ غۇ-لىشى بىلەن ھالاكىتىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولدى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان ھەيۋىتىنى نامايىش قىلىپ كەلگەن مۇز چوققا

ئوق يىلتىزى چىرىگەن غايەت زور پور دەرەختەك گۈلدۈر - غاراسلار ئىچىدە سەلتەنىتى بىلەن خوشلاشتى. قۇياش نۇرلۇق جامالىنى زامانلاردىن بۇيان زىمىستان قاپلىغان قىسقىقا كۆرسەتتى.

تاغ يىمىرىلىشتىن ھاسىل بولغان چاڭ - توزانلار ئاستا - ئاستا تارقاپ ئەتراپ روشەنلىشىشكە باشلىدى. يېرىمى قىسقىقا، يېرىمى قىسقىنىڭ ئارقا تەرىپىگە غۇلىغان مۇز تاغ كۈچلۈك قۇياش نۇرىدا ئېرىپ، سانسىزلىغان ئەگىز ئېقىنلىرىنى ھاسىل قىلدى. مەڭگۈ شۇ پېتى تۇرىدىغان تۇيغۇ بېرىدىغان بۇ مۇز تاغنىڭ بىردىنلا غۇلاپ چۈشۈشى ھەقىقەتەن بىر مۆجىزە ئىدى. ئەمدى قەھرىتان سوغۇقنىڭ ھەيۋىسىمۇ سۇنۇپ، ئىللىق قۇياش نۇرىدا قار - مۇزلار ئېرىپ، گىدەيگەن مۇز تاغلار پەسىيىشكە باشلىدى. تاشكۈل قايتىش يولىنىڭ ئېچىلغانلىقىدىن ھاياجانلىنىپ سەكرەپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا، تىك چوققا ئاستىدا سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈۋاتقان پالۋان، ھەسەت ئوتىدا يېنىپ، تىك چوققىغا يامىشىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقان قارا تەنلىك ۋە غاردا تۇكلۈك ئادەمنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتكەن ئەنجۇر دەرىخى نامايان بولماقتا ئىدى.

قايتىش

مۇزلارنىڭ ئېرىشى بىلەن قىسىق بارا - بارا غايەت زور كۆلگە ئايلىنىۋاتاتتى . تاشگۇل مۇز تاغنىڭ ئەسلىدە تاش مۇنار ئۇستىگە قونۇۋالغان قاتمۇقات مۇز تىزمىسى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالدى . مانا ئەمدى ئۇ ئېرىپ كىچىكلەۋاتاتتى ، ئۇنىڭدىن ھاسىل بولغان سۇلار يىغىلىپ ، تاغلارنى ئۆرۈۋەتكۈدەك تاشقىن پەيدا قىلىۋاتاتتى . قار - مۇزلارنىڭ ئورنىنى سۇ - پاتقاقلار ئىگىلىگەن بولۇپ ، تاشگۇل « ھەمراھلىرى » بىلەن تاغنىڭ يوتىلىرىدىن مېڭىپ ئۆڭكۈرگە ئولىشىۋالدى ...

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ پاتقاقلارمۇ قۇرۇدى . تاشگۇل ئەمدى ئىلگىرىكىدەك قار - مۇزلارنى ئەمەس ، بەلكى قۇياش سۆيگەن ھەقىقىي ئىللىق زېمىنىنى كۆرۈۋاتاتتى ھەم بىمالال دەسسەپ مېڭىۋاتاتتى . ئۇ كۆك بىلەن بوي تالاشقان تىك چوققىغا سىنچىلاپ قاراپ قانداقتۇر بىر قارا توچكىنى كۆردى . « ھە ، ئەمدى بىلدىم ! ـــ دېدى ، ئۇ گۆھەر تېپىۋالغاندەك ھاياجانلىنىپ ، ـــ مەن چۈشۈپ كەتكەن غار ئېغىزى شۇ-كەن ! » ئۇ ئاچقۇچلۇق پەيتتە بۇركۈتنىن پايدىلىنىش قارارىغا كەلدى - دە ، بۇركۈتنىڭ پۇتىنى تۇتۇپ ئېگىزگە كۆتۈرۈلدى .

بۇركۈت تىك چوققىنىڭ يېرىمىغا بارغاندا ، تاشگۇل كۆرسەتكەن كوزىرنىڭ ئەكسىچە ، تاياق ئۇچىدا تېپىرلاپ تۇرغان توشقانغا ئىنتىلمەي ، ئۆزى خالىغان تەرەپكە ئۇچتى ، بەلكى كۈتۈلمىگەندە پەسلەشكە باشلىدى . تاشگۇل بۇركۈتنى ئۇچۇشقا مەجبۇرلىغان بولسىمۇ ، ئۇ ھالىدىن كېتىۋاتقاچقا ، قاتتىق سىلكىنىپ خۇي كۆرسەتتى ، شۇنداقتىمۇ تاشگۇل ئۇنىڭغا بېسىم قىلىۋەردى . ئاچچىقى كەلگەن بۇركۈت تاشگۇلنىڭ بېشىنى

بىر چوقۇپ تېرىسنى يۇلۇۋالدى . بۇ ھالدا تاشگۇل بۇركۈتنىڭ ئولجىسى سۈپىتىدە زۇۋان سۈرمەي تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى . يارا ئېغىزىدىن سىرغىغان قانلار يۇز - كۆزىگە چۈشۈشكە باشلىدى . بۇركۈت بۇنىڭدىن ئارتۇق ئەسكىلىك قىلغان تەقدىردىمۇ تاشگۇل يەنىلا چىشىنى چىشىغا بېسىپ تۇرۇۋەرگەن بولاتتى . چۈنكى ، ئۇ ئىگىسىنى ئالدىغان مۇشۇنداق قۇشلار ئالدىدا سەۋر - تاقەت بىلەن غالىبلىق ئۆتكىلىنىڭ ئاچچىق سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرىش مەجبۇرىنى يېتىلدۈرگەن ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇركۈتكە ئەمەس ، بەلكى تەۋەككۈلچىلىك دۇلدۇلىنىڭ ئۈستىگە مىنىپ كۆكتە پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەتتى .

بۇركۈت خۇيىدىن تېخىچە يانمىدى . تاشگۇل مۇئامىلىسىنى دەرھال ياخشىلىدى . شۇنداقتىمۇ بۇركۈت چاڭگال سېلىشقا ئۇرۇنۇۋىدى ، تاشگۇل جىددىي مۇداپىئەلەندى . ئىككىسى كۆك قەرىدە بىر قەپەس ئېلىشتى . تاشگۇل ئىچىدە ئېغىر خۇرسىناتتى . ئاڭغۇچە ئۇلار پەسرەك بىر تاغقا يېقىنلىشىپ قالغان ئىدى . تاشگۇل پۇتى تاغقا تېگىشى ھامان بۇركۈتنىڭ پۇتىنى تۇتقان قولىنى قويۇۋەتتى - دە ، تاغقا سەكرىۋالدى . بۇركۈت بولسا ئۇچقىنچە ئۆڭكۈر ئەتراپىنى 2 ــ 3 ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولدى .

تاشگۇلنىڭ بۇركۈت جاراھەتلەندۈرگەن بېشىدىن تېخىچە قان چىقىۋاتاتتى . قانلارنىڭ بىر قىسمى ماڭلايلار ئارقىلىق تۆۋەنگە سىرغىماقتا ئىدى . ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىشقا ، جاراھىتى پىچاق تىققاندىن بەتتەر ئاغرىشقا باشلىدى . ئەمما . روھىي كەيپىياتى يەنىلا ئاۋۇالقىدەك كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . پىكىر - خىيالى بۇركۈت كەتكەن تەرەپكە مەركەزلەشكەن بولۇپ ، « ھەمراھ »نى قولدىن چىقىرىپ قويغىنىغا ئىچى ئېچىشىۋاتاتتى . شۇڭا ، بۇركۈتنى ئويلىغانسېرى زەھەر يۇتقان يىلاندەك تولغىناتتى ، تۇرۇپلا جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىغۇسى كېلەتتى . ھەرقانداق قىلغان بىلەنمۇ ھېچبىر نەتىجە چىقمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ قاقشايتتى . چۈنكى ، ھە دىسە بۇركۈتنى تەربىيىلەش جەريانىدا تارتقان رىيازەتلىرى كۆز ئالدىغا

كېلىۋېلىپ ئارامىلىق بەرمەيتتى . شۇ تاپتا ، بۇركۈت چوقۇپ جاراھەتلەندۈرگەن بېشى ئەمەس ، داغدا قالغان يۈرىكى ئاغرىۋاتاتتى .

تاشقۇل بۇركۈت كەتكەن تەرەپكە قارىغان پېتى قانچىلىك تۇرغىنىنى بىلمەيتتى . ئەمما ، بۇركۈت قايتىپ كەلمىدى ھەم قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى . بۇركۈت بىلەن بەك ئىچىكىپ كەتكەچكىمۇ ، يوقلىپ كەتكىنىگە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى ، بەلكى ھېلىلا پەيدا بولىدىغاندەك ھېس قىلاتتى . كۆڭلىدە : « ئۇ ئولجا تۈتقىلى كەتتى . چوقۇم قايتىپ كېلىدۇ . ئانىسىغا ھەرگىز ۋاپاسىزلىق قىلمايدۇ ، ياشلىقتىكى مىجەزىنى چۈشىنىشكە بولىدۇ » دەيتتى . ۋاقىت تېز ئۆتۈۋاتاتتى . تاغلارمۇ تاشقۇلگە ھېسداشلىق قىلىۋاتقاندەك ئېغىر سۈكۈت ئىلكىدە ئىدى . تاشقۇل چىڭراق نەپەسلىنىشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى . ئەمما ، جىمجىتلىققا خاتىمە بېرىدىغان بۇركۈتتىن شەپە يوق ئىدى . تاشقۇل ئاخىر ئادىتى بويىچە ئىسقىرتىپ جىملىقنى بۇزدى ، تاغلار جور بولۇپ ئەكس سادا قايتۇردى . شۇ تاپتا ئىسقىرت ئاۋازىنى تاغۇتاشلار بىر - بىرىگە يەتكۈزۈپ ، دۇنيانىڭ چېتىگىچە تارقاتقاندۇ ! بۇنى بۇركۈتمۇ ئاڭلىغاندۇ !

تاشقۇل بۇ كۆڭۈلسىزلىكتىن سىقىلىپ تېرە چاپىنىنىڭ بوغقۇچلىرىنى يېشىۋەتتى ، قەپەسكە سولانغان شىردەك ئۈياق - بۈياققا توختاۋسىز ماڭدى ، ئۇ بىر دائىرىدە ئايلىنىۋېرىپ قانچىلىك مۇساپىنى باسقىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . بۇركۈتتىن باشقىنى ئويلىمايتتى . ئۇ كۆككە قاراۋېرىپ ئۆزى چۈشۈپ كەتكەن غار ئېغزىنى قايتا كۆرۈش بىلەن نىجاتلىققا ئېرىشكەندەك خۇشاللاندى . غار ئېغزى ئۇنى چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلدى . ئارقىدىن غار ئېغزىدا پالۋان بىلەن قارا تەنلىكنىڭ ئەنجۈر دەرىخىنى تۈتقىنىچە ۋارقىرىشىپ تۇرغىنىنى كۆردى . ئۇلارمۇ ئۇنى كۆرگەنمىكىن ، قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى . ئۇ قولىنى ئۆزىتىۋىدى ، ئۇلار ھەم قوللىرىنى سوزۇشتى ، ئارىلىق شۇنچىلىك يېقىنىدەكلا بىلىنىپ كەتتى . ئەمما ، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ بىر - بىرىنىڭ قوللىرىنى تۈتۈشالمىدى ...

تاشقۇل يەنە بۇركۈتنى ئويلاپ ئاھ ئۇرۇپ كەتتى : « ئى

بۇركۇت ، قانىتىڭنى سوزساڭ ھەرقانداق يەرگە پېتەتتى ، سەن زادى قەيەردە ؟ » تاشقۇل كۆكىكە قولىنى سوزغىنىچە شۇنداق ئىلتىجا قىلماقتا ئىدى . ئۇ دەم قاپىناپ ، دەم سوۋۇيتتى ، قاپىنغاندا تەشنالىقى كۈچىيەتتى ، سوۋۇغاندا ھالسىزلىنىپ قەلبىنى ئىزھارلاشقا قۇربى يەتمەيتتى . بۇركۇت كەتكەن تەرەپكە قارىغانسېرى كۆز گۆھىرى ئېقىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنىپ ، ئازابلىق ئىچكى تۇيغۇلىرى چىرايىدا ئەكس ئېتەتتى .

تاشقۇل بۇركۇتنىڭ كۆزىدىن ئۇچۇپ كەتكىنىگە ئۇچ كۈن بولغانلىقىنى ھېسابلاپ كۆڭلى يېرىم بولۇپ تۇرغاندا ، ھاڭگا باتۇر ئالەمنى مالەم قىلىپ ھاڭرىغىنىچە يېتىپ كەلدى . ئېغىر كۈنلەردە تېپىشىپ ئۆزئارا يار - يۆلەك بولغان ھاڭگا باتۇر جۇدالىق ئەلىمگە پاتقاندەك كۆرۈنەتتى . گەرچە ئۇ ھايۋان بولسىمۇ ، تاشقۇلگە بۆلەكچە ئىچىكىپ كەتكەچكە ، ئېسىدىن چىقارمىغان ئىدى . تاشقۇلنى كۆرۈپلا قىنىغا سىغمايۋاتقاندەك تاغۇتاشلارنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپ ھاڭراپ كېتىشى بۇنىڭ دەللىلى ئىدى . بىراق ، تاشقۇلنىڭ ۋۇجۇدىنى بۇركۇت ئەسىر قىلىۋالغاچقا ، شۇنچە جاراڭلىق ئاۋازمۇ قۇلىقىغا كىرمىدى ، بەلكى ئۇ شۇ تاپتا قورسىقىنىڭ ئاچ يېكى توقلۇقىنمۇ خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى ، توپتوغرا ئۇچ كېچە - كۈندۈزنى ئاغزىغا گىياھ سالماي كۈتۈش بىلەن ئۆتكۈزگەن ئىدى .

تاشقۇل بىر جايدا قىمىرلىماي ئولتۇراتتى ، بۇ ھالنى كۆرگەن كىشى ئۇنى تاغنىڭ ئادەم گەۋدىسىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان قورام تېشى دەپ قالاتتى . ئۇ ھەرقانچە ئۆزىنى ئۇنتۇغان بولسىمۇ ، ھاڭگا باتۇر پۇراش سېزىمىغا تايىنىپ ئۇنىڭ ھىدىنى ئالدى ۋە تونۇپ ئەتراپىدا ئايلاندى . ئاندىن تاغقا چىقىشقا تەمشەلدى . ھاڭگا باتۇردا گەرچە بۇركۇتتەكدەك قانات بولمىسىمۇ ، قاۋۇل تۆت تۇياق بار ئىدى . ئۇ ئالدى ئىككى پۇتىنى كۆتۈرۈپ ئۆرىدەپ تاغنى كەينى - كەينىدىن تەپكەن ئىدى ، تاغ بۇ تېپىكلەر زەربىدىن سىلكىنىپ كەتتى .

« قاراس - قۇرۇس » قىلغان ئاۋازدىن ئېسىنى تاپقان تاشقۇل قاراپلا ھاڭگا باتۇرنى كۆردى . ھاڭگا باتۇر ئۆزىنى ھەرياققا ئۇرۇپ

ئاچچىقىنى چىقىرىۋاتقاندەك قىلاتتى . تاشگۇل ھاڭگا باتۇرنىڭ ئىچ كۆيەرلىكىنى كۆرگىنىدە چىداشقا تاقىتى قالمىدى . بۇركۈتنىڭ خۇي چىقىرىپ زەخىملەندۈرۈشى ، ئەمدى كېلىپ ھاڭگا باتۇرنىڭ « جان قېقىشى » تاشگۇلنى جاھاندا بار - يوقنىڭ ئارىلىقىدا قىلىۋەتتى .

ھاڭگا باتۇر ئۇيان - بۇيان قاراپ بۇركۈتنى كۆرمىگەندىن كېيىن ، تاشگۇلنىڭ بۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلگەندەك قۇلىقىنى ئەلەم ، قۇيرۇقىنى قەلەم قىلغىنىچە « ھاڭ - ھاڭ ... » ھاڭراپ چىپىپ بۇ يەردىن ئايرىلماقچى بولدى . تاشگۇل « ئەمدى ئۇنىڭدىنمۇ ئايرىلىپ قالماي » دېگەن ئويغا كېلىپ قوللىرىنى سوزغىنىچە كەينىدىن يۈگۈردى . ھاڭگا باتۇر بىردەمدە كۆز يېتىم يىراقلىشىپ ، غايىب بولۇش ئالدىدا تۇراتتى .

تاشگۇل ئېسىنى يىغىپ ئويلاپ قالدى : « بۇركۈتنى سىناپ كۆرۈۋاتقىنىمدا نېمىدەپ خۇي چىقىرىدۇ ؟ توغرا ، ئۇ مېنى كۆتۈرەلمىگەن ، شۇنداق ئەھۋالدا مەن ئۇنىڭغا بېسىم ئىشلەتمىسەم بوپتىكەن ! قايتىشىنلا ئويلاپ ، ئۇنىڭ ھالى بىلەن كارىم بولماپتۇ . ئۇ قۇشلار ئىچىدىكى ئەڭ قاۋۇل ھەم ئەقىللىق قۇش ، ئۆتكۈر سېزىمچانلىققا ئىگە ، قانداقتۇر نەگە ھەيدىسە كېتىۋېرىدىغان دۆت ھايۋان ئەمەس . گېزى كەلگەندە خېلى - خېلى ئادەملەرمۇ ئۇنىڭغا يېتەلمەيدۇ ! ... » ئۇ بىر ئولتۇرغان جايىدا توپتوغرا بەش كۈن ئولتۇردى ، لەۋلىرى قۇرۇپ كاۋا چېچىكىدەك ئۆرۈلۈپ كەتتى ، بىر تېرە ، بىر سۆڭەككە ئايلاندى ، رەڭگى قارىيىپ تونۇغۇسىز بولۇپ قالدى . شۇنداقتىمۇ نۇرلۇق كۆزلىرى ئۈمىدۋارلىقتىن دېرەك بېرەتتى . چۈنكى ، ئۇ ئويلىغانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرمىسا ئۇنىمايدىغان جاھىل مەجەزگە ئىگە ئىدى . « بۇركۈت كەلگۈچە يەنە ئورۇقلاپ يەڭگىللەيمەن ، ئاندىن بۇركۈتنىڭ مېنى كۆتۈرمىكى ئاسان بولىدۇ » دېگەنلەرنى ئويلاۋاتاتتى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا بىردىنلا بەكمۇ يىراقتا ھاڭراۋاتقان ھاڭگا باتۇرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى ، تاغ قىرىغا ت
كېلىپ قۇلاق سېلىۋىدى ، ئاۋاز روشەنلەشتى . كۆپ ئۆتمەي

دوڭغۇل يولدا قويۇق چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلدى . بۇنىڭغا ئۇلىشىپلا بۇر-كۈتىنىڭ كۆڭ يېرىپ كېلىۋاتقانلىقى نامايان بولدى .

تاشقۇل هاياجىنىنى باسالماي بىردە جىلغىغا ، يەنە بىردە كۆككە قاراپ ، پەستە هاڭگا باتۇرنىڭ زېمىنىنى تىترىتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ، ئاسمانىدا بۇركۈتنىڭ كۆكتىن ئاستا ئەگىۋاتقىنىنى كۆردى . خۇشاللىقىدىن قىن ـ قىنىغا پاتماي قېلىۋاتقان تاشقۇلنىڭ ۋۇجۇدىنى قانداقتۇر بىر خىل ئىللىق ئېقىم چۈلغىۋالدى . ئۇ ئۆزىنى كونترول قىلالمىغۇدەك هاياجانغا چۆمگەن ئىدى . كۆز ئالدى « ۋاللىدە » يوروپ ، ئۆزىمۇ بىلمەي ، خۇددى ئانا ئوماق بالىلىرىغا قۇچاق ئاچقاندەك « ھەمراھ »لىرىغا باغرىنى كەڭ يايدى . ئۇ ئۇلارنى « مەرھابا ، قەدىردانلىرىم ! » دەپ باغرىغا باسماقچى بولۇۋاتاتتى . تاشقۇلنىڭ تەلمۈرۈشلىرىدىن ھەممىنى چۈشەنگەن بۇركۈت ئۆڭكۈردە ئەتىلمە گۆش ۋاقتىدا تۇنجى كۆرگەندىكىدەك كىسىلداپ سايراپ « ئەپۇ » سورىدى ، يېقىنلاشقانسېرى ئۇمىدلىك بېقىشلىرى ئارقىلىق تاشقۇلنىڭ يۈرىكىنى ئېرىتتى . ئۇنىڭ ئانىسىنى ئۇزاق يىل كۆر-مىگەن بالىلارەك قىلىقلىرى تاشقۇلنى يەنە بىر قېتىم هاياجانغا چۆمدۇردى . ئۇ : « تۆت سەر گۆشۈڭ مېنىڭ تېنىمدە ، قېرىندىشىمنىڭ گۆشى بولسا سېنىڭ تېنىڭدە . بىز ئەنە شۇنداق يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن ! » دەۋاتقاندەك قىلاتتى .

بۇركۈت تاشقۇلنىڭ ئالدىغىلا قوندى . تاشقۇل قۇچقىنى كەڭ يايغىنىچە بېرىپ : « كەل ، بالام ! » دەپ باغرىغا باستى ، بۇركۈتمۇ جاۋابەن يېقىملىق كىسىلداپ كەتتى . شۇ تاپتا ئۇ: «ئاھ ، دەردىمەن ئانام!» دەۋاتقاندەك قىلاتتى . تاشقۇل ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى ئالا قويماي سۆيدى ، ھىدلاپ پۈرىدى ، كۆز ياشلىرى بىلەن قانات ـ پەيلىرىنى ھۆللىدى . شۇ تاپتا تاشقۇلنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مېھرى قارىنىنى يېرىپ چىققان بالىسىغا كۆرسەتكەن مېھرىبانلىقىدىن نەچچە ھەسسە ئېشىپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇ ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالايلا دېگەن بۇ بۇركۈت پۈشتىنى ئۆز پاچىقىدىن گۆش كېسىپ يېگۈزۈش ئارقىلىق قۇتقۇزۇپ قالغان ، بالىسىنى كۆتۈرگەندەك

كۆتۈرۈپ يۈرۈپ باققان ، ئاغزىغا گۆش سېلىپ چوڭ قىلغان ، ئۇلارنىڭ ئانا ـ بالىلىق مېھرى ۋە قانداشلىقى ئەنە شۇنداق شەكىللەنگەن ئىدى .

تاشكۈل بۇركۈتنىڭ جۈدەپ قالغىنىنى سەزدى ، قارىغاندا ئۇ تاشكۈلدىن ئايرىلغاندىن بېرى بىرنەرسە يېمىگەندەك قىلاتتى . تاشكۈل ئۇنىڭ تارتقان تالاپەتلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئىچى ئېچىشىپ كەتتى . ئۇمۇ تاشكۈلدىن يەيدىغان نەرسە تەلەپ قىلغاندەك قوللىرىنى چوقۇلىدى ، دولىسىغا توشقان باغلاپ قويدىمكىن دەپ بويۇنداپ قارىدى . قاناتلىق يىرتقۇچ قاناتسىز ئادەمدىن ئولجا تەمە قىلمۇاتمدۇ دېسە كىم ئىشىنىدۇ ؟ ئەمما ئۇ مۇشۇ كەمگىچە مۇستەقىل ئولجا ئېلىپ باقمىغان ، تەييارنى يەپ چوڭ بولغان ئىدى .

بايىدىن بېرى بۇركۈت بىلەنلا بولۇپ كەتكەن تاشكۈل بىردىنلا ھاڭگا باتۇرنىڭ « قېيىداپ » كەتكەنلىكىنى ئەمدى بىلدى ـ دە ، بۇركۈتنى ئېلىپ تاغدىن چۈشتى . ئەمما ، ھاڭگا باتۇر ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى . ھارۋا بولسا بىر چەتتە تاشلىنىپ تۇراتتى . تاشكۈل ھاڭگا باتۇرنىڭ ھاڭرىغىنىچە بىر ياقتىن كېلىپ قېلىشىدىن ئۈمىد كۈتتى ، ئەمما خېلى بىر چاغقىچە ساقلىغان بولسىمۇ كەلمىدى . ھاڭگا باتۇر گەرچە تاشكۈلنىڭ قايتىش سەپىرىدە ئانچە چوڭ رول ئوينىمىسىمۇ ، تاش مۇنارنى غۇلىتىشتا ئوبدان ئەسقاتقان ، مانا ئەمدى شۇنداقلا ئايرىلىپ كېتىشى كۆڭۈلنى يېرىم قىلمۇاتاتتى .

تاشكۈل بۇ نۆۋەت بۇركۈتكە ئۆزى قىلتاق قۇرۇپ توشقان تۇتۇپ بەرمەستىن ، قېچىپ كېتىۋاتقان توشقاننى تۇتۇشقا دالالەت قىلدى . بۇركۈت قېچىۋاتقان توشقاننى كۆرۈپ كېرىلگەن ھەم ئالدىغا ئوقچۇغان بولسىمۇ نېمىشقىدۇر تۇتۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى . تاشكۈل دەرھال ئۇنى يامان ئۆگىتىپ قويغان سەۋەنلىكىنى ھېس قىلىپ ، تۇرلۇك چارە ـ ئامالار بىلەن كۆندۈرۈشكە ئېرىشكەندىن باشقا ، بىرقانچە كۈن گۆش بەرمىدى . ئاخىر ئاچلىق ئۇنى توشقاننى تۇتۇشقا مەجبۇرلىدى . دېمەك ، ئۇ مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرگەن ئىدى . تاشكۈل ئۇنى

مۇشۇ تەرىقىدە ئوۋغا سېلىپ ، ئۆزىنىڭ ھەم ئۇنىڭ يېمەكلىنى ھەل قىلدى . بۇ ئارىلىقتا ھەر ئىككىيلەن ئەتلىنىپ كۆچ ـ قۇۋۋەتكە تولدى . لېكىن ، تېگىشلىك چېنىقىشنى زادىلا توختاتمىدى . تاشكۆلنى مۇشكۈل سەپەر كۆتۈپ تۇراتتى . تاشكۆلنىڭ تەييارلىقلىرى پۈتۈپ قالدى . ئەمدى بۇ قېسىقتىن قايتىسىلا بولاتتى . بىراق ، تاشكۆل قىسقىتا بىر مەزگىل تۇرغانلىقتىن تونۇشلۇق بولۇپ قالغان تۈپراق خېلىلا ئېغىرلاشتۇرۇپ قويغانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇنىڭ ئەس ـ يادى ھاڭگا باتۇردا ئىدى . «ۋۇجۇدىدىن كۆچ ـ جاسارەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان قورقۇمسز جانىۋار شۇ تاپتا نەلەردە يۈرىدىكىن ؟ قىسقىتىن قايتىش ئالدىدا ئۇنى بىر كۆرۈۋالسام بولاتتى ! » دەپ ئويلىدى ئۇ ھەمدە بۇ خىل تۇيغۇنىڭ تەسىرىدە ھاڭگا باتۇرغا تارتىشىپ يەنە بىر كېچە قونۇپ قالدى . ئەمما ، ھاڭگا باتۇردىن يەنىلا دېرەك يوق ئىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھاڭگا باتۇر سۆرىگەن ھارۇنغا قانماي ـ قانماي قارىدى ، بويۇن ـ يانپاشلىرى تەگكەن جايلارنى سىلىدى . ئىلگىرىكى ئىشلار ئەمدى بىر چۈشكە ئايلانغان ئىدى .

تاڭ ئېتىپ قۇياش خېلى ئۆرلىگەندىمۇ ھاڭگا باتۇردىن دېرەك بولمىغاندىن كېيىن ، جۇدالىقنىڭ مۇئەييەنلەشكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلغان تاشكۆل بۇركۈتنىڭ قانات ـ پەيلىرىنى سىلاپ ، بېشىغا مەڭزىنى يېقىپ بىردەم تۇردى . بۇركۈتنىڭ تىنىمسىز سوقۇۋاتقان يۈرىكى ، قەيسەر تۇرقى تاشكۆلگە غەيرەت ـ جاسارەت ئاتا قىلدى . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ خېلىدىن بۇيان ئۆزلىرىگە ئىللىق ماكانىدەك قۇچاق ئېچىپ پاناھىغا ئالغان ئۆڭكۇرگە قانماي ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق قارىدى ، تونۇش قورام تاشلارنى يېنىشلاپ سىلىدى ، ئاندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغاندەك قەدىمىنى ئېغىر يۆتكەپ ، كۆتۈرۈشكە ئەپسىز بولغان بۇركۈتنى ھارۇنغا ئالدى . ئۇ ھارۇنىنى سۆرەپ كېتىۋېتىپ پات ـ پات كەينىگە قارايتتى . قوينىدىكى توشقان مىدىرلاپ دىققىتىنى بۆلەتتى .

تاشكۆل ئۆزى تاللىۋالغان ئۇچۇش نۇقتىسىغا كەلگەندىن كېيىن ،

كەينىگە قاتىپ تىك چوققىغا كۆز تىكتى . گىگانت چوققا ئەتىگەنكى قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇراتتى . تاشگۈل ئەمدى نەزىرىنى ئەزىم دەريانا ئاغدۇردى . دەريا ھەيۋەتلىك بۆرکەشلەپ توسقۇنسىز ئېقىۋاتاتتى . ئەمما ، تاش مۇنار غۇلاش نەتىجسىدە يەنە بىر ئۇلۇغ ئېقىن شەكىللەنگەن ئىدى . تاشگۈل بۇركۈتنى ھارۋىدىن ئالغاندىن كېيىن ، توشقانىنى ئالدىنقى قېتىمدىكىدەك تاياقنىڭ ئۇچىغا چىگدى . تاشگۈلنى شۇ تاپتا بىر تەرەپتىن ئۇچۇشقا ئالدىراۋاتقاندەك ، يەنە بىر تەرەپتىن بىرنەرسىگە تارتىشۋاتقاندەك مۇرەككەپ تۇيغۇ ئىلكىگە ئالغان بولۇپ ، زادى نېمىگە تارتىشۋاتقانلىقى ئۆزىگە ئايان ئىدى . تاشگۈل ئاخىرقى قېتىم ھاڭگا باتۇرنى تۇنجى ئۇچراتقان جىلغىغا تىكىلدى . ھازىر بۇ جىلغىدا ئىلگىرىكىدەك ھەممە يەرنى قاپلاپ تۇرغان قېلىن قار ئەمەس ، كىمخابتەك ئوت - چۆپلەر يەلپۇنۇپ تۇراتتى . تاشگۈل مەيۇسلەندى . تاشگۈلنىڭ ھاڭگا باتۇر ھەققىدىكى ئەسلىمىلىرى تېخى بىر باشقا چىقماي تۇراتتى ، تاغ ئارقىسىدىن قاتتىق تۇياقلىق ھايۋاننىڭ تونۇش ئاياغ تىۋىشى ، ئاندىن ئادەملەرنىڭ چۇقان - سۇرەنلىرى ئاڭلاندى . كۆتۈلمىگەندە ھاڭگا باتۇرنىڭ يەر - زېمىننى لەرزىگە كەلتۈرۈپ ھاڭىرىشى ھەممىنى بېسىپ كەتتى . تاشگۈل ھاڭگا باتۇرنىڭ راستىنلا كېلىۋاتقانلىقىنى جەزملەشتۈرۈپ ، گويا بۇ قىسقىنى قۇتۇلۇپ كەتكەندەكلا خۇشاللىقتا چۆمىدى ۋە تاقەتسىزلىنىپ تاپىنىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە مەنزىلگە بويۇنداپ قارىدى . تۇمىقى چۆكۈرۈپ كىيىدۈرۈلگەن بۇركۈتمۇ تاشگۈل ئىنتىزار بولۇۋاتقان تەرەپكە ئىنتىلەتتى .

دولقۇنسىمان ئېگىزلەپ بارغان تىلىم - تىلىم تاغلار ، ئوت - چۆپ يېشىللىققا پۈركۈگەن جىلغىلار ، قار - مۇزلارنىڭ ئېرىشى بىلەن ئاشكارىلانغان ئۆڭكۈرلەر ئەمدى كۆرۈنمەيتتى . بىراق ، تاغ ئارقىسىدىن ئادەملەرنىڭ توۋلاشقىنى ، قاتتىق تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ دۈكۈرلەشلىرى ئېنىق ئاڭلىناتتى .

قار - مۇزلارنىڭ ئېرىشى نەتىجسىدە كۆلگە ئايلانغان بوغۇزدا

دەسلەپ ھاڭگا باتۇر ، ئارقىدىن بىر توپ ياياق ئادەملەرنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ئۇلار مۇشۇ تەرەپكە كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى . قويۇق قارا سا-قاللىق بۇ ئادەملەرنىڭ كۆز - ئېغىزلىرىنى ئاران پەرق ئەتكىلى بولاتتى .

ھاڭگا باتۇر يېتىپ كېلىپلا تاشكۈلگە ئۆزىنى سۇۋاپ كەتتى ، ئارقىدىن خۇددى ئانىسىغا ھاللانغان بالدەك كەينى - كەينىدىن ھاڭرە-ۋەتتى . تاشكۈلمۇ ئۇنىڭ باش - كۆز ۋە ئۇچىسىنى مېھرىبانلارچە سىلاپ قويدى . ئاڭغۇچە ئادەملەر يېتىپ كېلىپ تاشكۈلنىڭ ئەتراپىنى ئو-رىۋالدى . ئۇلارنىڭ قوللىرىدا كالتەك - چوماق بولۇپ ، تىنىقى تىنىقغا ئۇلاشمايتتى ، توختىماي گاللىرىنى قېقىشاتتى .

تاشكۈل سەل ھودۇقۇپ سورىدى :

— سىلەر نېمە ئادەملەر ؟

— مۇشۇ قىسقىنىڭ زېمىنداری ! — جاۋاب بەردى ھەممىسىدىن قاۋۇلراق بىرى ئوتتۇرىغا چىقىپ .

— ئۇنداقتا ، قىسقىڭلارنى زىمىستانغا تاشلاپ كەتكىنىڭلار نېمىسى ؟

— ھەي ، سۆزلەپ كەلسەك گەپ جىق ، — ئېغىر خۇرسىنىپ ئېيتتى ھېلىقى ئادەم ، — بۇ قىسقىنىڭ ئۆتمۈشىنى بوۋىلىرىمىز كۆرگەن ، بىز پەقەت ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ كېلىۋاتقان ساقلانمىلار (رىۋايەت دېمەكچى) نىلا بىلىمىز . ھالا مۇشۇ كۈنگىچە مۇز تاغ ئېرىپ قىسقىنىڭ قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگىنىنى كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ كەلگەن ئىدۇق .

— كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر ، قىسقىڭلار مانا سىلەر تەشنا بولغان كۈنگە ئېرىشتى . قېنى قولۇڭلارغا ئېلىڭلار ! — دېدى تاشكۈل تاغ - دەريا ۋە كۆكۈلمەيدانىنى كۆرسىتىپ .

— قەيلىگىز نېمە ؟

— مەن ...

— بولدى ، بولدى ، سۆزلىمەيلا قويۇڭ ، — دېدى توپنىڭ ئاتامانى تاشكۈلگە ئىتائەتمەنلىك بىلدۈرۈپ .

شۇئان باشقلارمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تەزىم بەجا كەلتۈردى .

تاشگۈل ئۇلارنىڭ ياخشى ئادەملەر ئىكەنلىكىنى جەزم قىلىپ :

ـــ بولىدىغان ئادەملەردەك قىلىسلەر ، كۆرۈشۈشمىز مۇشۇ يەر-گىچە بولسۇن ، ـــ دەپ قايتىشقا تەمشىلىۋىدى ، توپنىڭ ئاتامانى دەررۇ ئالدىنى توسۇپ :

ـــ بۇۋىلىرىمىزغا « بۇ قىسىققا ھامان بىر مالائىكە چۈشىدۇ ، شۇ كۈنىگە ئۇلاشقاندا قىسىققا مىنىۋالغان ئاپەت كەلمەسكە كېتىدۇ » دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بېشارەت بولغان ئىكەن . قارىغاندا بېشارەتتىكى مالائىكە سىز ئىكەنسىز ! ... ـــ دېدى .

ئاتامان سۆزىنى تۈگىتىپ تاشگۈلنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ تۇردى . باشقلارمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى .

ـــ ئۇنداق قىلماڭلار ، مەن دېگەن بىر ئاددىي ئادەم ، بەلكىم سىلەرچىلىكمۇ بولماسلىقىم مۇمكىن ، ـــ دېدى تاشگۈل ئۇلارنى قەددىنى رۇسلاشقا دالالەت قىلىپ .

ـــ ئۇنداقتا بەك ياخشى بولدى . سىزمۇ قايتىمەن دېمەي بىزگە باشپاناھ بولۇپ بېرىڭ .

ـــ مۇز تاغ قايتىش يولۇمنى توسۇۋالغاچقا ، ئۇنى غۇلىتىۋەتتىم . ئەقىل مەندىن بولغىنى بىلەن كۈچ يەنىلا مۇشۇ زېمىنىڭ .

ـــ سىز خىسلەتلىك ئىنسانكەنسىز .

ـــ ياق ، ئۆز قوۋمىڭلاردىن چوقۇم مېنى بېسىپ چۈشىدىغانلار چىقىدۇ . ئۇ چاغدا مېنىڭ ئارتۇقچە ئادەم ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلىسلەر ـ ده ، قىممىتىمنىڭمۇ تۈگىگەنلىكىنى قۇلىقىمغا پىچىرلايسلەر . تېخى ۋاقتى كەلگەندە بار ئاۋازىڭلار بىلەن ۋارقىرايسلەر .

ـــ ئادەمنىڭ قىممىتى ئۆزىنى بىلىشتە ئىكەن ـ ده !

ـــ خالىساڭلار سىلەرگە بىر ھېكمەتلىك رەسىم سىزىپ بېرەي .

ئۇلارنىڭ ئاتامانى رەڭ ـ دۇۋەت ئەكەلدۈردى . تاشگۈل ئاپئاق تېرىگە بىر ئادەمنىڭ ئوچاققا ئوتنى ناھايىتى ئۇلۇغ قالاۋاتقانلىقى ، قازان

قاياپ تېشىپ ئوتنى ئۆچۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىدىن ئىبارەت ئىككىسى چاتما رەسىمنى سىزدى . ھەممىسى رەسىمگە تىكىلىپ قارىشىپ ، بىر - بىرىگە پىچىرلاشتى . تاشگۈل رەسىمنى ئۈلارنىڭ ئاتامانىغا بەردى . ئاتامان رەسىمنى قولىغا ئېلىپ ، كۆڭلىگە بىر ئىشلارنى پۈككەندەك ئۆز - ئۆزىگە : « بۇ رەسىمنى چوقۇم ئۈلارنىڭ قولىغا تەگكۈزمەن ! » دەپ پىچىرلىدى .

ئۈلار ئوتتۇرىسىدا بىرپەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى . تاشگۈل ھاڭگا باتۇرنىڭ ئۇچسىنى ئاخىرقى قېتىم سىلىدى . توپ ئاتامانى بىردىنلا تاشگۈلنىڭ نېمە ئۈچۈن قايتماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ، ھاياتنىڭ قىممىتىنى چۈشەنگەندەك بولدى . تاشگۈل قەبىلە باشلىقىغا ھاڭگا باتۇرغا مىنىشنى ئۆگىتىپ قويدى .

تاشگۈل تەييارلىنىپ بولغاندا ، قەبىلە باشلىقى بۈركۈتنىڭ تۇمىقىنى ئېلىۋەتتى . بۈركۈت تاشگۈلنىڭ قولىدىكى تاياقتا ماتالغان توشقانىنى كۆرۈپ ئادىتى بويىچە ئېتىلىشقا تەمشەلگەندە ، تاشگۈل بىر يۇنۇلمىشكە قاراپ جان - جەھل بىلەن يۇگۈردى . قەبىلە باشلىقى قولىدىكى توختىماي يۇلقۇنۇۋاتقان بۈركۈتنى قويۇۋەتتى . بۈركۈت قانىتىنى كەرگىنىچە 4 ــ 5 قەدەم يۇگۈرگەندىن كېيىن كۆتۈرۈلدى - دە ، تاشگۈلنىڭ دولىسىنى مەھكەم قارمۇالدى . بۈركۈتنىڭ ئاستا - ئاستا ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ ، تاشگۈلنىڭ پۈتىمۇ يەردىن كۆتۈرۈلدى . ئۇ بىر قولىدا بۈركۈتنىڭ پۈتىنى چىڭ تۇتقان بولۇپ ، يەنە بىر قولىدا توشقان ماتالغان تاياقنى دەم ئېگىز كۆتۈرۈپ ، دەم ئىككى يانغا قىيسايتىپ ، بۈركۈتنىڭ ئۈچۈش يۆنىلىشىنى بەلگىلەمەكتە ئىدى .

تۇيۇقسىز ئاسمان سەتھىدە چاقماق چاققاندەك ئاۋاز پەيدا بولۇپ ، ئارقىدىنلا « قارا بوران »نىڭ شەپسى كەلدى . تاشگۈل كۆك يۈزىنى كۆزىتىپ ، بىر ئەنقانىڭ كۆك قەردىن ئۆزلىرى تەرەپكە بوراندەك چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئەنقا پۈتلىرىنى « شاپ - شاپ » چىقىرىۋاتاتتى . ئىشنىڭ خەتەرلىكلىكىنى پەملىگەن تاشگۈل جىددىيلەشتى . ئۇ

ئىلگىرى يەردە ئۇچىلىق قىلغان بولسا ، مانا ئەمدى كۆك قەرىدە « ئۇچىلىش »قا تولغىرا كېلىۋاتاتتى . تۆۋەندە قاراپ تۇرغانلار چۇرقىرىشاتتى ، قوللىرىدىكى كالتەك - چوماقلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ ئۈياقتىن - بۇياققا يۈگۈرۈشەتتى . ھەممىدىن بەك تۇرالماي قالغىنى ھاڭگا باتۇر بولدى . ئۇ قولاقلىرىنى دىڭگايتقىنىچە ئاسمانغا قاراپ ، دەم تاغ تەرەپكە ، دەم دەريا ساھىلىغا يۈگۈرەيتتى ، « ھالڭ - ھالڭ » ھاڭرىغىنىچە چىچاڭشىپ ، كەينى ئىككى پۇتى بىلەن ھاۋانى تېپەتتى . نېمىشقىدۇر شۇ ئەسنادا ئەنقا ئۇلارغا زەخمە قىلماي قايتىپ كەتتى . تاشگۈلنىڭ يۇرىكى ئىزىغا چۈشتى ، تۆۋەندە قاراپ تۇرغانلارمۇ خاتىرجەم بولۇشتى . بۇركۈت بىلەن تاشگۈل قەددىنى رۇسلاپ ئۇچۇشنى داۋام قىلدى . ئۇلار بارا - بارا كۆك قەرىگە سىڭىپ كېتىۋاتاتتى .

قەبىلە باشلىقى قوۋملىرى بىلەن تاكى ئۇلارنىڭ قارىسى يېتكۈچە قاراپ تۇردى . ھاڭگا باتۇرمۇ شەپقەتچىسىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا چىدىمايۋاتقاندەك مۆڭگەكلەپ يۇرەتتى . قەبىلە باشلىقىنىڭ تاشگۈلگە بولغان بايىقى قايىللىقى تېخىمۇ كۈچىيىپ ، قەلبىدىن ئۆچەمەس ئورۇن ئېلىۋاتاتتى .

تاشگۈل پەرۋاز قىلىپ كېتىۋېتىپ ، تۆۋەنگە ئاخىرقى قېتىم قارىغاندا ، قەبىلە باشلىقىنىڭ ئورنىدا شۇ زامانغا يارىشا قوراللانغان ئاتلىق سەركەردە تۇرغانىدەك بىلىندى . ئۇ قول ئاستىدىكىلەرگە بىرنېمىلەرنى دەۋاتاتتى . لەشكەرلەر ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن يالماڭ ، قىلىچلىق نەيزىلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشكىنىچە « ھۇررا ! » دەپ ئاتلىق چاپماقتا ئىدى .

بۇركۈت ئۇچۇپ - ئۇچۇپ غار ئېغىزىغا يېقىنلىدى ، غارنى ئۆزى چوڭ بولغان ئۆڭكۇرگە ئوخشاتقان بولسىمۇ دەماللىقتا كىرىپ كەتمەي ، ئەتراپىنى ئىككى ئايلىنىۋېتىپ ، تاشگۈلنى سالامەت غارغا ئېلىپ چىقتى . بۇركۈت غۇڭۇا يورۇقتا چوڭ - چوڭ تىنماقتا ئىدى . تاشگۈل ئامان - ئېسەن چىقىۋالغىنىغا قەۋەتلا خۇش بولدى . ئۇ سۆيۈنگىنىدىن بۇركۈتنىڭ بېشىنى سىلاپ ، بىرقانچىنى سۆيۈۋەتتى .

كۆتۈلمىگەندە غارنى لەرزىگە سالغان ۋەھىمىلىك ئاۋاز تاشكۈلنى چۆچۈتۈۋەتتى :

ـــ ھاھ ... ھاھ ... ھا ! ... ـــ تاشكۈلمۇ ، بۇركۈتمۇ تەڭلا ئاۋاز كىبلىۋاتقان تەرەپكە قاربدى ، ـــ تاشكۈل ، غاردىن چۈشۈپ كەتكىنىگدە بىر يىلدا چىقساڭ بىر يىل ، 10 يىلدا چىقساڭ 10 يىل ، تاكى سەن چىققۇچە ساقلايمەن دېمىگەنمىدىم . مانا ئەمدى يەنە قولۇمغا چۈشتۈڭمۇ ؟

تۈكلۈك ئادەمنىڭ شۇملۇق ، سۈيقەست ، تەييارتاپلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن كۈنلىرى ئۇنى بىردەممۇ خاتىرجەم قىلماي ، يىرگىنچلىك بەدبىنىي تېخىمۇ كۆپ تۈككە باستۇرۇپ ، بىر بەتبەشىرىنى ئىككى قىلەۋەتكەن ئىدى . ئۆسۈپ كەتكەن ساقال ـ بۇرۇتلار ئارىسىدىكى يۈز ـ كۆز ، ئاغزىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتتى . قېرىغىنىدىن مۇكچىيىپ قالغان ئىدى . يەتكۈچە رىيازەت چەكسىمۇ ۋاقتىنى ئەلگە ياخشىلىق كەلتۈرۈش غېمىدە ئۆتكۈزگەن تاشكۈلنىڭ بەكمۇ يادائغۇ چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى .

تاشكۈل تۈكلۈك ئادەم قول سالغۇچە ، تاياقتا ماتالغان توشقانىنى يېشىپ بۇركۈتكە بەردى . بۇركۈت توشقانىنى چاڭگاللاپ ئالغاندىن كېيىن ، ئادىتى بويىچە تاشكۈلنىڭ دولىسىغا قونۇپ ياكى قۇچىقىدا قويۇپ يېمەكچى بولۇۋاتقاندا ، تاشكۈل ئىشارەت ئارقىلىق قايتىشقا دالالەت قىلدى . بۇركۈت ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنمىدىمۇ ياكى ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىدىمۇ قوزغالماي تۇرۇۋەردى .

شۇ چاغدا تاشكۈل :

ـــ ئەمدى ھەقىقىي تەبىئەت قوينىغا قايتقىن ـ دە ، مەڭگۈ ئەركىن پەرۋاز قىلغىن ! ـــ دەپلا بۇركۈتنى پەسكە ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋەتتى . بۇركۈت غار ئېغىزىنى 2 ـــ 3 ئايلىنىپ ، تۆۋەنگە بوراندەك چۈشۈپ كەتتى .

ـــ ھاھ ... ھا ! ... قولۇمغا چۈشتۈڭمۇ ؟ ئەمدى قاچقىنىڭنى بىر كۆرەي ! ...

تۇكلۈك ئادەم شۇنداق دەپ ئاردەك قوللىرىنى سوزۇۋىدى ، تاشگۈل غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ :

ـــ تارت قولۇڭنى ، پاسق سۆزەك ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى . بۇ ، ئۇنىڭ بىراۋنى تۇنجى قېتىم تىللىشى ئىدى .

ـــ ساڭا نىجاتلىق بېرەي دېدىم شۇ . تېخى ئارزۇيۇڭغا يەتكۈزۈش نىيىتىدىمەن .

ـــ ھەر ئادەمنىڭ ئارزۇسى ئۆز ئىقلىمىغا ماس كېلىشى كېرەك95

ـــ ئالدىمدا تۇرغان ئىكەنسەن ، ئىلكىمدىكى ئادەمسەن !

ـــ سەندىن رەنجىمەيمەن ، بەلكى رەنجىشنىڭ ئورنىغا ئېلىشىمەن .

ـــ نېمىشقا ؟

ـــ سەۋەبى ، مەن ھايات رىقابىتىنى چۈشىنىمەن .

ـــ قانداق چۈشىنىسەن ؟

ـــ ھەرقانداق ھاياتلىق ئىمكانىيەت تاپالىسلا ئۆز بەختى ئۈچۈن ئىككىنچى بىر ھاياتلىقنى يېۋەتسەم دەيدۇ . بىراق ، سەن مېنى يېۋېتەلمەيسەن !

ـــ ئالدىمدا تولا گەپدانلىق قىلما ، قارىغاندا كەلگۈسى ئېرىڭنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىر كۆرۈپ قويمىساڭ بولمىغۇدەك !

تۇكلۈك ئادەم شۇنداق دېگىنىچە تاشگۈلگە ئېتىلدى . ئۇ تاشگۈلنى بىر مۇشت بىلەنلا توسىراتماقچى بولۇۋىدى ، تاشگۈل چاققان كېلىپ يانغا ئۆتۈۋالدى . ئۇنىڭ مۇشتى غارنىڭ تېمىغا تېگىشى بىلەن قورام تاش ئارىلىقىدىن ئوت چاقناپ كەتتى ۋە قازان تۇۋىقىدەك بىر تاش قومۇرۇلۇپ چۈشتى . ئۇ زەربىسىنىڭ بىكارغا كەتكىنىدىن قاتتىق جىلە بولۇپ ، تاشگۈلنى بۇلۇڭغا قاپسىدى . تاشگۈل بىرلا سەكرەپ ئۇنىڭ گېلىنى سىقتى ، لېكىن ئۇنىڭ تۇۋرۇكتەك بوينىغا قولىنىڭ كۈچى يەتمىگەن بولسىمۇ ، كۈچلۈك بارماقلىرى كانىيىغا بۇركۇتنىڭ تىرناقلىرىدەك كىرىپ كەتتى . ئۇنى قۇرۇق قول بىلەن بويسۇندۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكەن تاشگۈل تۇيدۇرماستىن پىچىقىنى ئېلىۋاتقاندا ، ئۇ سېزىپ قېلىپ ئۇرۇپ

چۇشۇرۇۋەتتى ، ئاندىن تاشگۈلنى 5 ـــ 6 قەدەم نېرىغا تاشلىۋەتتى . ئەما ، تاشگۈل كۆچ بىلەن تاشلانغاندەك ئەمەس ، بەلكى بىر يەردىن ئۈچۈپ چۈشكەندەكلا قورام تاشقا تاققىدە سەكرىۋالدى . ئۇنىڭ قاراپ تۇرۇپ بىر ئايال كىشىنى بىر تەرەپ قىلالمىغىنىغا غەزىپى تېشىپ ، ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى . ئۇ قانداق ھۈجۈم قىلسا تاشگۈل پەم ئىشلىتىپ تاقابىل تۇرۇۋاتاتتى . شۇنداقلا توسۇش تەس بولغان تەلۈە كۆچ ئۇنى ئالدىرىتىپ قويۇۋاتاتتى .

تاشگۈل ئېگىزگە ئۆرلەپ چىقىپ كەتكەن يان تەرەپتىكى غارغا كىرىۋالماقچى بولغاندا ، تۇكلۇك ئادەم تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن ئېتىلدى . تاشگۈل ئۇنىڭ ھەرىكەت يۆنىلىشىنى سېزىۋېلىپ يانغا ئۆتۈۋالغان ئىدى ، ئۇ ئۆزىنى توختىتىۋالالماي غارغا كىرىپ قالدى . تاشگۈل شۇ پۇرسەتتە پىچىقىنى قولىغا ئېلىۋالدى .

تۇكلۇك ئادەمنىڭ بىرقانچە يېرىگە پىچاق تېقىلغان بولسىمۇ ، ئۇ تەلۈە كۆچىنىڭ تۇرتكىسىدە دەرھال ئۆزىنى ئوڭلىۋالدى . تاشگۈل چاققانلىق قىلماقچى بولۇۋىدى ، ئۇ قوغدىنىش پۇرسىتى بەرمىدى . تۇكلۇك ئادەم ئاخىر تاشگۈلنى تۇتۇۋالدى ـ دە ، پىچىقىنى تارتىۋېلىپ چۆرۈۋەتتى . ئىككىسى غار ئىچىدە پومىدالاشتى . تاشگۈل ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭ ئامبۇردەك قوللىرىدىن بوشىنالماي ، خۇددى قاپقانغا چۈشكەن جانىۋاردەك تېپىرلىدى . تاشگۈل ئۆزىنى كېيىككە ئوخشىتىپ ، ئۇۋچىلىق قىلغان چاغلىرىدا ئۆزى قۇرغان تۇزاق ، قاپقانلاردا قانسىراپ ياتقان تالايلىغان ئولجىلارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۇغايلا دەپ قالغان بوغاز كېيىكلەر ئىدى . ئۇلار باللىرىنىڭ تۇغۇلماي تۇرۇۋىلا ئۆزى بىلەن بىللە ھالاك بولۇۋاتقىنىنى بىلگىنىدە قانداق ھېسسىياتقا كەلگەن بولغىيدى ـ ھە؟ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى جەرەن بولۇپ ، يورۇق دۇنياغا ئەمدىلا كۆز ئاچقان ئوغلاقلىرىغا تويۇنغۇدەك سۈت پەيدا قىلىش ئۈچۈن ئوتلىغىلى چىقىپ قاپقانغا دەسسىگەن ئىدى . ئۇ ئاشۇ ھالدا قاپقانىنى سۆرەپ ئوغلىقىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالماقچى بولۇۋاتقاندا قانسىراپ يېتىپ

قالغان بولۇشى مۇمكىن . ھەي ، تىلسىز قاپقان بىلەن قانچە كېچە - كۈندۈز ئېلىشتىكىنە ؟ ھاياتىنى تراگېدىيە بىلەن ئاخىرلاشتۇرغاندا ، ئۇ- نىڭ يولىغا تەقەززالىق ئىلكىدە تەلمۈرگەن ئوغلىقىنىڭ ھالى نېمە بولدىكىن ؟ ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھايات يولىغا ئەمدىلا قەدەم قويغان ئوغلاقلارمۇ بار ئىدى . ئۇلارنىڭ بىمەھەل يېتىم قېلىپ ناھايىتى تەسلىكتە قاتارغا قېتىلغىنىنى قاپقانچى تاشگۈل بىلگەنمىدىكىن ؟ بەلكىم «بۇلار ماڭا نىسىپ بولغان ئولجا » دەپ ئىشنى تۇگەتكەندۇ ، « ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ » دېگەندەك ، قىزىل كۆزلۈك قىلىپ ھەممىنى ئۇنتۇغاندۇ ! ئاھ ، ئوغلاقلار ئۆزلىرى چۈشكەن لەنەتكەردى قاپقانغا ئاتا - ئانىسى ، ئاكا - ئىنى ، ئاچا - سىڭىل قېرىنداشلىرىنىڭمۇ دەسسەپ قېلىپ ئۆڭچىلارنىڭ ئولجىسىغا ئايلانغانلىقىنى ھېس قىلغانمىكىن ؟ ئۇلار- نىڭ پېشانىسىگە ئاشۇنداق باشقىلارنىڭ ئولجىسى بولۇش پۈتۈلگەنمىكىن ؟ تاشگۈل نۇرغۇن - نۇرغۇن ئىشلارنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى . ئاخىر : « مانا مەنمۇ 〈 قاپقان 〉 دا تۇرمامدىمەن ، 〈 بىرىگە قىلساڭ ، بىرىدىن كۆرىسەن 〉 دېگەندەك ، بۇمۇ مېنىڭ پېشانەمگە پۈتۈلگەنمىدۇ ؟ ـــ دەپ ئويلىدىيۇ ، ئارقىدىن قەتئىي تۇردە ئېيتتى ، ـــ ياق ! مەن ھەقىقىي ئادەم تۇرۇپ تۇكلۈك ئادەمگە ئولجا بولسام بولمايدۇ ، ئۇنى ئولجا قىلىشىم كې- رەك ! » تۇكلۈك ئادەم تاشگۈلنىڭ نېمە ئويلاۋاتقىنىدىن بىخەۋەر ، ئۇنىڭ جىمىپ كەتكىنىنى « تەقدىرگە تەن بەردى » دەپ بىلىپ ، ئىككى قولىنى بىر قولىدا تۇتۇۋالدى - دە ، بوشىغان قولى بىلەن ئىشتىنىنى تۆۋەنگە تارتتى .

تاشگۈل ھەممە ئاماللارنى قىلىپ بېقىپ ئۆزىنىڭ تۇكلۈك ئادەم ئالدىدىكى ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنىلا تەن بەرگۈسى كەلمىدى . تاشگۈل ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈپ پىچىقىنىڭ يېقىنلا يەردە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇستىلىق بىلەن شۇ تەرەپكە سىلجىدى . بۇ قېتىم تاشگۈل پۈتۈن ئەزالىرىدىن پايدىلانماقچى بولدى . ھەرقانداق « ئە- تىۋارلىق » ئەزامۇ جان تەندە بولغاندا ئۆز مەۋجۇتلۇقىنى ساقلايدۇ - دە !

ئەمدىكى گەپ ئەزالارنى قانداق ئىشلىتىشتە قالغان ئىدى . تاشگۈل قاتتىق بىر يۇلقۇنۇپ بىر قولىنى بوشىتىپ پىچاقنى ئېلىۋالدى . تۇكلۇك ئادەم تارتىۋالماقچى بولۇۋىدى ، كاسسىنى يېنىك كۆتۈرۈپلا ئاستىغا باسۇرۇۋالدى . تۇكلۇك ئادەم ئاختۇرماقچى بولغاندا ، تاشگۈل قولىنى تارتىپلا : « ئالە ! » دەپ ، تاشلىۋەتكەن شەكىلدە شىلتىدى . دەسلەپتە پىچاقنى نېرىغا تاشلىۋەتتى دەپ ئويلىغان تۇكلۇك ئادەم ھېچبىر تەۋرىنىش ئاڭلىمىغاندىن كېيىن « گوللىنىپتىمەن » دېگەن ئويغا كېلىپ ، تاشگۈلنىڭ تېگىنى ئاختۇردىيۇ ، ئەمما تاپالمايۋاتقان ھەيران بولدى . تۇرۇپلا يەنە « جىددىيلەشكىنىمدىن ئاڭلىيالمىغان ئوخشايمەن » دەپ كۆڭلىنى تىندۇردى ، ئاندىن تاشگۈلنىڭ ئىككى قولىنى كېرىپ ، ئوڭدىسىغا بېسىپ قورام تاشقا نىقتىدى ـ دە ، چاتىرىقىغا كىرىپ نەپسىنى قاندۇرماقچى بولدى . لېكىن ، ئويلىمىغاندا ئات چىرقىرىغاندەك چىرقىراپ جان قويارغا جاي تاپالمايۋاتقان ئىدى . تۇكلۇك ئادەم مانا ئەمدى بايا ئاختۇرۇپ تاپالمىغان پىچاقنىڭ قەيەرگە يوشۇرۇنغانلىقىنى بىلگەن ئىدى . تۇكلۇك ئادەم تاشگۈلگە يېۋېتىدىغاندەك چەكچىيىپ ، بوغۇلا ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغان بولسىمۇ ، ئەمما قوللىرى ئاستا ـ ئاستا بوشىشىپ كەتتى . تاشگۈل بىر پۇتىنى يىغىپ ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئالدى ، ئاندىن ئۇنى بىر پەشۋا بىلەن ئارقىسىغا ئۆرۈۋەتتى . پىچقىنى « نازۇك ئەزا »سىدىن سۇغۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ، پاكىز سۈرتۈۋېتىپ غىلىپىغا سالدى .

تاشگۈل قانسىراپ ياتقان تۇكلۇك ئادەمگە قاراپ ، ئەرلىك ئەزاسىنىڭ تاسمىدەك ئىككىگە بۆلۈۋېتىلگەنلىكىنى كۆردى . شۇئانلا ئۇنىڭ « جان يېرى »نى بالدۇرراق ئەسكە ئالمىغىنىغا ئۆكۈندى .

تۇكلۇك ئادەم جان ئاچچىقىدا ۋاراقراپ ـ جاراقراپ غارنى بېشىغا كىيىمەكتە ئىدى ، ھەربىر ۋاراقىرىغاندا پىچاق يېگەن يېرىدىن بۇلدۇقلاپ قان چىقىۋاتاتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي ، ئەنجۈر دەرىخىنى ئېلىپلا غاردىن چىقىپ يۈرۈپ كەتتى ...

پالۋان تاشگۈلنىڭ شۇنچە ئۇزاق يوقلىپ كەتكىنىگە ئىچى پۈ-

شۇپ ، « بارسا كەلمەس يولغا كىرىپ قالغان ئوخشايدۇ » دەپ ئويلىغان بولسىمۇ ، ئامان - ئېسەنلىكىگە بولغان ئىشەنچىنى يوقاتمىغان ئىدى . شۇڭا ، ئۆۋ ئۆۋلاپ جان ساقلاپ تاشگۈلنى كۆتتى . پالۋان تاشگۈل چىقىپ كەتكەن تىك قىياغا ھەركۈنى قانچە - قانچە قېتىم قارايتتى ، چۈشىدىكىدەكلا پەيدا بولۇشىغا تەقەززا بولاتتى . ئەمما ، ئىنتىزارلىقى بىكار كېتىۋاتاتتى .

پالۋان تاشگۈلنىڭ كېلىشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ ، ئېھتىمالمۇ قالدۇرمىغان كۈنلەردە ، تاشگۈل كەلدى ، كەلگەندىمۇ جىنىدەك شەپىمۇ چىقارمايلا كەلدى . پالۋان بۇ ئۇشتۇمتۇتلۇقنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايلا ، « تاشگۈل سۈرەتلىك ئالۋاستىمىكىن » دەپ قالدى . خېلىدىن كېيىن راستلىقىغا ئىشىنىپ ، قۇچاقلاپ كۆرۈشتى . ئۈزاق جۇدالىقتىن كېيىنكى ۋىسال شادلىقى ئۇلارغا ھەممە - ھەممىنى ئۇنتۇلدۇردى . ئۇلار بىر تېرە - بىر ئۇستىخان بولۇپ قېلىشقان بولسىمۇ ، تەنلەر ئۆزئارا تېگىشكەندە چەكسىز ھۇزۇر ھېس قىلىشتى . سۆيۈملۈك مەھبۇبىنى سېغىنىپ ، چاي بىلەن قوشۇپ ئىچىۋەتسىمۇ تەشنالىقى قانمىغۇدەك ھالغا يەتكەن پالۋان تاشگۈلنى كۆتۈرۈپلا بېرىمى ئېقىن سۇغا چىلىنىپ تۇرغان قورام تاشنىڭ كەينىگە ئۆتكۈزۈپ كەتتى . تاشگۈلمۇ ئۇنىڭ بالدۇرراق شۇنداق قىلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈۋاتقاندەك قەۋەتلا خۇش بولۇۋاتاتتى .

ئۇلار ئەتىسى چاشگاھ بىلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . بەدەنلىرىدىن سۇغا چۆمۈلگەندەك تەر تەپچىپ ، ئۆزلىرىنى يېنىكلەپ قالغاندەك سېزىشتى . تاشگۈل ئاخشام ئېقىنغا چىلاپ قويغان ئەنجۈر دەرىخىنى ئەكەلدى .

— ھېلىقى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى مۇشۇ دەرەخمىكىن ؟ — سورىدى پالۋان .

— شۇنداق ، ئاۋۋال قورساقتا بىرنەرسە يېۋالايلى ، ئاندىن يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئالدىرىماي سۆزلەپ بېرىمەن .

ئۇلار بار يېمەكلىكلەرنى ئالىي غىزا قاتاردا كۆرۈپ قورساق توقلاشتى . ئېقىنغا دۇم يېتىپ ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرۇشتى . پالۋان ئوۋلىغان ئىپار كېپىكنىڭ كىندىكىنى ساقلاپ قويغان ئىدى . تاشگۈل خۇش پۇراقتىن ھۇزۇرلىنىپ ، پالۋانغا رەھمەت ئېيتتى . ئاندىن شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ساقلاپ كېلىۋاتقان ئەنجۇر قېقىنى ئېسىگە ئېلىپ پالۋانغا بەردى . پالۋان ئۇنتۇلغۇسىز جەبىر - جاپالارنى باشتىن كەچۈرگەن بۇ مېۋىنى شۇنداقلا يېۋېتىشكە كۆزى قىيماي ، يۇز - كۆزلىرىگە سۈرتتى . شۇئان كۆز ئالدى نۇرلىنىپ ، ۋۇجۇدى كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغانلىقىنى سەزدى - دە ، يېگەندە قانداق بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالماي ، ئەنجۇر قېقىنى كاپىلا قىلىپ ئاغزىغا سالدى .

— ھە راست ، ھېلىقى قارا تەنلىك قېنى ؟ — سورىدى تاشگۈل .

— تاس قاپتىمەن بۇ مېۋىنى يەۋەتكىلى ، ياخشىسى بۇنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلاي ، — پالۋان شۇنداق دېگىنىچە مېۋىنى ئاغزىدىن ئالدى ، — ئۇ 20 كۈندەك تىركىشىپ ئاخىر چوققىنىڭ يېرىمىغا چىقتى ، ئاندىن ئۆرلەشكە ئامال تاپالماي بىر نۇقتىدا تۇرۇپلا قالدى . مەن ئۇنى قايتىپ چۈشۈشكە دالالەت قىلىپ : « تاشگۈل ئېلىپ چۈشكەن خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنىدىن تەڭ بەھرىمەن بولايلى . ماڭا ئىشىنىڭ » دېدىم . لېكىن ، ئۇ جاھىللىق قىلىپ زادىلا ئۇنىمىدى . قىيانىڭ بېلىگە كېلەدەك چايلىشىپ تۇرۇۋۇەردى ، ۋاراقراپ بىرنېمىلەرنى دېدى ، مەن نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمىدىم ، ئاندىن مەنمۇ بار ئاۋازىم بىلەن : « ھەر ئىككىمىز ئادەم ئاتا بىلەن ھەۋۋا ئانىنىڭ بالىلىرى ، دېمەك بىز ئاكا - ئۇكىلار . تېگى - تەكتىمىدىن ئېيتقاندا ، دۇنيادىكى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى بىر ئائىلە كىشىلىرى . بىزگە ئىشىنىڭ ، جەبىر - جاپانىمۇ تەڭ تارتايلى ، ھۇزۇر - ھالاۋەتتىمۇ بىرگە بولايلى » دېدىم . ئۇ زادىلا يۇمشىمىدى ، ئاخىر بولالماي غۇلاپ چۈشتى . ئۇنىڭ تېنى پىشىپ كەتكەن قوغۇندەك بولۇپ كېتىپتۇ ، شۇنداقتىمۇ بەدەن شەكلى بۇزۇلماپتۇ ، تىنىقمۇ ئۇزۇلمەپتۇ . ئۇ ماڭا بىر-

نېمە دېمەكچى بولدىيۇ ، دېيەلمىدى . خۇنۇكلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى چوقۇقىغا ئەلەك ـ سەلەك تىكىلدى ، كېيىن تۆۋەنگە نەزەر ئاغدۇردى ، ئاندىن ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز يېتىپ ، جان ئۈزۈش ئالدىدا ماڭا چەكچەيگىنىچە باش بارمىقىنى بىلىنەر ـ بىلىنمەس لىڭشىتتى . كۆڭلۈمدە « ئۇ مېنى چاقىرىۋاتىدۇ » دەپ بىلىپ ، مەڭزىمنى مەڭزىگە يېقىپ ، قۇلـ قىمنى ئاغزىغا ئاپاردىم ، ناھايىتى زەئىپ بىر ئىنجىق ئاڭلاندى . ئاغزىغا سۇ تېمىتقان ئىدىم ، ئۇ « بۇ ئەمەس » دېگەندەك لەۋلىرىنى تىترەتتى . تۇرۇپلا ئۇنىڭ تاغدەك بېجىرىم قامىتىنىڭ بىردەمدىلا مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈپ قالغىنىغا ئىچىم سىيرىلدى . ئۆزۈمنى تۇتالماي ئۇنى باغرىمغا چىڭ باستىم ۋە سۆيۈپ قويدۇم . ئۇ شۇندىلا ئىنسانلار ئادەم ئاتا بىلەن ھەۋۋا ئانىنىڭ بالىلىرى ، ئىككىمىزنىڭ ئاكا ـ ئىنىلەر ئىكەنلىكىمىزنى ئېتىراپ قىلغاندەك چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈرتتى . مەن يەنە ئۇنىڭ پېشا ـ نىسىگە سۆيۈپ تۇرۇپ : « سىز ھەرگىز ئۆلمەيسىز ، سىزنى چوقۇم ئېلىپ كېتىمەن » دېدىم . بېشىمنى كۆتۈرۈۋىدىم ، ئۇ بوينۇمغا گىرە سېلىۋاپتۇ . ئۇنىڭ ئىككىلى قولىنىڭ ئۇگرىدەك بولۇپ كەتكىنىنى كۆرۈپ ، قانداقلارچە گىرە سالغانلىقىغا ھەيران قالدىم . ئۇنىڭ قوللىرىنى بوينۇمدىن تەستە ئاجراتقىنىمدا ، ئۇ ناھايىتى تىنچ ۋە خاتىرجەم ھالدا كۈلۈمسىرەپ ياتاتتى . ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئامال قىلالمىدىم . ئۇنىڭ ھاياتقا قانماي تەلمۈرۈشلىرى كۆڭلۈمنى بىرقىسما قىلىپ قويدى . يۈرىكىم ئېچىشتى . ئۇ ماڭا ھېچنېمە دېيەلمىگەن بولسىمۇ ، مەڭگۈ خاتىرجەم بولغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ مەنىلىك تەلمۈرۈشلىرى « ماڭا دېيەلمىگەن مۇھىم نەرسىنى تىك چوققىنىڭ ئاۋۇ قاپتىلىغا كۆمۈپ قويدۇم » دەۋاتقاندەك ئىدى .

پالۋانىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى تاشگۈلنى بۇقۇلدىتىپ يىغلىتـ ۋەتتى . پالۋان ئۇنىڭ كۈچلۈك خاراكتېرىنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندى . ئۇ پالۋان يېيىشكە قېيمىغان ھېلىقى ئەنجۈر قېقىنى قارا تەنلىكىنىڭ قەبرـ

سىنىڭ بېشىغا قويۇپ قويدى ، ئاندىن ئەنجۇر دەرىخىنىڭ كىچىك شېخىدىن بىر تال يېرىپ ، مېۋە يېنىغا تىكتى ـ دە ، ئېرىقچە چېپىپ ئېقىندىن سۇ باشلىدى .

ئۇلار قايتىشقا تەييارلىنىۋاتقاندا ، كۆزلىرىگە قارا تەنلىك تېرىلىپ مەقبەرىسىدىن چىققاندەك ، كۆكلىگەن ئەنجۇر دەرىخىگە قاراپ رازىمەنلىك بىلەن كۈلۈمسىرىگەندەك ، ئاندىن ئەنجۇر دەرىخىنى سۆيۈپ ، يۇز ـ كۆز-لىرىگە سۈركەۋاتقاندەك ، قەددى بارا ـ بارا ئۆسۈپ ، زورىيىپ چوققىغا تەڭلىشىۋاتقاندەك ... كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇلار كېتىۋېتىپ ئارقىسىغا يەنە بىر رەت قارىغىنىدا ، چوققا ئالدىدا باراقسانلاپ ئۆسكەن ئەنجۇر دەرىخىنى كۆرۈشتى ، قارا تەنلىكنىڭ جىسمى بولسا ئاشۇ تىك چوققا ئورنىدا كۆكنى تىرەپ تۇراتتى .

ـــ ئۇ دەرەخ ئەمدى كۆزگە يېقىن تۇرىدىغان بولدى .

ـــ ئۇ باراقسانلاپ مېۋىلىگەندە بۇ زېمىن خەلقى بايقايدۇ ، خاسىيەتلىكلىكىنى بىلگەندە ، ئۇي ـ ئىمارەتلىرىگە سېيىماسىنى چۈشۈرۈۋالىدۇ ۋە گۈل سۈپىتىدە چېكىلىرىگە قىسىدۇ .

ـــ ئۇنداقتا ، قارا تەنلىكنىڭ ئاخىرەتلىكى خەيرلىك بولىدىكەن ـ دە!

ـــ ئۇ قايتا تۇغۇلىدۇ ، ئاندىن تەقدىرنى ئۆزگەرتىدۇ .

ـــ مۇنداق ، تەقدىر بىزدەك هاياتلارغا تېخىمۇ يېقىنكەن ـ دە ؟

ـــ بەزى تىرىكلەر ئۆلۈپمۇ ياشاۋاتقان ئۆلۈكلەردىن قالتىسراق بولالىسلا ...

ئىگەنچى قسم
پىلتق قانىدا

تەۋەررۈك ساندۇق

ئۇلار قونالغۇغا ئامان ـ ئېسەن يېتىپ كېلىشتى . شۇنچە ۋاقىتتىن بۇيان كۆتۈۋېرىپ ، كۆڭلىگە يەتمىگەن ئىشلار يەتكەن تەيمۇر بوۋاي ئۇلارنى يىراقتىنلا پەرق ئەتكەن ئىدى . ئۇ ئىككى قولىنى كەرگىنىچە ئۇلارنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى ، كەينىدىن باشقىلارمۇ ئەگەشتى . ھەممەيلەن بىر ـ بىرلەپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى .

ـــ ھېلىقى خاسىيەتلىك ئوت يالقۇنى مۇشۇ دەرەختىن تارقالغانـ مىكىن ؟ ـــ ئالدىراپ سورىدى تەيمۇر بوۋاي .

ـــ شۇنداق ، بۇ ئەنجۈر دەرىخى ئىكەن ، جىسمىغا نۇرغۇن قىسمەتلەر پۈتۈلگەن ئىكەن ! ـــ ئىككىيلەن تەڭلا جاۋاب بېرىشتى .

ـــ بىز تىرىك قايتىپ كېلەلىگەنلەردىن باشقىلارنىڭ ئېچىنىشلىق ھالى ھەققىدە ئاڭلىغان ئىدۇق .

ـــ بىزمۇ ئەپسۇسلاندۇق .

تاشكۈللەر ماڭدى . ئۇلارنى چۆرىدەپ كېلىۋاتقانلار قىزىق گەپلەرنى ئاڭلاپ تامىقلىرىنى چىكىلدىتىشاتتى . گەپ چىقىۋاتقان ئېغىزلارنى كۆرۈش ئۈچۈن بىر ـ بىرىنى قىستىشاتتى ، يول تالىشىپ يىقىلىپ ـ قوپۇشاتتى . بەزىلەر ئەنجۈر دەرىخىنى تۈتۈپ بېقىشاتتى ، شاخلىرىنى قىزىقسىنىپ سىلىشاتتى . جاھاننىڭ سىرلىرىغا قىزىقىدىغانلار پالۋان بىلەن تاشكۈلنى سوئالغا كۆمۈۋېتىۋاتاتتى . توختىماي سورالغان

سوئاللار ئۇلارنى چارچىتىپ ، « ئۇھ » دېگۈدەك ھالىنى قويمىدى .

تەيمۇر بوۋاي ئاۋۇال ئۇلارنى ئوبدان غىزالاندۇردى . قائىدە بويىچە ئۇلار ئەمدى ئارام ئېلىشى كېرەك ئىدى . لېكىن ، ئەتراپىغا ئولىشۋالغان ئادەملەرنىڭ ئارام بەرگۈسى كەلمەيۋاتاتتى . قۇمدەك سوئاللارنى سوراپ مېڭىسىنى قوچۇيتتى . تاشگۈل ئادەم سېغىنىپ كەتكەچكە ، ئۇلارنىڭ بىزەڭلىكىنى كۆڭلىگە ئالماي ، ئەنجۇر دەرىخىنى قولغا چۈشۈرۈش جەريانىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بەردى . تاشگۈلنىڭ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئاجايىپ خسلەت ـ خاسىيەتلىرى ھەققىدە ئېيتىپ بەرگەنلىرى ئۇلارنى ھەممىدىن بەك قىزىقتۇردى . سوئال سورايدىغانلار تۈگەپ ، سورۇن بىرپەس جىمجىتلىققا چۆمدى . سەۋەبى ، سىرلىق ۋەقەلەر ئۇلارنى خىيال قاينىمىغا غەرق قىلغان ئىدى . بۇنداق ھالەت خېلى ۋاقىت داۋاملاشتى ، بىرسى ئۆندەرىگەندەك قوپۇپ ئەنجۇر دەرىخىنى ئەسەبىيلەرچە سۆيۈپ كېتىۋىدى ، ھەمەيلەن ئۇنى دوراپ سۆيۈشتى . ھېچبولمىغاندا تۈتۈپ سىلىۋالدى ياكى سنچىلاپ كۆرۈۋالدى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ خاسىيەتلىرىدىن گۇمانلانغانلارمۇ بولدى . « مۇشۇ ئاددىي دەرەختە ئۇنچىۋالا سېھرىي كۈچ نېمە قىلسۇن ؟ » دېيىشتى ئۇلار ئىچىدە .

تەيمۇر بوۋاي تاشگۈللەرنىڭ قەيسەرلىكى ۋە ئاجايىپ تۆھپىسىنى قوتلۇقلاش يۈزىسىدىن كاتتا زىياپەت ئۇيۇشتۇردى . قاش قارايغاندا ئولتۇرۇش قىزىپ كەتتى . كۆپچىلىك قىزغىن كەيپىياتتا يەپ ـ ئىچىپ كۆڭۈل ئاچتى . رەققاسلار ۋە مۇغەننىلەر سورۇننى ئەۋجىگە كۆتۈردى . تاشگۈلگە يۈكسەك مەدھىيە ـ ماختاش ، باركاللىلار ھەدىيە قىلىندى . كىشىلەر ئۇنىڭ ئۇسسۇل ئويناپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى . ئۇ ئۇسسۇلنىمۇ ھەرقانداق كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك ئوينايتتى . شۇڭا ، ئانچە تارتىنمايلا مەيدانغا چۈشتى . قونالغۇدا ھەرقايسى ئىقلىملاردىن كەلگەن تۈرلۈك تائىپىدىكى كارۋان ـ جاھان كەزدىلەر بار ئىدى . بارا ـ بارا تاماشا كۆرىدىغانلار كۆپەيدى .

تاشگۇل مەيدانىنى نەچچە ئايلىنىپ پۇخادىن چىققۇچە ئوينىغاندىن كېيىن ، پالۋانىنى تارتتى ، ئاندىن ئىككىسى بىر - بىرىگە بېقىشىپ ئويناشتى ، گاھىدا بىر گەۋدە بولۇپ كېتىشەتتى . ئۇلارنىڭ شوخ ھەرىكەتلىرى تۇرۇپ قۇشلارنىڭ قانات قېقىپ ئۇچۇشىنى ، تۇرۇپ كېيىك - جەرەنلەرنىڭ قېيغىتىشلىرىنى ئەسلىتەتتى . بولۇپمۇ يورغىلاش ، دولا قېقىشلىرى كىشىلەرنىڭ يۈرەك تارىنى چېكىپ ، قىقاس - چۇقانلارنى يۇقىرى پەللىگە چىقاردى . ئۇلار گاھ ھۇقۇيتۇپ ئوينىسا ، گاھ شوخ - مەردانىلىك بىلەن سەكرەپ ئوينايتتى . كېيىن ئويۇنى كۆرۈۋاتقانلارمۇ قىزىپ كېتىپ ، نۇرغۇن كىشىلەر بىراقلا مەيدانغا چۈشۈۋالدى . سورۇن كەيپىياتىدىن قارىغاندا كۆڭۈل ئېچىش تاڭ ئاتقۇچە داۋاملاشىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئاۋۋال چىقىپ كەتتى .

تاشگۇللەر ھۇجرىغا قايتقاندىن كېيىنمۇ ئۇخلاشقا ئالدىرىمىدى ، بەلكى قايتىشنىڭ تەييارلىقلىرى ئۈستىدە باش قاتۇردى . ئەمما ، ئىشلار ئويلىغاندەك بولمايۋاتاتتى . تاشگۇل كېچىكىدىن ھەرقانداق ئىشنى ، بولۇپمۇ سەپەر تەييارلىقىنى پۇختا قىلمىغۇچە كۆڭلى تىنمايدىغان ئادەتنى يېتىلدۈرگەچكە ، سەپەرنىڭ نەتىجىلىك بولۇش - بولماسلىقى تەييارلىقنىڭ قانداقلىقىغا باغلىق دەپ قارايتتى . شۇڭا ، ھەرقانداق ئالدىراڭغۇلۇقلارغا ئورۇن بەرمەيتتى . ئۇلار قايتا - قايتا مەسلىھەتلەشتى . قالغان تەييارلىقلار بىرقۇر پۇتكەن بولسىمۇ ، ئەنجۇر دەرىخىنى قۇرۇتۇپ قويماي ئېلىپ كېتىش ئىشى ئۇلارنىڭ بېشىنى قاتۇردى . ئۆتەڭدە ئەنجۇر دەرىخىنى مۇھاپىزەت قىلغۇدەك نەرسىنىڭ تېپىلىشىغا كۆزى يەتمىدى . كېگىزنى سۇغا چىلاپ ئەنجۇر دەرىخىنى ئورىماقچى بولدىيۇ ، يەنە خاتىرجەم بولالمىدى . ئاخىر تەيمۇر بوۋاينىڭ قېشىغا كىرىشتى . تاپقان ھەممە چارىلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەردى . تەيمۇر بوۋاي كۆپ باش قاتۇرۇپ ، ئاخىر چىرىمەيدىغان ياغاچتا ئېتىلىپ ، ئۇستى تۆگە تېرىسىدە مۇستەھكەم قاپلانغان ساندۇق ئېسىگە كەلدى . ساندۇق ئۆزاق

يللارنى باشتىن كەچۈرگەن بولسىمۇ ، پۈختىلىقىدىن تۇنۇگۈن ياسالغان دەكلا ئىدى ، دادىسىنىڭ دادىسىدىن قالغان تەۋەررۈك بولغاچقا ، ئەڭ ئەتىۋارلىق نەرسىسى قاتاردا ساقلاپ كەلگەن ئىدى . ئۇنى ھەر قېتىم كۆرگىنىدە دادىسىنى كۆرگەندەك ياكى ھىدىنى ئالغاندەك بولاتتى . ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ سانىدۇقىغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھېكمەتلىرى دىلىنى يورۇتاتتى ، بىرەر ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغاندا تەسەللىگە ، يېڭى يول - تەدبىرگە ئېرىشەتتى . بوۋىلىرىنى ئۆزى بىلەن بىللە ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى . شۇڭا ئۇ ، ئىشنىڭ دەسلىپىدىلا تەۋەررۈك سانىدۇقىنى ئەسلەپ قالغىنىدىن ئۆكۈندى . « سانىدۇقنى قولدىن چىقىرىپ قويسام ئاتا - بوۋىلىرىمنى يوقاتقاندەك بولىمەن ! » دەپ ئويلىدى ئۇ خۇرسىنىپ . ئەمما ، يەنىلا ئاشۇ سانىدۇق كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى . ئەنجۇر دەرىخىنى مۇھاپىزەت قىلىش تاشكۆللەرگە قانچىلىك مۇھىم بولسا ، تەيمۇر بوۋايغىمۇ شۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىدى . ئۇنىڭ ئاسان قولغا كەلمىگىنىنى بوۋاي ئوبدان بىلەتتى . تەيمۇر بوۋاي چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ كەتتى . تاشگۈل بىلەن يالۋان ئۇنى تەڭلىكتە قويغىنىغا خىجىل بولدى . مۇشۇنداق ئەھۋالدا بوۋاينىڭ بىرنېمە دېيىشىنى كۈتمەكتىن باشقا ئىلاج يوق ئىدى . شۇڭا ، ئىككىيلەنمۇ ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ ، بىرەر ئاقىلانە چارىنىڭ تېپىلىشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتتى . ئۇنىڭ لېۋى مىدىرلايتتىيۇ ، ئۇلارنى تەقەززا قىلىپ ئاغزىدىن گەپ چىقمايتتى . بوۋاي ئۇلارنىڭ ئۆز يېنىدا بارلىقىنى ئېسىدىن چىقارغاندەك ئىدى ، كۆز ئالدىدىن بوۋىلىرىنىڭ يارقىن سىيماسى كەتمەيتتى . ئۇ ئاخىر كۆڭلىدە دادىسىدىن مەسلىھەت سورىدى ، گەرچە دادىسىدىن جاۋاب بولمىسىمۇ ، ھايات چېغىدىكى : «دۇنيادا مەڭگۈلۈك نەرسە مەۋجۇت ئەمەس ، مەڭگۈلۈك نەرسىنىڭ مەڭگۈلۈك نەرسە ئۇچۇن قۇربان بولۇشى رەڭدار ھاياتنىڭ يەنە بىر مەڭگۈلۈك گۈلىدۇر » دېگەن ھېكمەتلىك سۆزلىرى قۇلىقى تۇۋىدە جاراڭلىغاندەك بولدى . شۇئان ئۇنىڭ كۆز ئالدى ۋاللىدە يورۇپ ، چېھرىنى كۈلكە قاپلىدى . ھاياجانلىق سادا شۇنچە داۋاملاشقان ئىغىر

سۇكۇتكە خاتىمە بەردى :

ـــ تاپتىم ، تاپتىم !

ـــ نېمىنى تاپلا ، بوۋا ، تېز ئېيتقان بولسلا ؟ ـــ ئىككىيلەن تەڭلا سوراشتى .

بوۋاي هايا جىنىنى تەستە بېسىپ ، ساندۇق ھەققىدە سۆزلەپ بەردى ، ئاندىن تاشگۇل بىلەن پالۋاننى ئۆيىگە باشلاپ كىردى . ساندۇق ئېگىز يەرگە پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغان بولۇپ ، ئۇستى يوپۇق بىلەن يېپىلغان ئىدى . بوۋاي يوپۇقنى شۇنداق ئېلىۋىدى ، ساندۇق چىراغ يورۇقىدا كۆز چاقناتقۇدەك پارقىراپ كەتتى . پالۋان بىلەن تاشگۇل ئۆمرىدە بۇنداق ئېسىل ساندۇقنى كۆرۈپ باقمىغاچقا قەۋەتلا سۆيۈندى ، كۆڭۈلىرى يايراپ ، خۇددى كىچىك بالىلار يېڭى ئويۇنچۇققا ئېرىشكەندە قىلىغا پاتماي قالغاندەك قانماي سىلاشتى . ساندۇق ھازىرلا ئېتىلگەندەك قىلچىلىك مودۇر ـ چوقۇر ئۇرۇنمايتتى ، دىماغلارغا گۈپۈلدەپ خۇش پۇراق ئۇرۇلاتتى . ئۇلار ساندۇقنىڭ تەيمۇر بوۋاي ئۇچۇن ھەقىقەتەن قىممەتلىك تەۋەررۈك ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشتى .

تەيمۇر بوۋاي ساندۇقنى ئاۋايلاپ ئېچىپ ئىچىنى بىكارلىدى (ئۇنىڭدا نۇرغۇن ئەتىۋارلىق نەرسىلەر بار ئىدى) ، ئاندىن رازىمەنلىك بىلەن ئۇلارغا بەردى .

ـــ بۇنىڭ بەدىلىگە سىلىگە بەرگۈدەك ھېچنېمىمىز يوق ، بولغان تەقدىردىمۇ ھەرگىز ئورنىنى باسالمايدۇ ، ـــ دېدى پالۋان خىجىللىقىنى بىلدۈرۈپ .

ـــ دوستلۇق بىباھا گۆھەركى ، قىممىتىگە ھەرقانداق نەرسىنى تەڭ قىلغىلى بولمايدۇ ، قېنى كۆتۈرۈڭلار ! ـــ تەيمۇر بوۋاي شۇنداق دەپ ، ساندۇقنىڭ بىر تەرىپىنى ئۆزى كۆتۈرۈشۈپ بەردى .

ئۇلار ساندۇقنى ئېھتىيات بىلەن قولمۇقول كۆتۈرۈپ چىقىپ ، ئەنجۈر دەرىخىنىڭ قېشىدا قويدى ، كىگىزنى سۇغا چىلاپ يىلتىز ـ غول-لىرىنى چىڭ ئورىغاندىن كېيىن ساندۇققا جايلاشتۇردى . ئۇلار ئەمدى

خاتىرجەم بولدى ، تەيمۇر بوۋايمۇ بۇنىڭغا ئورتاقلاشتى .

كىچە بىر يەرگە بارغان ئىدى ، تەيمۇر بوۋاي ئۇلارنىڭ باشقا ئىشلىرىغا كاشىلا بولماسلىق ئۈچۈن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى . ئىككىيلەن ئىشىك ئالدىغىچە بىرىپ ئۇزىتىپ قويدى .

ئەمدى ھەممە تەييارلىق پۈتكەن بولۇپ ، ئۇلار تاڭ ئاتسىلا مېڭىپ كېتەتتى . شۇڭلاشقىمكىن ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال كۆرۈنەتتى . جاپالىق ئەجىر شېرىن مېۋە بەرگەندە تارتقان رىيازەت پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ . ئىككىيلەن كەلگۈسى ئارزۇلىرى ھەققىدە مۇڭدىشىپ ، ئۇيقۇنى ئۆزلىرىگە يېقىن يولاتمىدى . ئانا يۇرتى ، ئاتا ـ ئانىلىرى ھەم ئوماق ئوغلىنى سېغىنىپ ئەسكە ئېلىشتى . ئۆز خۇشاللىقلىرىدىن ئۇلارنىمۇ تېزراق بەھرىمەن قىلىشنى ئويلاپ ئالدىراشتى . « كۆلكە ـ چاقچاق جان ئوزۇقى » دېگەندەك ، مۇساپىر چىلىق پەقەت بىلىنمىدى . بۇ ئارالدا ئىناق بىر ئائىلىنىڭ تەبىئىيلا شەكىللەنگەنلىكىدىن ئۇلار قەۋەتلا مەمنۇن ئىدى . بۇ ھال خۇددى شېرىن ئاي ئۆتكۈزگەنگە ئوخشىشاتتى . ئەمما ، ناھايىتى ئۇزاق داۋاملاشقاندەك تۇيۇلاتتى ، چۈنكى بۇ جەريانغا جۇدالىق بىلەن ۋەسال تەڭ ئارىلاشقان ئىدى . ئاشىق ـ مەشۇقلارغا ئايانكى ، ھىجر دەشتلىرى بىر ئۆمۈر ماڭسا تۈگىمەيدىغاندەك تۇيۇلىدۇ ، ۋىسال پەيتلىرى بولسا شېرىن چۈشتەك شۇنچە تېز ئۆتۈپ كېتىدۇ .

ئۇلار تاڭنىڭ تېزراق ئېتىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەنسېرى كېچە سۆرەلمىلىك قىلىۋاتاتتى . ئاخىر ھارغىنلىق غالىب كېلىپ ، ئۇيقۇ لەشكەرلىرى خۇمارلاشقان كۆزلەرنى ئەسىر ئالدى . ئۇلار تاڭ ئېتىشقا ئاز قالغاندا تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى .

ئۇشتۇمتۇت قېقىلغان ئىشىك ئۇلارنى چۆچۈتۈۋەتتى . ئالدىراپ ئورۇنلىرىدىن تۇرغاندا ، قېتىشىقا باشلىغان يارىلىرى قايتىدىن قاناپ كەتتى . ئادەتتىكى چاغلار بولغان بولسا ، بۇنداق جىددىيلىك پەيدا قىلغۇچىدىن بىرمۇنچە ئاغرىنغان ، قوپۇشقا خۇشياقمىغان ، ياغاچتەك قېتىپ كەتكەن ئۇستىخانلار نېرۋىنىڭ قوماندانلىقىغا بويسۇنمىغان بولاتتى .

ئەمما ، هازىرنى ھەرقاندا چاغدىكىگە ئوخشاتقىلى بولمايتتى . ئۇلارنى قۇياش كۆتۈرۈلەي دېگەندە تەيمۇر بوۋاي ئويغاتقان ئىدى . پالۋان ئىشكنى ئېچىپ خىجىل بولۇپ كەتتى .

ـــ باشقا كىيىملەر سەھەردىلا يولغا چىقتى . سىلەرنى ئارام ئېلىۋالسۇن دەپ ئويغىتىشقا قىيمىدىم .

ـــ ئەسلىدە سىلىنى ئاۋارە قىلماسلىقىمىز كېرەك ئىدى ...

ـــ بۈگۈن تازا بىر ئارام ئېلىۋېلىپ ، ئەتە يولغا چىقامسىلەر يا ؟

ـــ ياق ، ھەممە تەييارلىقنى پۈتكۈزۈپ بولغان تۇرساق ، نىيەت قىلغان ئىكەنمىز يانمايلى ، ـــ پالۋان كەسكىن ئېيتتى .

ـــ ئەمسە مەيلىڭلار ، بالىلىرىم .

ئۇلار ساندۇقنى كۆتۈرۈپ چىقىشقاندا ، تەيمۇر بوۋاي ناشتا قىلىۋېلىپ مېڭىشنى ئېيتقان بولسىمۇ ، قەتئىي ئۇناشمىدى . ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەن بوۋاي بىر قاپاق سۇ بىلەن ئۇچ نان يوللۇق تۇتتى . ئۇلارنى ھەممىدىن بەك تەسىرلەندۈرگىنى ئاشۇ ئۇچ نان بولۇپ ، بوۋاي شۇ تاپتا ئۆز دادىسىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇلار دادىلىرىنى تازا سېغىنىپ تۇرغان مۇشۇنداق سەپەر ئۈستىدە بوۋاينىڭ مېھرىبانلىقىغا ئېرىشىپ كۆڭۈللىرى تەسكىن تاپقان ئىدى . ئەمما ، نېمە ئۈچۈندۇر بوۋايغا ئۆرە قارىيالمايۋاتاتتى ، كۆزلىرىدىن ياش ئۇنچىلىرى توختىماي تۆكۈلەتتى . بۇ ھال بوۋاينىڭمۇ يۈرىكىنى ئېزىۋەتتى . دېمىسىمۇ ئۇلار ھەقىقىي ئاتا ـ بالىلاردەك ئىچىكىپ كەتكەن بولۇپ ، ئايرىلىش ئېغىر كېلىۋاتاتتى . ئۇلار يولغا چىقىقاندا ، يۈرىكىنى بىرسى سۇغۇرۇپ ئەكېتىۋاتقاندەك ئازابلىق تۇيغۇغا كەلگەن تەيمۇر بوۋاي تاشگۈلنىڭ قولىدىن ساندۇقنىڭ بىر تەرىپىنى ئالماقچى بولۇۋىدى ، تاشگۈل ئۇنىمىدى :

ـــ بوۋا ، ئادەمنى ئۇنداق ئوڭايسىزلاندۇرمىسلا ، ھېلىمۇ ئېغىرمىزنى جىق كۆتۈرلە !

ـــ كۆڭلۈمنى ياندۇرماڭ ، قىزىم ، ـــ بوۋاي ساندۇقنىڭ بۇرجىكىگە مەھكەم ئېسىلىۋالدى ، ـــ ئاخىرقى قېتىم ...

ـــ بوۋا ، سىلى ...

ـــ مەن مەرتىۋە رازىمەن ، ساندۇقنى ئاخىرقى قېتىم تۇتۇۋالاي .

تەيمۇر بوۋاينىڭ سۆز ـ ھەرىكىتىگە قانداقتۇر بىرەر چوڭقۇر مەنە يوشۇرۇنغانلىقىنى پەملىگەن تاشگۈل دەررۇ ساندۇقنى بېرىپ ، ئۇنىڭغا يانداشىپ ماڭدى . بوۋاي قەدەمدە بىر ساندۇققا ئىنچىكىلەپ قارايتتى ، سۆيۈۋېلىشقا تەمشىلەتتى . ئاتا ـ بوۋىلىرىغا بولغان يۈكسەك مۇھەببەت تۇيغۇسى ئۇنى ئىلكىگە ئېلىۋالغان ئىدى .

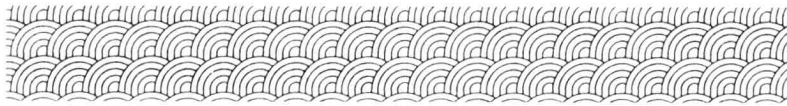
بارغانسېرى ئېگىز كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش ئۆز نۇرىنى ساندۇق ئۈستىگە ئايماي چېچىپ ئەسلىدىلا جۇلالىق جامالىنى تېخىمۇ يارقىنلاشتۇرماقتا ئىدى . گويا بۇ ساندۇق ئىچىگە خاسىيەتلىك نەرسە قاچىلانغىنىنى ئۈمۈ بىلىدىغاندەك قىلاتتى . پالۋانلار قولمۇقول كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان ساندۇق ئەتراپتىكىلەرنىمۇ قىزىقتۇرۇپ ، ئىچىدىكى ئەنجۈر دەرىخىنىڭ قىممىتىنى ئاشۇردى . چۈنكى ، ئالىي لىباس ئادەمنى سالاپەتلىك كۆرسەتكەندەك ساندۇقنىڭ شۇنچە ئادەملەرنى جەلپ قىلىشى تۈپ نۇقتىدىن ئەنجۈرگە تالىق ئىدى . دۇنيادىكى ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىممىتى ئۇنىڭغا قىلىنغان مۇئامىلە بىلەن ئۆلچەنگىنىگە ئوخشاش ، تەيمۇر بوۋاي ئۆز ئىشى بىلەن بولۇپ كېتىپ دىققەت قىلمىغان بۇ نۇقتا ئەمدى باشقىچە ئايان بولۇۋاتاتتى . ئەمما ، ئۇ ئۆزى رازى بولغان ئىشقا ھەرگىز پۇشايمان قىلمايتتى . ئۇنى پەقەت بىر ـ بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن ئىككى نەرسىنىڭ سېھرىي كۈچى ھاياجانغا سېلىۋاتاتتى .

ئەمدى ، ساندۇقا چۈشۈپ قايتقان قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرى تەيمۇر بوۋاينىڭ پېشانىسىدە يالتىراشقا باشلىدى . قۇياش نۇرىدا چوغدەك تاۋلانغان ساندۇق تەيمۇر بوۋايغا ئىشەنچ ئاتا قىلىپ ، ئۆز ئىگىسى بىلەن بىرىكىپ كېتىۋاتاتتى . يەنە بىر قارىماققا بوۋاي ساندۇقنى ئەمەس ، بەلكى ساندۇق بوۋاينى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . شۇ تاپتا ئۇ ساندۇقنى ھەرقانچە يىراقتا كۆتۈرۈپ ئاپارسىمۇ ھېرىش ھېس قىلمايدىغاندەك بەرجەس ، روھلۇق ئىدى . ئۇ سەپەرگە ئاتلىنىۋاتقان دوستلىرىغا

سانـدۇقـنـى ئەمەس ، بەلكى باھادىر دادىسنى مۇشاۋۇر قىلىپ قېتىپ قو-
يۇۋاتقاندەك خاتىرجەم كۆرۈنەتتى .

تـەيـمـۇر بـوۋايـنـىڭ سـاندۇقنى تالىشىپ كۆتۈرۈشى دادىسنىڭ
ھايـاتـلـىق ئىزىنى تېخىمۇ روشەنلەشتۈرۈشنى مەقسەت قىلاتتى . ئۇنىڭ بۇ
خـىـل ئالـىـيـجـانـابـلـىقى ئەنجۇر دەرىخىنىڭ خاسىيىتى بىلەن قوشۇلۇپ
مەڭگۈلۈك قىممەتكە ئىگە بولاتتى . ئۇنىڭ بۇنىڭغا ئىشەنچى كامىل ئىدى .

قانلىق دېڭىز

قۇياش پۈتۈن كائىناتنى يېڭى بىر ھاياتلىق قەدىمىگە چاقىرىۋا-تاتتى . ئۇ ئۇيقۇتتىن ئالەمشۇمۇل جاسارەت بىلەن كۆتۈرۈلۈۋاتقاندا ، بىر توپ مۇدھىش قارا بۇلۇت يوپۇرۇلۇپ كېلىپ يولنى توستى . يورۇقلۇق بىلەن زۇلمەتنىڭ كەسكىن ئېلىشىشى نەتىجىسىدە ئەتراپ قان دېڭىزىغا ئايلاندى . قان دېڭىزى ئىچىدە بۇردا ـ بۇردا بۇلۇتلار جان قويغىلى يەر تاپالماي تەرەپ ـ تەرەپكە قېچىشىپ يۈرەتتى . قۇياش بۇلۇتلار ئارىسىدىن كۈلۈمسىرەپ قاراپ ، بارا ـ بارا روشەنلەشتى .

قۇياشتىن نۇر ئەمگەن دېڭىز دولقۇنلىرى يىراقتىن ئېتىلىپ كې-لىۋاتقان ئەجدىھالاردەك ئادەمنى شۇركۈندۈرەتتى . بەندەردە تۇمشۇقى لاقىغا ئىلىنغان قوپال بىر كىمە كۆچلۈك دولقۇن زەربىسىدە ئالدى ـ كەي-نىگە چايقىلىپ تۇراتتى . پالۋانلار ساندۇقنى كۆتۈرۈپ كېلىپ كىمىگە يېقىنلاشتى . كىمىدە سەككىزدەك ئادەم ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تۆت ياش يىگىت ناھايىتى قاۋۇل ئىدى . قويۇق چاچ ـ ساقاللىق بۇ يىگىتلەر تېرە خالتىلىرىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان بولۇپ ، كىشىلەرگە قاراشقا چولىسى يوق ھالدا ئۆز پاراڭلىرى بىلەن ئىدى . بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ كۈسۈلدىشۇاتاتتى . قالغان ئىككىسى كىمىچىدەك قىلاتتى .

پالۋانلار ساندۇقنى كۆتۈرۈپ كېلىشىگە ھېلىقى تۆت يىگىت پاراڭلىرىنى توختىتىپ ئۇلارغا قارىدى . ئارقىدىن چىرايلىرىغا كۈلكە يۈ-گۈرتۈپ ، ساندۇقنى كىمىگە ئېلىشىپ بەردى .

ـــ يىگىتلەر ، قەيەرگە بارىسلەر ؟ ـــ سورىدى تەيمۇر بوۋاي

ئۇلاردىن .

ـــ بىز جاھانكەزدى يولۇچىلار ، ـــ جاۋاب بەردى ئۇلاردىن بىرى ، ـــ سەپىرىمىزگە تىنچ ـ ئامانلىق تىلەك ، بوۋا .

يىگىتنىڭ جايىدا ئېيتقان بۇ گېپى بوۋاينىڭ يۈرىكىنى «شۇرر» دە ئېرىتتى .

ـــ دېگىنىڭلاردەك بولسۇن ، يىگىتلەر ! ـــ دېدى ئۇ مەمنۇن بولۇپ .

تاشگۇل بىلەن پالۋانىنىڭ تەيمۇر بوۋايدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيۋاتاتتى . تاشگۇل بوۋايغا يادىكار سۈپىتىدە پىچقىنى بەرمەكچى بولدى . بوۋاي بۇ پىچاقنى بەك ھەۋەس قىلاتتى ، ئىشلەتمىسمۇ ئۇياق ـ بۇياقنا ئۆرۈپ سىنچىلاپ قاراپ كېتەتتى . تاشگۇل پىچاقنى غىلىپى بىلەن ئېلىپ ، بىردىنلا ئويلىنىپ قالدى . بۇنى كۆزىتىپ تۇرغان بوۋاي كۆزىنى قاچۇرۇپ باشقا تەرەپكە قارىۋالدى . تاشگۇل نېيىتىدىن يانماي پىچاقنى ئۇنىڭغا تەڭلىدى . ئۇ تاشگۇلنى چۈشىنەتتى . پىچاقنىڭ ئۇلار ئۈچۈن قانچىلىك مۇھىملىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى . شۇڭا ، پىچاقنى رەھمەت ئېيتىپ ئالغىلى ئۇنىمىدى . تاشگۇل ھەرقانچە زورلىغان بولسىمۇ ئۇرۇنۇشى بىكار كەتتى .

ـــ ئۇنداق بولسا مېنىڭ پىچقىمنى ئالسلا ! ـــ دەپ تۇرۇۋالدى پالۋان .

ـــ كۆڭلۈڭلار ماڭا تېگىل بولدى ، باللىرىم ، ـــ دېدى بوۋاي ھايىاجان بىلەن ، ـــ پىچاقنى چىڭ تۇتساڭلارلا مەن خاتىرجەم بولىمەن .

ـــ كۆڭلىمىزنى قايتۇرمىسلا بولاتتى ، بوۋا .

تاشگۇل تەيمۇر بوۋاينىڭ ئۆزلىرىنى چۈشەنگەنلىكىدىن قەۋەتلا سۆيۈنۈپ ، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتى ھەسسىلەپ ئاشتى . بوۋاي ئۇلارغا ئازراق تەخىر قىلىشنى ئېيتىپ ، تېز ـ تېز يۈرۈپ كەتتى . ھايالشمايلا پالۋان ياخشى كۆرىدىغان كەپتەرنى ئېلىپ چىقىپ ، ئۇنىڭغا بەردى .

ـــ بوۋا ، ئەمدى بۇ نېمە قىلغانلىرى ؟ ـــ پالۋان بويۇنلىرىغىچە

قىزاردى .

ـــ يول يىراق ، زېرىكىپ قالسىز ، ـــ دېدى بوۋاي ، ـــ بۇنى ھەمراھ قىلمۇالسىڭىز ئىچ پۇشۇقىڭىزنى ئالىدۇ .

ئۇلار بوۋاي بىلەن ئاخىرقى قېتىم قىزغىن قۇچاقلىشىپ خوشلاشتى .

دولقۇنلار ۋەھىمىلىك شارقىراپ كېمىنى داۋالغۇتاتتى . كېمىچى كېمىنىڭ بوغقۇچىدىكى پالاقنى قىرغا تىرەپ ، كېمىنى ئاستا قوزغىدى ، ئاندىن پالاقنى ئۆز جايىغا جايلاشتۇرۇپ ، رېتىملىق ھەرىكەتلەندۈرۈشكە باشلىدى . پالاق ھەربىر ئۇرۇلغاندا بوغقۇچ يېقىمسىز غىچىرلايتتى . كېمە قىرغاقتىن كۆز يېتىم يىراقلاشقاندا تاشگۈل تېخىچە كەتمەي تۇرغان تەيمۇر بوۋايغا قول ئىشارىتى قىلىپ خوشلاشتى . بوۋايمۇ قىرغاقتا ئۇيان ـ بۇيان چېپىپ قوللىرىنى پۇلاڭشىتتى . ئۇ تاكى كېمىنىڭ قارىسى يىتكۈچە تۇردى .

قۇياش خېلىلا كۆتۈرۈلگەن بولۇپ ، كۈچلۈك نۇرى بەدەنلەرنى چاقاتتى . كېمە دولقۇنىنىڭ ئۇرۇشى بىلەن دەم ئۆرلەپ ، دەم چۆكۈپ ئىلگىرىلەيتتى . ھېلىقى تۆت يىگىت ئۆز پاراڭلىرى بىلەن ئىدى ، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ تاشگۈلنىڭ پېچىقىغا قاراپ قويۇشاتتى . نەمخۇش ئىسسىق شامال تاشگۈلنىڭ تاراقسىز چېچىنى ئۇچۇرۇپ سالۇاريتاتتى . بۇنىڭدىن ئىچى پۇشقان تاشگۈل چاچلىرىنى بوغۇۋالدى . تاشگۈل ساندۇقنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان بولۇپ ، ساندۇقنى پات ـ پات تۇتۇپ قويياتتى ، ھەربىر سىلىغاندا ئىچىدىكى ئەنجۇر دەرىخىدىن ۋۇجۇدىغا قانداقتۇر بىر خىل كۈچ ـ قۇۋۋەت تارىۋاتقاندەك تۇرىنى بەقۇۋۋەت سېزەتتى . چېھرىنى بەختىيارلىق نۇرلىرى قاپلايتتى .

قاچانلاردىدۇر ئۇيقۇغا كەتكەن ھېلىقى يىگىتلەردىن بىرى ئويغاندى ـ دە ، ئاستا سىلجىپ ساندۇقتا ئولتۇردى ، ئاندىن پەم بىلەن تاشگۈلنىڭ پېچىقىنى ئالماقچى بولدى . تاشگۈل تۇيۇپ قېلىپ ، ئالدىغىراق سۇرۇپ قويدى . كەپتەرنى ئويناپ ئولتۇرغان پالۋان ھېلىقى يىگىتكە ئالـ

يىمپ ، ساندۇقتىن چۈشۈپ كېتىشنى ئېيتتى . ئەمما ، ئۇ پىسەنتىگە ئالماي ئولتۇرۇۋەردى . پالۋان بۇ ساندۇقتا ئۆزلىرىنىڭمۇ ئولتۇرۇشقا قىيمايۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى ، تاشگۈل پېشدىن تارتىپ قويدى . پالۋان ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى . ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن باشقا يېگىتلەرمۇ ئويغاندى - دە ، ئەھۋالىنى ئۇقۇپ بىر - بىرلەپ كېلىشكىنىچە ساندۇق ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىشتى . كېيىمچايقىلىپ كەتكەن بولسىمۇ ، كېمىچى ئۇلارنىڭ ئەلپازىدىن قورقۇپ ، گەپ - سۆزسىز پالاقنى ئۇرۇۋەردى . يولۇچىلار ئىرىسىدا بۇنداق تالاش - تارتىشلارنىڭ يۈز بېرىشى نورمال ئىش ئىدى . ئەمما ، پالۋان چىداپ تۇرالمىدى . بايا بەك سىلىق - سىپايە ، ئەدەپلىك كۆرۈنگەن بۇ تۆتەيلەننىڭ يولسىزلىقى ئۇنىڭ ئوغسىنى قاينىتىپ ، سەۋر قاچىسىنى تاشتۇرغان ئىدى .

پالۋان ئۇلارنى ساندۇقتىن قوپۇرۇۋەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇۋۇندى ، يەنە تاشگۈل بېسىپ قويدى . ئۇنىڭ مۇددىئاسى ھەرقانداق ئىش يۈز بەرسىمۇ چىشىنى چىشلەپ چىداپ ، ئەنجۇر دەرىخىنى ئامان - ئېسەن ئېلىپ كېتىش ئىدى . ئۇ « يولۇاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس ، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر » ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئامانلىقى ئالدىدا بۇ ھېچقانچە خورلۇق ئەمەس ئىدى . شۇ تاپتا بۇ تۆت ئادەم ساندۇقتا ئەمەس ، ئۆزىنىڭ دۈمبىسىدە ئولتۇرۇۋالغان تەقدىردىمۇ ، ئەنجۇر دەرىخىنى ئويلاپ غىڭ قىلمايتتى ، چۈنكى ئازراقلا يېنىكلىك ئىشنى بۇزاتتى .

شۇ ئەسنادا قارشى تەرەپتىن بىر كېمە كەلدى . ھېلىقى تۆت يىگىت دەرھال ئورۇنلىرىغا بېرىپ ئولتۇرۇشتى . تاشگۈل بىلەن پالۋان كۆڭلى ئارامىغا چۈشۈپ بىر - بىرىگە قاراپ قويۇشتى . قارشى كېمىدىكىلەر بۇ كېمىدىكىلەرگە قوللىرىنى پۇلاڭلاتقىنىچە ئۆتۈپ كېتىشتى .

پالۋانلار چىققان كېمە كۈنچىقىشقا قاراپ بىرقانچە كۈن ماڭدى .

بارا ـ بارا دېگۈز تارىيۇاتقاندەك كۆرۈنەتتى . ئويلىمىغان يەردىن ئۇلار كۆچلۈك دولقۇنلىرىغا زەربە بېرىۋاتقان دۇچ كەلدى . كېمە قورقۇنچلۇق چايقىلىشقا باشلىدى . ھېلىقى تۆت يىگىت تەڭلا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇۋېلىشتى ـ دە ، كېمىچىگە كېمىنى توختىتىشنى ئېيتتى . كېمىچى بۇنداق خەتەرلىك ئەھۋالدا توختاشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، ئۇلارنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالماي ، سۇ يولىنى پەملەپ پالاقنى ئۇرۇۋەردى . تۆتەيلەن يولسىزلىق قىلىپ تەھدىت سېلىۋىدى ، پالۋان بۇ ناھەقچىلىككە چىدىماي تال ـ تال بولۇپ كېتىۋاتقىنىمۇ ، ئەنجۇر دەرىخىنىڭ بىخەتەرلىكىنى ئويلاپ ئۆزىنى زوربىغا بېسىۋالدى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئامان ـ ئېسەن ئەكېتىۋېلىش ئۇلار ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەتلىك ئىدى .

كۆتۈلمىگەندە كېمە توختاپ قالدى . ھېلىقى تۆتەيلەننىڭ بىرى يەنە بىرىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىغىلى تۇرۇۋىدى ، قالغان ئىككىسىمۇ يېقىنلاپ كەلدى . شۇ چاغدا ئورا كۆز بىرسى ناھايىتى قوپال ئاۋازدا :

ـــ ھەممىڭ ئاڭلاش ! كېمىنىڭ ئاستىغا بىر چوڭ بېلىق كىرىۋېلىپ ، كېمىنى توختىتىپ قويدى ! ـــ دېدى .

شۇ كەمگىچە بۇنداق بولغىنىنى كۆرۈپ ياكى ئاڭلاپ باقمىغان يولۇچى ۋە كېمىچىلەر ھەيران بولۇپ غۇدۇراپ كېتىشتى .

ـــ ئى يىگىتلەر ، سىلەر قەيەردىن كەلگەن ئادەملەر ؟ ـــ سورىدى كېمىچىلەردىن بىرى .

بايا سۆرەن سالغىنى دوق قىلدى :

ـــ بىلىپ قويغىنكى ، كېمىچى ، ھازىر بىزنىڭ قەيەرلىكىمىز مۇھىم ئەمەس ، ئېچىرقاپ كەتكەن بۇ بېلىق كېمىنى ئۆرۈۋېتىدىغاندەك قىلىدۇ !

كېمىچى گېپىدە چىڭ تۇردى . يەنە بىر كېمىچىمۇ ئۇلارنىڭ تۆتـ رۇقسىز گەپلىرىگە رەددىيە بەردى . تۆتەيلەن ئىشنىڭ ئاسانغا چۈشمەيدىغانلىقىنى دەرھال پەملەپ ، خالتىلىرىدىن قاراقچىلىق قوراللىرىنى بولغان توقماقلىرىنى چىقىرىشتى . پالۋان پەيتنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى

ھېس قىلىپ ، ئۇلار قول سالغۇچە ئۆزلىرىنىڭ قول سېلىۋېلىشى قوغدىنىشىنىڭ ئاچقۇچى ئىكەنلىكىنى تاشكۈلگە ئىشارەت بىلەن بىلدۈرۈۋېدى ، تاشكۈل نىشانى ئېنىق بولمىغان ئىشتا قارامليق قىلىشقا بولمايدىغانلىقىدا چىڭ تۇردى . پالۋان بوشاڭلىق قىلسا ۋاقتى كەلگەندە يامانلىقىنىڭ ئۆز بېشىغا يوپۇرۇلۇپ كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ تېپىرلاپ كەتتى . تاشكۈل ئۇ-نىڭغا ئۆزلىرىنىڭ يارىدار ئىكەنلىكىنى ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەنجۇر دەرىخىدىن باشقا ھەرقانداق نەرسىنىڭ مۇھىم ئەمەسلىكىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى . پالۋان غۇدۇراپ قويدى .

ھېلىقى تۆتەيلەندىن بىرى تېخىچە قاينىۋاتقان كېمىچىنىڭ ئاغزىغا توقماق بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئارقىسىغا ئۆچۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ چىشلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەن بولۇپ ، ئاغزىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان قىپقىزىل قان كېمىنى بويىماقتا ئىدى . مۇتتەھەم توقمىقىنى يەنە كېمىچىنىڭ بېشىغا تەڭلەۋاتقاندا كېمىچىنىڭ شېرىكى توقماققا ئېسىلىۋالدى ، ئەمما تار-تىۋالالمىدى ، ئىككىسى پومىداقلىشىپ كەتتى . ئەر - خوتۇن يولۇچىلار قورقىنىدىن كىرپىدەك تۇگۈلۈۋالدى . تاشكۈل شۇئان پەيتنىڭ ئەمدى يېتىپ كەلگەنلىكىنى پالۋانغا كۆز قىسىپ بىلدۈردى . لېكىن ، ئۇلارنىڭ ئەس - يادى كېمىچى بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكتىن ، ئۇچ يىگىتنىڭ ئۆز-لىرىگە قارشى ھۇجۇم باشلاش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى سەزمەي قېلىشقان ئىدى . بۇ ھال ئۇلارنى تەمتىرىتىپ قويدى . پالۋان بوشىشىپ ، ھېچ ئىش بولمىغاندەكلا كەپتەرنى ئويناپ ئولتۇرۇۋەردى . كېمىچى ئانچە بوش ئادەم ئەمەس ئىدى ، ئۇ رەقىبىنى ئاستىغا بېسىۋالدى . كېمە ئۆرۈلۈپ كېتىدىغانىدەكلا چايقىلاتتى . كېمىچى بىلەن ئېلىشىۋاتقان يىگىت كېمىچىدىن توقمىقىنى تارتىۋېلىپ بېشىغا بىرنى قويۇش بىلەن يىقىتىنى ، ئاندىن كەينى - كەينىدىن ئۇرۇپ ئورنىدىن تۇرالماس قىلىۋەتتى . ئەمدى نۆۋەت خوتۇنىنى بار ئادەمگە كەلگەن ئىدى . ئۇنىڭ ئۇزايىدىن قارشىلىشالمايدىغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى . خوتۇنى ئېرىنىڭ پېشىگە مەھ-كەم ئېسىلىۋالدى . شۇنداقتىمۇ ھېلىقى مۇتتەھەم خوتۇننى رەھىمسىزلىك

بىلەن تېپىۋېتىپ ، ئاغرىقچان ئېرىنى دېگىزغا تاشلىۋەتتى . يولۇچى دەسلەپ چۆكۈپ كېتىپ ، بىردەم ئۆتكەندە سۇ يۈزىدە پەيدا بولدى . بىر چۆكۈپ ، بىر لەيلەپ كېمىگە يېقىنلىشىۋىدى ، ئايالى ئەنسىز ۋارقىراپ قويۇنىدىكى ئۇزاتتى . ئەر خوتۇنىنىڭ قولىنى تۇتايلا دېگەندە ، رەقىبى ئۇنى كاللىسىغا بىر توقماق ئۇرۇپ چۆكۈرۈۋەتتى . سۇ يۈزىدە پەيدا بولغان قانلار ئۇنىڭ ھالاكىتىدىن نىشانە بولۇپ قالدى . ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپ ئاھ ئۇرغان ئايال چاچلىرىنى يۇلغىنىچە ئېرى چۆكۈپ كەتكەن يەرگە ئۆزىنى ئاتتى ـ دە ، چالمىدەكلا چۆكۈپ كەتتى . بىرھازا ئۆتكەندە سۇ يۈزىگە چىققان بولسىمۇ ، كېمە يىراقلاپ كەتكەچكە ھېچكىم يارىدەم قىلالمىدى ھەم بۇنىڭغىمۇ قىزىقمىدىغان ئادەم چىقمىدى . ئايال شۇ ئەھۋالدا تۇرۇپمۇ ئېرىنى ئىزدەۋاتاتتى . ھەربىرىكەتلىرى بارغانسېرى سۇسلىشىپ ، بىر چۆكۈپ ، بىر لەيلەپ قىلغان ئاھۇزارلىرى چەكسىز دېگىزنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا سىڭىپ يوقىماقتا ئىدى .

« قاراقچى » يىگىت ئاغرىقچان ئادەمدىن تارتىۋالغان كىچىككىنە تۇگۇنچەكنى ھاۋاغا ئېتىپ تۇتۇۋالغاندىن كېيىن خۇشاللىقىدىن تېرىسىگە پاتماي قالدى . مەرۋايىت ، قۇلۇلە قېپى سېلىنغان بۇ خالتىمۇ گويا ئۆز ئىگىسىنى تاپقاندەك ھاۋادا ئەركىن موللاق ئېتىپ ئۇدۇل ئۇنىڭ قولىغا چۈشكەن ئىدى . ۋاھالەنكى ، ئۇنچە ـ مەرۋايىت دېگەنلەرنىڭ كۆز ـ قۇلقىغا يوق ، ئۇ پەقەت قولدىن ـ قولغا ئۆتكەندىلا جانلىقلىقىنى ئىپادىلىيەلەيدۇ ، نە ھېسسىيات ، نە قارىش بولمىغاچقا ، كىمنىڭ قولىدىلا بولسا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىۋېرىدۇ . ئاشۇ ۋاپاسىز تۇگۇنچەك تېخى بايىلا ئاغرىقچان ئادەمنىڭ چۆنتىكىدە ئىدى ، ئەمدى بولسا تەيياردەك ھەيدەپ يارنىڭ چاكىگىللىدا شاراقلاپ تۇرۇپتۇ . ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى ئاشۇ تۇگۇنچەك ئۈچۈن بىر ئۆمۈر قان ـ تەر ئاقتۇرغان ئەمەسمىدى ؟ ئۇلار ئاشۇ ۋاپاسىز بايلىققا قىزىققۇچە ، ئەيىبناق بولسىمۇ بىرەر بالىغا ئاتا ـ ئانا بولغىنىدا مۇنداق كۈنلەرگە قالارمىدى !؟ كۈچ ـ ماغدۇرىدىن ئايرىلىپ ئاغرىقچان بولۇپ قالغانىدا ئۇلارنى ئۆز بايلىقىمۇ ياراتماي ، قابىل

ئادەملەرنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى !

ئۇلارنىڭ ئېچىنىشلىق تەقدىر ـ قىسمىتى تاشگۈل بىلەن پالۋاننى ۋىجدانسىز ئازابقا سالدى . ئەمما ، شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ باشلىرىدىمۇ توقماق ئويناپ تۇراتتى . تاشگۈل پالۋانغا كۆز قىسىپ كەپتەرنى قويغۇزۇۋەتتى . كەپتەرنىڭ تۇيۇقسىز پاراسلاپ ئۇچۇشى ھەممىسىنىڭ دىققىتىنى تارتتى . ئىككىيلەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ، ئۇلارنىڭ ئەرەختەن ـ پەرەخـ تەن قىلىۋەتتى .

ـــ خاسىيەتلىك دەرەخنى ياخشىلىقچە بەرسەكلار ، سىلەرگە تەگمەيمىز !

ئۇلاردىن بىرى شۇنداق دەپ ھۆركىرىدى . ئەسلىدە ئۇلار ئۆتەكـ دىكى ھېلىقى ئاخشىملا بۇنىڭ پېيىگە چۈشكەن ئىدى .

ـــ خام خىيالىگلار ! ـــ دېدى تاشگۈل قەتئىيەت بىلەن .

كېيىنىدە جىددىي ئېلىشىش يەنە باشلاندى . تاشگۈل ئۇلاردىن لەپىتە تۇرغان بىرسىنى ئۇرۇپ دېگىزغا موللاق ئاتقۇزۇۋەتتى ، ئاندىن قالـ غانلىرىغا سالما تاشلىدى . يېقىن كېلىشكە ئۇرۇنغانلىرىنى سالما بىلەن ئۇرۇپ يېقىن يولاتمىدى . تاشگۈل ھەربىر سالما تاشلىغاندا ئۇلار تۆگۈلۈپ ئۆزىنى قاچۇرۇشاتتى . شۇنداقتىمۇ سۇغا چىلىنىپ ئېغىرلاشقان سالمىنىڭ زەربىسى ئۇلارنى مۇكچەيتىۋەتتى . تاشگۈللەر بۇ كەسپىي « قاراقچىلار » ئالدىدا سەل ئاجىزلىق قىلسىمۇ ، لېكىن بوش كەلمىدى . ئۇلار گەرچە بۇلاردەك مەخسۇس تەربىيىلەنگەن مۇشتلاشچىلاردىن بولمىسىمۇ ، ئۇۋچىلىق ماھارىتىنىڭ مۇشتلاشچىلىق بىلەن ئوخشىشىپ كېتىدىغان جايلىرى كۆپ ئىدى . شۇڭا ، ئۇلار بۇ جەھەتتىكى ئارتۇقچىلىقىنى ئىشلىتىپ تاقابىل تۇرماقچى بولدى . تاشگۈل سالمىنىڭ ئۇچى بىلەن ھەربىر ئۇرغاندا يارىلانغان بارماقلىرىدىن « جىرت ـ جىرت » قان چىقىپ كېتەتتى ، ئاپئاق سالما بىردەمدىلا قىپقىزىل بولۇپ قالاتتى . پالۋان بىرسى بىلەن ئېلىشۋاتاتتى . ئويلىمىغاندا ، تاشگۈل بايا دېگىزغا چۈشۈرۈۋەتكىنى كېيىنگە ئېسىلدى . ئاڭغۇچە بايا ئاغزىغا توقماق يەپ چىشى تۆكۈلۈپ

كەتكەن كېمىچمۇ ھوشىغا كەلدى . ئۇ دەلدەڭشىپ بېرىپ كېمىگە ئېسىلغان قاراقچىنى پالاق بىلەن ئۇرماقچى بولۇۋىدى ، ئويلىمىغاندا پالىقنى تارتىۋېلىپ پۈتىغا ئېسىلۋالدى . تاياق زەربىدىن ئاران ئۆرە بولغان كېمىچى ئۇنىڭ بىلەن قوشۇلۇپ دېڭىزغا چۈشۈپ كەتتى . ئاندىن ئارقا - ئارقىدىن بىرنەچچە توقماق يېپ ھالى بوشاشتى . يەنە بىر كېمىچى نېمە قىلارىنى بىلمەي كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە تۇڭگۇلۇپ تۇراتتى .

« قاراقچى »لارنىڭ سۈدىكىسى كېمىگە چىقىشى بىلەن قالغان ئۈچ شېرىكىگە جان كىردى . ئەمدى كۈچ سېلىشتۇرمىسى ئىككىگە بىر بولۇپ قالغان ئىدى . ئۇلارنىڭ قالايمىقان ھەرىكەتلىرى تەسىرىدە كېمە دەم ئالدىغا ، دەم ئارقىغا ھەم ئىككى يانغا چايقىلاتتى ، بەزىدە ئۆڭتۇرۇلۇشكە تاس - تاس قالاتتى . تاشقۇل رەقىبلىرى بىلەن ئېلىشقاچ ساندۇقنى ئارقىسىغا سۈرۈۋالدى ، ساندۇقنىڭ قېشىغا رەقىبلىرىنى يېقىن كەلتۈرمىدى . ئۇلار ھېيلە ئىشلىتىپ ساندۇققا يېقىنلاشماقچى بولۇۋىدى ، تاشقۇل پىچاقنى شىلتىپ تاقابىل تۇردى . گەرچە يېقىن كەلگەندە پىچاق ئارقىلىق زەربە بېرىشكە بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلارغا كېلىۋاتقان تەھدىت زور ئىدى . تاشقۇل ئېچىدە : « شۇ تاپتا ئوقيايىم بولغان بولسا ... » دەپ خۇرسىندى . شۇنداقتىمۇ ئىككى رەقىبىنى سالما بىلەن ئەدەپلەپ يېقىن كەلتۈرمىدى . تاشقۇل ئاغرىق ئازابىغا چىداپ پالۋانغا ئوبدان ماسلاشتى . رەقىبلىرى ئۇلارنى ھالسىزلاندۇرۇش ھېيلىسىنى ئىشلىتىۋاتقاندەك قىلاتتى . شۇڭا ، قىلچە بىخەستەلىك قىلىشقا بولمايتتى .

ـــ ھەرقانداق نەرسە جاندىن مۇھىم ئەمەس ! ـــ دېدى بىرى .

تاشقۇل دەل جايىدا ئىنكاس قايتۇردى :

ـــ ئۇنداق بولسا سىلەر جاندىن كېچىڭلار !

ھاۋادا پالۋان قويۇپ بەرگەن كەپتەر پەيدا بولدى . كەپتەر كېمىگە يېقىنلاشقاندا ئارقىسىدىن يەنە بىر قۇشنىڭ قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقى مەلۇم بولدى ، ئۇ دېڭىز لاچىنى ئىدى . لاچىن يېتىشۋالاي دېگەندە كەپتەر بىرلا قاڭقىپ تىك كۆتۈرۈلدى . لاچىن يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتكەندە كەپتەر

تۆۋەنگە ئۆزىنى ئاتتى . كەپتەر دېڭىز لاچىنىنى بىمالال ئويناتتى ، ئەگەر سەللا بىخەستەلىك قىلسا جېنىنى سېلىپ بەرگەن بولاتتى . كەپتەرنى تۇتالمايۋاتقىنىغا ئىچى پۇشقان لاچىن ئاچچىقىدا « ۋىچ - ۋىچ ... » سايراپ كەتتى . بەتنىيەتلىك بىلەن ئالىيجانابلىق ، زوراۋانلىق بىلەن مەھكۇملۇق ئوتتۇرىسىدىكى بىر قەپەس ئېلىشىش سۈدا ۋە كۆك قەردە تەڭلا يۇز بېرىۋاتاتتى . كەپتەر ھەرقانچە چاققانلىق قىلغىنى بىلەن دېڭىز لاچىنىغا تەڭ كېلەلىشى تەس ئىدى ، ئۇ ھەرگىزمۇ دېڭىز لاچىنىغا ئۆز-گىرەلمەيتتى . كەپتەر بوينىنى سوزۇپ رەقىبىدىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغانغا پاناھلىق ئىزدەيتتى . چەكسىز دېڭىزدا كېمىدىن باشقا مۇۋاپىق جاي يوق-لۇقىغا كۆزى يەتكەندىن كېيىن ئاخىر كېمىگە ئۆزىنى ئاتتى . دېڭىز لاچىنى كەپتەر تاكى كېمىگە قونغانغا قەدەر قوغلاشقا پېتىندى . ئۇ كېمە ئەتراپىنى ئىككى ئايلانغاندىن كېيىن كۆك قەرىگە سىڭىپ كەتتى . ئۇنىڭ « ۋىچ - ۋىچ ! » سايراشلىرى يىراق - يىراقلاردىن ئاڭلىنىۋاتاتتى .

قورقۇپ كەتكەن كەپتەر ئەتراپىدا ئۇچۇۋاتقان سالما - توقماقلارغا پىسەنت قىلماي ، كېمىنىڭ بىر بۇرجىكىدە چۈراپ - چۈراپ ئولتۇرۇۋەردى . تاشقۇل ئىككى رەقىبىنى سالما بىلەن بىراقلا بوغماقچى بولۇۋاتقىنىدى ، شۇنچە يېقىن ئارىلىق قۇلايسىزلىق تۇغدۇردى . رەقىبلەردىن ئىككىسى پالۋانىنى ئالدى - كەينىدىن قاپسۇالدى . پالۋان مۇشت - پەشۋالىرى بىلەن ئۇلارنى يېقىن كەلتۈرمىدى . قاتتىق ئاتقان بىر پەشۋاسى رەقىبىنىڭ قولىدىكى توقماقنى چۇشۇرۇۋەتكەن بولسىمۇ ، قاتـ-تىق زەربە تەسىرىدە ئۆزىمۇ يىقىلىپ چۈشتى . شۇ ئارىدا رەقىبى توقماقنى چاققانلىق بىلەن ئېلىۋالدى ، ئاندىن ئۇلار پالۋاننى تۇتۇۋالدى . پالۋاننىڭ بايا توقماقنا تەگكەن پۇتى بۇرۇنمۇ ئېغىر يارىدار بولغاچقا ، بىر پارچە گۆشكىلا ئوخشىشىپ قالغان ئىدى . يارىلاردىن قان جىرتىلداپ چىقىۋا-تاتتى . پالۋان بىرلا كۈچەپ بوشنايى دېگەندە يەنە بىرىمۇ يوپۇرۇلۇپ كېلىپ تۇتۇۋالدى - دە ، چاققانلىق بىلەن كانىيغا ئېسىلدى ، يەنە بىرى مۇرىسىنى چىڭ مۇجۇپ تۆۋۇنگە نىقتىدى . پالۋان تەستە

بوشنىپ جان - جەھل بىلەن تىركەشكەن بولسىمۇ ، يارىلانغان پۇتى كۆچ بەرمەي ، دىڭگۈسلاپ يۈرۈپ ئېلىشىشقا توغرا كەلدى . شۇ ئەھۋالدا تۇرسىمۇ رەقىبى ئۇنى قايتا بېسىۋالالمىدى ، بەلكى پالۋان ئوتتۇ-رىدا كېمە ماچتىسىدەك تۇرۇۋالدى . ئىككىسىنى تۇتۇۋېلىپ بىراقلا كۆتۈرۈپ تاشلىۋەتمەكچى بولغاندا ، يارىلانغان ھەم ئوشۇقىدىن چىقىپ كەتكەن پۇتى بەرداشلىق بېرەلمەي قالدى . شۇنداقتىمۇ ئىككىسىنى يوتىسىغا مىندۇرۇپ كېمىنىڭ پولغا كۆچ بىلەن ئۇرۇۋېدى ، كېمىنىڭ شاللىرى غاراسلاپ كەتتى ، سۇلار ئەترايقا شالاقلاپ چېچىلدى . ئەمدى پالۋان پىچىقىنىڭ تەمىنى تېتىتىپ قويماقچى بولۇپ ، پۇتى بىلەن كېمە لېۋىنى تىرىگەن ئىدى ، يارىدار پۇتى قوناق شېخىدەك قاتلىشىپ كەتتى . شۇنداقتىمۇ چىشىنى چىشلەپ ئېلىشىپ ، ئىككى رەقىبىنى مەيدىسى ئارقا-لىق پولغا نىقتىدى . شۇ چاغدا رەقىبلەردىن بىرسى ئۇنىڭ تېگىدە يېتىپ تۇرۇپ پۇرسەتنى پايلاپ قولىغا بىرلا ئۇرۇپ پىچىقىنى چۇشۇرۇۋەتتى ۋە چاقىلىقلىق بىلەن كاپلا ئېلىپ پالۋاننىڭ قورسىقىغا تىقىۋەتتى . قاتتىق كۆچىنىش بىلەن زىيادە چىڭقىلىپ تۇرغان قورساق خۇددى پىشىپ يې-تىلگەن كۆكچى قوغۇنغا پىچاق ئۇرۇلغاندەكلا ۋاچچىدە يېرىلىپ كەتتى . ئۇچەيلەر شالاقتىدە تۆكۈلدى ...

پالۋان ھەددىدىن ئارتۇق جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكتىن ، ئۆزىگە ئەجەللىك تالاپەت يەتكىنىنى دەماللىقتا تۇيماي ، رەقىبلىرى بىلەن پومىداقلىشىۋەردى . ئۇ ، ئۇچەيلىرىنىڭ رەقىبلەرنىڭ قول - پۇتلىرىغا ئارغامچىدەك چىرمىشىۋالغىنىنى كۆرگەندىلا قارىنىڭ يېرىلغانلىقىنى بىلدى . ئۇنىڭسىزمۇ قانسىراش نەتىجىسىدە كۆزلىرى تورلىشىپ ، بېشى قېيىشقا باشلىغان ئىدى . تاشكۈل ئۇنىڭ ئاشۇ ھالدىمۇ جان تىكىپ ئېلىشىۋاتقىنىنى كۆرۈپ « پالۋىنىم ، ئاھ جېنىم ئىرىم » دەپ ۋارقىراپ تاشلىدى . ئېتىلىپ بارماقچى بولدىيۇ ، ئۆزىنىڭمۇ تالاپەت تارتىپ قېلىشىدىن قورقتى . ئۇمۇ خېلىلا ھالسىرىغان ئىدى . ھېلىقى ئەر - خو-تۇنلارنىڭ بېشىغا كەلگەن بالا - قازا ئۇلارنىڭكىگىمۇ كېلىش ئالدىدا

تۇراتتى . لېكىن ، نېمىلا بولمىسۇن ئەمدى سەۋر قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس ئىدى . كۆز ئالدىدا قارىنى يېرىلىپ ئۇچەيلىرى تامام سىرتقا چىقىپ كەتكەن بىر ئەر رەقىبلىرى بىلەن جان تىكىپ ئېلىشىۋاتسا قاراپ تۇرۇش ئادەم زاتىنىڭ ئىشىمۇ ؟ بۇ ھالنى كۆرگەن كەپتەرمۇ ئېچىنىۋاتقاندەك قىلاتتى . ئەقىللىق جانۋار ئۇچۇپ بېرىپ تەيمۇر بوۋايغا خەۋەر يەتكۈزۈشنى ئويلىدىيۇ ، قانخور دېگىز لاچىنى ئېسىگە كېلىشى ھامان ئىككىلىنىپ قالدى . تاشگۈل ئاچچىقىدا ئۇ ئىككىسىنى بوغۇزلۇۋەتمەكچى بولۇپ ئىنتىلگەندە ، پالۋان ئەنجۇر دەرىخى قاچىلانغان ساندۇقنى مەھكەم ساقلاشنى ئۆتۈندى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىنى بېسىۋالدى . پالۋان رەقىبىنىڭ قولىدىكى پىچاقنى بىسىدىنلا تۇتۇپ تارتقان ئىدى ، ئىككى تەرەپ قاتتىق تېرىكىشىش نەتىجىسىدە ئۇنىڭ ئالقان - بارماقلىرى لەختە - لەختە بولۇپ كەتتى . لېكىن ئۇ شۇنداىمۇ بولدى قىلماي ئاخىرغىچە تىركىشىپ ئاخىر پىچاقنى تارتىۋالدى - دە ، رەقىبىنىڭ كانىيغا تىقتى . لېكىن ، ئۇ قانسىراپ ھالسىزلىنىپ كەتكەنلىكتىن رەقىبىگە ئەجەللىك زەربە بېرەلمىگەچ ، رەقىبى بىر ئامالار بىلەن تېگىدىن قوپۇۋالدى . ئۇمۇ سۆرىلىپ يۇرگەن ئۇچەيلىرىگە دەسسىگىنىچە ئورنىدىن تۇردى ، ھەربىر قەدەم يۆتكىگەندە ئۇچەيلىرى دەسسىلىپ پاس - پاس ئۇزۇلەتتى . تۇرقى خۇددى كانارىغا ئېسىلغان موزايغا ئوخشىشاتتى ، پەقەت رەقىبى بىلەن ئېلىشىشلا تېخى تىرىك ئادەملىكىنى ئىسپاتلايتتى .

تاشگۈلنىڭ ئىككى رەقىبى تاراسلاپ تەگكەن تاياقلار زەربىدىن مۇكچەيگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇشتى . ئۇلار تاشگۈلنى بىراقلا ئۇجۇقتۇرۇش ئۈچۈن قارامىلارچە ئېتىلغان پۇرسەتتە تاشگۈل سالما تاشلاپ بىرىنى يىقىتتى - دە ، بىر قولىدا پىچاق بىلەن مۇداپىئەلىنىپ ، يەنە بىر قولىدا سالمىنى چىڭ تارتتى ، ئاندىن يىقىلىپ - قوپۇپ ئاران جېنى قالغان رەقىب قەددىنى رۇسلىغۇچە كانىيغا پىچاق تىقىپ كېمىنى قان بىلەن بۇلغىۋەتتى . شېرىكىنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن جېنىنى تىكىپ ئېتىلغان يەنە بىر رەقىب تاشلانغان سالمىدىن چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى

قاچۇرۇۋالدى . ئۆچەنلىكنىڭ مەھسۇلى بولغان بۇ خىل قىرغىنچىلىقلار ھېچكىمنى ئاياپ قويمايتتى .

پالۋان تېخىچە تىركىشۋاتاتتى . جەننەت مېۋىسىگە قاراپ تۇغۇلۇۋاتقان ئۇمىد ـ ئىشەنچ ئۇنىڭغا شۇنداق ئەقىلگە سىغمايدىغان جاسارەتنى ئاتا قىلىۋاتاتتى . ئۇ ، ساندۇققا ھەربىر قارىغىنىدا ئىمانى نۇرلۇنۇپ نىمجان تېنى كۈچكە تولاتتى . بىراق ، نىمجان دېگەن بەربىر نىمجان ـ دە ! ئۇ بارا ـ بارا ئۆزىگە ئىگە بولالمايۋاتقان بولسىمۇ ، يەنىلا « پۈتۈم يارىلانمىغان ، ئوشۇقىمدىن چىقىپ كەتمىگەن بولسا ... » دەپ ھەسرەتلىنەتتى . ئەمدى ئۇ قەددىنى رۇسلاشقا كۆزى يەتمەي تاشىگۈلگە :

ـــ ساندۇقنى دېگىزغا تاشلا ، تېز تاشلا ! ـــ دەپ بۇيرۇق قىلدى .

پالۋاننىڭ ھاياتلىق يولىدىكى ئۇمىدكە تولغان بۇيرۇقى شۇنچە جاراڭلىق ، ئەمما بوغۇق ئىدى . ئۇ تاشگۈلنى ئاخىرقى كۈرەشكە ئۇندەۋاتاتتى . ئۇنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەن تاشگۈل ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ساندۇقنى دېگىزغا تاشلاۋاتقاندا رەقىبى ئېتىلىپ كېلىپ ئېسىلۋالدى . پالۋان كاللىسىنى يانجۇبتىش خەۋپىنى ئېلىپ كېلىۋاتقان رەقىبىنىڭ توقمىقى بىلەن كارى بولمايۋاتقان ئۇ ساندۇققا ئېسىلۋالغان رەقىبىنى چىڭ تارتىپ تۇرۇۋالدى . تاشگۈل پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ساندۇقنى دېگىزغا تاشلۋالدى ، ئاندىن تاشگۈلمۇ سەكرەپ ساندۇقنى تۇتۇۋالدى . دولقۇن ئۇنى ساندۇق بىلەن بىللە ئېقىتىپ كېمىدىن يىراقلاشتۇرۇۋاتاتتى .

رەقىبلەر يەنە مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەيۋاتاتتى . ئۇلاردىن بىرى دېگىزغا سەكرىمەكچى بولغاندا پالۋان پۇتىغا ئېسىلۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ كېمە گىرۋىكىگە خۇرجۇندەك ئارتىلىپ قالدى . ئۇنىڭ باش قىسمى سۇدا ، ئايىغى كېمىدە بولۇپ ، بېشىنى كۆتۈرۈشكە ئامالسىز ھالدا تۇنجۇقۇپ جان تالىشىۋاتاتتى . رەقىبلەردىن يەنە بىرى پالۋانىنىڭ قولىنى

ئاجرىتىۋەتمەكچى بولغان بولسىمۇ ئاجرىتالمىدى . پالۋان يەنىلا رەقىبىنىڭ پۇتىنى قويۇۋەتمەي سۈدا تۇنجۇقتۇرۇۋەردى . ئۇ ھە دەپ پالاقلايتتى . رەقىب ئەمدى پالۋاننىڭ گەجگىسىگە پىچاق ئۇردى ، لېكىن پالۋان ئېپىرەنىشىمىدى ، بەلكى رەقىبىنىڭ پۇتىنى ئامبۇردەك چىڭ تۇتۇپ تۇرۇۋەردى . پالۋاننىڭ قوللىرى ئۇنىڭ پاچاق گۆشلىرىگە ئۆتۈشۈپ كەتكەن ئىدى . ئۇ پالۋاننىڭ ئۈدۈل كەلگەن يېرىگە پىچاق ئۇرۇۋېرىپ قېيما - يارما قىلىۋەتتى . پالۋان شۇندىلا بېشىنى كۆتۈرۈپ تاشگۈلنىڭ ئۆزى تەرەپكە قارىغىنىچە ئاھ ئۇرۇپ ئېقىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇ سانىدۇقنى مەھكەم تۇتۇۋالغان ئىدى . پالۋان ئەمدى خاتىرجەم بولۇپ ، كۆڭلىدە : « ئادەم ھامان ئۆلىدۇ ، ئەمما قانداق ئۆلۈشنى بەلگىلىۋالالمايدۇ » دېگەنلەرنى ئويلىدى ، ئاندىن ئۆز ئىشىدىن رازى بولغاندەك ، بايىدىن بېرى ئۆزى بىلەن قانلىق ئېلىشىپ چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ ئۇھ دېگۈدەك ماجالى قالمىغان رەقىبىگە قاراپ كۈلۈمسىرىدى ، ئاندىن تاشگۈلگە ئاۋازىنىڭ باريچە :

ـــ تاشگۈل ، ئاھ يۈرىكىم ، خاسىيەتلىك دەرەخنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن ئامان - ئېسەن ئېلىپ كەت ! چوقۇم ئېلىپ كەت،چوقۇم.....ـــ دەپ ۋارقىرىدى .

تاشگۈلنىڭ پالۋاننى تاشلاپ كېتىشكە كۆزى قىيمايتتى ، ئەمما ئەھۋال بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ئامال يوق ئىدى . تەقدىر - قىسمەت ئۆلارنى مۇشۇ يەرگىچە ئەر - خوتۇن قىلغان ئىدى . پالۋاننىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى تاشگۈلگە يەنە بىر قېتىم جاسارەت بەرگەن بولسا ، ئۆلۈمى ئاجايىپ قەتئىيلىك ئاتا قىلىش ئالدىدا تۇراتتى .

تاشگۈل پالۋان بىلەن قول پۇلاڭلىتىپ ۋىدالاشتى ، پالۋانمۇ جاۋابەن باش لىڭشىتتى . نەپىسى توختىماي تۇرۇپ ئايرىلىش ئۆلارغا ھەقىقەتەن قىيىن توختاۋاتاتتى . قورقۇنچلۇق دېگىز بۇ ئايرىلىشنى تېخىمۇ

دەھشەتلىك تۈسكە كىرگۈزمەكتە ئىدى .

ئېغىرلىقنىڭ ھەممىسى كېمىنىڭ بىر تەرىپىگە مەركەزلەشكەندە ، كېمىگە خۇرجۇندەك ئارتىلىپ قالغان « قاراقچى » قاتتىق بىر يۇلقۇنۇۋېدى ، كېمە قىيسايدى . بۇنىڭ بىلەن كۈچلۈك دولقۇننىڭ كۆتۈرۈلۈشى تەڭ كېلىپ كېمىنى دۈم كۆمتۈرۈۋەتتى . كېمىدىن ساق چىقىپ كەتكىنى پەقەتلا كەپتەر ئىدى .

ساغلام تەنلەر

تاشگۇل توختماي چقىۋاتقان بوراندا شددەتلىك دولقۇنلار بەـ لەن ئېلىشىپ ، دەم ئۆرلەپ ، دەم پەسلەپ ئىلگىرىلەۋاتاتتى . شۇنچە ھەيۋەت ھەم سۇرلۇك دېڭىزدا ئۇنىڭ بىردىنبىر ھمايىچىسى ئاشۇ ساندۇق ئىدى . بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىغىنىدا قورقۇنچلۇق ۋەقەلەر ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇيتتى . شۇ تاپتا ئۆزىنى دېڭىزدا ئەمەس ، بەلكى ھايات ـ ماماتىنى بىر قىلغا باغلاپ ئۇچۇرۇپ ـ لەيلىتىپ ئەكېتىۋاتقان مۇئەللەقتە ھېس قىلاتتى . ئاسمان ۋە دېڭىز توختماي پىرقىرايتتى . ئۇ دولقۇنلار ئىچىدىن بۇرۇغۇنلارغا چىققاندا ئۆزىنى گويا بۇلۇتلار ئارىسىدا پەرۋاز قىلىۋاتقاندەك سېزەتتى ، تۆت ئەتراپىغا ھەرقانچە قارىغىنى بىلەنمۇ دېڭىزـ نىڭ پايانىنى كۆرەلمەيتتى . پايانسىز دېڭىز ئۇنىڭغا كەڭ قۇچاق ئاچقان ئىدى . ئەمەلىيەتتە ئۇ چېلىشقا چۈشكەن رەقىبىنى باسالمايۋاتقاندەك ، دېـ ڭىزنى رەقىبى سانايتتى . ئەمما ، بۇ رەقىب شۇنچە چوڭ ۋە كۈچلۈك بولسىمۇ ئۇنى يۇتۇۋېتەلمەيۋاتاتتى ، بەلكى كىچىككىنە تۈز شۇنچە سۇنى شاكىراب قىلىۋەتكەندەك ئۇمۇ دېڭىزغا تېتىماقتا ئىدى . قەيەرگىلا قارىسا پايانسىز سۇ ، ئۆزىنىڭ بىر ساندۇققا ئېسىلىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرەتتى ، كۆزىنى نەچچە قېتىم يۇمۇپ ـ ئاچسىمۇ ئەمەلىيەت يەنە ئوخشاش ئىدى . پەقەت ئۆزىنى چاقماق دەرياسىدا كېتىۋاتقاندەك ، ئازراقلا بەرداشلىق بەرسە ئاتا ـ ئانىسى ، يۇرتداشلىرى بىلەن كۆرۈشىدىغاندەك ھېس قىلاتتى . چاقماق دەرياسى كۆكنى تىرىگەن تىك چوققىلاردىن چاقماقتەك گۈلدۈرماما بىلەن چۈشۈپ ، سۈيى شۇنچە تېز ، شۇنچە ھەيۋەت ئاققاچقا شۇنداق ئاتالغان . ئۇ ئۇلغىيىپ تاغلار باغرىدىن جىلغا ھاسىل قىلغان ،

تاشلىق ۋادىغا لاتقا تاشلىغان ، ئاخىرىدا يۇرتنى قىستاپ تۇرغان دېڭىزغا قۇيۇلغان ... زۇمرەتتەك سۈپسۈزۈك ئاسمانىنىڭ شاھى ئالتۇن قۇياشنىڭ تالا - تالا نۇرلىرى بۇ زېمىننىڭ ئاجايىپ رەڭدارلىقىنى كۆز - كۆز قىلىسا ، جەننەتكە ئەندازە مەئىشەتلىك باغلىرىدىن تارىغان پۇراقلار دىماغنى يارىدۇ . ئۆزگىچە ئۇسلۇبتا بەس - بەس بىلەن قوپۇرۇلغان كۆركەم ئۆيلەر ئالدىدىكى تېرەك بوستانلار ياسداق ئىمارەتلەرنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشىدۇ . تاغار - تاغارلاردا يايمىدالغان ئاشلىقلىرى ئۇنچە - مەرۋايىتنى ئەسلەتسە ، قوغۇن - تاۋۇز ۋە كۆكتاتلىرى باشقا ئىقلىملارغا رەشك ئوتى ياقىدۇ .

تاشگۈلنىڭ ئىشكى ئالدىدا چوڭ كۆل بار ئىدى ، چۆرىسىدە ئاق ئۆجمىلەر قاتىپىپ تۇراتتى . پاكىز سۈپۈرۈلۈپ سۇ چېچىلغان قاتتىق يەرگە قۇشقاچلار ئۇجمە تاشلايتتى . شوخ قىزلار يوغان داستىخانلارنى تۇتقىنىچە ئۇجمە ئېغىتۇاتقان يىگىتلەرگە سۆز تاشلايتتى ... شاخلارنىڭ ئۇچىغا قۇشلاردەك قونۇۋالغان كەپسىز بالىلار مەي باغلاپ پىشقان ئۇجمىلەرنىڭ ئەڭ بوردەكلىرىنى يەيتتى . بەزىلەر تەمرەتكىلىرىگە ئۇجمە سۇركەيتتى ، ئۇلار « بۇنداق قىلسا ھەرقانچە جاھىل تەمرەتكىمۇ ئۇجمە تۆكۈلگەندەك تۆكۈلۈپ ساقىيىدۇ » دېيىشەتتى . « يېڭى ئاش » ھېسابلىنىدىغان ئۇجمىگە ئېغىز تەگكەن قېرى - چۈرىلەر ئۇششاق - چۇششەك ئاغرىقلاردىن خالىرىچ تېپىپ ، ئىشتىھاسى ئېچىلىپ قالاتتى . مانا بۇ يېڭى مېۋىگە ئېغىز تەگكەنلىكنىڭ خاسىيىتى ئىدى . بۇ يۇرتتىكىلەر ئەتىيازدا قىشىچە گەمىلەردە ساقلىغان قوغۇنلارنى ئېتىز بېشىدا يەپ ئۇرۇقنى تېرىيتتى .

تاشگۈلنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى ئېرىقتا كېچە - كۈندۈز سۇ ئۆكسىمەيتتى . ئېرىق قايماقتەك قۇملار بىلەن تولغاندا ، كىشىلەر سۇنى توختىتۇېتىپ ، بەس - بەستە قۇم چىقىرىشاتتى . شوخ بالىلار قۇمدا ئېغىناپ ئويناپتتى ، تاغ ، شەھەر - قەلئەلەر بىنا قىلاتتى . ئاتلىق سەركەردىلەرنى ، يالماۋان - قىلىچلىق سەرۋازلارنى دوراپ ، بىر - بىرلىرى

بىلەن تۇتۇشاتتى . بۇ ، ئۇلارنىڭ يۇرەكلىك ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىلىق ئىدى . قىسقىسى ، ئۇلارنىڭ سەبىيلىكتىكى ئارزۇ - ئىستەكلىرى مۇشۇ قۇمدا ھاسىل تېپىپ ، ساغلام چوڭ بولۇشىدا مۇھىم رول ئويناياتتى .

يۇرتنىڭ يىراق چېتى قاتمۇقات تاغلار بىلەن ئورالغان بولۇپ ، ئاز تېپىلىدىغان ئەتىۋارلىق ياۋايى ھايۋانلار بار ئىدى ، تۇرلىرىنىڭ كۆپلۈكى ئۇۋغا ئىشتىياقى بار ھەرقانداق ئادەمنى جەلپ قىلاتتى . خەتەرلىك تاغ - داۋانلىرى ئادەمنى ھەقىقىي ئادەم قىلىپ چىقاتتى . ھەر خىل ئەتىۋارلىق تېرىلەردە ئىشلەنگەن جۇۋا ، ياقا ، تۇماقلار قىز - جۇۋانلارنى نازىنىن - پەرى پەيكەرلەرگە ئايلاندۇرۇۋېتەتتى . يىگىتلەر ئۇۋغا ئاتلىنىشتىن بۇرۇن ئاتلارنى خىللىشاتتى ، قوراللارنى يېتەرلىك تەخلىشەتتى ، ياراملىق تايغانلارنى ئېلىۋېلىشاتتى . بۇركۈت - قارچىغىلارنى قۇشىپىشىغا قوندۇرۇپ سۈر - ھەيۋەت بىلەن يۇرۇپ كېتىشەتتى . بوۋاي - مومايلار قىزغىن تەلەكلەر تىلەپ ئۇزىتىپ قېلىشاتتى . يىللار ئۇلارنىڭ چاچ - ساقاللىرىنى كۈمۈش رەڭگە كىرگۈزۈپ قېرىتقىنى بىلەن ، يۈرىكىنى ، روھىنى قېرىتالمىغان ئىدى .

قىران يولۋاس يىلان باغرى تاغ يوللىرىدا ئېتىنى تاراسلىتىپ كېلىۋاتاتتى ، ھەمراھلىرى كەينىدىن تاپ بېسىپ كېلىشەتتى . ئاتنىڭ تۇيىقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزانلار ئۇلارنىڭ كېلىۋاتقانلىقىدىن يۇرتقا بەلگە بېرەتتى . ئۇلارنىڭ قارىسى قويۇق توپا - چاڭلار ئارىسىدا كۆرۈنۈشى ھامان بولىغا تۆت كۆزى بىلەن قاراپ تۇرغانلار : « كەلدى ، كەلدى ! » دېيىشىپ ، ئۇششاق باللاردىن تارتىپ ئالدىغا يۈگۈرۈشتى . تەقەززالىق ئىلكىدە كۈتۈپ تاقىتى تاق بولغان « قوشۇن » ئۇيىدەك توپىلارنىڭ تاناۋىنى تارتىپ مەھەللە — مەنزىلگە يەتتى . چەۋەندازلار يۇرەك پارىلىرىنى كۆرۈپ ئاتلىرىنىڭ تىزگىنىنى تارتىشتى . شاش ئاتلار ئۆرىدەپ تۇياقلىرى بىلەن توپىلارنى تىلغاپ تەستە توختاشتى . ئەمما ، دۈكۈرلەپ بىر ئىزدا تۇرالمايۋاتاتتى . شۇنداقتىمۇ چەۋەندازلار بىردىن كىچىك بالىنى ئالدىغا ئېلىپ مېڭىشتى . باللارنىڭ

قىزىقسىنىپ سورىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىپ ، چۈچۈك گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ قالغىنىنى بىلمەي قېلىشتى .

ئۇلارنى تەقەززا بولۇپ كۈتۈپ تۇرۇشقان بوۋاي - مومايلار ھال - ئەھۋال سوراشتى ، ئۆز قوللىرى بىلەن ئۇسسۇلۇق سۇنۇشتى . بىر - بىرىنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈشۈپ « قىستا - قىستاڭ » ئويناۋاتقان قىز - جۇۋانلار يىگىتلەرگە تەلمۈرۈشۈپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشەتتى ، يۈزلىرىنى توسۇپ كۈلۈشەتتى . گۈزەل قىزلارنىڭ نازۇكەرەشمىلىك قىلىقلىرى ئۇچى يىگىتلەرنىڭ قەلبىگە تەڭداشسىز شېرىن ھارارەت بېغىشلايتتى . قايسى يىگىت ئۇدىن كۆپ ئولجا ئېلىپ قايتقان بولسا ، قىزلار ئۇنىڭ ما-ھارىتىگە قايىللىقىنى بىلدۈرۈشەتتى ، چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈشەتتى . يىگىتلەرمۇ قولى گۈل كەشتىچى قىزلارغا ھەۋەس قىلە-شاتتى . ئۇلار ئۆز ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن كۆڭۈل ئۈتۈشاتتى . مانا بۇ ئۇلارنىڭ ئەڭ نازۇك يۇرەك قاتلىمىغا يوشۇرۇنغان شېرىن تۇيغۇلار ئىدى .

ئۇۋچىلار كۆلىنىڭ يۇقىرى قاسىنقىدىكى قاپاق تېرەكنىڭ ئالدىدا ئاتتىن چۈشتى . يولغا قاراپ تۇرغانلار دەررۇ كېلىپ ئۇچىسىدىكى توپا - تۇمانلارنى قاقتى . قىزلار يېقىنلىششقا پېتىنالماي قىيا بېقىپ تۇرۇشتى . ئۇلاردىن بەزىلىرىنىڭ يۈزى ئوت ئېلىپ ئانارەك قىزاردى . كۆل ئالدىدىكى تاۋدان ئاراچلىق ئىشىك قىران يولۋاس قورۇسىنىڭ ئىدى . ئۇ ئاتتىن چۈشكەندە كۈمۈش بىلەن زىننەتلەنگەن ئېگەردىن كۆكۈش نۇر چاقناپ كەتتى . ئەتراپتىكىلەر ئىچ - باغرى ئېلىۋېتىلىپ يېنىكلىتىلگەن ئولجىلارنى قىران يولۋاسنىڭكىگە قول - قول توشۇشتى .

تاشگۈل بايا دادىسى قىران يولۋاسنىڭ ئالدىغا ئوغلاقتەك قىيغىتىپ چىقىقان ئىدى ، قىران يولۋاس ئۇنى دەس كۆتۈرۈپ ئۈچ پىرقىرىتىپ دەسسىتىپ ، ئاندىن پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدى . ئۇلار ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىشىگە رەڭمۇرەڭ گۈللەرنىڭ ئارىلاشما خۇش پۇرىقى دە-مىغىغا گۈپپىدە ئۇرۇلدى . ئاپئاق گەجلەنگەن پېشايۋاننىڭ گۈل ئويۇلغان ياغاچلىرى قىيپاش كۆرۈنۈپ تۇراتتى ، ھاراق ۋە ناۋاسىدىكى گۈللەر

شاختىن هازىرلا ئۇزۇلگەندەك جەلپكار ئىدى . تۇخۇمنىڭ ئېقى بىلەن گەج مەلھەم قىلىنىپ سۇۋالغان تاملار نەچچە ئاتىنىڭ ئۆمرىنى ئۆتكۈزگەنىگە قارىماي تۇنۇگۈنكىدەكلا پارقىرايتتى . كاھىشنىڭ رەڭلىرى توق ۋە ئوچۇق ئىدى .

قىران يولۇاس تاشگۈلنى ئوغۇلچىلاپ باققان ئىدى . چۈنكى ئۇ ، مۇشۇ بىرلا پەرزەنت كۆرگەن بولۇپ ، ئالدى - كەينىدە يوق ئىدى . شۇڭا ، ئاتىسى تاشگۈلنى كىچىكىدىنلا « ئوغلۇم » دەپ چاقىرىپ ئادەتلەندى ، 10 ئوغۇلغا بەرگۈسىز ياراملىق ئادەم قىلىشقا ئەھدە قىلدى . تاشگۈلمۇ ئاتىسىنىڭ ئارزۇسىغا يارىشا ئۆسۈپ يېتىلىشكە باشلىدى . دادىسى تاشگۈلنى 10 ياشقا كىرگەندىن باشلاپ ئوۋغا بىللە ئېلىۋالىدىغان بولدى . ئۇ دادىسىغا بەكمۇ ئىجىل ئىدى ، ئوۋغا چىققاندا ئاتقا مىنىۋېلىپ مەھەللىنى بىر ئايلاندۇرغاندىن كېيىن ئېلىپ ماڭاتتى . ئۇ دادىسىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ قۇشبېشىغا مەھكەم ئېسىلىۋالاتتى . يىلىك ياغىچى دەستىلىك يىلانسىمان قامچىنى شىلتىپ ئويناياتتى .

قىران يولۇاس تاشگۈلگە تۇلكە ، بۆرە تېرىلىرىدىن ياقىلىق جۇۋا ، تۇماق تىكتۇرۇپ بېرەتتى . تېرىك توشقان ، كېيىك ئوغلاقلىرىنى ئۆۋلاپ كىيىپ قوتان ياكى باغقا قاۋاپ بېرەتتى . تاشگۈل ئۇلارنى قوغلاپ ئويناياتتى . بۇ چېنىقىش ئۇچۇن ئوبدان پۇرسەت ئىدى . كۆپ ۋاقىتلىرىنى بۇ جانىۋارلار بىلەن ئۆتكۈزۈپ ، ئۇلار سەكرىسە سەكرەيتتى ، يۈگۈرسە يۈگۈرەيتتى ، ئۆزئارا چىقىشىپ كەتكەن ئىدى . قىران يولۇاس يەنە تاشگۈلگە ئېگىزگە چىقىشنى ئۆگىتىش ئۈچۇن ، ياخشى كۆرىدىغان قۇش بالىلىرىنى تۇتۇپ كېلىپ سۆگەت ياكى قارىياغاچنىڭ ئۇستىگە ئېلىپ قويياتتى . تاشگۈل ئۇنى ئالىمەن دەپ يامىشىپ چىقاتتى . بۇنداق چاغلاردا يىقىلىپ چۈشىدىغان ، بەدەنلىرى سۈرۈلۈپ يارىلىنىدىغان ئەھۋاللارمۇ بولۇپ تۇراتتى . تاشگۈل تېرەكلەرگە يامىشىپ يۇرسە ، كىشىلەر ئىچىدە قىران يولۇاسنى مازاق قىلاتتى ، ئەمما ئاغزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالمايتتى . قۇرداشلىرىدىن بەزىلىرىلا چاقچاق تەرىقىسىدە : « تاشگۈل دېگەن قانداق

قىلغىنىڭ بىلەنمۇ قىز ، ھامان خەقنىڭ ئادىمى » دېيىشەتتى . ئەمما ، قىران يولۇاس بۇنىڭ ئەكسىچە قارايتتى . دېمىسىمۇ تاشكۈل دادىسىنىڭ تەربىيىسىدە ئوغۇللارغا خاس مىجەزنى ئۆز ھەرىكىتىدە ئەكس ئەتتۈرىدىغان مۇستەقىل خاراكتېرنى يېتىلدۈرگەن ئىدى .

ئۇۋدىن قايتقان قىران يولۇاس ئاتخانىغا ئاتنى يېتىلەپ ماڭغاندا، تاشكۈلمۇ ئارقىسىدىن كىرىپ « ئاتنى ئۆزۈم سوۋۇتىمەن » دەپ تۇرۇۋالدى . ئەمما ، قوزۇقنا ئۇنىڭ بويى يەتمەيتتى . ئۇ ھە دېسە قۇربى يەتمەيدىغان ئىشلارنىمۇ قىلمەن دەپ تۇرۇۋالاتتى .

قىران يولۇاس كۈلۈپ كېتىپ ئېيتتى :

ـــ سەندە مۇستەھكەم ئىرادىلا بولىدىكەن ، ئۇسۇل ـ چارە دېگەن بەربىر تېپىلىدۇ .

تاشكۈل دادىسىنىڭ گېپىنى ئۆز ئېغىز بويىچە چۈشەندى . دادىسى تاشكۈلنى كۆتۈرۈپ تۇرۇشى بىلەن ئاتنىڭ يۇگەن تانىسىنى قوزۇققا قىسقا قىلىپ باغلىدى . ئاتنىڭ تۇمشۇقى يۇقىرىغا قارىتىپ باغلانسا سوۋۇتقانلىق بولىدىغانلىقىنى تاشكۈل دادىسىدىن سوراپ بىلىۋالغان ئىدى ، ئاندىن دادىسى ئۇۋ ئولجىلىرىنى كۆتۈرۈپ مېڭىۋىدى ، تاشكۈل پىلتىڭلاپ بېرىپ ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچتى . ئۇۋ قوراللىرىنى ئېسىپ قويىدىغان تامغا ئېيىق تېرىسى مىخلانغان بولۇپ ، تاپىنى تېرە بىلەن بىللە ئىدى ، ئۆتكۈر تىرناقلىرى رەڭبەڭگە خىرىس قىلىۋاتقاندەك قورقۇنچلۇق كۆرۈنەتتى . شۇ تۇرقىدا ئۇ غار ئېغزىدا بىرەر ئولجىنى ماراپ ياتقاندەكلا تۇيغۇ بېرەتتى . ئېيىق تېرىسىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بۇغا مۈگىزى ، تاغ سېغىزخىنى ۋە ئىپار ئىسقىلىق ئىدى ؛ سول تەرىپىگە تۈلۈمچىلاپ سويۇلغان تۈلكە ـ سۇغۇر تېرىلىرى ئېسىلغان بولۇپ ، بەئەينى توپلىشىپ تۇرغان تىرىك تۈلكىلەرگە ئوخشىشاتتى . ئىشىككە يېقىن قوزۇقتا ئوقيا بىلەن كامان ، پەستە ياغاچ قاپقانلار تۇراتتى . زاپاس ئېگەر ـ جابدۇقلارمۇ قوزۇقلارغا ئۆز تەرتىپى بويىچە ئېسىپ قويۇلغان بولۇپ ، لازىم بولغاندا ئېلىپ ئىشلىتىشكە قۇلاي ئىدى . قىران يولۇاس تاشكۈلنىڭ قولىدىكى تۈلكە تېرىسىنى ئېلىپ

تېگىشلىك جايغا قويدى ، ئاندىن تاشگۈل دادىسىنىڭ بۇركۈتنى جايلاش-
تۇرۇشىغا قاراپ تۇردى .

قىران يولۋاس ئىشلىرىنى تۈگىتىپ پېشايۋان ئالدىغا كېلىشىگە ئالتۇن خۇشبۇي مىس ئاپتۇۋىدا سۇ ئېلىپ چىقتى . ئۇ يارىشىملىق ھەم پاكىز كىيىملىرىنى كىيۋالغان بولۇپ ، تېنىدىن خۇش پۇراق كېلىپ تۇراتتى ، ئۇ گۈل - گىياھ ، مېۋە شەربەتلىرىدىن ئۆزى ئىشلىۋالغان خۇشبۇي سۈيۇقلۇقنى كىيىمگە چېچىپ يۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ ماڭغان جايدىن خېلىغىچە خۇش ھىد كەتمەيتتى . شۇڭا كىشىلەر ئۇنى «ئالتۇن خۇشبۇي » دەپ ئاتاشقان ئىدى .

قىران يولۋاس بۈگۈن ئۆزگىچە خۇش ھىدنى سېزىپ ، خوتۇنىغا شۇنداقلا قارىۋىدى ، كۆزىگە ئوت كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇ ھېسسىياتىنى تەستە بېسىۋالدى . سۆيۈملۈك خوتۇنىنىڭ بۇ تۇرقى ھەم ئۆزگىچە يات جىنس پۇرىقى قىران يولۋاسنىڭ ھارغىنلىقىدىن ئەسەر قويمىدى . كېلىشىملىك بۇ ئايال ئېرىنى ياخشى كۆتۈپ ، ئۆزىگە مايىل قىلىشنى ئوبدان بىلەتتى . خوتۇنلۇق بۇرچىنى ياخشى ئادا قىلاتتى . ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىلا ئەمەس ، ئىچكى دۇنياسىمۇ ئاجايىپ گۈزەل ئىدى . قىران يولۋاسنىڭ ئالدىدا ھەرگىزمۇ قوپال ، كۆڭۈلسىز گەپلەرنى قىلمايتتى . ئۇ ھەرقانداق ئايال زاتىنىڭ ئۆز ئېرىنى ئاشۇنداق جەلپ قىلىشىنى ، ئۇسسىغان كۆڭلىنى قاندۇرۇشنى ئارزۇ قىلاتتى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، ئايال ئەر ئۈچۈن ، ئەر ئايال ئۈچۈن يارالغان ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆڭۈللۈك ئائىلە تۇرمۇشىغا يۇرتتىكىلەردىن ھەۋەسلەنمەيدىغىنى يوق ئىدى .

قاش قارايغاندا چوڭ ھويلا « ئولجا كېچىلىكى » گە كەلگەن ئەر - ئاياللار بىلەن تولدى ، ئاتا - ئانىلىرىغا ئەگىشىپ كەلگەن بالىلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى . يۇرتنىڭ قائىدىسى بويىچە ھەر قېتىم ئوۋدىن قايتقاندا نۆ-ۋەتچىلىشىپ مۇشۇنداق سوروڭ ئۇيۇشتۇرۇلاتتى . بىر تەرەپتە شورپا قايناۋاتاتتى . بىر تەرەپتە كاۋاپدانلارغا ئوت يېقىلدى . سازەندىلەر شوخ

پەدىلەرگە چېلىشقا باشلىدى . قول - پۇتى قىزىغان ئەر - ئايال ياشلار ئۇسسۇلغا چۈشتى . بىر چەتتە ياشانغانلار ئۆز پاراڭلىرى بىلەن كۈلكە - چاقچاقلارنى قىزىتىپ كۆڭۈللىرىنى ئاۋۇندۇرۇۋاتاتتى . ئوۋ ئۇسسۇلى ئەۋجىگە چىققاندا ھەممەيلەننىڭ دىققىتى مەيدانغا مەركەزلەشتى . بۇ خىل سەنئەت روھنى ئۇرغۇتۇش رولىنى ئويناياتتى .

تاشكۈلمۇ كىچىك پېتى تۇرۇۋەرمىدى . ۋاقىت كارۋىنى ئۇنى يېتەكلەپ ، ئۆزى ئاتقا مىنەلىگۈدەك قىلىپ ئۇلگۇردى . بىر قېتىم ئۇلار ئوۋدا تۇتقان ئولجىلارنى ئېلىپ كېلىۋېتىپ ، قىرلىرىدىن شور ئۆرلەپ تۇرغان بىر ئېكىنزارلىقتىن ئۆتتى . ئېتىزلارنى يانتاق ، قومۇش باسقان بولۇپ ، ئارىلىرىدا قوغۇن - تاۋۇزلار ماراپ تۇراتتى . دادىسىنىڭ كەينىدىن ئىز بېسىپ كېلىۋاتقان تاشكۈل بىردىنلا ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى . ئىگىسى يوقتەك ياتقان بۇ نېمەتلەر ئۇنىڭ ھەيرانلىقىنى قوزغاپ ، چاكىنغان تامغىنى قىچىشتۇرغان ئىدى . ئۇ ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئاتىسىنى چۈشۈپ ، كۆز ئالدىدىكى پىشىپ يېتىلگەن قوغۇندىن بىرنى ئۈزمەكچى بولدى .

ـــ ھاي ، ئۆزۈڭنى بېسىۋال !

تاشكۈل ئىتتىنىڭ قولىنى تارتتى ۋە بۇرۇلۇپ دادىسىغا قارىدى :

ـــ دادا ، بۇ ...

ـــ سەن بۇياقلارغا تۇنجى كېلىشىڭ ، ـــ دېدى قىران يولۋاس ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ ، ـــ بۇ قوغۇنلار ھەققىدە چۈشەنچەڭ يوق .

ـــ قارىغا ، لەۋلىرىم قۇرۇپ گەز باغلاپ كەتتى ، ماقۇل دەڭچۇ ، بىرنى ئۈزۈپ يەيلى .

ـــ سوراپ يېگەن تەشۋىشسىز بولۇر .

ـــ شۇنچە كۆپ قوغۇن - تاۋۇزدىن بىرەرنى يەپ قويغانغا تاغ ئۆرۈلۈپ چۈشەرمىدى ، دادا .

ـــ ئوغلۇم ، ئىنساپ بىلەن يۇرت مەمۇرچىلىقتۇر .

ـــ بۇ ئانچىكى ئىشقۇ ، دادا ؟

ـــ گەپ بىر قوغۇننى ئۈزگەنلىكتە ئەمەس ، سەممىيلىكتە .
ـــ ئاق كۆڭۈللۈكىمزنى ئىپادىلەيمىز دەپ ، چۆلدە قاق بولساق توغرا قىلغان بولمىمزمۇ ؟
ـــ گىيزى كەلگەندە ئاچلىققىمۇ ، تەشنالىققىمۇ چىدىغاندا ھەقىقىي ئوۋچى بولغىلى بولىدۇ . بىرەر ئولجىنى تۇتۇش ئۈچۈن بىرقانچە كۈنلەپ مىدىر ـ سىدىر قىلماي سەۋر ـ تاقەت بىلەن كۈتۈشكە توغرا كېلىدۇ . سەۋر قىلالمايدىغان ئادەم نەدىمۇ ھەقىقىي ئوۋچى بولالىسۇن . بۇنى يالغۇز ئوۋ ئىشلىرىغىلا ئەمەس ، ھەممە ئىشقا تەتبىقلاشقا بولىدۇ .
ـــ گىپىڭىزغۇ توغرا ، دادا ، قوغۇنلارنى كۆزۈم كۆرۈپ قالغاچقا ، تەشنالىقىم ماڭا باقمايۋاتىدۇ .
ـــ تېخى ئىككى كۈن ئاۋۋال سۇ ئىچكەنتىڭغۇ ، مەن سۇ ئىچمىگىلى قانچە كۈن بولدى بىلەمسەن ؟ ئادەم ئۆزىنى كۆندۈرۈشنى بىلىشى ، ئالاھىدە ئىقتىدار يېتىلدۈرۈشكە تىرىشىشى كېرەك . ھەي ، سەنزە . . .
ـــ بۇندىن كېيىن ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن . مۇشۇ بىر قېتىملا ...
ـــ ئوغلۇم ، جاھىللىق قىلما . بىز ئاق ئۈستىخانلار نەسلىدىن . « سوراپ يېيىسەك تاشمۇ تەڭگە سىكىدۇ ، سورىماي يېگەن گۆشمۇ تۆشنى تېشىپ چىقىدۇ » .
ـــ دادا ، يانىتاققا ئۇلانغان بۇ قوغۇندىن بىرنى يەيلىچۇ ، بۇ ھەقتە ساۋاتىم يوق ئىدى ، مۇشۇ مۇناسىۋەتتە ئۆگىنىۋالاي دەيمەن .
قىران يولۋاس تاشگۈلنىڭ « ئۆگىنىۋالاي » دېگەن گېپىگە بىرنېمە دېيەلمىدى . چۈنكى ، ئىلگىرىدىن تارتىپ تاشگۈلنى « ئۆگىنىمەن » دېگەنلىكى ئىشتىن توسقىنىنى بىلمەيتتى . بىراق ، قوغۇننى سورىماي ئۈزۈشكە قەتئىي بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ تۇرۇپ قالدى . ئاخىر بۇنىڭغىمۇ چارە تاپقاندەك بولۇپ ، ئېيتتى :
ـــ قوغۇنلارنى بېسىۋالغان ئاۋۇ قومۇشلارنى كۆردۈڭمۇ ؟
ـــ بۇ جاڭگال بولغاندىكىن ...

ـــ قوغۇنلارنى بېسۋالغان ئاشۇ قومۇشلارنى يۇلۇۋەتكەندىن دېيىن قوغۇندىن بىرنى ئۈزۈپ يەيلى ، بولامدۇ ؟

ـــ ھەي دادا ، ھەي دادا ، بوپتۇ ، دېگىنىڭىزدەك بولسۇن .

نېمىلا دېگەنبىلەن ، تاشگۇل دادىسى ئېيتقان گەپلەرنىڭ چوڭقۇر مەنىسىنى چۈشەنگەن ئىدى . دادا ـ بالا ئىككىيلەن قومۇشلارنى يۇلۇشقا كىرىشىپ كەتتى . بىرەر ھارۋا كەلگۈدەك قومۇش يۇلغاندا تەشنالىقى تېخىمۇ كۈچەيدى . ئۇلار قومۇشتىن ئادالانغان قوغۇنلۇققا قاراپ ئەمگىكىدىن رازى بولۇشتى .

ـــ مانا ئەمدى قىلغان ئەمگىكىمىز بەدىلىگە قوغۇندىن بىرنى ئۈزۈپ يېسەك بولىدۇ .

ئاتا ـ بالىنىڭ كۆڭلىدە تەييارغا ھەييار بولۇشقا ياتىدىغان قىلچە-لىك شەك قالمىدى . ئۇلار دىللىرى يورۇق ھالدا قوغۇندىن بىرنى ئۈزۈپ ، ئىككى كاسا قىلىپ يېيىشتى . تاشگۇل دادىسىغا بۇ قوغۇننىڭ ئانچە چوڭ ئەمەسلىكىنى ، ئەمما ئاجايىپ تاتلىق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى . ئۇنىڭچە بولسا يەنە بىر ـ ئىككىنى يېگۈسى بار ئىدى .

ـــ دادا ، بۇ قوغۇن ـ تاۋۇزلار كىمنىڭ ؟

ـــ قانداق دەيسەن ؟

ـــ كۆرۈشەيلىمكىن دېگەن .

ـــ مەن ئۇ ئىشلىرى بىلەنلا بولۇپ كەتكەچكە ، بۇنى ئۇقمايدىكەنمەن .

ـــ ئۆيى ئانچە يىراق بولمسا كېرەك ، ھە دادا ؟

ـــ شۇنداق ، بىز ماڭايلى .

ئۇلار ئاتلىرىغا مىندى ، قوغۇنلۇقتىن ئەگىپ ئۆتتى ، دۆڭگە چې-قىپ بىر بوستانلىقنى كۆردى . بوستانلىققا يېقىنلاشقاندا ، ئىشكىتەك ، تۇۋاقتەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان شور ـ تۇزلارنىڭ بوستانلىقنى بىر تەرەپكە قىستاپ قويغانلىقى مەلۇم بولدى . بوستانلىق تېنى تۆمۈر رەڭ ، ياپرىقى كۈمۈش تەڭگىدەك ، ئالتۇن چېچەكلىك رەت ـ رەت جىگدە دەرەخلىرى-

دىن ھاسىل تاپقان بولۇپ ، شورتاڭلىق ئۇنى بۇ زېمىننىڭ ئۆگەي بالىسىدەك مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ تۇراتتى .

ئۇلار بوستانلىقنى بىر ئايلىنىپ كىرىدىغان ئىشكنى تاپتى . يولـنىڭ ئىككى قاسىنقىغا تال قويۇلغان بولۇپ ، بېدىش بولۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى ، ئاق مۇناقى ، ئاتباغرى ئۇزۇملەر مەرۋايىتتەك يالتىرايتتى . سىرتـتىن قاراشقىلا ياخشى باشقۇرۇلغان ، باي ئائىلە ئىكەنلىكى بىلىنەتتى . دەرۋازا داغدام ئوچۇق ئىدى ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ياغاچ رىشاتكىلىق گۈللۈك دەرۋازىدىن پۈت ئىلىشقىلا كۆزگە تاشلىناتتى . گۈللۈك ئۈستىگە ئۆچ قەپەس ئېسىلىق بولۇپ ، بىرسىدە كەكلىك« تاغقا باق! تاغقا باق!...» دەپ توختىماي سايراۋاتاتتى ، سايراش ئارىلىقىدا قەپەسكە ئۆزىنى ئۇرۇپ ، قەپەس چوكىلىرىنى ئاچچىق ـ ئاچچىق چوقۇيتتى ، يوچۇقلاردىن بېشىنى تىقىپ يۇلقۇناتتى . شۇ سەۋەبتىن تومشۇق ئەتراپى ۋە بېشى يېغىر بولۇپ كەتكەن ئىدى . كەكلىك بىرەدەمدىن كېيىن توختاپ ، تاغ تەرەپكە قارىغىنىچە « چۇك ـ چۇك » قىلدى . ئۇنىڭ پوكان قىسمىمۇ قىپقىزىل ئىدى . قارىغاندا جېنىغا جازا بولۇۋاتقان بۇ قەپەستىن قۇتۇلۇشنى ئىستەيتتى . ئۇ ھەدەپ تاغقا قارايتتى ، قارىغاندىمۇ شۇ قەدەر ھېرىسمەنلىك بىلەن قارايتتىكى ، ئۆزىنى جىلغىلارغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قىن ـ قىنىغا پاتماي « تاغقا باق ! تاغقا باق ! ... » دەيتتى ، نېمە دەۋاتقىنى ئۆزىگە ئايان ئىدى . قەپەسنىڭ يەنە بىرىدە بۇلبۇل بار ئىدى ، قەپەس قاراپ ئولتۇرغۇدەك چىرايلىق زىننەتلەنگەن بولۇپ . چوكىلىرىمۇ رەڭدار ئىدى . لېكىن ، بۇلبۇل پۈتۈن ھۇنەرنى ئىشقا سېلىپ قالتىس زىننەتلەنگەن ، يېمەك ـ ئىچمەكلەر يېتەرلىك بۇ ھەشەمەتلىك « ماكان » غا نەزەر كۆزىنى سالماستىن ، تەبىئىي گۈللەرگە ئىنتىلىپ خەندان ئۇرۇۋاتاتتى . قەپەسلەرنىڭ يەنە بىرىدە تورغاي بار ئىدى . ئۇ دان قاچىسىدىكى ئۇششاق ئۇۋۇتۇلغان بادام مېغىزىغا قارىمۇ قويماي . قوندىقتا بويىنىنى سوزغىنىچە بىپايان كۆككە بېقىپ سايراۋاتاتتى . قەپەسلەرگە مەھكۇم قىلىنغان قۇشلارنىڭ ئۇچ خىل تەرەپكە قاراپ زارلانغىنىچە

سايراشلىرى قىران يولۇاس بىلەن تاشگۈلگە نسبەتەن بەكمۇ يېقىملىق ، ئۆزگىچە تۇيۇلۇپ ، كۆڭۈللىرى كۆتۈرۈلۈپ قالدى . دۇنيادا ئۆزىگە قىيىن ، باشقىلارغا ئويۇن بولىدىغان بۇنداق ئىشلار ئازمۇ ؟ قۇشلارنىڭ قانداق تۇيغۇدا بولۇشتىن قەتئىينەزەر توختىماي سايراشلىرى ئازادە هويلىنى تېخىمۇ ئازادە ، جانلىق كەيپىياتقا چۆمدۇرگەن ئىدى .

ئۇلارنىڭ كۆزى ئەمدى تەك ئاستىدىكى تۇۋرۇككە باغلانغان كۈپكە چۈشتى . تېگىدىن چىپىلداپ سېزىپ تۇرغان بۇ كۈپ ئەۋرەزدىن ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرغۇدەك دەرىجىدە ئېگىز ئىدى . ئۇلار مۇزدەك سۇدىن قانغۇچە ئىچىپ ئۈسسۈزلۇقنى قاندۇرغۇچىمۇ ئۆيدىن بىرەرسىنىڭ چىقمىغانلىقىغا ئانچە هەيرانمۇ قالمىدى . چۈنكى ، « ئۆي ئىگىلىرى باغ يېكى ئارقىدا بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ، ــ دەپ ئويلاشتى ئۇلار ، ــ كۈندۈزدىمۇ ئارام ئېلىپ ياتسا بۇنچىۋالا تەئەللۇ- قات ئۆزلۇكىدىن هاسىل بولمايدۇ ـ دە ! » ئۇلار كارىۋاتتا ئولتۇرۇشىغا بىر توپ كەپتەر ئۆگزىنى ئايلىنىپ ئۇچۇپ پېشايۋاننىڭ دەندىنىغا قوندى . ئارقىدىنلا كوۋۇكتىكى باچكىلار كىسىلداپ ئانىلىرىنى قورسىقىنىڭ ئاچ- قىنىدىن خەۋەردار قىلدى . باغدا بىرسىنىڭ يۇقىرى ئاۋازدا كايىشى هەممىنى بېسىپ كەتتى .

ئۇلار ئەمدى ئۆزلىرىنى ئەركىن تۇتۇپ باغقا كىردى . باغدا بۇ ئىقلىمدا بار مېۋىلەرنىڭ هەممىسى تەل ئىدى ، كۆچەتلەرنىڭ رەتلىكلىكى كىشىنىڭ هەۋىسىنى قوزغايتتى . باغنىڭ كەينىدىكى بىر تۇپ ياڭاق قاپاق تېرەكتەك هەر تەرەپكە غۇلاچ يېيىپ ، مەغرۇر قامىتىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى . ئۇلارنىڭ كۆزى قېرىم ئويۇۋاتقان ئىككى بوۋايغا چۈشتى . يانداپ تۇرغان ئاپئاق ساقاللىق بىر بوۋاي قازانىنىڭ تۈۋىدىكى كەڭ ئېتەكلىك كەتمەننى تايانغىنىچە ئىككى ئاقساقالغا : « بولۇشمامسەن ! » دەپ كايىۋا- تاتتى .

ــ ئەھۆ ــ ئەھۆ ...

قىران يولۇاس گال قېقىپ بەلگە بېرىش بىلەن ، بوۋاي دەرھال

ئۇلار تەرەپكە قاردى . ئاڭغۇچە قىران يولۋاس ئۇنىڭ ئالدىغا يېتىپ بېرىپ كۆرۈشتى .

ـــ مېھمانلار ، ئالدىڭلاردا قوپال گەپ قىلىپ قويدۇم . ئادەم قېرىغاندا مىجەزى شۇنداق بولۇپ قالىدىكەن ، ـــ دېدى بوۋاي .

قىران يولۋاس ئۈچ بوۋايغا قاراپ ھەيران بولدى :

ـــ قايسىڭلار ئاكا ، قايسىڭلار ئۇكا ئىكەنلىكىڭلارنى بىلەلمەيلا قالدىم ، تونۇشتۇرۇپ قويسىڭىز بوپتىكەن .

ـــ ماۋۇ لەپتىكسى يەتتىنچى ئوغلۇم بولىدۇ ، ئاۋۇ ئۇنىڭ ئوغلى . بىز قېرىملارنى ماڭداپ بۆلۈۋالغان ئىدۇق ، قارىمامسىز ، ئۇلار ياش تۇرۇپ مېنىڭ ئارقامدا قالدى .

ـــ ئەسلىدە مۇنداق ئىشكەن ـ دە ، ـــ قىران يولۋاس ئىشەنمەيۋاتاتتى .

ـــ رەيھانگۈل ! ھەي رەيھانگۈل ! ـــ بوۋاي كۆچەتلەر ئارىسىدىكى كۆكتاتلىققا قاراپ توۋلىدى .

ـــ مانا ھازىر !

بېجىرىم بىر جۇۋان بىر قولىدا بالا ، يەنە بىر قولىدا سېۋەت كۆتۈرۈپ كەلدى .

ـــ مېھمانلارغا مېۋە ئۈزۈپ ئەكەل ، ـــ بوۋاي شۇنداق دەپ بالىنى ئالدى ۋە بېشىدىن ئېگىز ئېتىپ ئەركىلەتتى .

بالا قورقۇش ئۈياقتا تۇرسۇن ، تېلىقىپ كۈلەتتى ، سۆيگەندە يىرىك ساقاللار غىدىقىنى كەلتۈرۈپ ، يۈزىنى ئەپقاچاتتى .

ـــ بۇ ... بۇ بالا ... ـــ قىران يولۋاس ئوڭايسىز ھالەتتە سورىدى .

ـــ بۇ ئۈچىنچى خوتۇنۇمدىن بولغان بالا ، ـــ جاۋاب بەردى بوۋاي .

ـــ مۇبارەك ، مۇبارەك ، تېخىمۇ ئۇزاق ئۆمۈر كۆرگەيسىز .

بوۋاينىڭ شۇنچە ياشقا كىرگەنلىكى قىران يولۋاسنى ھەيران قالدۇرمىدى . بۇنداق ياشتىكىلەر ئۇلارنىڭ يۇرتىدىمۇ خېلى كۆپ ئىدى .

رەيھانگۈل سېۋەتتە شاپتۇل ، توغاچ ، ئانار ئەكەلدى . ھەممەيلەن سېۋەت ئەتراپىغا ئولاشتى ، بوۋاي شاپتۇلنىلا ئىلغاپ يەيتتى . ئاخىرىدا ئانارىدىن بىرنى ئېلىپ پىچقى بىلەن بۇرنىدىن تېشىپ قاچىغا سىقتى - دە ، قىران يولۋاسقا تەڭلىدى ، ئاندىن يەنە بىر ئانارنى شۇنداق سىقىپ تاشگۈلگە تۇتتى .

ـــ ئەمدى باغنى ئىختىيارىي ئايلىنىپ ، كۆڭلۈڭلار خالىغانىنى يەڭلار ، ـــ دېدى بوۋاي .

بوۋاي ئۆزىمۇ ئۇلارغا ھەمراھ بولۇپ باغ ئايلانغاچ قىزغىن پاراڭ قىلىپ بەردى . پاراڭ ئارىسىدا تاشگۈل ئۇنىڭغا دېدى :

ـــ بوۋا . جاڭگاللىقتىكى كۆك يانتاق كۆتىكىگە قوغۇن ئۇندۈرۈپ شۇنچە ئوخشاتقانلىرى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەسكەن جۇمۇ !

ـــ شۇنداق .

ـــ دەسلەپتە بۇنىڭغا ئىشەنمەيلا قالغان ئىدىم .

ـــ ئۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى بارمۇ ؟ بۇ ، باتۇر قوللار مۆجىزىسىنىڭ ئەڭ كىچىكى تېخى .

ئۇلار پاراڭلاشقاچ باغ ئىشىكىگە كېلىپ قالدى . قىران يولۋاس قايتىشقا ئىجازەت سورىدى . بوۋاي تۇز - تاماققا ئېغىز تەگمەي قايتسا كۆڭلى ئەمىن تاپمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، شۇنچە چىڭ تۇتقان بولسىمۇ ، ئۇلار ئارقىسىغا داجىپ سىرتقا چىقىۋالدى . بابا ئۇلار ئاتلىرىنى سۆگەت سايىسىغا باغلاپ قويغان ئىدى ، بوۋايغا ئىككى توشقان ، بىر قىرغاۋۇل بېرىپ ئۇنىڭ رەھمىتىنى ئالدى . ئاتلىرىنى يېشىپ مىنىشىگە قايىققىدۇر كەتكەن ئوۋ ئىتى تىلىنى چىقىرىپ پەيدا بولدى ...

قاتتىق سوقۇقان دېگىز دولقۇنى تاشگۈلنى خىيال قۇچىقىدىن تارتىۋالدى . ئۇنى ئەسىر قىلىۋالغان بالىلىق چاغلىرىدىكى كەچۈرمىشلىرى بىردىنلا غايىب بولۇپ ، كۆز ئالدىدا يەنە چەكسىز دېگىز ، دەھشەتلىك دولقۇنلار ئامايان بولدى . ئۇنى يالغۇزلۇق ، غېرىبلىق بېسىپ ، لەسسىدە بوشىشىپ كەتتى .

تولۇن ئاي

تاشكۇل ئەقلىگە كەلگەندىلا تولۇن ئاينى كۆرگەن ئىدى ، تولۇن ئاي بىلەن بىرگە ئويناپ ، تەڭ چوڭ بولغان ئىدى . ئۇ گاھى ئۆگزىدە ، گاھى باغنىڭ بۇرجىكىدە پەيدا بولاتتى . ئۇنىڭ ئەتراپىدا سانسىز يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى . كېچىدە كۆرۈنمەيدىغان ئاسمان جىسملىرىنىڭ ئىچىدە ئەڭ يارقىنى يەنىلا تولۇن ئاي ئىدى . تاشكۇل باللار بىلەن مۆكۈشمەك ئوينىغاندا تولۇن ئايمۇ ئۇلار بىلەن تەڭ پەيدا بولاتتى - دە ، تۇن قويىنىنى يورۇتاتتى . ئەگەر تولۇن ئاي ھۇجرىسىدىن چىقماي يېتىۋالغىنىدا ئۇلار-نىڭ قاراڭغۇدا تامغا ئۇسۇۋېلىشى ، ئازگاللارغا چۈشۈپ كېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى . قاراڭغۇدا ھەممە نەرسە قاراڭغۇنىڭ ئۆزىدەكلا قاپقارا كۆرۈ-نەتتى ، جىن - ئالۋاستىلارنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ قارىلىقى بىلەن ھەممە يەردە ۋەھىمە پەيدا قىلاتتى . ئۇلار ئارىسىدىن بە-رەرسى « جىن كەلدى ! » دەپ قويىدىغانلا بولسا ھەممىسى جېنى چىققۇدەك قورقۇشۇپ قېچىشاتتى ...

يېرىم كېچە ئىدى . كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنغان تاشكۇل چۈش كۆردى . چۈشىدە ، ئوقيا سىنى ئېلىپ تاغقا چىقىپ ناھايىتى كۆپ ئولجىلارنى ئۇچراتتى . ئولجىلارنى ئۇياق - بۇياققا قوغلاپ سۇر - توقاي قىلىپ ئوينىدى . بىر چەتتە بىر توپ توشقان دىك - دىك سەكرىشىپ يۈرەتتى . بۇ توشقانلار تۇتۇق بېرىدىغاندەكلا ياۋاش كۆرۈنگىنى بىلەن تۇتماق تەستەك قىلاتتى . تاشكۇلنىڭ ئالدىغا بىر تېكە مەرىگىنچە كېلىۋاتاتتى . ئۇ تامدەك چوڭ بولۇپ ، مۈڭگۈزى داپنىڭ گەردىشىدەك ئەگمە ئىدى . تاشكۇل بىر مۈڭگۈزىدىن تۇتۇپ سەكرەپلا مىنۋالدى . بۇ

مۇڭگۈزلەر يۈگەن ئورنىدا ئىدى . تاشگۈل مۇڭگۈزنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ تېكىگە قامچا ئۇردى . تېكە ئۇچقۇرلۇقنى كۆرسەتتى . ئۇ مەيلى دۆڭ ، مەيلى ئوي بولسۇن بىر خىل رېتىمدا چېپىۋەردى . ئۇنىڭ ئۆسەك ، ئاپئاق يۇڭلىرى پاكىز بولۇپ ، يالتىراپ تۇراتتى . ئۇ تېكىلەرنىڭ ئەڭ يامىنى ئىدى ، ئۇزۇن ساقلى ئۆزىگە بەكمۇ ياراشقان ئىدى . ئاپئاق مويلىرى ئادەمنى مەھلىيا قىلاتتى . تاشگۈل تېكىگە بىر مىنۇتالغىنىچە پۈتىنى يەرگە ئېلىپمۇ قويمىدى . تېكىنىڭ ئالدىدا بىرقانچە تېكە سوكۇلداپ كېتىۋاتاتتى . ئۇلار پات - پات بىر - بىرى بىلەن جالاق - جۇلۇق سوقۇشۇپ قويىاتتى . بەزىدە ئالدى ئىككى پۈتىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئەگىپ كېلىپ سوقۇشاتتى . مۇڭگۈزلىرى ئۇزۇن بولۇشىغا قارىماي شۇنچە بېسىمغا بەرداشلىق بېرەتتى ، ھەرگىز سۇنۇپ كەتمەيتتى . ئۇلار ھەم شۇنداق سوقۇشاتتى ، ھەم تېز يۈگۈرەيتتى . ئۆزئارا شۇنداق سوقۇشۇپ مېڭسىنى توختىماي قىمىلدىتىۋاتقان قۇرتلارنى ئۆلتۈرەتتى . شۇنداق سوقۇشۇشلار ئۇلارغا ئارامچىلىق بېرەتتى . بەزىلىرى قاتتىق سوقۇشۇش نەتىجىسىدە تاغدىن غۇلاپمۇ كېتەتتى . بەزىلىرىنىڭ ئۇچلۇق مۇڭگۈزلىرى قورساقنى تېشىپ ھالاكەت ئېلىپ كېلەتتى . تېكىلەرنىڭ مېڭىسىدىكى قۇرتلار ئۇلارنى شۇنداق قىلدۇراتتى . ئۇنىڭلىق بىلەن قۇرتلار ئۆلۈپ كەتمەيتتى . بەلكى ئۇۋۇلىرى چۇۋۇلۇپ تېخىمۇ مۇرىلداپ كېتەتتى . بۇنىڭ بىلەن تېكىلەر تاغۇتاش ۋە ئۇچرىغانلىكى نەرسىلەرنى ئۇسۇپ باشلىرىنى يېغىر قىلىۋالاتتى . تېكە شۇ چاغدىلا سۈيدۈكىنىڭ زەھەرلىكلىكىنى ئەسكە ئالاتتى - دە ، بۇرنىنىڭ تۆشۈكىگە سىيەتتى . سۈيدۈك بۇرنى ئارقىلىق مېڭىسىگە بېرىپ « قۇرت »لارنى ئۆلتۈرەتتى . شۇ سەۋەبتىن ئۇلار دائىم بۇرنىغا سىيەتتى ، بۇنىڭ بىلەن تېكىلەر ئازراق ئارام تاپقاندەك بولاتتى . تاشگۈل مىنۇتالغان تېكىمۇ شۇنداق كۈنگە قالغان ئىدى . بۇنى بۇگۈنكىدەك تولۇن ئاي يورۇقىدا پەرق ئەتمەك تەس ئەمەس ئىدى .

تاشگۈلنى دادىسى كىچىكىدىلا كېيىك ئوغلاقلىرىغا مىندۈرۈپ ئايىغىنى چىقارغان ئىدى . بەزىدە ئوغلاق كىچىككىنە تاشگۈلنى كۆتۈرەلمەي

مەي بېلىنى ئېگىپ كېتەتتى ياكى دالىيىپ يېتىۋالاتتى . تېكە مىنىش تاشگۈلگە كىچىكدىن بىر ئادەت تەرىقسىدە ئۆزلەشكەن ئىدى . تېكە ئايدىڭ كېچىدە يولنى ئېنىق پەرق ئېتىپ پۈتىنى تاشقا سوقۇۋالمايتتى . يورغىلاپ ناھايىتى ئازادە ماڭاتتى . تاشگۈل مىنگەن تېكە شۇ تاپتا سالماق كېتىۋاتقاندەكلا بۇلجمايۋاتاتتى . تاشگۈل :

— سەن نۇرغۇن ئۆچكىلەرگە سەكرىگەنغۇ دەيمەن ؟ — دېگەن ئىدى ، تېكە تاشگۈلنىڭ گېپىنى چۈشەندى بولغاي ، زۇۋان سۈردى :

— مەن دېگەن بىر تېكە ـ دە .

— تۇغرا ، تېكە بولغانلىقىڭ ئۈچۈنلا ئات قىلىپ مىنىش كېرەك .

— بۇنى تازا بىلمىدىم .

— نېمىشقا ؟

— سىز ئات بولۇڭ ، مەن مىنەي .

— ئۇنداقتا مېڭىۋەر .

تېكىدىن قايتا سادا چىقمىدى . بۇ تېكە راستتىنلا ئاتقا بەرگۈسىز ئىدى . ئەمما ، شۇ تاپتا چىلىق ـ چىلىق تەرلەپ كەتكەن ئىدى . ئاپئاق مويىلىرىنى چاڭ ـ توزانلار قونۇپ پاسكىنا قىلىۋەتكەن ئىدى . سارغۇچ مۇڭگۈزلىرى ئايدىڭدا خۇددى يالماندەك پارقىراپ تۇراتتى ، تۇيىقى تاغ كېسەر قىلىچ ئىدى . مۇشۇ تۇرقىلا ئۆچكە ئەۋلادىغا مەنسۇپلۇقىنى چاندۇراتتى . يول مېڭىشتىكى كارامىتى ئادەمنى باشقا تۇيغۇغا كەلتۈرەتتى . تولۇن ئاي تۇنگە شاھلىق قىلمىغىنىدا ئۇ قوتازغا ئايلىنىۋالغان بولاتتى . ئەمما ، ئۇ چاغدىمۇ كارايىتى چاغلىق ئىدى . ھەرقانچە تېكە بولغىنى بىلەن ھە دېسە سوقۇشۇپ چاۋىسىنى چىتقا يېيىشاتتى ياكى مەقرىشىپ ئۆچكىلىكىنى نامايان قىلىشاتتى .

تېكە دۆڭگە چىققاندا ئالدىدىكى ئۆچكىلەر قايرىلىشتىن ئۆتۈپ تاغ بېلىگە ياماشقان ئىدى . ئۇلار بىر قاراشقا ئوتلاۋاتقاندەك ، يەنە بىر قاراشقا تىپتىنچ تۇرغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى . تاغ قاپتاللىرىنىڭ غايىب بولغىنىنى بىلگىلى بولمايتتى . قايسى تەرەپتىندۇر ئوغلاقلارنىڭ مەرىگىنى ئاڭلانسا ،

يەنە بىر ياقتىن قاتتىق تۇياقلىق ھايۋانلىڭ تۇيۇشى ئاڭلىناتتى . ئاي بۇلۇت ئارىسىدىن يۈز ئاچقاندا ئۇلارنىڭ يېقىنلا يەردە كۆشەپ تۇرغىنى مەلۇم بولدى . ئۇلار نېمىشقىدۇر باشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قۇلاقلىرىنى دىڭلىۋالغان ئىدى . ئۇلار تاشكۈل منگەن تېكىنىڭ بىرسىنى مىندۈرۈۋالغىنىدىن ھەيران بولۇشۇپ ، غەلىتىلىك ھېس قىلىۋاتاتتى . ئۇلار ئۇركۈپ قاچماقچى بولدىيۇ ، قېرىندىشىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى پەم ئېتىپ توختاپ قېلىشتى . لېكىن ، قېرىندىشىنىڭ ئۈستىدە ئادەمدىن ئىبارەت ئەڭ ۋەھشىي مەخلۇقنىڭ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ ئىككىلەندى . ئەگەر بۆرە بولغىنىدا ئالمىقاچان تىكىشۈپتەتتى ، ئادەمنىڭ زادى قانداقلىقىنى قاراپلا بىلگىلى بولمايتتى .

تېكە پىخىلدىغىنىچە تاغقا ياماشتى ، قەدىمىنى ئېغىر - ئېغىر يۆتكەيتتى ، پۇتلىرى شېغىلنى تىلغاپ ئۇن - تىنسىز كېتىۋاتاتتى . يولنىڭ يېرىمىدا بىرەر پىشكەللىككە ئۇچرايدىغان بولسا پىچاق يەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى ، بۇنى ئويلاپ غەيرەتكە كېلەتتى . تاشكۈلمۇ خۇددى ئۆلتۈرۈش قەستىگە كەلگەندەك بىر مىنۇتالغانچە زادى چۈشۈپ باقمىدى . تېكىمۇ ئۇنى بىرەر مەنزىلگە ئاپىرىپ تاشلىۋەتمىگۈچە قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالغان ئىدى . تېكە شۇ مەقسەتتە كۆپ يول يۈردى . مەنزىل قۇچاق ئاچاي دېمىدى ، بىر دۆڭگە چىقسا ، يەنە بىر دۆڭ چاقىردى . ئۇ « مەنزىل ئالدىمدا بولسا كېرەك » دەپ كېتىۋەردى . قەيەرگە بېرىپ ، قەيەردە توختىشى نامەلۇم ئىدى . ئۇ ئاخىر تەۋەككۈل يولىدا كېتىۋاتقانلىقىنى بىلگەندەك قىلدى . تاشكۈل قامچا ئۇرغان ئىدى ، ئۇ مېڭىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى . تاشكۈل ئۇنىڭغا توختىماي مېڭىۋاتقانلىقى ئۈچۈنلا قامچا سېلىۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتتى . ئۇ تاشكۈلنى مەنزىلگە يەتكۈزۈشكە ۋەدە بەردى . تاشكۈلمۇ شۇنداق كۆپ ئولجىلارغا ئېرىشەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى .

تاشكۈل توساتتىن تېكىنىڭ ئىككى يانغا جۈلالاپ مېڭىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدى . قاتتىق تۇياقلىرى مارجاندەك شېغىللارنى تەرەپ - تە-

رەپكە تاراسلىتىپ چاچاتتى . ئۇ چوڭ - چوڭ تىنىپ ، گاھى مەرەپ قويياتتى ، مەرىگەندە باشقا ئۆچكىلەرمۇ جور بولاتتى . ئۇلارنىڭ مەرەشـ لىرى ۋۇجۇدىغا كۈچ توپلاۋاتقىنىدىن دېرەك بېرەتتى . ئۇ تاشگۈلنى شۇنچە يىراق يەردىن كۆتۈرۈپ كەلگۈچە چىدىدى . ئەمما ، مېھنەتسىز ئولتۇرغان تاشگۈل كاسىسى ئاغرىپ چىدىيالماي ، دەم ئالدىغا ، دەم كەينىگە سلجىيتتى . ئۇ ئېگىزگە چىقىۋاتقاندا سۆڭگىچىگە ، پەسكە چۈـ شۈۋاتقاندا بوينىغا مىنىپ قالاتتى . بۇ ھالدا ئۇنىڭ ساقلىغا ياكى مۇڭگۈزىگە چىڭ ئېسىلىۋالاتتى . ئۇنىڭ ھەرىكىتى سۇسلاشسىلا تاشگۈل : «مەيلىڭ بولسا ماڭ ، بولمىسا سويۇۋېتىمەن » دەپ پوپۇزا قىلاتتى . ئۇ ، تاشگۈلنىڭ گېپىنى چۈشەنگەندەك مۇلايىملىشىپ ، قەدىمىنى تېزلىتەتتى .

تاشگۈل بۇ تېكىگە قانداقلارچە مىنىپ قالغىنىنى بىلەلمىدى . باشتا مىنگەندەك قىلغان ، ئەمما بارغانسېرى بۇ ئىشلار ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېـ تىۋاتاتتى . يەنە كېلىپ ، تېكىنىڭ ئۇن - تىنسىز يورغىلاپ مېڭىشى كۆڭلىگە يېقىپ قالغان ئىدى . تاشگۈل تېكىنى باقمايتتى ، ئۇ پەقەت ئۆز رىزقىنى مۇشۇ زېمىندىن تېپىپ يەيتتى . ئۇ كېتىۋېتىپ يەرگە ئېگىشسىلا ئاغزى تولغۇدەك ئوتنى يۇلۇپ ئالاتتى . سۇ ئىزدەپمۇ يىراقتا بارمايتتى . تۇمشۇقىنى شېغىلغا تىقسىلا بۇلدۇقلاپ سۇ چىقاتتى ، نەدە ئوت - چۆپ بار ، نەدە سۇ بار دەپ تەكشۈرۈپ ئولتۇرۇشمۇ ھاجەتسىز ئىدى . تاشگۈلـ نىڭ بۇنىڭغا ئاچچىقى كەلدى ، « كۆچۈك يەتمىسە ، ئۇر توقۇمنى » دېگەندەك يەرنى تىللىدى . بۇ پايدىسىز ئىدى .

تاشگۈل كىچىك چېغىدا بىر ئوغلاق باققان ئىدى . ئوغلاق كىچىك تۇرۇپلا قورساق كۆتۈرۈپ قالدى ، تام ئۈستىدە ئويناۋېتىپ چىتقا ئوغلاقلاپ قويدى . تاشگۈل ئۇ ئوغلاقنى دەسلەپتىلا توشقان بىلەن بىر كاتەككە سولاپ بېقىپ ، توشقانغا خاس ئىقتىدار بېتىلدۇرگەن ئىدى . ئۇ مۇشۇكنى كۆرسىمۇ قورقاتتى ، ئىتنى كۆرگەندە توشقانلاردىن بۇرۇنراق كامارغا كىرىۋالاتتى . كېيىن ئۇنى كېيىك ئوغلاقلىرى بىلەن بىرگە باقـ تى . ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ كېيىككە ئوخشىشىپ قالغان بولۇپ ، ئادەمنى

كۆرسىلا تاق - تاق سەكرەپ قاچاتتى ، ئالدىغا تاشلاپ بەرگەن ئوت - چۆپىنى يىمەي ئۆزى ئوت - چۆپ ئىزدەپ تامنى شورا قىلاتتى . ئاي تاشقۇلۇنىڭ بېشىغا قونغاندەك قىلدى - دە ، تېكە روشەن كۆرۈندى . سىنچىلاپ قاراپ ، ئۇنىڭ تام ئۈستىدىكى چىتقا تۇغۇلغان ئوغلاقنا ئوخشاشمايدىغانلىقىنى بىلدى . بولمىسا ، ئۇ دەم توشقانغا ، دەم كېيىككە ئايلىنىپ تاشقۇلنىڭ بۇرنىنى قاناتقان ياكى پىيادە قويغان بولاتتى .

تاشقۇل ئاسمانغا قاراپ ، ئايىنىڭ ئەمدى يېرىقلاپ كەتكەنلىكىنى كۆردى - دە ، « ئاي نېمىشقا قۇياشتەك نۇرلۇق ئەمەس » دەپ ئويلىدى . ئايىنىڭ غۇۋا نۇرى قاراڭغۇ كېچىنى تېخىمۇ سۇرۇن كۆرسىتىپ تۇراتتى . يۇلتۇزلارمۇ روشەن چاقنىمايتتى ، « توغرا ، ئاي بولمىسا بۇنچىلىك يۇرۇقلۇق كېچىگە نەدىن كېلىدۇ ؟ » بىر توپ ئاز ئۇچۇپ ئۆتتى ، ئۇلار توختىماي غاقىلدايتتى . ئاي نىشان كۆرسەتمىسە ئۇلار قانداق ئۇچاتتى ؟ ئاي نۇرى سۇنى پارلاتمىسا نەگە چۈشەتتى ؟ باق ، ياق ، ئاي ئالەمنىڭ چىرىغى ، بىز كىچىكىمىزدىن تا ھازىرغا قەدەر مۇشۇ ئاي بىلەن بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان ، بىرگە ئۆتكەن . مانا ھازىر بۇ تېكىمۇ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىۋاتىدۇ . ئاي كېچىنى يورۇتمىسا ئۇ يولنى قانداق تېپىپ ماڭىدۇ ؟ تاشقۇل ئەمدى ئايىنىڭ بىرلا ئادەمگە مەنسۇپ ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىدى . چۈنكى ، ئۇ ھەممە جانلىقلارنىڭ ئېيى ئىدى .

تېكىنىڭ تېنىدىن بەتبۇي كەلدى . تېكە دېگەن بەربىر تېكە - دە ، ئۇنىڭدىن شۇنداق پۇراق كەلمەي ئىپار ھىدى كېلەتتىمۇ ؟ شۇڭا ، تاشقۇل ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئولتۇرۇۋەردى ، تېكە غەيرىتىگە ئېلىپ ماڭغىنى بىلەن ، ئەمما مۇكچىيىپ تۇماقتەك بولۇپ قالغان ئىدى . ئۇنىڭ كىچىكلىشىگە ئەگىشىپ تاشقۇل چوگىيىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى .

جىلغىدىن سادا كەلدى :

ـــ تۇماقتەك بىر جانۋارغا مىنۋالغۇچە تەييار ئېتىكىنى ئېگەرلەپ مىنسەڭ بولماسمىدى ؟

تاشقۇل جاۋاب بەرمىدى . ئۇ تېكىنى خېلىدىن بېرى مىنىپ

كەلدى . ھەمە ئىش بۇ تېكىنىڭ ئەخمەقلىقىدىن بولدى . باشقىسىنى دېمىگەندىمۇ تېكە ھېرىشى كېرەك ئىدى ، ئەمما تېكە ھارغان بولسىمۇ ئۆزى ئېتىراپ قىلمىدى . ئېتىراپ قىلسا ھارغانلىقىنى تەن ئالاتتى . ئۇ تېكىگە ئىشىنەتتى ، باشتا مىڭەن تېكسى شۇ ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى . ئەمما ، ھازىر ئۇنىڭ پۇتى يەرگە تېگىپ قالدى . تاشگۈل ئاي يورۇقىدا قاراپ ئەتراپىنىڭ پاتقاق ئىكەنلىكىنى كۆردى . تېكە تۇگۈلۈۋالغان ئىدى . ئۇلارنىڭ تىۋىشى پاقىلارنى سەكرىتىپ ، ئۆردەكلەرنى ئۇچۇرۇۋەتتى . ئۇنىڭ سېسىق سۇغا چىلىشىپ تۇرغان پۇتى دەسلەپ ئىللىغاندەك ، كېيىن توڭغاندەك قىلدى . ئەسلىدە تېكە دېگەن كاساپەت ئۆز بۇرنۇمغا سىيدىم دەپ ، ئۇنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغان پۇتىغا سىيگەن ئىكەن ئەمەسمۇ ؟ بۇنى بايقاش بىلەن ئۇ تېكىنىڭ بېقىنغا ئىككىنى مۇشتلۇەتتى . تېكە قاتتىق مەرىمەكچى بولدىيۇ ، ئەمما دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ، ھېچ ئىش يۇز بەرمىگەندەك كېتىۋەردى .

ئەتراپىتا تېكە سىياقىدىكى قورام تاشلار كۆپ ئىدى . تېكە تاشگۈلنى تاشلۇۋېتىپلا شۇ قورام تاشلار ئارىسىغا كىرىۋالسا تاشگۈل يىتتۈرۈپ قويغىنىغا تەن بېرەتتى . بىراق ، تېكە ئۇنداق قىلمىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ تېكىلىكىگە ئېلىپ تاشگۈلنى تاغ چوققىسىغا ئېلىپ چىقىۋاتاتتى . ئەپسۇسكى ، تاشگۈل ئۇنىڭ قالتىسلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ كەتمىدى . شۇنداقتىمۇ ئۇ تاشگۈلنى ناھايىتى جاپادا چوققىغا ئېلىپ چىقتى . تاشگۈل ئالدىدا ياكى كەينىدە يول يوقلۇقىنى بايقىدى . تېكىمۇ تېڭىرقاپ قالدى . تاشگۈل ئەھۋالنى بىلىپ تۇرۇقلۇق ئىككى پۇتىنى توختىماي لىڭشىتىپ تېكىنى مېڭىشقا قىستىدى . تېكە مىدىر ـ مىدىر قىلماي تۇرۇۋەردى . تاشگۈل كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قاراپ ، ئاي نۇرىدا ئۆزىنىڭ بىر تال ئۆچكىگە مىنىپ تۇرغىنىنى كۆردى ۋە كۆڭلىدە « تال دېگەن ھەييار كېلىدۇ ، ـــ دەپ ئويلاپ خۇرسىنىدى ، ـــ بۇ تال شۇڭا ماڭالماپتىكەن ـ دە ! » تاشگۈل كەينىگىرەك قاتىپىپ تېكىنىڭ سۆڭگىچىگە ئۇردى . تېكە يەنىلا مىت قىلماي تۇرۇۋەردى . تاشگۈل ئەمدى تېكىنىڭ قۇيرۇقىنى تارتىپ

مەقىرەتمەكچى بولدى . لېكىن ، قۇيرۇقىنى تاپالماي قولىنى چاتىرىقىغىراق تىقىۋىدى ، يۇمشاق بىرنەرسە چاقىلىغا لىق كەلدى .

تاشقۇل ھەۋەسلەنگەندەك قىلىپ :

ـــ ۋاھ ... ۋاھ ـ ۋاھ ! كاساپەتنىڭ ئەجەبمۇ يوغان ئىكەنغۇ ! ـــ دېيىشىگە ، تېكىدىن زۇۋان كەلدى :

ـــ كاللاقىدەك بارمىكەن !

ـــ نېمە ، نېمە ؟

تاشقۇل ئەندىكىپ تېكىدىن يىقىلىپ چۈشتى . تېكە قاچتى . ئۇ تېكىنى ئوقيا بىلەن ئاتماقچى بولۇپ كىرىچنى چىلىڭ تارتتى . بىراق ، ئويلىمىغاندا ئۆزى ۋارقىرۋەتتى . ئەسلىدە ئۇ چۈشەكەپ ئۆزىنىڭ قولىنى كۆچەپ تارتقان ئىدى . ئۇ چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتكەن قولىنى سىلىغىنىچە ئەتراپىغا قاراپ ، تولۇن ئايىنىڭ يەنىلا پارقىراپ تۇرغانلىقىنى ، ئۆزىنىڭمۇ ساندۇقا ئېسىلىپ دېگىردا كېتىۋاتقىنىنى كۆردى ...

قۇياش دېگىز دولقۇنلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنماقتا ئىدى . پايانسىز سۇ قاپ رەڭگىگە كىرگەن بولۇپ ، دولقۇنلار تىنىمسىز داۋالغۇيتتى . ئۇ تاشقۇلنى يۇتۇپ كېتىدىغاندەك نەرە تارتاتتى . تاشقۇلنىڭ كۆزىگە دولقۇنلار غايەت زور ئەجدىھالاردەك كۆرۈنۈپ كەتتى . « ئەجدىھا » بېشىنى ھەربىر كۆتۈرگەندە ئۆڭكۇردەك ئېچىلغان ئېغىزىغا بۇزغۇن ئارىلاش سۇ شارقىراپ كىرىپ كېتەتتى . نېرىراقتىكى سۇلارمۇ ئۇنىڭ دەم تارتىشىغا بەرداشلىق بېرەلمەي دەھشەتلىك شارقىرايتتى . تاشقۇلنىڭ قۇلقى تۈۋىدە خىزىرنىڭ ھېلىقى چاغدىكى تونۇش ئاۋازى ، پالۋاننىڭ كېمىدىكى ۋەسىيىتى ، يۇرتداشلىرىنىڭ ئىشەنچ بىلەن ئېيتقان سۆزلىرى جاراڭلىغاندەك بولدى . تەيمۇر بوۋاينىڭ گىگانت سىيىماسى كۆزىگە كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇ ئۈمىدلىك بېقىپ قول پۇلاڭلىتىۋاتاتتى . تاشقۇلنىڭ دىلى يوروپ ئىشەنچى ئاشتى ، ۋۇجۇدى كۈچ ۋە غەيرەتكە تولدى . تەڭرىنىڭ خىزىرغا بەرگەن جىسمىكى نۇسرىتى تاشقۇلنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەكس ئەتتى . شۇ تاپتا بىر قۇدرەتلىك كۈچ ئۇنىڭغا ھەمراھ ئىدى . ئەمما ، يېنىدا پىچاقتىن باشقا

ھېچقانداق قوغدىنىش قورالى يوق ئىدى . ئۇ ، ساندۇقنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتتى . بۇ ماھىيەتتە ئەنجۇر دەرىخىنى ھىمايىسىگە ئالغانلىقى ھېسابلىناتتى . ئۇ بىر قولىدا ساندۇقنى ، يەنە بىر قولىدا پىچقىنى چىڭ تۇتۇپ ھوشيارلىق بىلەن تۇراتتى . ئۇنىڭ تۇرۇلگەن چىرايىدىن قورققان « ئەجدىھا » ئۆزىنى پىنھانغا ئالغاندەك ، ئەمدى كۆزىگە پەقەت ھەقىقىي دولقۇنلارلا كۆرۈنۈۋاتاتتى . ئۇ ، دېڭىزنىڭ ئاجايىپ مەنزىرىلىرىدىن ھۇزۇرلىنىۋاتقاندەك يۇرىكى ئورنىغا چۈشۈپ ، يېنىك تىندى . قاش قارىيىپ ، ئەتراپ گۆرىستانغا ئايلىنىش ئالدىدا تۇراتتى . تاشگۈلنىڭ سۇ ئۈستىدە لەيلەپ كېتىۋاتقانلىقى بۇ جايىنى لەھەتتىن پەرقلەندۈرەتتى . تاشگۈل بارغانسىرى كۆز ئالدىنىمۇ كۆرەلمەيۋاتاتتى . قورقۇنچلۇق بولسىمۇ ھېلىقى چاغدىكى غەلىتە مەنزىرىلەرنىڭ بۇ قاراڭغۇچىلىقتىن چەندان كۆڭۈللۈك لۇكنىسى ھېس قىلدى . ئۇ بەدىنىگە سوغۇق ئۆتۈۋاتقىنىنى سېزىپ ساندۇقنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالدى . ئۇنىڭ تېنى جۈدەپ يېنىكلەپ كەتكەچكە ، ساندۇقمۇ ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېسىلىپ ماڭغاندىن ، « بەھۇزۇر » ئولتۇرۇپ مېڭىش كۆپ قولايلىق ئىدى ، شۇڭا تېنى يايراپ ئارام ئېلىپ قالدى . ساندۇق خۇددى پالاقسز قولۇاقتەك كېتىۋاتاتتى . ئۇ بىردىنلا قورسقىنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزدى . كېمىگە چىقىش ئالدىدا تەيمۇر بوۋاي يوللۇق توتقان ناندىن بىرسى قالغان ئىدى . قوينىدىكى بۇ نان سۇدا يۇمشاپ خېمىرغا ئايلانغان بولسىمۇ يەنىلا يېيىشكە بولاتتى . كىچىككىنە ئۈزۈپ ئاغزىغا سېلىۋىدى ، شاكىرابلا تېتىدى . شۇنداقتىمۇ يېمەي ئامال قانچە ؟ ئۇ ئاز - ئازدىن موتاپ يەپ ، بارا - بارا بۇنىڭغا كۆندى . نېمىلا بولمىسۇن نان ئەمەسمۇ ! ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا بىردىنلا پالۋان كېلىۋېلىپ ، قاتتىق غېرىبسىندى ، ۋۇجۇدىنى يىغا قاپلىۋالدى . بەزىدە يىغىمۇ ئادەمگە روھىي يېنىكلىك ئاتا قىلىدۇ ، ۋاھالەنكى ، كۆز ياش ئاسان يەردىن چىقمايدۇ - دە ! ئۇ ئۆز - ئۆزىگە تەسكىن بېرىپ يىغىدىن توختىغاندا خېلىلا يېنىكلىشىپ ، شارائىتتىن رازى بولدى . پايانسز دېڭىزدا مۇشۇنچىلىك ئورۇنغا ئېرىشىشنىڭ ئۆزى

بىر مۆجىزە ئىدى . شۇ تاپتا ئۇ ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا ياتقاندەك راھەتلەنمەكتە ئىدى . تاشگۈل ساندۇققا چاپلاشقىنىچە كېتىۋاتاتتى ، ۋۇجۇد مۇلكىنى تاتلىق ئۇيقۇ قاپلاپ كېلىۋاتاتتى .

ـــ تاشگۈل ، ھەي تاشگۈل !

دېگىزنى لەرزىگە سالغۇدەك ، ئەمما بېقىملىق ئاۋاز ئاڭلاندى ، بۇ سادا تۇرۇپ تونۇشتەك ، تۇرۇپ تونۇش ئەمەستەك ئىدى . تاشگۈلنىڭ ۋۇجۇدىغا ئىللىق بىر ئېقىم تاراپ ، بېشىنى كۆتۈردىيۇ ، كۆزىنى زادىلا ئاچالمىدى ، ئۇيقۇ يول قويمايۋاتاتتى . ئۇ سۇ بىلەن كۆزىنى نەمدەپ يۇيۇپ ئازراق ئاچتى . ئەتراپتا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . سىنچىلاپ قارىۋىدى ، يىراقتا قارا نەرسە كۆرۈندى . ئۇ « بابا كۆزۈم ئۇيقۇغا كەتكەندە يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن كىمە بولسا كېرەك » دەپ ئويلىدى ـ دە ، چاچراپ ئورنىدىن تۇردى . ساندۇق ئىككى يانغا چايقىلىپ كەتتى . ئۇ چاقماقنىڭ بىلەن ئۆزىنى رۇسلۇالدى ، ئاندىن ھېلىقى قارىغا قاراپ بار ئاۋازى بىلەن توۋلىدى ، ئەمما جاۋاب كەلمىدى . ئۇ كەينى ـ كەينىدىن توۋلاۋېرىپ دېگىزنى لەرزىگە كەلتۈرۈۋەتتى ، ئاۋازنى پايانسىز بوشلۇق يۇتۇپ كەتكەچكە ئەكس سادامۇ كەلمىدى . ئۇنىڭ كۆزىگە يىراقتىكى قارا چېكىت بىلەن داۋالغۇپ تۇرغان سۇدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئۈمىدسىزلەنگىنىدىن كۆزلىرى تېلىپ ئاستا يېتىۋالدى .

ـــ تاشگۈل ، ھەي تاشگۈل ! بېشىڭنى كۆتۈرۈپ قارىغىن !

ئۇ ئېغىرلاشقان كاللىسىنى سىلكىپ كۆتۈردى . ئەتراپتا ئادەمزات كۆرۈنمەيتتى . ئۇ تېڭىرقاپ قالدى .

ـــ ھاھ ـ ھاھ ـ ھا ... ھەي ھاماقەت ئاسمانغا قارا ، مەن كىم ؟

ئۇ ئاسمانغا قاراپ ناھايىتى ئېگىز بوشلۇقتا يۇلتۇزلارنىڭ جىمىرلاۋاتقىنىنى ، تولۇن ئاينىڭ خۇش تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ كېچىگە شاھلىق قىلىۋاتقىنىنى كۆردى . كۆز ئالدىدا راستىنلا ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ كۆرۈپ كېلىۋاتقان ، گاھ ـ گاھ ئاداش قىلىپ ئويىنغان ئاي تۇراتتى . ئۇنىڭ دىلى سۆيۈندى ، تولۇن ئاي ھازىرمۇ مۇڭغا مۇڭ

بولۇۋتقاندەك ، « ئاداشلىق » ئەھدىنى بۇزمىغاندەك قىلاتتى .

تولۇن ئاي يۇزىنى توسقان بۇلۇت پارچىسىنى قايرىۋېتىپ ئۇنىڭغا قارىدى .

ـــ تاشگۇل ، ئېيتە ، نېمىشقا گەپ قىلمايسەن ؟

ـــ مەن ... مەن ...

ـــ بىلەمسەن ، بۇگۈن مەن ئاسمان قاراۋۇلى ، سەن دېگىز قاراۋۇلى ئوخشايسەن . چىرايىڭ نېمانداق سولغۇن ، نېمىشقا « ۋىلىققىدە » بىرنى كۈلمەيسەن ؟

ـــ مەن ... مەن ... زادى شۇ ، ئەمدى ...

ـــ سېنى بىرسى بوزەك قىلدىمۇ ، نېمانداق جىمغۇرلىشىپ كەتتىڭ ؟

ـــ دەردىم ئېيتسام ـ ئېيتسام تۇگىمەيدۇ ! ـــ ئۇ كۆز يېشى قىلدى .

ـــ ئۇنداقتا كۆز يېشىڭدا لەيلەپ يۈرۈۋاتقان ئوخشىمامسەن ؟

ـــ بەلكىم .

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە ، گەۋدىسىنى ساندۇق ئۈستىگە تاشلىدى . دېگىزنىڭ كېچىدىكى سوغۇق شامىلى توختىماي سوقۇپ تۇراتتى ، تولۇن ئاي ئاپئاق يېپىنچىسىنى ئۈستىگە تاشلاپ قويدى . ئۇ تولۇن ئاي بىلەن باخاشلاشقاندەك تېنى ئىللىدى . تولۇن ئاي ئۇنى تەنها ھالدا كۆرۈپ سەل مەيۈسلەندى ـ دە ، ئارامنى بۇزۇپ يەنە چاقىردى :

ـــ تاشگۇل ، ھەي تاشگۇل !

ئۇ مېھرىبان ئانىسىنىڭ چاقىرىشىنى ئاڭلاۋاتقاندەك تۇيۇغۇغا كەلدى :

ـــ ھە ، مانا ھازىر ...

ـــ ئەكەل قولۇڭنى تارتىۋالاي .

ئۇ قولىنى بەرمەكچى بولدىيۇ ، بىردىنلا ئىككىلىنىپ دەرھال تارتىۋالدى . تولۇن ئاي ئۇنىڭ دېلىغۇللۇقىدىن ھەيران قېلىپ دېدى :

ـــ ساڭا يەنە نېمە بولدى ؟
ـــ ئۆزۈمنۇ ئۇقمايمەن .
ـــ ئۇنداقتا تولا گەپ قىلىپ بېشىڭنى ئايلاندۇرۇۋەتتىمنۇ ؟
ـــ ياق ، ياق ! سېنى كۆرۈپ ئۆز ئانامنى ئەسلەپ قېلىۋاتىمەن .
ـــ سىلەر ئەسلىدىنلا ئاسمانىدا ئىدىڭلار ، ئەمما كۆزگە كۆرۈنمىگۈدەك دەرىجىدە كىچىك ئىدىڭلار . قۇرۇقلۇق پەيدا بولغاندا پەرىشتە چۈشۈۋېلىپ تەن قويدۇڭلار ھەم شۇنىڭغا يارىشا جەبىر ـ جاپاغا تۇتۇلدۇڭلار . ئەمدى ئۇنداق ۋاپاسىز جايدا تۇرغاندىن كۆرە ، ئەسلىدىكى ماكانىڭغا چىقىۋالساڭ ، ئاۋۋالقىدەكلا ئەركىن پەرۋاز قىلىپ يۈرسەن .
ـــ بۇ بىر گۆھەر زېمىن .
ـــ شۇنداق بولغاچقىلا قايتىپ چىقىشىڭنى تەۋسىيە قىلىۋاتىمەن .
ـــ تازا رايىم يوق .
ـــ ئۇنداقتا قارىغۇ ، گاچا ، پالەچ بولۇۋال .
ـــ راۋۇرۇس بىر ئادەم قانداقمۇ مەجرۇھ بولۇۋالسۇن ؟
ـــ گۆھەر بار يەردە شۇنداق تۈيغۇ بولىدۇ .
ـــ ياق ـ ياق ... مەن ...
ـــ ئۇنداقتا قايتىپ چىققۇڭ يوقكەن ـ دە ؟
ـــ بۇ سانداقتىكى ئەنجۈر دەرىخى ھاياتىمدىنمۇ قىممەتلىك .
ـــ ئۇ مەۋجۇت ئىكەن ، ساڭا ئارامچىلىق يوق .
ـــ بۇنداق گەپلەرنى ئەمدى ئاڭلىغۇم يوق .
ـــ بىلگىنكى ، جانغا تاقاشقان نەرسە تۈپ ماھىيىتىدىن ئۈزىدان نەرسە ھېسابلانمايدۇ .
ـــ ئۇنداقتا مال ـ دۇنيامۇ شۇ قاتارغا كىرەمدۇ ؟
ـــ جانغا تاقىلىدىغان نەرسە دەل مال ـ دۇنيادۇر .
ـــ بۇ ئۇنىڭ سىرتىدا .
ـــ ئەنجۈر دەرىخىنىڭ خەتەرلىك دەرىجىسى ئۇلاردىن ئېشىپ چۈشىدۇ .

ـــ ئۆز جاپايىم ئارقىلىق باشقىلارنى راھەتكە ئېرىشتۈرەلىسەم ئە-
بەدىلىك بەختىم سانايتتىم .
ـــ ئەنجۈرلۈك باغنى كائناتتا بىنا قىلساق تازىمۇ خەيرلىك ئىش
بولاتتى .
ـــ ياق ، بولمايدۇ .
ـــ ھېلى خەلقنى رازى قىلسام دېمىدىڭمۇ ؟
ـــ سىلى مېنىڭ خەلقىم ئەمەس ، ئۇلار بىر جىسىم . ياق - ياق ،
بەك مۇتلەقلەشتۈرۈۋەتكەندەك قىلىمەن .
ـــ مەيلى نېمىلا دېمىگىن ، ئاران كەلگەن پۇرسەتنى قولدىن
بېرىپ قويما .
ـــ مېنىڭ بارلىقىم زېمىنغا مەنسۇپكى ، ئۇ يەردە زاھىر بولمايمەن .
ـــ بىلسەڭ ، بۇ ساڭا كەلگەن ھەقىقىي پۇرسەت ئىدى .
ـــ ساندۇقتىكى ئەنجۈر دەرىخىلا ئېرىشكۈسىز پۇرسەتتۇر .
ـــ نادانلىقنى قويۇپ قولۇڭنى ماڭا بەرگىن .
ـــ قول بېرىشكە قولۇم كۆيۈۋاتىدۇ .
ـــ ئەمسە خالىمىساڭ ، تېنىڭدىن ماڭا ئازراق كېسىپ بەر .
ـــ كىچىككىنە قاقشال تېنىم نېمىگە دال بولاتتى ؟
ـــ تېنىڭنى يەپ نېمە قىلاتتىم !
ـــ ئۇنداقتا جېنىمنى ئاغرىتىپ نېمە كەپتۇ ؟
ـــ ۋىجدان ، غۇرۇر سۆيى بىلەن سۇغىرىلغان تېنىڭنى تېنىمدە
يىلتىزلىتاي دېگەن ئىدىم .
ـــ بۇ گەپ بەكلا ئېشىپ كەتتىمۇ قانداق ؟
ـــ نەدىكىنى ، مۇبادا جىسمىڭمۇ مېنىڭچىلىك بولغىنىدا نېمە
كارامەتلەرنى كۆرسىتەتتىڭكىن - ھە ؟ !
ـــ شۆھرەت - نازاكەتتە پۈتۈن ئالەمدە يېگانە تۇرۇقلۇق ، يەنە
نېمە يېتىشمەي قالدى ؟
ـــ سىرتىم بىلەن ئىچىم زادى ئوخشاشمايدۇ .

ـــ قانداقسىگە ؟

ـــ يۇزۇمدىكى داغ كۆڭۈل يارامنى نامايان قىلىپ تۇرمامدۇ !

ـــ بۇنىڭ گۈزەللىككە ھېچقانداق دەخلىسى يوققۇ ؟

ـــ گەپ بۇنىڭدا ئەمەس .

ـــ بۇنى تەن ئالسىلا .

ـــ نېمىشقا ئەمدى ؟

ـــ بۇ ھەرقانداق نەرسىنىڭ نۇقسانسىز ئەمەسلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ .

ـــ بۇ داغ ئەمەس ، بەلكى يۈرەك يارامنىڭ چىرايمدىكى ئىپادىسىدۇر .

تولۇن ئايىنىڭ يەنە نۇرغۇن گېپى بارىدەك قىلاتتى ، قارا بۇلۇتلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئۇنى پۈتۈنلەي يۇتۇۋالدى . تاشگۈلنىڭ ئۇچسىدىكى ئاپئاق يېپىنچىمۇ بىردىنلا غايىب بولدى ، ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىدا قارا رەڭلىك تون تۇراتتى . تۇن تەقدىم قىلغان بۇ تون مۇز چىللايتتى . شۇنداقتىمۇ تاشگۈل سەپرىنى داۋام قىلمۇەردى . سۇنىڭ ساندۇققا ئۇرۇلۇپ يېنىڭ شالاقلىشى تاشگۈلنى ئەللەي ئېتەتتى . بۇ ، كىچىكىدە ئانىسىنىڭ ئەللەي ئېتىشىگە ئوخشىشاتتى . ئەمدى مۇشۇ دېمەتلىك بولغاندا بىرەر مۇددىئا يوشۇرۇنغان بۇ « ئەللەيلەش » تاشگۈلگە ئانچە تېتىمسىمۇ ، كۆزىنى ئۇيقۇ لەشكەرلىرى ئىشغال قىلىپ ، ۋۇجۇدى ساندۇققا يېلىمدەك چاپلاشتى . شۇ ئارىدا تولۇن ئاي بۇلۇتلارنىڭ مۇھاسىرىسىنى يېرىپ چىقتى ـ دە ، تاشگۈلنىڭ ئۇچسىدىكى مۇز چىللاپ تۇرغان مۇدھىش تونىنىڭ ئورنىغا ئۆزىنىڭ ئاق پەرىجسىنى يېپىپ قويدى . تاشگۈل شۇ تاپتا ئاپئاق ماتا بىلەن زاكىدالغان غەمسىز بوۋاققا ئوخشىشىپقالدى.

دېڭىز لاچنى

تاشگۇل ئەندىكىشكىمۇ ئۇلگۇرمەيلا چەكسىز بوشلۇققا كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى سەزدى ، تۇنجۇقۇپ ئۆلۈشكە ئاز قالغاندا ئۆزىنىڭ دېڭىزدا ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ ، ساندۇقتىن يېقىلىپ چۈشكەنلىكىنى بىلدى . ئۇ تىركىشىپ يۇرۇپ سۇ يۈزىگە چىقتى ـ دە ، ئاغزىغا تولغان ئاچچىق سۇنى پۈرقۇۋەتتى ، ئاندىن چوڭ ـ چوڭ تىنىپ ئەسلىگە كېلىۋالدى . كۆزىنى توسۇۋالغان چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ئەتراپقا قارىدى . بۇ دەل قۇياش بىرەر غۇلاچچە ئۆرلىگەن چاغ بولۇپ ، قىزغۇچ نۇرىنى دېڭىز يۈزىگە سېخىيلىق بىلەن چاچماقتا ئىدى . قىزغۇچ رەڭگە كىرگەن سۇ يۈزى قوينىڭ چاۋا يېغىنى ئەسلىتەتتى .

تاشگۇل ساندۇقتىن ئاجراپ كەتكەنلىكىنى بىلگىنىدە قورقۇپ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى . ساندۇق ئانچە يىراق بولمىغان جايدا لەيلەپ كېتىۋاتاتتى . ساندۇقنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى ـ دە ، شۇ تەرەپكە غۇلاچ تاشلاپ ئۈزدى . ئۇ تېزلا ساندۇققا يېتىشۋېلىپ ، ئاغزىنى ئېچىپ قارىدى ، ئەنجۇر دەرىخى قاچىلانغان پېتى تۇراتتى ، ئىچىگە تامچە سۇمۇ كىرمىگەن ئىدى . بۇنى كۆرگەندە ئۇنىڭ كۆڭلى تىندى . يىراقتا نەزەر سېلىپ ، ئۆزىنىڭ دېڭىز قولتۇقىدىن ئاللىبۇرۇن ئۆتۈپ پايانسىز دېڭىزغا چىققانلىقىنى بىلدى ، دېڭىز ناھايىتى تىنچ كۆرۈنەتتى ، شۇڭا سۇنىڭ قايسى تەرەپكە ئېقىۋاتقىنىنى بىلگىلى بولمايتتى . قاياقتا قارىسا سۇنىڭ پايانى يوقتەك ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قاياققا مېڭىپ ، قايسى مەنزىلگە يېتىشنى بىلەلمەي ، كۆزىنى ئېتىپ چۆرگىلىتىپ قويۇپ بەرگەندەك بولۇپ قالدى .

قۇياش بارا ـ بارا ئۆرلەپ ھاۋا ئىسسىشقا باشلىدى . دېڭىز يۈزىدىن ئىسسىق ئېقىم كۆتۈرۈلەتتى ، كۈچلۈك ئاپتاپ تاشكۈلنىڭ ھالسىز بەدىنىنى چاقماقتا ئىدى . ئۇنىڭ يۈزى يېرىلغان ، لەۋلىرىدىن ئاپئاق گەز ئۆرلىگەن بولۇپ ، ماغدۇرىدىن كەتكەن ئىدى . دۇنيانىڭ شۇنچە يېرىنى ئىگىلىگەن دېڭىز بىر يۇتۇم سۇغا بىخللىق قىلمۇاتاتتى .

ـــ ۋىچ - ۋىچ - ۋىچ ...

تاشكۈل دەرھال ئاسمانغا قارىدى .

ـــ ۋاھ ، دېڭىز لاچىنى ، دېڭىز لاچىنى !

يالغۇزلۇق دەردىنى يەتكۈچە تارتقان تاشكۈل ھاياجانلىنىپ توۋلىۋەتتى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدى يايراپ كېتىۋاتاتتى . شۇ تاپتا دېڭىز لاچىنى قۇش ئەمەس ، بەلكى ئاتا ـ ئانىسىدەك بىلىندى .

تاشكۈل بىر قولىنى كۆتۈرۈپ دېڭىز لاچىنىنى شەرەتلىۋىدى ، « ۋىچ - ۋىچ » سايرىغىنىچە تاشكۈلنىڭ بېشى ئۈستىدە ئەگىدى . بۇ ھال تاشكۈلنى خېلىلا تېتىكلەشتۈرۈپ قويدى . تاشكۈل پۈتلىرىنى تەستە ھەرىكەتلەندۈرۈپ « قۇرۇقلۇقتا ماڭغان بولغىيمىدىم » دەپ ئويلاپ كەتتى . تاشكۈلنىڭ ئىسىدە ، بىرقانچە كۈن ئىلگىرى بۇ دېڭىز لاچىنى كەپتەرنى قوغلاپ ، پالۋان بىلەن ئىككىسىنىڭ نارازىلىقىنى قوزغىغان ئىدى . تاشكۈل مانا ئەمدى كۆڭلىدىكى ئاداۋەتنى چىقىرىۋېتىپ ئۇنىڭغا دوستانە چىراي ئېچىۋاتاتتى .

لاچىن تاشكۈلنىڭ ئەتراپىنى بىرقانچە ئايلانغاندىن كېيىن ، ئۆزى خالىغان تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى . ئۇ يىراقلاشقانسېرى سۇ يۈزىدە ئۇزۇۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ ، كېيىن پۈتۈنلەي غايىب بولدى . تاشكۈل تاكى ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە قاراپ تۇردى ...

تاشكۈلنىڭ ئۆيى ئالدىدا تۇۋى بىلەن ئوچى ئوخشاش يوغىنغان ناھايىتى ئېگىز بىر تۈپ سۇۋادان تېرەك بار ئىدى . كۆك بىلەن بوي تالىشىپ ئۆسكەن بۇ سۇۋادان تېرەكنىڭ ئۈستىدە لاچىن ئۇۋىسى بولۇپ ، تاشكۈل ئۇنى ئەقلىگە كەلگەندىن تارتىپ بىلەتتى . لاچىننىڭ ئاۋازى مە-

هەللىنى ئاۋات قىلاتتى ھەم قاغا ـ قۇزغۇنلار ئۇنىڭدىن قورقۇپ بۇ ئەتراپقا يېقىن كېلەلمەيتتى . ئۇ گەرچە گۆشخور قۇش بولسىمۇ ، ۋاقتىنكۇ ئۆتۈشى بىلەن تاشكۈلگە نسبەتەن گويا ئائىلىسىنكۇ بىر ئەزاسىدەك ئۆز-لىشىپ كەتكەن ئىدى . تاشكۈل ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئۆگزىگە چىقىپ ، ئۇنىڭ سايراشلىرىغا ، چاققان ھەرىكەتلىرى بىلەن كەپتەرلەرنى سۈر ـ تۇقاي قىلىشىغا ھەۋەسلىنىپ قارايتتى . ئەنە ، ئۇ ئۆزىدىن يوغان بىر كەپتەرنى ئاستىدىن شۇڭغۇپ چىقىپ ئۇردى ، كەپتەر 6 ـــ 7 غۇلاچ ئۆر-لەپ كەتتى . ئۇ ئوقتەكك بېرىپ ، كەپتەرنى قۇيرۇقىغا قىستۇرۇۋالدى . كەپتەر ھېلىلا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك قىلسىمۇ ، شۇنچە تېپىرلىغىنى بىلەن ئۆزىدىن كىچىك جانۋاردىن بوشىنالمايۋاتاتتى ... مۇنداق چاغلاردا تاش-گۈل ئۆزىنى ئۆگزىدە ئەمەس ، گويا لاچىنغا ئايلىنىپ كەپتەر سوقۇۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالاتتى .

لاچىن ئولجىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۇۋىسىغا يېقىنلىششىغا ، بالا-لىرى ئاغزىنى ئېچىشىپ ئانىسىغا ئىنتىلەتتى ، كىسىلداشلىرى ئەتراپىنى بىر ئالاتتى . بۇ يەردە ھەر كۈنى ئەتىگەن ـ كەچتە مانا شۇنداق ھايات ـ ماماتلىققا تاقىلىدىغان ئېلىششلار يۈز بېرىپ تۇراتتى . كىشىلەر بۇنى قە-زىقىپ كۆرۈشەتتى . ئەمما ، ھاۋا بوشلۇقىدا قانلىق ئېلىشقان ئىككى جانۋار تاشكۈلنىكۇ سەبىي قەلبىگە ئۆچمەس ئىزنالارنى سالاتتى .

تاشكۈل سۆزگەننىكۇ ئاۋازىنى ئاڭلاشقا تولىمۇ خۇشتار ئىدى . ئۇ قومۇش ياكى غوكۇ قاپاقتىن ياسلىپ ، كەپتەرنىكۇ قۇيرۇقى ئاستىغا بېكىتىپ قويۇلاتتى ، كەپتەر ئۇچقاندا يېقىملىق سادا چىقىراتتى ، كەپتەر قانچە ئېگىزلىگەنسېرى شۇنچە مۇڭلۇق ئاڭلىناتتى ، ئاڭلىغانسېرى كىشىنى ھاياجانغا چۆمدۇرەتتى . كەپتەرمۇ بارغانسېرى كۆككە سىڭىپ ، سۆزگەننى مەڭگۇ چالدىغاندەكك پەرۋاز قىلاتتى . بىر كۈنى تاشكۈل ئا-دەتتىن تاشقىرى قىزىقىش بىلەن « سادا »غا قۇلاق سېلىۋاتاتتى ، كۈتۈلمىگەندە ئاۋاز بىردىنلا توختاپ قالدى . ئۇنىكۇ كۆڭلى يېرىم بولغا-نىدىن ئىچى سىقىلىپ تۇرۇشىغا ، سۇۋادان تېرەكك تۇۋىگە بىر تۇتام

قۇيرۇق پەيلىرى بىلەن كىچىككىنە بىر غوڭ قاپاق چۈشتى . ئۇ غوڭ قا-پاقنى قولىغا ئېلىپ سۆزگەن ئېسىلغان كەپتەرنى لاچىن يەپ كەتكىنىنى بىلدى ، ئاندىن غوڭ قاپاقنى پۈۋلەپ بېقىۋىدى ، بوغۇق ئاۋاز چىقتى ، بۇ ئاۋاز كەپتەر پايانسىز كۆكتە ئۇچقاندىكىگە زادى ئوخشاشمايۋاتاتتى ھەم ئوخشىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئۇ تۇرۇپلا كەپتەر بىلەن لاچىن ئوتتۇرىسىدا ئارىسالدى بولۇپ قالدى . ئەمما ، ھەر ئىككىسىنى ئوخشاشلا ياخشى كۆرۈۋەردى .

ـــ دادا ، مەن كەپتەر باقمەن ، قۇيرۇقىغا ماۋۇ غوڭ قاپاقنى ئاسمەن ، ـــ دېدى ئۇ بىر كۈنى توساتتىنلا .

ـــ ئوغلۇم ، كەپتەرنى بەكمۇ بېقىپ بەرگۈم بار ئىدى ، بىراق ...

ـــ كەپتەر باققۇدەك بالىخانا بارغۇ ؟

ـــ گېپىمنى نېمىشقا چۈشەنمەيدىغانسەن ...

ـــ ئۆزىڭىز كەپتەر بېقىپ بېرىشكە ماقۇل بولغانتىڭىزغۇ ؟

ـــ ئۇنداقتا ، گېپىمنىڭ تېگىگە تازا يېتەلمەپسەن .

ـــ بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟

ـــ ھەي ، ئوغلۇم ... ـــ لاچىنىڭ چاڭگىسى ئەتراپىنى ئايلىنىپ « ۋىچ ـ ۋىچ ! » سايرىشى قىران يولۋاسنىڭ گېپىنى ئۈ-زۈپ قويىدى . قىران يولۋاس سەل تۇرۇۋالدى ـ دە ، لاچىنىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى ، ـــ ئوغلۇم ، كۆرمەدىڭمۇ ، كەپتەرنىڭ كۈشەندىسى ئۆگزىمىزدە ئەگىپ يۈرسە قانداقمۇ كەپتەر باققىلى بولسۇن !

ـــ لاچىنلارمۇ بىزنىڭغۇ ؟

ـــ ئۇ دېگەن ياۋا قۇش .

ـــ ئۇنداقتا نېمىدەپ بىزنىڭ تېرەككە ئۇۋا ياسايدۇ ؟

ـــ بۇ ئۇنىڭ تاللىشىدىكى گەپ .

تاشكۆل دادىسى بىلەن ھەر كۈنى شۇنداق زاكونلىشاتتى ، ئانىسىمۇ ئۇنىڭ نائۇمىد قىلىشىنى خالىمىدى . قىران يولۋاس ئىلاجسىز ئۇنىڭغا

بەش جۈپ كەپتەر بېقىپ بەردى . كەپتەرلەر قانتى بوغقۇچلاقلىق بولغانلىقتىن ، ئون نەچچە كۈنگىچە ئۆگزىدىن نېرى بارمىدى . لاچىن ئۇلارنىڭ بېشىدىنلا سايراپ ئۆتەتتى . كېيىنچە قانتى يېشىۋېتىلگەندە دەسلەپ لاچىندىن ئۇركۈپ قۇرمىغا كىرىۋېلىشتى . كەپتەرلەر بارا - بارا ئانچە ئۇركۈمەيدىغان بولۇشتى - دە ، قۇيرۇقىدىكى غوڭ قاپاقتىن سادا چىقىرىپ ، ئۆگزە ئەتراپىدىكى ھاۋا بوشلۇقىدا ئۇچۇپ يۈرۈشتى . « توشقان ئۆز ئۇۋىسى ئەتراپىدىكى ئوتنى يېمەپتۇ » دېگەندەك ، لاچىنمۇ بۇ كەپتەرلەرگە نەزەر كۆزىنى سېلىپ قويماي ، ئولجا ئىزدەپ يىراقلارغا كېتەتتى . كەپتەرلەر بەزىدە تېخى لاچىنلار بىلەن بىرگە ئۇچۇپمۇ قالاتتى . بۇ ھالدىن كىشىلەر ھەيران بولاتتى ، يۈرتتىكىلەر بۇنداق ھەمـ نەپەسلىكنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى .

بىر كۈنى ئانىسىغا ئەگىشىپ سىرتتىن كىرىۋاتقان تاشگۈل بىر لاچىنلىق كەپتەرلەرنى قوغلاۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، ئالدىراش ئۆگزىگە چىقتى ، ئانىسى ئەنسىرەپ ئارقىسىدىن ئەگەشتى . ئۆز ۋاقتىدا لاچىن باشقىلارنىڭ كەپتەرلىرىنى سوققاندا تاماشا كۆرگەن تاشگۈلنىڭ ۋۇجۇدـ دىنى ئەلەملىك تۇيغۇ چىرمىغان ئىدى . لاچىندىن ئۇركۈپ تەرەپ - تەرەپكە تېزىپ كەتكەن كەپتەرلەر بىردىن - ئىككىدىن قايتىپ كېلىشـ تى . ئەمما ، غوڭ قاپاق ئېسىلغان كەپتەر ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى . تاشگۈل تىت - تىت بولۇپ تۇرغاندا ، بەكمۇ يىراقتىن غوڭ قاپاقنىڭ بەـ لىنەر - بىلىنمەس ئاۋازى ئاڭلىنىپ ، بارا - بارا روشەنلەشتى . بىر لاچىن ئۇنى سۆرۈپ كېلىۋاتاتتى . بۇ ، نۆۋە لاچىن بولۇپ ، كەپتەر ئۆگزىگە ئۆزىنى ئاتماقچى بولۇۋاتقاندا ئوقتەك كېلىپ ئۇنى سوقتى - دە ، چاڭگالـ لىغىنىچە ئۇۋىسىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى . تاشگۈل غوڭ قاپاق ئېسىلغان بۇ كەپتەرنىڭ تەقدىرىگە ئېچىنىپ ، لاچىن ئۇۋىسىغا كەينى - كەينىدىن چالما ئاتقان بولسىمۇ زادى يەتكۈزەلمىدى . ئەمما ، نۆۋە لاچىنغا بولغان ئۆچمەنلىكى چەككە يەتتى .

تاشگۈل ئاچچىق يۇتۇپ ئانىسىغا كايىۋاتاتتى ، تۇيۇقسىز غوڭ

قاپاقنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇ : « كەپتىرىم نۆۋە لاچىننىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇپ قاچقان چېغى » دەپ بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى ، ئاۋاز بىردىنلا توختاپ قالدى . ئەسلىدە بالا لاچىن كەپتەرنىڭ قانات ـ قۇيرۇقلىرىنى غوڭ قاپاق بىلەن پەسكە تاشلىۋەتكەن ئىدى . ئۇ ئۆگزىدىن چۈشۈپ غوڭ قاپاقنى ئالدى ۋە ئۇ مەھسۇلاتلىرىنى قويىدىغان ئۆيدىكى قوزۇقتا ئېسىپ قويدى .

ـــ ئۇنى نېمە قىلىلا ، ئوغلۇم ؟ ـــ سورىدى ئانىسى ئالتۇن خۇشـ بۇي .

ـــ غوڭ قاپاقنى چالغۇدەك كەپتەر ھامان چىقدۇ .

قىران يولۋاس ئۇۋدىن قايتىشىغا تاشگۈل ئۇنىڭ بېشىنى ئاغرىتتى . ئۇ ئوقيانى بەتلەپ تۇرۇپ ، نۆۋە لاچىن ئۆگزىدىن ئۇچۇپ ئۆتكەندە ئوق ئۇزدى . نۆۋە لاچىن پەيلىرى توزۇغىنچە پالاقشىپ پەسلەۋاتقاندا ، قاياقـ تىندۇر ئانا لاچىن پەيدا بولۇپ ئۇنى قاماللاپ قۇيرۇقىغا قىستۇرغىنچە ئۇۋۇسىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى . ئاڭغۇچە ئاتا لاچىنمۇ يېتىپ كەلدى . ئۇلار ئەنسىز سايراپ قىيامەت قايىم قىلىۋەتتى . بىردەمدىلا بۇ جايغا نۇرغۇن لاچىن ئولاشتى . ئۇلار ھاۋانى قاپلاپ ئەنسىز سايرىشاتتى ، بىر دائىرىنى ئايلىنىپ توختىماي ئۇچۇشاتتى ، مەھەللىدىكىلەر ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن بىزار بولۇشتى . قىران يولۋاس قاتتىق تەڭلىكتە قالدى . ئۇ ئۇيان ئويلاپ ـ بۇيان ئويلاپ ئاخىر قۇرمىدىكى كەپتەرلەرنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ ئۇچۇردى . لاچىنلار تۈيۈقسىز پەيدا بولۇپ قالغان بۇ كەپتەرلەرنى بىر ـ بىرلەپ سوقۇپ تۈگىتىپمۇ يەنە بولدى قىلماي ، مەـ ھەللە ئاسمىنىنى بېشىغا كىيىۋەردى . كۈن پاتاي دېگەندە ئانا لاچىن نۆۋەسىنىڭ جەسىتىنى كۆتۈرۈپ تاغ تەرەپكە كەتتى ، قالغانلىرى كەينىـ دىن ئەگەشتى . مەھەللە ئاسمىنى خۇددى قاتتىق بوران بىراقلا توختىغاندەكلا جىمىپ قالدى . ئەمما ، كەپتەرلىرىگە چىدىمغان تاشگۈلـ نىڭ تەرسالىقى ئەۋجىگە چىقتى .

ئەتىسى ئەتىگەندە لاچىنلار يەنە پەيدا بولۇپ ، مەھەللىنىڭ

ئارامـنـى بۇزۇشقا باشلىدى . تاتلىق ئۇخلاۋاتقان تاشگۈلمۇ چۆچۈپ ئويـغـنـىپ كـەتـتـى . ئۇ ئېگىن ـ ئىياغلىرىنى چالا ـ پۇلا كىيىپ هويلىغا چىقىشىغا ، قىران يولۋاس سىرتتىن كىرىپ كەلدى .

ـــ دادا ، بۇ لاچىنلارنى قويماي ئېتىۋەتسىڭىز بوپتىكەن ! ـــ دېدى كەپتەرلەرنى سۇر توقاي قىلىۋاتقان لاچىنلاغا قاراپ .

ـــ ياق ، ئوغلۇم ، ئۆزىمىزنى بېسىۋالايلى ، قۇشلار بىلەن قۇشلار ئوتتۇرىسىدىكى ئاداۋەت ئوتىنى ئادەملەرگە تۇتاشتۇرۇۋېتىش تولىمۇ خەتەرلىك .

ـــ سىزمۇ نۇرغۇن هايۋاننى ئوۋلايسىزغۇ ؟

ـــ بۇ ، ئۆچمەنلىك دائىرىسىگە كىرمەيدۇ .

ـــ لاچىنلار بىھۇدە غوۋغا كۆتۈرۈپ ئادەمنى بىزار قىلىۋاتقان تۇرسا ...

ـــ ئۇ دېگەن قۇش ، بىز ئادەم . چۈشەنمىگىنىڭنى كېيىنچە چۈشىنىپ قالسەن .

ـــ ئەمسە ئۇلار ئۇۋا سالغان تېرەكنى كېسىۋېتەيلى .

ـــ بۇمۇ ئۆچ ئېلىش جۇملىسىگە كىرىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتراپتا ئۆيلەر زىچ .

ـــ تەڭلىكتە قالغۇچە لاچىنلارنى ئېتىۋەتسىڭىز ئىش تۈگىمەمدۇ ؟

ـــ مەن بىر ئوۋچى ، ئەمما لاچىنلار مېنىڭ ئوۋ نىشانىم ئەمەس .

تاشگۈل دادىسىنى قايىل قىلالمىدى ، هېلىقى غوڭ قاپاقلىق كەپتەرىنىمۇ ئۇنتۇيالمىدى .

يىللار ئۆتۈپ تاشگۈلمۇ چوڭ بولدى . لاچىنلار سۇۋادان تېرەكتىكى ئۇۋىسىدا ياشاۋەردى . تاشگۈلنىڭ ئەقلىنىڭ ئۇلغىيىشىغا ئەگىشىپ قەلبىدىكى قالدۇق جاراھەت بارغانسېرى ئەدىدى . ئۇ دەردىنى چىقىرىش ئۈچۈن لاچىنلارنى بىر ـ بىرلەپ ئېتىۋەتمەكچى بولدى . لېكىن ، دادىسىنىڭ : « مەن بىر ئوۋچى ، لېكىن لاچىنلار مېنىڭ ئوۋ نىشانىم ئەمەس » دېگەن سۆزى يادىغا كېلىشى بىلەن توختاپ قالدى ، دادا دېگەن

بەربىر دادا ـ دە ، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمسا قانداق بولىدۇ ؟ ئۇ نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك تۇيغۇغا كەلدىيۇ ، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن لاچىنلارغا بولغان ئۆچمەنلىكى ئازراقمۇ پەسەيمىدى .

تاشگۇل ئاخىر بىر كۈنى تېرەككە ياماشتى ، مەقسىتى لاچىن ئۇۋىسىغا ئوت قويۇۋېتىش ئىدى . بۇ ، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنگە قارىغاندا ئاقىلانىرەك چارە بولۇپ ، باشقا جايدىن ئۇۋا ئىزدىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرەتتى ، تاشگۇل ئۇۋىغا يېقىنلىششىغا ، ئەركەك لاچىن تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ ئېتىلدى . تاشگۇل پىسەنتىگە ئالماي ئۆرلەۋەرگەن ئىدى ، لاچىن شىددەت بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتتى . تاشگۇل چاققانلىق قىلىپ ئورنىنى يۆتكىۋالغانلىقتىن ، شەمشەردەك قاناتلار چالىراق تەگدى . شۇنداقتىمۇ تاشگۇل چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى . لاچىن ئايلىنىپ كېلىپ دۈمبىسىگە ئۇرۇۋىدى ، يېپىنچاقلىۋالغان تاغرى يىرتىلىپ كەتتى . تاشگۇل ئەمدى لاچىنىڭ پەيلىدىن قورقۇپ قالدى ۋە ئالدىراپ پەسكە سىيرىلدى . تاشگۇل يەرگە چۈشۈش بىلەنلا دۈمبە ۋە دولا قىسمىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتقىنىنى سەزدى . ئانىسى ئۇنىڭ كېيىمىنى سالدۇرۇپ قاراپ ، بەدىنىنىڭ پىچاقتا تىلغاندەك بولۇپ كەتكىنىنى كۆردى ـ دە :

ـــ كىچىككىنە قۇش ئۆز ئۇۋىسىنى ، بالىسىنى شۇنچىۋالا جان تىكىپ قوغدايدىكەن . بۇ ، ئادەملەرنىڭ قانداق قىلىشى كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرمەمدۇ ! ـــ دېدى .

ئانىنىڭ چوڭقۇر مەزمۇنغا ئىگە بۇ گېپى تاشگۇلنىڭ سەبىي قەلبىدىن ئۆچمەس ئورۇن ئالدى .

ـــ ۋىچ - ۋىچ - ۋىچ ...

تاشگۇل لاچىن يەنە سوقىدىغان بولدى ، دەپ قورقمىدىن ئۆيگە قاچماقچى بولۇۋېتىپ ، دېڭىزغا چۈشۈپ كەتتى . ئۇ خىيالىدىن سەگىپ ، ئۆزىنىڭ كىچىك چاغدىكى ئۆيىدە ئەمەس ، بەلكى دېڭىزدا ئىكەنلىكىنى بىلدى ۋە 1 ـــ 2 غۇلاچلاپلا ساندۇققا ئېسىلىپ ، ئۇستىگە چىقىۋالدى . كۆكتە راستىنلا دېڭىز لاچىنى ئۇچۇپ يۈرەتتى . قارىغاندا ، دېڭىز لاچىنى

خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلگەندەك قىلاتتى . ئۇ لاچىنلارنىڭ ئۆزى بىلەن دوست ئۆتكەنلىكىنى ئويلاپ ، دادىسىنىڭ لاچىن ھەققىدە ئېيتقان سۆزلىرىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە ، دېڭىز لاچىنغا چىراي ئېچىپ قارىدى . چۈنكى ، لاچىن ئۇنىڭ كىچىكىدىنلا قالتىس ئادەم بولۇپ يېتىلىشىگە ياخشى كۆزنەك بولغان ئىدى . دېڭىز لاچىنى ئۇنىڭ ئەترايىنى « ۋىچ ـ ۋىچ » دېگىنىچە ئايلىنىپ ، ئاندىن خالىغان تەرەپكە كەتتى . ئۇ لاچىن كەتكەن تەرەپكە تىكىلىپ ، بەكمۇ يىراقتا تېرىقتەك ئىككى نەرسىنىڭ قارىيىشىنى كۆردى . بۇلارنىڭ كېچىدە ئۆزىنى يانداپ ئۆتۈپ كەتكەن كېمىلەر ئىكەنلىكىنى بىلگىنىدە ۋۇجۇدىغا ئىسسىق ئېقىم يۈگۈرۈپ ، روھى كۆتۈرۈلدى . ئۇ نىجاتلىققا ئېرىشكەندەك بولۇپ ، بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى ، ئەمما گىلى خىرقىراپ ، ئاۋازى دولقۇننىڭ شاۋقۇنىنى بېسىپ كېتەلمىدى . كېمىلەر بارا ـ بارا دېڭىزغا سىڭىپ كەتتى .

تۇيۇقسىز دېڭىز لاچىنى يەنە كەلدى . ئۇ تاشگۈلنىڭ بېشىغا قونۇپ ، باشقا يېقىنچىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ ، « ۋىچ ـ ۋىچ » سايرىغىنىچە 1 ـ 2 ئايلىنىۋېتىپ ، يايا كېمىلەر كۆرۈنگەن تەرەپكە كەتتى . بىردەمدىن كېيىن ئۇ يەنە كەلدى ، بۇنداق كىلىش ـ كېتىش تەكرارلىنىۋەرگەندىن كېيىن ، تاشگۈل : « ئۇ بەلكىم ھىلىقى كېمىلەرنىڭ ئەترابىنىمۇ مۇشۇنداق ئايلىنىپ مەقسىتىنى ئۇقتۇرالماي جىمە بولۇۋاتسا كېرەك » دەپ ئويلاپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك بولدى . ئەمما ، كېمىچىلەرنىڭ چۈشەنگەنلىكى نامەلۇم ئىدى . ئېھتىمال ئۇلار « بۇ دېڭىز لاچىنى بىرەر ئولجا كويىدا شۇنداق چۆرگىلەپ يۈرسە كېرەك » دەپ ئويلاپ ، ئۇنىڭ دېڭىزدا بىر ئادەمنىڭ قېيىن ئەھۋالدا قالغانلىقىدىن خەۋەر يەتكۈزگىنىنى بىلمىگەندۇ .

تاشگۈل دېڭىز لاچىنىنى قول ئىشارىتى بىلەن چاقىردى ، ئاندىن مۇددىئاسىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇپ بىر قولىنى قونداق تەرىقىسىدە چىقاردى . دېڭىز لاچىنى تاشگۈلنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنمەستىن ئەترايىتا ئايلىنىپ يۈردى . تاشگۈل كېمىلەرگە يېتىشۈپلىش نىيىتىگە كەلدى ـ

دە ، سانـدۇقـتـا دۇم يـېـتـمـېـپ ، ئىككى قولنى پالاق قىلىپ سۇنى ئالدىغا تـارتـتـى . سـانـدۇق ئاستا ـ ئاستا قوزغىلىپ ، نىشان تامان ئىلگىرىلىدى . ئەمـمـا ، سـۇرئـىـتـى بـەكلا ئاسـتا بولۇپ ، تۆگە بىلەن توشقان قوغلىغانغا ئوخـشـمـاتـتـى . تـاشـگـۇل نـىـشـانـنى پەرق ئېتىۋالغاچقا ، سۇرئەتنىڭ ئاستىلىقىدىن ئۈمىدسىزلەنمەي ، « سانـدۇق ئاستا بولسىمۇ ماڭىدۇ ، مەنزىل ئۆز ئورنىدا تۇرغاچقا ئاخىر يېتىپ بارىدۇ » دەپ ئويلىدى .

كۈتۈلمىگەندە ، سانـدۇقنىڭ ئالدىدا دولقۇن پەيدا بولدى . ئىككىگە بـۆلۈنۈپ كېلىۋاتقان دولقۇن كەينىدىن ئاپئاق بۇرۇغۇن كۆتۈرۈلەتتى . بۇ ـ نىڭدىن غەلىتىلىك ھېس قىلغان تاشگۇل بېشىنى كۆتۈرۈپ ، يېقىنلا يەردە نـاھايىتى چوڭ بىر بېلىقنىڭ دەم تارتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ چـىـشـلـىـرى يـوغـان ـ يـوغـان ھەم كانارىدەك ئۇچلۇق بولۇپ ، ئادەمنى شـۇركـۈنـدۈرەتـتـى . ۋەقـە تـۈيـۈقسىز يۈز بەرگەچكە ، تاشگۇل دەسلەپ تـېـڭـىـرقاپ قالدى ، كېيىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئېلىشىش قارارىغا كەلدى . ئەمـمـا ، بـىـر پـەيـچاق بـىـلـەن بـۇنـچـە چـوڭ بـېـلـىـققا تاقابىل تۇرغىلى بـولـمـايـدىـغانلىقى ، يەنە كېلىپ دېڭىز ئۇنىڭ ماكانى ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئىككىلىنىپ قالدى ، پەقەت ئۆزىنى قاچۇرۇشلا ئاقىلانە چارىدەك قىلاتتى . بـىـراق ، كـۆز ئالـدىـدىـكـى بـۇ خەتەردىن قېچىش ئاسان ئەمەس ئىدى . تـاشـگـۇل جـانـغـا تـاقـالـغـان خـېـيـىـمـخەتەر ئالدىدا زادى نېمە قىلارىنى بـىـلـمـەي تـال ـ تـال بـولـۇپ كەتتى . ئۇنىڭ دەم تارتىشىغا ئەگىشىپ سـانـدۇقمۇ تېزلىكىنى ئاشۇرۇپ نەق ئېغىزىغا ئېقىۋاتاتتى . تاشگۇل شۇئان ئەنـجـۇر دەرىـخـىـنـى ئەسـكە ئېلىپ ، سانـدۇقنى ئاچتى ـ دە ، ئىچىگە كـىـرىـۋالـدى . سـانـدۇق ئېغىزى « جاققىدە » يېپىلىشى بىلەن تەڭ ، بېلىقنىڭ ئاغزىغا كىرىپ بولدى .

بـېلىق سانـدۇقنى بىرقانچە قېتىم يۇقىرى ـ تۆۋەن قىلىپ يالمىغان بـولسىمۇ ، ئۆتكۈر چىشلىرى سانـدۇققا ھېچقانداق زەخمەت يەتكۈزەلمىدى . ئۇنـىـڭ خادا تاشلارنى مومدەك ئېرىتىۋېتىدىغان شۆلگەيلىرى سانـدۇق ئالـدىـدا ئاجـىـز كـەلـگـەن ئىدى . تاشگۇل سىرتتىكى ئىشلاردىن خەۋەرسىز

هالدا « ساندۇق دېگىزدا چايقىلىۋاتىدۇ » دەپ ئويلايتتى . گۆردەك قاراڭغۇ ھەم تىنىجىق ساندۇقتا نەپسى بوغۇلاتتى . ئەمما ، ئۇ ئەنجۇر دەرىخى ئۈچۈن ھەممىگە چىدىشى كېرەك ئىدى . شۇ ئەسنادا ساندۇق ئوك - دۈم بولۇپ ، ئارقىدىن بىرنەرسىنىڭ بېسىم بىلەن سقىۋاتقانلىقىنى سەزدى . ئۇ ھەيرانلىق ئىلكىدە ساندۇقنىڭ ئېغىزىنى قىيا ئېچىپ ، ئۆزىنىڭ بېلىق قارىنىدا ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسىمۇ ، ئانچە قورقۇپ كەتمىدى ، پەقەت نەپەس ئېلىشى قىينىلىشۋاتاتتى ، يەنە بىر تەرەپتىن بەتبۇي دىمىغىنى ئېچىشتۇراتتى . ئۇ كېيىن نېمە ئىشلار يۈز بېرىدىغانلىقىنى يىلمەيتتى ، سىرتقى دۇنيا بىلەن ئالاقىسى پۈتۈنلەي ئۈزۈلگەن ئىدى . شۇ تاپتا بىرسى ئىسمىنى چاقىرسا ئىنكاس قايتۇراتتىيۇ ، ئاۋازىنى باشقىلارنىڭ ئاڭلىغان - ئاڭلىمىغانلىقىنى بىلمەيتتى ، ئەگەر ئۇ « مەن بېلىق قارنىدا » دېسە ، ھېچكىم ئىشەنمەيتتى .

تاشقۇل بېلىق قارنىنى بېرىپ چىقىپ كېتىش نىيىتىگە كەلدىيۇ ، كېيىن يەنە ئويلىنىپ ، بېلىقنىن كېمە ئورنىدا پايدىلانماقچى بولدى . بېلىق خالىغىنىچە ئۈزمەكتە ئىدى ، بۇنداق بولۇۋەرسە بىر ئورۇندا چۆر-گىلەپ « قىر »دىن ئاشالمايتتى . تاشقۇل نېمىلا بولمىسۇن ، بېلىقنىڭ بىر تەرەپكە ئۈرۈشىنى ئۈمىد قىلاتتى . بېلىق بىردە لەيلۈالسا . بىردە دېگىز تەكتىگە چۈشۈۋالاتتى . بۇنى تاشقۇل : « مېنىڭ ئۆز قارنىدا جەڭ ئېلان قىلىۋاتقىنىمنى بىلىپ ، مەن بىلەن قارشىلىشۋاتقىنى » دەپ چۈشەندى . بېلىق ژابراسىدىن سۇنى سقىپ چىقارغاندا كىرگەن ئازراق ھاۋانىڭ تاشقۇلگىمۇ پايدىسى تېگەتتى . بېلىق سۇ يۈزىگە چىقىۋىدى ، قۇياش نۇر-رىدا ژابراسى قىپقىزىل گۆشتەكلا كۆرۈندى . « ھەي ، بىرەر غۇلاچ تانا بولغان بولسا بۇ بېلىقنىڭ بۇرنىدىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ ، ئەدىبىنى ئوبدان بەرگەن بولاتتىم » دەپ ئۇھ تارتتى . شۇنداقتىمۇ تاشقۇل ئۆزىنىڭ بېلىق قارنىدا ئىكەنلىكىنى بېلىقنىڭ ئېسىگە سېلىپ قويماقچى بولۇپ ، قورساق دىۋارىغا پېچاقنى « گۇچ - گۇچ » تېقىۋىدى ، بۇنداق زەربىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن بېلىق چىچاڭشىپ كەتتى . شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ بېمەيدىغان

نەرسىنى يەپ سالغىنىنى بىلدى ـ دە ، يىلاندەك تۆگۈلۈپ ساندۇقنى قۇسۇۋەتمەكچى بولدى . ساندۇق گىلىغىراق سلجىغان پۇرسەتتە ، تاشـ گۈل ساپ ھاۋادىن نەپەس ئېلىۋالدى ھەم ساندۇقنىڭ قىيا ئېچىلغان ئېغىزىدىن دېگىز لاچىنىنى كۆرۈۋالدى . ئۇ بېلىقنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرەتتى . قارىغاندا ، ئۇ تاشگۈلنىڭ بېلىق قارىندا ئىكەنلىكىنى بىلىدىغاندەك قىلاتتى . ئۇ بېلىققا خىرىس قىلىپ ئېتىلدى ، ئەمما تەسىر كۆرسىتەلمىدى ، ئاندىن بېلىقنىڭ ئالدىدا گويا يول باشلىغۇچىدەك «ۋىچ ـ ۋىچ » سايراپ ماڭدى . بېلىق ئۇ ئۇچقان مەنزىلنى بويلاپ ئۇزگەندە تاشگۈل قەۋەتلا خۇش بولۇپ كەتتى . بېلىق يۆنىلىشتىن چەتنىگەندە ئۇ پىچقىنى تىقىپ ھوشىنى تاپقۇزاتتى ، بېلىقنى قايسى تەرەپكە ماڭدۇرماقچى بولسا ، قورساق دۇارىنىڭ شۇ تەرىپىگە پىـ چاق تىقاتتى . بېلىقمۇ بۇنى بىلىۋالغاندەك ، دېگىز لاچىنى ئۇچقان يۆنىلىشنى بويلاپ مېڭىۋاتاتتى .

بېلىق گىلىغا قاپلىشىۋالغان ساندۇقنى ئاخىر يەنە يۇتۇۋەتتى ، ئەمدى تاشگۈل سىرتقى دۇنياغا مۇناسىۋەتلىك ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى . ئۇ پەقەت « بېلىق دېگىز لاچىنى باشلىغان تەرەپكە مېڭىۋاتىدۇ » دەپ پەرەز قىلاتتى .

بىر چاغدا ، بېلىق گىلىنى قاقماق بولۇپ ئېغىزىنى يوغان ئېچىـ ۋىدى ، تاشگۈل شۇ پۇرسەتتە سىرتقا قاراپ قۇياش پاتاي دەپ قالغانلىقىنى كۆردى . دېگىز لاچىنى يىراقتا ئۇچۇپ كېتىۋاتاتتى . تاشگۈل ئەمدى دېگىز لاچىنىنى كۆرەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئۇ يىراقلاشقانسېرى سۇۋادان تېرەككە ئۇۋا سالغان لاچىنلارنى ئويلاپ قالـ دى . ئۇلار ئوتتۇرىسىدا مەلۇم ئارازلىق يۈز بەرگىنى بىلەن يەنىلا بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك بولۇپ قالغان ئىدى . يەنە كېلىپ ، تاشگۈل سۇۋادان تېرەكلىك ھويلىدا لاچىن ۋە لاچىن بالىلىرىنىڭ سايراشلىرىنى ئاڭلاپ چوڭ بولغان ئىدى . ئۇنىڭ يېتىلىش ـ ئۇچۇرما بولۇش جەريانىمۇ لاچىن بالىلىرىنىڭكىگە ئوخشىشاتتى ...

نـــشان بويلاپ توختماي ئۇچۇپ كېتىۋاتقان بۇ لاچىن تاشگۈلگە شۇ تاپتا ئاشۇ سۇۋادان تېرەكتىكى ئۇۋىسىغا كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بەردى. تـاشـگـۈل شـېـرىـن خـىـياللار ئـىـلـكـىده ئاتا ـ ئانىسىغا لاچىندىن سالام يوللـىـدى:

لاچىن ـ لاچىن، ئى لاچىن،
بىرپەس توختاپ ئۇچقىنا.
سالام يوللاي يۇرتۇمغا،
شۇ ئۇۋاڭنى قۇچقىنا!

يۇرتۇم چاقماق دەرياسى،
مۇز تاغلاردىن ئۇچۇپ ئۆت.
دوستلىرىمغا دېگەيسەن:
تاشگۈلۈڭدىن ئۈمىد كۈت.

بارىمەن يۇرتۇم قوينىغا،
كېمە قىلىپ بېلىقنى.
ئۆستۈرۈشكە ئەنجۈرنى
چاپقاچ تۇرسۇن ئېرىقنى.

چللىيالمىغان خوراز

تاشگۇل كىچىكىدىنلا ئوغۇلچە كىيىندۇرۇلۇپ بېقىلغان ئىدى . چوڭ بولغاندىمۇ يىگىتتەك ياسىنىپ ، ئۆزىنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمايتتى . ئاتا ـ ئانىسىنىڭمۇ بۇ رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمىگەچكە ، تاشگۇلنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى بىلدىغانلارمۇ ئاشكارا ئوتتۇرىغا چىقالمىدى . مەھەللىدىكىلەر قىران يولۇاستىن تەپ تارتاتتى . شۇڭا ، ئۇ خالىمىغان ئىشنى باشقىلارمۇ خالمايتتى . تاشگۇل ئوغۇللار بىلەن ئويناپ چوڭ بولدى ، ھەتتا سۇغىمۇ بىللە چۆمۈلدى . قىزلارغا ئوغۇللاردەك چاقچاق قىلمىشنى ئۆگەندى . ئوغۇللار بىلەن نوچىلىق تالاشقاندىمۇ ئۇستۇنلۇك قازىنىپلا كەلگەچكە ئوغۇل قۇرداشلىرى ئاغزىغا قارايتتى . تاشگۇل ئۆۋ ئىشلىرىدىمۇ ئاجايىپ ماھارەتلىرى بىلەن دوستلىرىنى بېسىپ چۈشكەچكە « ئوغۇل »لىقى جىسمىدىن ئەمەس ، بەلكى ئەمەلىي ھەرىكىتىدىن كىشىلەر ئېڭىدا بېكىتىلگەن ئىدى . ئەمما ، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىسمى ـ جىسمىغا ماسلاشمايۋاتقىنىنى خىيالىغا كەلتۈرۈشمىدى ، بەلكى ھەممەيلەن ئۇنى «ئوغۇل » دەيىتىيۇ ، « تاشگۇل » دەپ چاقىرىشاتتى . دەسلەپتە ئۇ ئۆزىمۇ « تاشگۇل » دېگەن ئىسمىغا كۆنۈپ قالغان ئىدى ، كېيىن ئوغۇل دوستلىرى : « سېنى نېمىشقا 〈 تاش 〉 دېمەيمىز ؟ » دېيىدى ، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن « تاش » دەپ چاقىرسا خۇش چىراي ئاچىدىغان ، « تاشگۇل » دېسە تېرىكىدىغان بولۇۋالدى ، ئەمما ئىلگىرىكى ئىسمىغا ئادەتلەنگەنلەرنى « تاش » دەپ ئاتاشقا زورلىيالمىدى .

تاشگۇلنىڭ قىز تەڭتۇشلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن ياتلىق بولۇشقا

باشلدى . ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىلىدىغانلار كارامەت قىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ ، كېلىن قىلۋېلىشقا قىزىقتىيۇ ، ئەمما قىران يولۋاستىن قورقۇپ ھېچقايسىسى بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچالمىدى ، تەكتۇشلىرى نەچچىدىن بالىغا ئانا بولۇپ ئۇلگۈرۈشتى . قىران يولۋاس باشقىلارنىڭ سەممىي نەسىھىتى بىلەن ئاخىر ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ ، تاشكۈل ئۆزى زادى يېقىن كەلتۈرمەي ، ئانىسىغا ئۆيلىنىش ھەققىدە ئېغىز ئاچتى .

ــ ئەمدى بالىلىقىڭنى تاشلىسلا ، ــ دېدى ئانا نەسىھەت قىلىپ ، ــ بىزمۇ « ئوغلۇم » دېمەي ، « قىزىم » دەيلى .

كىچىكىدىن ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلىپ ئۆگەنگەن ئارزۇلۇق قىز ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلاش تۈگۈل خاپا بولۇپ تېرىكتى .

ــ ئويلاپ باقسلا ، سىلى تۇغۇلۇشتىنلا قىز تۇرسلا ، ئۆيلىنىش قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن ؟ خەقنىڭ ئۆيىگە قىز سوراپ بارسام نەرىچە كۈلەر ؟

ــ مانا ئوغۇلدەك تۇرىمەنغۇ ، قېنى مەن قىلالىغانىنى قايسى يىگىت قىلالايدۇ ، مېنىڭ نەرىم كەمكەن ؟

ــ كەم يەرلىرىنى كېيىنچە چۈشەندۈرۈپ قويىمەن .

ــ ياق ـ ياق ، مەن ئوغۇللار قىلالايدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلچە قېلىشماي ، ھەتتا ئاشۇرۇپ قىلىپ كېلىۋاتامدىمەن !؟

ئانا بۇ ھەقتە كۆپ تالىشىنى بىئەپ كۆرۈپ ، شۇ يەردە بولدى قىلدى . قىران يولۋاسمۇ تاشكۈل بىلەن يۈز تۇرا سۆزلەشمىدى . ئانىسىنىڭ بىرلا گەپنى تەكرارلاپ باش ئاغرىتىشىدىن بىزارلىق ھېس قىلىپ ، ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بولۇۋالغان تاشكۈل بۇنىڭلىق بىلەن توختاپ قالماي يۇرتىدىنمۇ زېرىكىپ ، قىسمىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن يىراق جايغا كېتىش قارارىغا كەلدى .

تاشكۈل ناتونۇش يۇرتىنىڭ تېغىدا ئوۋچىلىق قىلۋاتاتتى ، تاغلار گەرچە قۇچقىنى كەڭ ئاچقان بولسىمۇ ، ئۇيان ـ بۇيان قاراپ بىر خىل

جۇدالىق يۈرىكىنى چىملىدىتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ شارقىراتما ئەتراپىدىكى گۈللەرنى كۆرۈۋاتاتتى ، بىردىنلا سۈپسۈزۈك سۇدىكى ئەكسىگە كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇچىسىدىكى كىيىملىرى شۇنداق ياراشقان بولۇپ ، بېلىدىكى قېيىش تاسمىسىغا قىستۇرۇلغان يىلان قامچا ، سول يانپېشىغا ساڭگىلاپ تۇرغان پىچاق قاملاشقان بەستىگە سۆلەت بېغىشلاپ تۇراتتى . بۇنى كۆرۈپ ئۆزىنىڭ يىگىتلىكىگە ئىشەنچى كۈچەيدى ـ دە ، خېلى ـ خېلى قىزلارنىڭ مەيلىنى تارتالايدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى . شارقىراتمىدىن چۈشكەن سۇلار رەڭمۇرەڭ شېغىل تاشلارنى سۆيۈپ مەھەللە تەرەپكە قاراپ ئويناقشىپ ئاقماقتا ئىدى . ئۇ ئېقىندىكى مۇزدەك سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچىپ ئاغزىنى سۈرتۈۋاتقاندا قۇلىقىغا توساتتىن بوش ئاۋازدا ئېيتىلغان يېقىملىق ناخشا ئاڭلاندى . ناخشا ئېقىنىنىڭ سەللا ئىياغ تەرىپىدىن كېلىۋاتاتتى . ئۇ شۇنداق قاراپلا بوستانلار ئارىسىدىن بىر قىزنىڭ كوزا كۆتۈرۈپ چىقىۋاتقىنىنى كۆردى . قىز ھەرقانداق ئەركەك زاتىنىڭ يۈرىكىگە ئوت يېقىۋەتكەن دەرىجىدە چىرايلىق بولۇپ ، بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان گۈل رۇخسارى ئۇنى تەمتىرىتىپ قويدى . ئەمما ، قىزنىڭ كۆرگەن ـ كۆرمىگەنلىكى نامەلۇم ئىدى .

تاشگۈل تۈرۈپلا كۆز ئالدىدىكى بۇ قىزنىڭ ئۆزىگە تازىمۇ باب كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ قالدى . ئۇنىڭ چاققان ھەرىكەتلىرى ئاھۇنى ئەسلىتەتتى . بويى زىلۋا ، لېكىن تەن قۇرۇلۇشى بېجىرىم ئىدى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپمۇ قويماي كېلىۋېرىشىدىن ئەجەبلىنىپ ، تاش ئاتماقچى بولدىيۇ ، بۇ نىيىتىدىن دەرھال يانىدى . تونۇمىغان ئادەمگە بۇنداق قوپال چاقچاق قىلىش ئەدەپسىزلىك جۈملىسىگە كىرەتتى . شۇڭا ، تاشگۈل جايىدا مىدىرلىماي تۇرۇپ ، ئۇنىڭ قەيەردىن سۇ ئالدىغانلىقىنى پەملىدى . تاشگۈلنىڭ قىياسىدىكى جايغا بىرقانچە قەدەم قالغاندا ، ئۇ بىر « يىگىت » نىڭ ئۆز يولىنى توسۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئەندىكىپ كەتتى . تاشگۈل ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرۈپ بىرقىسمىلا بولدى .

رۇخسارىدىن نۇر بالقىپ تۇرغان قىزنىڭ كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقنايتتى . كەڭ پېشانىسىنى ماڭلاي چاچلىرى توسۇپ تۇراتتى . ئۇ ئالدىدىكى « يىگىت » كە كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ يەر تېگىدىن قارايتتى .

ـــ مېنى تونۇلىما ؟ ـــ تاشگۈل تاقەتسىزلىنىپ سورىدى .

ـــ تونۇغاندەك قىلمايمەن .

ـــ بۇ نېمە دېگەنلىرى ؟

ـــ يالغان ئېيتمىدىم .

ـــ مانا بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ تۇرۇۋاتمامدۇق ؟

ـــ تونۇشۇشنىڭ بۇنداق تېز بولۇشىنى ئۈمىد قىلمايمەن .

ـــ بەلكىم شۇنداقتۇ .

ـــ ئويلىماپتىمەن .

ـــ قۇرۇغان كوزا تەشنالىقنىڭ بېشارىتى ئەمەسمۇ ؟

ـــ تەشنا بولمىغان ئادەم تەشنالىقنى بىلمەس .

قىز كۆزىنىغا سۇ ئالدى ، ئۇنىڭ سۇ ئېلىشمۇ تاشگۈلگە گۈزەللىك تۈيغۇسى بەخش ئەتتى . ئۇ كوزىنىڭ بوينىنى قۇلقىغا تاقاپ ، قورسىقىنى يانپېشىغا مندۇردى . كوزا شۇنچىلىك چوڭ بولسىمۇ ، ئۇنىڭ مېڭىشى بىر نازۇكلۇقنى ئىپادىلەيتتى . تاشگۈل گويا يۇرىكىنى كوزىدىكى سۇغا قوشۇپ ئەكېتىۋاتقاندەك ، نەپسى ئىتتىكلىشىپ ئارقىسىدىن يېتىشتى :

ـــ تەشنالىقلىرىنى قاندۇرغىلى كوزىلىرىدىكى سۇ بولاي .

ـــ ھاھ ـ ھاھ ـ ھا ...

ـــ تەنلىرىگە كۈچ بولاي ...

ئۇلار كوزىنى تەڭ كۆتۈرۈپ ھويلىغا كىرگەندە ، چىرايىنى ھېلىلىدەك قورۇق باسقان موماي ئەجەبسىنىپ نۇرسىز كۆزلىرىنى چىمچىقلاتتى .

ـــ قىزىم ، بۇ يىگىتنى تونۇيالمايلا قالدىمغۇ ؟

ـــ موما ، بۇ مەن ، تونۇلىمۇ ؟

ـــ هەي ، كۆرۈپ باقمسام نەدىن بىلەي ؟
ـــ مانا ھازىر كۆرۈپ تۇرۇپلىغۇ ؟
ـــ بۇ كۈندىغۇ بالىلار خېمىرنى تارتقاندەكلا چوڭ بولۇپ كېتىدىكەن .
ـــ ماۋۇ گەپلىرى جايىدا بولدى ، موما .
ـــ سىز كىمنىڭ بالىسى ؟
ـــ بۇ ... بۇ مۇھىم ئەمەس ، ئەمدى تونۇۋالسلىمۇ كېچىكمەيلا .
ـــ تازىمۇ بىر شەيتان يىگىتتەك قىلىسىز .
ـــ بۇ گەپلىرى سەل كۈلكىلىك بولۇپ قالدىمۇ نېمە ؟
مومای تاشگۈلنىڭ شوخ ۋە ئوچۇق - يورۇق مىجەزىگە قىزىقىپ قالدى . لېكىن ، قىزىنىڭ پۈتۈشۈپ قويغان يىگىتى بار تۇرۇقلۇق ، يەنە بۇ يىگىت بىلەن يۈرگىنىگە ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ ، دەرھال ئاشكارىلىمىدى . ئىككىيلەن بىردەمدىلا كۈپنى سۇغا تولدۇرۇۋەتتى . ئۆيمۇ بۆلەكچە جانلىنىپ مومانىڭمۇ روھى كۆتۈرۈلدى . ئەمما ، بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى نەدىن چىقىشنى بىلگىلى بولمايتتى . ئۇلارنىڭ ھە دېسە كۈلكە - چاقچاق قىلىشىپ بىر - بىرىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلماسلىقى مومانىڭ كۈندىشلىقىنى قوزغىدى . ئۇ ئىككىسىنىڭ كۆڭۈل كەينىگە كىرىپ بىرەر چاتاق چىقىرىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەيتتى . شۇڭا ، ئۇلار باغقا كىرسە كەينىدىن كىرىپ كۆز - قۇلاق بولاتتى .
ـــ بۇ يەردە ئولتۇرساق بولارمۇ ؟ ـــ سورىدى تاشگۈل ئۇ قىزدىن .
ـــ ئۆزىمىزنىڭ بېغى تۇرسا ، نېمىشقا بولمىغۇدەك .
ـــ مەن بىلەن ئۇۋۇغا بېرىپ كۆڭۈل ئېچىپ كېلەملا ؟
ـــ باغ ياقمىدىمۇ ؟
ـــ ئۇۋۇ ئىشلىرىغا قىزىقاملا دېمەكچىدىم .
ـــ بۇركۇرتلىرى بارمۇ ؟
ـــ بار .

ـــ قېنى ؟
ـــ ئالدىمدا تۇرمامدۇ .
ـــ ئۇ دېگەن دانلاۋاتقان توخۇ .
ـــ توخۇنى سىلىدىن بۇرۇن كۆرگەن ئىدىم .
ـــ نېمىشقا يالغان ئېيتىلا ؟
ـــ ئۆزلىرىگە قارىسىلا .
ـــ مەن ؟ ... هاھ ـ هاھ ـ ها ! ...
ـــ بۇ مەغرۇرلۇق .
ـــ كىچىكىمدە دادامنىڭ بۇركۇتى بولىدىغان .
ـــ راستما ؟
ـــ چۈشۈمدىكىدەك بىلىمەن .
ـــ ئۇزاق بولماپتۇ ـ دە .
ـــ ئۇزاق بولغان بولسا ئىككىمىز قانداق دىدارلىشاتتۇق ؟!
ـــ دادىلىرى ئۆۋچىمىدى ؟
ـــ بۇركۇتنى دادام تۇتۇۋالغان .
ـــ ئۇ كۆپ نەرسىلەرنى تۇتۇپ بەرگەندۇ ؟
ـــ دادام ئۇنى كۆندۈرمەكچى بولغان .
ـــ كۆندۈرەلىدىمۇ ؟
ـــ بىر قېتىم ئۇ دادامنى ئالغىلى تاس قالدى .
ـــ بۇركۇت بىلەن هەممە ئادەمنىڭ چىقىشمىقى تەس .
ـــ بۇ تەرىپىنى ئانچە بىلمەيدىكەنمەن . ئەمما ، دادام « ئىگىسىنى ئالمىدىغان بۇنداق قۇشنى باقمايمەن » دېگەن ئىدى .
ـــ بەلكىم هازىر بۇركۇتنى ئوبدان چۈشىنىدىغانلا ؟
ـــ ئەمدى چوڭ بولدۇم ، نېمە دېسەم بولار ؟
ـــ تىللىرىنىڭ ئۇچىدىكى گەپنى ياندۇرمىسىلا .
ـــ ئۇ چاغدا دادام ئانامغا ئۇلار ئۆۋلاپ بەرمەكچى بولغان .
ـــ ئوبدان نەرسە تاللاپتىكەن .

ـــ ئانامنىڭ قورساق ئاغرىقىغا دادام ئۇلارنىڭ پوكىنىدا دورا ياساپ بەرمەكچى بولغان .

ـــ دادىلىرى تېۋىپ ئىكەن ـ دە .

ـــ ئۇلارنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ . دادام بەناكار ئىدى . ئۇ ئادەتتە 2 ـــ 3 تېرەك بويى ئېگىزلىكتىكى مۇنارلارنى ئۇستىدە تۇرۇپلا چۆرگىلەپ ياسايدىكەن ...

ـــ كېيىن قانداق بولغان ؟

ـــ دادام دېگىز ـ ئوكيان ئاتلاپ كۆپلىگەن بىنالارنى سېلىپ جىق پۇل تاپقان ئىكەن . بىراق ، دېگىز بويىدا بىر مۇنارنى قوپۇرۇۋاتقاندا دادامنى بوران ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ .

قىز كۆز يېشى قىلىۋىدى ، تاشكۈل چاقچاق قىلدى :

ـــ يىغلىسىلا تېخىمۇ ئوماقلىشىپ كېتىدىكەنلا .

ـــ ياق ، دەل ئەكسىچە .

ـــ ياق ، يالغان ئېيتقىنىم يوق .

ـــ سىلى شۇنداق دېگەندىكىن ...

ـــ يىغلىشىپ كۆزلىرىگە قاراپ تۇرسام دەيمەن .

ـــ تاش يۈرەك !

ـــ كىم سىلىنى جەلپكار بولسۇن دەپتۇ ؟!

ـــ دادام شۇنداق ئويلىغان ، ئانام شۇنداق تۇغقان ئىكەن .

ـــ ئۆزلىرىنى ماڭا ئاتاپ باققانلىقىنىمۇ بىلەملا ؟

ـــ بۇنى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئاغزىلىرىدىن چىقارلا .

ـــ ئۇنداقتا دىللىرىغا چۈشۈپتۇ ـ دە !

ـــ ئانام بىلىدۇ .

ـــ ئىشتىياق سىلىدىن ، كېسىش ئانىلىرىدىن .

ـــ بۇ بىر ئادەتقۇ .

ـــ ئىشلار شۇنداق باشلىنىدۇ ـ دە !

ـــ مەن ئۇنداق دېمىدىمغۇ ؟

ـــ ئاخىر چوقۇم دەيلا .
ـــ كەيپىياتىمغا ئاساسلىنىپ شۇنداق ئويلاۋاتاملا ؟
ـــ شۇنداق بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن .
ـــ سەزگۈلىرىگە تەشەككۈر .
ـــ شۇنداق دەيدىغانلىقلىرىنى پەرەز قىلغان ئىدىم .
ـــ ئانام ساقلاپ قالدى .
ـــ قورساق ئاغرىقى قوزغىلىپمۇ ؟
ـــ ئاغرىقنى قوزغىغان ئۆزلىرى !
ـــ بايا ئانامنىڭ قورسىقى ئاغرىيىتتى دېگەنتىلىغۇ ؟
ـــ بىرەر ئىشقا تېرىككەندە قوزغىلاتتى .
ـــ ئۇنداقتا ئۇلار يېسۇن .
ـــ ئۇلار نەدە تۇرۇپتۇ ؟ بوي يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق ـ تە !
ـــ بويۇم يەتكەچكە تاتلىق ئىكەنلىكلىرىنى بىلمۇاتىمەن .
ـــ مەن شاپتۇل ئەمەسته ؟
ـــ مانا ئىككىمىز باغدا تۇرمامدۇق ؟
ـــ مەن ئىلگىرىمۇ مۇشۇ باغدا ئىدىم .
ـــ ئۇ چاغدا بىرسى يوق بولغىيدى ؟
ـــ كىم ؟
ـــ ئەلۋەتته ، مەن ـ دە !
ـــ قورقىقى بارمىكىن دەيمەن ؟
ـــ ئۇلار تۇتساق نېمە قورقىقى بولماقچىدى ؟
ـــ ئەتراپ تاغ ، ئوتتۇرىسىدا ئىككىمىز يالغۇز ـ دە !
ـــ ئۇنى تۇتۇشقا ئاران ۋاقىت بېرەلەيمىز .
ـــ بۇركۇت بارمۇ ؟
ـــ قولۇمدا ئوقيا تۇرمامدۇ ؟
ـــ قارلىق چوققىغا قارىتىپ ئوق ئۇزىدىكەنلا ـ دە ؟
ـــ شۇنداق ، ئانىلىرىمۇ مېنى چوقۇم ياقتۇرۇپ قالىدۇ .

ـــ مەنمۇ شۇنداق بولسىكەن دەيمەن .
ـــ بۇگۈن كۈن كەتتى .
ـــ كۈن يەنە چىقىدۇ .
ـــ ئۇ چاغدا بىگى بىر ھايات باشلىنىدۇ .
ـــ مەن تاغقا چىقىپ باقمىغان .
ـــ قىلمىغانىنى قىلىش ئاجايىپ مەنىلىك .
ـــ بەلكىم شۇنداقتۇ ياكى ئۇنداق ئەمەستۇ .
ـــ قەستەن گەپ يورغىلىتۇاتىلا .
ـــ ياقەي .
ـــ ئەمسە خوراز چىللىغاندا ئورنىمىزدىن تۇرىمىز جۇمۇ ؟
ـــ بۇ يەرنىڭ خورازلىرى چىللىمايدۇ .
ـــ چىللىمايدىغان خورازمۇ بولامدۇ ؟
ـــ خورازنى چىللىمايدىغان قىلغىلى بولىدىكەن .
ـــ قانداق قىلىپ ؟
ـــ بۇ يەرنىڭ چوڭىنىڭ لەقىمى « خوراز » ئىدى . ئۇ چىللىغانلىكى خورازنىڭ بويىنىنى ئۇزدۇرۇپ ، ئىگىسىگە 40 دەررە ئۇرۇش جازاسى بېرىدۇ .
ـــ مېكىيانلارغا خوراز بولمسا قانداق تۇخۇم تۇغىدۇ ؟
ـــ تۇخۇمنىغۇ تۇغۇۋېرىدۇ ، ئەمما ئۇنداق تۇخۇمدىن چۇجە چىقمايدۇ ، يەنە كېلىپ خوراز باسمىغان مېكىيانلارنىڭ تۇخۇمىنىڭ قۇۋۇتىمۇ تۆۋەن بولارمىش .
ـــ ئۇنداقتا ، چوڭ خورازلارغا ئۆچ بولغىنى بىلەن خوراز باسقان مېكىيانىنىڭ تۇخۇمغا ئامراق ئىكەن ـ دە ؟
ـــ تۇغرا ، ئۇ تېخى خورىزى بولمىغان مېكىيانلارنىڭ تۇخۇمىنى پەقەت يېگىلى ئۇنىمايدۇ .
ـــ ماۋۇ ئىشنى ، خورازلار ...
ـــ ھەممە خورازلارنىڭ بېشىغا قارا خالتا كىيدۇرۇپ قويۇلىدۇ .

ـــ خورازلارغا تاڭ ئاتمايدىكەن ـ دە ؟
ـــ ھەببەللى ، تاڭ ئاتمىغاچقا چىللىمايدۇ .
ـــ بۇ قانداقمۇ ئەقىلگە سىغسۇن ؟
ـــ چوڭ سىغدۇرىدۇ .
ـــ ئۇ شۇنچە كۆپ خورازلارنى قانداق بىلىدۇ ؟
ـــ چوڭمۇ خۇددى خورازغا ئوخشايدۇ ، قانداق قىلىپ بولمىسۇن خورازنىڭ « قى ـ قى ـ قىق ! » دېگىنىنى تېزلا بىلىۋالىدۇ ...

تاشگۈل ئايرىم ھۇجرىدا ياتقان ئىدى ، سەھەردىلا ئورنىدىن تۇـ رۇپ ھويلىغا چىقتى ۋە قىزنى ئويغاتتى . ئۇلار دەرھال ناشتا قىلىپ ، ئاتلىق يۈرۈپ كېتىشتى . مومای قىزنىڭ ناتونۇش بىر « يىگىت » بىلەن چىقىپ كېتىۋاتقىنىدىن تەشۋىشلىنىپ ، ئەسلىي لايىقىنى ئەسكە ئالدى ـ دە : « ۋاي ، لايىپۇس مۆرىمەس توپاق ، ئوغۇل بالا دېگەن مانا بۇنىڭدەك سۈيى بار ، چەبدەس بولمامدۇ ! » دەپ ، ئۇنىڭ بوشاڭلىقىدىن ئاغرىندى . مومای تاشگۈلنىڭ ئۆزىگە ئۇلار تۈتۈپ بەرمەكچى بولغىنىنى « جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا » دېگەندەك مەنىدە چۈشەنگەن بولسىمۇ ، قېرىپ پاڭقاي بولۇپ قالغان بۇ ئەھۋالدا نېمىمۇ دېيەلىسۇن ؟

ـــ ئىسىملىرى نېمە ؟ ـــ سورىدى قىز كېتىۋېتىپ .
ـــ تاش . بىرەر پەرزەنتلىك بولغاندا سورىسىلىمۇ كېچىكمەيتتىلىغۇ ؟
ـــ بۇرۇنلا سورىغۇم بار ئىدى .
ـــ ئەمىسە ...
ـــ پۇرسەت بەرمىسلە قانداق سورای ؟

ئۇلار قاتمۇقات تاغلار ئارىسىدىكى يولدا يانمۇيان كېتىۋاتاتتى . قىزنىڭ كۆڭلىگە يەتمىگەن ئىشلار يېتىپ ، يۈرەك سوقۇشى تېزلەشتى ، لېكىن كەيپىياتىنى سەزدۈرمەسكە تىرىشتى . تاشگۈل ئۇنىڭغا ئوتلۇق سۆيگۈ ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرىۋاتاتتى ، ئۇ بارا ـ بارا تاشگۈلگە ئىچكىپ قالدى . ئۇلار ئاش ۋاقتى بولغاندا يىلتىزلىرى مۇز يېرىپ تۇرغان

ھەيۋەتلىك قارىغايزارلىق تاغقا ئۇلاشتى . گۈزەل مەنزىرىلەر كىشنى سۆ-يۈندۈرەتتى . ئۇلار بىردىنلا تېتىكلىشىپ ، قارلىق چوققىلار بىلەن بوي تالاشقان گىگانت قارىغايلاردىن قامەت ، شارقىراتمىلاردىن بۇزغۇن ھاسىل قىلىپ چۈشۈۋاتقان ئەركەك سۇلاردىن شوخلۇق ئالدى . ئوتلاق رەڭگارەڭ چىچەكلەرگە پۈركەنگەن ئىدى ، شەبنەمگە تويۇنغان چېچەكلەرنىڭ نا-زۇك بەرگلىرىدىن « ۋىل - ۋىل » سۇلار تەپچىپ تۇراتتى . ئۇلار ئاتلىرىنى ئوتلاققا قويۇۋېتىپ ھاردۇق ئېلىشتى .

تاشگۇل بىر تال چېچەكنى ئۈزۈپ قىزنىڭ چېكىسىگە قىسىپ قو-يۇۋىدى ، كىچىككىنە چېچەك ئۇنىڭ بېشىدا تېخىمۇ كىچىكلەپ كەتكەندەك كۆرۈندى . بۇنى بايقىغان تاشگۇل بىر تۇتام گۈلنى بىراقلا يۇلۇپ ، ئۇنىڭ بېشىغا تاجدەك تاقاپ قويۇۋىدى ، ئايدەك رۇخسارى پەرەڭدەك ئېچىلىپ كەتتى . ئۇلار شوخ تايچاقلاردەك بىردەم قىيغىتىپ ئويناشتى .

قارىغايلىقتىن ئۇلارنىڭ سايىرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشى بىلەن ھەر ئىككىيلەن تەڭلا شۇ تەرەپكە قاراشتى . تاشگۇل ئوقيانى ئېلىشىغا ، قىز ئېتىشقا ئالدىراتتى . تاشگۇل ئۈچىلىقتا ئالدىراقسانلىق قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈۋاتقاندا ، كۆكتە بىر قۇش كۆرۈندى . ئۇ ئېغىر ئۇچقاچقا سۈرئىتى ئاستا ئىدى .

ـــ ئۇ نېمانداق ئاستا ئۇچىدۇ ؟ ـــ سورىدى قىز .

ـــ ئۇلارنىڭ ئۇچۇشى شۇنداق بولىدۇ .

ـــ ئۇنىڭ ئۇچۇشىغا قاراپ ئىچىم سىقىلىپ كەتتى .

ـــ ئۈچىدا سەۋرچانلىق بار . سىلى ئۈچى ئەمەستە !

قىز تاشگۇلنىڭ ئۇلارغا قارىتىپ ئوق ئۈزۈشىگە تەقەززا بولۇۋاتسىمۇ ، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشنى ئېتىپ چۈشۈرەلىشىدىن گۇ-مانلاندى . ئۇ دەم ئۇلارغا ، دەم تاشگۇلنىڭ كىرپىنى تارتىپ تۇرغان قولىغا قارايتتى . ئۇلار ئىككىسىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىشى بىلەن ، تاشگۇل چاقچاق قىلغاندەك ئوق ئۈزۈۋىدى ، ئۇلار تۆكلىرى توزۇپ ، سەل

نېرىدىكى چېچەكلىككە پالاقشىپ چۈشتى . قىز تاشگۈلگە قاراپ « باردىكاللا ! » دېۋەتتى . تاشگۈل ئۇنى ئولجىنى ئەكېلىشكە بۇيرۇدى . تاشگۈل قان ئېقىپ تۇرغان ئۇلارنى بوغۇزلاپ بولۇشىغا ، ئۇ ئولجىغا قانائەت ھاسىل قىلغاندەك قايتىپ كېتىش توغرۇلۇق ئېغىز ئاچتى .

ـــ بۇنداق ئاسان قانائەتلىنىش ئۆۋچىغا مۇناسىپ كەلمەيدۇ ، ـــ دېدى تاشگۈل ، ـــ ئادەمدە كۆپرەك نەرسىگە ئېرىشىش روھى بولۇشى كېرەك .

ـــ ئانام ئەنسىرەپ قالارمىكىن دەيمەن .

ـــ ھەرقانداق ئاتا ـ ئانىدا بالىلىرىدىن ئەنسىرەيدىغان ، ئۇلارغا ئىشەنمەيدىغان خۇي بولىدۇ .

ئۇلار ئۇلارنىڭ جايلاشتۇرۇپ قويۇپ ، قارىغايزارلىققا ئېچكىرىلىدى . تاشگۈل قىزغا ھەۋەسلىنىپ دولىسىدىن تۇتۇۋالدى . ئۇ نېمىشقىدۇر جىددىيلىشىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، زورىغا شۇنداق قىلىۋاتاتتى . ئۇلار ئالدىدىكى ئېقىندىن قورام تاشلارغا دەسسەپ ئۆتتى . قېلىن قارىغايزارلىققا كۇن نۇرى چۈشمىگەچكە ئەتراپ غۇۋا بولۇپ ، شاخلار شالاڭراق جايلاردىن تېشىپ كىرگەن نۇر دەستىلىرى ئالتۇن نەيزىلەردەك كۆزنى قامىشتۇراتتى . قويۇق چۆپلۈكلەردە ئوتلاۋاتقان سۇغۇرلار ئۇلارنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ بەدەر تىكىۋېتىشتى . ئىككى سۇغۇر كۇچۇكى بەخىرامان بىر ـ بىرىگە ئەركىلەپ ئوينىشىۋاتاتتى .

ـــ ئۇلارنىڭ بىرسى مەن ، بىرسى سىلى ! ـــ چاقچاق قىلدى تاشگۈل .

قىز « پىسكىندە » كۇلگىنىچە يەرگە قارىۋالدى .

ئۇلار ئىچكىرىلىگەنسىرى ، قارىغايزارلىق تېخىمۇ قويۇقلاشتى ، بىر ـ بىرىگە مىنگىشىپ ئۆسكەن قارىغايلارمۇ كۆپ ئىدى . بۇلار خۇددى جۇپ ـ جۇپ ئاشىق ـ مەشۇقلاردەك كۆرۈنەتتى . قىز بىردىنلا شوخلىشىپ ئۇدۇل كەلگەن ئاچماق قارىغاينىڭ كەينىگە ئۆتۈپ : « كاككۇك ! » دېگەن ئىدى ، تاشگۈل : « زەينەپ ! » دەپ ئالدىغا چىقتى .

ئۇلار يانتۇ بولۇپ قالغان بىر توپ قاتاڭغۇر قارىغايغا چىقىپ ، بىر جۈپ ئالمىدەك ساڭگىلاپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلارنىڭ كەيپىياتى تولمۇ كۆتۈرەڭگۇ ئىدى . ئۇلار بۇ يەردىن باشقا قارىغايلىققا بېرىپ ، قارىغايلار ئارىسىدا مېۋىلىرى گىلاستەك قىپقىزىل بىر دەرەخنى ئۇچراتتى . تاشگۈل مايمۇنـ دەك يامشىپ بىر تال مېۋىنى ئۈزۈپ يېگەن ئىدى ، قوشۇملىرى تۇرۇلۇپ كەتتى . بۇنى كۆرگەن قىزنىڭ ئاغزىغا سۇ يىغىلدى . تاشگۈل بىر تال مېۋىنى ئۇنىڭ ئاغزىنى قارىغا ئېلىپ ئېتىۋىدى ، يەرگە چۈشۈپ كەتتى ، يەنە بىر سىمۇ شۇنداق بولدى .

ـــ ئۇۋچىمەن دەيدۇ تېخى شۇنچىلىك ئىشنىمۇ . قاملاشتۇرالماي ، ـــ دەپ دومسايدى قىز .

ـــ ئەگەر ياغا سېلىپ ئاتقان بولسام ئۇدۇل قورساقلىرىغا كىرگۈـ زۈۋېتەتتىم ! ـــ دېدى تاشگۈلمۇ بوش كەلمەي .

تاشگۈل بۇ قېتىم ئالدىرىماستىن ئاتقان ئىدى ، مېۋە قىزنىڭ ئاغزىغا دەل چۈشتى . كۆكۈل ئاۋۇندۇرىدىغان چاقچاقلار ئىياغلاشقاندىن كېيىن ، ئىككىيلەن بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ دېگۈدەك ئولتۇرۇپ ياۋا مېۋە يېيىشتى . تاشگۈلنىڭ بەدىنى تاشتەك قاتتىق بولسىمۇ قىزغا پاختىدەك تۇيغۇ بەردى . ئۇلار بىر ـ بىرىدىن قورۇنغاندەك قىلاتتى . تاشگۈل قىزنى كىچىك بالدەك ئەركىلىتىپ ، ئۆزىنىڭ ھىدىدىن ئۆزگىچە پۇراقنى سەزـ مىدى . ئەمما ، ئۇنىڭ يەنىلا رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەي ، قىزنى جەلىپ قىلىشقا تىرىشاتتى . كۆزلەرنىڭ ئۇچرىشىشى نەتىجىسىدە ھەر ئىكـ كىيىلەنىنىڭ قەلبىدە يېڭى پەللە ھاسىل بولدى . قىز ، كۆزىنىڭ ئىچكىرىسىگە تىكىلىپ تۇرغان ئادەتتىن تاشقىرى نۇرلۇق بىر جۈپ كۆزگە تاش ئۇسىتىدە ئېچىلغان جۇلالىق گۈلدەك كۆرۈنۈپ كەتتى . بۇنىڭغا ئۇلار ئولتۇرغان ئاشۇ قورام تاش گۇۋاھ ئىدى . ئۇ گۈل بىرسىدىن ھۆسىن تالاشمايتتى ، تەبىئىي گۈزەللىكى بىلەن قارشى تەرەپنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ جامالىدىن ئەتراپتىكى گۈل ـ چېچەكلەر خىجىل ئىدى ، ئۇلار ئۆز رېڭىنى ئۇنىڭدىن ئارىيەت ئالغاندەك پەستە تەـ

زىمده تۇرۇشاتتى .

قىز بىردىنلا تاشقۇلنىڭ قاش ، كۆز ، لەۋلىرىنىڭ ، شۇنىڭدەك يەنە تەن تۈزۈلۈشىنىڭ قىز بالىغا ئوخشىشىدىغانلىقىنى سېزىپ ھەيران بولدى . ئۆزىنىڭ ئوغۇل بولۇپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىپ ، ئۇنىڭغا قىزىقىپ قالدى ، « قىسمەتلىرىمىز ئالمىشىپ ، مەن ئوغۇل ، ئۇ قىز بولۇپ تۇرەلـ گەنىدە ئىش باشقىچە بولمامتى ؟ » دەپ ئويلىدى . قىز قارىغانسېرى قىزىقىدىغان تەرەپلەر كۆپەيۋاتاتتى .

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ بىردەم قوغلىشىپ ئويناشتى . تاشقۇل قىزغا قەستەن يېتىشەلمەيۋاتقاندەك ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ قويۇپ ، ئۇنىڭ قاملاشقان بويىدىن ھۇزۇرلاندى ، ئۇششاق ئۆرۈلگەن بوستان چاچلار ، زىلۋا ، يارىشىملىق قەددى ـ قامەت ئەركەك جىنسىنىڭ يۇرىكىنى ئويىنىتاتتى . ئۇ ئايال زاتىدا بولۇشقا تېگىشلىك نازۇك تەرەپلىرىنى ئۆز جىسمىدا كۆز ـ كۆز قىلىۋاتاتتى . ئانسى ئۇنىڭ سۈمبۈل چاچلىرىنى جىگدە يېلىمى بىلەن تاراپ 40 تال قىلىپ ئۆرۈپ قويغان ئىدى . ئۇنىڭ پۈتۈن گۈزەللىكى ، قىزلىق لاتاپىتى ئاشۇ چاچلارغا مۇجەسسەملەنگەندەك قىلاتتى . يىگىتلەرنى سىرتقى جەھەتتە جەلپ قىلىشتا مۇشۇ تەرەپلىرىلا يېتەرلىك ئىدى . چۈنكى ، بەزى قىزلار قېشى ، بەزى قىزلار بوستان چېچى ، بەزى قىزلار شەھلا كۆزلىرى ، زىلۋا بويى ئارقىلىق ئۆز گۈزەللىكىنى نامايان قىلىدۇ ، يىگىتلەرنىڭ قىزلارنى كۆزىتىشىمۇ ھەر تەرەپلىمە بولىدۇ . قىزلار پەقەت ئىچكى گۈزەللىكىگە ماس تاشقى گۈزەللىكى ئارقىلىق يىگىتلەرنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرىدۇ .

ئۇلار قارىغايلىقتىن چىقىپ ، ئىككى كېيىكنىڭ ئوغلاقلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈشتى . تاشقۇل شۇئان ئۆزىنىڭ « يىگىت »لىكىنى ئەسكە ئالدى ـ دە ، كېيىكلەرگە قاراپ چوڭقۇر ئويغا پاتتى . ئۇلار ئاسمىنى كەڭ يەرنى ماكان ئەتكەن كېيىكلەرگە ھەۋەسلىنىپ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق قاراشتى . كېيىكلەر ئۇلارنىڭ ھىدىنى ئېلىپ بىردەم تىكىلىپ تۇرۇشتى ، ئاندىن تاقلاپ تاغ بېلىدىن ئېشىپ كۆزدىن

غايىب بولدى . شۇ ئەسنادا بىر توپ كەكلىك ئۇچۇپ كېلىپ ، ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى چۆپلۈككە چۈشتى . تاشگۈل كەكلىكلەرنى كۆزلەپ يەر بېغىرلاپ ماڭدى ، قىزمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مەلۇم ئارىلىقنى ساقلاپ يورغىلىدى . كەكلىكلەر ئۇلاردىنمۇ تېز يورغىلاپ چۆپلۈك ئارىسىغا كىرىپ كەتتى . كەكلىكلەرنى قوغلاپ يېتىشۈېلىشقا كۆزى يەتمىگەن تاشگۈل دەرھال ئوقياسىنى ئېلىپ ، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان كەكلىكنى قارىغا ئېلىپ ئوق ئۇزگەن ئىدى ، پەيلىرى توزۇغىنىچە چۆپلۈككە چۈشتى ، بايىقى كەكلىكلەر ئۇركۈپ ئۇچۇپ كەتتى . ئۇلار كەكلىكنى ئادالاپ كاۋاپ قىلدى . تاشگۈل شۇ تاپتا ھەقىقىي يىگىتتەك چەبدەسلىكى بىلەن قىزنىڭ ھېرىسمەنلىكىنى قوزغاۋاتاتتى . قىز قىزىق كاۋاپىنى ئۇ قولىدىن بۇ قولىغا ئېلىپ ئاغزىغا ئاپىرالمايۋاتسا ، تاشگۈل ئۆز تېگىشلىكىنى ھېچبىر قىينالماي يەپ ، سۆڭەكلەرنى شۇمۇۋاتاتتى .

ـــ تويمىغان بولسىلا بۇنىمۇ يېيسىلە ، ـــ دېدى قىز قولىدىكى كاۋاپىنى تەڭلەپ .

ـــ بۇ تويمىغانلىق ئەمەس . دادامۇ سۆڭەكلەرنى شۇمۇپ ، گۆش دىدارى قويمايتتى .

ـــ بۇ مېھنەت مېۋىسىنى قەدىرلىگەنلىك . دادىلىرى سۆڭەك قەدىرىنى بىلىدىغان ھەقىقىي ئەركەك ئىكەن .

قىز سۆڭەك غاجاۋاتقان تاشگۈلگە سەپسېلىپ ، مەھەللىسىدىكى ئۆزىگە قانات سۆرەپ يۈرگەن يىگىتنى ئەسلەپ قالدى . ئۇ تۇزلا يىگىت بولۇپ ، باغدا بىللە ئامۇت غاجىشىپ يۈرگەندە تېپىشىپ قالغان ئىدى ، ئاغزىدىن گەپ چۈشۈپ قالاتتى ، بىر ئېغىز گەپ قىلغۇچە نەچچە قېتىم گېپىلىنى قاقاتتى . بۇنىڭدىن قىزنىڭ ئىچى سقىلاتتى . كەتمەن چاپسا ھارغىنىنى بىلمەيدىغان بۇ يىگىت باغنىڭ قېرىملىرىنى ئويۇپ بېرىپ ، قىزنىڭ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋالغان ئىدى . يىگىتنىڭ ئىش بىلەن خۇشى يوق ، شوينا بەل ، ئەمما ئۆزىنى نوچى سانايدىغانلار بىلەن ئېقى كېپىلىشمەيتتى . قىز ئۇنىڭغا تۇرمۇشتىكى گۈزەللىكلەر ھەققىدە ئاق

قۇشقاچتەك ۋىچرلاپ ئېزىپ ئىچۈرەتتى . ئۇ بولسا بۇنى چۈشەنمەي ، يەر تېرىپ تاغارلاپ ئاشلىق ئېلىشنىڭ ، بىنەم ئېچىپ قوغۇن ـ تاۋۇز تېرىشنىڭ ، ئاتنىڭ نوچىسىنى مىنىشنىڭ گېپىنى قىلاتتى . قىز بۇنداق يىگىتنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى ئېيتقاندا ، ئانىسى « زېمىندار خەق شۇنداق دېمەي نېمە دەيتتى » دەپ تەنبىھ بېرەتتى . بۇ تېخى ئالدىنقى كۈنلەردىكى ئىشلار بولۇپ ، ئۇمۇ ، تاشكۈلمۇ كۆزىگە گۈلدەك كۆرۈندى . قىز ھەر ئىككىسىدىن كېچىلمەي تۇرمۇشنىڭ چاقچاقلىرىغا گول بولۇۋاتاتتى . ئەمدىلىكتە قىز نېمىشقىدۇر ئۇ يىگىتنى ئەسلەپ قالدى . يىگىت ئۇلارنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن كەتمەن كۆتۈرۈپ ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مۇھەببەت ناخشىلىرىنى ئېيتاتتى . قىز ئۆگزىگە چىقىپ تىڭشايتتى ...

قىز خىيالدىن سەگىپ ، تاشكۈلگە دېدى :

ـــ ئەمدى قايتايلى .

ـــ تېخى ئۇۋغا چىققانغا تۇشلۇق ئولجا تۇتمىغان تۇرساق .

ـــ كۈن قايرىلدى .

ـــ چىكىلىرىگە قىسىپ قويغان چېچەكلەر ھازىر ئۇزگەندەكلا تۇرمامدۇ ؟

قىز جاۋاب بەرمىدى . ئۇلار يېنىپ كېلىۋېتىپ يولدا يەنە بىر ئۇلارنى ئۇچراتتى . تاشكۈل ئۇنى ئاتقان ئىدى ، سۇغىلا چۈشتى . زەخمىسىدىن ئاققان قان سۇنى قىپقىزىل قىلىۋەتتى . ئۇنى تاشكۈل ئۆزى سۈزۈۋاتاتتى . قىز تاشكۈلگىمۇ قارىماي دۆڭگە چىقىپ بولغان ئىدى ، چېچەكلەر ئارىسىدىن ئەتىگەن قويۇپ قويغان ئۇلارنى تاپتى . ئوت ـ چۆپ ، چىمەنلەر شەبنەمنى پاك ـ پاكىز سۈمۈرۈپ بولغان ئىدى . ئۇ بۇدرۇق ـ بۇدرۇق چېچەكلەرنى سىيپاپ ئوينىغاچ ئارقىسىغا قارىدى ، ئەمما تاشكۈل كۆرۈنمەيتتى . شۇنىڭ بىلەن تاشكۈلنى ئىزدىتىش ئۈچۈن چىمەنلىكىنىڭ ئۆسەكرەك يېرىگە ئۆزىنى تاشلاپ يېتىۋالدى . ئۇ قىمىرمۇ قىلماي ئۆسۈملۈكلەر بىلەن بىر تەن ـ بىر جان بولۇپ كەتكەندەك ياتاتتى . يەردىن نەملىك تېپىپ بەدىنى قورۇلسىمۇ پەرۋا قىلمايتتى .

بۇنداق گۈزەل جاينى يۇرت ئىچىدىن ھەرگىز تاپقىلى بولمايتتى .

قىزنىڭ خىيالى تاشگۈلنى ئىزدىتىشتە بولسىمۇ ، ئەس - يادى ، قۇلىقى تونۇش سادانى ئاڭلاش تەمەسىدە ئىدى . ئۇ ئاخىر ئىنتىزارلىق ئىلكىدە بېشىنى كۆتۈرۈپمۇ تاشگۈلنىڭ قارىسىنى كۆرۈش ئۈياقتا تۇرسۇن تىۋىشىنىمۇ ئاڭلىيالمىدى . لېكىن ، تونۇش سادانىڭ كېلىشىگە ئىشەنچى كامىل ئىدى . ئۇ ئۆزىنى تېپىشماق سۈپىتىدە يوشۇرغان ئىدى .

مەيىن شامال چېچەكلەرنى يېنىك دولقۇنلاتتى . ئارىلىقلاردىن شۇڭغۇغان كەچكى قۇياش نۇرى قىزنىڭ دەم كۆزىگە ، دەم پېشانىسىگە چۈشۈپ كۆزلىرىنى ئىمىر - چىمىر قىلىۋەتتى . شۇنداقتىمۇ غۇبارسىز گۈل - چېچەكلەرنىڭ قىزىلى قىزىل ، ئېقى ئاق ھالدا جىلۋىلىنەتتى . قىز ئۆزىنى گۈل - چېچەكلەر دېڭىزىدا غۇلاچ تاشلاپ ئۆزۈۋاتقاندەك ھېس قىلىپ دىلى يايراپ كەتتى . ئۇنىڭغا ھاردۇق يەتكەندەك سېزىلىپ ، ئىككى قولىنى يانغا ئەركىن تاشلاپ يېتىۋالدى . شۇ ھالدا چېچەكلەر جامالىغا يەنە بىر گۈزەللىك بەخش ئېتىپ ، ئەرشتىن چۈشكەن ھۆر - پەرىلەرگە ئوخشىشىپ قالدى ، گۈللەر ئۇنىڭ ھۆسنىدىن خىجىل بولغاندەك ئۆزلىرىنى ھەريان قاچۇرۇشتى . يۇرەك سوقۇشى روشەن بىلىنىپ ، ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈۋاتقان چىرايلىق كۆكسى بىر ئۆرلەپ ، بىر پەسىيىپ تۇراتتى .

تاشگۈل دۆڭگە چىقىپ قىزنىڭ قارىسىنى كۆرمىگەندىن كېيىن چاقىرماقچى بولدىيۇ ، چاقىرمىدى . شۇنچە ئىشلارنى باشتىن كەچۈرگەن ئادەم بۇنچىلىك چاقچاقنى بىلمەي قالسۇنمۇ ؟ چەيلەنگەن ئوت - چۆپلەر ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈپ ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بېرىپ ، ئۇستىگىلا ئۆزىنى ئاتقان ئىدى ، ئۇ چاقماق كېلىپ ئارىلىقتىن ئۆمىلەپ قاچتى ، نەتىجىدە تاشگۈل چەيلەنگەن چىمەنلەرنى قۇچاقلاپ قالدى . تاشگۈل بۇنى يېتەرلىك ھېسابلاپ ئۇنىڭ يېتاقان يېرىدە سوزۇلۇپ يېتىۋالدى ... تاشگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ ، تېخىچە قېچىپ كېتىۋاتقان قىزغا يېتىشىۋالدى . ئۇلار ئىككى ئۇلارنى تولۇمغا سېلىپ ، ئاتلىرىغا مىنىشتى . يولدا كېلىۋېتىپ بىر جەرەن

بىلەن بىر توشقاننى ئوۋلىدى . جىلغىلاردىن چىقىپ تۇزلەڭلىككە قەدەم باسقانسېرى قىزنىڭ چېھرىدە بىر خىل خاتىرجەمنىڭ ئەكس ئەتمەكتە ئىدى .

ئۇلار ئۆيىگە ئامان - ئېسەن قايتىپ كەلگەندە ، يولغا تەلمۈرۈپ كۈزلىرى تېشىلەي دېگەن مومانىڭ كۆڭلى ئارامغا چۈشتى . ئەمما ، تاشگۈل ئوۋلاپ كەلگەن شۇنچە كۆپ ئولجىلارغا پەرۋا قىلىپ كەتمىدى . شۇ تاپىتا ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى قىزىدىن تاشگۈل توغرۇلۇق ئىشەنچلىك گەپكە ئېرىشىش ئىدى ...

تاشگۈلنىڭ تېخىچە قايتىپ كەلمەيۋاتقىنىغا دىققەت بولۇپ كېتىۋاتقان قىران يولۋاس ، ئالتۇن خۇشبۇيلارنىڭ قولى ئىشقا بارمىدى . تاشگۈل گەرچە ئىشەنچلىك يولسىمۇ ، تۇرۇپلا ئادەم خىيالىغا كەلتۈرمەيدىغان قىلىقلارنى قىلىپ يۈرۈشى ئۇلارنى ئەندىشىگە سالماقتا ئىدى . بۇنى ئويلىغانسېرى ئۇلارنىڭ ئىمانى قىرىق گەز ئۆرلىدى . قانداقلا بولمىسۇن ، تاشگۈلنىڭ قايتىپ كېلىشى ئۇلارنىڭ ئارزۇسى ئىدى . ئۇلار تىت - تىت بولغانسېرى تاشگۈل قايتىپ كەلمەيۋاتاتتى ، تاشگۈلنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلغان دوستلىرىغا يالغان ئېيتىپ ، تالادا ئۆزلىرىنى خاتىرجەم كۆرسىتىپ يۈرسەمۇ ئۆيگە كىرگەندە بىر - بىرىگە تاپا - تەنە قىلىشاتتى . ئائىلىنى ۋەسۋەسىچىلىك قاپلىغان ئىدى .

ئاتا - ئانىسىنىڭ تال - تال بولۇپ كېتىۋاتقىنى تاشگۈلنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى . ئۇ ھېلىقى قىز بىلەن نەچچە قېتىم ئوۋغا چىقتى ، قىزمۇ بۇنىڭغا قىزىقىپ قالدى . ئۇ بارا - بارا مومانىڭ كۆزىگە سىغىپ ، ئىسسىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى ، ئىشەنچىگىمۇ ئېرىشتى . مومانى ئېرىتكىنى ئوۋ ئائىلە تۇرمۇشىغا ئېلىپ كەلگەن ئۆزگىرىشلەر ئىدى . مومای ئەمدى ئولجىلارنى ئۆزىدىن ئېشىنىپ مەھەللىدىكىلەر بىلەن تەڭ يەيدىغان بولدى . مەھەللە يىگىتلىرىمۇ ئوۋ ئوۋلاشنى ئۆگىنىۋالدى .

شۇنداق قىلىپ ، تاشگۈل بۇ يۇرتقا ئۆزلىشىپ ، مۇناسىپ ھۆرمەت تاپتى ، سۈرۈشتۈرگەنلەرگە ئۆزىنى « قارا يېتىم » دەپ قويدى . ئۇلار ئۇ-

شىنىپ « ئوتتۇز ئوغۇل »نىڭ قاتاردىن ئورۇن بېرىشتى . تاشگۈل قىز بىلەن بولغان ئىشنى ئالدىرايتتى . مەھەللە چوڭلىرى ئۇلارنىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇشنى توغرا تاپتى . موماينىڭ ئارزۇسىمۇ شۇ ئىدى . ئۇلار خاسىيەتلىك بىر كۈننى تاللاپ توي قىلىۋالدى ...

ئىلگىرى تاشگۈلنى بىردەم كۆرمىسە تۇرالمايدىغان قىز نېمىشقىدۇر ئەمدى تاشگۈلنىڭ قارىسىنى كۆرسىلا تېنى شۇركۈنىدىغان ، كۆرەر كۆزى يوق بولۇپ قېلىۋاتاتتى .

بۇ مەھەللىدە بىر كەيمە تاز بولۇپ ، ھەييارلىقتا ھېچكىم يېتەلمەيتتى . كىشىلەر ئادەتتە دەپ يۈرىدىغان گەپلەر ئۇنىڭ ئاغزىدىن تولىمۇ كۈلكىلىك ئاڭلىناتتى . شۇڭا ئۇ ، مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدا تۇرۇۋېلىپ ، ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنى ئاغزىغا قارىتىپ ئىشىدىن قويىاتتى . ئۇنىڭ بىر ئەسكى قىلىقى بىرەرسى يېڭىدىن توي قىلسا ياكى سەپەردىن قايتىپ كەلسە كېچىسى تۇڭلۇكتىن ماراش ئىدى .

تاز تاشگۈللەر توي قىلغان كۈندىن باشلاپ ھەر كېچىنى ئۇلار ياتقان ھۇجرىنىڭ تۇڭلۇكىدە تۇنەش بىلەن ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتاتتى . قىزنىڭ چىدىغۇسىز نالىسى تازنىڭ شەھۋانىي نەپسىنى تاقىلدىتىۋەتكەن ئىدى . بىر كېچىسى تاز تۇڭلۇك بېشىدا ئۆزىنى ئاران بېسىپ تۇراتتى ، تاشگۈل سىرتقا چىقىپ كەتتى . تاز پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۆيگە كىردى ـ دە ، قاراڭغۇدا ،« ئېرىم قايتىپ كىرگەن بولسا كېرەك » دەپ ئويلاپ تۇرغان قىزغا تاشلاندى ، قىز بۇ نۆۋەت تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز بىر خىل شېرىنلىكنى ھېس قىلىپ ئېرىپلا كەتتى . قىزنىڭ يالقۇنجاۋاتقان ۋۇجۇدى شۇ تاپتا ئوتۇنغا تويمايدىغان خۇمداننىڭ ئۆزى ئىدى . شۇنداقتىمۇ تاز بىرەر ئاۋارىچىلىككە يولۇقۇپ قېلىشتىن قورقۇپ ، قىزنىڭ بوينىدىكى قوللىرىنى قىيماسلىق ئىلكىدە ئاجراتتى ـ دە ، قانداق كىرگەن بولسا ، يەنە شۇنداق چىقىپ كەتتى . قىزمۇ تازنىڭ ئارقىسىدىن تاپ بېسىپ ماڭدى .

تاشگۈل قايتىپ كىرىپ خوتۇننىڭ يوق تۇرغىنىنى بىلىپ ،

هاجەتكە چىقىپ كەتكەن چېغى دەپ خېلى ساقلىدى . ساقلا ـ ساقلا كىرمىگەندىن كېيىن ھويلا ـ ئارامنى ئاختۇردى ، لېكىن داۋراڭ قىلىشقا پېتىنالمىدى . ئاخىر « ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرىۋالغان ئوخشايدۇ ، ئەتە بىر گەپ بولار » دېگەن يەرگە كېلىپ يېتىپ قالدى . تاڭ ئاتقاندا ھويلا ۋە ئۆگزىدىكى غەيرىي ئىزلارنى بايقاپ ، خوتۇنىنىڭ بىرسى بىلەن قاچقانلىقىنى بىلدى ـ دە ، مومايغا گەپمۇ قىلماي ، بۇ يەر ھارام بولدى . دېگەندەك ئېتىنى مىنىپ چىقىپ كەتتى .

تاشگۈل ئەرۋاھى ئۇچقان ھالدا كېتىۋاتاتتى ، ئالدىغا بىر ئەر ئۇچرىدى . ئۇ ئېشكىنىڭ ئالدىغا خوتۇنىنى مىندۈرۈۋالغان بولۇپ ، گازىر چېقىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ بىرەر خالىي يەر تېپىلمىغاندەك ئېشەك ئۈستىدە قىچقىلىشىۋاتقىنى تاشگۈلنى ھەيران قالدۇردى . ئۇلار يېقىنلاشقاندا تاشگۈل ھېلىقى ئىككى قاچقۇن ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدى . ئىككىسىمۇ تاشگۈلنى كۆرۈپ ئېشەكتىن يىقىلىپ چۈشۈشكە تاس قالدى . لېكىن ، ئەمدى قېچىشقا ئۇلگۈرەلمەيتتى . تاشگۈل ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىۋىدى ، ئۇلار قورقىنىدىن بىر ـ بىرىگە چىڭ چاپلاشتى . تاشگۈل خوتۇنىنىڭ شۇنداق يىرگىنچلىك بىر تاز بىلەن قىلىپ يۈرگەن ئەسكىلىكىنى كۆرۈپ يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتتى . ئۇ ئىككىسىنى راسا قامچىلماقچى بولدىيۇ ، جۈرئەت قىلالمىدى . خوتۇنى تاشگۈلنىڭ كۆزىگە يەنىلا شۇنداق ئاق كۆڭۈل ، سەمىمىي كۆرۈندى ، تاشگۈل ئۇنىڭدىن ھېچقانداق قۇسۇر تاپالمىدى ، ئۇ پەقەت تاشگۈلدىن قورقۇپ دىر ـ دىر تىترەۋاتاتتى . تاشگۈلنىڭ ئاچچىقىدا ھەرنېمە قىلغۇسى بولسىمۇ ، بىراق ئۇلار ئالدىدا ھېلىقى چوڭنىڭ زۇلمىدىن چىللىيالمىغان خورازدەك زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالدى . « سەن ھەقسىز ئەر بولغىنىڭدا خوتۇنۇڭ ئاشۇ تاز بىلەن قاچارمىدى ؟ » دېگەن سادا قۇلاق ـ مېڭىسىنى يېيىشكە باشلىدى ، بېشى قېيىپ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى . ئۇ ئاتتىن يىقىلىپ چۈشۈشتىن قورقۇپ ئېگەرنىڭ قۇشىبشىنى مەھكەم تۇتۇۋالغان ئىدى .

تاشگۈل شۇ ھالدا قانچىلىك تۇرغىنىنى بىلمەيتتى ، ئاتنىڭ قاتتىق

يۇلقۇنۇشى بىلەن چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، چوڭ بىر ئېرىقتىن سەكرىگەنلىكىنى كۆردى . ھېلىقى ئىككىسى ئاقسۇ - كۆكتىمۇ كۆرۈنمەيتتى . ئۇلار راستىنلا قاچقان ئىدى . تاشكۆل پۈتۈن ئاچچىقىنى ئاتتىن چىقارماقچى بولغاندەك ، ئاتنى جان - جەھل بىلەن كۈچەپ قامچىلۇدى ، ئۆزى ئاتتىن يېقىلىپ تەگسىز ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك بولدى ۋە ئۆزىنىڭ ئات ئۈستىدە ئەمەس ، بەلكى بېلىقنىڭ قارنىدا ئوي - خىيالىنىڭ ئەسىرىگە ئايلانغانلىقىنى بىلدى .

ئۇ ۋسال تاپتى

بىلىق سۇ ئاستى كېمىسىدەك شۇڭغۇپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . تاشگۇل يەنە ئىلگىرىكى كەچۈرمىشلەر قاينىمىدا پالاقئۇرۇشقاباشلىدى...

ئىشىك ئالدىدا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان قىران يولۋاس تاشگۇلنىڭ سولغۇن كەيپىياتتا قايتىپ كەلگىنىنى كۆردى . ئۇ قولىدىكى ئىشنى تاشلاپ قىزنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى ، تاشگۇلمۇ ھېچنېمىگە قارىماي دەرھال ئاتىسىن چۈشتى . دادا ـ بالا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى . دادىسىنىڭ كەيپىياتىدىن نېمىدىندۇر قورۇنۇۋاتقانلىقى ئىپادىلىنەتتى . ئۇ ئالدى ـ كەينىگە قارىغىنىچە تاشگۇلنى ئۆيگە باشلىدى . ئاڭغۇچە ئالتۇن خۇشبۇي ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتى ـ دە ، ئانىلىق مېھرى بىلەن پېشانىسىگە سۆيدى . ئۇمۇ قىزنى كۆرۈپ سەل جىددىيلىشىپ قالغان ئىدى ، ئەمما قىزنىڭ ئامان ـ ئېسەن كەلگىنىگە ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال بولۇۋاتقىنى چىرايىدىن ئىپادىلىنىۋاتاتتى . گەپ قىلالمايۋاتقىنى ھاياجاندىن ئىدى .

تاشگۇلنىڭ قايتىپ كېلىشى قىران يولۋاسلار ئائىلىسىگە يېڭى كەيپىيات بەخش ئەتتى . چۈنكى ، بالا دەردىدە ئۆرتىنىۋاتقان ئاتا ـ ئانىنىڭ كۆڭلىگە يەتمىگەن ئىشلار يېتىپ ، ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي ئاران ـ ئاران تۇرۇشاتتى . ئاتا ـ ئانىنىڭ دىللىرى قارا بۇلۇت تارقاپ قۇياش چىققاندەك يورۇغىنى بىلەن ، تاشگۇلنىڭ چىرايى غەملىك ئىدى . ئۇ تۇزۇك گەپ ـ سۆز قىلىپمۇ بەرمەي تورۇسقا قاراپ ياتقىنى ياتقان ئىدى . بېشىدا دادىسى بىلەن ئانىسى پايپېتەك بولدى . ئۇ گەرچە گەپ ـ سۆز قىلمىسىمۇ ھەدەپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشلىرى بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى

ئاشكارىلاپ تۇراتتى . يارىسىغا تۇز سېپىشنى خالىمىغان ئاتا ـ ئانا نېمىلا بولمىسۇن جەم بولغىنىغا شۈكۈر قىلىپ ، قىزىنىڭ تىنىقىنى ئاڭلاپ تۇرغىنىغا خۇش ئىدى .

تاشگۈل تورۇسقا قاراپ ياتقىنى بىلەن ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتاتتى . ئۇ يېتىۋېرىشتىن ئىچى سىقىلىپ باغقا كىردى . ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى ئۆز ھالىغا قويغان ئىدى . نېمە سەۋەبتىندۇر كۆڭلى تاماق تارتمايتتى . باغدىكى مەي باغلاپ پىشقان مېۋىلەرمۇ قىلچە ئىشتىھاسىنى قوزغىيالمىدى . ئۇ ھەتتا باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشنىمۇ رەت قىلدى . ئۇنىڭ خىيالىغا ھېلىقى تويدىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ئىشلار كىرىۋالغان ئىدى .

تاشگۈلنىڭ ئۆيلىنىشى ئاسمانغا چىققاندىنمۇ قىيىن توختىغىنى بىلەن ، نېمىلا بولمىسۇن تۆت ئادەمنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ بىر قىزنى نىكاھىغا ئالغان ئىدى . ئەمدى يەنە خوتۇن ئالمەن دېسە تېخىمۇ تەسكە چۈشەتتى . چۈنكى ، ئايال كىشىنىڭ ئۆيلىنىشى ئەقلگە سىغمايتتى . تاشگۈل شۇنداقتىمۇ پەقەت تەن بەرمەيۋاتاتتى ، ئۆزىدىن باشقا ھەرقانداق ئادەمنىڭ گېپىنى ئاڭلىمايتتى ، ھەتتا ئاتا ـ ئانىسىنىڭمۇ جىنس ھەققىدىكى گېپىگە ئىشەنمەيتتى ، جاھىللىق ۋۇجۇدىنى قاپسۇالغان ئىدى .

تاشگۈل ياقا يۇرتتا ئۆزىنى « تاش » دەپ ئاتاپ ، ئىسمىنى شۇنداق چاقىرغىنىنى ئاڭلىغاندا سۆيۈنۈپ كېتەتتى ، ئولتۇرسا ـ قوپسا « تاشگۈل » دېگەن ئىسمىنى ۋۇجۇدىدىن سىقىپ چىقىرىشنى ئويلايتتى . بۇ جەھەتتە ئۇ بىر قېتىم مەغلۇپ بولغان بولسىمۇ يەنە ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەيۋاتاتتى ، بەلكى يەنىلا ئۆز ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش كويىدا تىركىشۋاتاتتى . ئۇنىڭ پۇتۇن پىكىر ـ خىيالى ئەرەنچە ياسىنىپ ، ئۆزىنى ئەرلەردەك كۆرسىتىشتە قالدى . بۇ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كىچىكىدىن ئوغۇلچىلاپ باققانلىقىنىڭ كاللىسىغا چوڭقۇر ئورناپ كەتكەنلىكىنىڭ تەسىرىدىن ئىدى . ئۇ كۆڭلىدە : « ئەرلەرچە كىيىنىپ ، قىيىش تاسما بەلۋاغ باغلاپ ، ئۇزۇن بويتاسمىلىق پىچاق قىستام ، شۇنىڭغا يارىشا ئاياغ ۋە بۆك

كىيىمەم چوقۇم يىگىتلەرگە ئوخشايمەن ، كىشىلەر ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ » دەپ ئويلايتتى . ئۇ بىر كۈنى ساندۇقىدىن ئۆزىگە يارايدىغان كىيىملەرنى ئېلىپ ئۆز خىيالىچە ياسىنىپ هويلىغا چىققاندا ، دادىسى قىران يولۇاس كۆرۈپ ، ئۇنىڭ قىز بولۇپ يارىلىپ قالغىنىدىن ئۆكۈندى . ئۇ شۇئان دادىسىنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقىنىنى سېزىپ قېلىپ ، كۆزىدىن نېرى تۇرۇش ئۈچۈن ئاتلىق چىقىپ كەتتى .

تاشكۈل كېتىۋېتىپ ئويلىدى « ئادەم قىلالمايدىغان ئىش يوق ، ئەرلىك روهىنى يېتىلدۈرۈش ئارقىلىق ئاياللىق ئاجىزلىقىنى تۈگەتكىلى بولىدۇ . مەن باشقىلار قىلالمىغان ئىشلارنى قىلىش ئارقىلىق ئادەملىك قۇدرىتىنى نامايان قىلىمەن . دادام ـ ئانام مېنى هېچقاچان 〈 قىزىم 〉 دەپ چاقىرىپ باقمىغان تۇرۇقلۇق ، ئەمدىلىكتە نېمە ئۈچۈن قىز قىلمۇەتمەكچى بولىدۇ ؟ » تاشكۈل ئۆلارنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلالماي بار كۈچى بىلەن ۋارقىرىغۇسى كەلدىيۇ ، بۇ ساداغا ئىنكاس قايتۇرىدىغان ئادەمنىڭ چىقىش ـ چىقماسلىقىدىن ئەنسىرەپ يالتىيىپ قالدى . ئەمەلىيەتتە بۇنداق ئادەم تۇغۇلمىغان ئىدى ، تۇغۇلغىنىدا تاشكۈلگە بىرەر گۈزەلنى سايە قىلغان بولاتتى .

ئىلگىرى ئەرلىك دەۋاسى قىلغۇچى ئاياللار ئاشكارا چىقمىغان ئىدى . ئۇنداق بولغاندا ئۆلار ئۆزلىرىنىڭ بەك كېچىككەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولاتتى . تاشكۈل بۇنى ئۆلارنىڭ تەۋەككۈلچىلىك روهى يۇقىرى پەللىگە يەتمىگەن دەپ قارايتتى . ئۇنىڭچە بۇ روھ بىلەن رېئاللىقنىڭ ئىنكاسى ئىدى . « مەن ئۆزۈمنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ مەڭگۈ ئايال بولۇپ ئۆتۈشىگە هەرگىز ئىشەنمەيمەن ، ـــ دەيتتى ئۇ تەنتەنىلىك هالدا ، ـــ ئەگەر قايسى تەبىقىنىڭ ئادىمى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۆلار بۇ نۇقتىنى مەندەكلا چۈشىنىدىغان ۋە چوڭقۇر هېس قىلىدىغان بولسا ، بۇ توغرىدا چوقۇم ئىزدىنىدۇ ! »

يۈرتتا داڭلىق ئەمچىلەر كۆپ بولسىمۇ ، تاشكۈل ئۆلارنىڭ ئالدىغا بېرىشنى ئەپسىز كۆرۈپ ، دەريا ـ تاغ ئاتلاپ بىرقانچە ئەمچىگە

كۆرۈندى . ئەمما ، ئەمچىلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ دەردىگە داۋا تاپالـ مىدى .

ـــ سىزنىڭ تاغنى تالقان ، چۆلنى بوستان قىلالايدىغانلىقىڭىزغا قايىل بولسامۇ ، ئەما سىزنى ئوغۇل قىلىش قولۇمدىن كەلمەيدۇ ، ـــ دېدى ياشانغان بىر ئەمچى .

ـــ ئۆزلىرىنى « داڭلىق ئەمچىمەن ، ئۆلۈكنى تىرىلدۈرۈشتىن باشقا ھەممىنى قىلالايمەن » دېگەنلىرى بىلەن ، تازىمۇ تەجرىبـ سىز ئەمچىكەنلا ! ـــ تاشگۈل چالۋاقىدى .

ـــ كاللىڭىز جايىدىمۇ ، قىزىم ؟

ـــ سىلىچە قانداق تۇرىمەن ؟

ـــ دەردىڭىزنى ئەمدى تاپقاندەك قىلىمەن .

ـــ قېنى تېز ئېيتسىلا !

ـــ سىز بىر جاھان سارىڭى .

ـــ قېرى بولغانلىرى بىلەن ئەمچىلىك ئىلمىدە تېخى بالا ئىكەنلا .

ـــ سىز ئاغرىق ئەمەسكەنسىز .

ـــ ھېلى سارىڭ دېلىغۇ ؟

ـــ كاللىڭىز ئىشلەيدىكەن .

ـــ ئۇنداقتا ماڭا داۋا تاپسىلا .

ـــ ئۇمىد يوق ، ئەما جاھىللىقىڭىز ئۈچۈن بولسىمۇ ئوتتۇرا بارمىقىڭىزنى كېسىپ تەجرىبە قىلىمەن .

ـــ مېنى قورقۇتماقچىمۇ سىلى ؟ ـــ تاشگۈل ئوتتۇرا بارمىقىنى چىقاردى .

ـــ بۇمۇ بولمايدىكەن ، قىزىل كېكىردىكىڭىزنى كېسىپ تەجرىبە قىلىمەن .

ـــ ئوغۇل بالا بولالىسام بۇنىڭغىمۇ رازىمەن ، قېنى كەسسىلە ، مىت قىلىدىغان بولسام ئادەم بولماي كېتەي .

ئەمچى ئاخىر تاشگۈلنىڭ ئالدىدا ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى .

دەرۋەقە ، بۇ ئىش ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى .

تاشقۇل چىغىر يوللار ئارقىلىق چوڭ يولغا چىقتى . چىغىر يولنى ئادەم ۋە ئۇلاغلار دەسسەپ ئاچقان بولۇپ ، ئوت ـ چۆپلەر ئىككى ياندىن قىستاپ تۇراتتى ، رەھىمسىز ئاياغلار ئۇلارنى دەسسەپ ـ چەيلەپ كەينىگە يانداۋراتتى . ھاياتلىقنىڭ ئاددىي قانۇنىيىتى ئەنە شۇنداق ئىدى . تاشقۇل يولدا يالغۇز كېلىۋاتاتتى . يول تۈگۈل ئەتراپتىمۇ ھېچقانداق ئادەمزات ياكى جانلىق كۆرۈنمەيتتى . ئۇچار ـ قاناتلارنىڭ ئۇچرىماسلىقىدىن ئەجەبلىنىشكە بولمايتتى . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ ئاساسلىق ھەرىكىتى كۆكتە بولاتتى ، ئۇلار ئەركىن ئۇچۇپ خالىغان يېرىگە بارالايتتى . ئەھۋال ئۇنداق تۇرسا ئۇلار باشقىلار بىلەن يەر ـ زېمىن ، يول تالىشىپ نېمە قىلىدۇ ؟ تاشقۇل كېتىۋېتىپ شۇنداق ئويلاپ قالدى .

ھاۋا بارغانسېرى ئىسسىۋاتاتتى . بايا ئەمچىنىڭ قېشىدىكى چاغدىلا بوشىشىپ كەتكەن تاشقۇل تېخىمۇ بوشاشتى ، كۆزلىرىنى ئاپتاپ چېقىپ ئاچالماي ، پېشانىسىگە قولىنى سايىۋەن قىلىپ قاراشقا مەجبۇر بولدى . يىراقتا بىر پارچە تاغ كۆرۈندى . ئۇ ئېتىنى قامچىلاپ بىردەمدىلا يېقىنلاپ ، « كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس »لىكىنى ئىسپاتلىدى . يېقىنلا يەردە كۆپكۆك دېڭىز چايقىلىپ تۇرغاچقا ، ئەتراپ كوربۇلاق ، سازلىق ئىدى ، پاتقاقتا مېڭىش تەسكە چۈشۈشكە باشلىدى . لېكىن ، سالقىن ھاۋا ئۇرۇپ تۇراتتى . جىلغا بويلاپ كەتكەن بۇك دەرەخلىك ئادەمنىڭ زوقىنى قوزغايتتى . تاشقۇل ئاتتىن چۈشۈپ ، ئېتىنى سايىغا باغلىدى . ئېرىقتا زۇمرەتتەك سۇ بۇلدۇقلاپ ئېقىپ ، ئەتراپقا سۆرۈنلۈك بېغىشلايتتى . تاشقۇل ئۇنىڭدىن ئوچۇملاپ ئىچىپ تەشنالىقىنى قاندۇردى ، ئاندىن ئۆ-سەك چىملار ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىدى . ئاتتا يول يۈرۈپ تالجىققان ئۇستىخانلىرى بىردىنلا راھەتلىنىپ كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى . ئەمما ، چوڭ مېڭىسى پائالىيىتىنى توختاتمىغان ئىدى .

تاشقۇل ئۇنى بۇ يەردە ئۇچرىتىپ قېلىشىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەن ئىدى . تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرى شۇنداق ئوخشايدۇ ، دادىسى بىلەن ئۇزاق

يـــل ئالاهـــده پەردىشەپ ئىچىده ئوۋچىلىق قىلىپ ئادەتلەنگەن تاشگۈلگە ئەمـدى ئېچـىلىپ ـ يايراپ گەپ تاشلايدىغان ئادەم چىققان ئىدى ، ياق ، ئۇنـــڭ ئاغزىنى ئاۋۋال تاشگۈل كوچىلىدى . سەۋەبى ، ئۇنىڭ كېلىشكەن بـەسـتـى تـاشـگـۈلـنـىڭ قەلب تۆرىدىن تۇنجى بولۇپ ئورۇن ئالغان ئىدى . تـاشـگـۈلـنـىڭ كۆز ئالدىدا جىنسەكلا پەيدا بولۇپ قالغان بۇ يىگىت تولىمۇ جـەلـپـكار ئىدى . تاشگۈل كۆرۈپلا قىزىقىپ قالدى . بۇ كەم كۆرۈلىدىغان مـۆجـىـزە ئىـدى . ئۇلار ئىـت يـولـىـدا ①ئۇچراشقاندىن بېرى تاشگۈلنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا باشقىچە ئۆزگىرىشلەر بولۇۋاتاتتى . بۇنداق ھالەت ئۇنىڭ ئەڭ نـازۇك يـەرلـىـرىـدە ئەكـس ئېتـىـۋاتـقـان بـولـسـىمۇ ، ئۇ ئۆز روھىي ھالـىـتـىـدىـكـى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى ئېتىراپ قىلمايۋاتاتتى . ئەمما ، يىگىتنى ئويـلـىـغـىـنـىـدا قـولـى ئـىـشـقـا بـارمـايـىـدـىـغـان ، يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى پـىـژىـلـدايدىغان بولۇپ قالغان ئىدى . بۇنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرەلمەيتـتى . ئۇ دوستى زەينەپ بىلەن پاراڭلىشىپ قالغان چاغلاردا ئۆز جىسمىنىڭ قىزغا تەۋە ئىكەنلىكىنى ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا بايقىغان ئىدى .

تـاشـگـۈل بىرقانچە كېچىنى ئۇنىڭ غۇۋا كۆلەڭگىسى بىلەن بىرگە ئۆتـكـۈزدى . ئەمدى ياشلىقنىڭ سېھرىي كۈچىنى نامايان قىلمىدىغان پەيت يـېـتـىـپ كـەلـگـەنـدەك قىلاتتى . تاشگۈل شۇ كۈنلەردە دەرۋەقە چۈشىنىڭ پـەيـزىـنـى سۈرگەن ئىدى . تاشگۈل ئۇنى يېنىدىن ئاختۇرۇپ تاپالمايۋاتقان دەرەپ سـىـرتـقـا چـىـقـىـپ كەتكىنىنى زادى ئۇنتۇيالمايتتى . كېيىن ئۇلارغا خـىـلـۇەت جايلارمۇ قۇچاق ئېچىپ تۇردى . ئەمما ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن تاشـگـۈلـنـىـڭ ئوغۇللۇقىدا « شەك » يوق ئىدى . بۇ مەنىدە ئۇ دوست بولۇش نـۇـقـتـىـسـىـدىـنلا تاشگۈلگە ئېجىل بولغان ئىدى . بولۇپمۇ تاشگۈلنىڭ ئۇۋ ئىشلىرىدىكى يىگىتلەرگە خاس ماھارىتى ئۇنىڭ دوستلۇق رىشتىنى تېخىمۇ چـىـڭىـتقان ئىدى . پەقەت ئۇ تاشگۈلنىڭ ئىنچىكە بىلەن بوم ئارىلىقىدىكى ئاۋازىـدـىـن سـەل غـەلـىـتـىـلىك ھېس قىلاتتى . لېكىن ، بۇنى تاشگۈلنىڭ

---

① ئىككى يۇرتنى ئايرىپ تۇرىدىغان تاغ ئارىسىدىن ئېچىلغان يولنى كۆرسىتىدۇ ، بۇ ھەقتە رىۋايەتلەر بار .

جىسمانىي ئەيىبى بولسا كېرەك دەپ گۇمانغا ئورۇن بەرمەيتتى . ئۇلار بىر - بىرىگە تاسادىپىي تېگىشىپ كەتكەندە ، ھەر ئىككىسىنىڭ نازۇك يەرلىرىدە تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان بىر خىل شېرىن تۇيغۇ پەيدا بولاتتى ، ۋەھالەنكى ، بۇنى ئاشكارىلىماي سىر تۇتۇشاتتى . شۇنىڭ بىلەن بۇ ھال تېشىغا تېپىپ چىقىشقا ئاجىز ئىدى ، تۇيغۇ تۇيغۇ پېتىچە قان تومۇرلارغا سىڭىپ تۇگەيتتى . ئۇ ھامان تاشگۇلنى ئوغۇل سۈپىتىدە كۆرۈپ ، غەيرىي خىياللارغا ئورۇن بەرمەيتتى . تاشگۇلمۇ رېئال- لىققا كۆز يۇمۇشقا مەجبۇر بولاتتى . ئەمما ، بۇ خىل ئەسكى مىجەزىدىن ئىچىدە تويۇپ كەتكەن ئىدى . ئۇلاردىكى بۇنداق ھېسسىياتنىڭ تەكرار قوزغىلىپ يەنە بېسىقىشى بارا - بارا چىن دوستلۇققا تەسىر يەتكۈزدى . ئۇ تاشگۇلنى كۆرگەندە ئالدىدا بېجىرىم بەدەنلىرى تولغان بىر قىز تۇرغاندەك ئۆزىنى تۇتالماي قېلىۋاتاتتى . ئۇ تاشگۇل ئالدىدا بۇنى يوشۇرۇشقا تىرىشاتتى . چۈنكى ، ئوخشاش جىنسلىقلارنىڭ بىر - بىرىگە قوزغالغان شەھۋانىي ھەۋىسى ئىنسانىي ئەخلاققا مۇخالىپ كېلىدىغان ئەڭ پەسكەش قىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى . « كۆڭۈل بېرەي دېسە جاھاندا قىز ئازمۇ ؟ ــ دەپ ئويلىدى ئۇ كاللىسىنى سىلكىۋېتىپ ، ــ بۇ ھەر كىمنىڭ ئىختىيارلىقىدىكى ئىش بولسىمۇ ، ئەمما ھەرقانداق ئادەم ئۆز ئەخلاق - پە- زىلىتىدىن چىقىپ كەتسە ھەقىقىي ئىنسان ھېسابلانمايدۇ . بۇ ئىنسان بىلەن ھايۋاننى ئايرىپ تۇرىدىغان بۇيۇك سېپىلدۇر ! » مانا بۇ ئۇلارنىڭ يەلكىسىنى ئورتاق بېسىپ تۇرۇۋاتقان چوڭ تاغ ئىدى .

مۇھەببەت ئۆز خىلى بىلەن شېرىن بولسىمۇ ، تاشگۇل بۇ مۇھەببەتنى قۇتىدا ساقلاپ كېلىۋاتاتتى . ئۇمۇ ھەرگىز بىلەلمەيۋاتاتتى . ئۇ يۇگەنلەش تەس كېلىۋاتقان كۆڭلىنىڭ « پەسكەشلىك »لىرىنى ئويلىغا- نىدا تاشگۇلدىن خىجىل بولاتتى ، ئۆزىنى قاچۇرۇپ ئازابتىن خالاس تېپىشنى ئويلايتتى . لېكىن ، تاشگۇلنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھېسرىمەنلىكى كۈچىيىۋاتاتتى . تاشگۇل يەنە تۇرۇپلا ئەنسىرەپمۇ قالاتتى ، بەدىنىدىكى بۇ خىل ھالەتنىڭ بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقىۋاتقىنىنى نېمىدەپ چۈشىنىشنى

پىلمەي بېشى قاتاتتى . ئەمما ، نېمىلا بولمىسۇن ئۇنىڭغا بولغان قىزىقىشنى چەتكە قاقالمايتتى . قۇدرەتلىك بىر كۈچ تاشكۈلنىڭ كۆڭلىگە مۇشۇنداق مۇقەددەس تۇيغۇنى سالغان ئىدى . ئەمما ، تاشكۈل يەنە جاھىللىق قىلىپ ، دادىسى ۋە يۇرتداشلىرى ئالدىدا بىر قىز سۈپىتىدە پەيدا بولۇشنى كاللىسىغا سىغدۇرالمايۋاتاتتى .

تاشكۈل ئېتىنى ئويناقلىتىپ چاپتۇرغىنىچە تاغ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى ، كۆز ئالدىدىلا يايلاپ يۇرگەن ئولجىلارغىمۇ نەزەر كۆزىنى سالمىدى . ئۇ بەك پەرىشان كۆرۈنەتتى ، پات - پات ئالدى - كەينىگە قارايتتى . ئەمما ، كۆزىگە ئېتى ، ئالا بوينىقى ۋە تاغۇتاشلاردىن بۆلەك نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئۆزىمۇ ئېتىراپ قىلماستىن بىرسىنىڭ يولىغا تەلمۈرمەكتە ئىدى . ئۇ تاكى قىيامغىچە كۈتتى . ئىشق ئوتى يالقۇنجاۋاتقان يۈرەكنىڭ تەپتى بىلەن قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچى نۇرى بىرلىشىپ ئۇنى چوغدەك قىزارتىۋەتكەن ئىدى . جاننى قاقشتىدىغان بىر خىل ئىسسىق ئېقىم جىلغا - جىلغىلاردىن خۇددى كەلكۈندەك بېسىپ كەلمەكتە ئىدى . ئاتنىڭ تۇمشۇقىدىكى تۈكلەر ئۈكلەنگەندەك پۈرمەكلىشىپ كەتكەن ئىدى . ئات بىردىنلا ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئۆرىدەپ كىشنىدى . ئالا بويناقمۇ تىلىنى ئىككى غېرىچ چىقىرىپ ، شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ تەسكەيگە ئۆزىنى ئاتتى . ئۇنى ھېچكىم توسۇپ قالالمايتتى ، بۇنداق تاغلار ئارىسىغا نەدىن كېلىدىكىنتاك ، ئىت چۈشۈمۇ چېقىپ ئارامىلىق بەرمەيۋاتاتتى . ئالا بويناق پېژغىرىمدا يەنە ئازراق تۇرسا ئۆپكىسى ئاغزىدىن « شالاقىدە » چۈشۈپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى . ئۇ گەرچە يۈگۈرگەنچە ببرىپ دەرياغا چۆمۈلۈۋالسا بولىدىغانلىقىنى بىلسىمۇ باغلاپ قويۇلغاندەكلا بىر نۇقتىنى چۆرگىلەپ كېتەلمەيۋاتاتتى ، زۆرۈر تېپىلسا شۇ تاپتا تاشكۈل ئۈچۈن ئۆلۈشكە رازىدەك قىلاتتى .

تاشكۈل ئالا بويناققا قاراپ قويدىيۇ ، يۈزىنىڭ ئىسسىقتا كۆيۈپ بىر قات تېرىسىنىڭ چۈشۈپ كەتكىنىنى سەزمىدى . پەقەت ئاتنىڭ كىشنىشى ، ئالا بويناقنىڭ پات - پات قاۋىشىلا ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتى . يىگىت

يەنىلا كەلمىدى ، ئۇنىڭ كۆزلىرى تېشىلەي دېسمۇ ، يەنىلا ساقلىغۇسى بار ئىدى . ئەمما ، ئات ۋە ئالا بويناقنىڭ ھالى ئۇنى قايتىشقا مەجبۇر قىلدى .

تاشكۈل مۇشۇ تەرىقدە « ئىت يولى »غا 15 كۈن ئۇدا باردى . بۇ جەريانىدا مالالىلىق يېتىپ ، سېزىلەرلىك جۇدىدى . ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ دىكى ئۆزگىرىشنى بايقاپ ، مېھرىبان ئانا نېمە سىر بارلىقىنى بىلىپ بېقىش كويىغا چۈشتى . ئانىنىڭ گەپلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك تۇيۇلۇپ ، بىرلا سىلكىپ بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتى . ئۇلارنىڭ كۈچى پەقەت « ئۆزۈڭنى ئاسرا ، ۋاقتىدا غىزالان ، جاھىللىق قىلما » دېگەندەك گەپلەر بىلەنلا كۇپايىلەندى . ئانا ئۇنىڭغا ئېسىل تاماقلارنى ئېتىپ بەرسەمۇ ، كۆڭلى تارتمايۋاتقىنىنى ئېيتىپ يېمىدى . سوغۇق نەرسىلەرنى ۋە سۇيۇق ـ سەلەڭ ئاشلارنىلا ئاز ـ تولا لېۋىگە جىجىدى . ئۇنى « دەرد » چىرمىغان بولسىمۇ ، كۆڭۈل سىرىنى ئانىسىغا ئېيتىشنى خالىمايۋاتاتتى . ئەمما ، توققۇز ئاي ، توققۇز كۈن قورساق كۆتۈرۈپ ، ئاچچىق تولغاق يەپ تۇغقان ، كېچىنى كېچە دېمەي ئېمىتىپ باققان ئانىنىڭ بۇنى بىلمەسلىكى ئەقلگە سىغمايتتى . ئانا دېگەن بەربىر ئانا ، بالىنىڭ تىنىقلىرىدىنلا ئۇنىڭ ئەڭ نازۇك ئىچكى تۇيغۇلىرىنى بىلىشكە قادىر . ئانا ئۇنىڭ نېمىگە تەلپۈنۈۋاتقىنىنى چۈشىنىپ ئۈلگۈردى .

تاشكۈل بۇگۈنمۇ سەھەر تۇرۇپ « ئىت يولى »غا بېرىپ ، كۆڭلىدىكى ئادىمىنىڭ ئۆزىدىن بۇرۇن يېتىپ كېلىپ كىيىك ئوۋلاۋاتقىنىنى كۆردى . شۇ تاپتا ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەيۋاتاتتى ، ئەمما ئەمەلىيەت گۇمانغا ئورۇن بەرمەيتتى . ئۇنىڭ تۇتۇق كۆڭلى بىردىنلا قۇياش پارلىغاندەك ئېچىلدى . قاقاس تاغلار ئەمدى ياۋا گۈللەر ئېچىلغان بوستانلىقتەك كۆرۈنۈپ كەتتى .

چاقناق كۆزلەر ئۆزئارا تىكىلىشى بىلەن تىللار تۇتۇلۇپ قالدى . تاشكۈل نېمىدۇر دېمەكچى بولاتتىيۇ ، ئاغزىدىن چىقىرالماي قىينىلاتتى . ئۇ ، تاشكۈلدە باشقىچە ئۆزگىرىش بولۇۋاتقىنىنى سېزىپ ئۈلگۈرگەندەك قىلاتتى .

ـــ ئاغرىپ قالدىڭىزما ؟

يىگىتنىڭ سوئالى شۇنچە ۋاقتىتىن بېرى كۆنلەرنى « كۆتۈش » بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقان تاشكۈلگە ئېغىر كەلدى . ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا تارتىۋاتقان ھىجران ئازابى تاشكۈلنى مەخپىي قىينىماقتا ئىدى . دەردىنى بىر كىمگە ئېيتىشقا ئامالسىز قالغان تاشكۈل بېشىنى يەردە ، پۈتىنى ئاسماندا ھېس قىلدى ، ئاتىتىن قېيسىيىپ يىقىلۇاتقاندا يىگىت چاققانلىق بىلەن تۇتۇۋالدى . ئۇ تاشكۈلنى يۇمشاق سېرىق توپىدا ياتقۇزۇپ ، پېشانىسىدىن پۇرقىراپ چىقىۋاتقان مونچاق ـ مونچاق تەرلەرنى قولياغلىقى بىلەن سۈرتتى ...

تاشكۈل چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆزىنىڭ چۈش كۆرگىنىنى بىلدى . ئىككى قېشى قىياقلار بىلەن قاپلانغان ئېغىتقا سۇلار يېقىملىق ئاۋاز چىقىرىپ ئېقىۋاتاتتى ، ئات كۆكۈيۇنىڭ دەردىدە جىم تۇرالماي پۈتىنى يەرگە « گۈپ ـ گۈپ » ئۇراتتى . قۇيرۇقى بىلەن چۈنىلەرنى قورۇيتتى . تاشكۈل راستتىنلا چۈش كۆرگەن ئىدى ، ئەمما چۈشىدە يۈز بەرگەن ئىشلار ئوڭىدا بولغاندەكلا شۇنچە روشەن ئىدى .

تاشكۈل يېنىدىكى ئېغىققا قىيسىيىپ ئېقىن سۇدا يۈز ـ كۆزىنى يۇيۇپ ، گادىرماچىلاشقان كاللىسىنى سەگىتتى . ئۇ ئاسمانغا قاراپ كۈنىنىڭ يانغانلىقىنى بىلدى ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلۇاتقاندا ، ئايئاق ساقال بىر بوۋاي ئېغىق بويلاپ چىقىپ كەلدى . ئۇلار كۆرۈشتى . ئۇ ، نېمە ۋەجدىن ئادەمسىز جايدا تەنھا ئولتۇرۇپ قالغانلىقىنى سورىغان بوۋايغا كۆزلۈك بىر ئەمچى ئىزدەپ بۇ بوستانلىققا ئارام ئېلىۋاتقىنىنى ئېيتتى .

ـــ مەگىزلىرىگىز خورازنىڭكىدەك تۇرسا ، سىزدە ئاغرىق نېمە قىلسۇن ، ـــ دېدى بوۋاي تاشكۈلگە سەپسېلىپ .

ـــ ھەركىمنىڭ تىلەككە يېتىشى مۇشكۈل ئىكەن .

ـــ ئادەمنى ياشارتمىغان نەرسىمۇ نەق شۇ تىلەك .

ـــ بىراق ، مەن ھەرقانداق ئادەم ئېغىزدىن چىقىرىشقىمۇ پېتىنالمايدىغان بىر ئىشنى قىلماقچى ئىدىم .

ـــ ئۇنداقتا مىجەزىڭىز راستتىنلا جاھىل ئىكەن .

ـــ قارىسىغا جاھىللىق قىلىش تەلۈلۈك . ئەمما ، بۇ دۇنيادا ئادەم ئۆزى بايقىغان نەرسىگە ئېرىشىشتىكى جاھىللىقى بىلەن مەۋجۇت . بۇنىڭدا پەقەت بالدۇر ـ كېيىنلىك مەسىلىسى مەۋجۇت .

ـــ دەۋاتقانلىرىڭىز بەلكىم قىسمەن توغرىدۇ .

ـــ ئېيتسىلا ، بوۋا ، دەردىمگە داۋا تېپىلارمۇ ؟

ـــ مۇشۇ تاغنىڭ ئارقىسىدا ياش بىر ئەمچى بار . كىشىلەر ئۇنى «بالا ئەمچى » دېيىشىدۇ . ئەمچىلىك بىلىمىگە ھەركىم قايىلدۇر . تاشكۈل ئېتىغا مىنىپ ، بوۋاي ئېيتقان ئەمچىنى ئىزدەپ ماڭدى . ئارتۇچنى ① ئارىلاپ سوراپ يۈرۈپ ئۇنىمۇ تاپتى . بىراق ، ئۇنىڭ ئالدىدا تىلى كالۋالىشپ بىرھازا ئۇندىمەي تۇرۇپ كەتتى . چۈنكى « بالا ئەمچى » بايا چۈشىدە كۆرگەن يىگىتنىڭ دىل ئۆزى ئىدى . تاشكۈلنىڭ قەلب دولقۇنلىرى بىردىنلا مەۋج ئۇردى ، بىراق چاندۇرماسلىققا تىرىشتى . ئۇ ناھايىتى تەسلىكتە ئېغىز ئېچىپ « بالا ئەمچى » گە مۇددىئاسىنى ئېيتتى . « بالا ئەمچى » گەرچە ئۇنى تونۇمسىمۇ ، ئوغۇل بالا بولۇش يولىدا تۆلەگەن بەدەللىرى ھەققىدىكى ھېكايىسىنى قىزىقىپ ئاڭلىدى . بالا ئەمچىنىڭ كۆزىگە ئۇ يۈكسەك ئارزۇسى ئۈچۈن ھەرقانداق چوڭ بەدەل تۆلەشتىن ئايانمايدىغاندەك كۆرۈندى . ئەمما ، ئۇنىڭ دەردىگە راستتىنلا داۋا يوق ئىدى . ئەمچى ئۇنىڭ ئالدىغا ئېغىر سىناقلارنى قويۇپ ، بۇ خىجالەتچىلىكتىن قۇتۇلماقچى بولدى .

ـــ باش بارمىقىڭىزنى كېسىپ ئاشۇ يېرىڭىزگە ئۇلايمەن ، ـــ دېدى ئۇ .

ـــ ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشىدىغانلا ئىش بولسا ، بارمىقىمنى ئەمەس ، بىلىكىمنى كەسسىلىمۇ تەييارمەن !

ـــ بىرەر ئەزانى كېسىش جان ئالغاندىنمۇ قىيىن ئىش .

ـــ بىلسىلىرى دەردىم كەسكەندىن مىڭ ھەسسە ياماڭ .

---

① ئارتۇچ ـــ ئەينى دەۋردە بۇ يۇرتقا كۆپ ماكانلاشقان دەرەخ

ـــ مۇشۇ ئىرادىڭىزلا مېنى ھاياجانغا سالدى . بوپتۇ ، دەردىڭىزگە داۋا قىلاي .

« بالا ئەمچى » تاشگۈلنى مەخسۇس ھۇجرىسىنىڭ ئىچكىرىسىگە ئەكىردى ، شۇنداقتىمۇ ئىشكىنى مەھكەم تاقىدى ، ئاندىن كارىۋاتتا يېتىشنى ئېيتتى . تاشگۈل ياستۇققا بېشىنى قويۇپ « بالا ئەمچى » نىڭ دېگىنى بويىچە ئوڭدىسىغا ياتتى . « ئەمچى » ئۇنىڭ ئىككى پۇتىدىن تۇتۇپ تارتىپ كارىۋاتنىڭ لېۋىگە ئەكەلدى . بۇ جەريانىدىكى ئىشلار ئۇنىڭغا ھېچبىر غەلىتە بىلىنمىدى . « ئەمچى » ئۇنىڭ ئىشتىنىنى تارتىشقا باشلىغاندىلا ئورنىدىن چاچراپ قوپتى ـ دە ، غەزەپلىك كۆزلىرى بىلەن تىكىلدى . لېكىن ، « بالا ئەمچى » ئۆز مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلماقچى بولۇاتقان كەيپىياتتا خاتىرجەم تۇراتتى .

ـــ بۇ نېمە قىلغانلىرى ؟ ـــ سورىدى تاشگۈل ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي .

ـــ ئىشتانىنى سالدۇرماي قانداق مەشغۇلات ئېلىپ بارالايمەن ؟

ـــ بۇ ... بۇ ...

ـــ ئۇنداقتا زورلىمايمەن .

شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆزىگە ئوغۇللۇق جىنسى پەيدا قىلىش يولىدا قىلمىغىنى قالمىغان تاشگۈل بىردىنلا ئويلىنىپ قالدى . بۇ ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئېغىر بىر سىناق ئىدى . شۇڭا ، ئارزۇسىغا يېتىش يولىدا تەشەببۇسكار ئورۇنغا ئۆتۈپ ، كۆزىنى چىڭ يۇمغىنىچە ئىشتىنىنى سېلىۋەتتى . ئۇنىڭ ئۇياتلىق بېرى « بالا ئەمچى »نىڭ كۆزىگە تاشلىنىشى بىلەن تومۇرلىرىدىكى قانلار كۆۋەجەپ ئۆزىنى تۇتالماي قالدى . « بالا ئەمچى » ھەممىنى ئۇنتۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئاتتى .

تاشگۈل « بالا ئەمچى »نىڭ نامۇۋاپىق ئەمچىلىك قىلىۋاتقىنىغا قارشىلىق كۆرسەتمەكچى بولۇپ يۇلقۇنغان ئىدى ، نېمىشقىدۇر ۋۇجۇدى بوشىشىپ ، ئىرادىسىگە بويسۇنمىدى ، ئەكسىچە بىر قۇدرەتلىك كۈچ ئۆپكىسىنى بېسىشقا ئۇندەۋاتاتتى . ئۇ ئۆمرىدە ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل

لەززەتنى سېزىپ « بالا ئەمچى »نىڭ باش - بويۇنلىرىنى سىلاپ كەتتى .
— ئوغۇل بولۇش نېيتتىمدىن ياندىم ! — دېۋەتتى ئۇ ئاخىر ، — بولدى ، مۇشۇ پېتىم تۇرۇۋېرەي ...
تاشقۇل ئۆزىنىڭ كارىۋاتتا قانچىلىك ۋاقىت يېتىپ كەتكىنىنى بىلمەيتتى ، ئۆزىنى بۇلۇتلار ئارىسىدا ئەركىن ئۇزۇۋاتقاندەك سېزەتتى . كېيىن بىردىنلا كۆزلىرى يۇمۇلۇپ تاتلىق ئۇيقۇغا ئەسىر بولدى . شۇ تاپتا تېنىدىن شۇنچە يىللاردىن بېرى تارتقان جەبىر - جاپا ھارغىنلىقلىرى بىراقلا چىقىپ كەتكەندەك ئىدى .
« بالا ئەمچى » تاشقۇلگە نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرغاندا ، ھۇزۇر - ھالاۋەتتىن مەلەقتەك يېتىپ قالغان تاشقۇل سەبىي بالىدەك كېرىلىپ ، كۆزىنى ئاچتى . ئەمدى بايىقى تاتلىق سېزىملاردىن ئەسەر قالمىغان ئىدى . ئۇ تەبىئىي قانۇنىيەتنىڭ ھامان ئىنسانىنىڭ ئىرادىسىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى چۈشەندى . شۇنداقتىمۇ بايا يۈز بەرگەن ئىشلار يەنىلا بىر شېرىن چۈشتەك بىلىنىپ كاللىسىنى سىلكىۋەتتى - دە ، يەنە ئەرلىك ئەسەبىيلىكى قۇتراپ ، قىلغان قىلمىشلىرىدىن يىرگەندى ، كۆز بىلەن كۆرگىلى ، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان قانداقتۇر سېھرىي كۈچ ئالدىدا تەسلىم بولغىنىدىن ئۆكۈندى . ئۇ غەزەپنىڭ تەسىرىدە ئۆزىنى يېغىشتۇرۇشقىمۇ ئۇلگۈرمەي ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ، خىجىللىقتىن قىزىرىپ ئولتۇرغان « بالا ئەمچى »نىڭ گەجگىسىگە مۇشتى بىلەن ئۇردى . « بالا ئەمچى » شۇنچە بەستلىك بولۇشىغا قارىماي ، تۇيۇقسىز تەگكەن مۇشت زەربىسىدىن كارىۋات ئاستىغا يۇمىلاپ كىرىپ كەتتى .
تاشقۇل ئۇنىڭغا قارىماستىن ئۆزىنى يېغىشتۇردى - دە ، ئېتىغا مىنىپ دەريا تەرەپكە يول ئالدى . « بالا ئەمچى »نىڭ ئوڭچىلىقىنمۇ ئوبدانلا خەۋىرى بار ئىدى ، قايىل بولغان قۇرداشلىرى ئالدىدا ئۆزىنى پالۋان سانايتتى . بىراق ، تاشقۇلنىڭ بىر مۇشتى نوچىلىقىنى بىر تىينىگە ئەرزىمەس قىلىۋەتكەن شۇ مىنۇتتىن باشلاپ ، ئايال زاتى ئىچىدىمۇ نوچىلارنىڭ بارلىقىغا قول قويدى . ئۇ خىلىدىن بېرى جىسمانىيەت ۋە

جاسارەتتە ئۆزىگە پەر كېلىدىغان قىز ئىزدەپ يۈرەتتى . تاشكۈل ئۇنىڭ ئارزۇسىدىكىدەك قىز بولۇپ چىقتى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇ ئېسىنى تاپتى - دە ، ئېتىغا مىنىپ تاشكۈلنىڭ كەينىدىن قوغلىدى . تاشكۈل ئاللىقاچان كۆزدىن غايىب بولغان بولۇپ ، تېخى تارقاپ ئۈلگۈرمىگەن چاڭ - توزانلار قايىاقىا كەتكىنىدىن بەلگە بېرىپ تۇراتتى . تاشكۈل ئۇنىڭ يۈرىكىگە راستىتىلا بىر پارچە ئوتنى سېلىپ قويۇپ كەتكەن ئىدى . شۇڭا ، تاشكۈلنىڭ مۇنداقلا تاشلاپ كېتىشىگە ئىشەنمىدى - دە ، ئارقىسىدىن يېتىشىكە بەل باغلىدى . ئاتنىڭ ئىزى ۋە ھاۋاغا سىڭىپ كېتىشكە ئازلا قالغان چاڭ - توزانلار تاشكۈل كەتكەن نىشانىنى كۆرسىتىپ بېرەلمەسلىكى ، ئەمما قانچىلىك ئۇزاپ كەتكىنىگە بىرنېمە دېمەك تەس ئىدى . ئۇ خېلى ماڭغاندىن كېيىن بار ئاۋازى بىلەن توۋلىغان ئىدى ، تاغدىن ئەكس سادا كەلدى . «ھەي ! » دېۋەتتى ئۇ تېخى بايىلا تاشكۈلنىڭ ئۆز چاڭگىلىدا ئىكەنلىكىنى ئۆكۈنۈش ئىچىدە ئېسىگە ئېلىپ . شۇ تاپتا ئۇ تاشكۈلدىن ئەمەس ، بەلكى ئۆز يۈرىكىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك ئازابلىنىۋاتاتتى ، تاشكۈلنىڭ ئېتى قالدۇرۇپ كەتكەن ئىزلار ئۈستا نەققاش ئويغان چىرايلىق نەقىشلەردەك كۆرۈنۈۋاتاتتى . ئۇ ئېسىنى يوقاتقاندەك ئاتتىن يېقىلىپ چۈشۈشكە تاس قېلىپ ، كۆكسىنى تۇتقىنىچە ئالدىغا ئېڭىشىۋالدى .

« بالا ئەمچى » خام ياغ ئىچىۋالغاندەك خارامۇش ھالدا ئۆيگە قايىتتى ، غىزانمۇ كۆڭلى تارتمىدى . ئۇ تاشكۈلنى ئەملىگەن ھۇجرىغا كىرىپ ، دەردى شىپا تاپقان كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى . ئۇنىڭمۇ ئايال زاتى بىلەن بىللە بولۇشى تۇنجى قېتىم بولغاچقا ، ئەبەدىي ئەستىن چىقمىغۇدەك شېرىن تۇيغۇ ھەم ئۇچكىدەك چىڭ مۇسكۇللار جىم تۇرغۇزمايىتتى . ئۇ ئۆزىنى ئۇيقۇغا زورلاپ باققان بولسىمۇ پەقەت ئوخلىيالمىدى . ئۆزىمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدىغان قانداقتۇر بىرنەرسە ئۇنى بىئارام قىلىۋاتاتتى . ئۇ ئۇچىيى ئالمىشىپ قېلىپ قىينىلىۋاتقان ئادەمدەك دوملايىتتى ، كېچىنى قانداق تاڭ ئاتقۇزۇشنى بىلمەيتتى .

« بالا ئەمچى » سەھەرده ئورنىدىن تۇرۇپ ، تۇنۇگۈن تاشگۈل غايىب بولغان جايغا باردى . پارچە تاغ شەپەقتىن رەڭلىنىپ ، خۇددى غايەت زور چوغ دۆۋىسىگىلا ئوخشىشپ قالغان ئىدى ، تاشگۈلنىڭ ئېتى قالدۇرغان ئىزلارمۇ ئۆزگىچە تۈسته كۆرۈنەتتى . ئەتراپتىكى پۈتكۈل مەۋجۇدات ئۈنىڭغا مەسخىرىلىك كۆزىده قاراۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى . بۇ، ئۇلارنىڭ تەسەللىسىمۇ ياكى زاڭلىق قىلۋاتقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى . ئەمما ئۇ ، بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا كۆڭۈل بۆلمەي ، كۈتۈۋەردى .

ئۇزاق كۈتۈشلەردىن كېيىن يىراقتا چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى ، كېيىن قۇڭغۇزدەك بىرنەرسە كۆرۈندى . يەنە بىر قارىماققا ئۇنى چاڭ - توزانلار ئۇچۇرۇپ كېلىۋاتقاندەك ئىدى . ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندە قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپ ، ئارقىدىن بىر ئاتلىق ئادەمنىڭ قارىسى زاھىر بولدى . « بالا ئەمچى » ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى ، چۈنكى ئۇنىڭ بۇنداق ئاجايىپ مەنزىرىنى تۇنجى كۆرۈشى ئىدى . ئۇ قولياغلىقى بىلەن چېكە- سىدىكى سوغۇق تەرنى سۈرتۈۋاتقاندا ، ئات تۇيىقى دەم يوقلىپ ، دەم پەيدا بولۇپ ، بارا - بارا يېقىنلاشقا باشلىدى . بىر قاراشقا ئۇ ئاتنىڭ تۇ- ياقلىرى ئەمەس ، بەلكى قۇيۇننى بىرسى ھە دەپ توقماقلاپ سۈرۈپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . قۇيۇن ئاستا - ئاستا ئاجىزلاپ ، ئاتلىق ئادەم كۆزگە چېلىقتى .

ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقىنى تاشگۈل ئىدى . ئۇ بېشىغا يارىشملىق زىننەتلەنگەن گۈللۈك دوپپا كىيىپ ، ئەتىۋارلىق قۇش پېيى قىستۇرغان ھالدا ، ئاپئاق شايى كۆڭلەكنى لەپىلدىتىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ بىر قولىدا يىلان قامچا ئويناياتتى ، بىر قولىدا ئېگەرنىڭ قۇشىپشىنى تۇتقىنىچە مەيدىسىنى ئاتنىڭ يايلىسىغا قويۇۋالغان ئىدى ، بېشى ئاتنىڭ بېشىدىن ئىككى غېرىچچە ئالدىغا ئېشىپ تۇراتتى ، يىراقتىن قارىغاندا ئاتنىڭ بوينىغا مىنىۋالغاندەك كۆرۈنەتتى .

تاشگۈل « مەنزىل » گە بىرقانچە قەدەم قالغاندا تىزگىننى تارتتى ، ئات قاتتىق ئۆرىدەپ كىشنىگەندىن كېيىن تەستە توختىدى . «بالا

ئەمچى » كۆزى ئالا چەكمەن بولۇپ تاشگۈلنى ئېنىق كۆرەلمىدى . ئۇ كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىنىڭ ئەھمىيىتە ئىكەنلىكىگە تازا ئىشىنەلمەي داڭ قېتىپ قالغان ئىدى ، پۈت ـ قوللىرى لاغلداپ تىترەيتتى . ئۇ ئۆزىنى سەل ئوڭلىۋېلىپ ، ئاندىن ئۆز كۆزىگە ئىشەنىدى ۋە مىسران قىلىچ بىلەن ئالا بوينىاقتىن مۇستەسنا ھالدىكى ھەقىقىي تاشگۈلنى كۆردى . تاشگۈل قىزلارغا خاس كىيىملىرى بىلەن تېخىمۇ جەلپكار بولۇپ كەتكەن ئىدى .

ـــ شۇ تاپتا قاشتېشى قەدەھكە تولدۇرۇلغان ئانار شەربىتىنىڭ ئۆزى بوپسز ...

ـــ مېنى « سەن »لەپ گەپ قىلغان بولسىلا ، شارابىئەنتۇنىڭ تاش جامىدا يېتىلگەن قۇلۇله قېپىدىن ياسالغان قەدەھنى كۆتۈرگەندەك شادلىناتتىم ! ـــ دېدى تاشگۈل « ۋىللىدە » قىزىرىپ .

تاشگۈل چۈشىدە ھېسسىياتىنى ئويغاتقان بۇ يىگىتنىڭ ئەمدىلىكتە تەقدىر ـ قىسمىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكىنىگە ئىشەنگۈسى كەلمەي ، ئات ئۈنى شامالدەك ئۇچۇرۇپ كەتتى . يىگىتمۇ تاشگۈلنىڭ كەينىدىن ئېتىنى قامچىلىغىنىچە جىلغىغا راۋان بولدى ...

بوۋاينىڭ هېكايىسى

شۇنچە يىللاردىن بۇيان مۇشۇ دېگىزنىڭ پادىشاهى بولۇپ كېلىۋاتقان بېلىققا تاشگۈلنىڭ قىلغان - ئەتكەنلىرى هار كەلدى - دە، بىردىنلا خۇيى تۇتتى.

بېلىق شۇنداق توختايدىغان بولسا كىچىك ئارالدەك چوقچىيىپ تۇراتتى. شۇنداق چوڭلۇقىغا باقماي ئوقتەك تېز ماڭاتتى. كەينىگىمۇ چاقماقتەك بۇرۇلاتتى، گاهى ئوڭغا، گاهى سولغا ئۇزەتتى. تۇرۇپ سۇ ئاستىغا شۇڭغۇسا، تۇرۇپ يۇقىرىغا يا ئوقىدەك ئېتىلىپ چىقاتتى. ئۇ قۇربى يەتكەن هەربىر كەتلەرنىڭ هەممىسىنى قىلغان بولسىمۇ، نەتىجىگە ئېرىشەلمەي، بىكار زورۇقۇپ ئۆزىنى هاردۇرۇۋاتاتتى. شۇڭا ئۇ، ريازەت چېكىۋاتقىنىغا چىدىماي ئۆزىچە يېڭى خۇيلارنى چىقىراتتى. بۇنداق چاغدا تاشگۈل پىچىقىنى قورساق دېۋارىغا سانجىپ ئاگاهلاندۇرۇش بېرەتتى. بىر قېتىم ئۇ ئاچچىقىدا قاتتىق سىلكىنىپ بوشلۇققا ئېتىلىپ چىققان ئىدى، ئەتراپىدا سانسىز بۇزغۇنلار هاسىل بولدى. ئۇ جان ئاچچىقىدا ئېغىر گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ هاۋادا 2 ــ 3 موللاق ئاتقاندىن كېيىن قايتىپ چۈشتى. دېگىز سۈيى گويا بىر پارچە تاغ ئۆرۈلگەندەك بۆلۈنۈپ، قورقۇنچلۇق مەنزىرە پەيدا قىلدى. ئاپئاق قۇيۇن شەكىللىك سۇ مۇنارلىرى، سانسىز شارچىلار نەچچە غۇلاچ ئۆرلىدى. بۇزغۇنلۇق دولقۇنلار سۇ يۈزىنى بىرهازا داۋالغۇتۇۋەتتى. بېلىق ئەسەبىيلىشىپ كۈچ كۆرسىتىۋاتقاندا تاشگۈلمۇ، ئەنجۇر دەرىخىمۇ هېچقانداق زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى، بەلكى بېلىقنىڭ ئىچكى ئەزاسىدەكلا مۇقىم تۇردى.

تاشگۈل بېلىقنىڭ قارنىدا قانچە ۋاقىت تۇرغانلىقىنى بىلمەيتتى،

پەقەت مۇشۇنداق « ئېلىشىش » ئارقىلىق يولنى داۋام قىلىۋاتاتتى ، خالاس . بېلىق ئاغزىنى ئاچقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ سىرتقى دۇنيانىڭ كىچىككىنە قىسمىنىلا كۆرۈۋالاتتى . بۇنداق شارائىتتا شۇمۇ تاشگۈلگە يېتەرلىك ئىدى . ئۇنىڭچە ، بېلىقنىڭ قارنى بىر ھەرىكەتچان گۆرنىڭ ئۆزى ئىدى .

تاشگۈلنىڭ قورسىقى ئېچىپ ئۇچەيلىرى چاپلىشىپ كەتتى . تاشگۈلگە نىسبەتەن قورسىقىنىڭ نە توق ، نە ئاچلىقى بىلىنمەيتتى . پەقەت ۋۇجۇدىدا ماغدۇر قالمايۋاتقانلىقىغا قاراپلا بۇنى ھېس قىلاتتى . ئەگەر بۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسا ئاستا ـ ئاستا ئاجىزلاپ ، ھەتتا ھايات بىلەن خوشلىشىپ ، بېلىققا ھەقىقىي يەم بولۇپ كېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى . تاشگۈل ئۆزىنىڭ ھەرقانداق ناچار مۇھىت ئۇستىدىن غالىب كېلەلەيدىغانلىقىنى ئويلاپ بۇنداق بىھۇدە ھالاكەتكە يول قويماسلىقنى نىيەت قىلدى ، « گۆر »دە تۇرۇۋاتسىمۇ ئەتراپى تەييار گۆش ئىدى . تاشگۈل پىچاق بىلەن بېلىقنىڭ گۆشىنى كەستى . گەرچە غايەت يوغان بېلىققا نىسبەتەن بۇنچىلىك زەخىم پاشا چاققانچىلىك ئىش بولسىمۇ ، شۇئان سېزىۋالدى ـ دە ، بېشىنى ئېگىز ، قۇيرۇقىنى تۆۋەن قىلغىنىچە لىڭگىرتاقىتەك قاتتىق چايقالدى . بۇ ، تاشگۈلنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى . تاشگۈل قورساقنىڭ ئاچلىقىدا قارا لاي ھەم زەي ھىدى كېلىپ تۇرغان گۆشنى خۇددى توشقان كاۋىپىدەك مەززە قىلىپ يېدى . شۇنداق قىلىپ ، يېمەكلىك مەسلىسى ھەل بولغان ئىدى . بېلىقمۇ ئەمدى تاشگۈل ۋە ئەنجۇر دەرىخىنى ھەزىم قىلىپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، بارا ـ بارا ياۋاشلىشىپ قېلىۋاتاتتى . قورسىقى ئارام تېپىپ ، پۇت ـ قولىغا ماغدۇر كىرگەن تاشگۈل « توقلۇقتىن شوخلۇق چىقىدۇ » دېگەندەك ، خىيال قۇشى قانات قېقىپ يىراقتىكى شەھەرنى ئەسلەپ قالدى ...

دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى ئېگىز يارنىڭ ئىسكەنجىسىدە بولغاچقا ، خۇددى بوغۇزدەك ھەيۋەت كۆرۈنەتتى . ساھىلدىكى سازلىقتا سۇ قۇش-

لىرى ئوزۇقلۇق ئىزدەپ يۈرەتتى . ئېگىز يارلىقلار تالاي قېتىملىق زور كەلكۈننىڭ يادنامىسى ئىدى . شەھەر خەلقى يارلىقنىڭ باغرىغا يۆلەپ ئۆي سېلىۋېلىشقان ئىدى . ئىچى ـ تېشى گەجلەنگەن ئۆيلەر قۇياش نۇرىدا قارلىق چوققىلاردەك كۆزنى قاماشتۇراتتى . ئاستىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان بۇلاقلار قوشۇلۇپ ئەزىم دەريانى ھاسىل قىلغان ئىدى .

تاشگۈل ياغاچ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ دەريانىڭ ئۇ قېشىغا چىقتى . ئۇ يەر بۈك ـ باراقسان سۆگەتلىك بولۇپ ، تال چىۋىقلار سەلكىن شامالدا ئۇسسۇل ئويناياتتى . سۆگەتلىكنىڭ ئاستى مەخمەلدەك چىملىق ئىدى. بۇ يەردە سايداپ ئولتۇرۇش جانغا ھۇزۇر بېغىشلايتتى .

تاشگۈل بۇ گۈزەل مەنزىرىلەردىن قانغۇچە بەھرلىنىپ ، دۆڭگە يا-ماشتى ، قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ ، كۆپكۆك ئۈيۈلتاشتەك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قەلئە تولىمۇ ھەيۋەتلىك ئىدى . قەلئە ئەتراپىدا لەشكەرلەر ئايلە-نىپ يۈرەتتى . تاشگۈل شەھەرگە كۈلىغا ئۇچ قويغاندەك كىرىۋاتقان ئادەملەر توپىنى ئارىلاپ ئۆتۈپ ، ئېتىنى سارايغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى ، ئاندىن پالۋان (ھېلىقى ئىشتىن كېيىن كىشىلەر « بالا ئەمچى »نى «پالۋان » دېۋالغان ئىدى)نى ئىزدەشكە كىرىشتى . تاشگۈل كېتىۋېتىپ ئادەملەر توپلىشىۋالغان بىر جايغا بېرىپ قالدى . بىرسى ساتار چېلىپ مۇقام ئېيتىۋاتاتتى . ساتارنىڭ ئۆزگىچە مۇڭى تاشگۈلنى شەيدا قىلىۋال-غاچقا ، ئادەملەرنى قىستاپ ئۆتۈپ توپقا ئىچكىرىلەپ كىردى . مۇقام ئېيتىۋاتقىنى ساقلى كۆكسىگە چۈشكەن بىر بوۋاي بولۇپ ، قىزىق ئاپتاپتا تەرلەپ كەتكەن ئىدى . ئادەملەر ئىش ـ ئوقتىنى ئەستىن چىقىرىشقان ھالدا بوۋايىنى ئورىۋېلىپ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن مۇقام ئاڭلاۋاتاتتى . تاشگۈل مۇقامچى بوۋايغا بىرھازا قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، مۇڭلۇق مۇ-قامنى بىردەم ئاڭلاشقا مەيلى تارتىپ مۇڭاپىق يەرگە چۆكتى . تاشگۈلنىڭ ئالدىدا بېشىغا ئاق دوپپا كىيىپ ، ئۇچسىنى ئاپئاق رەخت بىلەن ئورىۋال-غان ، قارامتۇل ، قاڭشارلىق كەلگەن بىرسى ئولتۇراتتى . ئۇ ، مۇقام ئېيتىۋاتقان بوۋاينىڭ ئىچكى دۇنياسىغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك پۈتۈن

مەيلىنى بېرىپ ئاڭلاۋاتاتتى ، ھەتتا تاشكۈلنىڭ ئارقىسىدا يۆلەنگەنىدەكلا ئولتۇرغىنىنمۇ سەزمەيۋاتاتتى . بوۋاي ساتارنىڭ كۆپتىگە كىرىپ ئىككى تەرەپكە ئەركىن تەۋرىنىپ ، ھەممىنى ئۇنتۇغىنىچە چىلىۋاتاتتى ، كامالچە بوۋايىنىڭ بېشى بىلەن تەڭ توختاۋسىز ھەرىكەتلىنەتتى . مۇڭلۇق ئاھاڭ بىلەن ھېكمەتلىك تېكست گويا سۇتكە سۇ قوشۇلغاندەك بىرىكىپ كەتكەن ئىدى . بوۋاي مۇقامنى ئەۋجىگە كۆتۈرگەنسېرى ئاڭلاۋاتقانلار پىشىپ كەتكەن شاپتۇلدەك ئېزىلىشكە باشلىدى .

مۇقام تۈگىگەندىن كېيىن ، سورۇن بىرپەس جىمجىتلىققا چۆمدى . كىشىلەر مۇقامدىن ئەجدادلىرىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئاجايىپ رەڭدار ھايات مۇساپىسىنى كۆرگەندەك بولۇشتى . ئۇلارنىڭ ئوي ـ خىيالى ناھايىتى يىراق ئۆتمۈشكە قاراپ قانات قاققان ئىدى .

ـــ بۇ مۇقامچى بوۋاينى كۆرۈپ ، بوۋامنىڭ بوۋىسى سۆزلەپ بەرگەن بىر مۇقامچى بوۋاي ھەققىدىكى ھېكايىنى ئەسلەپ قالدىم ، ـــ دېدى تاشكۈلنىڭ ئالدىدىكى ھېلىقى ئادەم ئېغىر سۇكۇتكە خاتىمە بېرىپ .

مۇقامنىڭ لەززىتىدىن مەستخۇش بولۇپ ئولتۇرۇپ كېتىشكەن كىشىلەردىن ئۇنىڭ ھاياجانلىق سۆزى قۇلىقىغا يەتكەنلىرى ئاغزىغا قاراشتى ، نېرىدىكىلەر قىستىلىپ شۇ تەرەپكە سۈرۈلۈپ ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن يەنە قانداق ھېكمەتلىك گەپلەر چىقارکىن دەپ قۇلاقلىرىنى دىڭلاپ جىم تۇرۇشتى . لېكىن ، ئۇ شۇنىڭدىن باشقا گەپ قىلمىدى .

ـــ بۇ كۆزلەر ئاغزىلىرىغا تىكىلىۋاتىدۇ ، ـــ دېدى تاشكۈل ئۇنى گەپ قىلىشقا ئۇندەپ .

ـــ سىلەرگە ياققۇدەك پاساھەتلىك گەپلەر مەندە نېمە قىلسۇن ؟

ـــ تارتىنماي سۆلەپ بەرسىلە ، ئاكا .

ـــ قاراپ تۇرۇپ شۇنچە ئادەمنى ئىش ـ ئوقىتىدىن قويسام قانداق بولىدۇ ؟

ھېلىقى ئادەمنىڭ بۇ گېپىدىن باشقىلارنىڭ ۋاقتىنى ئېلىشنى خالىمايۋاتقىنى چىقىپ تۇراتتى ، تاشكۈل كۆپچىلىككە ۋاكالىتەن ئۇنى

بىلگەنلىرىنى سۆزلەپ بېرىشكە ئۇندىدى :

ــ بىلمىگەننى بىلۈۋىلىشمۇ ئوخشاشلا ئەھمىيەتلىك ئىش . قىنى سۆزلەپ بەرسىلە ، ھەممەيلەن ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇپ كېتىۋاتىدۇ .

ــ كۆپچىلىك مېنى ئۆز كۆرۈپ سۆزلىشىمگە ئىجازەت بەرگەن يەردە مەن نېمىنى ئايايتتىم . بوپتۇ ، بىلگەنلىرىمنى دەپ بېرەي .

كىشىلەر بىردىن جانلىنىشتى ، نۇرلۇق كۆزلەر ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى . ئۇ ئاسمانغا قاراپ بىردەم تۇرۇۋېتىپ ، سۆزىنى باشلىدى :

ــ دۇنيانىڭ ئۆگزىسى ھېسابلىنىدىغان قارلىق چوققىلارنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر قەدىمىي شەھەر بولغان ئىكەن . ئۇنى دۇنيانىڭ بۇ چېتىدىكى ئەللەر « مۇشتەرى ① شەھەر » دەپ تەرىپلىشىدىكەن ، كەلكۈننىڭ ۋەيرانچىلىقىغا كۆپ ئۇچرىغاچقا ، قەدىمكى ئىزنالىرى تېپىلمايدىكەن . بۇ يەرگە ئاياغ باسقانلار شەھەر ئورنىدا يارداڭلىقتىن باشقىنى چېلىقتۇرمايدىكەن . ئەتراپتا سازلىق ، ئوت ـ چۆپ ، ئورمانلار ، قۇشلار بار ئىكەن . شۇڭا كىشىلەر : « بۇ بىر يارداڭلىق ئىكەن ، بىز تاپتۇق » دەپ ماكانلىشىۋالغان بولۇپ ، ئىلگىرىكى ھالىتىنى ئۇقمايدىكەن .

شەھەرنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە ئىككى دەريا بولۇپ ، بىرىدە ئانار شەربىتى ، يەنە بىرىدە ئۈزۈم ، شاپتۇل شەربىتى ئاقىدىكەن . خەلقىمىزى دانىشمەن ، نۇتقى پاساھەتلىك ئىكەن . قاغان ـ سۇلتان ئادىل ، شانۇشەۋكەتلىك ئىكەن ، سەلتەنەتتە قاغانلارنىڭ قاغانى ئىكەن . لەشكەرلىرى شىرمەت پالۋانلاردىن ئىكەن ، كۈنچىقىشتىن كۈنپېتىشقىچە بولغان ئەللەردىن بەزىلەر بۇ شەھەرنى دۇنيانىڭ كىندىكى دېسە ، بەزىلىرى دۇنيانىڭ كۆزى دېيىشىدىكەن ، كارۋانلار تەرەپ ـ تەرەپتىن بۇ يەرگە كېلىشىپ ئۆزئارا مااللارنى ئالماشتۇرۇپ يۈرتلىرىغا قايتىشىدىكەن . شەھەر پاسىبانلىرى كۈندە بولۇپ تۇرىدىغان تۈمەن مىڭ خىل ئىشلارنى يۈرىكىگە پۈتۈپ ، قەلبىدە مەھكەم ساقلايدىكەن .

بۇ شەھەردە بىر مۇقامچى بوۋاي ئۆتكەن بولۇپ ، بېشى قازاندەك ،

---

① مۇشتەرى ــ يۇلتۇز ئىسمى .

بىلى ئىشكىتەك ئىكەن ، ساتارنىمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق چوڭ ئىكەن ، ساتارنى چىلىپ ناخشا ئېيتىدىغان بولسا ، شەھەرنى لەرزىگە سالىدىكەن .

جاھاننىڭ ھەممە يېرى بىراقلا ئىسسىپ كەتكەن بىر كۈنى بوۋايغا يىغان تېگىپتۇ . ئۇ سۈتتەك ئايدىڭ كېچىدە ساتارنى ئىلىپ ئۆگزىگە چىقىپتۇ ـ دە ، موريغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ مۈڭلۈق كۈيگە لەرزان مۇقام ئېيتىپتۇ ، قاياق ھېسسىيات ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپ پەلەككە يېتىپتۇ . خوتۇن ـ بالىلىرى قايتىپ چۈشۈشكە دالالەت قىلسىمۇ ، يىلىنىپ يالۋۇرۇشلار قۇلىقىغا كىرمەپتۇ . بالىلىرى زېرىكىپ ئاخىر ئۇخلاپ قاپتۇ . ئەل ـ يۇرتىمۇ ئۈيقۇ قاينىمىغا غەرق بوپتۇ . يېرىم كېچە بولغاندا تۈيۇقسىز چاقماق چېقىپ ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشكۈدەك دەھشەتلىك گۈلدۈرلەپتۇ . بوۋاي نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭقىرىپ ئۈلگۈرگىچە ئاسمان ـ پەلەك سۇ كەپتۇ . كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئەل ـ يۇرت كۆزدىن غايىب بوپتۇ ...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، ئۇ توختاپ لېۋىنى يالىغان ئىدى ، ئاغزىغا تەلمۈرۈپ ئولتۇرغانلار ئارىسىدىن بىرەيلەن دەرھال بېرىپ قاشتېشى چەينەكتە چاي ئىلىپ كېلىپ ، چۆچەككە قۇيدى ـ دە ، ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن سۇندى . ئۇ چاينى پۈۋلەپ بىرنەچچە ئوتلىغاندىن كېيىن ، ئالدىدا قويۇپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى :

ـــ مۇقامچى بوۋاينىڭ تېنىگە سوغۇق تېگىپتۇيۇ ، بىراق پىشانىسى كۆيۈپتۇ . ئۇ كۆزىنى ئېچىپ ، ئۆزىنىڭ ساتار دەستىسىگە ئېسىلغىنىچە دېڭىزدا لەيلەپ تۇرغىنىنى كۆرۈپتۇ ـ دە ، چۆچۈپ كېتىپتۇ ، ئاندىن كېچىكى قىيامەت قايمىنى ئېسىگە ئېلىپ ئىشىنىڭ تېگىگە يېتىپتۇ . ۋارقىراشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىگەن خەلق ، قاغان ، ئوردا ئەھلى ۋە بالا ـ چاقىلىرىنىڭ پاجىئەسى كۆز ئالدىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتۈپتۇ . « ئاھ » ئۇرۇپ ئەتراپقا نەزەر تاشلىغان ئىكەن ، لەيلەپ قالغان جەسەتلەر ، ياغاچ ـ تاش ، كات ـ ساندۇقلار كۆرۈنۈپتۇ . قالغان جەسەت ۋە مال ـ مۈلۈك ، تەئەللۇقاتنىڭ ئېقىپ نەگىدۇر غايىب بولغىنى مەلۇم بوپتۇ . بوۋاي كۆزىگە

چىلىققان جەسەتلەرنى سۆرەپ يىراقتا قىردەك چىقىپ قالغان تاغ چوققىسىغا ئاپىرىشنى نىيەت قىپتۇ ، ئەمما ماجالى يەتمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ زورۇقۇپتۇ ، ئاخىر ماغدۇرىدىن كەتكىنىنى ھېس قىلىپ ، ئۆزى ساتارنىڭ لەيلىتىش كۈچى ئارقىلىق مىڭ بىر جاپادا تاغ قىرىغا ئۇلىشىۋاپتۇ .

بوۋاي سۇدىن ئازراقلا كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان چوققىغا چىقىپ تەرەپ - تەرەپكە كۆز تىكىپتۇ . لېكىن ، ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇيۇك قاغانىنىڭ سەلتەنىتىدىن نىشانە كۆرەلمەپتۇ . ھەسرەتنى مەنبە قىلغان پىغانلىق ياشلىرىغا تەبىئەت نەزىر سېلىپ قويماپتۇ . مەيۈسلۈك دەشتىدە تېڭىرقىغان بوۋاي قولىغا ساتارنى ئېلىپ ، ئاھۇنادامەتلىرىنى مۇڭلۇق مۇقام كۈيلىرىگە مۇجەسسەملەپتۇ . مۇقامنىڭ مۇڭلىرى چوققىلارنى مومدەك ئېرىتىپ ، سۇلارنى ئاستا - ئاستا سىلىكتۇرۇپتۇ . بوۋاي يۈمشاپ كەتكەن چورۇقىنى يەپ ئازراق ماغدۇر تاپقاندىن كېيىن ، چوققىدىن تۆۋەنگە چۈشۈپتۇ ، ئاندىن لاي - پاتقاقلاردا يېقىلىپ - قوپۇپ ، مۈدۈرۈپ - چوقۇرۇپ قاغانىيە سەلتەنىتىنى ئىزدەپتۇ . ئاخىر شەھەرنىڭ ئورنىدا قورقۇنچلۇق يارداڭلارنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى پەم ئېتىپتۇ - دە ، لىغىلداپ ئاران - ئاران تۇرغان يارداڭ قىرلىرىنى قۇچاقلاپ يەتتە كېچە - كۈندۈز داد - پەريات كۆتۈرۈپ ھازا ئېچىپتۇ . يارداڭلىق پەقەت سۇرلۇك قىياپىتىدىن باشقا تەسەللى بولغۇدەك ئىنكاس قايتۇرماپتۇ . بوۋاي شۇندىلا ئەمدى ياشاشقا تاقىتى قالمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ، ئۇماچتەك لايغا ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋېلىش نىيتىگە كەپتۇ . شۇنىڭ بىلەن قەدىمىنى يېقىلىپ - قوپۇپ مىڭ تەستە يۆتكەپ پاتقاقلىققا كىرىتىۋاتقان بوۋاي ئاچ قالغان 5 ــ 6 قاغىنىڭ بېشىدا ئەگىپ يۇرگىنىنى كۆرۈپ ، ئويلىنىپ قاپتۇ «توختا ، مەنمۇ مۇشۇ شەھەرنىڭ خەلقىغۇ ، ــ دەپتۇ بوۋاي ئۆز - ئۆزىگە ، ــ قاغىلار جېنىدا ياشاشنىڭ غېمىنى قىلىۋاتقان يەردە ئەقىل - پاراسەتلىك ئادەم تۇرۇپ بەھۇدە ئۆلمەكچى بولغىنىم نېمىسى ؟ ئۆلسەم بېشىمدا ئەگىپ يۇرگەن قاغىلارنىڭ ئېچىرقاپ

كەتكەن قارىغا يەم بولمەن ، خالاس ! مەن ھازىر بۇ يەرنىڭ قاغانى ، ئۆلسەم ھەرگىز بولمايدۇ ! » بوۋاي بىردىنلا جانلىنىپ بار ئاۋازى بىلەن توۋلىغان ئىكەن ، لاي ئاستىدىن جاراڭلىق ئەكس سادا قايتىپتۇ . بۇ « سادا » بوۋايغا چوڭ مەدەت بوپتۇ ، نەتىجىدە خېلىلا تېتىكلىشىپ قاپتۇ . ھاياتلىق بارا - بارا ئىلگىرىكىدىنمۇ گۈزەل تۇيۇلۇشقا باشلاپتۇ . شۇنىڭ بىلەن بوۋاي دەرھال ئارقىسىغا قايتىپ ، ساتارىنى دولىسىغا ئېسىپتۇ . ئازراق مېڭىپتىكەن ، پۇتىغا بىرنەرسە ئىلىنىشىپتۇ . تارتىپ ئالسا دەرەخنىڭ بىر تال قىسقا بادرىسى ئىكەن . بوۋاي بادرا بىلەن ئۆزىگە يوپۇرۇلۇپ كەلگەن قاغىلارنى ئۈرۈپتۇ . ئارقىدىن ئويلىنىپ قاپتۇ « بۇ يەرنىڭ ئاسمىنى قاغا - قۇزغۇنلار بولسىمۇ ئاۋات قىلىپ تۇرسۇن ! » بوۋاينىڭ قاغىلار بىلەن كارى بولمىغان ئىكەن ، رەھىمدىللىكىنى بىلىۋالغان قاغىلار ھۇجۇمنى باشقىچە باشلاپ ، ئېتىلىپ كېلىشىپ چاپانلىرىنى يىرتىپتۇ ، تۇمشۇق - تىرناقلىرىنى ئىشقا سېلىپ ، ئۈستىخانلىرىنى تۈكچىدەك تېشىپ يارا قىپتۇ ، يۇز - كۆزلىرىنى چوقۇلاپ - تاملاپ ئىككى قات تېرىسىنى سويۇۋاپتۇ . بۇ ئالامەتلەرنى كۆرگەن بوۋاي قاغىلارغا بەھۇدە رەھىمدىللىك قىلغىنىغا قاتتىق ئۆكۈنۈپ ، كەلگەنلىكى قاغىلارنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈپتۇ . قاغىلار ئەمدى بىردىنلا ياۋاشلىشىپ شۇمشىيىپتۇ . بوۋايمۇ ئارام تېپىپ قاپتۇ ۋە بادرىنى ھاسا قىلىپ بىرقانچە كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ، بىر تاغ قاپتىلىغا ئولىشۋاپتۇ . بوۋاينى ئولجا قىلىشقا كۆزى يەتمىگەن قاغىلار بىر - بىرلەپ يوقلىشىپتۇ . بوۋاي ئەمدى پۈتۈنلەي ئارام تېپىپتۇ .

بوۋاي تاغدا ئۇۋ ئۇۋلاپتۇ ، تاشتىن قازان ياساپ ، ئولجا گۆشلىرىنى پىشۇرۇپ يەپتۇ ؛ تاشتىن كەش ياساپ تىتىلىپ كەتكەن پۇتلىرىغا كىيىپتۇ ، ھاسا تايىنىپ يولنى داۋام قىپتۇ . بۇ جەريانداۋ ئۇ نى - نى خەتەرلىك يوللارغا ، نۇرغۇن مۇشكۈلاتلارغا دۇچ كەپتۇ . سېھىر جادۇلاردىن ئامان - ئېسەن ئۆتكەن بولسىمۇ ، يېمەك - ئىچمەكتىن بەك قىينىلىپتۇ . شۇنداقتىمۇ چارە - تەدبىر ئويلاپ ، تۇزاق ياساپتۇ . تۇزاقنى

توشقانلارنىڭ ئۆتەر يولىغا قويغان ئىكەن ، بىر توشقان چۇشۇپتۇ . توشقانىنى كاۋاپ قىلىپ يەپ ماغدۇرلىنىپ يەنە يول يۈرۈپتۇ ، يۈرگەندىمۇ ئىلگىرىكىدىن خېلىلا مول يۈرۈپتۇ . نەچچە كۈنلەردىن كېيىن تەشنالىق يېتىپ ، بىر بۇلاقنى تېپىپتۇ . بۇلاق شۇنداق سۈزۈك ھەم تىنىق ئىكەنكى ، قارىسا ئۆز ئەكسى ئەينەن كۆرۈنىدىكەن ، بۇۋاي ساقلىنىڭ ئۆسكىنىگە قاراپ يول ماڭغىلى تۇرغان ۋاقتىنى پەرەز قىپتۇ . ئەمما ، تارتقان جەبىر - جاپالىرىنى ئاڭلىغۇدەك بىرەر ئادەمزات ئۇچرىماپتۇ . سۇ ئىچىش ئۈچۈن بۇلاق تەرەپكە كېلىۋاتقان بىر جانىۋار بۇۋاينى يىراقتىنلا كۆرۈپتۇ - دە ، «ئادەمزاتنىڭ بۇياقلارغا ئاياغ بېسىشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس » دېگەندەك قىلىپ بەدەر قېچىپتۇ ، قاچقاندىمۇ ئۆلەر - تېرىلىشىگە باقماي قېچىپ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە قارىسى يېتىپتۇ .

بۇۋاي ساتارىنى دولىسىغا ئېسىپ يەنە مېڭىپتۇ ، بىر چاتقاللىقتىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ پۈتىغا تىكەندەك بىرنەرسىنىڭ كىرگىنىنى بىلىپتۇ . بۇۋاينىڭ ھەيرانلىقى ئېشىپ ، تاش كەشنىڭ تاپىنىغا قاراپتۇ ۋە چەمى ئۈپراپ پىياز شۆپۈكىدىنمۇ نېپىزلەپ تېشىلگىنىنى كۆرۈپتۇ . قولىدىكى ھاسىنىڭمۇ كېچىكلەپ تىكەنچىلىك قالغىنىنى بىلىپتۇ .

بۇۋاي ئالدىدىكى دۆڭگە يامىشىپ چىقىپ ، قولىنى پېشانىسىگە سايىۋەن قىلغان ھالدا قارىغان ئىكەن ، يىراق ھەم ئېگىز جايدا بوستانلىق كۆرۈنۈپتۇ ، بۇۋاي گويا ئۆزىنى ئاشۇ بوستانلىقتا تۇرغاندەك سېزىپ ، روھى كۆتۈرۈلۈپتۇ ، شۇنداقلا يالغۇزلۇق ھېس قىلماپتۇ ، شۇئان ساتارى قولىغا چىقىپتۇ . ھاياجانلىق ياشلىرى كۆز چاناقلىرىدىن تېشىپ پەسكە ئېقىپتۇ ، ياش كەلكۈنى گاھ ئېقىن ياسسا ، گاھ يېپى ئۈزۈلگەن ئۇنچە - مارجانلاردەك تۆكۈلۈپتۇ . بۇ كۆز ياشلاردىن چۆللۈكتە بىر كۆل ھاسىل بوپتۇ . بۇلۇتسىز ئاسماندەك سۈزۈك ھەم تىنىق سۇ يۈزىدە نۇرغۇن - نۇرغۇن تونۇش چىرايلار ئەكس ئەتكەندەك ، بۇۋاينىڭ قەلبى شادلىققا تولۇپتۇ . بۇۋاي ساتارىنى مۇقام كۈيلىرىگە چېلىپ ناخشا ئوقۇپتۇ :

« ئاقسۇمۇ دەريادا لىق شەربەتۇبال ،
ئۆتتى تەشنالىقتا ئەل تارتىپ ۋەبال ،

سەلتەنەتلەر قالدى لاينىڭ ئاستىدا ،
ھەسرىتا ، بولدى يۇرەكلەر تال ـ تال .

تۇرمىدى دۆلەت قۇشى مەڭگۈ قونۇپ ،
بولدى كۈل تەختلەر شامال كەتتى سورۇپ ،
يەردە ياپراقلار زىمىستان چىللىشار ،
دەيدۇ روھىم ئال ساتارنى چال ـ چال .

گۈل ـ چېچەك خازان بولۇپ چەكتى پىغان ،
يەتتى قىش يۈرتقا چىرايلار زەبىران .
بولدى ھاسىل كۆز يېشىمدىن كۆل ئەنە ،
سۇ جىمىرلار كۈن نۇرىدا يال ـ يال .

بەك يىراقتا قالدى يۇرت چىللاپ سېنى ،
قىلما تەڭ ساتماڭغا خەقنىڭ تەختىنى .
ئۆزگە ئەلدە شاھۇقاغانلىق بىكار ،
يۇرت ساپايىسىنى قولغا ئال ـ ئال » .

سەلكىن شامال مۇقام كۈيلىرىنى يىراق ـ يىراقلارغا ئەكېتىپتۇ ، تونۇش سادا كىشىلەر ئارىسىغا يېتىپتۇ ، ئۇلار قىلىۋاتقان ئىش ـ ئوقەتلىرىدىن توختاپ ، مۇقامنى ئاڭلىغانسېرى چوڭقۇر مۇڭغا پېتىپتۇ . چۈنكى ، مۇقام ئۇلارغا ئانا يۇرتى ھەققىدە خەۋەر يەتكۈزگەن ئىكەن ، خېلىدىن بۇيان دەرد ـ پىغان ئۇلارنى ھالىدىن كەتكۈزگەن ئىكەن .

كىشىلەر ئانا يۇرتىنى ئەسلەپ سېغىنىش ئىلكىدە تۇرالماي قاپتۇ ، ئاخىر شامالغا قارشى يۆنىلىشتە يول ئاپتۇ . يېقىنلا يەردە ساتار چېلىپ مۇقام ناخشىلىرىنى ئېيتىۋاتقان بوۋاينى كۆرۈپ شۇ تەرەپكە يۈگۈرۈ-شۈپتۇ ، ئالمان ـ تالمان يېتىپ بېرىپ بوۋاي بىلەن يىغلاپ كۆرۈشۈپتۇ ، دادا يولۇق مويىسپىتىنىڭ ئۇزايىدىن ئۆز ئاتا ـ بوۋىلىرىنى كۆرگەندەك

بوپتۇ . دېمىسمۇ بوۋايدىن يىراق ئۆتمۈشنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدىكەن . ئۇلار بوۋايىنى ئارىغا ئېلىپ قانماي ـ قانماي ھىدلاپتۇ . بۇنىڭ بىلەن ئۆز-لىرىنى تۇرۇپلا پەيدەك يېنىكلەپ قالغاندەك ، تۇرۇپلا پۈتۈن بەدىنى ئېغىرلىشىپ تالغاندەك سېزىپتۇ . بوۋاي ئۇلارغا جىق گەپلەرنى دېمەكچى بوپتۇيۇ ، ئاغزىدىن چىقمىرالماپتۇ . لېكىن ، كۆز ياشلىرى ھەممىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ .

كىشىلەر بوۋاينىڭ تاش كەشى بىلەن ھاسسىغا قاراپ يۇم ـ يۇم يىغلىشىپتۇ ، دۆڭلۈكنى بىرمەھەل يىغا ـ زار قاپلاپتۇ . خېلىدىن كېيىن كىشىلەر يىغىسىنى تەستە توختىتىپ ، بۇ تەۋەررۈك بوۋاينى باشلىرىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ ئۆز تۇرارگاھىغا ئاپىرىپتۇ ، ئاندىن ئۇنىڭ يارىلرىنى تېڭىپ ، ئوبدان كۈتۈپتۇ . ئۇ تېزلا ماغدۇرىغا كەپتۇ ـ دە ، مۇقام ناخشىلىرى ئارقىلىق ئانا يۇرتى ـــ قەدىمىي شەھەر ھەققىدە كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىپتۇ . كىشىلەر نەچچە كېچە ـ كۈن-دۈزگىچە زېرىكمەي ئىشتىياق بىلەن بېرىلىپ ئاڭلاپتۇ . مۇقام ھېرىسمەنلىرى كۈندىن ـ كۈنگە كۆپىيىپتۇ .

نەتىجىدە مۇقامچى بوۋاينىڭ كارامەتلىرى ئوردا قىزىقچىلىرىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ . ئۇلار خەلق ئارىسىغا خۇپيانە سوقۇنۇپ مۇقام تىڭشاپتۇ . بوۋاينىڭ مۇقامچىلىقتىكى ماھارىتىنى تەرىپلەشكە ئۇلارنىڭ تىلى ئاجىز كەپتۇ ـ دە ، ئەھۋالنى قاغانغا دەپتۇ . قاغان دەرھال بوۋاينى ئوردىغا ئەكىلىشكە پەرمان چۈشۈرۈپتۇ . ياساۋۇللار بوۋاينىڭ پۈتىنى يەرگە تەگكۈزمەي قاغان ئالدىدا ھازىر قىپتۇ . قاغان بوۋاينى زىيادە ئىلتىپاتلار بىلەن كۈتۈۋېلىپ ، ئېسىل كىيىم ـ كېچەك ئىنئام قىپتۇ . شاھانە داستىخان ھازىرلاپ غىزالاندۇرۇپتۇ ، ئاندىن ئوردا ئەھلىنى يىغدۇرۇپ كاتتا سورۇن ئۈيۈشتۇرۇپتۇ . دەسلەپ قاغاندىن تارتىپ ھەممىسى ھەيرانلىقتىن ئاغزىنى ئېچىپ قاپتۇ ، مۇقام ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنسېرى ئۇلارنىڭ يۈزلىرى چىملىداپ ئوت ئاپتۇ . بارا ـ بارا كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، شاپتۇلدەك ئېزىلىشكە باشلاپتۇ . بوۋاي بولسا ساتارىنىڭ ئىچىگە

كىرىپلا كېتىپتۇ ، كېچىمۇ ياكى كۈندۈزمۇ بىلمەپتۇ . بىر چاغدا پەنجىرىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن قۇياش نۇرىنى كۆرۈپ ، كېچە ئورنىنى كۈندۈز ئىگىلىگەنلىكىنى بىلىپتۇ ، مۇقامنى توختىتىپ ئەتراپقا قارىسا ، قاغان ۋە ئوردا ئەھلى بىر ـ بىرىگە مىنگەشكەن ھالدا ئۇيقۇغا كېتىشىپتۇ . ئوردىنى باسقان غەپلەت ئۇيقۇسى بوۋاينىڭ قېچىشىغا ئىمكان يارىتىپ بېرىپتۇ . بوۋاي ساتارىنى قولتۇقىغا قىسىپ ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ گىنىچە « غىپپىدە » چىقىپ كېتىپتۇ . مۇقام كۈينىڭ ئورنىنى خورەكلەر ئالىتۇ .

كۈن چۈش بولغاندا ئويغانغان قاغان ئاخشامدىن بېرىقى ئىشنى سۈرۈشتۈرمەپتۇ . ئەمما ، بوۋاي ئېيتقان مۇقام ناخشىلىرى گويا ھاياتىنىڭ بىر قىسمىدەك تۇيغۇ بېرىپتۇ . ئوردا ئەھلىمۇ ھاياجانلىنىپ مۇقامنىڭ ئىشىق ـ ھارارىتى ۋۇجۇدىدىن كەتمەنلىكىنى ، ئۇنىڭدىكى ھېكمەتلەر ئۆزلىرىگە بارغانسېرى چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى بىر ـ بىرىگە دېيىشىپتۇ . قاغان يەنە بوۋايىنى دەرھال تېپىپ كېلىشكە ئەمر قىپتۇ . بىرسى : « كاردىن چىققان ئۇ قېرىنى نېمىمۇ قىلارمىز ؟ » دېگەن ئىكەن ، ۋەزىر : « ئۇنىڭ بىزنى ئۇخلىتىپ قويۇپ قاچقىنى تېخى كارغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۇرىدۇ . ئۇنى ئوردا سازەندىسى قىلمىز » دەپتۇ . بۇ گەپ قوللىقىغا ياقمىغان ئوردا قىزىقچىلىرى قاغانغا بوۋاينىڭ مۇقاملىرىنى پۈتۈنلەي ئۆگىنىپ بولغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئۇنى ئىزدەپ ئاۋارە بولماسلىق تەكلىپىنى بېرىپتۇ . قاغان : «ئۆگىنىۋالغىنىڭلار پەقەت ئۇنىڭ بىلىدىغانلىرىنىڭ ئازلا بىر قىسمى ، ئۇ يەنە نۇرغۇن ـ نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىدۇ ! » دەپ ، پەرماندا چىڭ تۇرۇپتۇ .

بوۋاي قاغانىنىڭ مۇنداقلا بولدى قىلمايدىغانلىقىنى ، ئادەم ئەۋەتىپ قوغلايدىغانلىقىنى بىلدىكەن ، شۇڭا ساتارىنى دەرەخ چاتقىغا يوشۇرۇپ قويۇپ ، ساقلىنى چۈشۈرۈۋېتىپتۇ ـ دە ، يەرلىك خەلق سىياقىدا ياسىنىپ مېڭىپتۇ . يولدا ئوردىنىڭ ئىككى ياساۋۇلى ئۇچراپ ، «مۇقامچى بوۋاي »نى سورىغان ئىكەن ، جاۋاب ئورنىدا باش چايقاپ كېتىۋېرىپتۇ . بۇنداق

«ئۆزىدىن ئۆزىنى سۈرۈشتۈرۈش» كەينىدىن يۈز بېرىپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئوردا قىزىقچىلىرىدىن ئىككىسى ئۇچراپ بوۋاينى تونۇۋاپتۇ، قاغان ئالدىغا ئاپارماقچى بوپتىكەن، قەلبىنى چۈشىنىشنى ئېيتىپ زادى ئۇنىماپتۇ.

ــ قاغانىمىز شۇنچە ئەتىۋارلاۋاتسا نېمىشقا جاھىللىق قىلىلا؟ ــ دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى.

ــ سىلەرمۇ ئۆز بېشىڭلارغا كەلگەندە چۈشىنىسلەر، ــ دەپتۇ بوۋاي.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان قىزىقچىلارنىڭ كاللىسىغا دەرھال بىر ئەقىل كەپتۇ. ئۇلار بوۋاي بارسا ئۆزلىرىنىڭ كەش بازىرىدا يېپ ئىشپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇلۇغۇرۇپتۇ ــ دە، بوۋايدىن يەنە بېڭى مۇقاملارنى ئۆگىنىپ، «چالا يەر» لىرىنى تولۇقلاپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئەمدى سەل خاتىرجەم بولغان بوۋاي ساتارىنى قويغان جايىدىن ئاپتۇ، ئاندىن كۈنپېتىشنى كۆزلەپ مېڭىپتۇ. بوۋاينىڭ تىلىدىن تۆكۈلگەن ھېكمەتلىك گەپلەر، ساتارىدىن ياڭرىغان مۇڭلۇق كۈيلەر كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە يېقىپتۇ. بوۋاي بىر جايدا توختىماي، سۇ ۋە قۇرۇقلۇق يوللىرى ئارقىلىق دۇنيانىڭ ھەممە يېرىنى دېگۈدەك ئايلىنىپ چىقىپتۇ، شۇنچە ئۆزۈن مۇساپىلەرنى بېسىپ، باتۇر قوللار قايتا قۇرغان قەلئە ــ سېپىللارنى كۆرۈپتۇ؛ بوغۇم ــ مۇسكۇللىرى قوراپ كېچىكلەشكە باشلاپتۇ. ئۇزاق جەريانىدا قېرىپ مۈكچىيىپ، ئۇمۇرتقا ــ ئۈستىخانلىرى كىرىشىپ چۆگۈنچىلىك بولۇپ قاپتۇ. شۇنداقتىمۇ مېڭىشنى توختاتماپتۇ. ساقلى ئۆسۈۋېرىپ، جۇغى كېچىكلەۋېرىپ، ساقلى ئىككى غېرىچ، بويى بىر غېرىچ بولۇپ قاپتۇ. بوۋاينىڭ ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە چوڭ كېلىدىغان نەرسىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن ئىپتىدائى ئادەملەر ھەيرانلىقتا چۆمۈپتۇ. قىزىل، سېرىق، ئاق چاچلىق، بەدىنىنى تۈك باسقان ئادەملەر ئۆڭكۈر، ئورمانلىقلاردىن چىقىشىپ بوۋايغا ھۇجۇم باشلاپتۇ: ئېگىزدىكى لەر يولىغا تاش ــ داڭگاللارنى تاشلاپتۇ، پەستىكىلەر جان ــ جەھل

بىلەن يۈگۈرۈپ يېقىنلاپتۇ . بوۋايدا ئۇلارغا تاقابىل تۇرغۇدەك قۇدرەت يوق ئىكەن . شۇڭا ، قۇرۇغان ئورمانغا ئوت قويۇۋېتىپتۇ . ئۇلار قوغلاشتىن توختاپ ، نېمىلەرنىدۇر دەپ كالدىرلىشىۋاتقاندا ، ئورمانلىقتىن چىقىپ قاچقان بىر كىيىك دىققىتىنى تارتىپتۇ - دە ، بوۋاي قۇتۇلۇپتۇ .

بوۋاي يەنە مېڭىپتۇ ، يىراقتا يۇرتنىڭ قارىسى كۆرۈنۈش بىلەن ، قېرىنىشقاندەك قاتتىق بوران چىقىپ قۇم - شىبغىللارنى ئۇچۇرتۇپ كەپتۇ . بوۋاي يولىنى داۋام قىلالماپتۇ . قۇم - شىبغىللار جىسم تۇرغان بوۋايىنى ئاستا - ئاستا كۆمۈشكە باشلاپتۇ . بوۋاي ساتارىنى تىك تۇتقىنىچە مۇقام ئېيتىۋېرىپتۇ ، مۇقام ئەۋجىگە چىققانسېرى بورانمۇ كۈچەيىۋېرىپتۇ . مۇقام كۈيلىرى قۇم - شىبغىللارغا سىڭىۋېرىپتۇ . ئۇزاق زامانلار ئۆتكەنسېرى قۇم - شىبغىللار بوۋاينىڭ ئۈستىگە دۆۋىلىنىۋېرىپتۇ ، دۆۋە ئېگىزلەپ - ئېگىزلەپ كۆككە تاقىشىپتۇ . بوۋاي مۇقامنى يەنىلا توختاتماپتۇ . تالاي دەۋرلەر ئۆتۈپ ، قۇم - شىبغىللاردىن ھاسىل بولغان تاغ بوۋاينىڭ تېنىگە ، بوۋاي بولسا ئۆلمەس ھاياتلىققا ئايلىنىپتۇ - دە ، يىللار سوۋغا قىلغان يارىشىملىق ئاپئاق دوپپىنى كىيىۋاپتۇ ، پۈت - قوللىرى تۈمەنلىگەن تاغ - جىلغىلارنى رېشتىلەپتۇ . ساتاردىن سانسىز قارىغايلار پەيدا بولۇپ ، قارلىق چوققىنى تىرەپتۇ . بۇ تاغدا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن مۇقامنىڭ ساداسى كۈچلۈك ياڭراپتۇ . مۇقام ئەۋجىگە چىققاندا شىددەتلىك ھاۋا ئېقىمى پەيدا بوپتۇ . كىشىلەر ئۇنى « بوران » دەپ ئاتاپتۇ . بوران قارىغايلىق ، ئورمانلىق ، ئۆگزە - دۆڭلۇكلەردە ، ئىشىك ، دېرىزە - رۇجەكلەردە ، تۆزلەڭلىك ، قىر - دالىلاردا ، دەريا - دېڭىزلاردا مۇقامنىڭ ھەر خىل تېمپا - ئۆزگىرىشلىرىنى ئىپادىلەپتۇ ، ھەتتا كىشىلەر بوران توختىغاندىمۇ تاغ - جىلغىلاردىن بىر خىل مۇڭلۇق ساداـ نىڭ توختىمايۋاتقانلىقىنى بايقاپتۇ . ئۇلار بۇ سېھرىلىك سادادىن ئوخشاشمىغان دەرىجىدە ھۇزۇر - زوق ئاپتۇ ۋە ئۇنى تۇرمۇشىنىڭ بىر قىسمى سانىپتۇ ...

ئۇ ھېكايىنى سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، بىردىنلا توختاپ

پـىـغـانـلـىق « ئۇھ » تارتتى . كۆڭلى بۇزۇلۇپ تارام ـ تارام ياش تۆكتى . ھەممەيلەن بىرپەس سۈكۈتكە چۆمدى . ئۇلار گويا بۇ ئىشلار ئۆز بېشىدىن ئۆتـكەندەك خۇرسىنىشتى . ئېغىر جىمجىتلىقنىڭ قانچىلىك داۋام قىلىشىنى بىلگىلى بولمايتتى .

ـــ تـەقـسـىر ، كېيىن قانداق بولدى ؟ ـــ سورىدى بىرەيلەن جىمـجىتلىقنى بۇزۇپ .

ـــ ئـىـكـكـى دەريادىكى ئانار ، ئۇزۇم ، شاپتۇل شەربىتى ئورنىغا بىر دەريـادا قان ، يەنە بىر دەريادا كۆز يېشى ئاقىدىغان بولۇپ قاپتۇ . خاقانىيە ـ نـىـڭ كـېـيـىـنـكـى تـەقدىرىنى ھېچكىم قىياس قىلالماپتۇ . ئەمما ، شەھەر ھەقـقىدە تۇرلۇك ھېكايىلار تارقىلىپتۇ . بۇ پەقەت كېيىنكى تىنچ دەۋرلەردە چـىـقـقـان ھېـكـايىلار ئىكەن . ئىلگىرىكى ئىشلار توغرۇلۇق بىرنېمە دېيىش تـەس ئـىـكـەن . لـېـكـىـن ، شـەھەرنـى قـورشـاپ تـۇرغـان تىلسم ـ تىلسم يـاردائلار ، ئۇزۇلـمـە قـاتلاملار ، دۆڭـلـۇكلەر ، قاش قېرىدىكى كاشانە ① ، كـۇشـىـڭ ② ، كاشاپ③ ۋە مۇشتەرىگە ئوخشاش شەھەر ھەم خارابىلىكلەر ئەڭ قـەدىـمـىـي شـەھەر ھەقـقـىـدە سۆزلەپ بېرىدىغان بىردىنبىر ئۆلمەس شاھىت ئىكەن .

---

① كاشانە ـــ ساراي ، چىرايلىق ئۆي ـ ئىمارەت .
② كۇشىڭ ـــ ھەشەمەتلىك ئايۇان ـ ساراي .
③ كاشاپ ـــ دورا قاينىتىپ ئىچىدىغان چۆگۈن .

يار ئىشقى

پالۋان كىشىلەر توپىنى ئارىلاپ يۈرەتتى . ئۇنىڭ كەيپىياتى جىد-دىي ، كۆزلىرى ئىتتىك بولۇپ ، سۇغۇردەك شۇڭغۇيتتى ، ئۇيان - بۇيان قارايتتى . ئۇنىڭ كىشىلەر بىلەن ، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى يوق ئىدى . ئۇلار ئىككىسى ئۆتكەنكى ئىش ۋەجىدىن كاككۇك بىلەن زەينەپتەك بىر - بىرىنى قوغلىشىپلا يۈرۈۋاتاتتى . ئاربدا ئۆتۈلگىنى ئەس-تىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەيدىغان ئىش بولغاچقا ، بىرلا ۋاقىتتا بىر - بىرىنى ئەسلەپ قالاتتى . ئەمما ، ھەر ئىككىسى بىر - بىرىنىڭ ئەسلىگىنىنى بە-لىشمەيتتى .

كىشىلەر توپىغا كىرىپ كەتكەن پالۋان گويا ئولتۇرۇۋالغاندەك ئەمدى كۆرۈنمەي قالدى . ئەمما ، بۇنداق قىستا - قىستاڭچىلىقتا ئولتۇ-رۇۋالدىمكىن دېسە ئەقىلگە سىغمايتتى . مەيلى قانداقلا بولمىسۇن غايىب بولغىنى راست ئىدى .

پالۋان كىشىلەر ئارىسىدا كۆرۈنگەندە يۈز - كۆزىنى چاڭ - توزان باسقان ئىدى ، چىرايىدىن پەرىشانلىق چىقىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئوغۇل با-لىغا خاس قامىتى شۇنچە كىشىلەر ئارىسىدا ئۆزگىچە گەۋدىلىنىپ تۇراتتى .

پالۋان ئادەملەر شالاڭراق يەرگە چىقتى . ئۇ تۆت ئەتراپىغا قارايت-تىيۇ ، ئىزدىگەن ئادىمىنى تاپالمايۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئايىغى تەگمىگەن يەر قالمىغاندەك ئىدى .

پالۋاننىڭ شۇنچە جىددىيلىشىپ ئىزدەۋاتقىنى تاشكۈل بولۇپ ، ئۇنىڭ بۇ يەرگە كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى ، تۇرار جايىنى بىلمەيتتى ،

ئەگەر چاڭ - توزان يېگىنىگە يارىشا تاپالسا ھاردۇقىمۇ چىقاتتى ، ئارمىنىمۇ قالمايتتى . شۇ تاپتا يولۇقتۇرۇپ ، يۈز تۇرا تۆت ئېغىز گەپ قىلىۋالسا ، ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراش كىشىلەر بۇنىڭغا كۆز - قۇلاق بولۇپمۇ كەتمەيتتى .

پالۋان ئەمدى بۇ تەرەپتىن ئۇمىدىنى ئۈزۈپ ، باشقا تەرەپكە ئۆتتى . مۇنداق ئىزدەش گەرچە تېپىشماقتەك تۇيۇلسىمۇ ، زايە كېتىۋاتقان ۋاقىت ئۇنى جىلە قىلاتتى . ئۇ ھاردىمۇ ياكى كەيپىياتىنى تۇراقلاشتۇرۇشنى ئويلىدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، چەتكىرەك ئۆتۈپ بىردەم ئولتۇردى . ئارقىدىن يەنە چاڭ - توزان يەپ ئولتۇرۇشتىن مېڭىشنى ئەۋزەل كۆردى .

ئۆز ۋاقتىدا پالۋان تاشگۈلنى ئىزدەپ تاپالماي ، نورمالسىز كەيپىياتتا ئاتتىن يىقىلغاندا پۈتى سۇرۇلۇپ ، تىرسىي ئېچىلىپ قالغان ئىدى . يارىدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان قىپقىزىل قان پالۋاننىڭ قايسى دەرىجىدە ئازابلىنىۋاتقىنىنى چۈشەندۈرەتتى . يارىسىنى تاشگۈل ياغلىقىدا تېڭىپ قويۇش بىلەن ، پالۋان ئاغرىقنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغان ئىدى . تاشگۈلنىڭ چاقچىقى ئۆزىدەك قوپال بولسىمۇ پالۋان قىلچە تېرىكمەيتتى . پالۋان بۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى دەپ قارايتتى . شۇ چاغدىكى ئىشلارنى ئەسلىگەندە ، پالۋان تاشگۈلنى بەك سېغىندى . بۇنچىۋالا ئادەم كۆپ جايدا بىر قېتىمنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ چاقىرىش تولىمۇ بىمەنە ئىش ئىدى . پالۋان تاشگۈلنىڭ تولغان كۆكسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگىنىدە يۈرىكى پېژىلداپ كەتتى . تاشگۈل بوي - بەستى بېجىرىم ، قاش - كۆزلىرى جايىدا ، يۈزى تولغان ئايدەك ساھىبجامال ئىدى . ئۇنىڭ ھېلىقى ئىشتىن كېيىن تەدرىجىي ئېچىلىشى پالۋاننىڭ ئىشق ئوتىنى ئۇلغايتىپ بېرىۋاتاتتى .

پالۋان تاشگۈلنىڭ سەھەردىلا بۇ تەرەپكە ماڭغىنىنى قىياس قىلىغاچقا ، ئۇچرىشىش ئۈمىدى بىلەن ئاختارمىلىقتىن يېڭىنە ئىزدىگەندەك ئىزدەپ يۈرەتتى . ئۇ تاپالمىغانسېرى ، تاشگۈل مېنى قەستەن ئەخمەق قىلىۋاتسا كېرەك دەپمۇ ئويلىدى . ئۇ تۇرۇپلا بىر يەرگە مۆكچىيەتتى ،

تۇرۇپلا بويۇنداپ قارايتتى . لېكىن ، قانچە قىلغىنى بىلەن تاشگۈل كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئاخىر ئېگىزرەك يەرگە بېرىپ ئۇيان - بۇيان قاريدى ، تاشگۈلنىڭ قارىسى ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى .

پالۋان بۇگۈنىنى خېلىدىن بۇيان تەقەززالىق ئىلكىدە كۈتكەن ئىدى . ئەگەر شۇ تاپتا ئۇچرىشىپ قالغىنىدا ھەر ئىككىيلەن ئۇچۇن قەلب تولۇقلىمىسى بولاتتى . ئۇ كۈننى كەچ قىلالمايۋاتاتتى ، كەچ بولغان تەقدىردىمۇ ئۇيقۇسى كېلىشى ناتايىن ئىدى ، ئۇيقۇسىنى تاشگۈلنىڭ ئېلىپ قاچقىنى ئايدىڭ ئىدى .

پالۋان تاشگۈلنى تاپالمىغانسېرى ، ئۇمۇ مېنى ئىزدەۋاتامدىغاندۇ دېگەننىمۇ خىيالىغا كەلتۈردى . كېيىن مۇناسىۋەتسىز ئادەملەردىن بىرمۇنچىسىنى نەچچە قېتىمدىن ئۇچراتقانلىقىغا قاراپ ، بىكار ئاۋارە بولغان ئوخشايمەن دەپمۇ ئويلىدى . ئارقىدىن يەنە ، مەن بۇ يەردە ئىزدەپ ، ئۇ كونا جايدا ساقلاپ ، ھەر ئىككىمىز ئاۋارە بولۇۋاتامدىغاندۇقيا ، دەپ خۇرسەندى . باشقىلارنىڭ پالۋاننىڭ بۇنچىۋالا سەكپارە بولۇۋاتقىنى بىلەن كارى يوق ئىدى . پالۋان تۇرۇپلا ئەمدى ئىزدىمەسلىك قارارىغا كەلدى . « مەنلا ئىزدەمتىم ، بۇ مېنىڭلا مۇھەببىتىممۇ ؟ ئىككىيلەن تەڭ كۆيۈشكەن ئەمەسمىدۇق ؟ ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ جىلە بولۇپ ، ـــ مەيلىڭ بولسا سەنمۇ مېنى ئىزدەپ تاپ ! »

پالۋان بېشىنى ئېچىگە تىقىپ ئولتۇرغان يېرىدە بىرھازا ئولتۇردى . ئۇنىڭ جاھىللىقى تۇتقاندەك قىلاتتى . بىر كەمدە ئۇ جەينىكىگە ئىسسىق ئۆتۈۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئېچىدە : « مانا ، دېمىدىمۇ ، بۇ چوقۇم تاشگۈل ، ئۇ شۇنچە خەقنىڭ ئارىسىدىن مېنى تېپىۋالدى . توختاپ تۇر ، سەن مېنى ئاز ئەخمەق قىلدىڭمۇ ؟ مەنمۇ ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويايچۇ ! » دەپ ، جىم تۇرۇۋالدى . ئەمما ، تەقەززالىقتا ئوت - كاۋاپ بولۇۋاتقان يۈرىكى سەۋر قىلالمىسۇنمۇ ؟ ئۇ كۈلۈمسىرەپ بېشىنى كۆتۈردى - دە ، بىر قانىجۇقنىڭ جەينىكىنى يالاۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇنىڭ شېرىن تۈيغۇ ئويغانغان كۆڭلى « لەسسىدە » بولۇپ ، باشقا تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى .

پالۋان ئەمدى دوپپا بازىرىغا كەلگەن ئىدى . ئوسمىنى بولۇشىغا قويۇۋالغان لەۋەن قىزلار گۈللۈك دوپپىلارنى ئۈستى ـ ئۈستىلەپ كىيىپ خېرىدار كۈتەتتى ، قوللىرىدىمۇ دەستە ـ دەستە دوپپىلار تۇراتتى . ئۇلار خېرىدارلارغا ناھايىتى سىلىق مۇئامىلە قىلاتتى . ئۇلارنىڭ نېرىسىدا زىبۇ-زىننەت تۈتۈپ تۇرغان قىزلارمۇ بار ئىدى . ئۇ بىردىنلا قىزلارنىڭ ئارىسىدا تۇرغان « تاشگۈل »نى كۆرۈپ قالدى . توۋلىماقچى بولدىيۇ ، كەينىدىن يەنە « ئۇنىڭغا روبىرو تۇراي ، ئۇمۇ مېنى كۆرگەندە چاقىرسامۇ كېچىكـ مەيمەن » دەپ ئويلاپ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . ئۇ ئۆزىنى چىدام بىلەن بەزلەپ تۇرغاندا ، « تاشگۈل »نىڭ خېرىدارغا كۈلۈپ جىلۋە قىلىشى باشقىچە تۇيغۇغا كەلتۈردى . شۇنداقتىمۇ ئۇ « تاشگۈل مېنى قەستەن ئوينىتىۋاـ تىدۇ » دېگەن ئويدا بولۇپ ، ئۆزىنى چىڭ تۇتۇۋالدى . ئەمما «تاشگۈل »دىكى خۇش مۇئامىلە يەنىلا داۋام قىلىۋەردى . ئۇ ئـ ـەمدى «تاشگۈل »گە يېقىن تۇرۇپ ئارقىسىنى قىلىۋالدى ، « ھېلى چاقىرار » دېگەن ئۈمىد بىلەن خېلى كۈتۈپ باققان بولسىمۇ ھېچبىر ئىنـ كاس بولمىغاندىن كېيىن ، ئاخىر ئۆزى ئالدىنى قىلىپ ئىككى قەدەم مېڭىۋىدى ، «تاشگۈل » دوپپىسىنى كۆتۈرگىنىچە ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ شۇنداق قاراپ ، دوپپىچى قىزنىڭ تاشگۈل ئەمەسلىكىنى بىلگىنىدە شاپاققا تېپىلىپ يىقىلغاندەك ئوڭايسىزلاندى ، دەرھال ئۆزىنى ئوڭلاپ تورلاشقان كۆزلىرىنى سۈرتتى .

پالۋان بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ ، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا كوچا سازەندىلىرى ۋە ۋائىزلارنىڭ سورۇنىغا كېلىپ قالدى . ئاق دوپپىنى قىرلاپ كىيىپ ، بېلىنى شوينىدا باغلىۋالغان بىر مەددادا مەيدىسىگە مۇشتلىغىنىچە ۋەز ئېيتىۋاتاتتى ، ئۇنىڭ چۆرىسىگە نۇرغۇن ئادەم توپلىـ شىۋالغان ئىدى . ئون نەچچە قەدەم نېرىدا بىرقانچە رەمبال پال ئېچىپ ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ خېرىدارلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ ئىدى . رەمبالالاردىن بىرى تەسۋىسىگە قاراپ ئالدىدىكى ئادەم توغرۇلۇق بىرنېمىلەرنى دېۋىدى ، ئۆزىگە پال ئاچتۇرغانلار رازى بولغاندەك باش لىڭشىتىشتى .

پالۋان دىققەت بولغانلىقتىن ، بىر رەمبالنىڭ ئالدىغا بېرىپ يۇكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ، تەسۋىرى كۆرۈپ بېقىشنى ئۆتۈندى . رەمبال ئۇنىڭ چىرايىغا شۇنداق قاراپلا ئېغىز ئاچتى :

ــ ئوغلۇم ، سىلى هازىرنىڭ ئۆزىدە يار ئىشقىدا كۆيۈپ ئۆلەي دەپ قاپلا .

ــ بوۋا ، تېخى ماڭا پال ئاچمىلىغۇ ، تەسۋىرى كۆرمەي تۇرۇپ دەردىمنى قانداق بىلىۋاللا ؟

ــ بۇ قانچىلىك ئىش ئىدى ؟ ئاۋۇ سېھىرگەر قولىدىكى تەسۋىرنى يەرگە چېچىپلا گۈرۈچكە ئايلاندۇرۇۋېتەلەيدۇ . باغلىشىمەنكى مەن قولۇمدىكى تەسۋىرنى يەرگە تاشلاپ چۈجىگە ئايلاندۇرۇپ ، گۈرۈچنى يېگۈزۈۋېتىمەن .

ــ ئۇنداقتا ، بەك ئۆتكۈر ئىكەنلا ، هەقىقەتەن يېتىشپلا ، مەن ... مەن ...

ــ بولدى ، بولدى ، ئوغلۇم ، يار ۋىسالىغا ئېرىشىدىكەنلا !

ــ قانداق بىللە ؟

ــ دىلىمغا شۇنداق ئايان بولدى .

ــ بوۋا ، پال سېلىپ كۆرۈپ باققان بولسىلا .

ــ ئوبدان ، غوجام ، ئوبدان گەپ ، ئوغۇل بالا دېگەن پات ـ پات پال سالدۇرۇپ تۇرغۇلۇق .

پالچى شۇنداق ۋەز ئېيتىپ ، پالۋانغا پال ئاچتى ، ئاندىن تەسۋىرسىگە بىرهازا قاراپ :

ــ كۆپ قۇلاقلىق سازنى چالسىلا مەشۇقلىرى يانلىرىدا هازىر بولىدىكەن ، ــ دېدى .

پالۋان رەمبالغا توشقان تېرىسىدىن بىرنى بەردى ـ دە ، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن سازەندىنىڭ قېشىغا بېرىپ ، قولىدىكى كۆپ قۇلاقلىق سازنى سوراپ ئالدى . پالۋان سازنى مۇكۈلۈق پەدىگە شۇنداق چالدىكى ، كىشىلەر ئەمدى « گۈررىدە » كېلىپ ئۇنىڭ ئەتراپىغا

ئولاشتى .

تاشكۈلمۇ « بوۋاي ھېكايىسى »نى سۆزلەپ بەرگەن ھېلىقى ئادەم بىلەن بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ بۇ يەرگە كەلدى . تاشكۈل مۇڭلۇق كۆيگە تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىۋاتقان ئادەمنىڭ قانداقتۇر كوچا سازەندىسى ئەمەس ، پالۋان ئىكەنلىكىنى شۇنداق قاراپلا بىلدى ، يۇرىكى « جىغ » قىلىپ ، يۈزى «لاپپىدە » ئوت ئالدى . ئۇ ، پالۋاننىڭ بۇنداق ئالاھىدىلىكىمۇ بارلىقىنى شۇ كەمگىچە بىلمىگىنىگە ئۆكۈنۈپ ، ئۆزىنى دۆت قاتارىغا چىقاردى . يەنە بىر تەرەپتىن ھەيران بولدى ، شۇ تاپتا پالۋان ئۇنىڭ كۆزىگە تولىمۇ شوخ يىگىت سۈپىتىدە كۆرۈندى . پالۋاننىڭ ھەممە سالادا بار مىجەزى ئۇنى قەۋەتلا سۆيۈندۈردى ـ دە ، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا بىر چىشلەم گۆش بىلىپ يېۋەتكۈسى كېلىپ كەتتى ...

ھە دېسە ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان ئوي ـ خىياللارنىلا قىلىدىغان تاشكۈلنىڭ بۇ ئارزۇسىمۇ ئارزۇ پېتى قالدى . ئۇ يەلكسىنى بىر تاغ بېسىۋاتقاندەك ئۆزىنى ئېغىر سەزدى . ئاڭغۇچە پالۋان پەدە ئۆزگەرتتى .

كۆك شايى بەلۋاغ باغلۇۋالغان بىر يىگىت شوخ دەسسەپ ئۇسسۇلغا چۈشتى . ئۇ پۈتىنى « لىك ـ لىك » كۆتۈرۈپ ، دولا ئېتىپ ئويناياتتى ، شوخ ھەرىكەتلىرى تاماشا كۆرۈۋاتقانلارنى جەلب قىلىۋالدى . ئۇ ياڭاق چاقماندەك بولۇشىغا قاس چىقىرىپ ئۆزىگە ئوخشاش ئۇسسۇل مەستانىلىرىنى مەيدانغا چاقىرماقتا ئىدى . لېكىن ، ھېچكىم ئالدىراپ چۈشمىدى ، بەلكى ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشتى . ئۇ ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ ، ئاندىن بىر قولىدا بېلىنى ، بىر قولىدا كۆكسىنى تۇتقىنىچە بىرسىنى نىشانلاپ ئىككى يانغا سىلكىندى . ئۇسسۇلغا تارتىلغان يىگىت مەيدانغا چۈشتى . ئىككىسى ئۆزئارا دولا قېقىپ ئويناشتى . شۇ ئاردا پەيزى بارلاردىن يەنە بىرنەچچىسى ئۇسسۇلغا چۈشۈشتى . ئۇلاردىن بىرى ئالقىنىنى ئالقىنىغا ئۇرۇپ « چاڭ ـ چۇڭ » ئاۋاز چىقارغىنىچە يەنە بىرىنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىپ كەكلىكتەك يورغىلايتتى ؛ بىرسى مەيدىسىنى « گۇپ ـ گۇپ » مۇشتلاپ ، كىشىلەرنى

ئۆزىگە قاراتماقتا ئىدى .

پالۋانىنىڭ تارلارنى چېكىۋاتقان ئوڭ قولى خۇددى چاقپەلەكتەك پىرقىراپ ، بارماقلىرىنى كۆرگىلى بولمايتتى . پەدە بېسىۋاتقان قولى دەم يۇقىرىغا ، دەم تۆۋەنگە يۆتكىلەتتى . بۇ ھال دېگىز دولقۇنىنى ئەسكە سالاتتى . پالۋان ناخشىنى توختىتىشغا ، تاشگۈلنىڭ يېنىدىكى «ھېكايىچى » ئادەم پالۋاننىڭ قولىنى تۇتتى ، ئاندىن تارلارنى سىلىغىنچە ئېيتتى :

ـــ سىلى ياسىغان پەي تارلار ئاجايىپ ياخشىكەن جۇمۇ !

ـــ ھۇنەرگە ساختىلىق قىلغانلار ھەقىقىي ئۇستا ئەمەس ، ـــ دېدى پالۋان جاۋابەن .

ـــ قايتىدىغان ۋاقتىمدا بۇ تارلاردىن كۆپرەك ئېلىۋالاي .

شۇ ئەسنادا پالۋان بىلەن تاشگۈلنىڭ يۈرەك سىرلىرىنى ئاشكارىلاپ يۈلتۈزدەك چاقنىغان كۆزلىرى ئۇچرىشىش بىلەن ، ئىككىلىسى تەڭلا يەرگە قارىۋېلىشتى ، ئاندىن بىر ـ بىرىگە يەر تېگىدىن قاراشقىنىچە باشلىرىنى ئاستا كۆتۈرۈشتى .

ـــ چالغانلىرى ساز ئەمەس ، يۈرەكلىرىغۇ دەيمەن ! ـــ دېدى تاشگۈل ھاياجىنىنى باسالماي .

ـــ تازا مازاق قىلغانسەن ـ ھە ؟

ـــ مەنمۇ يۈرىكىمنى شۇنداق ساز قىلالىسام ، ئۇ چاغدا ...

ـــ تەسمىكىن .

ـــ تۇغما قابىلىيەتكە ئىرادە مەدەت بەرسە قىلغىلى بولمايدىغان ئىش بارمۇ ؟

ـــ ئۇنىڭغا جەريان كېرەكتە .

ـــ بولمىسا سىلى ساز قىلالا .

ـــ ئۇستا مەن بولمەنما ؟

ـــ ئەمىسە باشقىسى بولاتتىمۇ ؟

ئەركىن ، ئازادە سۆزلىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن بۇ ئىككىيلەن

شۇ تاپتا نەدە تۇرۇشقىنىنمۇ ئەستىن چىقىرىپ ، تېرىسىگە سىغماي قېلىشقان ئىدى . پالۋاننىڭ تاشگۈلنى تاپالماي جىلە بولغىنىمۇ ئۇنتۇلۇپ كەتتى . پالۋان شۇ تاپتا پۈتۈن ھارغىنلىقى تۇگەپ ئۆزىنىڭ پەيدەك يەڭگىللەپ قالغىنىنى سېزەتتى . ئۇ تاشگۈلگە سازنىڭ ياخشىسىدىن بىرنى تاللاپ ئېلىپ بەردى . تاشگۈل چېلىشقا ئالدىرىسا ، ئۇ پەدە بېسىشنى كۆرسىتىپ قويۇشقا ئالدىرايتتى . خۇددى كېلىشۋالغاندەك بۇ گەپنى ئىككىسى تەڭلا ئېغىزدىن چىقىرىشتى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇلار دەريا بويىغا بېرىپ خلۇەتنى تاللاپ ئولتۇرۇشتى ـ دە ، سازنى تۇزۇپ ، ئۆگىتىش ـ ئۆگىنىشنى باشلۇەتتى .

ئۇلار كەچ كىرگەندە بىللە قايتىشتى . خېلى يول يۈرگەندىن كېيىن ئاچالغا كەلگىنىنى سېزىپ ، ئايرىلىشقا قىيمىغان ھالدا ئالدى ـ كەينىگە قارىشىپ ، « خەير ـ خوش ، ماقۇل ئەمسە » دېيىشتىيۇ ، يەنە دەرھال ماڭماي تۇرۇپ قېلىشتى .

كۇن ئولتۇرغاندا بىردىنلا ھاۋا گۈلدۈرلەپ ، قارا بۇلۇتلار كۆكنى يۇتۇۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا قۇتراشقا باشلىدى . پالۋان ھاۋانىڭ ئەلپازىغا قاراپ ، چەكمىنىنى تاشگۈلگە سىلىپ بەردى .

ـــ بۇ نېمە قىلغانلىرى ؟

ـــ ھېلى بىلىپ قالسەن .

ـــ سىلىمۇ چەكمەن سىلىپ بەرگەنگە تويمىسلا ھېلى !

ـــ مەن ئۇنداق لېيى خام يىگىتلەردىن ئەمەس .

تاشگۈل چەكمەننى ئالغىلى ئۇنىمىدى ، پالۋان زورلىدى . تاشگۈل ئاخىر چەكمەننى بېپىنچاقلىۋېلىشقا ئىلاجسىز كۆندى . ئۇلار ئايرىلىپ ئۇزاق ماڭماستىنلا مۆلدۈر ئارىلاش يامغۇر قۇيۇۋەتتى . مۆلدۈر زەربىدىن دەل ـ دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى ساپقىدىن ئاجراپ يەرگە چۈشمەكتە ئىدى . تاشگۈل سازنى چەكمەننىڭ پېشى بىلەن يۆگىۋالدى . ئۇنىڭ پىكىر ـ خىيالى پالۋاندا قالغان ئىدى . ئاتمۇ بەك تەستە مۇدۈرۇپ ـ چوقۇرۇپ ماڭاتتى . ئۇ چەكمەندىن بېشىنى چىقىرىپ پالۋان كەتكەن

تەرەپكە قارايتتى . شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىچە مۇمكىن بولسا چەكمەننى قايتۇرۇپ بەرگەن بولاتتى . ئەمما ، يامغۇردىن ھاسىل بولغان تۇمان ھەم گۈگۈم تەسىرىدە كۆز ئالدىدىكى نەرسىنى پەرق ئېتىشمۇ تەس ئىدى .

تاشگۇل ئۆيگە خۇددى چۈشىن يېڭالغاندەك كۆڭلى غەش قايتتى . ئېتىنى سۇۋۇتۇۋېتىپ ھويلىغا چىقتى . دادىسى باغدا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتاتتى . ھويلا چەللىدىن ئۆتكەن يامغۇردا سۇ چاچقاندەك بولۇپ كەتكەن ئىدى . تاشگۇل دەرھال پېشايۋانغا بېرىپ چەكمەننى سېقىپ ، تانىغا يايدى ، ئاندىن ھۇجرىسىغا كىرىپ كىيىملىرىنى ئالماشتۇردى ـ دە ، كارىۋىتىدىكى ياستۇققا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ، سازنى پالۋان كۆرسىتىپ قويغان بويىچە چېلىشقا تۇتۇندى .

سازنىڭ مۇڭلۇق ساداسى نەمخۇش ھاۋانى تەۋرىتىپ ئەتراپقا تاراشقا باشلىدى . پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ساز چېلىشقا بېرىلىپ كەتكەن تاشگۇل مۇڭلۇق كۈي ئىچىدە بىرسىنىڭ سېيماسىنى كۆرگەندەك بولدى . ئۇنىڭ يېنىك تەۋىشىنى تاشگۇلنىڭ يۈرىكى تۇيغاندەك قىلدىيۇ ، كىم ئىكەنلىكىنى دەمال بىلەلمىدى . چۈنكى ، تاشگۇل سازنىڭ ئاۋازىنى دادىسىنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ ئىشىك ـ پەنجىرىلەرنى مەھكەم ئېتىۋەتكەن ئىدى . ئۇ گۇگۇمدا يوچۇن ئادەمنى پالۋانغا ئوخشىتىپ قالدى . ئەمما ، پالۋاننىڭ ئېتىمۇ يوق ، بەلكى قولىدا شۇ تاپتا ئۆزى چېلىۋاتقانغا ئوپئوخشاش ساز باردەك بىلىندى . پالۋانمۇ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن چېلىۋاتاتتى . ئىككى سازنىڭ ساداسى ئۆزئارا قوشۇلۇپ يېڭىچە بىر كۈي ھاسىل قىلدى . ئۇ ھەر ئىككىلى سازنى ئۆزى چېلىۋاتقاندەك ھاياجانلاندى . ئىككى سازنىڭ بىر گەۋدە بولۇپ كېتىشى ئويلىمىغان بىر مۆجىزە ئىدى .

تاشگۇل كارىۋاتتىن چۈشۈپ ئىككى قەدەم ماڭدى ، لېكىن قولىدىكى سازنى چېلىشنى توختاتمىدى . تاشگۇل ئەتراپقا قاراپ بىرسىنى ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى . تاشگۇلنىڭ كۆزىگە يەنە پالۋان كۆرۈنگەندەك بولدى ، ئەمما زۇۋان سۇرمەيۋاتاتتى ، تاشگۇل پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ

بارغىنچە ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قولى بىلەن كۆزىنى ئېتىۋالدى . « كۆلەڭگە » ئۆز كۆزىنى كىمنىڭ ئېتىۋالغىنىنى دەرھال بىلىۋالدى . تاشگۈلۈمۇ ئۇنى جىلە قىلىشنى خالىماي قويۇۋەتتى . ئۇ ، ئىمىر - چىمىر بولۇپ كەتكەن كۆزىنى ئۇۋۇلاپ ، تاشگۈلنى يېتەكلەپ قويغىنىنى ئۇقتى - دە ، بايا كۆزىنى ئۇۋۇلاۋاتقاندا ئىشكىنىڭ « غىچچىدە » قىلغىنىنى ئېسىگە ئېلىپ « سىرتقا ماڭغان چېغى » دەپ ئويلاپ ، كەينىدىن ئىز بېسىپ چىقتى . تاشگۈل يۈگۈرگىنىچە ئۆيىنىڭ كەينىدىكى توغراقلىققا كىرىۋالدى . ئۇمۇ ئارقىسىدىن يېتىشۈپلىپ ، نو- تىلارنى قايرىپ ئىچكىرىلەپ تاشگۈلنى تېپىۋالدى . لېكىن ، تاشگۈل كېيىكتەك چاققانلىق بىلەن قېچىپ تۇتۇق بەرمىدى . ئۇ قوغلىدى ، تاش- گۈل قاچتى . ئۇ ئاخىر بىر قۇرۇق توغراق كۆتىكىگە پۈتلىشىپ ، تاشگۈلنى يېتۈرۈپ قويغىنىنى بىلدى ۋە كۆزىنى چىمىلدىتىپ ، ھەرقانچە سىنچىلاپمۇ چېلىقتۇرالمىدى ، ئاندىن بار ئاۋازى بىلەن توۋلىغان ئىدى ، پۈتۈن توغراقلىق تىترەپ كەتتى . ئۇ بىردىنلا بۇلبۇلنىڭ يېقىملىق سايە- رىشىنى ئاڭلاپ ھەيران بولغان ھالدا «بۇنداق توغراقلىقتا بۇلبۇل نېمە قىلسۇن » دەپ ئويلىدى . بۇلبۇلنىڭ سايرىشى يەنە ئاڭلاندى ، بۇ نۆۋەتتىكىسى ئاۋۇالقىسىدىنمۇ يېقىملىق ئىدى . ئۇ ئەمدى بۇلبۇلنىڭ سايراشلىرىغا قىزىقىپ قالدى - دە ، توغراقلارغا بىرمۇبىر قارىدى . بۇنداق قاراش ئۇزاق داۋام قىلغاندا «سايراش » بىردىنلا توختاپ قال- دى ، ئەكسىچە مولۇننىڭ ۋەھىمىلىك ئاۋازى ئاڭلاندى . كىشىلەرنىڭ قارىشىچە ، مولۇن شۇملۇقنىڭ بېشارىتى ئىدى . ئۇنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . يېنىغا قاراپ ئوقياسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ ، ئىتنى چاقىرىۋىدى ، كەلمىدى ، بەلكى ئۇنىڭ كۆزىگە توغراقلار بىردىنلا ئەجدىھاغا ئايلىنىپ ھۆركىرەپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇ بېشىنى سىلكىۋېتىپ قارىدى ، ئەمدى قاۋانلار كېلىۋاتاتتى . ئۇ قورقۇپ كەينىگە داجىغانسېرى قاۋانلار ھەممە تەرەپتىن قورشاپ كېلىشكە باشلىدى . قاۋانلار ئېتىلماقچى بولغاندا ، ئۇ توغراقتا يامىشىپ چىقىۋېلىشقا

ھەرقانچە ئۇرۇنۇپمۇ بىر پۇتنى ئالالمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ توغراق شاخلىرىنى چىڭ تۇتقىنىچە غولىغا چاپلىشىۋالدى . يېنىك تەۋرىنىۋاتقان توغراق شاخلىرى دۈمبىسىنى كاچاتلىسىمۇ ئېرىمن قىلمىدى . ئۇ كۆزىگە پۇتلاشقان يوپۇرماقلارنى ئۈزۈپ تاشلايتتى ، ياغلىقى بىلەن يۈز - كۆزلىرىدىكى تەرلەرنى سۈرتەتتى . ئۇ تۆۋەنگە قارىدى ، ئەمدى ھېلىقى قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەر كۆرۈنمەيتتى . مولۇننىڭ ئەنسىز ئاۋازىمۇ جىمغان ئىدى . ئۇنىڭ كۆڭلى تىنىپ ، يۇرىكى جايىغا چۈشتى .

پالۋان يېقىنلا يەردە تۇمۇچۇقنىڭ « ۋىچ - ۋىچ » سايراۋاتقىنىنى ئاڭلاپ ئالدىدىكى توغراققا قارىدى . دەرۋەقە ، تۇمۇچۇق شۇ توغراقتا سايراۋاتاتتى . ئۇ ھەيرانلىق ئىلكىدە ئىنچىكىلەپ قاراپ ، توغراقنىڭ باراقسان شاخلىرى ئارىسىدا تۇرغان چوڭ بىر گەۋدىنى كۆردى - دە ، ئۇنىڭ تاشگۈل ئىكەنلىكىنى بىلۈۋالدى . ئۇنىڭ كۆرۈپ قالغىنىنى تاشگۈلمۇ تۇيۇپ ئۇلگۈردى . تاشگۈل قاقاقلاپ كۈلگەن ئىدى ، ئۇمۇ ئەگىشىپ كۈلدى . ئىككىيلەننىڭ كۈلكىسى يۇغۇرۇلۇپ باشقىچە سادا پەيدا قىلدى . ئۇ تاشگۈل تەرەپكە ئۆتمەكچى بولدىيۇ ، جۈرئەت قىلالمىدى . لېكىن ، تاشگۈل بىر شاخنى ئىلەڭگۈچ قىلىپ ، ئۇ بار توغراققا ئۇچۇپ ئۆتتى . ئىككىسى ئەمدى بىر شاختىكى كاككۇك - زەينەپتەك تۇرۇشتى . ئىزغىرىن شامال تال - چۈنقىلارنى تەۋرىتىپ بىر خىل سادا چىقىراتتى .

پالۋان قاراپلا ئۆزىنىڭ باشقا بىر قىز بىلەن تۇرغىنىنى بىلىپ قالدى . قىز شۇنداق ئېجىل ئىدى . پەستىكى تاشگۈلنىڭ ئاچچىقى كېلىپ: «ئۇ كىم ؟ نېمىشقا پالۋان بىلەن تۇرىدۇ ؟ ــ دەپ ئويلىدىيۇ ، ئارقىدىن يەنە ، ــ تۇرسا تۇرمامدۇ ، نېمە كارىم ! » دېگىنىچە پىسەنتىگە ئالمىدى . ئەمما ، شۇنداق دېگىنى بىلەن ھەسەت قىلىپ كۆزىنى ئۈزەلمىدى . ئۇلار-نىڭ ئارىسىدا ھېچ ئىش يوقلۇقىنى بىلگىنىدە بولسا ، نېمىشقا شۇنداق قىلغىنىنى ئۇقالماي قالدى . تاشگۈل توغراق شېخىنى قاتتىق سىلكىگەن ئىدى ، پالۋان چۆچۈپ كەتتى . ئۇلار يەنە تۇرۇپلا ئۆزلىرىنىڭ قاغجىراپ كەتكەن بىر توغراق ئۈستىدە ئىكەنلىكلىرىنى ھېس قىلىشتى .

ئۇلار ئەمدى پەسكە چۈشۈپ ، بىر - بىرىنىڭ قولىنى چىڭ تۇ-تۇشۇپ مېڭىشتى . توغرالىق بەك ئىسسىق ھەم تىنجىق ئىدى . ئۇلار بەك قىينالغان بولسىمۇ ، ئەمما ئاسمىنى كەڭ يەردە ئۆزلىرىنى كۆپ ئازادە ھېس قىلىشتى . ئۆزلىرىدىن باشقا ئادەم بولمىغاچقا قورۇنۇش - تارتىنىش ھا-جەتسىز ئىدى . مۇھەببەتلىشىشكە مۇشۇنداق خىلۋەت جاي تازا ماس كېلەتتى . ئۇلار بىر - بىرىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىۋېلىشتى . ئۇلار نەگە بېرىشنى بىلمىگەن ھالدا قېلىن توغرالىققا بارغانسېرى ئىچكىرىلەپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى ...

سىرتتا ئات كىشىنىدى ، تاشكۆلنىڭ خىيالى بۆلۈندى . ئەمما ، سازنى چېلىشتىن توختىمىدى . ئۆي ئىچى خېلىلا قاراڭغۇلاشقان ئىدى . ئۇ بىردىنلا سازنى ئۆزى يالغۇز چېلىۋاتقىنىنى بىلدى . ئۇ بايا-تىن ئۆزى چېلىۋاتقان كۈينىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن ئىدى ، كۈينىڭ پايانى شۇنداق كەڭ بولغاچقا ، خىيال دۇلدۇلى چېپىپ تېخى مەنزىلگە يېتەل-مەيۋاتاتتى .

تۈيۇقسىز ئىشىك چېكىلدى .

— كىرسىلە .

ئىشىك ئېچىلىپ ، بىرسى قورۇنغان ، ئەمما قىزغىن كەيپىياتتا كىرىپ كەلدى . غۇڭا يورۇقتا ئۇنىڭ پالۋان ئىكەنلىكى ئايان بولدى .

— ھويلىغا قانداق كىرلە ؟ — سورىدى تاشكۆل .

— ئىشىك بىلەنچۇ .

— دادام كۆرۈپ قالمىدىمۇ ؟

— بۇنى سوراشنىڭ ھاجىتى بارمۇ ؟

— دادام كۆرۈپ قالغان بولسا ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن يانمايتتى .

— ئۆلۈمدىن قورقسام كىرمەس ئىدىم .

— بۇ چاقچاق ئەمەس جۇمۇ !

— ئەمسە ئارزۇلىرىمىز داداڭ قولىدا قالغۇدەكتە .

— دادام ئىككىسىنى ئىككى ئىش دەپ قارايدۇ .

ـــ داداڭنى راستتىنلا كۆرمىدىم .
ـــ ئۇنداقتا دادام سىلىنى كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن .
ـــ شۇدەمگىچە ئارقامدىن پالتا كۆتۈرۈپ كىرمىگىنگە قارىغاندا كۆرمىگەن چېغى .
ـــ بەلكىم شۇنداقتۇ .

پالۋان ئەمدى بىرنېمە دېمىدى . پەنجىرىدىن چۈشۈۋاتقان يورۇق بەك غۇۋا بولغاچقا ، تاشگۈل ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىنى ئېنىق كۆرەلمىدى . ئادەتتە ئۇنىڭ ئاچچىقى كەلسە بۇرنىنىڭ ئۇچى تەرلەپ ، قوشۇمسى تۈـ رۈلۈپ كېتەتتى . ئەمدى تاشگۈلمۇ گەپ كوچىلاۋېرىشنى خالىمىدى ، بۇنىڭسىز ئۇنىڭ بىلگۈچىلىكى بار ئىدى ، شۇڭا تەشەببۇسكار بولۇپ چـ قىپ كېتىشكە تەرەددۇتلانىدى . ئىشىكنىڭ غىچىلداپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن تاشگۈل ئالدىراپ كىلىپ ئىشكنى كۆتۈرۈپرەك ئېچىپ ئاۋاز چىقارغۇزمىدى . ئىككىسى پۈتلىرىنىڭ ئۇچىدا دەسسىشىپ بىلىلا هويلىغا چىقىشتى . تاشگۈل ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويدى . ئۇ ئارقىسىغا قارىغاندا تاشگۈل « خوش » دەپ قولىنى كۆتۈردى . بۇ چاغدا هويلا جىمجىتلىققا چۆككەن بولۇپ ، پەقەت قىران يولۋاسىنىڭ « گۇپ ـ گۇپ » كەتمەن چاپقان ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

تاشگۈل قايتىپ كىرىپلا يەنە سازنى قولىغا ئالدى . ئۇ چېلىشقا خېلى كىرىشىپ قالغىنىدىن مەمنۇن ئىدى ، ئەمدى چېكىپ چېلىشتىن يۆگەپ چېلىشقا ئۆتتى . مۇنداق چېلىش يۇمشاق هەم مۇڭلۇق بولاتتى . ئۇ تارنى بەزىدە چېكىپ ، بەزىدە ئىلىپ چېلىپ باشقىچە مۇڭ هاسىل قىلىۋاـ تاتتى ، چالغانسىرى مۇهەببەتلىك بىر خىل هېسسىيات يۇرىكىنىڭ ئەڭ نازۇك قاتلاملىرىدا ئەكس ئېتەتتى . ئەمما ، ئېيتاي دېسە كۆڭلىگە ياققۇدەك قوشاق تاپالمايۋاتاتتى . ئەمدى ئۇ پالۋان شەھەردە چالغان پەدىگە كېتىپ قالدى .

ئۇ چاغدا تاشگۈل ئۇسسۇلغا چۈشكەن ئىدى . ئۇنىڭ بېلى ئۇستىخىنىغا يارىشا ئەۋرىشىم بولۇپ ، قولىدىكى يىلان قامچىدەك دەم

ئوڭغا ، دەم سولغا « تاراسلاپ » ئويناپتتى .

ئويلىمىغاندا ، سازنىڭ دەستىسىدە بىر قول بىلەن تاشگۈلنىڭ قولى دوقۇرۇشۇپ قالدى . تاشگۈل ئەندىكىپ قاراپ ، يېنىدا پالۋاننىڭ پەدە بېسىشىپ بېرىۋاتقىنىنى كۆردى .

ـــ سىلى نەۋاق كەتكەنتىلىغۇ ؟

ـــ شۇنداق .

ـــ قانداق كىرلە ؟

ـــ قەلب ئىشكىدىن .

ـــ شۇڭا ئاۋاز چىقماپتىكەن ـ دە ؟

ـــ چىققان بولسا قۇلاق پەردىسى يىرتىلىپ كېتەتتى .

پالۋان بۇ نۆۋەت تاشگۈلنى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ كەتتى . تاشگۈل سازنى قولتۇقىغا قىسىپ كېلىۋاتاتتى . پالۋان قەدىمىنى ئاستىلاتتى ، تاشگۈل يېتىشىۋالدى . ئۇلارنىڭ گەپلەشكۈسى بار ئىدى ، ئەمما كېچىدىكى پاراڭنىڭ ئەتراپقا ئاڭلىنىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئېغىزنى قۇلاققا ياقماقچى بولۇشتى . ئۇلار ئۇنلۇك گەپ قىلىشىشتىن تەبىئىي رەۋىشتە مەھرۇم بولغان ئىدى . ئۇلارغا شۇنچە چوڭ كوچا تاردەك كۆرۈنۈپ ، قول تۇتۇشۇپ مېڭىشتى . ئۇلارنىڭ كۆزىگە يولدىن باشقا نەرسە كۆرۈنمىدى . پالۋان تاشگۈلنىڭ كۆزىگە قارىغان ئىدى ، غۇۋا كۆرۈندى . تاشگۈل ئۆزىچە « پىسىڭ ـ پىسىڭ » كۈلۈپ قويياتتى . ئاڭغۇچە ئاي كۆتۈرۈلدى . تاشگۈل ئايدىڭدا پالۋانغا تىكىلىۋىدى ، پالۋان كۆزىنى ئەپقاچتى ، تاشگۈل پالۋاننىڭ كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياشنىڭ دومىلاپ چۈشكىنىنى كۆردى . پالۋان تاشگۈلنىڭ كۆزىنىڭ ئادەتتىكى كۆزلەردىن ئەمەسلىكىنى ، ئۇۋغا چىققاندا ئولجىلارغا تىكىلىپ قارايدىغان بولسا ، بەزىلىرى بەرداشلىق بېرەلمەي ، كۆزلىرىدىن ئۆزىچە ياش قۇيۇلۇپ ۋە بېشى قېيىپ ، بىر جايدا پىرقىراپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتى . تاشگۈل پەقەت زېھنىنى يىغالىغاندىلا ، شۇنداق ماھارىتىنى ئىشقا سالالايتتى .

تاشگۈل پالۋاننىڭ كۆزىدىن ئاققان ياشنى قولياغلىقى بىلەن

سۇرتۇۋەتتى ، پالۋان ھۇزۇر ھېس قىلدى . تاشگۈلمۇ ئەينى چاغدا شۇنداق تۇيغۇدا بولغان ئىدى . پالۋان تاشگۈلنىڭ ياغلىقىغا قاراپ تولىمۇ سېپتا ئىشلەنگەنلىكىنى بىلدى . تاشگۈل پالۋاننىڭ ياغلىققا قىزىقىپ قالغىنىنى سېزىپ خۇشاللىق بىلەن بېرىۋەتتى . پالۋان رەھمەت ئېيتىپ يانچۇقىغا سالدى ، شۇ تاپتا گويا تاشگۈلنى قوليا غلىققا ئوراپ يانچۇقىغا سېلىۋالغاندەك ھاياجانغا چۆمدى .

ئۇلار يولنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋېتىپ توساتتىن ئۆستەڭگە دۇچ كەلدى . ئۆستەڭدە زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇ تۇرۇلۇپ - ئۆركەش ياساپ ئېقىۋاتاتتى ، ئىككى قىرغىقىنى ئۆسەك قىياقلار قاپلىغان ئىدى . قىياقلار- نىڭ سۇغا تېگىپ تۇرغانلىرى تېز ئېقىۋاتقان ئېقىندا توختىماي تەۋرىنەتتى . بەزىدە كىچىك - كىچىك دولقۇنلار بۇڑغۇنلارنى ھاسىل قىلاتتى . شۇنداق قارىغاندا ، سۇمۇ ، قىياقلارمۇ ئۆز ئالدىغا بىر ھاياتلىقتەك نامايان بولۇپ ، بىر نۇقتىدا كېسىشىپ كۇچ كۆرسىتىۋاتاتتى ، قىياق كۆڭلىدە : « مەن بولغاچقىلا ئۆستەڭ قىرى مەۋجۇت » دېسە ، سۇ : « مەن بولمىسام قىياقلار ھايات تۇرالمايدۇ » دەيتتى .

ئۆستەڭ ھەرقانچە چوڭ بولسىمۇ ، روھى ئۇرغۇپ تۇرغان بۇ ئىكە- كىيىلەنىڭ ئالدىدا كىچىككىنە كۆرۈنەتتى . پالۋان تاشگۈلنىڭ قولىدىكى سازنى ئالماقچى بولۇۋىدى ، تاشگۈل يەنىلا ئۆزىنىڭ قولىدا تۇرغىنىنى مۇۋاپىق كۆرۈپ بەرمىدى . پالۋان كۇچەپ سەكرىگەن ئىدى ، تاپىنى سۇغا تېگىپ ، « شارت »تىدە چاچراپ كەتتى ، پۇچقاقلىرى ھۆل بولدى . تاشگۈل سازنى قولتۇقىغا قىسىپ سەكرەپ ، خۇددى قۇشتەك يېنىكلا ئۆ- تۇپ كەتتى .

پالۋان تاشگۈلنى دەريا بويىغا باشلاپ باردى . يېيىلىپ ئاققان سۇ ئاي نۇرىدا جىمىرلاپ ، سانسىز ئاينى ھاسىل قىلاتتى . ئۇلار سۇپسۈزۈك سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچىشتى . لېكىن ، ئۇسسۇزلۇقى قانغاندەك قىلسىمۇ تەشنالىقى قانمىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇلار سۇغا سەكرەپ ، ئۆز ماھا- رەتلىرىنى جارى قىلدۇرۇشتى . سۇ دەريادا تاشلارنى دومىلىتىپ ئاقاتتى ،

چاققان تۇرمسا قول - پۇتلارنى سوقۇۋېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى . پالۋان قارامليق قىلىپ تۇتۇۋالغان تاشنى تېزدىن قويۇۋېتىشكە مەجبۇر بولدى - دە ، دەرھال لەيلىۋالدى . تاشگۈل سۇ ئۈزۈشتە بېلىقتىن قېلىشمايتتى . شۇ تاپتا ئۇلار ئايدىڭدا لاچىندىن قورقۇپ سۇغا كىرىۋالغان بىر جۈپ ئۆر-دەكەكە ئوخشىشىپ قالغان ئىدى . تاشگۈل ئۆز ماھارىتىنى پالۋانغا كۆرسىتىپ قويماقچى بولدىمۇ ياكى باشقا مەقسەتتىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، سازنى بىر قولىدا ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئۇزۇپ قارشى قىرغاققا ئۆتتى . پالۋان كەينىدىن كېلىپ قىرغاققا چىقتى . ئۇلار بىر - بىرىنىڭ كىيىملىرىنى سە-قىشتى . گەرچە قېشىدا باشقا ئادەم بولمىسىمۇ ئۆزىچە بىر - بىرىدىن سەل قورۇنغاندەك قىلىپ ، كىيىملىرىنى ھۆل پېتى كىيىۋېلىشتى . نەمخۇش كىيىم ئوتلۇق يۇرەكلەرگە بىر خىل ھۇزۇر بەخش ئەتتى .

ئۇلار قىسىلچاقتىن ئۆتۈپ پالۋاننىڭ ئۆيىگە باردى . پالۋان تاشگۈلنى ئۆز ھۇجرىسىغا باشلاپ ساپال چىراغنى ياقتى . كىچىككىنە ئۆي « ۋاللىدە » يورۇپ ، بىساتلار ئۇلارغا خۇش چىراي ئاچتى . جاي - جايىدا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان خانا چوغدەك ياسىداق ئىدى . ئىشىك - پەنجىرە-لىرى پارقىراپ تۇراتتى .

پالۋان تاشگۈلنىڭ ئاستىغا كۆرپە سالماقچى بولغان ئىدى ، تاشگۈل چاققان كېلىپ كۆرپىنى ئۆزى سالدى . ئۇلار ئازادە ئولتۇرۇشتى ، كۆڭۈللۈك مۇڭداشتى ، گەپنى بەزىدە پىچىرلاپ ، بەزىدە ئاۋازلىق قە-لىشتى . شۇ تاپتا ھېسسىياتى قوزغىلىپ تۇرالماي قېلىشۋاتاتتى . تومۇرلىرى چىڭقىلىپ كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك بولۇۋا-تاتتى . بىر خىل سېھرىي كۈچ قانلىرىنى دولقۇنلاتماقتا ئىدى . ئەمما ، ئۇنىڭدىنمۇ غالىب يەنە بىر كۈچ ئۇلارنىڭ ئەخلاقتىن ھالقىغان ناشايان ئىشلارنى قىلىشىغا ئىمكان بەرمەيۋاتاتتى .

ـــ تەنھالىقتا زېرىكمىلىمۇ ؟ ـــ سورىدى تاشگۈل تاقەتسىزلىنىپ .

ـــ مەن تەنھا ئەمەسقۇ !

ـــ بىرسى بار ئىكەن - دە ؟

ـــ شۇنداق .
ـــ شۇنداق بولسا بوپتۇ .
ـــ نېمە شۇنداق بوپتۇ ؟
ـــ ئەمسە مەن كەتتىم .
ـــ بوپتۇ ، مەن يالغۇز قالاي .
ـــ مەنمۇ تەنها كېتەي .
ـــ تەنهالقتىن ھەمراھلىق بولغان ياخشى .
ـــ سىلى تەنها بولمىغاچ مېنى مازاق قىلمۇاتىلا .
ـــ ئىككىمىز شۇ تاپتا بىر جۇپقۇ ؟
ـــ ئۇ قاڭقىپ يۇرمىگىدى !
ـــ كىم ؟
ـــ سىلىنىڭ ياخشى كۆرگەنلىرىچۇ ؟
ـــ ئۇ كۆز ئالدىمدا تۇرمامدۇ !
ـــ ئۆيدە ئىككىمىزدىن بۆلەك ئادەم بولمىسا ...
ـــ بۇنىڭغا ئۆزۈڭ بىرنېمە دە .
ـــ بىرنېمە دېگۈم يوق .
ـــ ئىككىمىزنىڭ تۇرغىنى راست تۇرسا ، يەنە نېمە دېمەكچىدىڭ ؟
ـــ ئەسلىدە مېنى كولدۇرلىتىپتىكەنلىدە .
ـــ ياخشى كۆرگەن ئادەمنى كولدۇرلاتقۇم يوق .
ـــ مېنىڭمۇ تۆگە ياكى ئات قاشقىسىغا ئېسىلىپ كولدۇرما بولغۇم يوق .
ـــ بىراق ، بۇ ساڭا شپالىق ئاتا قىلغان ئۆي .
ـــ توغرا ، بىر « ئوغۇل »نى قىزغا ئۆزگەرتىۋەتكىنى ئېسىمدە .
ـــ ئەمدى قىلىشقۇدەك گەپ قالمىدىغۇ دەيمەن .
ـــ مېنىڭچىمۇ شۇنداقتەك تۇرىدۇ . لېكىن ، مەن تېخى ئەر بولۇش نىيىتىمدىن يانغىنىم يوق .
پالۋان ھاياجانلىق تۇيغۇ ئىلكىدە ئورنىدىن تۇرغان ئىدى ،

بەستلىك گەۋدىسى چىراغ يورۇقىدا تېخىمۇ يوغان كۆرۈندى . كۆچلۈك قوللىرى تارنى ئۇزۇۋېتىدىغاندەك قىلسىمۇ ، سازنى ناھايىتى سىلىق چالدى . ئاندىن تاشگۈلگە بەرگەن ئىدى ، مۇڭلۇق ناخشىغا تەڭكەش قىلىپ چېلىپ ، ئۇنى ئۇخلىتىپ قويدى .

پالۋان بىر كەمدە ئۆندەرىگەندەك قوپۇپ ، تاشگۈلنىڭ تېخىچە پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ساز چېلىۋاتقىنىنى كۆردى . بىر خىل تەلۈە ھېسسىيات تاشگۈلنى شۇنداق چالدۇرۇۋاتاتتى . تاشگۈل ئىختىيارسىز پالۋانغا قارىدى . پالۋاننىڭ مەيدىسىدىكى قاپقارا قويۇق تۈكلەر ئۇنى ئارسلاندەك كۆرسىتىۋاتاتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتلىدى . ئىككىسىنىڭ ئاغزىدىن چىققان قىزىق گەپلەر ئىسسىتقۇ بولغاندەك بىر - بىرىگە تويماي تىكىلىشتى . كېيىن باغقا كىرىپ ، سالقىن ھاۋادىن قانماي - قانماي سۆمۈرۈشتى . تاشگۈل بېدىشتىكى تېخى چېكىلمىگەن ئۇزۇمدىن ئۇزۇپ يەپ ، ئاچچىقلىقىدىن قوشۇمسى تۇرۇلۇپ كەتتى . دەرۋەقە ئۇزۇم سىركە چىقارغۇدەك چۈچۈمەل ئىدى .

— بۇ قانداق ئۇزۇم ؟ — سورىدى تاشگۈل .

— ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن .

— رەڭگى ئاق ، شەكلى سوقا ئىكەن .

— بىلمىدىكەنسەن .

— ھەممىسى ئەتىيازغا چىقالامدۇ ؟

— ئات باغرى سورتى سەل چىدامسىزراق . ئاق مۇناقسى مۇڭاپىق مۇھىتتا ساقلانسا ، كېلەر يىلى ئۇزۇم پىشقۇچە ئۆز پېتى تۇرىدۇ .

ئۇلار كېچىك بالىلاردەك قوغلىشىپ ئۇزۇمزارلىقتىن ئايرىلدى . تاغنىڭ يان باغرىدا بۇك باراقسان باغ بار ئىدى . ئۇلار ئۆز بېغىدەكلا قورۇنماي كىرىشتى . باغنىڭ تەسكەي تېمى تىك تاغ ئىدى . تاغ ئۇستىدىن ئادەم بېلىدەك سۇ پەسكە چۈشۈۋاتاتتى . بۇ مەنزىرە تاشگۈلنىڭ زوقىنى كەلتۈردى . ئىككىيلەن خۇشال قوغلىشىپ شارقىراتمىنىڭ كەينىگە ئۆتتى . تاغ باغرىدىكى غارنى سۇ توسۇپ تۇراتتى ، ئۇلار سۇنىڭ دالدى-

سىدا غارغا كىرىپ ، ئۇزاق ئۆتمەيلا قايتىپ چىقتى ، ئاندىن گۈللۈككە كېلىپ ، تاشگۈل پالۋاننىڭ تىزىغا بېشىنى قويغىنىچە راھەتلىنىپ ياتتى . پالۋان ساز چېلىپ ناخشا ئوقۇدى . تاشگۈل بىردىنلا ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى ـ دە ، پالۋانغا يۆلىنىۋالدى . ئىككىيلەن مۇزىكىنىڭ رىتمىغا ئەگىشىپ ، ئالدى ـ كەينىگە ۋە ئىككى يانغا يۇمران مايسلاردەك تەۋرەنگىنىچە ئولتۇرۇشاتتى...

ـــ تاشگۈل ، تاشگۈل ، ھەي تاشگۈل !

تاشگۈل چۆچۈپ ئويغىنىپ ، ئۆزىنىڭ سازنى قۇچاقلاپ ئۇخلاپ قالغىنىنى ، ئانىسىنىڭ ناشتىغا چاقىرغىنىنى بىلدى . ئۇنىڭ كاللىسى ئېغىرلاشقان بولۇپ ، ئۆزىنى خارامۇش سېزەتتى .

ـــ تاشگۈل ، تاماق يېۋالسىلا ، قىزىم .

ـــ قىزىم دەۋاتامىلا ؟

ـــ ھەئە .

ئالتۇن خۇشبۇيىنىڭ « ئوغلۇم » دېمەي ، « قىزىم » دەپ چاقىرغىنىغا تاشگۈلنىڭ ئاچچىقى كېلىپ يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، ئانىسىغا چاندۇرمىدى . ئارقىدىنلا تەرسالىق قىلىۋاتقىنىنى بىلىپ ، پىسەنتىگە ئالمىدى .

ئانا ئۇنى ئالدىرىتىپ قويۇپ چىقىپ كېتىشىگە ، ئورنىدىن تۇرۇپ قاتتىق كېرىلدى . پەنجىرىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن قۇياش نۇرى ئوتقاشتەك گىلەم ئۈستىدە يەنە بىر پەنجىرە ھاسىل قىلغان ئىدى . ئۇ ئارقىسىغا قاراپ ، بىردەممۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيدىغان سازىنى يالغۇز تاشلاپ چىقىپ كېتىشكە كۆزى قىيمىدى ـ دە ، ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ بولغان ئادەم يەنە كەينىگە يېنىپ كارىۋاتتىكى سازنى ئېلىپ ، ئىككى پەدە چېلىۋەتتى . قىران يولۋاس بىلەن ئالتۇن خۇشبۇي ھەيرانلىق ئىچىدە يۈگۈرۈشۈپ كىرىپ ، قىزىنىڭ بۇنداق ساز چالالايدىغانلىقىنى شۇ كەمگىچە كۆرمىگىنىگە ئۆكۈنۈشتى .

ـــ چال ، قىزىم ، چال ! ـــ دېدى قىران يولۋاس ھاياجانلىنىپ .

ـــ ئۆگـىنىدىغان نەرسە بولسىلا ، سىلى تاشكۈلنى پەقەت توسمايلا جۈمۇ !

ـــ كـۆپ بىلگەننىڭ ھېكمىتىمۇ ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ . ئادەمگە 72 خىل ھۈنەر ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ دېگەن گەپ بار .

قـىران يولۋاس شۇنداق دېگىنىچە ، ئالتۇن خۇشبۇي بىلەن چىقىپ كـەتـتـى . تـاشـگـۈل ئۇلارنـىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ ، يۈزىنى يۇيۇپ ناشتا قىلدى ...

بـېـلـىـق سـۈدىن بېشىنى چىقىرىپ ، قورسىقىدىكى سۈنى پۈرقۇپ چـىـقـىـرىشقا باشلىشى بىلەن تاشگۈل ئۇنىڭ قارنىغا چۈشۈۋالدى . ئەمدى ئۆزىـنـى سـىـقـىـلغاندەك ھېس قىلىپ ، نەپەس ئېلىشى قىيىنلىشۋاتاتتى . بېلىق خېلى بىر چاغقىچە شۇ خىل ھالەتنى ساقلاپ ئۇزدى . ئەگەر بۇ يەنە داۋاملاشسا ئىشتىن چـاتـاق چىقاتتى . شۇڭا ، تاشگۈل بۇنىڭ ئامالىنى ئويلاپ ، بـېلىقنىڭ قورساق دېۋارىغا پىچاقنى « گۈچ ـ گۈچ » تىقىۋىدى ، بـېـلـىـق شـۇئان ئۆڭ ـ دۈم بولۇپ ، ئىچىگە ھاۋا كىرىشى بىلەن تاشگۈل غەمدىن خالاس بولدى .

بـېـلـىـق كۈچلۈك دولقۇنغا دۇچ كېلىپ قاتتىق قېقىلغان بولسىمۇ ، تـاشـگـۈل بىلەن ئەنجۈر دەرىخىگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمىدى . بېلىق يـەنـىلا ئۇزۇپ كـېـتـىـۋاتـاتـتى . تاشگۈل كىگىزنى تۈتۈپ ، نەم ھالتىنى ساقلاپ ئەنـجـۈر دەرىـخـىـنـىڭ يۆگىگەن چاغدىكىدەك تۇرغىنىنى بىلىپ خـۇرسـەن بـولـدى . بېلىق ھەربىر ئاچچىقلىغاندا تاشگۈل ساندۇقنىڭ بىر بۇلۇڭىغا سۇرۇلۇپ ، كۆپرەك جايىنى ئەنجۈر دەرىخىگە قالدۇراتتى .

ئەمدى مەن ئاجىز ئەمەس

تاشگۇل بىلەن بېلىق ئوتتۇرىسىدىكى يەم قىلىش ۋە يەم بولماسلىق كۆرۈشى كەسكىن داۋام قىلماقتا ئىدى. بىرسى «يېۋەتتىم» دەپ كېرىلسە، بىرسى كېمە ئورنىدا پايدىلىنىپ سەپەرنى داۋام ئەتكۈزۈۋاتقىنىدىن خۇرسەن ئىدى. ھەر ئىككىسىنىڭ ئويلىغىنى ئۆزىگە توغرا ئىدى. بېلىقنىڭ شۇنچە كۆپ ئۆزگىنىگە تاشگۇل ئاللىبۇرۇن بىرەر مەنزىلگە يېتىپ بارسا بولاتتى. ئەمما، بېلىق بىر دائىرىنى ئايلىنىپ يولنى ئاۋۇتمايۋاتاتتى. بۇ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچمەنلىكنى كۈچەيتىپ باراتتى. بېلىق تاشگۇلنى سىقىپ شۇكلەشتۇرمەكچى بولسا، تاشگۇل دەرھال قارشى تەدبىر قوللىناتتى. تاشگۇل ئازراقمۇ رىيازەت چەككەندەك ھېس قىلمايتتى. ساندۇقتىكى ئەنجۇر دەرىخىمۇ ئازادە تۇپراقتا قىشلاۋاتقاندەك بەھۇزۇر ئۇخلىماقتا ئىدى. تاشگۇلمۇ، ئەنجۇرمۇ بۇ خىل مۇھىتقا كۆنۈپ ۋۇجۇدىدا كەلگۈسى ئۈچۈن ھاياتىي كۈچ توپلاۋاتاتتى. تاشگۇلنىڭ كۆز ئالدىغا باراقسان ئۆسكەن ئەنجۇر دەرىخى كېلىش بىلەن كۈچ-قۇۋۋىتى ئۇرغۇيتتى.

بېلىق تاشگۇلنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا چۆكۈپ، خادا تاشلار ئارىسىدا يېتىۋالدى. ئەمما، ئۇنىڭ خۇيى كۆرسىتىشى تاشگۇل ئۈچۈن پەقەت نەپسى سىقىلغاندىن باشقا ھېچقانچە تەھدىت ئېلىپ كېلەلمىدى. ئۇ ئەنجۇر دەرىخىنى ساق-سالامەت قۇرۇقلۇققا ئېلىپ چىقىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتاتتى. شۇڭا، ئۇلارنىڭ تىركىشىشى يۇقىرى باسقۇچقا چىقىۋاتاتتى. ھايات-ماماتلىق ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش ئەنە شۇنداق

بولىدۇ . شەيئىلەر ياشاش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىر - بىر - رىگە باقمايدۇ . ھاياتلىق مانا مۇشۇ نۇقتىدا شاللاش - شاللىنىش ، ئۇلغىيىش - زاۋال تېپىش يوللىرىنى بېسىپ راۋاجلىنىدۇ .

بېلىق ئاستا - ئاستا لەيلەپ سۇ يۈزىگە چىقتى . ئۇ ئاغزىنى يوغان ئېچىۋىدى ، تاشگۈل ئاسمانىنىڭ بۇرجىكىدىكى يۇلتۇزلارنى كۆردى ، ئۆزىنى گويا بېلىق قارىندا ئەمەس ، ئاشۇ غەمسىز يۇلتۇزلار بىلەن بىللە تۇرغاندەك ھېس قىلدى . بېلىق ئاغزىنى يۇمۇش بىلەن ئۇنىڭ قورسىقى ئىشىك - تۆگلۈكسىز زەي ئۆيگە ئوخشىشىپ قالدى . تاشگۈل بۇنىڭلىق بىلەن روھىنى چۈشۈرمىدى ، بەلكى ساندۇقنىڭ ئىچىگىرەك سىغىنىقىپ ناخشا ئېيتىۋىدى ، بېلىقنىڭ خۇيى تۇتۇپ ئوگدىسىغا لەيلىۋالدى . سان-دۇق بىلەن تاشگۈل كۆمتۈرۈلۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، شۇنداق بولۇشىنى ئالدىن سېزىپ ئۇلگۈرگەچكە تەدبىر قوللىنىپ ئەنجۈر دەرىخىنى مىدىرلى-مای تۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى . ئۆزاق ئۆتمەي بېلىق يەنە رۇسلاندى . تاشگۈلمۇ بۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۆزىنى ۋە ساندۇقنى ئوگ-لىۋالدى . بېلىق سۇنى يېرىپ ئالغا ئىلگىرىلىدى ...

ھېلىقى كۈنى ياغقان مۆلدۈر ئارىلاش يامغۇردىن كېيىن پالۋان دېرەكسىز يوقلىپ كېتىپ ، تاشگۈل ئەنسىرەپ ئىزدەپ چىققان ئىدى . قوزا چۈش مەزگىلى بولۇپ ھاۋا قاتتىق ئىسسىپ كەتكەن بولسىمۇ ، تاشگۈل بۇنچىلىك ئىسسىققا پىسەنت قىلمىدى . ئەمما ، كۈن تىكلىشىشى بىلەن ئەتراپ ئوتنىنى تارتىۋەتكەن تونۇرغا ئوخشىشىپ قالدى . ئاتنىڭ ھەر تال تۈكىدىن مىڭ تامچە تەر چىقىپ ، سۇغا پىشقاندەك بولۇپ كەت-كەن ئىدى .

تاشگۈل بىر يارداملىقنىڭ تەسكىنىگە كەلگەندە ئاتتىن چۈشتى . تىنىقى بېتىشمەي بۇرۇنلىرى كېرىلىپ كەتكەن ئات سەل ئارام تاپقاندەك بولدى . تاشگۈل ئاپتاپنىڭ چېقىپ كېتىشىدىن پاناھلىنىش ئۈچۈن ، پالۋاننىڭ چەكمىنىنى سايە ئەتنى ۋە سايىدا ياتتى . چەكمەندىن پالۋاننىڭ خۇش ھىدى كېلەتتى . شۇڭا ، ئۇ تۇرۇپلا چەكمەننى يۈز - كۆزلىرىگە

سۇركەپ قانماي ھىدلىدى ، ئاندىن ئۇ پالۋاننىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ ئاتلىق يۈرۈپ كەتتى .

شۇ كۈنلەردە قىران يولۋاس بىلەن ئالتۇن خۇشبۇي مۇمكىن بولماي ياشىغان ئىشقا جاھىللىق قىلىۋاتقان تاشكۆلنىڭ بىر يىگىت بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈۋاتقىنىنى ئۇقۇپ قەۋەتلا خۇرسەن ئىدى . ئۇلار تاشكۆلنىڭ پالۋان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدىن خەۋەر تاپقاچقا ، بۇ ئىشقا ئارىلىشىۋالماسلىق پوزىتسىيەسىنى تۇتتى ، بەلكى ئىككىسىنىڭ بالدۇرراق توي قىلىپ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ غېمىنى تۈگىتىشىنى ئارزۇ قىلىشتى .

ـــ قىزىمىز مۇشۇ يەرلىك يىگىتلەردىن بىرەرسىنى تاللىسا تازىمۇ جايىدا ئىش بولاتتى ، ـــ دېدى ئالتۇن خۇشبۇي .

ـــ سېپىلىڭ نېيىتىڭدىكىدەك بولسا ، ئۇ مەڭگۈ ئوغۇللۇق دەۋاسى قىلىپ ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتىمىكىن دەيمەن .

ـــ ئۇنداق بولۇپمۇ كەتمەستى .

ـــ خوتۇن ، گەپ توي قىلىشتىلا ئەمەس ، بەلكى كىم بىلەن قانداق توي قىلىشتا .

ـــ ھەر ئادەمنىڭ ئويلىغىنى بولىدۇ دېمەكچىمۇ سىلى ؟

ـــ توغرا . مەنمۇ ئەسلىي پالۋاننىڭ يۈرتىدىن بۇ يەرگە خوتۇن يەرلىكى بولۇپ كەلگەن ئەمەسمىدىم .

ـــ بولدى ، كونا خاماننى سورۇمىسىلا ، ئۆز ۋاقتىدا ھەر ئىككىمىزنىڭ تۇغقانلىرى ئاتا ـ ئانامنىڭ تۇتقان جاھانىنى ۋەيران بولۇپ كەتمىسۇن دەپ بېشىمىزنى چېتىپ قويغان ئىدى .

ـــ بىز ئۇلارنىڭ ئىگىلىكىنى روناق تاپتۇردۇققۇ ؟

ـــ سىلىنى تېرىكتۇرەي دەپ چاقچاق قىلىپ قويدۇم . ئەگەر ئاشۇ تاغلا بولمىسا ، ئىككىسى بىر يۇرت دېسىلە .

ـــ بۇنىڭدىن كېيىن « خوتۇن يەرلىكى » مەزمۇنىدىكى گەپلەرنى قىلساڭ ، چەكمىنىمنى دولامغا سېلىپ چىقىپ كېتىمەن جۇمۇ بۇ ئۆيدىن !

ـــ توختىسىلا .

ـــ نېمە ئىش ؟
ـــ ئاتنىڭ كىشىنى ئاڭلىنىۋاتىدۇ .
ـــ بىزنىڭ ئاتنىڭما ؟
ـــ شۇنداق ، تاشگۈلنىڭ ئېتى .
ئۇلار بىللىلا ھويلىغا چىقىشتى ...
بېلىق قاتتىق سىلكىنىپ ، تاشگۈلنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى . ئۇ ئۆز سەپىرىدە ئىلگىرىلەش بولۇۋاتقان ـ بولمايۋاتقىنىنى بىلەلمەي جىلە بولاتتى . بېلىققا ھەربىر پېچاق سانجىغاندا بۇ پەقەت قارشىلىشقىلا سەۋەب بولۇپ ، ھەر ئىككىسىگە نىسبەتەن بىھۇدە ئىشتەك تۇيۇلدى . بۇنىڭدىن ئازابلاش بىلەن ئازابلىنىشتىن باشقا نەتىجە چىقمايدىغانلىقى ئېنىق ئىدى . تاشگۈل ئەمدى بېلىققا يول قويۇش قارارىغا كەلدى . بۇ قاناقتۇر بېلىقتىن قورقىنىلقتىن ئەمەس ، بەلكى ئەنجۇر دەرىخىنى ساق ـ سالامەت ئەكېتىۋېلىش ئۈچۈن ئىدى . بۇ يەنە رەقىبتىن ئۇنۇملۇك پايدىلانغانلىق ھېسابلىناتتى . شۇڭا ، تاشگۈل « تەقدىر بىلەن ھەپىلىشىشتىن كۆرە تەدبىر ئىزدىشىم كېرەك » دەپ ئويلىدى . تاشگۈل ئەمدى بېلىقنىڭ قارنىدا تۇرۇۋېرىشنى بىر خىل تۇيۇق يول دەپ بىلىپ ، بېلىقنىڭ كەينىگە كىرىپ ئاۋارە بولماسلىق نىيىتىگە كەلدى . تاشگۈل ئۆۋچى ئىدى ، ئۆۋچى بولغاندىمۇ كۆز يېتىم يەردىكى ھەرقانداق ئولجىنى قولدىن بېرىپ قويمايدىغان ئۆۋچى ئىدى . ھازىر بېلىقنىڭ قارنىدا نېمە قىلالىدى ؟ تاشگۈلنىڭ سەۋر ـ تاقىتى چېكىگە يەتكەن بولۇپ ، يەنە مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسا ، بارا ـ بارا بېلىق قارنىدىن چىقىپ كەتكۈدەك ماجالىمۇ قالمايتتى . بۇنى دەڭسەپ كۆرگەن تاشگۈل بېلىقنىڭ ئاغزىدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ گېلىنى غىدىقلىدى ، ئەمما بېلىق جاھىللىق قىلىپ ئاغزىنى ئاچقىلى ئۇنىمىدى . تاشگۈل خېلى تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ ، بۇ مەخلۇق ياخشى كۆڭۈلنى چۈشەنمەيۋاتاتتى . بۇ ماھىيەتتە ئادەم بىلەن ھايۋان ئوتتۇرىسىدىكى مۇرەككەپ زىددىيەت ئىدى . تاشگۈل ئاخىر ئۆزى ساندۇقتىن چىقىپ ، ساندۇقنىڭ ئېغزىنى ھەم

ئەتتى ، ئاندىن : « ئى بىلىق ، مېنىڭ مەقسىتىم سېنى تىرىك قويۇش ئىدى ، ياخشى كۆڭلۈمنى چۈشەنمىدىڭ ، ئەمدى مەن ھەرگىز ئاجىز ئەمەس ! » دەپ ، بىلىقنىڭ قارنىنى پىچاقتا يېرىپ ، ساندۇق بىلەن ئۆزىنى مەھكۇم ھالەتتىن قۇتقۇزدى .

تاشقۇل بىلىقنىڭ قارنىدىن قۇتۇلۇپ ساپ ھاۋادىن قېنىپ - قېنىپ نەپەس ئالدى . ساپ ھاۋا ئۇنى باشقىچە جۇشقۇنلاشتۇردى . ئۇ ئەتراپقا ئوبدان قاراپ ، شامالدا ھاسىل بولغان دولقۇنلارنىڭ يۆنىلىشىنى پەرق ئېتىۋالدى - دە ، يۇلتۇزلارنىڭ غۇۋا يورۇقىدا مەنزىل تامان ئۈزۈشكە باشلىدى ...

ئىت ۋاپا

تاشكۆل ناھايىتى تەستە ئۆزۈپ ، ساندۇقنى قىرغاققا سۆرەپ چىقتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ قۇرۇقلۇققا بولغان قەلب تەشنالىقىنى تىل بىلەن ئىپادىلىگىلى بولمايتتى . ئۇ نەم توپىنى ئوچۇملاپ ئېلىپ يۈز ـ كۆزلىرىگە سۈرتۈپ كەتتى ، ئاندىن ساندۇقتىن ئەنجۈر دەرىخىنى ئېلىپ بىر بەلەن تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ، بويىدا بار چوكان تىنچ ـ ئامان يەڭگىگەندەك خۇشال بولدى ـ دە ، ئەنجۈر دەرىخىنى تۇپراق بىلەن قوشۇپ باغاشلىدى ، قەلب ئىزھارلىدى . ئەنجۈر دەرىخى سەلكىن شامالدا يېنىك تەۋرىنىپ « ئىنكاس » قايتۇردى .

تاشكۆل بېلىق قارنىدا شۇنچە ئۇزاق تۇرغانلىقتىن ، بېلى مۇكچىيىپ ، پەيلىرى تارتىشىپ قالغان ئىدى . شۇڭا ، يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ سوزۇلۇپ يېتىپ ، بىرپەس ھاردۇقىنى چىقىرىۋالدى . ئەتراپ قاراڭغۇلۇق قوينىغا غەرق بولغان بولۇپ ، دېڭىز دولقۇنىنىڭ شارقىرىشى تۈن جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى . تاشكۆل قۇرۇقلۇق تامان ئىچكىرىلەپ ماڭدى . يېقىنلا يەردە گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن گەمىلەرنىڭ خارابىسى كۆرۈندى . يەنە ئازراق مېڭىۋىدى ، قوغۇنلۇقنىڭ قېشىدەك پومزەكلەر كۆزىگە چېلىقتى . تاشكۆل بۇنى « مازارلىق بولسا كېرەك » دەپ پەرەز قىلدى . تۈن قاراڭغۇسىدا ئادەم سىياقىدىكى گەۋدىلەرمۇ كۆرۈنۈۋاتاتتى . تاشكۆل نېمىلا بولمىسۇن چاقىرىپ باققان ئىدى ، ھېچقانداق سادا چىقمىدى . بۇ گەۋدىلەر بىر قارىسا ئالۋۇندەك لىغىلدايتتى ، بىر قارىسا ئېزىتقۇلاردەك مىدىرلايتتى ، نەچچە يۈزى بىرلىشىپ بىرەر تىكەن چاغلىق نەرسىنىمۇ كۆتۈرەلمەيۋاتاتتى . ئەتراپ ھېچنېمە يوقتەك تىپتىنچ ئىدى .

تاشگۇل يەنە چاقىرغان ئىدى ، بۇ نۆۋەت ئىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . لېكىن ، تاشگۇل ئۇنى « ئىت سۈرەتلىك ئەرۋاھ بولسا كېرەك » دەپ ئې-رەنشىمىدى . ئىت كەينىدىن قاۋىغاندىلا ، بۇ يەردە ئىتنىڭ بارلىقىغا ئىشەندى ۋە ئىتنى چاقىردى . ئۇزاقتىن بۇيان مۇنداق چاقىرىلىپ باقمىغان ئىت ئۆز ئىگىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك ھېچنېمىگە قارىماي چېپىپ كېلىپ ، ئىككى پۇتىنى تاشگۇلگە ئالغىنىچە قۇيرۇقىنى شې-پاڭلاتتى ، تاشگۇلمۇ باش - قۇلاقلىرىنى سلاپ قويۇۋىدى ، قىلغىلى قىلىق تاپالماي غىڭشىغىنىچە ئەركىلەپ بەردى . ئىت بەك ئورۇقلاپ كەت-كەنلىكتىن دۈمبىسى ياغاچتەك ئىدى . نېمىلا بولمىسۇن ئىككى جاھانكەزدىنىڭ تۇن كېچىدە بۇ ساھىلدا ئۇچرىشىپ قېلىشى ھەقىقەتەن مۆجىزە ئىدى .

تاشگۇل ئىتنى ئەگەشتۇرۇپ ساندۇق قېشىغا كەلدى . ئىت سان-دۇقنى ژىنداپ ، ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن قاۋاپ قويدى . تاشگۇل ھايۋان بولسىمۇ ئۆزىگە ھەمراھ تېپىلغىنىدىن خۇرسەن ئىدى . خاتىرجەم بولغىنىدىن ئۇنى ئۇيقۇ باستى . ئۇ بىر قولىدا سانۇۋە-نىڭ بۇرجىكىدىن تۇتقىنىچە يانپاشلاپ ئۇيقۇغا كەتتى . ئىتمۇ سانۇققا يېقىن كېلىپ ، بېشىنى ئالدى ئىككى پۇتىغا قويۇپ ياتتى .

تاشگۇلگە قاتتىق ھارغىنلىق يەتكەنلىكتىن لايەك ئۇخلاپ كەت-تى . ئىت ياتقان يېرىدىن مىدىر - سىدىر قىلماي ساندۇقنى ساقلىدى . قاتتىق ئۇخلاۋاتقان تاشگۇل ئىتنىڭ قاۋىشى بىلەن ئەندىكىپ ئويغىنىپ ، سانۇققا جايىدا تۇرغىنىنى كۆرۈپ يۈرىكى جايىغا چۈشتى . قۇياش ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلگەن ئىدى . ئىت چۆگۈندەك بىر بېلىقنى چىشلەپ ئەكېلىۋاتاتتى . بۇنىڭدىن ئىپتىخارلانغان تاشگۇل : « ئىت بولسىمۇ مىڭ ئۆلۈكتىن ياخشىكەن جۇمۇ » دېدى ئىچىدە مازارغا قاراپ ، ئاندىن ئىتنىڭ ئاغزىدىن توختىمای پىلتىڭلاۋاتقان بېلىقنى ئېلىپ : « ئەنجۇر دەرىخى بىلەن سانۇققا ھېسابقا ئالغاندا بىز ئۈچ ئىدۇق ، قۇرۇقلۇققا چىقىشىمىزغا ئىت قېتىلىپ تۆت بولدۇق . ئەمدى سەن قېتىلدىڭ ، بەش بولدۇق . ئى

بېلىق ، تۆتمىزنىڭ بۇ چۆللۈكتىن چىقىپ كېتىشىمىز ئۈچۈن قۇربان بېرىدىغان بولدۇڭ ! » دېدى . بېلىق بولسا شېرىن جېنىدىن كەچكۈسى يوقىتىڭ ئاغزىنى ماكىلداتقىنىچە پىلتىڭلىدى ، شۇنداقتىمۇ تاشگۈل ئۇنىڭ قارىنىنى يېرىپ ئىچ باغرىنى ئالدى ، ئاندىن ئەتراپتىن چاۋار - چاتقال تېرىپ ، ئۆزىنىڭ ئوت هاسىل قىلىش ئۇسۇلى بويىچە توتاشتۇرۇپ ، هاياتلىق يىراقلىغان بۇ ساهىلدا گۈلخان سالدى ۋە بېلىققا چوكا ياغاچلارنى سانجىپ يالقۇنغا قاقلىدى . بېلىق پۈرلداپ پىشىپ ئەتراپنى مەززىلىك كاۋاپ هىدى قاپلىدى . ئىتمۇ كاۋاپنىڭ هىدىنى ئېلىپ تۇرالماي قېلىۋاتاتتى .

تاشگۈل بېلىق كاۋىپىنىڭ بىر پارچىسىنى ئىتقا بېرىپ ، قالغىنىنى ئۆزى يېدى . پىشۇرۇلغان بېلىق گۆشى ئىتقا بەك تېتىپ كەتتى بولغاي ، تىلىنى ئىككى غېرىچ چىقىرىپ تەمەدە هە دەپ ئىنتىلەتتى ، قانائەتتىن ئەسەر يوق ئىدى . ئۇ ئاخىرىدا سۆڭەكلەرنى يەپ ئارام تاپتى . تاشگۈل قورساقىنى توقلاپ ماغدۇرىغا كەلگەندىن كېيىن پىچاقنى ئىتتىكلىتىپ ، ئىتنىڭ ئۆسەك يۇڭىدىن قىرقىپ تانا ئەشتى ، ئاندىن دېڭىز ساهىلىغا بېرىپ ، ساندۇقنىڭ قاغا تۇمشۇقىنى تاننىڭ بىر ئۇچىدا چىگىپ ، يەنە بىر ئۇچىنى ئىتنىڭ بوينىغا چانا قاتقان ئۇسۇلدا چىگىپ ، ساندۇقنى سۇغا سالدى . شۇنداق قىلىپ ، ئىتقا ساندۇقنى سۆرىتىپ ، ئۆزى ئارقىسىدىن ماڭدى . ئانچە كۆپ ئۆتمەي دەريانىڭ دېڭىزغا قۇيۇلىدىغان دىلتىسىغا يېتىپ كەلدى . دىلتىدا سۇ دولقۇن ياساپ ئېقىۋاتاتتى . تاشگۈل ساندۇقنى ئاۋايلاپ ئۆتكۈزۈپ ، دەريا ئېقىنىغا چىقتى . ئىت ئەمدى ساندۇقنى دەريا يېقىسىنى بويلاپ سۆرىدى . ئېقىنغا قارشى سۆرەلگەن ساندۇق كەينىدە ئاپئاق بۇزغۇنلار هاسىل بولاتتى . مېڭىپ - مېڭىپ مەلۇم جايغا بارغاندا ، تاشگۈل ساندۇقنى سۇدىن چىقىرىپ ئەنجۇر دەرىخىنى ئالدى ۋە يىلتىزلىرىنى تاتلىق سۇ بىلەن يۇيۇپ پۇختا ئوراپ ساندۇققا قايتا سالدى ، ئاندىن خاتىرجەم بولۇپ يۇرۇپ كەتتى ...

تاشگۈل پالۋان بىلەن توي قىلىپ بىر بەختلىك ئائىلە قۇرغان

ئىدى . ئۇ ئايالىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىۋېتىپ ئوۋغا چىقاتتى ، پالۋانمۇ ئوۋدىن قالمايتتى . ئۇلار ئوۋ ئوۋلاش بىلەن دورا ئۆسۈملۈكى يىغىشنى بىرگە ئېلىپ باراتتى . ئەر - خوتۇن ئۆي ۋە سىرتنىكى ئىشلىرىدا شۇنداق ماسلىشىپ تۇرمۇشنى مەنىلىك ئۆتكۈزمەكتە ئىدى .

ئۇزاق ئۆتمەي تاشكۆلنىڭ بويىدا قالدى . ئۇلار بۇنىڭدىن قەۋەتلا خۇشال بولۇشتى . چۈنكى ، ئەۋلاد قالدۇرۇش قەدىمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك بېسىش ھەرقانداق ئاتا - ئانىنى سۆيۈندۈرىدىغان ئىش ئىدى . تۇرمۇش ئالدىراشچىلىقىدا ۋاقىت بىلىنمەي ئۆتۈپ بالىمۇ تۇغۇلدى ، بالا ئوغۇل بو-لۇپ ، بۇ ئۇلارنىڭ بېشىنى كۆككە يەتكۈزدى . ئىككى تەرەپ مەسلىھەتلىشىپ ، ئىسمىنى باتۇر قويدى . ئوغۇللۇق ھەم قىزلىق تەرەپ نەۋرىسىنى كىچىكىدىن باشلاپ ياخشى تەربىيىلەپ ھەقىقىي باتۇر ئەۋلاد قىلىپ چىقىش ھەققىدە ئەھدە تۈزۈشتى . قولۇم - قوشنىلارمۇ ئۇلارنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇشتى . ئەمما ، يازنىڭ قىشى ، كۈلكىنىڭ يىغىسى ، خۇشاللىقنىڭ خاپىلىقى بولغاندەك ، ئۇلارنىڭ خۇشاللىقلىرى ئۇزاققا بار-مىدى . بىر قېتىملىق قاتتىق يىغىندا تاغ ئۈستىدىكى كۆللەردە تاشقىن يۈز بەردى ، كۆل - كۆلگە قېتىلىپ دېڭىزنى شەكىللەندۈردى ، ئاخىر بىرىپ يۈرت سۇ ئاستىدا قالدى . خاقان ، ھاكىم - بەگلەردىن تارتىپ ئاددىي پۇقرالىغىچە جىنىنى ئېلىشقا ئۇلگۈرەلىگەنلەر ھەممىسى تاغقا چىقىۋېلىشتى ؛ خېلى ۋاقىت ئۆتۈپ سۇ جىمغاندا يۈرتقا قايتىپ كېلىپ ماكانلىرىنى قاي-تىدىن قۇرۇشقا كىرىشتى . خاقان يۈرت - يۇرتتىن ئەمگەك كۈچى چىقىرىپ تاغ ئۈستىدىكى كۆللەرنىڭ يارلىرىنى ئەتكۈزدى . ئۇلار بەرپا قىلغان چوڭ تۇسمىلار ۋاقىتنىچە شۇنچە پۇختىدەك قىلغىنى بىلەن ، كېيىنكى يىغىن ئايلىرىدا يەنە يار كەتتى . ئېكىن يەرلەرنىڭ ھەممىسى شېغىل - تاش ئاستىدا قالدى . ئەسلىدىكى دېڭىز ئۆرلەپ كىشىلەرنى تاغلارنىڭ بېلىگە قىستاپ تۇراتتى . خاقان خەلقلەرنىڭ كېيىنكى كۈنلە-رىنى ئەزەرگە ئېلىپ ، سۇدىن ئامان قالغان ئازغىنا زېمىننى بىر قىسىم پۇقرالارغا تاشلاپ بېرىپ ، قالغانلارنىڭ يىراق يۇرتلارغا كېتىشىنى مۇۋا-

پىق كۆردى . خاقانىڭ ئەمرىگە قورساق كۆپۈكى بار بەزى مىرشەبلەر خەلقگە يامان كۆزدە قارىدى . بەزىلەر كىندىك قېنى تۆكۈلگەن يۇرتىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي ھەسرەت ئوتىدا يېنىشتى . بەزى بەگلەر ئۆز ئادەملىرى بىلەن غەجرلاشتى . چېكىدىن ئاشقان غەجرلىشىشلار لەشكەرلەر بىلەن پۇقرالار ئارا توقۇنۇش پەيدا قىلدى . يەنە بەزى ئوردا ئەمەلدارلىرى ئىشىنىڭ تېگى - تەكتىنى ئۇقۇپ - ئۇقمايلا ئوردا ئىچىدە پىتنە - ئىغۋا تارقىتىپ ، زىددىيەتنى چوڭايتۇەتتى . بۇ ماجىراغا سەۋەب بولغۇچىلار - دىن بىرقانچىسىنىڭ كاللىسى كەتتى ، سەۋر - تاقەت چېكىگە يەتتى . توقۇنۇش جەريانىدا پالۋان بىلەن تاشگۇل بىر تۇركۇم ئەل دۇشمەنلىرىنى يەر چىشلەتتى ، بەزىلەر « خەۋپنى مۆلچەرلەپ چېكىنگەن » بولۇۋېلىپ ، بىر كېچىدە تۇيۇقسز باستۇرۇپ كېلىشتى . ئۇلارنىڭ غەرىزى پالۋان بەلەن تاشگۇلنى تۇتۇش ئىدى . كۇتۇلمىگەندە ئايغاقچىلاردىن بىرى بۇ خەۋەرنى پالۋاننىڭ ئائىلىسىگە يەتكۈزۈپ قويدى . شۇنداق قىلىپ ، پالۋان بىلەن تاشگۇل ئىككى ئاتقا مىنىپ قېچىپ كەتكەن ئىدى ...

تاشگۇل بىردىنلا ئېسىنى يىغىپ ، ئۆزىنىڭ ئىتقا ساندۇقنى سۆرەتىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇ بايانىن خىيال قاينىمىدا قىرنى بويلاپ قانچىلىك يۇرگىنىنى بىلمەيتتى . يولغا چىقىپ بىر كېچە - كۈندۈز بولغاندا دەريا يېقىسىدىكى چەكسز كەتكەن دەشت - باياۋانغا يېتىپ كەلگىنىنى بىلدى . دۆۋە - دۆۋە قۇم بارخانلىرى باينىڭ خامىنىدەك چوقچىيىپ تۇراتتى . قۇملار شامالدا توختىماي كۆچەتتى . خېلى يول باسقاندىن كېيىن قۇم دۆۋىسى كەينىدىن چۇقان - سۇرەنلەر ئاڭلاندى . ئۇزاق ئۆتمەي ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرى ۋە چاپچىشلىرى قۇلاق - مېڭىنى يېيىشكە باشلىدى . ئىت بىردىنلا قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ توختىدى - دە ، ئارقىدىن قاۋاپ كەتتى .

خەۋپ - خەتەر كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . تاشگۇلنىڭ يۈرىكى ئېغىپ ، ئىتنى بوشتىپ قويۇۋەتتى ، ئۆزى ساندۇقنى قۇمغا كۆمۈۋېتىپ ، ئىتنىنى ئەگەشتۈرۈپ ھېچ ئىش كۆرمىگەندەك بۇ يەردىن يىراقلاشتى .

ئەنسىز ۋارقىراشلار كۆچەيمەكتە ئىدى . ئىتمۇ قۇيرۇقىنى چېتىغا تىقىپ ئاران كېتىۋاتاتتى . تاشكۈل سەزگۈر ھايۋاندىكى بۇ خىل ئۆزگىرىشكە قاراپ ، يامانلىقنىڭ يوپۇرۇلۇپ كەلگىنىنى قىياس قىلدى ـ دە ، دەريا يا-قىسىدىن يىراقلاشقا مەجبۇر بولدى . ئەمما ، ئۇ ئۆزىگە يېتىدىغان خەتەر بىر ياندا قېلىپ ، جېنى بىلەن ئوخشاش تۇرىدىغان ساندۇقتىن ئەنسىرەۋا-تاتتى . شۇڭا ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى ماڭغان ئىزنى ئۆچۈرۈپ ماڭدى .

چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەنلىكتىن كۆز ـ ئېغىزلىرىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بىر توپ ئاتلىق ئادەم كالتەك ـ توقماقلىرىنى پۇلاڭلاتقىنىچە قۇم دۆۋىسى كەينىدىن چىقىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بېلىق تېرىسىدىن ، بەزىلىرى باشقا ھايۋانلارنىڭ تېرىلىرىدىن كالتە ئىشتان كىيىۋالغان بولۇپ ، ئۇچىسى يالىڭاچ ئىدى . ئۇلار تاشكۈل بىلەن ئىتنى كۆرۈپ ، گۈلدەقەلىرى ئېچىلغان ھالدا قىيا ـ چىيا قىلىشىپ ئاتلىرىنى بوراندەك چاپتۇرۇپ كېلىشتى ۋە يېقىنلاشقانسېرى تاشكۈل بىلەن ئىتنى ھالقىسىمان ئورىۋالدى . تاشكۈلنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئاتلى-رىنى توختىتىپ ، ئۈچ ئادەم تەڭلا ئاتتىن چۈشتى . ئۇلارنىڭ ۋەھشىيانە پەيلىدىن قورقۇپ كەتكەن ئىت قۇيرۇقىنى چېتىغا تېخىمۇ ئىچكىرى تى-قىپ غىڭشىدى . ئۇ ھە دەپ ئۆزىنى تاشكۈلگە سۈيايتتى .

ـــ قەيەرلىك خوتۇنسەن ! ؟ ـــ سورىدى ئۇلاردىن بىرى .

ـــ مەن بىر ئاشىق ! ـــ ئىنكاس قايتۇردى تاشكۈل .

ـــ ئاشىق ھەرگىز سەندەك بولمايدۇ !

ـــ ئەمسە سىلەردەك بولامدۇ ؟

ـــ توغرا ، بىزدەك بولىدۇ !

ئارىدىن بىرسى گەپكە ئارىلىشىپ قۇتراتقۇلۇق قىلدى :

ـــ ئۇ بىزنى زاڭلىق قىلۋاتىدۇ .

باشتا گەپ قىلغىنى شېرىكىنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تەپتى :

ـــ ياق ، ھەممىزنىڭ يولى بىر دەۋاتىدۇ !

ـــ بىزگە دەل سەندەك ئايال ئاشىق كېرەك ، ـــ دېدى بىرى سەت

ئۇلار تاشكۆلنى تۇتۇپ ئاتقا مىندۈرمەكچى بولۇۋىدى ، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇشقا ئۇرۇنغان بىرسىنى ئۇرۇپ يىقىتۋەتتى . بۇنى كۆرۈپ ئىتتىمۇ بىردىنلا جان كىردى - دە ، قۇيرۇقىنى چاتىرىقىدىن چىقاردى . ئۇ ئەمدى تاشكۆلگە ھەمدەم بولۇپ ، قاراقچىلارنى تالاشقا باشلىدى . ئەتراپتا قاراپ تۇرۇشقانلار تاشكۆلنىڭ ئادەتتىكى ئايال ئەمەسلىكىنى بىلىپ ، يەنە ئۇچى يارەمگە كەلدى . بۇنىڭ بىلەن ئىتنى ھېسابقا ئالمىغاندا بىر گە ئالتە بولغان ئىدى ، ئۇلار بىلەن ئېلىشىش تەسكە توختايتتى ، قېچىپ قۇتۇلۇش تېخى مۇمكىن ئەمەس ئىدى . تاشكۆل ئىتنىڭ باش - كۆزلىرىنى سلاش ئارقىلىق مۇددىئاسىنى ئۇقتۇرۇپ ، ئۆزىگە ئوبدان يارەمچى قىلدى . ئادەم بىلەن ھايۋاننىڭ بۇنداق كۈچ بىرلىكى ئاسان ۋۇجۇدقا چىقىدىغان ئىش ئەمەس ئىدى . قاراقچىلارنىڭ بىرنەچچىسى يەر چىشلىدى . قالغانلىرى ئادەمدىن كۆرە ئىتنىڭ سۈرىدىن قورقۇپ يېقىن كېلەلمىدى . ئاتلىقلارنىڭ ئاتامانى تاشكۆلنىڭ جاسارەت ھەم پەمىدىن ھەيران قالدى . « بۇنداق 30 ئادەمنى بېقىپ ئاۋارە بولغىنىمدىن كۆرە ، 30 ئەرگە تېتىيدىغان بۇ ئايالنى ياخشى مۇئامىلە بىلەن قولغا چۈشۈرۈۋالسام ، ھەم ھەرقانداق ئىشقا يارايدۇ ، ھەم خوتۇن قىلسامۇ بولىدۇ ئەمەسمۇ » دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە . شۇنىڭ بىلەن قول ئاستىدىكىلەرگە تاشكۆلنى زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەي تۇتۇش بۇيرۇقىنى چۈشۈردى . ئۇلار يوپۇرۇلۇپ كېلىشىگە تاشكۆل پۈت - قولىنى تەڭ ئىشقا سېلىپ يېقىن يولاتمىدى ، ئىتمۇ بوش كەلمەي ئالدىغا كەلگەننى چىشلەپ تالىدى . ئەگەر شۇ تاپتا تاشكۆلنىڭ سالما ، ئوقيا ، ئات دېگەندەك جەڭ قوراللىرى بولغىنىدا دۈشمەنلىرى قارشىلىشىش تۇگۈل ئالىيىپ قاراشقىمۇ پېتىنالمىغان بولاتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر تاشكۆلنىڭ مادارى ئۆزۈلگەن ، ئۇزاق داۋاملاشقان سەپەر ريازىتى ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزگەن ئىدى . شۇڭا ، قارامىلارچە ئېلىشسا ھەرگىز تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى . شۇنداقتىمۇ تېگى - تەكتىنى ئۇققىلى بولمايدىغان بۇ ئادەملەرگە تاقابىل تۇرۇپ ئەنجۇر دەرىخى ئۈچۈن بولسىمۇ

جانىنى قۇتقۇزمىسا بولمايتتى . تاشگۇل غەيرىتىنى ئۇرغۇتۇپ ، ئوتتۇرىدا چاقىپەلەكتەك پىرقىراپ يۇرۇپ بىرقانچىسىنىڭ پۇت ـ قولىنى سۇندۇرۇۋەتتى ۋە بەدىنىدىن قولىغا ئىلىنىشىپلا قالغان يەرنىڭ گۆشىنى يۇلۇۋالدى . يولىنى توسقانلارغا شىددەتلىك مۇشت ـ پەشۋا ئېتىپ قاچىۇردى . تاشگۇلنىڭ مەقسىتى بىرەر ئاتقا يېقىنلاپ مىنىپلا قېچىش ئىدى . ئەمما ، بۇ ئاسانغا چۇشمەيتتى . دېگەندەك ، تاشگۇل قورشاۋنى بۆسۇپ چىقىپ كېتىۋاتقاندا ئىككىسى ئېتىلىپ كېلىپ توتۇۋالدى . تاشگۇل چاقماقنىڭ بىلەن يەردىن بىر سىقىم قۇمنى ئېلىپ رەقىبلىرىنىڭ كۆزىگە چېچىۋەتتى . ئۇلار كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاش ئۈچۇن قوللىرىنى بوشاتقاندا تاشگۇل بوشىنىۋالدى . ئەمما ، ئۇ ئىككىسى يالغاندىن يىقىلغان بولۇۋېلىپ ، بىردىن پۇتىغا ئېسىلىۋالدى . شۇ پۇرسەتتە ، قالغان ئادەملەر ئۇشتۇمتۇت ھەربىرىدەك كېلىشىپ تاشگۇلنى توتۇۋېلىشتى . ئۇلار تاشگۇلنىڭ پۇت ـ قولىنى ماتاپ باغلاپ ، ئاتقا ئارتتى ، ئاندىن كەلگەن يولى بىلەن چەكسىز قۇملۇققا راۋان بولۇشتى . ئىتمۇ تاشگۇل ئارتىلغان ئاتنىڭ كەينىدىن ئىز بېسىپ ماڭدى .

ئۇلار تۇن يېرىمدا ئارامگاھىغا يېتىپ كېلىپ ، ئاتلىرىنى ئۇستى ئوچۇق گەمىگە سوۋۇتۇشتى . ئۇلارنىڭ ئاتامانى مىنگەن ئات ئالاھىدە بولغاچقا ، باشقىلىرىغا قوشماي ئايرىم يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى . تاشگۇل ھەممىنى كۆرۈپ تۇراتتى ، ئۇلار تاشگۇلنى چەتىرەكتىكى گەمىلەردىن بىرىگە ئەكىردى . بىردەمدىن كېيىن بىر ئايال كىرىپ ئوت قالىغاندىلا قاراڭغۇ گەمە ئازراق يورۇدى . تاشگۇل ئوت يورۇقىدا ئۇنىڭ ئۆزىگە تاماق ئېلىپ كىرگىنىنى بىلدى .

ـــ تاماق يە ! ـــ دېدى ئايال قاچىنى تاشگۇلنىڭ ئالدىغا قويۇپ .

ـــ بىر ئاجىزە ئىكەنلىكمگە قارىماي پۇت ـ قولۇم باغلاقلىق تۇرسا تاماقنى قانداق يېيەلەيمەن ؟ قارىسام سىلمۇ بىر ئاجىز مەزلۇم ئىكەنلا .

ـــ سەن تاماق يېمىسەڭ ، مېنىڭ كۈنۈم تەس بولىدۇ . ھە راست ،

ئاتامانىڭ دېيىشچە ئۇ سېنى تونۇيدىكەن .

ـــ نېمە ؟ ئۇ مېنى قانداق تونۇيدىكەن ؟

ـــ قاچانلاردىدۇر بىر قېتىم ئەر ـ خوتۇن ئىككىگلار ئۇنىڭ بىلەن سەپەرداش بولۇپتىكەنسىلەر . شۇ چاغدا ئۇنىڭغا بىر ياۋا ئاتنى باشقۇرۇش ـ كۆندۈرۈشنى ئۆگىتىپ قويۇپتىكەنسىلەر .

ـــ توغرا ، بىز ئارالغا كېتىۋېتىپ ، قېيىن ئەھۋالدا قالغان بىر يولۇچىغا يولۇققان ، ئۇنىڭغا شۇنداقلا قاراپ قويغان ئىدۇق . بۇ تۈزكورنىڭ قارا يۈزلۈك قىلىپ خۇپسەن بولۇۋالغىنىنى كۆرمەمدىغان . ئۇ چاغدا ئانچە ساقالسىز ئەمەس ھەم ئورۇقراق ئىدى . تەن قويۇپ ، ساقلىنى ئۆستۈرۈۋالغاچقا تونۇماپتىمەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە مەندىن يىراق تۇرۇشىدا گەپ بار ئىكەن ـ دە !

ـــ ئۇنىڭدا ياماق نېمىت يوقتەك قىلىدۇ ، گېپىنىڭ ئورامىدىن قارىغاندا شۇ چاغدىلا قالتىس جۈۋان ئىكەنلىكىنى پەملەپ قالغان ئىكەن . بۇگۈن ئۆز پۈتۈك بىلەن كېلىپ قالغىنىڭغا ئېچ ـ ئىچىدىن خۇرسەنىدىچىلىكى بار ئىكەن . گاھى چاغلاردا ئۇنىڭ ياۋايى خۇيى تۇتۇپ قالىدىغان بولسا ...

ـــ ئۇ ئەسلىدىنلا ياۋايى تۇرسا ، شۇنداق بولمامتى ئەمسە . قارىغاندا ، سىلىگە تەن جازاسى بېرىدىكەن ـ دە !

ـــ توغرا دېدىڭ .

ـــ ئۇ تاماق يېمىگىنىمنى قانداق بىلىدۇ ؟

ـــ ئاتامان بۇگۈن كېچە سېنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلماقچى . شۇڭا ، تاماق يېمىگىنىڭنى كەيپىياتىڭدىن ئاسانلا بىلىۋالىدۇ .

ـــ سىلى مېنى « سەن » دىلە ، مەن ئەسلىدە « سىلى ، ئۆزلىرى » دېگەنلەرنى « سىلى ، ئۆزلىرى » دەپ ، « سەن » لىگەنلەرنى « سەن » لەپ كۆنگەن ئادەممەن . سەندىن سوراي ، ئۆزۈڭ كىم ؟

ـــ بۇنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ ؟

ـــ بولمىسا سوراپ نېمە قىلاتتىم ؟

ـــ بۇنىڭ ھەر ئىككىمىزگە پايدىسى يوق .
ـــ گەپ ئىككىمىزنىڭ نىيەتىنى توغرا قىلىپ ، جۇرئەتلىكرەك بو-
لۇشىمىزدا .
ـــ چوڭ سۆزلەيسەنغۇ ؟ ئىككىمىز قەپەستىكى قۇش جۇمۇ !
ـــ مەن ساڭا ئوخشاشمايمەن .
ـــ قېنى ئەمسە قانىتىڭ يوقكەنغۇ ؟
ـــ سەنلا ماسلاشساڭ قانات دېگەن ھېلىلا چىقىدۇ .
ـــ تۆتۈلۈپ قېلىپ يەنە خورلىنىشنى خالمايمەن .
ـــ مېنى يات كۆرمە . دۇنيادىكى ھەممە ئاياللار ئۆزئارا ئاچا -
سىڭىل ھېسابلىنىدۇ . ئۇلارنىڭ نازۇك تۇيغۇلىرى ئوخشاش . شۇڭا ،
كىملىكىڭنى ماڭا دەۋەرگىن .
ـــ مەنمۇ ساڭا ئوخشاش تۇتقۇن قىلىنغان ئايال ، ـــ ئۇنىڭ
بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلۇپ تاشگۈلنىڭ پۈت - قولىنى بوشتىۋەتتى ۋە
كەسكىن تۇردە ئېيتتى ، ـــ تېز قاچايلى .
تاشگۈل تاماقنى يەپ قورسقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن ، بايا كۆز
سېلىپ قويغان ئالاھىدە ئاتنى يېشىپ چىقتى ، ھېلىقى ئايالغىمۇ ياخشىراق
ئاتتىن بىرنى ئاچىقىش تەكلىپىنى بەردى . ئاتلارنى تەخلەپ بولۇپ ،
تاشگۈل ئىتىنى ئاتلار سوۋۇتۇلغان ئوچۇق گەمىنىڭ ئىشىكىدە
قالدۇردى - دە ، بېشىنى سىلاپ مەقسىتىنى ئۇقتۇردى . ئىتىمۇ
« چۇشەندىم » دېگەن مەنىدە قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى . شۇنداق قىلىپ ،
ئاخىرقى قېتىم قارىشۇالغاندىن كېيىن ، ئۇلار ئاتلارغا مىنىپ يۇرۇپ
كەتتى . ئىت ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئازراق ئەگىشىپ توختاپ ، ئۇزاقتىن -
ئۇزاق قاراپ تۇردى ، ئاندىن بوش غىڭشىغىنىچە ئوچۇق گەمە تەرەپكە
كەتتى .
ئىككى ئايال خېلى يول يۇرگەندىن كېيىن بىر ئاچالغا ئۇلاشتى ،
ئاندىن ئايرىلىشقا قىيمىغان ھالدا خوشلىشىپ ئۆز مەنزىللىرىگە راۋان
بولۇشتى .

قاراقچىلارنىڭ ئاتامانى تاشكۆل تۇتقۇن قىلىنغان گەمە بوسۇغىدا كېلىپ ئىچىدىكى تىۋىشقا قۇلاق سالدى . ئەمما ، ھېچبىر ئاۋاز ئاڭلانمايتتى ، ئوچاقتىكى ئوتمۇ ئۆچۈپ قالايلا دېگەن ئىدى . ئاخىر ئۇ ئىشكنى ئىتتىرىپلا ئېچىپ گەمگە كىردى ۋە ئوتنى چوقچىلاپ ئۇلغايتتى . ئوت يورۇقىدا ئەتراپقا قاراپ ، تاشكۆلنىڭ يوقلۇقىنى بىلدى ، قورۇقدالغان تاماق قاچىسىنى كۆرۈپ ، قاراۋۇل ئايال سىرتقا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن چېغى دەپ ئويلىدى . ئۇ سىرتقا چىققاندا ئات گەمىسىنىڭ ئىشكىدە ئىت قاۋاۋاتاتتى . ئىتنىڭ قاۋاۋېرىشى ئۇنى خاتىرجەم قىلدى . چۈنكى ، ئۇ ئۆزىچە « ئىككى ئايال ھال - مۇڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قالغان بولسا كېرەك » دېگەن ئويدا بولغان ئىدى ، ئىت توختىماي ئۇزاققىچە قاۋاۋەرگەندىن كېيىن ، كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى . « ھەر ئىككىسى يات ئاياللار ، نېمىلا دېگەنبىلەن ئايال ئايالنىڭ قاياشى ئەمەسمۇ ؟ ــ دەپ جىددىي مۇلاھىزە يۈرگۈزدى ئۇ ، ــ گېپىنى بىر قىلىپ قاچمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ ! » شۇنداق قىلىپ ، ئۇ باشقىلارنى ئويغىتىپ ئەتراپنى ئاختۇردى ، ئۇيان - بۇيان چېپىپ تاپالمىغاندىن كېيىن « راستىنلا قېچىپتۇ » دېيىشتى . ئۇلار ئات بىلەن قوغلىماقچى بولۇپ ئات سوۋۇتۇلغان گەمگە ماڭغان ئىدى ، ئىت تالاپ يېقىن كەلتۈرمىدى . ئۇلار كالتەك - چوماقلىرىنى ئىشقا سالغان بولسىمۇ ، ئاتنىڭ قېشىغا كىرەلمىدى . كېچىدىكى ئەنسىز قىيا - چىيالار ئارامگاھتىكى ھەممىسىنى ئويغىتۋەتتى . ئەمدى ئۇلارمۇ ئىتنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى . ئەمما ، ھېچقايسىسى گەمنىڭ ئىشكىگە يېقىن بارالمىدى . كالتەك - چوماقلار چالما ئورنىدا تەرەپ - تەرەپتىن ئېتىلغان بولسىمۇ ، ئىت قېچىپ - پىرقىراپ ئۆزىگە پەقەت تەگكۈزمىدى ، بەلكى ھەيۋىسى تېخىمۇ ئېشىپ ئېتىلىشقا باشلىدى . شۇ ئارىدا بىرسى ئارقا تەرەپتىن ئىتقا سالما تاشلاپ تۇتۇۋالدى . ئەمدى ئۇلار ئىتنى سۆرەپ يۇرۇپ كالتەكلىدى . ئاخىر ئۇنىڭ ئۇستىخانلىرى چۈل - چۈل بولۇپ يېتىپ قالدى . لېكىن ، تېخىچە ئاۋازى بېسىقماي قاۋاۋاتاتتى .

ئۇلار ئات گەمىسىگە كىرىپ ، ئاتامانىنىڭ ئېتى بىلەن يەنە بىر

ئاتىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىشتى ـ دە ، ئىككى ئايالنىڭ قاچقىنىنى جەزملەشتۈ-
رۈپ ، خەۋەرنى ئاتامانغا يەتكۈزۈشتى . ئاتامان غەزەپتىن تىترەپ ،
كەينىدىن قوغلاشنى بۇيرۇدى . شۇنداق قىلىپ ، بىر توپ ئادەم تاشگۈل-
نىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەتتى . لېكىن ، ئۇلار « قاچقۇنلار »نىڭ
قەيەرگە كەتكىنىنى بىلمەيتتى .

تاشگۈل سەھەردىلا دەريا بويىغا يېتىپ كېلىپ ، سانداۇقنى كۆمۈپ
قويغان يەردىن ئالدى . دەسلەپتە سانداۇقنى ئاتىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىشنى
ئويلىغان بولسىمۇ ، كېيىن ئەھۋالنى مۆلچەرلەپ ، بۇنداق قىلىشنىڭ ئەپ-
سىزلىكىگە كۆزى يەتتى ـ دە ، ئەنجۇر دەرىخىنى سانداۇقتىن ئېلىپ
قايتىدىن مۇستەھكەم تاڭدى . مانا ئەمدى ئاتىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىشقا
ئەپلىك بولغان ئىدى . تاشگۈل بۇنداقلا كەتسە بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ ،
پىچاق بىلەن قولىنى كېسىپ قان چىقاردى ، ئاندىن ژىلىلداپ تۇرغان
قىپقىزىل قاندا سانداۇقنىڭ ئۈستىگە بىر جۈۋاننىڭ ئەنجۇر دەرىخىنى
ئاتىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان رەسىمنى سىزىپ ،
سانداۇقنى دەريا‌غا قويۇۋەتتى . ئۇن ـ تىنسىز ئېقىپ كېتىۋاتقان سانداۇققا
ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق تىكىلىپ قاراپ قالغان تاشگۈلنىڭ كۆز ئالدىغا بىردىنلا
دېگىزدىكى دەھشەتلىك كۈنلەر كېلىپ ، ئېقىپ كېتىۋاتقىنى سانداۇق
ئەمەس ، بەلكى ئۆز يۇرتىكىدەك بىلىنىپ ، تولغىنىپ كەتتى . تاشگۈلنىڭ
سانداۇق ئۈستىگە ھېلىقى كۆرۈنۈشنى سىزىپ قويۇشى كۆزى قېيمىغان
ھالدا ژىدالاشقىنى ئىدى . ئەمما ، ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە تاشگۈل يەنە
چىدىمايى ، سانداۇقنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ ئۇنى سۇدىن
سۈزۈۋالدى ، تۆت بۇرجىكىگە بىر ـ بىرلەپ سۆيۈپ چىقتى ، پالۋاننىڭ
ئىككى پىچىقى بار ئىدى . بىرى يوشۇرۇن ئىدى . ئۆتەكدە بۇ پىچاقنى
ئىشلىتىپ قايتۇرۇپ بەرمىگەنلىكىنى ئەسكە ئالدى ، ئاندىن سانداۇقنى ئې-
چىپ پالۋاندىن قالغان بۇ ئەتىۋارلىق پىچاقنى سانداۇققا سېلىپ ئېغىزىنى
پۇختا ئەتتى . بۇ ، تاشگۈلنىڭ تەيمۇر بوۋايغا يوللىغان قەلب سوۋغىسى
ئىدى . سانداۇق دەريا‌غا قايتىدىن قويۇۋېتىلگەندە خۇددى كېمىدەك

كۆرۈنۈپ ، پالۋان ھەيدەپ كېتىۋاتقاندەك ، گويا قوللىرىنى كۆتۈرۈپ خوشلىشىۋاتقاندەك ئۇنتۇلغۇسىز سېزىم پەيدا بولدى . تاشكۈلمۇ ئاخىرقى قېتىم قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۇزىتىپ قويدى . « كېمىچىلەر سېنى چوقۇم ئۇچراتماي قالمايدۇ ، ـــ دېدى تاشكۈل خۇددى ئادەمگە گەپ قىلىۋاتقاندەك ، ـــ سېنى سۈزۈۋېلىپ ئۆتەكگە ئاپارغاندا تەيمۇر بوۋاي كۆرۈپ تونۇۋالىدۇ ، ئۆز ۋاقتىدا پالۋان شۇنچە تۇرۇۋالسىمۇ ئالغىلى ئۇنىمىغان پىچاقنى كۆزلىرىگە سۈرتىدۇ . ساندۇققا قان بىلەن سىزىلغان رەسىمگە قاراپ ھەممىنى چۈشىنىدۇ ، ئاندىن سېنى پىچاق بىلەن ئەكۈ ـ ئەكۈ ئەتىۋارلىق بۇيۇم سۈپىتىدە ساقلايدۇ ، تارىخكىنى ئەۋلادلىرىغا سۆز-لەپ بېرىپ ، تارىختىن ـ تارىختا يەتكۈزىدۇ ، چوقۇم شۇنداق قىلىدۇ!...» تاشكۈل ئەنجۇر دەرىخىنى ئامان ـ ئېسەن مۇشۇ يەرگە قەدەر ئېلىپ كې-لىشتە ئاجايىپ رول ئوينىغان ساندۇق بىلەن ئەنە شۇنداق ياش تۆكۈپ خوشلىشىپ ، كىگىزگە يۆگەلگەن خاسىيەتلىك دەرەخنى ئاتنىكۈ ئالدىغا ئېلىپ يولغا راۋان بولدى .

ئات خۇددى كەكلىكتەك يورغىلاپ بىر خىل تېزلىكتە كېتىۋاتاتتى . ئۇنىكۈ مۇشۇنداق مېڭىۋاتقىنىغا بىر كېچە ـ كۈندۈز بولغان ئىدى . چەكسىز قۇملۇقنىكۈ كېچىدە سالقىن ، كۈندۈزدە تونۇر تەپتى كېلىدىغان ئۆزگىرىشچان ھاۋاسى تاشكۈلنىكۈ ئىرادىسىنى قىلچە تەۋرە-تەلمىدى . دېگىزدا ئۆتكەن كۈنلەرگە سېلىشتۇرغاندا بۇ ھېچقانچە قىيىنچىلىق ھېسابلانمايتتى . تاشكۈل ئۆزىنى بەھۇزۇر تۇتۇپ ، ئەنجۇر دەرىخىگە ھەربىر قارىغىنىدا ئىشەنچى ئاشاتتى ، ۋۇجۇدى كۈچ ـ غەيرەتكە تولاتتى .

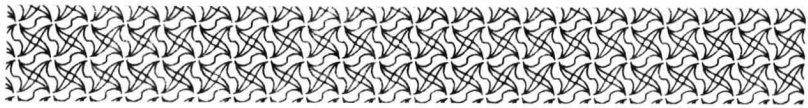
يەنە بىر كېچە تاڭغا ئورۇن بېرىپ ، مەشرىق قان رەڭگىدە قىزاردى ، قۇياشمۇ چىقتى . قۇملۇقنىكۈ بۇ مەزگىلدىكى مەنزىرىسى ئاجا-يىپ گۈزەل ئىدى . تاشكۈل كېچىدىن بېرى ئاتنىكۈ تەر ھىدىدىن ھۇزۇرلىنىپ كەلگەن ئىدى ، كۈن چىقىش بىلەن ئۇنىكۈ چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمگىنىنى كۆرۈپ ، قۇشۇاغقا توغرا قويۇلغان ئەنجۇر دەرىخىنى

كۆتۈردى ۋە قولتۇقىغا قىسىپ ، بىر قولى بىلەن ئاتنىڭ بويۇن ، يايلىلىرىنى مېھىر بىلەن سىلىدى . تۈيغۇن جانۋار ئىگىسىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك پۇشقۇرۇپ ، سىلكىنىپ قويىدى ، ئاندىن قەدىمىنى خۇددى ھازىرلا يولغا چىققاندەك ئىتتىكلەتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ مېڭىشىدىن سۆيۈنۈپ ماختاپ قويىدى . گەرچە ئۇ ئىنكاس قايتۇرمىغان بولسىمۇ ئىككى تەرەپكە جۈلا تاشلاپ مېڭىشى ئارقىلىق تاشگۈلگە ئەمەلىي جاۋاب بەرگەندەك قىلاتتى .

تاشگۈل كەينىگە قاراپ ، ئۇلارنىڭ قوغلاپ كېلىلمىگىنگە ئىشەنگەندىن كېيىن ، ئىتنىڭ ۋاقتىنى كېچىكتۈرۈپ ئۇلارنى يولدىن قويغىنىنى قىياس قىلدى . ئەمما ، ئىتنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى تاشگۈل بىلمەيتتى ، پەقەت ئۇنىڭ ساداقەتمەنلىكىگە قايىل ئىدى . شۇڭا ، ئۇنى يېنىش - يېنىشلاپ ئەسلىدى ...

اوچنجی قسم
تاشلقلقلار

شۇم خەۋەر

تاشگۇل ئادەمزات چىدىغۇسىز مۇشكۈلاتلارنى باشتىن كەچۈرۈپ ، ئانا يۇرتىنىڭ مۇقەددەس تۇپرىقىغا قەدەم قويدى . يۇرتنىڭ ھەربىر چىمىدىم توپىسى ، ھەر تال گىياھى تاشگۇلگە شۇنچىلىك ئۇلۇغۋار بىلىندىكى ، ئۇ شادلىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالدى . كۆكلى يايرىغىنىدىن يەرنى باخاشلاپ قانماي ـ قانماي پۇرىدى .

كۈن ئولتۇرۇشقا ئىككى ئاش پىشىمچە قالغان ئىدى . تاشگۇلنىڭ كۆز ئالدىدا قەدىمىي قەلئە غۇۋا ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . قەلئە يىراق ـ يىقىنغا يۇرتنىڭ غۇرۇرىنى نامايان قىلىپ ، يۇرت خەلقىنىڭ ۋۇجۇدىغا كۈچ بېغىشلايتتى . ئۇنى كۆرگەندە تاشگۇلنىڭ يۇرىكى كۈچلۈك سوقۇپ ، پۈتۈن بەدىنى « لاپپىدە » يانغاندەك بولۇپ كەتتى . تاشگۇل ھاياجانلانغىنىدىن ئۆزىنى تۇتالماي قېلىۋاتاتتى . قەلئەنىڭ ئەتراپى سازلىق بولۇپ ، سەل نېرىدا شوخ دەريا ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتاتتى . قەلئە بولسا كۈنپېتىشتىن كۈنچىقىشقا قاراپ تاسما شەكىلدە سوزۇلغان ئېگىزلىكتە خۇددى خرۇستالدەك چاقنايتتى . يىراقتىن قارىغاندا دەريانىڭ قىرى (قاش قىرى)دەك كۆرۈنەتتى .

تاشگۇل ئاتنىڭ يايلىنى سىلىغاچ يىراقتا نەزەر تاشلىدى ، ئاندىن ئاتقا قىرغاقلاردا ئۆسكەن چېچەكلىك ئوت ـ چۆپتە بابلىتىدىغانلىقى توغرۇلۇق ۋەدە بەردى . ئات تاشگۇلنىڭ مۇددىئاسىنى ئۇققاندەك يېنىك پۇشقۇرۇپ ، ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى قېتىم كىشىندى . دېگەندەك تاشگۇل دەريادىن ئۆتۈپلا ئاتنى يايلاققا قويۇۋەتتى ، ئۆزىمۇ يېنىدا بار نەرسىلەر

بىلەن غەزالاندى . كۈن ئولتۇرۇشقا ئىككى غۇلاچتەك قالغان ئىدى ، تاشكۈل يۈرتتىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى ئىشلارنى بىلمىگەچ قاتتىق ئەھتىيات بىلەن قەدەم باسمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، كەچ كىرىشنى كۈتۈشكە توغرا كەلدى ، پەقەت قاش قارايغاندا ماڭسا كىشىلەرنىڭ دىققىتى قوزغالمايتتى . تاشكۈل ئۆزى بىخەتەر دەپ جەزملەشتۇرگەن ۋاقىتتا يولغا چىقىپ ، بۇلۇڭ - پۇچقاقلار بىلەن يۈرۈپ شەھەردىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈۋالدى ، ئەلىياتقۇ مەھەللىدە ئۆز ئۆيىگە قايرىلىدىغان ئاچالغا يېتىپ كەلدى . تاشكۈلنىڭ شۇ تاپتا ئاتا - ئانىسىنى شۇنچىلىك كۆرگۈسى كەلگەن ئىدىكى ، قانىتى بولغىنىدا ئۇچۇپلا تۇڭلۇكتىن شۇڭغۇپ كىرگۈسى ، ئۇلارنىڭ مېھرىگە تەشنا باغرىنى باغرىغا ياققۇسى بار ئىدى .

تاشكۈل پالۋانغا ياتلىق بولغاندىن باشلاپ ئۇ ئائىلىنىڭ ئادەمى بولۇپ كەتكەن ئىدى . پالۋان ئەنجۇر دەرىخىنى قۇتقۇزۇش يولىدا جان پىدا قىلدى . ئۇنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا : « تاشكۈل ، ئەنجۇر دەرىخىنى چوقۇم ئەكەت ، چوقۇم ... » دېگەن يالقۇنلۇق خىتابى تاشكۈلنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە ئۇزۇلۇكسىز جاراڭلاپ ، خەتەرلەرنى يېڭىشىگە مەدەت بولدى . بولۇپمۇ كېمىدە يۈز بەرگەن دەھشەتلىك ۋەقەلەر تاشكۈلنىڭ كۆز ئالدىدا ئەينەن ئەكس ئېتىپ ، ھە دېگەندە ئېسىگە كېلىۋالاتتى . بۇنداق چاغلاردا يۈرىكى ئاغرىپ كېتەتتى ، بېشى چىڭقىلاتتى ، كۆڭلى بۇزۇلاتتى . دەرۋەقە ، ئۇنىڭ يېرىم يولدا سەپتىن « چۈشۈپ قېلىش »ى كۆڭۈلنى يېرىم قىلدىغان ئىش ئىدى ، ئەمدى تاشكۈل ئۇنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى توغرۇلۇق ئائىلىسىدىكىلەرگە نېمە دەر ؟ ئەمما بولىدىغان ئىش بولۇپ بولغان تۇرسا ، دېمەي بولامدۇ ! تاشكۈل بۇلارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ ، ئۆزىنى زورۇقۇپ تۇتۇۋالدى - دە ، ئەنجۇر دەرىخىنى قۇشۇاغقا قويغىنىچە ئاتا - ئانىسىنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئاتنى چاپتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى .

تاشكۈل قېيناتىسىنىڭ ئۆيى بار مەھەللىگە كەلدى . ئىتلارنىڭ ئانچە - مۇنچە قاۋاشلىرىنى دېمىگەندە ئەتراپ گۆرستاندەك تىپتىنچ ئىدى . شۇنداقتىمۇ ئېھتىيات قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېسىگە ئالغان

تاشگۇل ئاتنى ئارقا يولغا بۇراپ ، گاهى ئېتىزلىق ، گاهى ئېتىزلار قىستاپ تۇرغان چىغىر يول بىلەن ماڭدى ، تونۇش ئېرىقلاردىن ئۆتۈپ باغنىڭ ئارقىسىغا كەلگەندە ئاتنى توختىتىپ چۈشۈپ ئارتۇچ بوستان ئارقىلىق يان ئىشككە باردى . باغنىڭ تېمى بولمىغاچقا چۆرىسى ئازغان بىلەن ئەھاتىلەنگەن ئىدى . ئارىسىدىن ئادەم تۇگۈل ئىت - مۈشۈكلەرمۇ ئۆتەلمەيتتى . تاشگۇل يان ئىشكىنى ئېچىپ قورۇغا كىرىپ ئاتنى سوۋۇتۇۋەتكەندىن كېيىن ، قوتان ئىشكى ئالدىدىكى كەتمەننى ئالدى . تاشگۇلنىڭ ئەس - يادى ئەنجۇر دەرىخىنى مۇڭاپىق يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇشتا قالغان ئىدى . شۇنچە جاپالارنى چېكىپ ئاران ئەكەلگەن خاسىيەتلىك دەرەخنى تاشلاپ قويۇپ باشقا ئىشلار بىلەن بولۇپ كەتسە ، ئۆزىنىڭ ھەم پالۋاننىڭ پىداكارلىقلىرى نېمىگە ھېساب بولىدۇ ؟ تاشگۇل ئەنجۇر دەرىخىنى باغقا ئەكىرىپ ، كۆتەك قىسمىنى بۇلۇڭدىكى ئازادە نەم يەرگە پۈختا كۆمدى . بۇ يۇرتنىڭ تۇپرىقى شېغىل ئارىلاش بولغاچقا كولاش ئاسانغا توختمايتتى . سەپەر مۇشكۈلاتى ھەم ھە دىسە يولۇقۇپ تۇرغان پېشكەللىكلەر ماغدۇرىنى خوراتقان تاشگۇل ئازگالنى پۈتكۈزگۈچە چىلىق - چىلىق تەرلەپ ھالدىن كەتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئەنجۇر دەرىخى ئۇلارنىڭ بېغىغا ماكانلاشتى .

تاشگۇل ئەنجۇر دەرىخىدىن خاتىرجەم بولغاندىن كېيىن ھويلىغا چىقىپ ، ھەشەمەتلىك ئۆيلەرنىڭ خارابىسى بىلەن چوڭ يول تەرەپتە ئىككى ئېغىزلا ئۆينىڭ پوتەيدەك چوقچىيىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . گەرچە بۇ ھال بەك ئېنىق گەۋدىلەنمىسمۇ ، ۋەيرانە قەدەم جاي تاشگۇلنى ئېزىپ باشقا ھويلىغا كىرىپ قالغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈردى . تۇرۇپلا كۆڭلى قاتتىق يېرىم بولغان تاشگۇل ئۆز دەردىنىڭ ئۆزىگە يېتىپ ئاشىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، خام ياغ ئىچىۋالغاندەك بولۇپ قېلىۋاتاتتى .

تاشگۇل قەدىمنى ئېغىر - ئېغىر يۆتكەپ ئۆي ئىشكى ئالدىغا كەلدى - دە ، بىردەم تىكشاپ ، ئۆي ئىچىدىن چىقىۋاتقان پۇشۇلداشلارنى ئاڭلىدى . بۇ پۇشۇلداشلاردىن ئۇچ ئادەم بارلىقىنى بىلگىلى بولاتتى . ئو-

ماق ئوغلى باتۇرنىڭ تىنىقى باشقىچە ئاڭلىناتتى . ياش ئانىنىڭ ئېسىگە شۇئان ئوغلىنىڭ چۈچۈك گەپلىرى ، تاتلىق كۈلكىسى كېلىپ ، بىرقىسما بولۇپ كەتتى . تاشگۈل بىلەن پالۋان باتۇرنىڭ ئايىغى چىقىپ ، گەپ ـ سۆز ۋە ھەرىكەتلىرى تاتلىقلىششقا باشلىغاندا يۇرتتىن چىقىپ كەتكەن ئىدى . تاشگۈل شۇ تاپتا ئوغلىنىڭ بۇدرۇق قوللىرىغا ، گەزىندەك يوغان يۈزلىرىگە سۆيگۈسى كېلىپ ئاران تۇرۇۋاتقىنىغا قارىماي ، بىمەھەل ئويغىنىشقا قىيمىدى . قايسى ئانا ئۆز باغرىنى يىرىپ چىققان بالىسىغا چىدايدۇ ؟ تاشگۈل ئاخىر چىدىماي ، ئىشكنى ئادەتلەنگەن بەلگىسى بويىچە تاكىلداتتى . چاۋاگۈل ئانا بۇ ئائىلىدىكىلەرنىڭ ئىشىك قېقىش ئادىتىنى ئوبدان بىلەتتى . شۇڭا ئۇ « تاشگۈل ! پالۋان ! بالىلىرىم كەلگەن چېغى » دەپ ئورنىدىن چۈراپ تۇردى ـ دە ، چىراغنى يېقىپ :

ـــ ۋاي بالام ، جېنىم بالىلىرىم ! ۋاي ئامان ـ ئېسەن كەلدىڭلارمۇ ؟ ـــ دېگىنىچە كېلىپ ئىشىكتىكى دەمنى ئالدى .

قېينانىسىنىڭ ھەر نەپىسىدە بىر « بالىلىرىم ! » دەپ جان قېقىشى كۆتۈرۈپ قويۇقسىز دەرد ـ ئەلەم تارتىپ قەلبى پۈچىلانغان تاشگۈلنى ھۆركىرىتىپ يىغلىتىۋەتتى . تاشگۈل ئۆزىنى زادىلا تۇتالماي قالدى ، چوڭ بولۇپ مۇشۇ يېشىغىچە بۇنداق پىغانلىق يىغلىغىنىنى بىلمەيتتى ، مانا شۇ تاپتا بىر پۈتىدا بوسۇغىنى دەسسەپ ، ئىككى قولىدا ئىشىك يان ياغىچىنى كەگىلەپ ھاللىنىپ يىغلاۋاتاتتى . ئاڭغۇچە ئايجامالمۇ ئورنىدىن تۇرغان ئىدى . ئۇچ ئايال بىر ـ بىرىگە گىرە سېلىپ ، بىر گەۋدە بولۇپ ئېچىنىشلىق ھازا ئاچتى . ئەمدى ھېچنېمىنى يوشۇرۇپ بولمايتتى ، چاۋاگۈلنىڭ تۇيغۇن يۈرىكى ئىشىكنى ئاچماستىنلا ھەممىنى تۇيۇپ ئۈلگۈرگەن ئىدى . تاشگۈلنىڭ پۈت ـ قوللىرىدىكى يارا ئىزلىرى ، يەنە كېلىپ يېنىدا پالۋانىنىڭ يوقلۇقى چاۋاگۈلگە ئوغلىنىڭ ماماتىنى ئۇقتۇردى . شۇنداقتىمۇ ئۇ ئاغزىنى ئالدىراپ ئۇشۇتمەي ، پالۋاننى سورىغان ئىدى ، تاشگۈلمۇ چاندۇرماي ئارقىسىدىن كېلىۋاتقىنىنى ئېيتتى . ئۇلارنىڭ يىغىسى باتۇرنى ئويغىتىۋەتتى . تاشگۈل ئۇنى قۇچقىغا ئېلىپ

سۆيۈپ ، يۇم ـ يۇم ياش تۆكتى . چۈنكى ئۇ ، پالۋاننى گۆدەك ھالىتىگە قايتۇرۇپ قويغاندەك ئوخشىشاتتى . تاشگۇل تۇرۇپلا ھاياجانلاندى . ئۆيدىكىلەرنىڭ ئاۋازلىق ھازا ئاچقىنىغا قاراپ ، بۇ يەردىكى ئىشلارنىڭمۇ ئانچە قورقۇنچلۇق ئەمەسلىكىنى بىلدى (ئەسلىدە بۇ ياش ئەر ـ خوتۇن قوغلاپ كەلگەن لەشكەرلەرنىڭ ئالدىدىن قېچىپ جېنىنى ئالغان ئىدى) . شۇنداقتىمۇ كېچىدە قىيا ـ چىيا قىلىپ يىغلاۋېرىش خەيرلىك بولمايتتى . يىغا بىسىقىقاندا تاشگۇل قېينانىسىغا سىنچىلاپ قاراپ ، ئانارەدەك مەڭزلىرىنىڭ سارغايغانلىقىنى ، تاختىدەك بىلىنىڭ مۇكچەيگىنىنى ، يۇزىنى تىلىم ـ تىلىم قورۇقلار باسقىنىنى ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ ، روھى سولغۇنلاشقىنىنى كۆردى .

ئۇلار سۆيىدا ئولتۇرۇشتى . تاشگۇل بۇغنۇقۇپ يىغلاشتىن تېخى توختىمىغان ئىدى . رەڭگرويى ئۆزگىرىپ كەتكەچكە ، ئوغلى دەسلەپتە ئاڭقىرالمىدى ، كېيىن بارا ـ بارا مېھرى چۈشكەنسېرى تونۇپ ، باغرىدىن زادى ئاجرىغىلى ئۇنىمىدى .

تاشگۇلنىڭ ئەسىنگىنىنى كۆرۈپ ، چاۋاگۇل ئۇنسىز يىغلىغىنىچە قولىغا سۇ ئەكەلدى . داستىخان سېلىپ نان ئەكېلىپ قويۇپ ، ئوچاققا چاي قويدى . تاشگۇل چاي قاينىغۇچە يۈمشاق ئوچاق نېنىدىن بىرنى يېيىشەتتى ، ئاندىن قايماق چاي بىلەن قورسىقىنى تويدۇردى . شۇنداق قىلىپ ، تاتارغان چىرايىغا قان يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇلار ئوتتۇرىسىدا مېھىر دەرياسى ئۆركەشلىمەكتە ئىدى . چاۋاگۇل تاشگۇلنىڭ تېشىغا ئۆرۈلۈپ كەتكەن كالپۇكلىرىغا ، قۇرۇپ يېرىلغان ۋە يارىلانغان قوللىرىغا قاراپ ئىچىنى ئۇرۇپ كەتتى ، ئاندىن قوينىنىڭ قۇيرۇق يېغىدىن كېسىپ چىقىپ ، ئوچاققا قاقلاپ ئېرىتىپ قىزىق ـ قىزىق ياغلاپ قويدى .

چاۋاگۇل تاشگۇلگە ھەرقانچە چاپلىشىپمۇ ئوغلى پالۋاننىڭ ھىدىنى ئالالمايۋاتاتتى ، تاشگۇلنىڭ يىرتىلىپ تۆگەي دەپ قالغان كىيىملىرىمۇ پالۋاننىڭ بىرەر نەرسىسىدىن بېشارەت بېرەلمەيۋاتاتتى . چاۋاگۇل بۇ ھاللارغا قاراپ ، تاشگۇلدىن ئازراق ئاغرىنىدىيۇ ، دەماللىقتا ئاشكارا

ئىپادىلەشتىن ئىبارەت قىلدى . تاشكۈلنىڭ سىرلىق چىرايى ھېچنېمىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى . پالۋان چاۋاگۈلنىڭ باغرىنى يېرىپ چۈشكەن بالا بولغاچقا ، چىدىماق ھەقىقەتەن تەس ئىدى .

پالۋان شۇ چاغقىچە كىرمىگەندىن كېيىن چاۋاگۈلنىڭ تەقەززالىقى چېكىگە يەتتى . ئۇ ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالسا ياشىيالمايدىغاندەك ھېس قىلاتتى ، ئائىلىسىنىڭ كېيىنكى ئۈمىدىنى پالۋانغا باغلىغان ئىدى ، بولۇپمۇ پالۋان ئەمچىلىك ئىشلىرىغا كۆپرەك مەيلىنى بەرسە ئاتىسىنىڭ چىرىغى ئۆچۈپ قالمايتتى . ئەر بولمىغان ئۆيدە ھۇۋقۇش چىللايدىغانلىقى ، ھۇۋقۇش دېمەك شۇملۇقتىن دېرەك ئىكەنلىكى ئۈنىڭغا ئايان ئىدى . شۇ-ڭا ، ئۈمىد چىرىغىنىڭ مۇنداقلا ئۆچۈپ كېتىشىگە قىيمىدى . ئۇ باتۇرنى ئويلىغىنىدا كۆڭلى تەسكىن تاپقاندەكمۇ بولىدىيۇ ، كىچىككىنە بالا يىگىت-لىك قۇرامىغا يەتكۈچە نۇرغۇن جەريان كېتىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ، نېرى - بېرىسىنى ئويلاشنى خالىمىدى .

پالۋاننىڭ دادىسى كۆزگە كۆرۈنگەن ئەمچى ئىدى ، يۇرتتا كىم ئاغرىپ قالسا ئۇنىڭ قولى ئارقىلىق شىپالىق تاپاتتى . ئۇ تولىمۇ رەھىمدىل ئادەم بولغاچقا ، ئاغرىقلار يىغلىغانغا يىغلايتتى ، كۈلگەنگە كۈلەتتى . ئاغ-رىقنى ئامالىنىڭ بارىچە ساقايتىشقا تىرىشاتتى . كىشىلەر ئاجايىپكى ، ئۇنىڭ ھەددىدىن زىيادە « يۈمشاق باش »لىقى بەزى ئادەملەرگە ياقمايتتى . ئۇنىڭ قۇرداشلىرىمۇ دائىم يۈزىگىلا : « ئادەم دېگەننىڭ مۇھەببەت - نەپرىتى ئې-نىق بولۇشى كېرەك » دەيتتى . بۇ گەپلەر گەرچە چاقچاق تەرىقىسىدە ئېيتىلسىمۇ ، ئۇ كۆتۈرەلمەيتتى ، « مەن بىر ئەمچى ، ھەممە ئادەمگە ئوخ-شاش كۆزدە قارايمەن » دەيتتى . دادىسىنىڭ مەجەزىدىكى بۇ بوشلۇقنى پالۋان تولدۇرغان ئىدى . ئۇ پالۋانغا ئەمچىلىكنى ئۆگىتىپ مۇستەقىل ئاغ-رىق كۆرۈپ ، دورا بېرەلەيدىغان ھالغا كەلتۈردى . كىشىلەر پالۋاننىڭ دادىسىغا ئوخشاشمايدىغان خاراكتېرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى تېزلا بايقاشتى . دېمىسىمۇ پالۋاننىڭ بىلىدىغانلىرى ياشلىقىغا باقماندا تېز ئېشىپ بېرىۋاتاتتى . پالۋان ئوچۇق مەجەزلىك بولۇپ ، تاتلىق گەپلىرى ئارقىلىق

خېلى ـ خېلى ئاغرىقلارنىڭ بېشىدىكى غەم ـ ئەندىشىنى كۆتۈرۈۋېتەتتى . ئەمچىلەرنىڭ ئاغرىق كۆرۈپ دورا بېرىشى ، ئاغرىقنى ئەملىشى ئاساسەن ئوخشاشسىمۇ ، ئەمما خاراكتېرىدىكى ئوخشاشماسلىق تۇيۈلى ئۇنۇمى ھەر خىل بولىدۇ . دادىسى ئۆزىنىڭ ئالدىغا كېلىدىغان ئاغرىقلارنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئازىيىپ ، پالۋاننىڭ ئالدىغا كېلىدىغان ئاغرىقلارنىڭ كۈنسايىن كۆپىيىۋاتقىنىنى سەزگىنىدە ، ئوغلىنىڭ ئۆزىدىن ئېشىپ كېتىۋاتقىنىغا زوقلىنىپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويياتتى . پالۋانغا بىلىدىغانلىرىنى ئۆگىتىشنى بىرەمىمۇ توختاتمايتتى .

بىر كۈنى ئاخشىمى دادا ـ بالا ئىككىيلەن تاغلاردىن يېغىپ كەلگەن مېھرىگىياھ ، تاغ سېغىزخىنى ، بۇغا مۈڭگۈزى قاتارلىق ماتېرىياللاردا دورا ياساپ بولۇپ ، ئەمدىلا يېتىشقا تەرەددۇلىنىۋاتقاندا لەشكەرلەر ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى ، ھەممە يەرنى ئاختۇرۇپ تاشگۈل بىلەن پالۋاننى تاپالماي ، ئۆيدىكى نەرسىلەرنى ئۇرۇپ ـ چېقىپ كۆكۈم ـ تالقان قىلغۇتتى . دورا دۇكىنىغا بېسىپ كىرىشكە ئۇرۇنغاندا يانتاق ئەمچى لەشكەرلەرنىڭ پۇتىغا ئېسىلۋالغانلىقتىن ، « باللىرىڭنى قاچۇردۇڭ » دېگەن گۇناھنى ئارتىپ ، ئۇنى تامغا باستۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتى ، ئاندىن دورا دۇكىنىنىمۇ ساق قويمىدى . شۇنداقتىمۇ كۆزلىگەن مەقسەتكە يېتەلمەي ، كېچىكىپ قالغانلىقلىرىنى تەن ئېلىپ ، ئۆز قۇيرۇقىنى ئۆزى تالاشقىنىچە يوقىلىشتى . بار كەلگۈلۈك چاۋاگۈلگە كەلدى ، ھەممىدىن يامان بولغىنى قەدىناس ئېرىدىن ئايرىلىپ قالغىنى ئىدى . ئاشۇ دەھشەتلىك كېچە كاللىسىغا ئەبەدىيلىك ئورناپ قالغان ئىدى .

چاۋاگۈل تاشگۈلگە گۇمانىي نەزەردە قارىغاندەك قىلسىمۇ ، كۆڭلىنىڭ نېرى يېرىدە ئىچ ئاغرىتاتتى . چۈنكى ، تەقدىر ـ پەلەكنىڭ ئاچقۇچى تاشگۈلنىڭ قولىدا ئەمەسلىكى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنداق كېلىشمەسلىكلەر ئۆز كۆز ئالدىدىمۇ يۈز بەردىغۇ ، بۇنى كىمدىن كۆرىدۇ ؟ ئەگەر مۇشۇ سەۋەبلىك نارەسىدە نەۋرىسى باتۇرنىڭ ئايىغى ياراشمىدى دېسە توغرا بولامدۇ ؟ بۇنداق قاراشنىڭ ئادىللىق

بولمايدىغانلىقىنى ئۇ ئوبدان بىلەتتى . ئۇ بىرسى ئۇرۇپ ئېزىۋەتكەندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنىنى زورىغا مىدىرلىتىپ پىللىداپ قالغان چىراغقا تىكىلدى . ساپال چىراغمۇ لىپىلداپ يېغلۇۋېتىشكە ئاران تۇرغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلى ئېلىشقاندەك ھېچنېمە تارتمايتتى . ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسكە ئېلىشنىمۇ خوپ كۆرمەيتتى . ئۇ ئېرىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن « كەتكەن كېلەر ، كەتمەنلەنگەن كەلمەس » دېگەن ئويدا ، پالۋانىنىڭ تېزراق قايتىپ كېلىشىنى كۈتكەن ئىدى . مانا ئەمدى ئۇنى ئارماندا قويۇپ تاشلاپ كەتكەن ئىدى . ئۇ بىر - بىرىگە چاپلىشىپ تۇرغان ئانا - بالىنى كۆرۈپ ، يۈرىكى ئېرىپ ئۇلارغا ئامان - ئېسەنلىك تىلىدى .

قاغان مۇشۇ پۇرسەتتە خەلق بىلەن دۇشمەنلەشكەنلەرنى تىنتىپ تاپىتى . بۇ ئارقىلىق ھاكىمىيەتنىى مۇستەھكەملەپ خەلقنى بەھۇدە زىيان سالغانلارنى ئۆز لايىقىدا جازالاپ ئىبرەت قىلدى . ئۇنىڭدىن باشقا ، ئەل - ئاۋامنىڭ چېقىپ تاشلانغان ئۆيلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ ، پالۋاننىڭ ئائىلىسى ئۈچۈن دورىلارغا دورا ، مال - مۈلۈككە مال - مۈلۈك تۆلەپ بەردى . يول تەرەپكە ئىككى ئېغىز ئۆي سېلىپ بېرىپ ، قالغان ئۆيلەرنىمۇ ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بەرمەكچى بولغاندا چاۋاگۇل زىنھار ئۇنىمىدى . ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنىڭ تېگىگە ھېچكىم يېتەلمىدى . قاغان يۈرت - يۇرتقا پەرمان چۈشۈرۈپ ، خەلقنىڭ يىراق دەريا بويىدىكى تۈزلەڭلىككە كۆچۈشىنى ئۇقتۇردى . دەرھال كېتىشنى خالايدىغانلارنى ئۆزى بىرگە ئېلىپ ماڭدى . يۈرتتا قېپقالغۇچىلارنىمۇ زورلىمىدى ، بەلكى « بۇلارمۇ مېنىڭ پۇقرايىم » دەپ تېگىشلىك ئىمتىياز ھەم تەمىناتتىن بەھرىمەن قىلدى . مانا بۇلار ئۇنىڭ كۆڭلىدە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئىشلار ئىدى .

تاشقۇل ئوغلى باتۇرنى يېڭىدىن ئالماشتۇرغان قىسقا پەلتوسىغا يۆگىۋالغان ئىدى . ئۇ پەلتونىڭ ياقىسىدىن بېشىنى سالمىدەك چىقىرىپ تۇراتتى . چاۋاگۇل نەۋرىسىنى ھازىرلا كۆرۈۋاتقاندەك ئۇزاقتىن - ئۇزاق

تىكىلىپ قارايتتى . ئۇ باتۇرنى پالۋانغا ئوخشىتاتتى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ كىيىتتى دادىسىنى كىچىكلىتىپ قويغاندەكلا ئىدى . شۇڭا ، نەۋرىسىگە قارىغانسېرى ئوغلى پالۋاننى ئەسلەپ ، ئەمدى تەسكىن تاپقان كۆڭلى قايىتىدىن بۇزۇلۇۋاتاتتى . شۇنداق قىلىپ ئۇ ، كېچىنى ئۆزە ئولتۇرۇپ تاڭ ئاتقۇزدى ، تاشگۈل سەھەرگە يېقىن ئۇخلاپ قالدى .

تاشگۈل شۇنچە كەچ ياتقىنىغا قارىماي سەھەردىلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئايجامالىنىڭ ئۆيى يېغىشتۇرۇشىغا يارەملەشتى . كېيىن بىردىنلا ئۆيىكىدەپ چاۋاگۇلگە ئېسىلىپ : « ۋاي پالۋىنىم ! ... » دېگىنىچە ھازا ئاچتى . بۇ ، پالۋاننىڭ قازا قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈشنىڭ ئوبدان ئۇسۇلى ئىدى . چاۋاگۇلمۇ ھازىغا ئاۋاز قوشۇپ بىردەم « ۋاي مۇرەببىم ! » دېسە ، بىردەم « ۋاي قۇدام ! » دەيتتى . تاشگۈل بۇنىڭدىن گاڭگىراپ ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي قېلىۋاتاتتى . ئەمما ، ئىككىلى ئائىلىگە چوڭ بەختسىزلىكنىڭ كەلگىنىنى ھېس قىلىپ ئۇلگۈرگەن ئىدى . ئۇلار چوڭقۇر مۇڭغا پېتىپ ، بىر - بىرىنى قۇچاقلىشىپ بىر گەۋدە بولۇپ كېتىشتى . باتۇر نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى بىلەلمەي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىردەم تۇردى - دە ، كېيىن بىردىنلا كالپۇكىنى چۆچۈرە تۇگۈپ يىغلاشقا باشلىدى . بىر ئائىلىدىكى چوڭ - كىچىك ھەممەيلەننىڭ يىغىسى مەھەللىنىڭ سەھەردىكى جىمجىتلىقىنى بۇزدى .

ھازىنى ئاڭلىغان قولۇم - قوشنا ، مەھەللىكوي بىردىن - ئىككىدىن كىرىشكە باشلىدى . ئۇلار يىغىنىڭ ئورامىدىن پالۋانغىمۇ قازا بەتكەنلىكىنى بىلىپ چوڭقۇر قايغۇرۇشتى . ئىياللار تاشگۈلدىن پالۋاننىڭ ئۆلۈمى ھەققىدە سوراشتى . تاشگۈل ئەنجۇر دەرىخىنىڭ گېپىنى چىقارماي ، ھادىسىگە ئۆچرىغانلىقىنلا ئېيتىپ بەردى . ئاردىن بىرى قىران يولۋاسنىڭ ئۆلۈمى توغرۇلۇق ئېغىز ئاچقان ئىدى ، كەينى - كەينىدىن كەلگەن پاجىئەلەرنىڭ قايسىسىغا يىغلاپ ، قايسىسىنى قويۇشنى بىلمەي تېڭىرقاش ئىلكىدە يىغلاۋاتقان تاشگۈلنىڭ قۇلىقى دادىسى قىران يولۋاس توغرىسىدىكى گەپكە چۈشۈپ قالدى .

ـــ لەشكەرلەر باستۇرۇپ كەلگەندە يانتىقكام پالۋان ئىككىلارنى قاچۇرۇۋەتتى ، ـــ دەپ گەپنى داۋام قىلدى ھېلىقى ئاغزى ئىتتىكلىك قىلىغان خوتۇن ، ـــ ئاندىن قالغانلارنىمۇ بىر ياقلارغا ماڭدۇرۇۋېتىپتۇ . ئۆزى ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇرۇۋېرىپتۇ . لەشكەرلەر دەرۋازىنى چېقىپ كىرىپ ، سىلەرنى ئاختۇرۇپ تاپالمىغاندىن كېيىن ھېچنېمە قويماي كۆكۈم - تالقان قىلۋېتىپتۇ ، ھەتتا قولۇم - قوشنىلارنىڭ ئاختۇرمىغان باغۋارانلىرىمۇ قالماپتۇ . شۇنداقتىمۇ يانتاق ئەمچىنىڭ ئىسسىق جېنىدىن باشقا ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي ، ئۆز قۇيرۇقلىرىنى ئۆزلىرى تالاپ قايتىشىپتۇ ...

ئەسلىي گەپكە كەلسەك ، قايسىدۇر بىرى بۇ ۋەقە توغرۇلۇق قىران يولۋاسقا خەۋەر يەتكۈزۈپ قويغان ئىدى ، ئۇ ياخشى ئۆتۈشكەن قۇدىسىغا چىدىمايلا ئات چاپتۇرۇپ يېتىپ كەلدى - دە ، خارابلىككە ئايلانغان ھويلىغا بۆسۈپ كىردى . ئۇ لەشكەرلەرنىڭ ھەيۋىسى ۋە ماھارىتىنى ئاڭ- چىكى چاغلاپ تۇتۇشۇپ قالدى . ئەمما ، ئۇلار كىچىك بالىلار ئاتلارغا مىنۋالغاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن مەخسۇس تەربىيىلەنگەنلەر ئىدى .

كىشىلەر ئەھۋالنى بىلگەچكە ئۇنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشنى ئۆتۈ- نۈپ ، ئېلىشماسلىقنى تەۋسىيە قىلدى . بولۇپمۇ ئۇنىڭ بىر نەۋرە ئىنى - ئاكىلىرى ئارىغا چۈشۈپ توستى . ئەپسۇسكى ، ئۇ قۇدىسى يانتاق ئەمچە- نىڭ جەسىتىنى كۆرۈپ غەزىپىنى زادى باسالماي ، توپ ئىچىگە ئات سېلىپ سالما تاشلاپ ، بىرقانچىسىنى يىقتتى . ئۇلار كۆپ بولغاچقا تەڭ كېلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . قىر - چاپ ئەۋجىگە چىقىشى بىلەن ئۇنىڭ تۇغقانلىرى ئەنسىرەپ ئەنسىز ۋارقىراشتى ، ئۆزىنى تۇتالماي توپ ئىچىگە كىرگەنلەر رەھىمسىزلەرچە چېپىپ تاشلاندى . بۇنداق ئەھۋالدا ئۇنى توسۇش زىيانكەشلىك قىلغان بىلەن باراۋەر ئىدى . شۇڭا ، ئۆز مەي- لىگە قويۇۋېتىشكە توغرا كەلدى .

قىران يولۋاس ئاخىر قورشاۋنى بۆسۈپ چىقىپ كەتتى . لەشكەرلەر ئارقىسىدىن ئىز بېسىپ قوغلىدى . قىران يولۋاس قېچىپ كې-

ـۇپتىپ ، يېتىشۋالايلا دەپ قالغان ئىككىسىنى سالما بىلەن يېقىتىۋەتتى .
قالغانلار ياندىن چېقىپ ئالدىنى توسۇۋالغان ئىدى ، قىران يولۋاس دەرھال ئېتىلىپ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتتى . شۇ چاغدا بىرسى ئۇنىڭغا بۇ يەردە مۇزخانا بارلىقىنى ئېيتتى . ئۇ ئاتتىن چۈشۈۋېدى ، ئارقىسىدىن بىرقانچىسى ئەگەشتى . ئۇلار مۇزخانىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئىشىكنىڭ يېڭىدىن ئېچىلغانلىقىنى بىلدى ـ دە ، ئالمان ـ تالمان،بېسىپ كىرىشتى . ئۇلار مۇزخانىسىنى ئاختۇرۇپ ، توڭلىتىلغان گۆشنىڭ كەينىدە بىرنەرسىنىڭ پاختىلىق يۆگەككە ئورىنىۋالغانلىقىنى بىلىپ قالدى . ئۇ ، سوغۇقتىن مۇزلايلا دەپ قالغان چاۋاگۇل ئىدى . ئۇنىڭ ئىككىسى پۈتىنى يەرگە تەگكۈزمەي سۆرەپ چىقتى .

ئىككى لەشكەرنىڭ قولىدا تېپىرلىغىنىچە خۇرجۇندەك ئارتىلىپ تۇرغان چاۋاگۇلنى كۆرگەن قىران يولۋاس شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كەلدى ـ دە ، لەشكەرلەرنى توقماقلىق قامچا بىلەن ئۇرۇپ يېقىتىۋەتتى ، ئاندىن چاۋاگۇلنى يەردىن خۇددى ئوغلاقنى ئالغاندەكلا ئېلىپ ، ئېتىنى قامچىلاپ يۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ ئالدىنى ھېچقايسىسى توسۇۋالالمىدى . ئۇ بىردەم چوڭ يول بىلەن ، بىردەم ئارا يوللار بىلەن مېڭىپ ، يېتىشىپ كەلگەنلەرنى ئوقيا ئارقىلىق يەر چىشلەتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇلار ئارىلىق قالدۇرۇپ قوغلاشقا مەجبۇر بولۇشتى .

لەشكەرلەر تاغقا يېقىنلاشقۇچە قىران يولۋاس ئېتىنى قامچىلاپ ئىت يولىغا ئۇلىشىۋالدى ـ دە ، چاۋاگۇلنى ئاتتىن چۈشۈرۈپ :

ـــ ئىت يولى بىلەن تېز قېچىڭ ! ـــ دېدى .

ـــ سىز ؟ سىزچۇ ... ـــ چاۋاگۇل ئالاقزادە بولۇپ ئېيتتى .

ـــ مەن بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن ، ئۇلار كېلىپ قالدى ، تېز بولۇڭ ، تېز !

چاۋاگۇل دەسلەپ قىران يولۋاستىن ئەنسىرەپ تۇرۇۋالغان بولسىمۇ ، كېيىن ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقىنى پەملەپ تېز يۈگۈردى . ئۇ جىلغا ئارقىلىق تاغ ئۈزۈلمىسى پەيدا بولغان تار قىسىنچاق (ئىت يولى)نى

ئارقىدا قالدۇرۇپ ، قىران يولۋاسنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ يۈرۈپ كەتتى .

لەشكەرلەر يېتىپ كېلىپ ، چاۋاگۇلنىڭ ئاللىبۇرۇن قاچقانلىقىنى ، قىران يولۋاسنىڭ « ئىت يولى »نى توسۇپ تۇرغىنىنى كۆرۈشتى . قىران يولۋاس چاۋاگۇلنىڭ قەيەرگە بارالمغىنىنى بىلمەسلىكى ، ئۇنى جان تىكىپ ھىمايە قىلىۋاتاتتى . قىران يولۋاس دۇشمەننىڭ نېرىراقتىكىسىگە ئوقيا ئېتىپ ، يېقىنلاشقىنىغا قىلىچ چېپىپ ، شىددەت بىلەن ئېلىشتى . ئەمما ، بۇنداق پايدىلىق شارائىت ئۇزاق داۋاملاشمىدى ، چۈنكى قىران يولۋاسنىڭ ئوقى تۈگىگەن ئىدى . شۇنداقتىمۇ تاش ئېتىپ بىرقانچىسىنىڭ كۆزىنى قۇيۇۋەتتى . لەشكەرلەر رەقىبىنىڭ ئوقى تۈگىگەنلىكىنى بىلىپ قۇتراشقا باشلىغان ئىدى . قىران يولۋاس بەل قويۇۋەتمىدى ، ئۇنىڭ دۇشمەنگە كۆرسىتىدىغان ھۈنەر ـ كارامەتلىرى تېخى بار ئىدى . ئۇ ، سالمىنى تەقـ لەپ ، چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈلگىنىچە تۇراتتى ، ئۆزىنى چاغلىماي ئات چاپتۇرۇپ كەلگەنلەردىن بىرسى كاللىسىغا تاش تېگىپ يەر قاسىدى . شۇنىڭ بىلەن ئارقىسىدىن كېلىۋاتقانلار سەل تېڭىرقاپ قېلىشتى .

يولىنىڭ ئۈچ تەرىپى تاغ بولۇپ ، لەشكەرلەر قىران يولۋاسقا بىر تەرەپتىنلا تېگىلەيتتى . قىران يولۋاس ئۆزىگە پايدىلىق شارائىتنى مۆلچەرلەپ جەڭ قىلىشتىكى كارامىتىنى كۆرسىتىشكە ھەرقاچان تەييار ئىدى . ئەگەر ئاخىرغىچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ دۇشمەننى تۈتۈپ تۇرالىسا چاۋاگۇلنىڭ مەنزىلگە ئۇلىشۇبلىشىغا يېتەرلىك ۋاقىت چىقىرىپ بېرەلەيتتى . قىران يولۋاسنىڭ ئۆزلىرىنى كولدۇرلىتىۋاتقىنىنى سېزىپ قالغان لەشكەرلەر ئۆزئارا بىرنېمىلەرنى دېيىشىپ پەيلىنى بوزۇشتى .

دەريا ئۆركەشلىرىدەك بوز چوققىلار ئۇستىدە بىر سار ئەگىپ ھەر تەرەپكە بويۇنداپ قارايتتى . بىرنەچچە سۇئگۈچ ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالغان ئىدى . بەزىدە كېلەڭ قانىتى ئۇلارغا تېگىپ كېتەتتى . ئۇ قا ـ نىتىنى لەپشتىمسىمۇ ئالغا ئىلگىرىلەۋاتقىنى ئېنىق ئىدى . لەشكەرلەرنىڭ ئاسماندىكى بۇ مەنزىرىگە كۆزى چۈشۈپ ، كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ قالـ دى .

قىران يولۋاس مۇشۇ ئېلىشىشتىن ئامان ـ ئېسەن قۇتۇلۇپ كەتسە كېيىنكى ئىشلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشقا كۆزى يېتەتتى . ئۇ پەقەت چاۋاگۇلنى دەپلا لەشكەرلەر بىلەن تېركىشۋاتاتتى . قىران يولۋاس يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان لەشكەرلەرگە سالما تاشلاپ بىرسىنى تۇتۇۋېلىپ ، قىلىچىنى تارتىۋالدى . چۈنكى ، قىلىچ بايا يەرگە چۈشۈپ كېتىپ قۇرۇق قول قالغان ئىدى . ئەمما ، قانچە قىلسىمۇ شۇنچە كۆپ لەشكەرلەرگە تەڭ كەلمەكى تەسكە چۈشۈۋاتاتتى . شۇ ئەسنادا بىرى ئۇنىڭ سالمىسىنى چېپىپ ئۈزۈۋەتتى . ئەمدى ئۇ توقماقلىق قامچا بىلەن قىلىچقىلا تايىنىۋاتاتتى . تۇيۇقسىز بىرسى دولسىغا قىلىچ بىلەن ئۇرغان ئىدى ، قان ئېتىلىپ چىقىپ چاپانغا يامرىغىلى تۇردى . ئەمما ، ئۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى ، شۇنچە لەشكەر ئۇنى باش ئەگدۈرەلمەيۋاتاتتى .

لەشكەرلەر بۇنداق ئېلىشىپ ئۇستۈنلۈك ئىگىلەشكە كۆزى يەتمەي ئىككىگە بۆلۈنۈپ ، بىر قىسمى قىران يولۋاس بىلەن ئېلىشىشنى داۋاملاشتۇردى . يەنە بىر قىسمى تاغ ئۈستىگە چىقىپ يامغۇردەك تاش يېغدۇردى . قىران يولۋاس چوڭ ـ چوڭ تاشلاردىن چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى قاچۇرغان بولسىمۇ ، توساتتىن قاڭقىپ چۈشكەن بىر تاش قوۋۇرغىسىنى سۇندۇرۇۋەتتى . ئۇ گەرچە مۈكچەيگەندەك قىلسىمۇ ، ئات ئۈستىدە ھېچ ئىش بولمىغاندەك مەغرۇر ئولتۇرۇۋەردى . پەستە ئېلىشىۋاتقانلارمۇ ئاتلىرىدىن چۈشۈپ تاش ئاتتى . ئۇنىڭ كۆزى تەرەپ ـ تەرەپتىن كەلگەن ھۇجۇمدىن ئالاچەكمەن بولۇپ ، قانداق قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا ، ئېگىزدىن غۇلغان چوڭ بىر تاش ئاتنىڭ سۆڭگىچىگە تېگىپ ، ئاتنى ئارقىسىغا چۆكتۈرۈۋەتتى . ئات قانچە قىلىپمۇ ئۆرە بولالمىدى ، بەلكى ئىگىسىنىڭ ئۆز گەۋدىسىنى قالقان قىلىپ دۈشمەن بىلەن ئېلىشىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرەلىگىنىدىن سۆيۈنگەندەك ئارقا ـ ئار قىدىن پۇشقۇرۇپ قويدى . ئەمما ، ئۇ بىرقانچە يىلدىن بۇيان ئۇۋ ئىشىدا ئۆزىگە قانات بولغان ۋاپادار ئېتىنى قۇتۇلدۇرماي تۇرالمايتتى . شۇ ئارىلىق

ـمقتا كەينى ـ كەيندىن چۈشكەن تاشلار ئاتنى ھالاك قىلدى . ئېتىدىن ئايرىلىپ قېلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزى ئۆلگەنگە باراۋەر ئىدى . شۇڭا ئۇ ، غەزىپىگە پايلىماي شىردەك ھۆركىرەپ ھۇجۇمغا ئۆتمەكچى بولۇۋاتقاندا ، ئۈستىدىن غۇلغان بىر تاش ئوڭ قولىنى سۇندۇرۇۋەتتى . قىلىچمۇ چۈشۈپ كەتتى . ئەھۋال ئەنە شۇنداق خەتەرلىك تۇرسىمۇ ئۇنىڭ تەن بەرگۈسى كەلمىدى . ئۇ بىلەتتىكى ، تىنىقى بار تۇرۇپ دۈشمەنگە تىز پۈكۈش مەرد ئادەمنىڭ ئىشى ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ شۇنچە تاشلار تېگىپ بەدىنىنىڭ ساق يېرى قالمىغاندىمۇ تىركىشۋاتقىنىنى كۆرگەن لەشكەرلەر يېقىنلىشىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى .

قىران يولۋاس تاشلار ئارىسىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، بايا چاۋا-گۇلنى قاچۇرۇۋەتكەن چاغدىكى پارچە تاغنىڭ سايىسىغا قاردى ، سايە بانغا خېلىلا قىيسايغان ئىدى . ئۇ شۇندىلا لەشكەرلەر بىلەن قانچىلىك ۋا-قىت تىركەشكىنىنى بىلمەپ ، چاۋاگۇلنىڭمۇ ئاللىقاچان مەنزىلگە يېرىپ بولغىنىنى جەزملەشتۈردى ـ دە ، تاغنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ كۈلدى . ئۇ مەقسىتىگە يەتكەن ئىدى !

قىران يولۋاسنىڭ تورسىرغىنىنى كۆرگەن تاغ ئۈستىدىكى لەشكەرلەر پەسكە چۈشۈشتى . ئەمدى لەشكەرلەر مۇھاسىرە سېپى تۈزۈپ قىران يولۋاسنى ئارىغا ئېلىۋېلىشتى . ئۇنىڭ قولى چىراغ پىلىكىدەك جانسىزلىنىپ ، چىشلىرى كىرىشىپ كەتكەن ئىدى . « ھەي تاشگۇل ، ھەي تاشگۇل ! شۇ تاپتا نەلەردە يۈرىدىغانسەن !؟ ـــ دەيتتى ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ، ـــ ئوغلۇم پالۋان ، ئۆزىڭىز چۇ ؟ » ئۇ ئۆز جېنى بىلەن بولماي باللىرىنى ئەسلەپ قېلىۋاتاتتى . تاشگۇلنىڭ ئوماق بالىلىق چاغلىرى ، كېيىن ئوۋ ئىشلىرىدا قول ـ قانات بولغان مەزگىللەر-دىكى كۆڭۈللۈك تۇرمۇش ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتۈۋاتاتتى . ئۇ چىدىغۇسىز ئاغرىقتىن يۇلقۇنغان بولسىمۇ ۋايسىمايتتى ، كۆزىدىن بىر تامچە ياش چىقارمايتتى ، شۇ تاپتا گۈزەل ھاياتقا ، ئارزۇلۇق قىزى تاشگۇلگە تارتىشۋاتقاندەك قىلاتتى .

لەشكەرلەردىن ئىككىسى قىران يولۇاسقا يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ، سول قولىنىڭ بېغىشىغا دەسسەپ قىلىچنى تارتىۋالدى ، ئاندىن قوتاز قۇيرۇقىدا ئېشىلگەن تانىنى سىرتىماقلاپ ئىككى قولىنىڭ بېغىشىدىن چىگدى ـ دە ، پۈتۈن لەشكەرلەر ئىككىگە بۆلۈنۈپ تارتتى . قىران يولۇاسمۇ ئاخىرقى كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ، سول قولىدىكى تانا ئۇچىنى چىڭ تارتىپ تۇ- رۇۋالدى . نەتىجىدە ئۇنىڭ بىر قولى تاغاقتىن ئاجراپ ، كۆزلىرىدىن قان چاچراپ چىقتى . ئۇنىڭ ئاقىرىشقا باشلىغان ئۇزۇن ساقلى ئۇچلىنىپ تۇراتتى ، شۇنچە پاجىئە ئالدىدا ۋارقىراش تۈگۈل قاپاقمۇ تۈرتمەي تۇرۇشى ئاجايىپ مۆجىزە ئىدى . ئەسەبىيلەشكەن لەشكەرلەر چىدىيالماي قېلىشتى ـ دە ، ئەمدى ئىككى تاندا ئىككى پۈتىدىن باغلاپ ئىككى تەرەپكە تارتىشتى ...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە تاشكۈل ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي « ۋاي ئېسىت دادام » دەپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى . بۇ ۋەقەنى ئىلگىرى ئاڭلىغانلارمۇ كۆزلىرىگە ياش ئېلىشقان ئىدى . يىغلاپ ئاچچىق ياشلىرىنى تۆكۈش ئارقىلىق جاراھەتلەنگەن كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرۇش كۆپچىلىك ئاياللاردىكى ئورتاق ئادەت ئىدى .

قايغۇ ئىچىدە ئىزدىنىش

چاۋاگۇل ، تاشكۈللەر هازىدار بولغاچقا ، قولۇم - قوشنىلار ئىشلارنى جاي - جايىدا سەرەمجانلاشتۇرۇپ ، ئۇلارنى جۇۋاتمىدى . ئايىغى ئۇزۇلمەي كىرىۋاتقان فاتىمەچىلەر ئۇلار بىلەن ئېغىر قايغۇلۇق هېسسىياتنا كۆرۈشتى ۋە ئۆز يولىدا تەسەللى بېرىشتى . مەھەللىكوي ناشكۈللەرگە هېچقانداق يالغۇزلۇق هېس قىلدۇرمىدى . شۇنداقتىمۇ بۇنداق ئېغىر كۈن ۋە مۇسىبەت يىغىسى ئادەمگە قورقۇنچ ئېلىپ كېلەتتى . « بىر گۆرگە سۇ كىرسە ، مىڭ گۆر ئەنسىزلىككە چۈشۈپتۇ » دېگەندەك ، مەھەللىدىكى بىرەر ئائىلىدە ئۆلۈم - يېتىم بولسا قولۇم - قوشنىلارغىمۇ دەز كېتەتتى . پەتىلەپ كىرگەنلەر هازا ئېچىۋاتقانلارغا قاراپ ئۆزىنى تۇ- تۇۋالالماي كۆڭلىنى بۇزۇپ نەڭ يىغلايتتى . بۇ جەريانىدا ، هايات بىلەن خوشلاشقانلارنىڭ تىرىكلىكىدىكى تەسىرلىك ئىشلىرى ئىختىيارسىز ئەسكە ئېلىنىپ ، چوڭقۇر ياد ئېتىلەتتى . بۇ ئۆلگۈچىنىڭ كىشىلەر ئارىسىدىكى تەسىرىگە قاراپ پەرقلىنەتتى . ئادەم بۇ دۇنيادا ياشىغان ئە- كەن ، ئۆزىگە يارىشا هايات كۆلەڭگىلىرىنى قالدۇرۇپ كېتىدۇ . يېقىن - يورۇقلىرى ئۇنى ياد ئېتىپ ، ۋاقىتسىز ماماتىغا چىدىمايكۆز يېشى قىلە- دۇ .

فاتىمەچىلەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلگەندىن كېيىن ، قولۇم - قوشنىلار تاشكۈل بىلەن چاۋاگۈلنى قىران يولۇاسنىڭ ئۆيىگە باشلاپ باردى ، بۇ يەردىمۇ يۇرەكنى پارە - پارە قىلىۋەتكۈدەك هازا ئېچىلدى . تاشگۈل بىلەن ئالتۇن خۇشبۇي قۇچاقلىشىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق يىغلاشتى . ئەتراپتىكىلەر قانچە قىلسىمۇ ئۇلارنى ئاجرىتالمىدى . ئاخىر هارىغا كەلگەنلەرمۇ كەينى

تەرىپىدىن قۇچاقلاپ ئۇلارنىڭ ئەلەملىك يىغىسىغا ھەمدەم بولدى . ئاپئاق لىچەكلىك ئاياللار شۇ تاپتا سۈرلۈك ھازىدارلار توپىنى شەكىللەندۈرگەن ئىدى . ئاستا ـ ئاستا يىغىمۇ ئۆزلۈكىدىن بېسىقتى ، فاتىھەچىلەرمۇ سېلىكتى .

ئۇلار ھازا ۋە نەزىر ـ چىراغلارنى تۈگىتىپ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كېلىشتى . تاشگۈل تەقدىر ئۇستىدە باش قاتۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ مۇشتىنى چىڭ تۈگدى . تاشگۈل بۇنداق قەيسەر خاراكتېرى بىلەن چاۋاگۇل ۋە ئايجامال ئالدىدا چىرايلىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى . تاشگۈل ئەمەلىيەتتىمۇ يىگىتلەردەك بېجىرىم ۋە كېلىشىملىك ئىدى . شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ قەلب گۈزەللىكى بىلەن ياخشى خۇلقى بەدەن قۇرۇلۇشىدىكى قوپاللىقلارنى بېسىپ چۈشەتتى . ئۇلارنىڭ ئائىلىسى كۆـ تۇرگۈسىز ئېغىر كېلىشمەسلىككە يولۇققاندا ، چاۋاگۇل بەكمۇ روھسىزلىنىپ پۈكلىنىپلا قالغان ئىدى . ئۆيدىنمۇ بوران ئۈچۈپ تۇراتتى . تاشگۈل كېلىشى بىلەن ئىشلار جايىغا چۈشۈپ ، ئائىلىمۇ ئىللىقلىققا چۆمدى . قولۇم ـ قوشنىلار دائىم دېگۈدەك تاشگۈلنىڭ قېينانىسى چاۋاـ گۈل بىلەن ھال ـ مۇڭ بولۇۋاتقىنىنى ، ئۇنى ئىمكانقەدەر ئېغىر ـ يېنىك ئىشلاردا ئاياۋاتقىنىنى چېلىقتۇرۇپ زوقلىنىشاتتى . چاۋاگۇلمۇ تاشگۈلنى ئۆز قىزىدەك كۆرۈپ ، ئۆتكەندە پالۋان توغرۇلۇق ئېغىز ئاچماسلىقى سەۋەبلىك بەھۇدە گۇمانلانغىنىدىن ئۆكۈنۈۋاتاتتى . ئەمدى ئۇلار بىر ـ بىرىنى «ئانا » ، «قىزىم » دەپ چاقىرىدىغان بولۇشقان ئىدى . ئايجامالمۇ ئۇلارنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئىش قىلاتتى . بۇ خىل ئىناق مۇناسىۋەت چۈشكۈنلىششكە تاس قالغان ئائىلىدە يەڭگىلى بولمايدىغان بىر كۈچنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈۋاتاتتى . بۇنداق ھالەتنى باشقا ئائىلىلەردىن تېپىش مۇمكىن بولغاندىمۇ ، پەرق چوڭ ئىدى . ئەر كىشى يوق ئۆيدە تالانىڭ ئېغىر ـ يېنىك ئىشلىرىمۇ ئاياللارغا قاراشلىق ئىدى . بەزى ھاللاردا ئېتىز ـ ئېرىقنىڭ ئىشلىرى ئاياللارنىڭ جىسمانىيىتىگە ماس كەلمەيتتى . لېكىن ، تاشگۈل ھەرقانداق ئېغىر ئىشلارنىمۇ كۈچتۈڭگۈر

ئەرلەردىن ئاشۇرۇپراق قىلاتتى . تاشگۇل «سۇنغان قانات » ئورنىغا يېڭى بىر قانات يېتىلدۇرۇپ ، ھاياتلىق مۇساپىسىنى يېڭىۋاشتىن باشلىغان ئىدى . تاشگۇلنىڭ ۋۇجۇدىدىن بىر خىل جاسارەت ئۇرغۇپ تۇراتتى . تاشگۇل ئۇچۇن ھالال ئەمگىكى بىلەن ھەقىقي ئادەمدەك ياشاش قىبلىنامە ئىدى . تاشگۇل ئىلگىرىمۇ ئائىلە ياكى ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىدا ئەر - ئايال دەپ ئايرىشنى ياقتۇرمايتتى . ئۇنىڭچە ، مۇنداق قىلىش ئاياللارنىڭ ئورنىنى كەمسىتكەنلىك بولۇپ ھېسابلىناتتى . تاشگۇل ئۆزىنى ئاجىز چاغلايدىغان نازۇكلۇقنى ياقتۇرمايتتى ، بەلكى ئۆزىگە ئوخشاش مەجەز-دىكى قىز - جۇۋانلارنى چىن كۆڭلىدىن ھۆرمەتلەيتتى .

ئايجامال تاشگۇلنى بارا - بارا چۈشىنىشكە باشلىدى . ئاكىسى ئورنىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلىدى . ئۇ كۆپ ئىشلاردا تاشگۇلنىڭ مەسلىھەتىنى ئالاتتى . بۇنداق يېقىن مۇناسىۋەت ئۇنىڭغا تاشگۇلنىڭ خاراكتېرىنى سىڭدۇرۇۋاتاتتى . بولۇپمۇ ئۇ تاشگۇلنىڭ ئەنجۇر دەرىخىنى ئەكىلىش جەريانىدىكى كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزىدە شۇنداق جاسارەتنى يېتىلدۇرۇشكە بەل باغلىغان ئىدى . چۈنكى ئۇ ، تاشگۇلنىڭ ئائىلە ئايالى بولۇشتىن باشقا يەنە نۇرغۇن قېيىن ئىشلارنىمۇ زىممىسىگە ئالالايدىغان پەۋقۇلئاددە قەيسەر ئايال ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان ئىدى . تاشگۇلمۇ قېينىسىڭلىسىنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنەتتى ، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقاندا باتۇرنىمۇ پالۋانجاندەك قالتىس ئادەم قىلىپ چىقىش ھەققىدىكى ئويلىرىنى ئوتتۇرىغا قويياتتى . ھازىرچە باتۇر بۇنى چۈشەنمەيتتى .

تاشگۇلنى يۇرتىدىكىلەر كۆرسۇن - كۆرمىسۇن ، ئۇ توغرۇلۇق گەپ بولۇپ قالسىلا ، ئۇ ئىشلىرىدىكى قالتىس ماھارىتىنى تىلغا ئالماي قالمايتتى . بىراق ، تاشگۇلنىڭ نېمە ئۈچۇن تالاغا چىقماس بولۇپ قالغانلىقىنىڭ تېگىگە ھېچكىم يېتەلمەيۋاتاتتى . بەزىلەر « پالۋاننىڭ ئۆلۈمى ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى » دەپ قاراشتى - دە ، ئۇۋغا بىللە بېرىش ھەققىدە ئېغىز ئاچالمىدى .كىشىلەر تاشگۇلنىڭ ھامان بىر كۈنى ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىشىگە ئىشىنەتتى . بۇلارنىڭ ئائىلىسىنى ھازىرچە يانتاق ئەمچىنىڭ

شاگىرتى بايۇەچچە تاغقا دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى يىغقىلى چىققاندا ئوۋلىغاچ كەلگەن ئولجىلىرى بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇۋاتاتتى . تاشگۈلنىڭ قولىدىن ئولجا گۆشلىرىنى ئېلىپ يېگەن ئايالار بىر - بىرىگە: «تاشگۈل ئوۋغا چىقماي ئوبدان قىلدى ، تاغمۇتاغ ، جاڭگالمۇجاڭگال يۈرمىسمۇ تۇرمۇشى گۈلدەك ئۆتۈۋاتامدۇ » دېيىشتى . ئەمما ، تاشگۈل مېھنەتسىز نەرسىنىڭ تەمى بولمايدۇ دەپ قارايتتى ؛ مېھنەتنىڭ ئادەمنى ئويغىتىدىغانلىقىنى ، روھلۇق ، جۇشقۇن كەيپىياتقا چۆمدۈرىدىغانلىقىنى ، تېخمۇ مۇھىمى ، ئادەمنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلىدىغانلىقىنى چوڭقۇر چۈشىنەتتى .

ئويلىمىغاندا بەزى كىشىلەر « تاشگۈل ئانسىنىڭكىگە كېتىدىكەن » دېگەندەك گەپلەرنى تارقاتتى . ئەمما ، تاشگۈلنى چۈشىنىدىغانلارنىڭ ھېچقايسىسى بۇنداق ئۆسەكلەرگە ئىشەنمەيتتى . بەزىلەر : « بۇ گەپلەرنىڭ ئاساسى بار ، ئېرى بولمىسا بۇ ئۆيدە نېمە قىلاتتى ؟ ياشلىق باھارىنى بەھۇدە ئۆتكۈزۈشكە قىيماس » دېيىشەتتى . بۇنىڭغا ئىشەنگۈچىلەردىن چاۋاگۈل بىلەن كۆرۈشكەنلەرمۇ بار ئىدى . ئۇ ئاچچىقلانغان ھالدا : «بۇنى مەن ئۇقمايمەن ،تاشگۈلدىن سوراڭلار ! » دەپلا قويياتتى . ئۇلار تاشگۈلنىڭ « ئەركەك مىجەز »دىن قورقۇپ سوراشقا پېتىنىشالمايتتى . شۇنداقتىمۇ بۇنداق تۇتامسىز پاراڭلار يۈرتنى بىر ئېلىپ ، بىكار چىلارنىڭ ئاغزىدا ئېقىپ يۈرەتتى . بەزى ياشلار ئاغزى قېچىشىپ سوراپ كۆرۈش نىيىتىدىمۇ بولدى . ئەمما ، تاشگۈلنىڭ قوپال تېگىپ تۇيغۇزۇپ قويۇشىدىن قورقۇشتى . ئۇنداقلارنىڭ تولىسى تاشگۈلنىڭ ئوۋ ماھارىتى ھەققىدە ئاز - تولا بىلگەن بىلەن ، ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگىرىدىغان مىجەز - خاراكتېرىنى چۈشەنمەيتتى . قىسقىسى ، تاشگۈل باشقىلارغا بەكمۇ سىرلىق تۇيۇلاتتى . تاشگۈلنىڭ مىجەزىنى ھەرگىزمۇ ئالدىراڭغۇ ياكى سۈيۇق دېگىلى بولمايتتى ، پەقەت ئوۋغا چىققان ، ئاتقا مىنگەندىكى كەيپىياتى بۇنىڭ سىرتىدا ئىدى . تاشگۈل ئادەتتىكى مۇئامىلىدە چوڭ - كىچىك دەپ ئايرىماي ، ئويلىنىپ بىرلا گەپ قىلاتتى ، دېگىنىدىن ئاسانلىقچە يانمايتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغزىدىن چىققان گەپ شۇنداق

توغرا ، ئورۇنلۇق چىقاتتى . سۆزلىرى بەكمۇ يېقىشلىق ئىدى .

بىر كۈنى ھويلىدا بىر ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان تاشگۈل ئۆينىڭ ئارقىسىدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشۋاتقىنىنى ، ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرىنى ئاڭلاپ ئۆگزىگە چىقتى . كۆردىكى ، ئۇلار ئوغلاق ئويناۋاتقان چەۋەندازلار ئىدى . تاشگۈلنىڭ بىردىنلا كۆڭلى ئېچىلىغاندەك بولدى . چۈنكى ، چەۋەندازلارنىڭ بەزىلىرى قېيىش تاسمىلاردا ، بەزىلىرى شايى بەلۋاغلاردا بېلىنى باغلۇۋالغان بولۇپ ، تاشگۈل قىزىقىدىغان بۇنداق كۆرۈنۈش يېگىتلەرگە سۆلەت بېغىشلىغان ئىدى . ئۇچقۇر ئاتلار چاپچىپ تۇراتتى . بۇ خىل كەيپىيات تاشگۈلنىڭ ھېرىسمەنلىكىنى كۈچەيتتى . تاشگۈل خېلى ۋاقىتتىن بۇيان بۇنداق يىغىلىشنى كۆرمىگەن ئىدى . شۇڭا ، يۈرتىدا چەۋەندازلارنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىدىن پەخىرلەندى . ئەگەر پالۋان ھايات بولغىنىدا تاشگۈلمۇ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ھەممىدىن بۇرۇن بۇ يەرگە ئۇنگەن بولاتتى . ئەمما ، ھازىر ئەھۋال ئۇ چاغدىكىگە تامامەن ئوخشىمايتتى . تاشگۈل ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلماي تۇرۇپلا قىسمەتنىڭ مۇنداق چەكلىمىسىگە ئۇچرىغىنىدىن ئۆكۈندى . يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزىنىڭ تازا قىرانلىق دەۋرىدىلا چەيلەنگەندەك بولۇپ قالغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى .

بۇگۈن بىر سىنىڭ تويى شەرىپىگە ئوغلاق بېرىلگەنلىكىنى ئۇققان تاشگۈلنىڭ قىزغىنلىقى ئۇرغۇپ تۇرسىمۇ ، ئېتىنى مىنىپ چىقالمايدىغانلىقى مۇقەررەر ئىدى . ئەگەر تاشگۈل ئىلگىرىكىدەك ئەركەكلەرچە جاسارىتى بويىچە ئېتىنى مىنىپ ئوغلاق تارتىشىش مەيدانىغا كىرىدىغانلا بولسا ، تۇيۇ ئىگىسىنىڭ بىرقانچە ئوغلاقنى ئارتۇق بېرىۋېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى . تاشگۈل ئوغلاقچىلارنىڭ جۇشقۇن ھەرىكىتىگە زوقلىنىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق قاراپ تۇردى . تاماشا كۆرۈۋاتقانلار چەۋەندازلار ھەققىدىكى ئوخشاشمىغان قاراشلىرىنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەشەتتى . ئوغلاقنى بىر ئېلىۋالغانچە باشقىلارغا بەرمەي ھەممىنىڭ ئالدىدا چېپىپ كېتىۋاتقان چەۋەندازنىڭ شىجائىتى ھەممە ئادەمنى ئۆزىگە جەلپ

قىلاتتى . چەۋەندازلارنىڭ ئىچىدە بۇقام (ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى دائىم «بۇقام » دەپ چاقىرغاچقا ، بۇ ئەركىلەتمە ئىسىم ئۇنىڭ ئىسمى بولۇپ قالغان) ئىسمىلىك تەمبەل بىرسى بولۇپ ، ئەمدى 15 ياشقا كىرگىنىگە باقماي ئېغىرلىقىدىن ئاتىنى ئىنجىقلىتۇبتەتتى . ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۇزۇنغا چاپالمىغان ئات قارا تەرگە چۆمۈپ خارتىلداپلا قالاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇ ئەپلەپ ئوغلاقنى قولغا چۈشۈرۈۋالدى . ئۇنى كۆتۈرەلمەي ئۆپكىسى ئېشىپ كەتكەن ئات پۇشقۇرغىنىچە مىدىرلىماي تۇرۇۋالدى . بۇقىمۇ ئېتىنىڭ يېقىلىپ چۈشمەي ئۆزە تۇرۇپ بەرگىنىدىن خۇش ئىدى . ئۇنىڭ ئەتراپىغا چەۋەندازلار ئولىشىپ ئوغلاققا چاڭگال سېلىشتى . لېكىن ، بىرقانچىسى بىرلىشىپمۇ ئۇنىڭ قولىدىكى ئوغلاقنى تارتىۋالالمىدى ، بەلكى ئوغلاقنىڭ يۈت ـ قوللىرىنى يۇلۇپ ، ئىچىگە گۆش قاچىلانغان ئەسكى تۇلۇمغا ئوخشىتىپ قويۇشتى .

چەۋەندازلار ئوغلاقنى تۈزۈكرەك ئوينىمايلا بۇردا ـ بۇردا قىلىۋەتكىنىگە ئۆكۈنۈپ ، بۇقامغا تاپا ـ تەنە قىلىشتى . توي ئىگىسى تاماشانىڭ پەكىرىنى ئۇچۇرماسلىق ئۈچۈن يەنە بىر ئوغلاق بەردى . قالغان بۇيىچە بۇ ئوغلاقنى بۇقام قولىغا ئېلىشى ، باشقىلار ئۇنىڭدىن تارتىۋېلىشى كېرەك ئىدى ، ئەمما ئۇ ھوقۇقىنى ئۆتۈندى ، شۇنىڭ بىلەن ئوغلاقنى باشقا بىرسى ئېلىپلا قاچتى . قالغانلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېتىشتى . بىر چەتتە چەۋەندازلارنىڭ ئوغلاق چېپىشىغا قاراپ تۇرغان بۇقام ئۆزىنىڭ شۇنچە قوپال ئۇستىخانلىق ئادەم بولۇپ قالغانلىقىدىن ئۆكۈندى .

تاشكۈل چەۋەندازلارنىڭ ماھارىتىدىن سۆيۈنۈپ ، خۇددى ئۆزى ئوينىۋاتقاندەك ھاياجانلىناتتى ، ئۆزىنى باشقىچە قىزىقتۇرغان ماھىر چەۋەندازلار قايىقا قىيسايسا ، تاشكۈلمۇ ئەگىشىپ شۇ ياققا قىيسىياتتى . ئوغلاق تارتىشىش يۇقىرى پەللىگە چىققاندا تاشكۈلنىڭ قوللىرى قىچىشىپ زادىلا تۇرالمايتتى . ئەمما ، روھىيىتىنىڭ ئاشۇ چەۋەندازلار توپىغا قوشۇلۇپ كېتىۋاتقىنىنى سەزمەيتتى .

ئەۋلادلارنىڭ چەبدەس ، ئۆم ۋە تەربىيەتلىك ئۆسۈپ يېتىلىشىگە مۇشۇنداق ئوغلاق ئويناش مەيدانلىرى شارائىت ھازىرلاپ بېرەتتى . خېلى كۆنلەردىن بېرى يۇز كۆرۈشمىگەنلەرمۇ ئوغلاق ئويناش ياكى تاماشا كۆرۈش جەريانىدا ئۇچرىشىپ مۇڭدىشاتتى . مانا ، بۈگۈنكى ئوغلاق ئويناش تولىمۇ كۆڭۈللۈك كېتىۋاتاتتى . چەۋەندازلارنىڭ تاشگۈلنىڭ ئۆيى ئەتراپىدا ئوغلاق ئويىنىشى ئۇلارنى تېخىمۇ جۇشقۇن كەيپىياتقا چۆمدۈردى . تاشگۈل بۇنى ھېس قىلىپ ئۇلگۈرگەن ئىدى . ئۆز ۋاقتىدا تاشگۈلنىڭ دەرددىدە ئوتقا ـ سۇغا كىرىشكە تەييار تۇرغان يىگىتلەردىن قانچىسى چەۋەندازلار ئارىسىدا بولۇپ ، ئۇلار ئوغلاق ئويىنغان ، ئات چاپتۇرغاندا ئۇنىڭ ماھارىتىنى قوللىنىشقا تىرىشاتتى . قايسىبىر چەۋەنداز تاشگۈلنىڭ ماھارىتىنى توغرا ، چىرايلىق قوللىنالسا كىشىلەر ئۇنىڭغا ئالقىش ياغدۇرىتاتتى . چەۋەندازلارنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ ئۆزگىچە ماھارىتى بار ئىدى . ئەمما ، ئۇلارنىڭ تولىسى تاشگۈلنىڭ ئوغلاق تارتىشىش ، ئوۋ ئوۋلاش ، ئات چېپىش قاتارلىق ماھارەتلىرىنى ئۆگىنىش ئارقىلىق ئۆزلىرىنى تاشگۈلدەك قالتىس چاغلاشقا ئۇرۇناتتى . ئۇلار شۇ قەدەر قىزىققان ، چەبدەسلىك بىلەن ئويىنسىمۇ بىر ـ بىرىگە قامچا سېلىپ تاشلىمايتتى ، كۆڭۈلسىزلىك يۈز بېرىپ قېلىشتىن قاتتىق ساقلىناتتى . ئوغلاقنى تارتىپ قاچقانلار بەلگىلەنگەن ئورۇنغا تاشلاشنى مەقسەت قىلاتتى ، قارشى تەرەپكە ھەرگىز پۇرسەت بەرمەيتتى . ئوغلاق ئويۇنغا قاتناشقانلارنىڭ ھەرقاندىقى ئوغلاقنى بەلگىلەنگەن ئورۇنغا تاشلاپ ، توي ئىگىسى تەرەپنىڭ تونىنى كىيىش ياكى چوڭراق مال سويدۇرۇپ ئەل ـ ئاغىنىلىرى بىلەن بىر كېچە پەيز قىلىشنى ئويلايتتى .

توساتتىن مەيداندىكى ئادەملەر ئۆرىتۆپە بولۇپ كېتىشتى . تاشگۈل بويۇنداپ قاراپ ، بىرسىنىڭ ئوغلاقنى ئېلىپ قاچقىنىنى ، قالغان چەۋەندازلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاۋاتقىنىنى كۆردى . ئوغلاقنى ئېلىپ قاچقان چەۋەندازنىڭ ئېتى ئادەتتىن تاشقىرى ئۇچقۇر بولۇپ ، باشقا ئاتلارنى 10 ـــ 15 قەدەم ئارقىدا قالدۇرۇپ چېپىپ كېتىۋاتاتتى . چەـ

ۋەنداز بىردىنلا ئاتنىڭ ئۇستىدە ئۆرە تۇردى ، ئاندىن ئوغلاقنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ چاقپەلەكتەك ئايلاندۇردى . ئاتنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدىن قويۇق چاڭ - توزان كۆتۈرۈلۈپ تۇرغاچقا ، ئات يەردە ئەمەس ، بەلكى بۇلۇت ئۈستىدە ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى . ئەمدى چەۋەنداز بىر پۇتىنى قوشۇاققا ئېلىپ ، يەنە بىر پۇتىنى ئارقىسىغا چىقاردى - دە ، ئىككى قولىنى بوشلۇققا سوزدى . ئوغلاق ئۇنىڭ بىر قولىدا ساڭگىلغىنىچە تەۋرىنىپ تۇراتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ تۇرقى خۇددى ئولجا ئېلىپ قاچقان شۇڭقارغا ئوخشىشاتتى . ئۇششاق بالىلار چەۋەندازلارنىڭ ئارقىسىدىن چۇرقىرىشىپ يۈگۈرۈشەتتى . تاشگۈل بۇ مەنزىرىنى بىرھازا كۆزىتىپ تۇرغاندىن كېيىن ، كۆزى بىردىنلا باغدىكى ئەنجۇر دەرىخىگە چۈشۈپ ، ئۆگزىدىن قايتىپ چۈشتى - دە ، ھېچنېمىگە قارىماي باغقا ماڭدى . چاۋاگۈل نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى ئاڭقرالماي ئارقىسىدىن كىرىپ ، تاشگۈلنىڭ باغنىڭ بۇلۇڭىدا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقىنىنى كۆردىيۇ ، لېكىن يېقىن بارماي ئىشىك تۈۋىدە قاراپ تۇرۇۋەردى ، تاشگۈلمۇ ئۆز ئىشىنى قىلىۋەردى . چاۋاگۈل تاشگۈلنىڭ بىر ئىشنى ناھايىتى تۇجۇپىلەپ قىلىۋاتقىنىنى قىياس قىلىپ ، ھەيران بولدى . ئۇ تاشگۈلنىڭ يوشۇرۇن ئىش قىلمايدىغىنىنى بىلسىمۇ ، بۈگۈنكى يوچۇن ھەرىكىتىگە قىزىقىپ قالغان ئىدى . ئۇ ئاخىر بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ باردى - دە ، تاشگۈلنىڭ ھېچنېمىنى تۇيماي ئەزەلدىن كۆرۈپمۇ باقمىغان ئاجايىپ بىر دەرەخ بىلەن ھەپىلىشىۋاتقىنىغا كۆزى چۈشۈپ ھەيران قالدى .

چاۋاگۈل سەزگۈر ئايال ئىدى . شۇڭا : « بۇ بەك ئەتىۋارلىق دەرەخ بولسا كېرەك ، بولمىسا تاشگۈل بۇنچىۋالا جان قېقىپ كەتمىگەن بولاتتى » دەپ ئويلاپ ، مېۋىلىك دەرەخكە گۈمانى كۆچەيدى . ئۇ ماراقچىدەك كېلىپ تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك گەپ ئېچىشنى مۇڭاپىق كۆرمىدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، ئاۋۋال شەپە بېرىپ ، ئاندىن ئېغىز ئېچىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ، بايا قانداق كەلگەن بولسا شۇنداق قايتىپ كەتتى ۋە ئىشىك قېشىغا بېرىپ ، بىرنەچچىنى زورلاپ يۆتىلىۋېتىپ ، تاشگۈل ئىش قىلىۋاتقان بۇ-

لۇغا ھېچنېمنى بىلمىگەن سىياقتا قايتا كەلدى .

ــ بەللى ـ بەللى . تاشقۇل ، باغقا نېمىشقا تولا كىرىدىكىن دېسەم ، ئەس ـ مەيلىگىز باغلانغان ئاجايىپ مېۋىلىك دەرەخ بار ئىكەن ئەمەسمۇ ؟ بۇنى بىزدىن يوشۇرۇپتىكەنسىز ـ دە ، قىزىم ؟

ــ ياق ـ ياق ، ئانا ، خاتا چۈشەنمىسىلە ، ئەسلىدە مەن ئۇنى مېۋىلىتىپ سىلەرنى ھەيران قالدۇراي دېگەن ئىدىم .

ــ ھەي قىزىم ، بۇنچە چوڭ ئىشنى سىر تۇتقىنىگىز ، بىزگە ئىشەنمىگەندەك ئىش بوپتۇ .

ــ جېنىم ئانا ، بۇ مېۋىلىك دەرەخكە ئاز بەدەل تۆلەنمىدى . گېزى كەلسە « تامنىڭمۇ قۇلىقى بار » دېگەندەك ، بۇ ئەتىۋارلىق دەرەخكە بىرەر يامان كۆز تىكىلىپ قالمىغىيدى دەپ ئەسىرىگىنىم ئىدى .

ــ بىزگىمۇ ئىشىنەرسىز ؟

ــ ئىشەنمەسەم بۇ ئۆيگە ئەكەلمىگەن بولاتتىم . سىرنى ۋاقتى كەلگەندە ئاشكارىلىماقچى ئىدىم . دېمەكچى بولغىنىم پەقەت ۋاقىت مەسىلىسى .

ــ ئىش بەلكىم دېگىنىڭىزدەكتۇ .

ــ بۇ مېۋىلىك دەرەخكە پالۋان پۇتۇن ئىشەنچىنى قالدۇرۇپ كەتكەن .

چاۋاگۇلنىڭ بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلدى ، تەسكىن تاپقان يۈرىكى يېگۈزاشتىن ياپراقتەك تىترىدى .

ــ ئانا ، بۇ پالۋاننىڭ ھاياتى بەدىلىگە كەلگەن مېۋىلىك دەرەخ ، بۇنىڭ ئۈچۈن خۇشال بولسىلا !

ــ ئوغلۇم كۆز ئالدىمغا كەلسە ياش تۆكمەي تۇرالامدىمەن ؟

ــ ئۇنىڭ قېنى بىلەن سۇغىرىلغان بۇ مېۋىلىك دەرەخنى ئوبدان پەرۋىش قىلىپ مېۋىلەتسەك روھى خۇش بولىدۇ .

ــ جايىدا گەپ قىلدىڭىز ، قىزىم . شۇ تاپتا يانتاق دادىڭىز بولغان بولسا قانداق بولۇپ كېتەر ئىدى ـ ھە !

ـــ داداممۇ بولغان بولسا ...

ـــ ئۇلار بىر ئۆمۈر تاغۇدەشتته يۈرۈپمۇ مۇنداق مېۋىلىك دەرەخنى كۆرۈپ باقماپتىكەن .

ـــ بۇنى بىر دېمىسىله .

ـــ قانداقلا بولمىسۇن سىلەر ئۇلارنىڭ پۇشتى ئەمەسمۇ ، باللىرىم !

ـــ ئەۋلادلىرىنىڭ ئەجىر مېۋىسىنى كۆرسه ئۇلارنىڭ روھى خۇش بولىدۇ دېمەكچىمۇ سىلى ؟

ـــ شۇنداق بولماي ئەمىسه .

ـــ ھەي ... ئۇ بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ ، مېۋىسىنى ئۆز قولى بىلەن ئۈزۈپ يېسه تېرىسىگه سىغماي قالاتتى .

ـــ ئەمدى كۆڭۈلنى غەش قىلمىدىغان گەپلەرنى قويۇپ ئالدىمىزغا قارايلى .

ـــ تۇغرا ، بۇ مېۋىلىك دەرەخنى تىككۈدەك ئاساسنى ئۇلار ياراتقان .

ـــ ئىش ئەلمىساقتىن شۇنداق داۋاملىشىپ كەلگەن ـ دە .

ـــ بۇ نۆۋەت ياخشى باشلىنىش بولسىكەن دەيمەن .

ـــ دېگىنىڭىز كەلگەي ، ئىلاھىم ، نارەسىده بالىلار ئۈچۈن بولسىمۇ تىلىكىڭىز ئىشقا ئاشار دېگەن ئۈمىدتىمەن .

ـــ كۆپنىڭ قاتارىدا دېسىله .

ـــ قوشۇمچه قىلمىدىغىنىڭىزنى بىلەتتىم ، ئويلىغىنىمدەك بولدى .

ـــ مېنى چېكىپ باقتىلىغۇ دەيمەن .

ـــ سىزگه ئىشىنەتتىم .

ـــ سىلى تاغ بولسىلا ، مەن ئۈستىلىرىدىكى بىر ئۆسۈملۈك .

توساتتىن ئايجامالنىڭ توۋلىغىنى ئاڭلاندى :

ـــ ئانا ، ھەي ئانا !

ئۇ باتۇرنى يېتىلەپ باغقا كىرىپ كەلدى .

ـــ هه ، مانا بىز ! ـــ ئۇلار مېۋىلىك دەرەخنىڭ ياۋا شاخلىرىنى پۈتاۋاتقان سياقتا كىرىۋالدى .

ئايجامال يېتىپ كەلگۈچە ، تاشگۈللەر ئىشنى تاشلاپ ئىشىك تەرەپكە مېڭىشتى .

كۈنلەر بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈپ ، ھەش - پەش دېگۈچە كۈز يېتىپ كەلدى . تاشگۈل بىلەن چاۋاگۈل ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىنى قېغلاپ ، چاناپ يۇمشىتىپ قېتىرقىنىپ پەرۋىش قىلدى . كەچ كۈزدە توڭ ياتقۇزۇپ قىشتىن ئوبدان ئۆتۈشىگە كاپالەتلىك قىلدى . باغقا قوي - ئۆچكىلەرنى يېقىن يولاتمىدى . شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ، تاشگۈل كۈ-نىگە ئىككى قېتىم يوقلاپ تۇرۇشنى ئادەتتىگە ئايلاندۇرغان ئىدى .

قىش كېتىپ باھار كەلدى ، ئېرىقلارغا ئەگىز سۇيى تولۇپ ، سۆگەتلەر ياشاردى . چۈنكى ، باھار كەلگەنلىكىنى ئەڭ بۇرۇن سېزىدى-غىنى سۆگەت ئىدى . تەبىئەت ئويغىنىش بىلەن جىمى جان ھايات شادلىققا تولاتتى . ئەنجۇر دەرىخى تېخىچە شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى . تاشگۈل ئۇنىڭ قاقشالغا ئوخشىشىپ قالغان شاخلىرى بىلەن تېنىگە قاراپ بىرقىسما بولدى . ئۇلار قولىدىن كېلىدىغان چارىلەرنىڭ ھەممىنى قىلغان بولسىمۇ ، ئەنجۇر دەرىخى ئوخشاشلا تۇراتتى . ئاخىر ، كۈن نۇرى چۈشمىگەن چېغى دەپ ئويلاپ ، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى باشقا مېۋىلىك دەرەخلەرنى كېسىۋېتىپ ئازادە مۇھىت ھازىرلىدى . لېكىن ، بۇنىڭمۇ ھېچقانداق ئۇنۇمى كۆرۈلمىدى . ئۇلار ئالدىنقى يىلى باراقسان ئۆسكەن دەرەخنىڭ بۇنداقلا قۇرۇپ قېلىشىغا ئىشەنمىسىمۇ ، كۆز ئالدىدىكى ئەھۋالىيەت ئىككىلەندۈرۈپ قويۇۋاتاتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋاندەك ئايلىنىپ شاخلىرىغا كۈنىدە نەچچە قېتىم سۇ چېچىپمۇ باقتى ، ئەمما ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولمىدى .

تاشگۈل بۇ ئىش ئۈستىدە ئويلىنىۋېرىپ قويغان - تۇتقىنىنى بىلە-مەيدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى . مىڭ بىر مۇشەققەتتە ئېلىپ كېلىنگەن خاسىيەتلىك دەرەخنىڭ بۇنداقلا نابۇت بولۇپ كېتىشى تاشگۈلنىڭ ئۆزى

ئۆلگەندىنىمۇ ئازابلىق ئىش ئىدى . تاشگۇل تۇرۇپلا خاسىيەتلىك دەرەخنىڭ بىر كېچىدىلا نوتا سۇرۇپ ، ئەتىگەندە كۆرگەن كىشىنىڭ دىلىنى سۆيۈندۈرىدىغان مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىشىنى ئارزۇ قىلاتتى . گەرچە بۇ بىر ئارزۇ بولسىمۇ ، ئارزۇنىڭ رېئاللىقنى تەۋەللۇت قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن تاشگۇل ئۈمىدنى قانات قىلدى . تاشگۇلنىڭ مەنزىلى هايات بىلەن تەڭ ئۈمىد باغلىغان ئەنجۇر دەرىخى ئىدى . ئۇ كۆكلەپ مېۋە بەرسە پالۋاننىڭمۇ روهى كۈلەتتى .

چىلگە ئۆرۈكلەر سۇزۇلۇشكە باشلىغاندا ، تاشگۇل ئۈمىد باغلىغان مۆجىزە ئاخىر چىراي ئاچتى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ شاخلىرى باشقىچە تۈسكە كىرىپ ئۈنىڭدا مودۇرلار پەيدا بولدى . بۇنى كۆرگەندە تاشگۇل-نىڭ كۆزلىرى ئۈمىدتىن چاقناپ كەتتى . ئۇ هاياجانلانغىنىدىن قىنغا پاتماي چاۋاگۇلنى چاقىردى . ئۇمۇ قۇرۇق شاخلاردىكى هاياتلىقنىڭ نىشانىسىنى كۆرۈپ خۇشاللىقىنى باسالماي قالدى . ئۇلار شاخلارنى ئاۋايلاپ سىلاپ كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىشتى . ئۇلارنىڭ باغدا پىرقىراپ يۈگۈرىگىنىنى كۆرگەن ئايجامالمۇ يۈگۈرۈپ كىردى . ئايجامال مۇشۇ كەمگىچە بۇ مېۋىلىك دەرەخكە دىققەت قىلمىغان ئىدى .

تاشگۇل ئەنە شۇ كۈندىن باشلاپ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئورۇن راسلاپ ياتمىدىمۇ ، قالغانىنىڭ هەممىسىنى قىلدى . چاۋاگۇل ۋە ئايجامال ئۇنى باشقا يەردىن ئىزدەپ يۈرمەي ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىدىن تاپاتتى . ئۇ ئەنجۇر دەرىخىگە كۈندە نەچچە ۋاخ تەلمۈرۈپ قاراۋەرگەچكە بىخىنىڭ يوغىناش دەرىجىسىنى پەرق ئېتەلمەي تىت - تىت بولاتتى . ئەمما ، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بىخ رەسمىي يېشىل تۈسكە كىرگەن ئىدى .

تاشگۇل ئۆي ئىشىدىن قولى بوشىغان هامان باغقا كىرىپ ئەنجۇر دەرىخىگە قاراپ ئولتۇراتتى ، كۆڭلىگە يەتمىگەن ئويلار يېتىپ ، كۈتمىگەندە ئۈنىڭ يەنە قۇرۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . كەيىندىن بىمەنە خىيالنى قىلغىنى ئۈچۈن ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى . بىر كۈنى كىچىككىنە بىر

قۇش « پۇررىدە » ئۇچۇپ كېلىپ ئەنجۇر دەرىخىگە قونغان ئىدى ، شاخ بىردىنلا جان كىرگەندەك لىڭشىدى . قۇش بولسا ئۇ شاختىن ، بۇ شاختا ئۆتۈپ ۋىچىرلاپ سايراشقا باشلىدى . ھايالىشماي تەرەپ - تەرەپتىن قۇشلار ئۇچۇپ كېلىپ ، ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا ئەنجۇر دەرىخىنىڭ شاخ-لىرىغا قونۇشتى . ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسى ئۆز ئالدىغا سايرىشاتتى . ئاسمان قەرىدە ئۇچۇۋاتقان قۇشلارمۇ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە نەزەر تاشلاپ ئۆتەتتى ، بەزى قۇشلار گەرچە ئاتايىن قونمىسىمۇ پەس ئۇچۇپ ، كېيىن بىردىنلا ئېگىزلەپ ئۆتۈپ كېتەتتى . تاشگۈل ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ھېلىغىچە كۆرۈپ باقمىغان بۇ كارامەتلىرىدىن مەمنۇن بولدى . تاشگۈلنىڭ تۇرۇپلا قانات چىقىرىپ قۇشلارنىڭ ئارىسىغا كىرىۋالغۇسى كەلدىيۇ ، ئارقىدىن خىيالغا پاتتى . تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قۇلىقىغا باغ سىرتىدىكى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ئاڭلىنىپ ، خىيالىنى بۆلۈۋەتتى . پاراڭنىڭ ئورامىدىن قارىغاندا ئۇلار قىز - قىنىغا پاتماي قېلىۋاتقاندەك ئىدى .

تاشگۈل بىلەن ئايجامال ھويلىدا يېپ ئىگىرىۋاتاتتى ، باغ تەرەپتىن شالدىر - شۇلدۇر قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . تاشگۈل چاقنى توختىتىپ قۇلاق سېلىپ ، كىمدۇر بىرسىنىڭ ئەنجۇر دەرىخىنى ئېغىتىۋاتقىنىنى بىلدى . ئۇنىڭ كۆڭلى ئۆيۈپ ئورنىدىن تۇردى - دە ، باغقا كىردى . باغدا ئىنىس - جىن كۆرۈنمەيتتى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا ساپسېرىق مېۋە كۆز چاقنىتىپ تۇراتتى . بۇنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلى تىندى ، ئەمما مېۋىنى ئۈزۈشكە پېتىنالماي تۇرۇپ قالدى . باغنىڭ ئىچى خۇش ھىدقا تولغان ئىدى ، قۇياش نۇرى ئۇنى ئۆز تەپتىگە قوشۇپ ھاۋاغا تارقىتىۋاتاتتى .

يېقىنلا يەردىن كەتمەننىڭ گۈپۈلدەپ چېپىلغان ئاۋازى كېلىۋاتاتتى ، تەكنىڭ سايىسىدا ئولتۇرغان تاشگۈل بۇرۇلۇپ قاراپ ، بۇ دۆرەم بىرسىنىڭ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئەتراپىنى چاناپ يۇمشىتىۋاتقىنىنى كۆردى . تاشگۈل زۇۋان سۇرمىدى . ئۇ ئادەممۇ بېشىنى كۆتۈرمەي كەتـ

مەنىي چېپىۋەردى . تاشگۇل بۇ ھالدىن ئۆزىچە ھۇزۇر ھېس قىلماقتا ئىدى . ئەنجۇر دەرىخى پەرۋىشنى بىلگەندەك تەن قويۇپ ، ياپراقلىرى تېخىمۇ كېڭىيىپ ۋە قارىيىپ ، كىشىنىڭ زوقىنى كەلتۈرۈۋاتاتتى ، مېۋىسى ئېسىلىپ شىرنە جۇغلىماقتا ئىدى . تىك چۈشكەن قۇياش نۇرى ئۇنى سېخىيلىق بىلەن تاۋلاۋاتاتتى .

باغنىڭ ئەتراپىدا ئادەملەر يەنىلا كۆپ بولۇپ ، ئايلىنىپ كېتەلمەيۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ ئۆزگىچە خۇش پۇراقتىن ھۇزۇرلىنىۋاتقىنى ئېنىق ئىدى . لېكىن ، بۇ مەززىلىك پۇراقنىڭ زادى نېمىدىن تارقىلىۋاتقىنىنى ھېچكىم بىلمەيتتى . ھېلىقى ئادەم ئەنجۇر دەرىخى ئەترا-پىدىكى ئىشنى تېخىچە توختاتمىغان ئىدى ، ئۇ شۇنچە كەتمەن چېپىپمۇ ھېرىپ - چارچىغىنىنى ئۇقمايتتى ، بىردەممۇ توختىمايتتى . ئۇنىڭ قۇلىقى گاستەك ، سىرتتىكى ژاراڭ - چۇرۇڭدىن پەرۋايى پەلەك ئىدى .

تاشگۇل تەكنىڭ ئاستىدا خېلى ئۇزاق ئولتۇرغاندىن كېيىن ھويلىغا قايتىپ چىقىپ ئايجامال بىلەن تاغار توقۇشقا كىرىشىپ كەتتى . كۆتۈلمىگەندە كۆز ئالدىدا بىردىنلا ھېلىقى قامەتلىك گەۋدە پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇ تاشگۇللەرگە يارەملىشىپ تاغارنى توقۇشۇپ بەرمەكچى بولۇۋىدى ، تاشگۇل ئۇنىمىدى .

تاشگۇل خاتىرجەم بولالماي يەنە باغقا كىرىپ ، ئۇنىڭ چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلگىنىنى كۆردى . ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، توقۇلغان قولياغلىق بىلەن پېشانىسىدىكى تەرلەرنى سۈرتۈۋاتاتتى ، قولىدىكى قول-ياغلىق تاشگۇلگە تونۇشتەكلا ئىدى . تاشگۇل ھەيرانلىقىنى باسالماي تۇرغاندا ، ئۇ بۇرۇلۇپ تاشگۇلگە يۈزلەندى . تاشگۇل ئۇنى تونۇپلا يۈرىكى « قارت » قىلىپ كەتتى ، ئۇ پالۋان بولۇپ ، شۇنچە يېقىن بولۇشىغا قارا-ماي بەكمۇ غۇۋا كۆرۈنۈۋاتاتتى ، بىر قارىماققا تىنىق كۆلگە چۈشكەن كۆلەڭگىگە ئوخشىشاتتى . تاشگۇل ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىماقچى بولدىيۇ ، « گۇل » شېخىدىكى بۇ « بۇلبۇل »نى ئۇركۈتۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى .

تاشگۇلنىڭ كۆپ ۋاقتى ئەنجۇر دەرىخى بىلەن ئۆتۈۋاتاتتى ، ئەمما ئەنجۇر يوپۇرماقلىرى شالدىرلىغان ھېلىقى چاغدا ھېچنېمىنى كۆرمىگەن ئىدى ، بەلكى باغدىن ئانچە ـ مۇنچە چىقىپ قالدىغان غەيرىي سادالارغا نىسبەتەن « پالۋاننىڭ ئىشى بولسا كېرەك ، بولمسا باغدا تۇرۇپ ـ تۇرۇپ پەيدا بولۇپ قالمىغان ئادەم تۇيۇقسىز نەدىن كېلىپ قالدۇ ؟ خېلىدىن بېرى ئۇ باغقا كىرىپ ـ چىقىپ يۈرۈۋاتقان گەپ » دېگەن ئويدا بولغان ئىدى . تاشگۇل ئۇنىڭ ئەنجۇر دەرىخىگە شۇ قەدەر ئېجىل ئىكەنلىكىنى بىلەتتى . بولۇپمۇ تاشگۇل چوققىدا ھېلىقى خىزىرنىڭ ئېيتقانلىرىنى سۆز-لەپ بەرگەندە ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تىلسىملىرىنى كۆرۈشكە شۇنچىلىك تەشنا بولغان ئىدى . شۇڭا ، ئۇنىڭ يوقلىپ ياكى بىراۋنىڭ قولىغا چۈ-شۈپ كېتىشىگە قىيماي ئاخىرقى نەپىسگىچە جان تىككەن ئىدى .

پالۋان تىلىنى چىقىرىپ كالپۇكىنى يالىدى ، ئاندىن گېلىنى قىرىپ تۇكۇرۇپ ، تۇكۇرىكىنىڭ قېتىققا ئوخشاش ئاپئاق ھەم قويۇق ئىكەنلىكىنى كۆردى . بۇ تەشنالىق يەتكەنلىكىنىڭ ئالامىتى ئىدى . ئۇ ئەنجۇر مېۋىسىگە قاراپ ئۇزاق تۇرۇپ كېتىپ قولىنى ئۇزاتتىيۇ ، يەنە دەرھال تارتىۋېلىپ ، تۇكۇرىكىنى يۇتتى ، بۇ چاغدىكى ھالىنى خۇددى قاتتىق نەرسىنى يۇتالماي قىينالغان چۈجىنىڭ بوينىنى سوزۇشىغا ئوخشىشاتتى . ئۇ ئەنجۇر دەرى-خىگە يەنە قول ئۇزىتىپ مېۋىنى تۇتۇپ تارتقان بولسىمۇ ئۇزىلمىدى . بۇنى كۆرۈپ تۇرغان تاشگۇل ئۇنىڭ بىر تال مېۋىنى ئۇزۇپ يېيىشكە قادىر بولالمايۋاتقىنىنى سېزىپ « سىيىپ » تاشلىدى . شۇنداقتىمۇ ۋاراقىرىۋې-تىشتىن ئۆزىنى بېسۋالدى .

ـــ ئالسىلا پالۋىنىم ، ھەممىنى يېۋەتسىلىمۇ بۇ مېۋە سىلىنىڭ ! ـــ دېدى تاشگۇل بىرنەچچە تاقلاپلا ئەنجۇر دەرىخىنىڭ قېشىغا بېرىپ .

كۈتۈلمىگەندە پالۋان تاشگۇلنىڭ ئالدىدىن خۇددى ياۋا كەپتەر-دەكلا غايىب بولۇپ كەتتى . تاشگۇل پەقەت ئەنجۇر دەرىخىنىڭ سەلكىن شامالدا ئاۋۇالقىدەكلا تەۋرىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى . تاشگۇلنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ ، چېكسىدىن ۋىل ـ ۋىل تەر تەپچىدى .

ـــ تاشگۇل ، كىمگە گەپ قىلىۋاتىسىز ؟

تاشگۇل ئەندىكسىپ ئارقىسىغا قاراپ چاۋاگۇلنى كۆردى ، ئەمما ئاغزى دەمالىققا گەپكە كەلمىدى . چاۋاگۇل ئۇنىڭ چېكىسىدىكى تەرلەرنى سۈرتتى . شۇ ئاردا ئايجامال باتۇرنى ئەگەشتۈرۈپ كىردى . بىر ئۆيلۈك ھەممىسى گەپ ـ سۆزسىز ئەنجۇر دەرىخىنى چۆرىدەپ تۇرۇشتى . ئاردىكى جىملىقنى تاشگۇل بۇزدى :

ـــ ئانا ، ئەنجۇر پىشىپ مەي باغلاپ كېتىپتۇ . ئۆز قوللىرى بىلەن ئېلىپ تېتىپ باقسىلا .

ـــ قېنى ، سىزدىن كەلسۇن .

ـــ مەن ئۆز ۋاقتىدا يېگەن ، ئەمدى سىلەر ئېغىز تېگىپ بېرىڭلار .

چاۋاگۇل تاشگۇلنىڭ قايتا ـ قايتا ئۆتۈنۈشى بىلەن قىيمىغان ھالدا بىر تال مېۋىنى ئۈزدى . تاشگۇلمۇ ئۆزى ئۆستۈرگەن ئەنجۇرنىڭ تۇنجى مېۋىسىنى تېتىپ كۆرگەن ئىدى ، ئۆز ۋاقتىدىكىسىگە قارىغاندا سۇلۇق ، شېرىن بىلىندى ، ئاندىن ئۇلار ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئانار ، ئۈزۈملەرگە ئوخشاش قىشتا كۆمۈش ئارقىلىق قىشتىن ئۆتكۈزۈلىدىغان دەرەخ ئىكەنلىكىنى بايقاشتى . ئەگەر يازدىكى پەرۋىش بىلەن قىشتىن ئۇشۇتۈپ قويماي ئۆتكۈزۈش بىرلەشتۈرۈلىدىغان بولسا ، مېۋىسى كۆپ ۋە سۈپەتلىك بولىدىغانلىقىدا گەپ يوق ئىدى .

بىر كۈنى تاشگۇل باتۇرغا ئات ئۇستىدىكى ماھارەتلەرنى ئۆگەتكەچ ئانىسى ئالتۇن خۇشبۇيىنى يوقلاپ كەلمەكچى بولۇپ يولغا چىققان ئىدى ، ئۆيدىن خېلى يىراقلىغاندىمۇ ئەنجۇر مېۋىسىنىڭ خۇش ھىدى دىماغىغا گۇپۇلدەپ ئۇرۇلۇۋاتقىنىنى سەزدى . ئۇيەر ـ بۇيەرگە توپلىشىۋالغان كىشىلەر مەھەللىدە يېگىدىن پەيدا بولغان ئۆزگىچە خۇش پۇراق ھەققىدە پاراڭ سېلىشىۋاتاتتى . تاشگۇل تۇرۇپلا ئەنجۇر دەرىخىنىڭ بىخەتەرلىكىدىن ئەنسىرەپ قالدى . چۈنكى ، ئۇ خېلىدىن بۇيان تالا ـ تۈزگە چىقمىغاچقا بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىشى تۇنجى قېتىم ئىدى . ئۇ ئانىسىنى ئۇزاقتىن بۇيان كۆرمىگىنىنى ئويلاپ ، ئىچىدە كىشىلەرنىڭ

كۆڭلىگە ئىنساپ - تەۋپىق تىلىدى - دە ، ئانا باغرىغا ئۆزىنى ئېتىش ئۈچۈن ئېتىنى قامچىلاپ يۈرۈپ كەتتى . لېكىن ، ئۇ ھەدىگەندە كۆڭلى ئۆيۈپ ئارقىسىغا قارايتتى ، بىرەرسى كۆرۈنمىگەندىن كېيىن ، خاتىرجەم بولۇپ يولىنى داۋام قىلاتتى . سەزگۈر دىمىغىغا پەقەت ئۆزىگىلا تونۇشلۇق بولغان ئەنجۈر ھىدى ئۇرۇلۇۋاتاتتى . ئۇ مەھەللىدىن خېلى يىراقلىغاندا كەينىگە قاراپ ، بايىقى كىشىلەرنىڭ باغنى بىر - بىرىگە كۆرىستىپ بىر-نەچچىلەرنى دېيىشۋاتقىنىنى كۆردى - دە ، ئىچىگە ئەنسىزلىك چۈشۈپ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى . ئالدىغا قارىسا ئانىسى ، كەينىگە قارىسا ئەنجۈر دەرىخى تۇراتتى ، ئۇ قايسى تەرەپكە مېڭىشنى بىلمەي تەڭلىكتە قېلىۋا-تاتتى .مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتتە ، ئۆزىنىڭ ئادەم تەسەۋۋۇرىغىمۇ سىغمايدىغان جاپالىق ئەجرى ، پالۋاننىڭ قىممەتلىك ھاياتى بەدىلىگە كەلگەن ئەنجۈر دەرىخىنى تاشلاپ كەتسە بولمايتتى . شۇڭا ، مۇقەددەس بۇرچ تۇيغۇسى ئۇنى ئارقىسىغا يېنىشقا مەجبۇر قىلدى . تاشگۈل دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ ئاۋۋال باتۇرنى يەرگە دەسسەتتى ، ئاندىن ئۆزى چۈشۈپ ، ئاتنى يېتىلەپ ھويلىغا كىرىپلا كۈنگۈرىدىن باغقا قارىدى . ئەنجۈر دەرىخى ئورنىدا تۇراتتى . ئۇنى باغقا ئاپىرىدە قىلىشنىڭ ئالدى - كەينىدە سىڭ-دۈرگەن ئەجرىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ، ئەگەر ئۇ كىچىك بالا بولۇپ قالغىنىدا ئانىنىڭ قارىسىنى يىراقتىن كۆرۈپ ئالدىغا يۈگۈرگەندەك ، ئۇمۇ تاشگۈلنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتقان بولاتتى . ئەمما ، ئۇ دەرەخ بولغاچقا تۇپراقتىن ئايرىلالمايتتى . تاشگۈلمۇ ئۇنىڭ جايىدىن قوزغىلىشىنى خالا-مايتتى .

تاشگۈل ئاتىنى باغلىۋەتكەندىن كېيىن ، باتۇرنى كۆتۈرۈپ كۈنگۈرىدىن ئەنجۈر دەرىخىنى كۆرسىتەتتى . ئۇ ئانىسى كۆرسەتكەن تە-رەپكە ئېرەنشىمگەندەك قارىدىيۇ ، ئەنجۈر دەرىخىنى كۆرەلمىدى . شۇ ئەسنادا ئەنجۈر دەرىخى سىلكىندى ، ئەسلىدە بىر قۇش قونماقچى بولۇپ قونالماي ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى . تاشگۈل ئەنجۈر دەرىخىنىڭ سىلكىنىشىگە قاراپ ئۇنىڭ قاغا ياكى سېغىزخان ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلدى . بالا پەقەت

شۇ چاغدىلا ئەنجۇر دەرىخىنى كۆرگىنىنى ئانىسىغا ئېيتتى . تاشگۈلنىڭ مەسلىكى كېلىپ ئۇنى ئەنجۇر دەرىخىنىڭ قېشىغا ئەكىردى . پىشقان مېۋىلەر شاختا شىرنىسىنى ئېقىتىپ تۇراتتى . بالا ئۇزۇش ئۈچۈن قولىنى ئۇزاتىيۇ ، قولى يەتمىدى ، يەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇزەلمەسلىكى مۇقەررەر ئىدى .

كەچقۇرۇن تاشگۈل باتۇرنى هويلىدىن تاپالمىدى . كۈنگۈرىدىن قاراپ ئۇنىڭ ئەنجۇر دەرىخىگە ئېسىلۇالغىنىنى كۆردى . ئۇنى چاقىرماقچى بولدىيۇ ، لېكىن چاقىرمىدى . يۈگۈرۈپ بېرىپ مېۋىدىن بىر تال ئۇزۇپ بەرمەكچى بولدىيۇ ، بۇ نىيىتىدىنمۇ دەرھال يانىدى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئۆزى ئەجىر قىلىپ يېيىشىنى ئۈمىد قىلغان ئىدى . ئۇمۇ كىچىك بولۇشىغا باقماي ئانىسىنىڭ بۇ ئەنجۇر دەرىخىنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسرايدىغانلىقىنى بىلەتتى . شۇڭا ئۇ ، شاخنىڭ سۇنۇپ كېتىشىدىن قورقۇۋاتاتتى . تاشگۈل ئۇنىڭ ئەنجۇر شېخى بىلەن تەڭ تۇرۇپ تىركىشۋاتقىنىنى كۆرۇپ ، ئاخىر ئۆزى تازا ۋايىغا يەتكەن مېۋىدىن ئىككى تال ئۇزۇپ كاچاتلىۋېتىپ ، يوپۇرماققا قويۇپ بەردى .

تاشگۈل باتۇرنى ئەنجۇر تۈۋىدە قالدۇرۇپ ، هويلىغا چىقتى ـ دە ، ئۇنىڭغا ئاتاپ سوقتۇرۇپ بەرگەن كەتمەنچەكنى ئېلىپ كىردى . ئاڭغىچە بالا مېۋىنى يەپ بولغان ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كەتمەنچەككە چۈشتى .

ـــ ئانا ، كەتمىنىمنى يەنە ئويناميمەن ؟

ـــ ئوبدان قوزام ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئوينىغانلىرى يېتەر ، ئەمدى بۇ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىنى يۇمشاتسىلا .

ـــ ياق ، ئوينايمەن .

ـــ بولىدۇ . ئەمسە ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىدىكى ئوت ـ چۆپنى چاناپ ئوينىسىلا .

ـــ باشقا يەردە ئوينىسام بولامدۇ ؟

ـــ ئوغلۇم ، گەپ ئاڭلىسىلا ـ هە !

ـــ ياق ـ ياق ، ئىشىك ئالدىدا باللار بىللەن سۇ كۆمۈپ

ئويلايمەن .

ـــ سىلىنى ئويلىمىسلا دېگىنىم يوققۇ ؟

ـــ ئەمسە ...

ـــ قارىسىلا ، جېنىم بالام ، شۇ كۆچىلىرىنى بۇ يەرگە ئىشلەتسىلە ئەنجۇر دەرىخى جىق مېۋىلەيدۇ ، ئاندىن چوڭ ئانىلىرى ، ئايجامال ئاچىلىرى ، مەن ۋە سىلى ھەممىمىز تازا يەيمىز .

ـــ ھازىرمۇ يېدۇققۇ ؟

ـــ ئۇ چاغدا بۇنىڭدىنمۇ جىق ھەم تاتلىق مېۋىلەيدۇ .

ـــ تۇۋدىكى ئوت ـ چۆپنى چاناپ ئويلىمىسام مېۋىلىمەمدۇ ؟

ـــ شۇنداق ، تاماق يېمىسلە قانداق بولۇپ قالىلا ؟

ـــ ئۆتكەندە قورسقىم ئېچىپ كەتكەندە كۆكلۈم ئېلىشىپ ، كۆزۈمگە قاراڭغۇچىلىق تىقىلىپ كەتتى .

ـــ تۇغرا . بۇنىڭمۇ تۇۋنى يۇمشىتىپ ، ياۋا ئوت ـ چۆپلەرنى چاناپ ، قىغلاپ ، ۋاقتى ـ ۋاقتىدا سۇ قۇيۇپ تۇرمىساق خۇددى سىلىنىڭ كىدەك قورسىقى ئېچىپ كېتىدۇ ـ دە ، يوپۇرماقلىرى سارغىيىپ مېۋىلىرى يىگىلەپ تۆكۈلىدۇ .

ـــ ئۇ چاغدا مەن بۇ مېۋىنى يېيەلمەمدىمەن ؟

ـــ شۇنداق . بۇ مېۋىنى كۆپ يېگەن بالا چوڭ بولغاندا قالتىس ئادەم بولىدۇ .

ـــ مەن چوڭ بولسام قالتىس ئادەم بولىمەن .

ـــ شۇنداق . دادىلىرىدەك قالتىس ئادەم بولسىلا .

ـــ دادام قانداق قالتىس ئادەم ئىدى ؟

ـــ ئوغلۇم ، بۇنى ئاستا ـ ئاستا چۈشەندۈرۈپ قويىمەن .

ـــ قاپاق تېرەكتەك ئادەم بولىمەنمۇ ، دادام شۇنداقمىدى ؟

ـــ يوغانلىق ھەم كۆچ جەھەتتە قاپاق تېرەكتەك بولىلا .

ـــ ئۇنداق بولسا كەتمەننى كۆپ چېپىپ ، نانىنى ئاز ، مېۋىنى كۆپ يەيمەن .

باتۇر ئىشقا كىرىشىپ كەتتى . تاشگۈل خۇددى ئوغلى كىرەككە كىيىلىپ قولى سوۋۇغان ئادەمدەك بىر چەتتە ئولتۇردى . باتۇر تاشگۈلنىڭ كۆرسىتىپ قويغىنى بويىچە چوڭ ئادەمدەك ئىشلەۋاتاتتى . تاشگۈل ئەمدى يالغۇزلۇق ھېس قىلمىدى . چۈنكى ، ئەنجۇر دەرىخىنى پەرۋىش قىلىشتا يارەمچى چىقىقان ئىدى . ئۇ ئوغلىدىن پەخىرلىنىۋاتاتتى ، چوڭ بولسا دادىسىنىڭ ئىزىنى باسىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . ئۇ ئوغلىنى يەردىن ئەمدىلا باش كۆتۈرگەن تىمەن ئۆسۈملۈككە ئوخشاتتى . « ئۇنى قانداق ئۆستۈرۈش ئۆزۈمگە باغلىق ، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ ، ـــ چوڭ بولغۇچە جىسمىغا پۈتۈن كائىناتنى سىڭدۈرۈۋېتىمەن . بۇ ئۇنىڭغا قانچىلىك ئەجىر سىڭدۈرۈشۈمگە ، ئۇنىڭ ماھارەت ئۆگىتىشىمگە ماسلىشىشىغا باغلىق . يامىشىش بىلەن يۆلەش بىرلەشكەندىلا ئۆگزىگە چىققىلى بولىدۇ ! »

تاشگۈل بىلەن باتۇر ئەنجۇر دەرىخى تۈۋىدىن ئايرىلىپ تەكلىككە كەلدى . باتۇر خۇددى چوڭ ئادەمدەك كەتمەنىنىڭ چۈلدىسى بىلەن يەرگە « گۈپ » قىلىپ ئۇردى . بۇنىڭ بىلەن كەتمەنچەكنىڭ يۇزىگە چاپلىشىۋالغان توپىلار چۈشۈپ كەتتى ، ئاندىن ئۇ بىرتال شېشىقنى تېپىپ كىيىلىپ كەتمەنچەكنىڭ چۈلدا ۋە باشقا جايلىرىدىكى لايلارنى پاكىز قىرىۋەتتى . تاشگۈل ئۇنىڭغا بىرەر ئىش قىلغاندا سايمانىنى ئېرىغداشنىڭ تاماق يېگەندە ئېغىزىنى سۈرتۈش ، قاچا ـ قۇچىنى يۇيۇش بىلەن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيتتى .

چاۋاگۈل بىلەن تاشگۈل مەسلىھەتلىشىپ ، ئايجامالنى بايۋەچچىگە چېتىپ قويدى . ياش ئەر ـ خوتۇنلار بىر ـ بىرىگە بەكمۇ ئېچىل ئىدى . بايۋەچچە تاغۇدەشتلەردىن دورا ئۆسۈملۈكى يىغىپ كېلەتتى ، ئاغرىقلار-نىڭ تۇمۇرىنى تۈتۈپ دورا بېرەتتى . ئايجامال دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى سوقۇپ دورا ياساشتا ياخشى يارەمچى ئىدى .

بىر كۈنى ئازنىلىغلى كەلگەن بايۋەچچە بىلەن ئايجامال دەرۋازا-دىن كىرىپلا تاشگۈلنىڭ ئاياغ تەرەپتىكى ئۆينىڭ ئالدىدا بىرنېمىلەرنى دەۋاتقىنىنى ئاڭلىدى . ئۇلار يېقىن كېلىپ كۆردىكى ، باتۇر ياغاچتىن يا-

سالغان بىر يۇرۇش چېنىقىش سايمىنى ئۈستىدە مايمۇندەك ئويناپ ، ئاندىن بېشىنى تۆۋەنگە ساڭگىلىتىپ تۇراتتى . ئۇلار تاشگۈل بىلەن سالاملىشىپ بولۇپ ، باتۇر تەرەپكە مېڭىۋىدى ، تاشگۈل كېيىن كۆرۈشۈشنى ئېيتىپ توسۇپ قويدى . ئۇلار باتۇرنىڭ چەبدەس ھەرىكەتلىرىدىن زوقلىنىپ بىردەم قاراپ تۇرۇشتى . تاشگۈل ئۇنىڭغا توغرا ياغاچتا چاقپەلەكتەك پىرقىراشنى ئېيتقان ئىدى ، ئۇ ئانسىنىڭ دېگىنىنى ئورۇندىدى . ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرى ۋە بېلى شۇنچىلىك ئەۋرىشىم ئىدىكى ، سۆڭىكى بار ـ يوقلۇقىنى بىلگىلى بولمايتتى . تاشگۈل ئۇ مەشىق قىلغاندا يېنىدىن ئايرىلماي ماھارەتلەرنى قاتتىق تەلەپ بىلەن ئۆگىتەتتى . ئۇ بېشىنى يەرگە ، پۇتىنى ئاسمانغا قىلىپ ، ئىككى قولىدا تېز ماڭالايتتى . بۇنداق چاغدا يۇزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ كېتەتتى . تاشگۈل ئۇنى غەيرەت قىلىشقا ئۇندەيتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئۇ بايانتىن بېرى توغرا ياغاچتا چىغرىقتەك پىرقىراش ۋە ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئۆتۈش ماھارىتىنى تۆت قېتىم تەكرار كۆرسەتتى . ئۇ ھەر كۈنى مەشىق قىلغاندا پەقەت بولالماي قالغۇدەك دەرىجىگە يەتكۈچە داۋاملاشتۇراتتى ، بەرداشلىق بېرىش روھى كۈچلۈك ئىدى . ئايجامال بىلەن بايۇەچچە ئۇنىڭ بويۇن تومۇرلىرىنىڭ قوشۇق سىپىدەك كۆپۈپ كەتكىنىنى كۆرۈپ ، تاشگۈلنىڭ قاتتىق قوللۇقىغا نارازى بولۇشتى :

ـــ بىر نارەسىدىگە شۇنچە باغرى تاشلىق قىلىپ نېمىگە ئېرىشىسىز ؟ ـــ دېدى بايۇەچچە نارازىلىقىنى ئاشكارا ئىپادىلەپ .

ـــ مەن تېخى بۇ ھەرىكەتنى ئۇنىڭ ياش قورامىدىن ئاشۇرۇۋەتكىنىم يوق .

ـــ بۇ ئۇنىڭغا زورلۇق تۇيغۇسى بېرىشى مۇمكىن .

ـــ كىچىك بالا بار يەردە بۇنداق دېيىشكىلار پايدىسىز . مەن ھازىردىن باشلاپ ئۇنىڭدا قانداق ياشاش خاراكتېرىنى يېتىلدۈرىمەن .

ـــ مۇددىئايىڭىز بەلكىم توغرىدۇ ، ئېھتىمال ئۇ دېگەن گەپلىرىمىزنى ئاڭلىماي قالغاندۇ .

ـــ ئۇ خېلى نېرىدىكى ئادەملەرنىڭ ئېغىز ھەرىكىتىگە قاراپ نېمە دەۋاتقانلىقىنى بىلىۋالىدىغان تۇرسا ، قېشىدا بولۇنغان گەپلەرنى ئاڭلىماي قالامدۇ ؟

ـــ ئۇنداقتا ، بىھۇدە گەپلىرىمىزدىن رەنجىمەڭ .

ـــ ئىككىڭلار ئۆز ئادەم بولغاچقاكۆڭلۈمدىكىنىئۈدۈللا دەۋەردىم .

بىر ئەمچىنىڭ بۇنى چۈشىنىشى تەبىئىي ئىش بولسىمۇ ، ئەمما قاراش جەھەتتە تاشگۈلگە يەتمەيتتى . ئۇنىڭ بايا ئۆز قارىشىنى ئىپادىلەپ قويۇشى شۇ سەۋەبتىن ئىدى . چۈنكى ، ئەمچىلىك قىلىدىغان ئادەم كۈندە نەچچىلىگەن ئاغرىقلارنىڭ ئىگراشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغاچقا رەھىمدىل كېلەتتى . بەزىدە ئۆزىنى ئاغرىق ئورنىدا ھېس قىلاتتى .

ـــ بىلىشىمچە ، سىز گىمۇ رەھىمەتلىك دادىڭىز شۇنداق ئۆگەتكەن ئىدى . شۇڭا ، ئەركەكتەك ئادەم بولغان ـ دە ! ـــ دېدى بايۇەچچە .

ـــ بالىلارنىڭ قانداق ئادەم بولۇشى كۆپ ھاللاردا ئاتا ـ ئانىنىڭ سىڭدۈرگەن ئەجرىگە باغلىق .

ـــ توغرا ، ئۇلارنىڭ تىلى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا چىقىدۇ ، ئۇلار ئۆسۈپ يېتىلىش مۇساپىسىدە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئىدىيە ـ مىجەزىنى قوبۇل قىلىدۇ . قاتتىق قول ئاتا ـ ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىرى يارامليق ئادەم بولىدۇ .

تاشگۈل باتۇرغا ئىجازەت بېرىپ ، ئۇلارنى ئۆيگە باشلىدى . ئۇلار ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇشىغا چاۋاگۈل سىرتتىن كىرىپ ، بايۇەچچە بىلەن سالاملاشتى ، ئايجامال بىلەن يۈز يېقىشىپ كۆرۈشتى . ئۇ قوشنىسىنىڭ پالاس توقۇيدىغان دوكىنىنى قۇراشتۇرۇپ بېرىمەن دەپ هالىشىپ قالغىنىنى ئېيتىپ ، ئۇلاردىن ئۆزرە سورىدى .

ئېچىلغان سىر

بايۇەچچە بىلەن ئايجامال غەزالنىڭ ئاتىسى ، تاشگۈل بىر لېگەن ئەنجۈر مېۋىسى كۆتۈرۈپ كىردى . بايۇەچچە داستىخانغا قويۇلغان بۇ ئېسىل نېمەتنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .

ــ بۇ قانداق مېۋە ؟ ــ سورىدى بايۇەچچە بىر تال ئەنجۈرنى ئېلىپ ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قاراپ .

ــ بۇ بىر تېپىشماق ، قېنى تېپىپ باقسىلاچۇ ؟

ــ مەن تاپالمىغۇدەكمەن .

ــ توغرا ، تاپالماسلىقلىرى تەبىئى .

ــ بۇ مېۋىنى شۇنداق مەخپىي تۇتۇپسىلەر ـ دە ، ھەتتا ئايجامالمۇ بۇ ھەقتە تىنىپ قويمايتۇ !

ــ ھازىرمۇ تېخى كېچىككىنى يوق .

ــ بىز ئۆز ئادەم بولغاندىكىن تارتىنىش يوق . مۇمكىن بولسا شېخىدىن ئۆز قولۇم بىلەن ئۈزۈپ يېسەم دەيمەن .

ــ ئاۋۇال داستىخانغا كەلتۈرۈلگىنىنى يەيلى ، ئاندىن باغقا باشلاپ كىرەي .

بايۇەچچە ئەنجۈرنى ئالدىرىماي مەززە قىلىپ يېدى . ئۇ ئۆزى داستىخاندا بولسىمۇ ، ئۈزۈمىدىن قارىغاندا ئوي ـ خىياللىرى قانات قېقىپ ئاللىقاياقلارغىدۇر ئۇچقان ئىدى .

تاشگۈل داستىخاننى يىغىشتۇرغاندىن كېيىن بايۇەچچىنى باغقا باشلىدى . بايۇەچچە ئەنجۈر دەرىخىنى تەپسىلىي كۆرۈپ چىقىپ ، تاشگۈلگە يەنە بىر قېتىم ئاپىرىن ـ تەھسىن ئېيتتى . تاشگۈل بۇ خاسىـ

يەتلىك دەرەخ ھەققىدە بىرقۇر سۆزلەپ بەردى ، ئاندىن سىرنى ئاشكارىلاشنىڭ شەرت ـ شارائىتى پىشپ يېتىلگەنلىكىنى ئېيتتى . بايا ۋەچىمۇ ئاق كۆڭۈل يىگىت ئىدى . ئۇلار ئۇزاق پاراڭلاشتى ، تەسەۋۋۇرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى .

ئايجامال بىلەن بايۇەچچە قايتىدىغان بولۇشتى . چاۋاگۈل خېلىدىن بۇيان ئىشىك ئالدىغىمۇ كەمدىن ـ كەم چىقىدىغان ، ھەتتا ئانىسىنىڭكىگىمۇ بارمايدىغان تاشگۈلنىڭ تۇرۇپلا باتۇرنى ئەگەشتۈرۈپ ئۇلارنى يولغىچە ئۇزىتىپ چىققانلىقىدىن سەل ھەيرانلىق ھېس قىلدى . چۈنكى ، تاشگۈل ئەنجۇر دەرىخىدىن ئايرىلىشقا قىيمايتتى ، ئالتۇن خۇشبۇي يولىغا تولا قاراۋېرىپ ئاخىر ئۆزى كېلىپ كۆرۈشۈپ كېتەتتى . ئۇ قىزىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەچكە پەقەت ئېغىر ئالمايتتى . چاۋاگۈلمۇ تاشگۈلنىڭ ياپيىاش تۇرۇپ ئۆيگە بۇنداق بېكىنۈۋېلىشنى خوپ كۆرمىسىمۇ ، ئۇنى بارا ـ بارا ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتكەن ئىدى . مەھەللىدىكىلەر باشقىچە قارىشىپ ، تاشگۈلنىڭ بۇنداق غەلىتە مىجەزلىك بولۇپ قالغىنىنى ئائىلىسىگە كەلگەن ئېغىر بەختسىزلىك بىلەن باغلىشاتتى . چاۋاگۈل تاشگۈلنىڭ بۇگۈن تۇرۇپلا باشقىچە بولۇپ قالغىنىنى كۆرۈپ خېلىلا روھلىنىپ قالدى . تاشگۈل بۇنىڭلىق بىلەن قالماي ياسىنىپ كوچىغا چىقىدىغان ، ئۇچرىغانلار بىلەن پاراڭلىشىدىغان بولدى . بۇ ھال چاۋاگۈلنى ھاياجانلاندۇراتتى ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىققۇسى كېلەتتىيۇ ، ئەمما نېمىشقىدۇر ئەپسىز كۆرۈپ نىيىتىدىن يالتىياتتى .

بىر قېتىم كىشىلەر تاشگۈلنى يول ئۈستىدىلا ئورىۋېلىشتى ، ئۇزاقتىن بۇيان كۆرۈشمىگەن توغقىنى بىلەن دىدار مۇلاقات بولغاندەك يۈرەك سۆزلىرىنى دېيىشتى . بېشىنى پاكىز تاراپ ، يېڭى كىيىملەرنى كىيگەن تاشگۈل ئۇلاردىن پەرقلىق ئىدى . بۇنىڭدىن كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆزىنى تاشلىمىغانلىقىنى ھېس قىلىشتى . ئۇ كەم سۆز بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، قەيسەرلىك ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغان چىرايى تەڭتۇشلىرىغا ئىشەنچ بەخش ئەتتى . ئۇ ئۆتكەنكى « سەپەر » باھانىسىدە نۇرغۇن يۇرت ـ

ئىقلىملارنى كۆرگەچكە ، يۇرتىنى قىستاپ تۇرغان تاغلار ۋە دېڭىزنىڭ تەھدىتى كۈن كەچۈرۈشنى تەسلەشتۈرۈپ قويغانلىقىنى ھېس قىلىپ كۆڭلى بىرقىسما بولدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە يەرنىڭ تاشلىق بولۇشى « ئۆلمەك ئۇستىگە تەپمەك » دېگەندەك بىر ئىش ئىدى .

بىر كۈنى كەچ قايتىپ كەلگەن تاشگۈل كېچىدىن بېرى كاللىسىغا كىرىۋالغان مەلۇم ئىش تۇپەيلى تۇزۇكرەك ئۇخلىيالمىدى . ئەتىسى چاۋاگۇل تاشگۈلنىڭ قاپاقلىرى ئولتۇرۇشقان ، ئۆڭسۆلى ئۆچكەن هالەتتىنى كۆرۈپ ، يەنە ئەنسىرەپ قالدى . ئەمما ، يەنە تۇرۇپلا : « مۇھىم بىر ئىش ئۇستىدە باش قاتۇرۇپ ئۇخلىيالمىغان چېغى » دەپ ئويلاپ كۆڭلىنى تىنچلاندۇردى . دېمىسمۇ ئەھۋال شۇنداق ئىدى . چاۋاگۇل ئۇنىڭ نېمىشقا ئۆزگىرىشچان بولۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنمىسمۇ ، خۇشاللىقىنى ئۆز خۇشاللىقى ، قايغۇسىنى ئۆز قايغۇسى ھېسابلايتتى .

بۇ تاشلىق زېمىندا كۆپ تەر ئاقتۇرماستىن كۈن ئۆتكۈزمەك تەسكە چۈشەتتى . مانا بۇ تاشگۈلنىڭ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقان تەرەپ بولۇپ ، ئۇنۇمسىز يەرلەرگە باغلىنىپ قالماي قول ھۈنەر ۋە باشقا ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشنى تەشەببۇس قىلاتتى . ئۇنىڭ ئۆزى باش بولۇپ تاغار - پالاس توقۇشى ئەنە شۇ ۋەجدىن ئىدى . يۇرتتىكىلەرنىڭ بەزىلىرى يۇرت ئاتلاپ ، ھەتتا كۈنپېتىشقىچە بېرىپ تېرىكچىلىك قىلسا ، بەزىلىرى توقۇغان تاغار - پالاسلىرىنى ساتاتتى . ھۈنەردە كامالەت تاپقانلارنىڭ بەزىسى يات يەرلەردە تۇرۇپمۇ قالاتتى .

تاشگۈل پالۋانغا ياتلىق بولۇپ كەلگەندە بۇ ئائىلە ناھايىتى خاتىرجەم ، كۆڭۈللۈك ، ئۆز ھالىغا يارىشا بايىشات ئىدى . ئارىلىقتىكى ۋەيرانچىلىقنى دېمىگەندە ھازىرمۇ قەدىر ئەھۋال ئائىللىلەردىن سانىلاتتى . تاشگۈل ھەر جەھەتتىن كېلىشىملىك بولغاچقا ، ئائىلە ھارۋىسىنى تۆز يولىغا باشلاپ كېتىۋاتاتتى . ئۇلار بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ ، مەھەللىكوي ، ھەقەمسايىلەر بىلەن ئىناق ئۆتتى ، يۇرت چوڭى ۋە ئاقساقىلى بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت ئورناتتى ، ئەمما ئەنجۇر دەرىخى ھەققىدىكى سىرنى

ھەرگىزمۇ ئاشكارىلىمىدى . تاشگۈلدە غەيرىي مۇددىئا يوق ئىدى . ئۇ ھەمىشە ئىشىنىڭ جەريانىنى كىشىلەرگە ئۇقتۇرۇشتىن كۆرە ، نەتىجىسىنى كۆرسىتىپ باشقىلارنى تاڭ قالدۇرۇشقا ئامراق ئىدى .

ئۇلار كۆچۈپ يۈرۈشىنى خالىمىغان ، كۈن ئۆتكۈزۈش جاپالىق بولسىمۇ يۇرتىنى شورلۇق ، سازلىقلارغا يەم قىلىپ بېرىشكە كۆزى قىيمىغانلار بولۇپ ، بۇنداق پايدىسىز شارائىتتا ئىقتىسادىي جەھەتتىن بىر - بىرىنى قوللاش ، بىر تىللىق ، ئىجىل بولۇش زۆرۈر ئىدى . تاشگۈل كۆزىگە كۆرۈنۈپ - كۆرۈنمەي خۇشاللىق ئاتا قىلىۋاتقان نەرسىنى ئەمدى ئېنىق بايقىدى . ئۇ كۈز يېتىپ كېلىشى بىلەن ئەنجۇر دەرىخىنىڭ شاخلىرىنى چاتاپ ، بىر غىرىچ - بىر غىرىچتىن قىلىپ كەسلىدى - دە ، تەييارلانغان يەرگە تىكتى ، ئاندىن توڭ ياتقۇزۇپ ئۈستىنى كۆمدى .

— ئەنجۇر دەرىخىنى كېڭەيتمەكچى بولۇۋاتامسىز ؟ — سورىدى چاۋاگۈل .

— چۈشۈمدە بۇ تاشلىقلارنىڭ ئورنىدا ئەنجۇرلۇك باغ تۇرغىنىنى كۆردۈم .

— بۇ ئەنجۇر دەرىخىنى نابۇت قىلارمىزمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن .

— ئىشەنچىم بار ، ئۇنداق بولمايدۇ .

— كېسىلگەن شاخلار بەك كۆپ بولۇپ كەتتى .

— قول باتۇر دەپتىكەن .

— دېگىنىڭىزدەك بولغاي .

تاشگۈل تالا - تۇزگە چىقىشنى قويۇپ يەنە ئۆيگە بېكىنىۋالدى . كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەي : « تاشگۈلنىڭ مىجەزى يەنە ئۆزگىرىپ ، ئادەم خالىمايدىغان بولۇپ قاپتۇ » دەپ گەپ تارقىتىشتى . ئەمما ، ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشى بىلەن تاشگۈلنىڭ كارى يوق ئىدى . ئۇ پەقەت قولى ئىشتىن بوشاپ قالغاندا ئىشىك ئالدىغا چىقىپ قويىاتتى - دە ، دەرھال قايتىپ كىرىپ باتۇرنىڭ ماھارەت ئۆگىنىشىگە يېتەكچىلىك قىلاتتى ، يېڭىدىن تىكىپ كۆمگەن ئەنجۇر كۆچەتلىرىنىڭ ئەتراپىدا

ئايلىنىپ ، ئېچىلىپ قالغان جايلىرىنى خۇددى ئۇخلاۋاتقان بالىنى پەپلەگەندەك نەم توپىدا كۆمەتتى . تاشگۈلنىڭ دوستلىرى ئۇنىڭ توي ـ تۆكۈن ، ئوغلاق تارتىشىش سورۇنلىرىدا بولۇشىنى ئارزۇلىشاتتى . بەزىدە ئۇ چاقىرىپ كەلگەنلەرگە چىرايلىق سەۋەبلەرنى كۆرسىتەتتى ، ئۇلار رەنجىشمەيتتى . بىراق ، قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ ئۆيىدە بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ئۇ ئۆزىنى قاچۇرمايتتى .

ئۇزاق ئۆتمەي قېلىن قار ياغدى . تاشگۈل چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ ، باغدا ئۆزى يالغۇز تۇراتتى ، ئەنجۇر دەرىخىنىڭ ئاپئاق چېچەكلىگىنىگە كۆزى چۈشتى . يەنە بىر قارىماققا ئەنجۇرنىڭ چېچىكى بەكمۇ رەڭدار كۆرۈندى . شۇ ئەسنادا بىر سېغىزخان ئۇچۇپ كېلىپ تامغا قوندى ـ دە ، ئەتراپقا بويۇنداپ قارىدى . ئۇ نوغۇچتەك قۇيرۇقىنى توختىماي « لىك ـ لىك » قىلاتتى . بىردەمدىن كېيىن ئۇچۇپ كېتىۋىدى ، قار تۇزۇندىلىرى پۇرقىراپ يەرگە چۈشتى . ئۇنىڭ ئۇچۇشى ئۇزۇنغا بارمىدى ، بەلكى ئەنجۇر دەرىخىگە يېقىن تامنىڭ كامارلىرىدىن بىرنەرسە ئىزدەشكە باشلىدى . ئۇ كامارغا تۇمشۇقىنى تەقاتتىيۇ ، ھېچنېمە تاپالماي تارتىۋالاتتى . بۇنداق نەتىجىسىز ھەرىكەت خېلى داۋاملاشتى ، ئۇ تىقىپ قويغان نەرسىسىنى تاپالماي ئاۋارە بولغىنى بولغان ئىدى . ياق ، ئۇ بار نەرسىنى تاپالمايۋاتقىنى يوق ، تاپالماسلىقىنى بىلسە يوشۇرۇپ نېمە قىلاتتى ؟ ئۇ تىقىپ قويغان نەرسىلەرنى چاشقان ئوغرىلاپېيۋالغانئىدى.

ئەتىگەندىن بېرى ناشتا قىلماي قورسىقى ئاچقان سېغىزخان ئەمدى بىرەر تال جىگدىمۇ تاپالماي ، ئەنجۇر دەرىخىگە قوندى ، ئۇنى كۆتۈرەلمەي شاخلار لىڭشىپ قارلار چۈشۈپ كەتتى . « ھە ، باياتىن كۆرگىنىم چېچەك ئەمەس ، بەلكى قار ئىكەن ـ دە ، ـــ دەپ ئويلىدى تاشگۈل ، ـــ قارلار چۈشۈپ كەتسە ئەنجۇر شېخى يېپىنچىسىز قالىدۇ ... » ئۇ تېخى ھېلىلا ناھايىتى چىرايلىق ئىدىغۇ ، نېمىدەپ ئەمدى بېشىنىڭ تۈكلىرى چۈشۈپ ، تۇمشۇقى قانغا چىلانغاندەك بولۇپ قالدىكىنە ؟ شۇ تاپتا ئۇنىڭ شاختىكى تۇرقى تولىمۇ كۆرۈمسىز ، يىرگىنچلىك ئىدى . ئۇ

ئەنجۇر دەرىخىنىڭ شاخلىرىدىكى قارلارنى « توك ـ توك » چوقۇلاپ يېگىلى تۇرغاندا ، تاشگۈلدە گويا ئۆز بەدىنىنى چوقۇلاۋاتقاندەك سېزىم پەيدا بولۇپ ، ۋارقىرىغان ئىدى ، ئاۋازى چىقمىدى . تاشگۈل ئۇنى ئەشەددىي دۈشمەن قاتاردا كۆرۈپ چالمىلاپ ئۇچۇرۇۋەتتى.«قى ـ قى ـ قىق ، قىشقاقاق ... قى ـ قى ـ قىق ، قىشقاقاق ! » ئۇ مۇشۇنداق قېلىن قاردا نەگىمۇ بارار ؟ تاشگۈلنىڭ تۇرۇپلا ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ قالدى . ھازىر ھەممە يەر قار ئاستىدا تۇرسا نەدىنمۇ ئوزۇقلۇق تاپار ؟ ھە راست ، ئۇ توخۇ كاتىكىدىن تۇخۇم ئوغرىلايدۇ ياكى چايشاپتىكى سۈت ـ قايماقلارنى ئىچىۋالىدۇ . شۇ سەۋەبتىن ئۇ ئادەملەرنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدىغان قۇشقا ئايلانغانمىدۇ ؟ ... بەزىلەر تېخى ئۇنى : كۆزدە تىقىپ قويغان جىگدىسىنى قىشتا تاپالمايدۇ ، دەپ مازاق قىلىشىدۇ . نەدىكىنى ، « چاشقان ئوغرىلاپ يېغىدۇ ، پاقا ئوسۇرۇپ يېتىپ يەيدۇ» بولمىغىنىدا،ئۇ بۇگۈنكىدەك ئاچ قالمىغان بولاتتى.ھەي‌ھاماقەتلەر!...

تاشگۈل ئېسىنى يىغىپ قارىغاندا ئەنجۇر دەرىخى يوق تۇراتتى . توغرا ، ئۇ كۈزدە كۆمۈۋېتىلگەن بولۇپ ، نىشانە سۈپىتىدە بىر دۆۋە قار دومبىسىپ ياتاتتى ، دېمەك ، ئۇ قار ئاستىدا غەمسىز ئۇخلاۋاتاتتى . يېڭىدىن تىكىلگەن كۆچەتلىكىنىڭ ئۈستى ئاپئاق كىگىز يېپىپ قويۇلغاندەك تۇيۇلدى . تاشگۈلنىڭ يۈرىكى كېچە ـ كۈندۈز ئاشۇ ئەنجۇر دەرىخىدىن ئايرىلمايتتى .

تالا سۈتتەك ئايدىڭ ئىدى ، باغدا ئىتنىڭ قاۋىغىنى ئاڭلاندى . تاشگۈل ئورنىدىن جاپجراپ تۇرۇپ كەتتى .

ـــ خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالغانتىڭىز ، يەنە بۇ ۋەسۋەسىچىلىكىنى تېپىۋالدىڭىز ، قىزىم ! ـــ دېدى چاۋاگۈل ھەم كايىغان ، ھەم كۆيۈنگەن تەلەپپۇزدا .

تاشگۈل زۇۋان سۇرمىدى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا گەپ كىرگەندەك قىلماي‌تتى . ئۇ چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ ئىسسىق ئورۇندىن قوپۇپ ، ئىشكىنى ئېچىپلا ئىتنى كۆردى . ئىتنىڭ بېھۇدە قاۋىشى بىرەر ئەنسىزلىكتىن دېرەك

بېرەتتى . ئۇ ئىتتىنى چالمىلاپ قوغلۇۋېتىپ ئۆيگە قايتىپ كىردىيۇ ، يەنە خاتىرجەم بولالماي هويلىغا چىقتى ، ئاندىن باغقا كىرىپ ئىتنىڭ ئاپئاق قار ئۈستىدىكى تۈكچىدەك ئىزلىرىنى كۆردى . ئۇ ئىت ياكى توخۇلارنىڭ « دۆۋە »نى كولاپ ئېچىۋېتىشىدىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلاتتى ، كېچىسىمۇ نەچچە قېتىم يوقلاشنى ئادەتكە ئايلاندۇرغان ئىدى .

يېڭى بىر باهار يېتىپ كەلدى . جانلىقلار ئويغاندى . تاشگۈل ئەنجۈر دەرىخىنى خۇددى بالىنى ئۈيقۇدىن ئويغاتقاندەك ناهايىتى ئاۋايلاپ ئاچتى . ئەنجۈر شاخلىرى ئۈيقۇدىن يېڭى ئويغانغان بالا قۇياشقا تىكىلىپ قارىيالمىغاندەك بېشىنى ئېگىپ تۇراتتى . ئۇ بارا ـ بارا سىرتقى هاۋاغا كۆنۈكتى ، هاۋانىڭ ئىسسىشىغا كۆكلىدى . كۈزدە كېسىپ كۆچەت قىلىنغان شاخلار قالدۇرغان پۈتاقلارنىڭ هەربىرىدىن نەچچىدىن نوتىلاپ ، ئاۋۇالقىدىنمۇ باراقسان ئۆستى . تاشگۈل بۇنىڭدىن سۆيۈنۈپ ، ئوغلى بىلەن تۇرنى قۇچاقلىغاندەك قۇچاقلاپ سۆيۈپ كەتتى . ئۇ هاياجىنىنى باسالمايۋاتاتتى . ئارقىدىن يېڭى تىككەن كۆچەتلەرمۇ كۆكلەپ هاياتىي كۈچىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى . خۇشاللىق ئۇستىگە خۇشاللىق ياغماقتا ئىدى . ئائىلىدىكى هەممەيلەن بۇ ئۆتۈقنى تەبرىكلەشتى . باتۇرمۇ كۈنسېرى كۈچ ۋە ئەقىلگە تولۇپ ، ئانىسىغا قول ـ قانات بولۇۋاتاتتى . ئۇ ئانىسى كۈلگەنگە كۈلەتتى ، ئانىسى قايغۇرغانغا قايغۇراتتى . ئۇ كۈزدە ئانىسىغا كۆرسەتمەي يوشۇرۇنچە 4 ـــ 5 تال كۆچەتنى ئايرىم يەرگە تىكىپ قويغان بولۇپ ، تىككەن كۆچەتلىرى تولۇق كۆكلىگەن ئىدى . بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ خۇشاللىقى چوڭ ئىدى .

بىر كەچقۇرۇنلۇقى تۈيۇقسىز هاۋا بۇزۇلۇپ ، ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشكۈدەك گۈلدۇرلىدى . ئارقىدىن « يالت ـ يۇلت » قىلىپ كۆز چاقناتقۇدەك كۈچلۈك نۇر گۈگۈم باغرىنى تىلىپ ، ئەتراپنى يورۇتتى . باياتىن يامغۇردىن ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىشقان تاشگۈللەر هويلىغا چىقىپ ، ئارغامچا شەكىلىك يېشىل نۇرنىڭ كۆك قەرىدىن ئۆگزىگىچە تۇتاشقانلىقىنى كۆرۈشتى . چاقماقنىڭ قۇدرەتلىك نۇر ئارغامچىسى گويا بۇ

ئۆيىنى يەتتە قات ئاسمانغا تارتىپ چىقىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. بىر ئىسسىق ئېقىم ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالدى.

بايۇەچچە يەنە بىر قېتىم كەلگەندە تاشكۆل بىلەن ئەنجۇر ھەققىدە كۆپ پاراڭلاشتى، ئاندىن ئەنجۇر مېۋىسى ۋە يوپۇرماقلىرىدىن ئەۋرىشكە ئەكېتىپ، دورىلىق قىممىتى ئۈستىدە ئىزدەندى. ئۇ مېۋىسىگە ھەممىدىن بەك دىققىتىنى قارىتتى. ئاخىر بۇنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلۈپ، كۆپلىگەن ئاغرىقلار شىپا تاپتى.

تاشكۆل ئەتراپلىق كۆزىتىش ئارقىلىق ئەنجۇرنىڭ ھەم كۆچلۈك كۈن نۇرىنى، ھەم سالقىن شامال ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان جايىنى خالايدىغانلىقىنى بايقىدى. ئەنجۇر دەرىخى كۈندۈزى قۇياش نۇرىدىن يوپۇرماقلىرى ئارقىلىق ھارارەت قوبۇل قىلىپ قۇۋۋەت توپلىسا، كېچىسى بوغۇز تەرەپتىن كەلگەن سوغۇق شامال ئۇنىڭ مېۋىسىنى چۈچۈتۈپ شىرنىلىك بەخش ئېتەتتى. دېمەك، تاشكۆلنىڭ بۇ ھەقتىكى تەجرىبىسىگە ئاساسلانغاندا، ئەنجۇر دەرىخىنى كۈن نۇرى تىك چۈشىدىغان، شامال بىمالال ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان يەرگە قويۇش كېرەك ئىدى.

تاشكۆل ئەنجۇر دەرىخىگە سىڭدۈرۈۋاتقان ئەجرىنى سىرتتىكىلەر-دىن خۇپىيانە تۇتسىمۇ، ئەمما بارغانسېرى گەرەسلەپ باغنى بىر ئالغان ئەنجۇر دەرىخىنى يوشۇرۇشقا ئامالسىز قالدى، ئۇنىڭ باراقسان شاخلىرى تامدىن كۆرۈنۈپ كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى تارتقان بولسا، خۇش ھىدى يۇرتنى قاپلىدى. ئۇ ئىچكەركى ئېغىلدا باقىدىغان قوي - كالا ئەمەس ئىدى، قولۇم - قوشنىلار، يولدىن ئۆتكەن - كەچكەنلەر كۆرەتتى، ھىدىنى ئالاتتى. كېيىنچە بەزىلەر چاۋاگۈل ياكى تاشگۈل بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپمۇ، تۇتۇپ - سىلاپمۇ ئولگۈرۈشتى. تاشگۈلمۇ بارا - بارا خاتىرجەم بولۇپ، ئەمدى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىدى دەپ ئويلىغان ئىدى. ئاخىر قىسقىنا ۋاقىتتا ئەنجۇر ھەققىدىكى گەپلەر ئاجايىپ سىرلىق تۇستە يىراق - يېقىنغا تارالدى. بەزى يۇرتلاردىن ئاتايىن كېلىپ كۆرۈپ كەتكەنلەرمۇ بولدى. مەھەللىدىكىلەر

تاشگۇلنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆيگە بېكىنىۋالغانلىقىدىكى سەۋەبنى ئەمدى بىلىشتى . ئەنجۇر دەرىخى تەن قويۇپ ، مېۋىلىرى ئوخشىغانسېرى ، شاخ-لىرىنى كۆتۈرەلمەيۋاتاتتى ، تاشگۇل ئاچا قويۇپ هارمايتتى . شۇ كۈنلەردە تاشگۇل ئۆزىمۇ خۇددى ۋايىغا يەتكەن ئەنجۇر مېۋىسىدەك ئېسىلىپ ، بۆلەكچە چىرايلىقلىشىپ كەتكەن ئىدى . ئۇ ئوغلى باتۇر چوڭ بولغانسېرى دادىسىنىڭ كېپتىنى ئېلىۋاتقىنىنى سېزىپ ، پالۋاننى سېغىنىپ ئەسلەيتتى ، « پالۋىنىم هايات بولغان بولسا ... » دەپ شېرىن ئارزۇلارنى قىلاتتى . چاۋاگۈلنىڭمۇ جىنىم ئوغلىنى ياد ئەتمەيدىغان چاغلىرى ئاز ئىدى .

— تاشگۇل ! — دەپ چاقىردى بىر يېگىت ئازغان ئارىسىدىن .

— كىم ؟ — تاشگۇل ئەندىكىپ كەتتى .

— كۆپ ۋاقىتكىز مۇشۇ ئەنجۇر دەرىخى بىلەن هەپىلىشىپ ئۆتتى .

— سىلى قانداق بىللا ؟

— مەن مۇشۇ ئازغان دالدىسىدا سىزگە هەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقىنى ئىكەم .

— بىكار ئاۋارە بولۇپلا .

— مەن ئۇنداق قارىمايمەن .

— ئۇ ئۆزلىرىنىڭ خىيالى .

— يوشۇرۇن پىشقان خىياللار ئۆزئارا تېپىشىدۇ .

— سىلىنىڭ قاراشلىرىدىكى مەۋجۇتلۇق مەندىمۇ بار . بىراق ئۇ سىلى ئەمەس .

— ئاشكارىلاشقا بولامدىكىن ؟

— ئەلۋەتتە .

— ئۇ كىم ؟

— پالۋان .

— نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ تاشگۇل ؟

— مېنى ئاچا دېسىلە .

— ئوتتۇرىمىزغا سېپىل سوقۇشنى خالىمايمەن .

— مەن شۇنداق سېپىلنىڭ بولۇشىنى ياقتۇرىمەن .
— مېنىڭچە بۇ چىن سۆزىگىز ئەمەس .
— ئەمدى كەتسىلە !
— سىزنى باشقىچە تەلەپپۇزدا چاقىرسام دەيمەن .
— مېنى تاتلىق ئېرىم پالۋانلا شۇنداق چاقىراتتى .
— ئۆلگەن ئادەم سىزنى نەدە چاقىرالسۇن ؟
— ئۇ ھەر دائىم يېنىمدا .
— تەنھالىقتا زېھنىڭىز ئاجىزلاپ كەتكەن چېغى ، تاشگۈل .
— زېھنىمنىڭ قانچىلىكلىكىنى ئەنجۇر دەرىخى ئېيتىپ بەرسۇن .
— ئۇ سىزدە ئۇنتۇلغۇسىز تەسىر قالدۇرغاندۇ ، شۇڭا ئۇنتۇيالمايسىز . ماقۇل كۆرسىڭىز ئۇنىڭدىنمۇ تەسىرلىك ئىشقا يەنە يولۇقسىز .
— ئەرلەرنىڭ ماڭا قىلغان ھەرقانداق كۆڭۈل ئىزھارلىرى بەربىر .
— ئەرلەردىن يىراق تۇرۇپ ، دەرەخ بىلەن ئۆتۈش سىزدە شۇنداق مىجەزنى يېتىلدۈرگەن .
— ئۇنىڭ ھىدى ئەنجۇر مېۋىسى بىلەن كېلىپ ، مېنى مەستخۇش قىلىدۇ .
— تىرىكىنىڭ ھېرىسىنى تېخى بىلمەيدىكەنسىز .
— ياخشىسى ، باھارلىرىنى باشقا جايدىن تاپسىلا .
— نېمىلا دېگەنبىلەن مەن بىر قاۋۇل ئەركەك .
— مۇناسىپ كەلمىگەنلەر ئۇچۇن ئۇنداق قاۋۇللۇق تۆگىدىمۇ بار .
— مۇناسىپ ئەمەس دەمسىز ؟
— ياق ، ئۇنداق دېمەكچى ئەمەسمەن .
— ئۇنداقتا ...
— دېمەكچىمەنكى ، پالۋاندىن بۆلەك ئەر زاتىغا قارىمايمەن .
— بۇ تۇرمۇشمۇ ؟
— ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىگە يارىشا تۇرمۇش قارىشى بولىدۇ . مەن

ئىنسانلار بۆشۈكىنى مەڭگۈ تەۋرىتمىدىغان ئابىدە تىكلىسەم دەيمەن .

ـــ شۇ تاپتا مەنمۇ كىيىمىمنى سېلىۋەتسەم ئاجايىپ مۆجىزە ياراتقان بولمەن .

ـــ سىلى ھايۋاناتلار دۇنياسىغا قېتىلماقچىمۇ ؟

ـــ قايسى ھايۋاناتلار دۇنياسىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىسىز ؟

ـــ ئىسىملىرى نېمە ؟

ـــ بۇقام .

ـــ ئۇنداقتا غۇنجىنلار دۇنياسىغا بارسىلا .

ـــ نېمە ؟

ـــ كېپىنچە كېرەك بولۇپ قالسىلا ، مەن سىلىنى ئىزدەيمەن .

تاشكۈل ئۇنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتمەيلا قويۇق ئەنجۇر دەرىخى ئارىسىغا كىرىپ كەتتى . بۇقام ئازغان يوچۇقىدىن ئۇنى كۆرەلمەي ، كۆزدىن يىتتۈرۈپ قويغىنىغا ئۆكۈنمەكتە ئىدى .

ئەنجۇر ۋايىغا يېتىپ پىشتى . تاشكۈل يۇرتتىكى تونۇش - يېقىنلىرى ۋە مۆتىۋەر - ئاقساللارنى ئەنجۇر سەيلىسىگە تەكلىپ قىلدى . ئۇلار ساپسېرىق مەي باغلاپ پىشقان مېۋىلەردىن يەپ ، ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختاشتى ، تاشكۈلگە ئاپىرىن ئوقۇدى ، پالۋاننى ئەسلەشتى . مېھماندارچىلىق ئاخىرىدا تاشكۈل ئۇلارغا يۇرتتا ئەنجۇرلۇك باغ ئەھىيا قىلىش تەكلىپىنى بەردى . كىشىلەر تاشكۈلنىڭ مۇددىئاسىنى مەقبۇل كۆرۈپ ، ئەقلىگە باركاللا ئېيتتى . تاشكۈل بۇ نىيەتكە بەل باغلىغانلارغا كۆچەت بېرىشكە ۋەدە قىلدى .

تاشكۈلنىڭ تەشەببۇسى بىلەن يۇرتتا ئەنجۇر دەرىخى ئۆستۈرۈش دولقۇنى كۆتۈرۈلدى . نۇرغۇن كىشىلەر باغلىرىدىكى مەھسۇلات ئۇنۇمى تۆۋەن مېۋىلىك دەرەخلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ ، ئەنجۇر تىكىشكە تەييارلاشتى . بەزىلەر ئۆي ئەتراپىدىكى غىلاڭ تاشلىقنى دائىرىگە ئېلىپ باغ قىلماقچى بولۇشتى ، چۆرىسىنى ئازغان بىلەن ئىھاتىلىدى . كەچ كۈز يېتىپ كېلىپ ئەنجۇرنى كۆمىدىغان چاغدا تاشكۈل كۆچەت سوراپ

كەلگەنلەرگە يۇمران شاخلاردىن كېسىپ بەردى ۋە تىكىش ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ قويدى . شۇنچە كۆپ شاخلاپ باراقسان ئۆسكەن ئەنجۇر دەرىخى خادىدەكلا بولۇپ قالدى ، ئانا دەرەختىن كەسكەن شاخلار يەتمىگەنلەرگە كېيىن ئۆستۇرگەن كۆچەتلەرنىڭ نوتىلىرىدىن كېسىپ بېرىپ ئېھتىيا- جىنى قاندۇردى . تاشگۈل بىر تالمۇ شېخى قالمىغان ئەنجۇر دەرىخى بىلەن يېڭى ئۆستۇرگەن كۆچەتلەرنى كۆمۈۋاتاتتى ، قول - ئىلكىدە يوق ئائىلىلەردىن ئىككى كىشى كۆچەت سوراپ كېلىپ قالدى . تاشگۈل ئۇلارغا كۆچەت قالمىغانلىقىنى ئېيتتىيۇ ، كەينىدىن قاتتىق خىجىل بولۇپ كەتتى . شۇ چاغدا ئۇ بىردىنلا ئوغلى باتۇر ئۆزى تىكىپ ئۆستۇرگەن ئەنجۇر كۆچىتىنى ئېسىگە ئالدى . ئەمما ، ئۆتكەندە ھەرقانچە قىلىپمۇ بىرەرسىگە كۆچەتلىك نوتا ئېلىپ بېرەلمىگىنىنى ئويلاپ ئىككى تايىن بولدى . باتۇرنىڭ « كاج »لىقىغا ھېچ نەرسە توغرا كەلمەيتتى . شۇنداقتىمۇ ئىشەنچى يوق تۇرۇپ ئۇرۇنۇپ بېقىش نىيىتىگە كەلدى .

تاشگۈل باتۇرنى چاقىرىپ كىرىش ئۇچۇن سىرتقا مېڭىپ ، كۆپ ئۆتمەستىن باتۇر ئۆزى كىرىپ كەلدى . ئۇ قائىدە - يوسۇنلۇق بالا بولغاچقا ، ھېلىقى ئىككىيلەن بىلەن چوڭ ئادەمنى كىچىك قىلىپ قويغان- دەك قىزغىن كۆرۈشتى ، ھال - ئەھۋال سوراشتى .

— ئۇكام باتۇر ، سىزمۇ ئەنجۇر كۆچىتى يېتىشتۇردىڭىزما ؟ — سورىدى ئۇلاردىن بىرى .

— مانا مۇشۇ مەن ئۆستۇرگەن كۆچەتلەر ، تېخى بۇنى ئۆزۈم كۆممەكچى بولۇۋاتىمەن .

— ئوغۇل بالا دېگەن كىچىكىدىن مۇشۇنداق جىگەرلىك بولۇشى كېرەك .

— ئانامۇ شۇنداق دەيدۇ . قارىمامسىلەر ، بۇ شاخلارنىڭ خۇددى بارماقلىرىمدەك بۇدرۇقلۇقىغا .

— شۇنداقكەن ، بەك ئوبدان ئۆسۈپتۇ . بىز ... بىز ...

— ھە ، گېپىڭلار بولسا دۇدۇقلىماي دەۋېرمەمسىلەر ؟

ـــ سىزنى ئۇنماسمىكىن دەپ ئىككىلىنىپ قېلىۋاتىمىز .

ـــ قېنى نېمە ئىش ئىدى ؟

ـــ ئۆزىڭىز يېتىشتۇرگەن ئەنجۇردىن ئازراق كۆچەتلىك بەرگەن بولسىڭىز .

ـــ ياق !

ـــ ھەي ئەركەك ، بىر ئوبدان گەپ قىلۇپتىپ تۇكىڭىز تەتۇر يېنىپ قالغىنى نېمىسى ؟

ـــ بۇنىڭدىن باشقا نېمە سورىساڭلار مەيلى ، ئەمما بۇنى بەرمەيمەن !

ـــ ھەي جېنىم ، ئازراق بەرگەنگە ھېچنېمە بولمايدۇ ، يەنە كۆكـ لەپ قالدۇ .

ـــ سىلەردىن ئۆرگىلەي ، ئاكىلا ، دادام مۇشۇ ئەنجۇر دەرىخىنى دەپ جېنىمدىن ئايرىلىپتىكەن ، تېخى ئانامۇ تاسلا قاپتۇ . جان بەدىلىگە كەلگەن دەرەخ بۇ .

باتۇر جاھىللىق قىلىپ پەقەت يۇمشىمىدى . ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغان ئىدى . شۇڭا ، ئۇلار تاشگۈلنىڭ كىرىشىنى كۈتۈشتى . باتۇر ئۆزى يېتىشتۇرگەن كۆچەتلەر ئەتراپىدا بىر ئىشلارنى قىلۇاتاتتى .

تازا جىلە بولۇپ سىرتتىن كىرگەن تاشگۈل باتۇرنىڭ بۇ يەردە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى . ئىككىيلەن تاشگۈلگە ئۇمىدلىنىپ تىكىلىشتى .

ـــ ئوبدان ئوغلۇم ، گەپ ئاڭلىسىلا !

ـــ بەرمەيمەن دېدىم ، بەرمەيمەن !

ـــ سىلى دېگەن بىر ئۆمۈر كىشىلەرنىڭ دەردىگە داۋا ، ئاغرىقىغا شىپا بولغان ، ئۇۋچىلىق بىلەن يۈرت ئىچىدە ھۆرمەت ـ ئابرۇي تاپقان ئوبدان ئادەملەرنىڭ نەۋرىسى . ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىشلىرى كېرەك .

ـــ دادامۇ قالتىس ئادەم ئىكەن .

ـــ شۇنداق .

ـــ ئۆزلىرى : « دادىلىرى قايتىپ كېلىدۇ . شۇڭا ، ئەنجۇر دەرد-
خىنى ئوبدان پەرۋىش قىلسىلا » دېگەن ئەمەسمۇ ، ئۇنى كېسىۋەتسەم دادام مېنىڭ ساداقەتمەنلىكىمنى قانداق بىلىدۇ ؟

تاشقۇل باتۇرنىڭ گەپىنى ئۇنتۇمغانلىقىدىن سۆيۈندى . ئەمما ، ئەمدى ئۇنىڭغا يەنە چۈشەندۈرۈشنى ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئەپسىز ھېسابلىدى . شۇنداقتىمۇ ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ يالغان گېپىنى يەنە يالغان گەپ بىلەن « يوق »قا چىقارماقچى بولدى .

ـــ بۇلار دادىلىرى پالۋان بىلەن ئۇزاق يىل ھەمسەپەر بولغانلار . بۇ كۆچەتلەرنى تىكىپ بولۇپ يىراق يۇرتلارغا بارىدۇ ، ئاندىن سىلىنى دادىلىرى بىلەن كۆرۈشتۈرۈپ قويىدۇ .

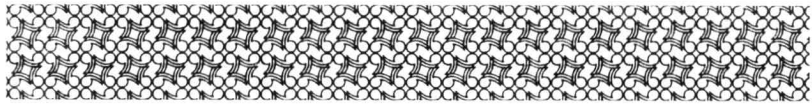
ـــ راستما ؟

ـــ مەن سىلىگە قاچان يالغان ئېيتقان ؟!

ـــ ئۇنداق بولسا ئۆزۈم كېسىپ بېرەي .

تاشقۇل باتۇرغا ئىتتىك كەكىنى ئاچقىپ بەردى . ئۇ ئىككى تال كۆچەتلىك كېسىپلا بولدى قىلدى . تاشقۇل ئۇنىڭغا بۇاستە گەپ - سۆز قىلىشتىن كۆرە ، قولىغا كەكىنى ئېلىپ كېسىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەن بولۇپ بىرقانچە شاخنى كېسىۋەتتى . ئىككىيلەن كۆچەتلەرنى ئېلىپ دەرھال قايتتى . باتۇر بايانتىن گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇلارنىڭ ئەنجۇر دەرىخىنى يالىڭاچلاپ قويغىنىنى سەزمىگىنىگە ئۆكۈنۈپ ، ئەمدى ئانىسىغا دوماىيدى ، لېكىن ئانىسىنىڭ ياخشى گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلىنى ياساپ قويۇشى بىلەن ، ئوچۇق گەپ قىلمىغان بولسىمۇ ، چىرايىدا رازىمەنلىك ئىپادىلەندى .

كۆڭۈللۈك سەپەر

تاشلىقتىن چىقىۋاتقان « تاك ـ تۈك » ، « جاق ـ جۇق » ئاۋازلار كىشىلەرنىڭ كۆلكە ـ چاقچاق ۋە ناخشىلىرىغا جور بولۇپ بارغانسېرى ئۇلغايماقتا ئىدى . يۇرتنى باغ قىلىشقا ئاتلانغان خەلق خۇددى دېڭىز دولقۇنىنى ئەسلىتەتتى . ھەركىم ئۆز ئالدىغا شېغىللارنى قېزىپ باغ بىنا قىلىش جېڭىگە كىرىشىپ كەتكەن ئىدى . شۇنداق قىلىپ ، تاشلىقتا ھايات سۆيگۈسى تۇغۇلدى . ئەل ئەنجۇر كۆچىتىنى تاشلىق تۇپراق بىلەن زاكىداپ ، مېھنەت سۈتى بىلەن پەرۋىشلەپ ، « ئالتۇن بۆشۈك » زېمىنىدا كۆز ئاچقۇزدى . ئەنجۇر دەرىخى تاشلىققا تېزلا ئۆزلىشىپ ، شېرىن مېۋىسى ئارقىلىق ئەلگە بەرىكەت قۇچقىنى ئاچتى . يۇرت خەلقى بۇ خاسىيەتلىك مېۋىنى بىر مەزگىل ئۆزلىرى يېگەندىن كېيىن ، يىراق ـ يېقىندىكى ئاغىنىلىرى ۋە شەھەردىكى دوستلىرىنى ئەنجۇر سەيلىسىگە چاقىرىپ ، يېڭىدىن ئېرىشكەن بايلىقات تۇرمۇشىنى كۆرەك قىلدى . ئەنجۇر يۇرت تەۋەسىدە ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەپ « مېۋىلەر شاھى » ، « شاخ مانتىسى » دېگەندەك سەلتەنەتلىك نام ـ ئىلار بېرىلدى .

يۇرت خەلقى ئىلگىرىمۇ تاشگۈلنى خېلى ـ خېلى ئەركەكلەرگە تەڭ قىلمايتتى ، ئۇنىڭ ئەنجۇرگە مۇناسىۋەتلىك سەرگۈزەشتىسىنى ئۇققاندىن كېيىن ، ھەربىر ئېغىز سۆزىنى تاشقا مۆھۈر باسقاندەك بىلدىغان بولۇشتى . كىشىلەر « شاخ مانتىسى »نى ھەر قېتىم يېگىنىدە ، ئۇنىڭ تۆھپىسىگە تەھسىن ئېيتماي ، پالۋاننى ئەسلىمەي قالمايتتى . ئۇ بولسا كەمتەرلىك بىلەن : « بۇ دىيارنىڭ ئاددىي پەرزەنتى بولغىنىمغا تۈشلۇق ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم » دەيتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن غايىلىرى

رېئاللىققا ئايلىنىۋاتاتتى . ئەمدى ئۇ خەلقنىڭ قوينىغا سىڭىشكە باشلىغان ئىدى .

تاشقۇل بىلەن بايۇەچچىنىڭ مۇناسىۋىتى بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتاتتى . ئىككىيلەن بىر يەرگە كەلگەندە قىلىشىدىغان گەپلىرى تۈگىمەيتتى . بەزىدە پاراڭغا چاۋاگۇلمۇ قېتىلىپ قالاتتى . كۆپ هاللاردا بايۇەچچە ئۆزى ئىزدەپ كېلەتتى . ئۇلار ئەنجۇرنىڭ بەدەنگە قۇۋۋەت يەتكۈزۈش ۋە ئاغرىقنى شىپا تاپتۇرۇش جەھەتتىكى رولى ئۈستىدە ئورتاق ئىزدىنىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ ئۈچرىشىپ تۇرۇشى ئۈچۈن قۇلاي پۇرسەتلەر هە دېگەندە چىقىپ تۇراتتى . چۈنكى ، بايۇەچچە بەزى ئاغرىقلارنى ئۆيىگە بېرىپ كۆرەتتى ، بۇنداق چاغلاردا تاشقۇللەرنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئۆتۈشكە تۇغرا كېلەتتى ـ دە ، كىرمەي ئۆتمەيتتى . بۇنى دېمىگەندىمۇ بايۇەچچە يانتاق ئەمچى ئائىلىسىنىڭ ئۆز بالىسىدەك بولۇپ قالغان ئىدى . مانا ئەمدىلىكتە ئايجامال بىلەن نىكاهى قوشۇلۇپ تېخىمۇ ئېچىل ئاتا ـ بالىلارغا ئايلانغان ئىدى . مۇشۇ كۈنلەردە يانتاق ئەمچى رەھمەتلىك هايات بولسا قانچىلىك ياخشى بولاتتى ـ هە ! بايۇەچچە ياخشى تۇرمۇشىدىن سۆيۈنگەندە ئۇستازىنى يادلىماي تۇرالمايتتى .

بايۇەچچە قارا يېتىم بولۇپ ، يانتاق ئەمچى ئائىلىسىگە كىرىپ ئەمچىلىكىنى ئۆگىنىپ قېلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن ئىدى . يانتاق ئەمچى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن كىچىك قېلىپ كىشىلەرنىڭ ئىشكىدە ئۇرۇندى ـ سوقۇندى بولۇۋاتقىنىنى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە توغرا يولدا ماڭماي قۇلاق كەستىگە ئايلىنىپ كېتىۋاتقىنىنى ئۇقۇپ ، تەربىيىسىگە ئېلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى . ئەمما ، ئىلگىرى دائىم ئۈچرىشىپ قالىدىغان بۇ بالىنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمىدى . ئۇ بىتاب بولۇپ يېتىپ قالغان ئىدى . كىشىلەر ئۇنىڭ ئاغرىپ قېلىشى بىلەن ، توخۇ ـ كەپتەرلىرىگە ئارامچىلىق بولغىنىدىن خۇرسەن بولۇپ يۈرۈشەتتى .

يانتاق ئەمچى ئىگە ـ چاقسىز بېشى قاتقان بايۇەچچىنى ئۆزى ئىزدەپ ئۆيىگە ئەكېلىپ شاگىرت قىلىۋالدى . ئۇ دەسلەپكى چاغلاردا «

ئالـقـانـات »لىقنى يەنىلا تاشلىمىدى . ئەمما ، يانتاق ئەمچىنىڭ تەربىيە - نـەسـىـھـەتـنى ۋە پـالـۋانـنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئۇرغۇپ تۇرغان ئەركەكلەرچە مـەردلـىك ئۇنىڭ سەبىي قەلبىگە بارا - بارا تەسىر كۆرسىتىپ يارامليق ئا- دەم بولۇشقا يېتەكلىدى . كېيىن ئۇ ئۇستا ئەمچى بولۇپ يېتىشىپ چىقتى .

يـانـتـاق ئەمـچـى بـىـلـەن پالۋاننىڭ ئۆلۈپ كېتىشى بايۇەچچىنىڭ يـۇرىكىنى ھەممىدىن بەك ئەزدى . بايۇەچچىنىڭ مەرھۇملارغا بولغان ھۆر- مەت تۇيغۇسى تېخىمۇ كۈچىيىپ بارماقتا ئىدى .

بـايـۇەچـچـە نـان كۈچۈكى بولۇپ يۇرگەن مەزگىللەردە ، كىچىك تـۇرۇپ بـېرىشقا تېگىشلىك بولمىغان يەرلەرگىمۇ بېرىپ ، «يامان دۇكان» لارغا چـۈشـۈپ كـەتـكـەنـلىكتىن زىيادە ئورۇقلاپ كەتكەن ئىدى ، ئۇزاق كـېـسـەللىك تارتقان ئادەمدەك قاپاقلىرى ئولتۇرۇشۇپ ، كۆزلىرىنىڭ نۇرى قـېچىپ ، چاناقلىرىغا نىمشەكتىن تېرىق پاتقۇدەك دەرىجىگە كېلىپ قالغان ئىدى ، قازان قېقىپ ئاران ماڭاتتى . قاڭشىرى قىڭغاق تىغدەك قىرلىنىپ ، چـىـڭـراق كـۈلـۈشكىمۇ ماغدۇرى يەتمەيتتى . يانتاق ئەمچى بايۇەچچىنىڭ بـۇنـداق ھالـىـتـىـنى كـۆرۈپ قـاتـتىق ئىچ ئاغرىتتى . ئۇ ئەمچى بولغاچقا ھەمـمـىنى بىلىپ ئۆلگۈرگەن ئىدى . ئەگەر ئۇ يانتاق ئەمچىدەك رەھىمدىل ئادەمـگە يولۇقۇپ قالمىغىنىدا ئاتا - ئانىسى ئارزۇلاپ قويغان ئىسمىغا يارىشا ھېچـبـىـر كـۈنـنىڭ سېرىقىنى كۆرەلمەي يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشقان بـولاتـتـى . يـانـتـاق ئەمچى ئۇنى ئۆز بالىسىدەك كۆرۈپ ئەملىدى ، پالۋانمۇ ئاكـىـلـىـق مېھرىنى ئايىمىدى . ئەمما ، يانتاق ئەمچى ئۇنىڭ شۇنچە ئەملەش ۋە پەرۋىش ئارقىلىقمۇ ماغدۇرىغا كېلەلمەيۋاتقىنىنى بىلگەنىدە بېشى قېتىپ ، ئولتۇرسا - قوپسا يۇرت ئالدىدا ئۇنىڭ يۇزىنى يورۇق قىلىشنىلا ئويلايتتى . ئاخـىـر يـانـتـاق ئەمـچـى دادىـسـىـنـىـڭ تـاغ سېغىزخىنى تېپىپ كەلگەن مـېـھـرىـگـىياھ ئارقىلىق ئاغرىق ئەملەشكە مۇناسىۋەتلىك رېتسېپىنى ئېسىگە ئېـلـىـپ ، كـۆز ئالـدى « ۋالـلـىـدە » يورۇپ كەتتى - دە ، ئۇنىڭغا قاراشقا پالۋاننى قالدۇرۇپ ئۆزى تاغقا يول ئالدى .

يانتاق ئەمچى مىڭ بىر جاپادا تاغقا چىققاندا ، تېپىش قىيىن بولغان

باشقا دورا ئۆسۈملۈكلىرى ئۇچرىسىمۇ ، ئۆيدىن بىرلا مەقسەتنى كۆكلىگە پۈكۈپ بۇ مۇشكۈل سەپەرگە ئاتلانغىنىنى ئېسىگە ئېلىپ ، كۆز قىرىنى سالمىدى . ئىلگىرى دورا ئۆسۈملۈكلىرى يىغقاچ ئوۋچىلىقنىمۇ قولدىن بەرمەيدىغان بۇ ئادەم ئەمدىلىكتە خېلى كۆپ ئولجىلارنىمۇ قولدىن بېرىۋەتتى . ئۇ ئاتنى مىنىپ تاغ باغرى بىلەن نۇرغۇن يول ماڭدى ، بەزىدە ئېگىزدە تۇرۇپ كۆزلىرى تالغۇچە يىراقلارغا قارىدى ، قۇشلارنىڭ تىۋىشىنى ئاڭلاپلا قالسا ئاتتىن چۈشۈپ كەكلىكتەك يەر بېغىرلىدى ، بۇ جەريانداا تىزلىرى سۇرۇلۇپ كەتتى . شۇنچە جاپا چېكىپ چارلىغىنى باشقا قۇش بولۇپ چىققانداا ئۇمىدسىزلىنىپ قايتىپ كەلدى ، ئەمما ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا دادىسىدىن ئۈدۈم بولۇپ قالغان قەدىرلەشكە تېگىشلىك بىر خىسلەت بار ئىدىكى ، بۇنداق چاغلاردا ھەرگىز پۇشايمان قىلمايتتى ، بەلكى « ئاسانلا تېپىلىدىغان بولسا گۆھەرنىڭ قىممىتى بولاتتىمۇ ؟ » دەپ قارايتتى . ئۇ نۆۋەتتىكى سەپىرىدە ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ، سايىلىققا تۇتاشقان تاغ قاپتىلىغا يېتىپ كېلىپ تاغ سېغىزخىنىنى ئاخىر ئۇچراتتى . ئۇ پۈرغىرىم ئىسسىقتا تەنھا دانلاپ يۈرگەن تاغ سېغىزخىنىنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇردى . بىرھازا ئۆتكەندە تاغ سېغىزخىنى ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى . ئۇ ئېتىنى مىنىپ ، تاغ سېغىزخىنى ئۇچقان تەرەپكە قاراپ ، ئۇنى كۆزدىن يىتتۈرۈپ قويماي ماڭدى . ئەمما ، تاغ سېغىزخىنى بىردەم ئۇچۇپ ، ئاندىن تاغ ئەتراپىدا چۆرگىلەپلا يۈردى . يامان يېرى ئۇ ئېگىز - پەستە يېتىشىپ ماڭالماي ، تاغ سېغىزخىنىنىڭ قارىسىنى يىتتۈرۈپ قويدى ۋە ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇۋۇسىنى تاپالمىدى .

يانتاق ئەمچى مۇنداق ئىزدەپ يۈرۈۋەرسە بىكار ئاۋارە بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئاتتىن چۈشۈپ ، ئېتىنى قورام تاشقا باغلاپ قويۇپ ، تاغ ئۈستىگە چىقتى . ساينىڭ ئوتتۇرىسىدا خامانەكلا چوقچىيىپ تۇرغان بۇ تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ قارىغاندا تۆت ئەتراپىنى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى . يانتاق ئەمچى مۇنداق ئەپلىك جايىنى تاپقىنىدىن سۆيۈنۈپ ، تاغ سېغىزخىنىنى كۈتتى . يانتاق ئەمچى قاراپ تۇرۇۋۇەرگەنسېرى كۆزلىرى

تېلىپ تورلاشتى . بىر چاغدا كۆزىگە تاغ سېغىزخىنى كۆرۈنگەندەك بولۇپ ، ئۇچقانچە كېلىپ ئانچە يىراق بولمىغان چاتقاللىققا چۈشتى . يانتاق ئەمچى خۇشاللىقىنى باسالماي تۆۋەنگە چۈشۈپ ، چاتقاللىقتىن تاغ سېغىزخىنى تۇگۈل ، باشقا بىرەر جانىۋارنىمۇ تاپالمىدى - دە ، تۇرۇپلا ئالدانغىنىنى ھېس قىلدى .

يانتاق ئەمچى يۇز - كۆزلىرىدىكى تەرلەرنى سۈرتۈپ سەل ئارامىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ، تاغ ئۈستىگە يەنە چىقتى . تەلىيىگە ياريشا بۇ قېتىم ئانچە ئۇزاق كۈتمەستىنلا بىر تاغ سېغىزخىنى ئۇچۇپ كېلىپ ، ئەتراپىنى ئايلىنىپ بىر تۈپ ئۆسۈملۈككە قونۇۋىدى ، يەنە بىرى ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى . يانتاق ئەمچى تاغ سېغىزخىنىنىڭ ئۇۋىسىنى تاپقىنىنى جەزم قىلىپ دەرھال تاغدىن چۈشتى . يانتاق ئەمچىنىڭ مەقسىتى تاغ سېغىزخىنىنى تۇتۇش بولماستىن ، بەلكى ئۇ ئەكەلگەن مېھرىگىياھنى قولغا چۈشۈرۈش ئىدى . بىراق بۇ ئاسان توختىمايتتى ، ئالاھىدە چىدام ۋە سەۋر - تاقەت تەلەپ قىلاتتى . يانتاق ئەمچى ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ، ئاخىر دادىسى سۆزلەپ بەرگەن چارىنى ئېسىگە ئالدى - دە ، تېز يۇرۇپ ھېلىقى ئۆسۈملۈكنىڭ قېشىغا باردى . شەپىدىن ئۇركىگەن تاغ سېغىزخىنى ئۇۋىسىنى تاشلاپ ئۇچۇپ كەتتى . يانتاق ئەمچى چاڭگىدا تۇرغان ئىككى تۇخۇمنى ئېلىپ ، چاۋار - چاتقالدا ئوت قالىغاندىن كېيىن قوقاسقا كۆمۈپ چالا پىشۇردى - دە ، پاكىز ئېرتىپ بۇرۇنقى جايىغا سېلىپ قويدى . شۇنداق قىلىپ ، يانتاق ئەمچى ئىشنىڭ بىرىنچى باسقۇچىنى ئورۇندىغىندىن كۆڭۈل ئازادىلىك ھېس قىلغان ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەلدى .

— دادا ، مېھرىگىياھنى ئەكەلدىڭىزمۇ ؟ — سورىدى پالۋان ئاتتىن چۈشۈۋاتقان يانتاق ئەمچىدىن .

— تېخى ئەكەلمىدىم .

— مېنى ئەۋەتكەن بولسىڭىز مۇنچە ھەرەج تارتمايلا ئەكېلەتتىم .

— ئوغلۇم ، ئۇنى تېپىش ئاسان ئەمەس . تاغ سېغىزخىنى تېپىپ

كەلگەن مېھرىگىياھنىڭ دورىلىق قىممىتى ناھايىتى يۇقىرى بولىدۇ .

ــ ئۇ بىر قۇش تۇرسا ، سىزگە قانداقمۇ مېھرىگىياھ ئەكېلىپ بېرەلەيدۇ ؟

ــ ئىزدەنگەن ئادەمگە ھامان چارە تېپىلماي قالمايدۇ .

ــ قېنى ، قانداق ھۇنەر ئىشلەتتىڭىز ؟

ــ ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسدا كېلىشىم يوق . بىراق ، مەن ئادەملىكىمدىن ئىبارەت ھۆكۈمران ئورنۇمغا تايىنىپ ئۇنىڭ ئىككى تۇخۇ-مىنى چالا پىشۇرۇپ قويدۇم . ئەمدى تۇخۇمنى بىسىپ يېتىۋەرسىمۇ بالا چىقمايدۇ .

ــ تاغ سېغىزخىنى تۇخۇملارنى بىسىپ يېتىۋېرىپ بالا چىقىرالمىغاندىن كېيىن مېھرىگىياھقا مۇراجىئەت قىلىدىكەن ـ دە ؟

ــ توغرا ، پەرىزىڭىز توغرا چىقتى .

ــ باشتا ئۆزىڭىز شۇنداق دېگەن تۇرسىڭىز .

ــ ئۇلار تۇخۇمنى بىسىپ يېتىۋېرىپ ، ئاخىر مېھرىگىياھ تېپىپ كېلىدۇ ـ دە ، ئىككى تۇخۇمنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ يېگۈزدۈرۈشتىن بىسىشقا باشلايدۇ .

ــ ئاندىن سىز ۋاقىتنى مۆلچەرلەپ بېرىپ ، مېھرىگىياھنى ئېلىۋالسىز ، شۇنداقمۇ ؟

ــ ھەئە ، شۇنداق .

ــ ئىككى جانغا زامىن بولىدىكەنسىز ـ دە ؟

ــ مېنىڭ بۇرچۇم ھاياتلىقنى قۇتقۇزۇش .

ــ بۇنى قانداق چۈشەندۈرىسىز ؟

ــ بۇنىڭغا ئۆلەر ھالەتتە ياتقان بايۋەچچىنىڭ تېنى جاۋاب بېرىدۇ .

ــ ئۇنى چۈشىنىمەن ، بىراق ...

ــ ئوغلۇم ، ــ يانتاق ئەمچى پالۋاننىڭ گېپىنى بۆلدى ، ــ مەجبۇرلۇقنىڭ ئۆزى قۇربان بېرىش بىلەن قۇربان قىلىنىشنىڭ يەكۈنى

ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇما .

يانتاق ئەمچى ۋاقىتنى مۆلچەرلەپ تاغقا چىقتى . دېگەندەك تاغ سېغىزخىنىنىڭ ئۇۋۇسسىدىكى ئىككى تۇخۇمنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر تال مېھرىبانگىياھ تۇراتتى . ئۇنىڭ ھاياتقا شىپالىق بەرگۈچى خۇش ھىدى دىماغقا گۇپۇلدەپ ئۇرۇلاتتى . يانتاق ئەمچى ھېلىغىچە بۇنداق ئۆتكۈر پۇراقلىق مېھرىبانگىياھنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدى .

بايۇەچچە يانتاق ئەمچى ئەكەلگەن مېھرىبانگىياھنى يەپ كۈچ - ماغدۇرىغا كېلىشكە باشلىدى . يانتاق ئەمچىنىڭ بۇ قارا يېتىمغا قىلغان جان كۆيەرلىكى ئەل ئىچىدە تەرىپلەندى . بايۇەچچە جىسمانىي زەئىپلىكىنىڭ تۇزۇلۇشىگە ئەگىشىپ ، روھىيىتىدىمۇ جىددىي ئۆزگىرىش ياساۋاتاتتى . پۈتۈن دىققىتىنى تېبابەتچىلىكنى ئۆگىنىشكە قاراتقان ئىدى . ئۇ ئۆتكەن ئىشلارنى ئەنە شۇنداق ئەسلەپ كۆز يېشى قىلدى .

بايۇەچچە يۇرتتا كۆزگە كۆرۈنگەنرەك ئەمچىدىن پەقەت ئۆزىلا قالغانلىقىنى ئويلىغىنىدا ، زىممىسىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىنى ھېس قىلماي قالمىدى . يانتاق ئەمچى ۋە پالۋانلارنىڭ ئەقىدىسىنى ئاقلاش ئۈچۈن بولسىمۇ تىرىشمىسا بولمايتتى . شۇڭا ئۇ ، ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىش ، تېۋىپلىق ھۈنىرىنى تېخىمۇ كامالەتكە يەتكۈزۈپ داۋاملاشتۇرۇش نىيىتىگە كەلدى .

بايۇەچچە ھە دېسە دورا دۈكىنىدىن چىقمايتتى ، ئەنجۈرنىڭ دورىلىق قىممىتى ئۈستىدە باش قاتۇراتتى ، بۇ توغرىدا ئانالىز ئېلىپ بارغاندا قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالاتتى . بىر خىل غايىبانە كۈچ ئۇنى دۈكانغا بەند قىلۇۋەتكەن ئىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى قان قۇيۇلغاندەك بولۇپ كەتتى . ئۇ بىر ئىشنى باشلىسا باشقا ئېلىپ چىقماي قويمايتتى ، بۇ خىل مىجەز ئۇنىڭغا يانتاق ئەمچى بىلەن پالۋاندىن « مىراس » قالغان ئىدى . ئۇ ئەنجۈرنىڭ دورىلىق رولى ئۈستىدە ئىزدىنىشكە كىرىشكەندىن بۇيان زېھنىنى بۆلمەسلىك ئۈچۈن ، ئادەتتىكى ئاغرىقلارنى كۆرۈپ دورا بېرىشنى ئايجامالغا تاپشۇردى .

بايۇەچچە ئىزدەنگەنسېرى چوڭقۇرلاۋاتاتتى ، ئەمدى ئەنجۇر مېۋىسىدىن ئۆتۈپ ، ئەنجۇر دەرىخىنىڭ باشقا تەرىپىلىرى ئۇستىدە سىناق قىلىشقا كىرىشتى . ئەنجۇر دەرىخى كەمدىن - كەم تېپىلىدىغان دورا ماتېرىيالى سۈپىتىدە جەۋلان قىلماقتا ئىدى . بۇ خاسىيەتلىك دەرەخ تەركىبىنىڭ زادى نېمىلىكىنى بىلىشكە قەدەم قويغاندا ، ئۇنىڭ ئالدىدا نۇرغۇن تۇگۈنلەر پەيدا بولۇشقا باشلىدى .

ئەنجۇر دەرىخى گەرچە بايۇەچچىنىڭ كۆز ئالدىدا تىلىم - تىلىم هالەتتە جانسىزدەك تۇرسىمۇ ، بايۇەچچىگە بەرگەن تەسىرى ھەرىكەتچان ئىدى ، ئادەم بەدىنىگە پايدىلىق رولغا ئىگە ھەربىر توقۇلما ئۇنى ھاياجانغا سالاتتى . ئۇنىڭدىكى قىزىقىش ئەنە شۇنىڭدىن كەلگەن ئىدى . ئۇنىڭ بۇ يېڭى ئىشقا بەل باغلىشىغا يانتاق ئەمچى بىلەن پالۋاننىڭ روھىي جەھەتتىكى مەدەتكارلىقىدىن باشقا ، تېخىمۇ مۇھىمى ئۇلار پەقەت يوشۇرۇنماي ئۆگىتىپ قويغان ئەمچىلىك بىلىملىرى تۇرتكە بولۇۋاتاتتى . ھۇنەرنىڭ ئەڭ نازۇك يەرلىرىنى شاگىرتلارغا ئۆگەتمەسلىك كۆپ سانىدىكى ئۇستازلارغا ئورتاق بىر خىل ئېچى تارلىق بولسىمۇ ، يانتاق ئەمچىلەر بۇ قاتارغا كىرمەيتتى .

بايۇەچچە بىلەن ئايجامال ئەنجۇر مېۋىسىنى قاق قىلىپ قۇرۇتتى ، يوپۇرمىقى ، تېنى ۋە تېنىدىن چىققان سۈتسىمان سۈيۇقلۇقنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلمىدى ، ئۇلارنى ئۆز تۇرى بويىچە ئايرىم يىغىپ دورا ياساپ ئاغرىقلارغا ئىشلىتىپ ئۇنۇم قازاندى ، تاشگۈل بۇ تىرىشچان ئەر - خوتۇنىنىڭ ئۆزى ھېس قىلغان بىر بوشلۇقنى تولدۇرغانلىقىدىن سۆيۈندى ھەمدە بۇ يېڭى رېتسېپلارنى يېراق يۇرت ، ھەتتا قەلئەلەر گىچە كېڭەيتىشنى ئۈمىتتى . تاشگۈلنىڭ مەسلىھىتى ئۇلارنىڭ ئەمچىلىك ھۇنىرىنى تېخىمۇ تاكامۇللاشتۇرۇشقا تۇرتكە بولدى .

تەقدىرنىڭ ئىشلىرى ئاجايىپ سىرلىق ، خۇشاللىق بىلەن قايغۇ بىر - بىرىنى قوغلىشىپلا يۈرىدۇ . ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە ياخشى كۈنلەر يۈزلىنىۋاتقاندا ، چاۋاگۇل بىلەن ئالتۇن خۇشبۇي ئىككىسى

كېلىشۋالغاندەك تەڭلا تەكىيە تۈتۈپ يېتىپ قالدى . بايۋەچچە ئۇلارنىڭ بېشىدا پايپېتەك بولۇپ ئەڭ ئېسىل دوربىلار بىلەن ئەملىگەن بولسىمۇ ئۇنۇمى بولمايۋاتاتتى . تاشگۈل ئانىسىنى ئەكېلىپ قېينانىسى بىلەن باقماقچى بولدى . تاشگۈل بۇ نىيىتىنى ئانىسىغا ئېيتقان ئىدى ، قەدەم جايىنى تاشلاپ ، قەدىناسىنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرۈپ قويۇشنى راۋا كۆرمىدى . تاشگۈلنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرى ئۇنىڭ جاھىللىقى ئالدىدا بىكار كەتتى . ئاخىر تاشگۈل ئانىسىنىڭ بىر ئۆمۈر ياشىغان ئىللىق ئۆيىنىڭ مېھرىدىن كېچەلمەيۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ بولدى قىلغان بولسىمۇ ، ئۆزىنىڭ بىرلا قىز بولۇپ قالغىنىدىن ئۆكۈندى . دېمىسىمۇ ئىككى ئائىلىنى ئىككى دەريا ، بىر تاغ ئايرىپ تۇراتتى ، مۇساپىمۇ خېلى بار ئىدى . ئەمەلىي قىيىنچىلىق ئالدىدا تاشگۈلنىڭ تازىمۇ بېشى قاتتى ، ئۇيان قارسا باغرىنى يېرىپ تۇغقان ئانىسى ، بۇيان قارسا تەقدىر قوشقان مېھرىبان ئانا تۇراتتى ، يەنە كېلىپ بۇ ئانا پالۋانغىمۇ مەنسۇپ ئىدى . تاشگۈل بىر جېنىنى ئىككىگە بۆلۈش مۇمكىن بولسا قىلچە ئىككىلەنمەي رازى بولاتتى .

ـــ تاشگۈل خېنىم ، ئارىسالدى بولماي چاۋاگۈلنى باقسىلا ، بالام ، قېينانىنىڭ كۆڭلىنى ئالماق بەكمۇ مۇشكۈل بىر ئىش ، ـــ ئالتۇن خۇشبۇي ئۇنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەن ھالدا ئېيتتى ، ـــ چاۋاگۈل رازى بولمىغانلا بولسا مەن مىڭ مەرتەم رازى .

ـــ ئانا ، سىلىنى تاشلاپ قانداقمۇ كېتەلەيمەن !

ـــ بۇ يەردە ماڭا قارايدىغان يېقىن تۇغقانلار بار .

ـــ ھەرقانچە يېقىن بولغاندىمۇ تۇغقانلار مېنىڭ ئورنۇمنى باسالمايدۇ . ئىككى دۇنيالىق قىزلىرى بولغان مەن سىلىنى بۇ ھالدا تاشلاپ كېتەلىشىم مۇمكىنمۇ ؟

ـــ ئۇغۇ شۇنداق ، لېكىن « ئۆزىدىن كەچمىگۈچە ئۆزگىنى خۇش قىلغىلى بولماس » دېگەن گەپ بار .

ـــ ئۇنداقتا ، مەن چاۋاگۈل ئانامنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كېلەي ئەمىسە .

ـــ قانداق ئورۇنلاشتۇرىلا ، بالام ؟

ـــ ئايجامالنىڭ ئۆيى ئانچە يىراق ئەمەس . شۇڭا ...

ـــ ئۇغۇ شۇنداق ، ـــ تاشقۇلنىڭ گىپىنى بوۋلدى ئالتۇن خۇشبۇي ، ـــ ئەمما ، چاۋاگۇل سىلىگە بەكرەك ئېجىل ئىكەن .

ـــ بۇنى سىلىمۇ بىلىپلا ، ئانا ، ئۇنى ئۆزلىرىگە ئوخشاشلا كۆرىمەن .

ـــ باتۇرنىڭ تويىنى كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا قىلىۋەتسەك بولاتتى .

ـــ چاۋاگۇل ئانامنىڭمۇ ئۇمىدى شۇ ئىدى .

ـــ ئۆلۈم دېگەن قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىلىقىدىكى ئىش . ئادەم ياشىغاندا جېنىدىن تېخىمۇ ئەنسىرەپ قالىدىكەن .

ـــ ئانا ، سىلى تېتىخى ئۇ دەرىجىدە قېرىپ كەتكەنلىرى يوق ، ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئاسۇقتۇرۇپ ئۇنداق كۆڭۈلسىز گەپلەرنى قىلمىسىلا .

ـــ قانداقلا بولمىسۇن باتۇرنىڭ تويىنى ۋاقتىدا قىلىۋېتەيلى .

ـــ دادام رەھمەتلىك بولغان بولسا نەۋرىسىنىڭ تويىدا قانداق كارامەتلەرنى كۆرسىتەر ئىدىكىن ـ ھە ، ئانا ؟

ـــ ئۇنى بىر دېمىسىلە ، جان قىزىم .

قىران يولۋاسنىڭ گېپى چىقىش بىلەن ئانا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ تەڭلا كۆڭلى بۇزۇلدى . ئۇلار ئۆزلىرىنى توختىتالماي كۆز يېشى قىلىشتى . بۇ يىغا ئالتۇن خۇشبۇيغا ئېغىر كەلگەن بولسىمۇ ، ئىچىدىكى دەردلەر ياش بىلەن ئېقىپ كېتىپ يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى .

تاشقۇل ئانىسىنىڭ يېنىدا هاممىسىنى قويۇپ قايتتى ، ئاندىن ئايجامالنى چاقىرتىپ كېلىپ ، باتۇرنىڭ توي ئىشىنى مەسلىھەتلەشتى . ئۇلار چوڭلارنىڭ ئارزۇسىغا ئاساسەن تويىنى كەينىگە تارتماي پات ئارىدا قىلىۋېتىشكە كېلىشتى . ئۇلارنىڭ گېپى تېخى تۈگىمىگەن ئىدى ، بايۋەچچە كىرىپ كەلدى . ئۇ تاشقۇل بىلەن سالاملىشىپ ، كۆرپىدە ئولتۇردى ـ دە ، چاۋاگۇلدىن ئەھۋال سورىدى . چاۋاگۇل بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ قويدى . ئۇلار يەنە شۇ تويىنىڭ گېپىگە چۈشۈپ كېتىشتى .

بايۇەچچە ئۇزاپ چىققاندا ، تاشگۇل ئۇنىڭدىن سورىدى :
ـــ سىلى خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن ئەمچى بولۇپ قالالا ، ئىككى ئانامغا شىپالىق تېپىلماسمۇ ؟
ـــ ھەر ئىككىيلەننىڭ ئاغرىقى ئوخشاش ئىكەن .
ـــ ساقايمايدىغان ئاغرىقمىكەن ؟
ـــ ئۇلاردا مىزاج خاراكتېرلىك ئاغرىق يوق .
ـــ ئۇنداقتا ياخشى گەپكەنغۇ ؟
ـــ ھەي ... چاتاق يېرى ئۇلاردا يۇرەك يارىسى بار .
ـــ بۇنىڭغا داۋا يوقمۇ ؟
ـــ بارلىقىغۇ بار ، ئەمما ...
تاشگۇل ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى :
ـــ ئۇنداقتا تېزراق ئامالىنى قىلسىلا !
ـــ يانتاق ئەمچى ، پالۋان ، قىران يولۋاسلارنى ھازىر قىلالىسام شۇئان شىپا تاپقان بولاتتى .
ـــ نېمە ، نېمە ؟
ـــ دېمەكچىمەنكى ، ئۇلارنىڭ ئاغرىقىنىڭ شىپالىق دورىسى ئۆلگەنلەردە .
ـــ كۆڭلۈمنىڭ ئارامى يوق چاغدا بۇنداق چاقچاقنى قىلمىسلىچۇ !
ـــ چاقچاق قىلىدىغانغا نېمە ھەددىم دەيلا . ئۇلارنىڭ ئاغرىقى شۇ تۇرسا ؟
كۆتۈلمىگەندە يۇقىرى تەرەپتىن ياسداق بىر مەپە جاراڭلاپ كېلىپ قالدى . بۇ يۇرتتىكىلەرگە تونۇشلۇق باسقاق چوڭنىڭ مەپىسى ئىدى . ئىككىيلەن مەپىگە قاراشتى . مەپە بارا ـ بارا ئاستىلاپ ، ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە بىر چەتتە توختىدى ـ دە ، باسقاق چوڭ (يۇرت بېگى) چۈشتى . بىر پۇتى ئاجىز بۇ ئادەم دىڭگۈسلاپ كېلىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشتى ، سالام ـ سەھەتتىن كېيىن چاۋاگۇلنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى . باسقاق چوڭ ئاتايىن چاۋاگۇلنى يوقلاپ كەلگەن ئىدى ، ئۇزاپ چىققان

بايۇەچچە ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى ئۇقۇپ ، ئۆيگە بىللە كىردى .

باسقاق چوڭ بىر خىزمەتكارىنى ئەگەشتۈرۈۋالغان ئىدى . ئۇلار- نىڭ ئەھۋال سورىشى بىلەن ، ئاغرىق ئازابىدىن ئىڭراپ ياتقان چاۋاگۇلنىڭ بىردىنلا كۆڭلى ئېچىلىپ قالغاندەك بولدى . باسقاق چوڭ- نىڭ يوقلاپ كېلىشى ئۇنىڭغا ئالاھىدە روھىي مەدەت بولغاندەك قىلاتتى . خىزمەتكار باسقاق چوڭغا ۋاكالىتەن داستىخاندا بىرنەچچە يامبۇنى قوي- دى . بۇنىڭدىن غەلىتىلىك ھېس قىلغان باتۇر سىرتقا چىقىپ كەتكەن ئانىسىنى چاقىرغىلى ماڭدى . چاۋاگۇل گەرچە باسقاق چوڭنىڭ ئۆز ۋاق- تىدا يانتاق ئەمچى بىلەن ياخشى ئۆتكەنلىكىنى ئويلاپ گۇمانىنى كۆڭلىدىن قوغلاشقا ئۇرۇنسىمۇ ، دەماللىققا بۇنداق قىلالمايۋاتاتتى . ئاڭغۇچە تاشقۇل قايتىپ كىردى .

ـــ تاشقۇل ، باسقاق چوڭ داستىخانغا بىرنەچچە يامبۇ قويدى .

ـ سىلى قوبۇل قىللىما ؟

ـــ باسقاق چوڭ يانتاق ئەمچى بىلەن ياخشى ئۆتكەننىڭ يۈز ـ خاتىرسىنى قىلىپ مېنى يوقلاپ كەلگەن چېغى .

ـــ سىلى شۇنداق قارامىلا ؟

ـــ ئۇ ، يۇرتنىڭ چوڭى تۇرسا ، بىزدىن نېمە شاپائەت كۈتەتتى ؟ يانتاق ئەمچى ھايات ۋاقتىدا بىز ھەقىقەتەن ياخشى ئۆتۈشكەن ، بۇنچىلىك يامبۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمىتى ، قىزىم ؟

ـــ گەپ دەل مانا مۇشۇ يەردە . ئۇ يۇرتنىڭ چوڭى بولغاچقىلا « قولۇمنى نەگە ئۇزاتسام يېتىدۇ » دەپ ئويلايدۇ .

ـــ بۇنداق گۇماننىڭ ھاجىتى يوق ، قىزىم ، ئاغرىق سوراش ئە- زەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان بىر ئادەت ، بۇنىڭدا نېمە مۇددىئا بولاتتى ؟

ـــ ياق ، بۇ ئادەتتىكى ئاغرىق يوقلاشتىن باشقىچىرەك تۇرىدۇ . يۇرت چوڭى ئۆز مۇددىئاسىنى مۇشۇ يامبۇلارغا يۈشۈرغىنى ئېنىق . ۋاقتى كەلگەندە يامبۇلارنىڭ ئۆزى سۆزلەيدۇ .

ـــ گېپىڭزنىڭ تېگىگە ھېچ يېتەلمىدىم ، قىزىم .

ـــ باتۇرنىڭ مېنى نېمە ئۈچۈن چاقىرغانلىقىنى ئويلىغانلا ؟
ـــ بىرەر گېپى بولسا كېرەك دېدىم شۇ .
ـــ ئۇ باسقاق چوڭنىڭ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ گەپ قىلغىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ .
ـــ ئۇ توكۇر جېنىغا باقماي ، ئاياللارنى كۆرسە شۇنداق بەز مارىغان ئوغرى مۇشۇكنىڭ ئۆزىلا بولۇپ كېتىدۇ .
ـــ ئۇ ماڭا بەكلا غەلىتە نەزەردە قاراۋاتىدۇ .
ـــ توغرا ، ماۋۇ ئەقلىمنى ، ئۇنىڭ خوتۇنى يوق ئەمەسمۇ ؟
ـــ سىلىمۇ ھېس قىلىپلىغۇ ؟
ـــ ھەرقانچە بولسا ئۇنداق نىيەتتە بولمىغاندۇ ؟
ـــ مېنىڭچە چوقۇم شۇنداق مۇددىئاسى بار .
ـــ ئۇ سىزدىن قورقماي ئېغىز ئېچىشقا پېتىنالارمۇ ؟
ـــ ئۇ ئۆز كۆڭلىدە يۇرتنىڭ چوڭى ، يەنە كېلىپ ئەركەك دېگەن قانداق ئايال زاتىنى كۆزلىسە ئىختىيارى ـ دە .
ـــ ماۋۇ كاساپەتنىڭ ئۇستىلىقىنى قارىمامدىغان .
ـــ ئۇنىڭ يامبۇلىرىنى قانداق قىلساق بولار ؟
ـــ ھازىرچە ، ئاغرىق سوراپ كەلدى دەپ تۇرايلى .
ـــ بۇ تازىمۇ چىگىش بىر ئىش بولدى ، ئانا .
ـــ يارا ئېغىز ئالغاندا داۋاسىنى قىلساقمۇ كېچىكمەيمىز ...
ـــ ئۇلار چىقىپ كەتتىمۇ ؟ ـــ باتۇر تالادىن كىرىپ ، گەپنى ئۇزۇپلا سورىدى .
ـــ ھەئە ، قايتىپ كەتتى .
ـــ سىلىگە ئېيتسام ، ئانا ، ـــ دېدى باتۇر قاپقىنى تۇرۇپ ، ـــ نېمىشقىكىن ، بۇ چوڭ بىلەن زادىلا پۇرچىقىم پىشمايدۇ .
تاشكۈل باتۇرنىڭ تويىغا ئىككى كۈن قالغاندا ئالتۇن خۇشبۇيىنى ئەكەلدۇردى . ئىككى چوڭ ئانا ئېغىر ئاغرىق بولسىمۇ ، بىرسى دادا ، بىرسى ئانا سۈپتىدە تويدا تۇرۇپ بەردى . توي ناھايىتى كاتتا

ئۆتكۈزۈلدى . يۇرت - يۇرتتىن ئادەملەر ئىشتىراك قىلىپ قىران يولۋاس ، يانتاق ئەمچى ۋە پالۋانلارنىڭ روھىنى خۇش قىلدى . باسقاق چوڭ ھەممىدىن بەك شاپاشلاپ ، تويىنى ئەۋجىگە كۆتۈرۈۋەتتى ، باتۇر بۇنىڭغا كۆڭلىدە نارازى بولغان بولسىمۇ ، ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ بىلىندۇرمىدى .

باسقاق چوڭنىڭ كونا قورساق ئاغرىقى بار ئىدى ، ئۇ بايۇەچچە قىزىلچىنىڭ قىيامى بىلەن ئەنجۇر مېۋىسىنى قوشۇپ تەييارلاپ بەرگەن مەلھەم دورىنى يەپ ساقايغان بولۇپ ، ئەمدى راسا كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغان ئىدى ، ھاۋايى ھەۋىسى ئۇرغۇپ تۇراتتى .

توي تۈگەپ ئون نەچچە كۈن ئۆتكەندە ئالتۇن خۇشبۇي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى ، ئۇنىڭ كەينىدىن چاۋاگۈلمۇ بالىلىرىنى تاشلاپ كېتىپ قالدى . ئارقىمۇئارقا كەلگەن مۇسىبەت تاشگۈلگە قاتتىق ئېغىر كەلدى . ئەمدى ھەممە ئېغىرچىلىق تاشگۈلنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن ئىدى . تاشگۈل ئانىسىنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى ئۆز يولى بىلەن تۈگەتكەندىن كېيىن ، قەدەم جايىدا ھاممىسىنىڭ ئوغلىنى ئاتا - ئانىسىنىڭ چىرىغىنى يورۇتۇش ئۈچۈن ئولتۇرغۇزۇپ قويدى .

« ئۆلگەن كېتەر خاتىرجەم ، بار تارتقۇلۇق تىرىككە » دېگەندەك ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولمايتتى . تاشگۈل ھەرقانچە ئېچ ئاغرىقى تارتسىمۇ ، ئۆزىگە قاراشلىق قۇمدەك ئىشلارنى ئويلىماي تۇرالمايتتى . ئارام بەرمەي كەينى - كەينىدىن بېسىپ كېلىۋاتقان ئىشلار بەدىنىدىكى ياشلىق ھارارىتىنى ئاستا - ئاستا سوۋۇتماقتا ، كۈچ - قۇۋۋىتىنى بىلىندۇرمەي خوراتماقتا ئىدى . توي قىلىپ بىر يىل بولاي دېگەندە باتۇرنىڭ خوتۇنى ئوغۇل تۇغدى . بۇ خۇشاللىق تاشگۈلنىڭ دەردىنى خېلىلا يېنىكلەتتى . نەۋرىسىنىڭ ئوماق چىرايى ، بۇدرۇققىنە قول - پۇتلىرىنى مىدىرلىتىپ پىلتىڭلاپ يېتىشى ، ئەركىلەتكەنىنى بىلىپ « پىسىڭ - پىسىڭ » كۈلۈپ بېرىشى ئۇنىڭ ئىچىگە توشۇپ كەتكەن دەرد - ئەلەملىرىنى ئالغان ئىدى . يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان بۇ جان ئۇلارنىڭ ھاياتلىق يىلتىزىنى نامايان

قىلاتتى .

باسقاق چوڭ هه دېسه سازاڭدەك قىمرلاپ ، يىراقتىن شەپه بېرىپ تۇرۇۋاتاتتى . مانا ئەمدى تېخىمۇ يېقىنچىلىق قىلىپ ، تاشگۈلنى زېرىكتۈرۈشكه باشلىدى . تاشگۈل ئۇنىڭ قىلتىقىنى ئاللىبۇرۇن سېزىپ ، ئىچ - ئىچىدىن سەسكىنىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەلچى كەلدى . ئەمما ، ئەلچىنىڭ چىرايلىق ئۆزاتماي بولمايتتى . تاشگۈلنىڭ سېخىي داستىخىنى ئەلچىنى تەسىرلەندۈرۈۋەتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئەلچى كۆڭلىدىكى ھەممه گەپنى تاشگۈلگه قالدۇرماي ئېيتتى . تاشگۈل كۆرۈنۈشته ئۆزىنى خۇشال تۇتۇۋاتقىنى بىلەن ئىچىده ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇۋاتاتتى . ئەلچىنىڭ باسقاق چوڭىنى كۆككه كۆتۈرۈپ قىلغان گەپلىرى قۇلقىغا كىرمەيتتى . تاشگۈل بىردىنلا ئۆز ۋاقتىدا چاۋاگۈل بىلەن ئېھتىماللىق قالدۇرۇپ قويغان يارىنىڭ ئاخىر ئېغىز ئالغىنىنى جەزم قىلدى - دە ، ئەلچىنىى ئولتۇرۇپ تۇرۇشقا ئۇندەپ ، ئۆزى ئىچكەركى ئۆيگه كىرىپ كەتتى .

ئەلچى ئۆزىنىڭ ھەرقاندىاق ئىشىنى ئېپى - جېپى بىلەن قاملاشتۇرۇۋېتىلەيدىغانلىقىدىن مەمنۇن ئىدى . ئۇ ئەل ئىچىده داڭقى تارالغان تاشگۈل مانا ئەمدى باسقاق چوڭغا ياتلىق بولۇپ ، ئەلگه تېخىمۇ كۆپ نۇسرەتلەرنى ياغدۇرۇۋېتىدىغان بولدى دەپ ئويلىدى . ئەمەلىيەتته باسقاق چوڭ بىلەن تاشگۈل ئىككى دۇنيا ئىدى . بۇنى يۇرتتىكى ھەممه ئادەم ئوبدان چۈشىنەتتى . تاشگۈلنىڭ ئەل قەلبىدىكى يۇكسەك ئورنى ئالدىدا باسقاق چوڭ ھېچنېمىگه ئەرزىمەيتتى . ئەمما ، ھېچكىمۇ باسقاق چوڭىنىڭ « يۇرت ئاتىسى » ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايتتى . خەلقنىڭ ئارزۇسى بويىچه بولغاندىغۇ تاشگۈل يۇرت بېشى بولسا ئەلنىڭ چوڭى كۆككه يېتەتتى . ئەمما ، خەلقنىڭ تىلىكىنى كىم ئاڭلايدۇ ؟ تاشگۈلنىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكى ۋە ئەل ئىچىدىكى يۇكسەك ئىناۋىتى چوڭ بولۇشىغا كاشىلا ئىدى . شۇنداقتىمۇ تاشگۈلنى خەلق « قەلبىمىزدىكى قاغان ، قاغانىيە ئانىسى » دەپ تونۇيتتى . ئەلچى بۇلارنى ئويلىغىنىدا ،

تاشگۇلنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى ياخشى مۇئامىلىسىدىن گۇمانلانمايمۇ تۇرالمىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ئىشنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشىنى تىلىدى .

تاشگۇل جىلىتتەك تېرىگە ئورالغان بىر تۇگۇنچەكنى كۆتۈرۈپ چىقتى . تۇگۇنچەكنىڭ پۈرمىلەنگەن ئۇچى تېرىدىن تىلىنغان بوي تاسما بىلەن چىڭ چىگىلگەن ئىدى . تاشگۇل ھەيرانلىق ئىلكىدە تېڭىرقاپ قالغان ئەلچىگە تۇگۇنچەكنى ئۇزاتتى :

ـــ بۇنى باسقاق چوڭغا ئالغاچ كەتسىلە .

ـــ كەلگەنگە يارىشا جاۋابلىرىنى كۈتۈۋاتسام ، بۇ نېمە قىلغانلىرى ئەمدى ؟

ـــ بۇنى باسقاق چوڭغا تەگكۈزسىلە ، جاۋابىمنى ئۆزى بىلىۋالىدۇ .

ـــ ئۆز ئاغزىلىرى بىلەن قىلغان گەپ بىلەن باسقاق چوڭنى بىر خۇش قىلىۋېتەي ، تاشگۇل خېنىم .

ـــ بۇنى كۆتۈرۈپ بارغاندىنمۇ ئارتۇق خۇش خەۋەر بولامدۇ ؟

ئەلچى تاشگۇلنىڭ چىراي ئىپادىسىدىن ھېچقانداق يامانلىقنى بايقىمىغاچقا ، تۇگۇنچەكنى ئېلىپ قايتىپ كەتتى . ئۇ تۇگۇنچەكنى مىجىلاپ ، ئىچىدىكى نەرسىنىڭ قاتتىق ھەم ئېغىرلىقىغا قاراپ « يامبۇ بولسا كېرەك » دەپ ئويلىدى . « كاللىسى قوداڭشىپ قالغان بۇ خوتۇن بەگكە نېمىدەپ يامبۇ بېرىدۇ ؟ ـــ ئارقىدىنلا گاڭگىرىدى ئەلچى كېتىۋېتىپ ، ـــ تۇغرا ، ئەمدى تاپتىم ، بايا تىنىقى خۇشاللىقىدىن قارىغاندا ئۇستەك بەرگەن بولۇشى مۇمكىن . نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇ ئەردىن تولىمۇ ياش تۇل قالدى ، ئەرگە تەگكۈسى كېلىپ ئاران تۇرغاندا بېگىمنىڭ خېرىدار بولغىنى ھارام كالىغا پىچاق ياققاندەك گەپ . خوتۇن كىشى ھەرقانچە يامان بولۇپ ھاۋاغا پىچاق ئاتسىمۇ ، ھامان ئاجىز ، ئەرلەرگە ئوخشاش ئۆز ھېسسىياتىنى ئاشكارىلىيالمايدۇ . ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ بايقۇش ئەرنىڭ خوۋلۇقىنىمۇ تازا كۆرەلمىدى . شۇ تاپتا 〈قېنى بارمۇ ؟〉 دەيدىغان دەرىجىگە يەتتى ... » ئەلچى ئەنە شۇنداق ئېگىز ـ پەس ئوي ـ خىيالار دەشتىدە كېزىپ ،

باسقاق چوڭنىڭ قورۇسى ئالدىغا قانداق كېلىپ قالغىنىنى بىلمەيلا قالدى .

باسقاق چوڭ ئەۋەتكەن ئەلچىسىنىڭ يولىغا قاراپ كۆزلىرى تېشىلەي دېگەندە ، دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەن ئەلچىنى كۆرۈپ كۆڭلى ئارام تاپتى .

ـــ تولا تاقەتسىزلەندۇرمەي خۇش خەۋەرنى تېز ئېيتسىلا .

باسقاق چوڭ نەپسى تاقىلداپ ئۆزىنى تۇتالماي قېلىۋاتاتتى .

ـــ تېز ئېيتسىلا دەيمەن ، تېز ! تاپان ھەققى ئۈچۈن بېرىدىغان ئالتۇن بىلەزۈكنى سالغۇلىرى يوقمۇ ؟

ـــ سالغۇم بولمامدىغان ، چوڭنىڭ سوۋغىسىنى جان دەپ سالغۇم بار ! ھى ـ ھى ـ ھى ! ...

ـــ بىلەكلىرىنى تۇتسىلا ئەمسە ، ـــ باسقاق چوڭ ئەلچىگە ئاتاپ تەييارلاپ قويغان بىلەزۈكنى تەڭلىدى ، ـــ ئۆز قولۇم بىلەن سېلىپ قويايلى.

يالىلداپ تۇرغان بىلەزۈك ئەلچىنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىۋەتتى :

ـــ پېقىرلىرى سوۋغاتلىرىنى قوبۇل قىلىشقا تەييار . قېنى سېلىپ قويسىلا .

ئەلچى شۇنداق دېگىنىچە ، قويىنىدىن تاشگۈل بەرگەن تۇغۇنچەكنى ئېلىپ باسقاق چوڭغا بەردى .

ـــ بۇ نېمە ؟ ـــ چوڭ ھەيران بولۇپ سورىدى .

ـــ تاشگۈل بىلەن ئىككىلار خېلىدىن بېرى ئىشىپ تارتىشىپ يۈرگەن ئىكەنسىلەر . بۇ ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە ئەۋەتكەن ئۇستىكى .

تاشگۈلنىڭ دەرىدىدە يۈرىكى كاۋاپ بولغان باسقاق چوڭ تۇغۇنچەكنى « كاپىدە » ئالدى ـ دە ، ئالمان ـ تالمان يەشتى . ئۆز ۋاقتىدا چاۋاگۈلنى يوقلاپ ئاپارغان يامبۇلارنىڭ بىرىسىمۇ زايە بولماي ئۆز قولىغا قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن باسقاق چوڭ غەزىپىنى باسالماي يامبۇلارنى يەرگە ئۇردى :

ـــ خەپ توختاپتۇر ، تاشەك !

كوسا ئېڭىكىنى سىلىغان چوڭنىڭ كۆزى بىردىنلا نېمە ئىش يۈز

بەرگىنىڭ ئاڭقىرالماي لاغلداپ تىترەۋاتقان ئەلچىگە چۈشتى :

ـــ سەن دەللە نېمدەپ كۆتۈرۈپ كەلدىڭ بۇنى ؟

ئەلچى باسقاق چوڭنىڭ غەزەپلىك ۋارقىرىشىدىن قورقۇپ ئارقا-سىغا ئۇچۇپ چۈشكىلى تاس قالدى . چوڭ ئەمدى خىزمەتكارلىرىغا بۇيرۇق قىلدى :

ـــ ماۋۇ خوتۇننىڭ بىلىكىدىكى بىلەزۈكنى تارتىۋېلىڭلار !

ئىككى خىزمەتكار ئەلچىنى باسماداپ قولىدىكى بىلەزۈكنى چىقا-رىۋالدى . ئەلچى سازايى توۋلىغىنىچە قورۇنى بىر ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولدى .

كۈز مەزگىلى ئىدى . ئۇلار يىراق قوۋمىلەردە ئاغرىقلارنىڭ كۆپە-يىپ كېتىپ ، كۆپلىگەن ئادەملەرنىڭ ئۆلۈپ كېتىۋاتقانلىق خەۋرىنى ئۇقتى . تاشگۈل بىلەن بايۋەچچە مەسلىھەتلىشىپ ، ئاغرىققا يولۇققانلارنى ئەملەش قارارىغا كەلدى . تاشگۈلنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن بايۋەچچە خېلى كۆپ دورا تەييارلىدى . تاشگۈلمۇ ئوغلى باتۇر باشلىق شىرمەت پالۋان - چەۋەندازلاردىن بەشنى يىغدى . تاشگۈل يەنە كىمنىدۇر بۇ قاتارغا قو-شۇشنى ئويلايتتىمۇ ، ئىسمىنى يادىغا كەلتۈرەلمەي جىلە بولاتتى . شۇ ئەسنادا ئېغىلدىكى موزاينىڭ مۆرىگىنى ئاڭلاندى . « ھە ، تاپتىم ، ـــ دې-گىنىچە هاياجانلىنىپ كەتتى تاشگۈل ، ـــ بۇقام ، بۇقام ئەمەسمۇ ! » تاشگۈل شۇئان بۇقامنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتى . ئۇ تاشگۈلنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ دەرھال يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ تۇرقى بەئەينى يالغۇز گۈمبەزنىڭ ئۆزىلا ئىدى . مەيدىسىنى بېسىپ كەتكەن قويۇق ھەم ئۆسۈك تۈكلەر ئېڭىكىنى يۆلەپ تۇراتتى ، قىزغۇچ ، تىكەندەك تىك - تىك بۇرۇتلىرى زەردىلىك ئەزىمەت ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى . ئۇ خۇددى ئىچىدە يادا تېشى بارەك مەيلى يەردە ياكى ئات - تۆگە ئۈستىدە بولسۇن قولىنى شۇك تۇتمايتتى ، پات - پات مەيدىسىنى سىلاپ قويىاتتى .

ـــ ئەسلىرىدە بارمىكىن ، ئەنجۇرلۇك باغدا ، لازىم تېپىلغاندا سىلىنى ئىزدەيمەن دېگەن ئىدىم ، ـــ دېدى تاشگۈل بۇقامغا .

ـــ شۇ تاتلىق گەپلىرىڭىز قەلبىمنى خۇددى ئوت يالقۇنىدەك ئۆر-تەپ كېلىۋاتىدۇ ، دەڭا .

ـــ شۇنداق بولۇشىغا ئىشىنەتتىم .

ـــ تەلىپىمنى ئاخىر ماقۇل كۆرۈپسىز ـ دە ؟ بىراق شۇنچە دۆلەتمەن باسقاق چوڭغا ئۇنىمىغان تۇرسىڭىز ...

ـــ سىلى دېگەن ھەقىقىي ئەركەك ، ئەركەك بولغاندىمۇ يېگەن ـ ئىچكەندەك بېجىرىم ئەركەك دېسىلە .

ـــ توغرا ، مەن شۇنداق زىيادە چوڭ يارالغان ئىكەنمەن .

ـــ مەن سىلىنى ياقتۇرۇپ قالغان ئىدىم .

ـــ شۇ چاغدا مېنى قەستەن ئازابلاپتىكەنسىز ـ دە ؟

ـــ سىلى مەندىن خېلى كىچىك تۇرسىلا ...

ـــ مەن ئۇنداق قارىمىغان يەردە ...

ـــ ئېنىقىنى ئېيتىپ قويای ، مېنىڭ توي قىلىش نىيىتىم يوق .

ـــ بايا ياقتۇرۇپ قالدىم دەۋاتاتتىڭىزغۇ ؟

ـــ توغرا . گېپىمدىن يېنىۋالغىنىم يوق .

ـــ نېمىشقا ئوتلۇق تەلىپىمگە سوغۇق مۇئامىلىدە بولىسىز ؟

ـــ ئەخمەق بالا ، ياقتۇرۇپ قالغانغىلا ئاللىدىغان ـ تېگىدىغان ئىش بارمۇ ؟

ـــ ئايالارنىڭ ئەرلەرنى ياقتۇرۇشى شۇنداق مەقسەتنى ئۆز ئىچىگە ئالمامدۇ ؟

ـــ ئاياللارنىڭمۇ ئەرلەرنىڭكىدەك نۇرغۇن ئارزۇسى بولىدۇ . مېنىڭ سىلىنى ياقتۇرۇپ قېلىشىم پەقەت سىلىنى ئەر ئاغىنە قىلىۋېلىش . سىلى قەلبىمدە ھەر دائىم قۇياشتەك چاقناپ تۇرىلا . بۇ بۇزۇلسا قەلبىمنىڭ نەپرەتلىك تۆرىدىن ئورۇن ئاللا ـ دە ، مەڭگۈلۈك رەقىبلەرگە ئايلىنىپ قالىمىز .

ـــ ياق ، بۇ چىن سۆزىڭىز ئەمەس ، بەلكى جاھىللىق !

ـــ ياخشىسى ، ماڭا ئىشتەي ساقلىماي ، بالدۇرراق باشلىرىنى

ئىككى قىلىۋالسىلا .

ـــ ياق ، مەن سىزگىلا ئاشىق .

ـــ بىز ئاشىقلار قاتارىغا كىرمەيمىز .

ـــ نېمىشقا ؟

ـــ ئاشىقلىق دەسلەپتە بىر تەرەپتە شەكىللىنىپ ، ئاندىن يۇرەكتىكى ئوت ئىككىنچى يۇرەككە تۇتىشىدۇ ـ دە ، ھەقىقىي ئاشىق ـ مەشۇقلۇق بارلىققا كېلىدۇ . بىراق ، سىلىدىكى ئاشىقلىق ئوتى ئۆزلىرى بىلەنلا چەكلەندى ، ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ ئوتنى مېنىڭ يۇرىكىمگە تۇتاشتۇرالمىلا . شۇڭا ، بىز ئاشىقلاردىن ئەمەس .

ـــ گەپكە ئەجەبمۇ ئۇستىكەنسىز !

ـــ مېنى ئاچا دوست قىلىۋالسىلا ئەڭ مۇۋاپىق بولىدۇ .

ـــ ئەمدى نېمە دېسەم بولار ؟

ـــ ئۆزلىرىدەك ئۇستىخانلىق قىزدىن بىرىگە ئۆيلەنسىلە ، باللىرىڭلار كارامەت قاۋۇل چىقىدۇ .

ـــ پالۋانلارنى كۆپەيتىشنى ئويلاۋېتىپتىسز ـ دە ! شۇڭا ، سىزنى تاللىغان ئىدىم .

ـــ ئىقتىدار ، ئالاھىدىلىك دېگەنلەرنى كىيىن يېتىلدۇرۇۋالغىلى بولىدۇ . مۇھىمى بەدەن قۇرۇلۇشىنىڭ قالتىسلىقى .

ـــ سىزنى ساقلىسام چال بولۇپ كەتكۈدەكمەن ـ ھە !

ـــ ئەسلىدە سىلى مېنىڭ ماھارىتىمگە خۇشتار بولغان . چۈنكى ، ۋۇجۇدلىرىدا پالۋان ـ نوچىلىق تۇيغۇسى بار .

تاشگۈل بۇقىنى چاقىرىشتىكى مەقسىتىنى ئېيتتى . بۇقام خۇشاللىق بىلەن ماقۇل كۆردى ، ئاندىن تاشگۈل ئۇنىڭ تەرلەپ كەتكەن بەستىگە قاراپ ئېيتتى :

ـــ بۇ تۇرۇقلىرىدا سىلىنى ئات كۆتۈرەلمىگۈدەك ، بۇقام .

ـــ شۇنداق . لېكىن ، بۇنىڭمۇ ئامالى بار .

ـــ ئامال قىلالايدىغانلىقلىرىغا ئىشىنىمەن ، ھەرقانداق ئىشقا ئامال

تېپىلماي قالمايدۇ .

تاشگۇل بۇقام بىلەن يەنە ئۇزاق پاراڭلاشتى . ھەر ئىككىيلەن ئۆزئارا قىزغىن بولدى . تاشگۇل ئۇنى قايتىپ بېرىپ سەپەر تەييارلىقىنى قىلىشقا بۇيرۇدى . ئۇ تەكلىپنى بەجانىدىللىق بىلەن قوبۇل قىلدى .

ئاربدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە ، ئۇلار تەييارلىغان دورا - دەرمەكلەرنى 40 قېچىرغا يۈكلەپ مېڭىشقا ھازىرلاندى . بۇقام تېخىچە كەلمەيۋاتاتتى . بۇقامنى ساقلاپ يول ئۈستىدە خېلى تۇرۇشتى . باتۇر ھەممىدىن بەك تەقەززا بولۇپ كېتىۋاتاتتى . باتۇر ئېگىز ، گۈرەنلىك يىگىت ئىدى ، ئەدەپ - ئەخلاقلىق چوڭ بولغان ئىدى ، پىيادە ياكى ئاتلىق يۈرمىسۇن ، يېنىدىن قامچىسىنى ئايرىمايتتى . بۇگۈن ئۇ دۇمبىسىگە ئوقيا بىلەن ئوقدانىنى ئېسىۋالغان ئىدى . ئوقداندىن ئوقلارنىڭ قۇيرۇقى چىقىپ تۇراتتى . ئوقدانغا پۈتلاشقان يانى پات - پات كەينىگە ئىتتىرىپ قويۇاتتى . بىلىمگە كەمەر باغلاپ ، سول يانپېشىغا خەنجەر ئېسىپ ، ياشلىق جاسارىتىنى نامايان قىلغان ئىدى . مەشرىقتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش ئۇلار تۇرغان كوچىغا ئۇدۇلمۇئۇدۇل تۇراتتى . قۇياشنىڭ ئاجىز قىزغۇچ نۇرى باتۇرنىڭ قاپقارا ئۆتۈكىنىڭ ئۇچىدىكى تىزىلدۇرۇككە ① چۈشۈپ يەنە بىر قۇياش كۆتۈرۈلۈۋاتقاندەك كۆزلەرنى قاماشتۇراتتى . باتۇر قامچىسىنى ئۆتۈكىنىڭ قونچىغا يېنىك ئۇرغىنىچە كىشىلەر توپىغا يېقىنلاشتى .

تاشگۇل بۇقامنى چاقىرغىلى ئادەم ئەۋەتمەكچى بولۇۋاتقاندا ، بۇقام بۇغرانى ② مىنىپ كوچىنىڭ ئۇ بېشىدا پەيدا بولدى . ئۇ بىر قولىدا بۇغرانىڭ بۇرۇنلۇقىنى تۇتۇۋالغان بولۇپ ، بىردەمدىلا يېتىپ كەلدى - دە ، ئادەتتى بويىچە مەيدىسىنى سلاپ قويۇپ تاشگۇلنىڭ يېنىدا توختىدى .

ئۇلار بۇقامنىڭ نېمە سەۋەبتىن كېچىكىپ قالغانلىقىنى سۇرۇشتۇرۇپ ئولتۇرمىدى . شۇ تاپتا يەتتە ئات ، بىر بۇغرا بولغا چىقىشقا تەييار تۇراتتى . بايا تىن ئۇرۇق - تۇغقان ، قولۇم - قوشنىلار ھەممەيلەن بىلەن

---

① تىزىلدۇرۇك ـــ ئۆتۈكنىڭ ئۇچىغا زىننەت ئۈچۈن ئورنىتىلغان تەڭگىلەر .

② بۇغرا ـــ ئەركەك تۆگە .

خوشلىشىپ بولغان ئىدى . ئەمدى كۆكۈل سانىغانلار بۇقامغا يوللۇق تۈ-
تۈشتى . يۇرتنىڭ كۆزى سانالغان بۇ بىرنەچچە كىشى ئۇزاتقۇچىلارغا
گويا زور بىر ئاتلىق قوشۇندەك كۆرۈنۈپ كەتتى . كىشىلەر خېلىغىچە
ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرۇشتى . مويسىپىتلەر : « يامان
كۆزگە تاش - تۇپراق ، سەپرىگىلار قۇتلۇق بولسۇن ! » دېيىشتى .

تاشكۆل باشچىلىقىدىكى كارۋان ئالدىغا دۇچ كەلگەن تاغ -
داۋان ، دەريا - سازلىقلاردىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈپ ، سۇلىرى ئەلۋەك ،
مۇنبەت تۇپراقلا قەدەم باستى . ئىگىسىزدەك تۇيغۇ بېرىدىغان تەبىئەت
ئۇلارنى قىزغىن قارشى ئالغاندەك ، ھەربىر تۇپ گىياھ يېنىك تەۋرىنەتتى ،
يوپۇرماقلار چاۋاك چالاتتى . ئۇلار ئېتىخارلىق ھېسسىياتتا بىر جاڭگالدىن
توپا ئېلىپ خېلى يەرگىچە كۆتۈرۈپ بارغاندىن كېيىن ، ئۇنى ئېقىن سۇغا
تاشلۇەتتى .

ئۇلار ئارام ئېلىۋېلىشنى ئويلاۋاتقاندا كۆز ئالدىدا بىر تاغ تىزمىسى
كۆرۈندى ، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئويىدىن ۋاقتىنچە ۋاز كېچىپ ، تاغنىڭ
يانباغرىدىكى يول بىلەن يۇرۇپ تاغ تىزمىسىغا ئۆلاشتى . تاغلارنى بۇك -
باراقسان ئورمانلار بېزىگەن بولۇپ ، بەكمۇ گۈزەل ئىدى . تاغ يوتىلىرىدا
ياۋا مېۋىلەر پىشىپ كەتكەن ئىدى . مېۋىزارلىقتا ئالدىغا بىر پارچىدىن تې-
رىنى تارتىۋالغان ئېتىدائىي ئادەملەر قىيا - چىيا قىلىشىپ يۇرۇشەتتى .
بەزىلىرى مايمۇنىدەك شاختىن - شاختا سەكرىشىپ مېۋە يەۋاتاتتى ، بايا-
ۋەچچە « مۇكچىيىپ قالغان ئادەملەرنى ئەملەپ قويماقچى بولدى .
ئۇلارنىڭ پەيلى بەكلا يامان ، ھەرىكىتى قارامدەك قىلاتتى . بايۋەچچە ۋە
كارۋان تاغ قاپتىلىدا بىردەم كۆزىتىپ تۇرغاندىن كېيىن ، ئۇلار بىلەن
توقۇنۇشۇپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەپ يۇرۇپ كەتتى .

ئۇلار تاغ شارقىراتمىسى بويىدا غىزالانغاچ ئارام ئالغاندىن كېيىن ،
يېرىم كۈن مېڭىپ يەنە بىر تاغ ئېتىكىگە يېتىپ كەلدى ، ئاندىن دېڭىز
ساھىلىغا چىقتى . ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا كىچىككىنە بىر مەھەللە نامايان
بولۇۋىدى ، خۇددى گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشاللىقتا چۆمۈشتى . قەدەملەر

بىردىنلا تېزلەشتى . مەھەللىدىكى ئۆيلەر بىر جايدىن يۆتكەپ كېلىپ تىزىپ قويغاندەك رەتلىك ئىدى . بۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ تەنلىرى يايراپ كەتتى . شۇ چاغدا بىرسى چىقىپ كەلدى . ئۇ تاشگۈللەرنىڭ يۇرتىدىن چىقىپ كەتكىنىگە ئانچە ئۇزاق بولمىغان شەھەر ئىسىملىك كىشى ئىدى . ئۇلار بىر - بىرىنى تېرىدىنلا تونۇۋېلىشتى - دە ، ھاياجانلىنىپ تۇۋلاشقىنىچە قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى . شۇ ئەسنادا ئورمانلىق ئارقىسىدا تېرىقچىلىق قىلىۋاتقان بىر توپ ئادەم يۈگۈرۈشۈپ كەلدى . بۇ كىشىلەرنىڭ بەزىلىرىنى تاشگۈل تونۇيتتى . بەزىلىرى يىلتىز سۈرۈشتۈرۈپ تونۇشلۇق بېرىش ئارقىلىق بىقىن تۇغقان چىقىپ قالدى . تاشگۈللەر بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇردى . بايۋەچچە ئۇلار ئارىسىدىكى ئاغرىق - سىلاقلارنى ئالغاچ كەلگەن دورىلار بىلەن ئەملىدى . ئۇلار تاشگۈللەرگە بۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ بېكىي ھايات يېلىنى باشلىغانلىقلىرىنى زوق - شوق بىلەن سۆزلەپ بېرىشتى . تاشگۈللەر يۇرتىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى قىسقىچە تونۇشتۇرغاندىن كېيىن ، بىر قىسىم دورا - دەرمەكلەرنى قالدۇرۇپ مېڭىپ كېتىشتى . ئۇلار يەنە ناھايىتى كۆپ مۇساپىلارنى بېسىپ كۆپلىگەن قۇۋمىلەرنىڭ ئاغرىقىنى ئەملەپ ، بارغانلىكى يەردە ئىنسانلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ ، باشقىلارغا ئەمچىلىكنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى چۈشەندۈردى ۋە ناھايىتى كۆپ قۇۋملارنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قالدى .

ئۇلار ئىچكى دېڭىزدىن ئۆتۈپ كۇنىپېتىشقا قاراپ سەپىرىنى داۋاملاشتۇردى ، ئاندىن كۈنچىقىشقا ماڭدى . يول ئۈستىدە ئەزىم دەريا ۋە چوڭ كۆللەرنى ، ۋادىدا سەلتەنىتىنى نامايان قىلىپ تۇرغان ئۆز قاغانىنىڭ قەلئە - سېپىللىرىنى كۆردى . قاغانىنى دېسە ئوتتەك بارغۇسى بار ئىدى ، بىراق قاغان كۆچۈش ئالدىدا لەشكەرلەر كەلتۈرۈپ چىقارغان كۆڭۈلسىزلىكنى ئەسلەپ ، ئېھتىيات كەمىرىنى باغلاشتى - دە ، قەلئە سىرتىدىكىلەر بىلەن خۇپيانە ھالدا كۆرۈشۈپ ، دورا - دەرمەكلەرنى بەرگەندىن كېيىن دەرھال قايتىشتى .

ئۇلار تاغ يولىغا كەلگەندە بىر توپ ئادەم ئارقا تەرەپتىن كۆرۈپ

قىلىپ ، تاش ـ كالتەك ، ئارقارىنىڭ مۆڭگۈزلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ چۈقان ـ سۈرەن بىلەن قوغلاپ كەلدى . ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۈينىڭ ئۈچلۈق ، تۈز مۈڭگۈزىنى خادىغا ساپلىۋالغان بىرسى جان ـ جەھل بىلەن ۋارقىراپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ توپنىڭ ئاتامانىدەك قىلاتتى .

ئاتامان قىياغا كەلگەندە توختاپ بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈۋىدى ، ئەگىشىپ كېلىۋاتقانلار ئۈنى چۆرىدەپ توختاشتى .

ـــ ئاتامان ، نېمە ئۈچۈن توختايمىز ؟ ـــ سورىدى بىرى .

ـــ ئۇلاردىن ئېشىپ چۈشكۈدەك كۈچىمىز تۇرۇپ نېمىشقا تېگىش قىلمايمىز ؟ ـــ دېدى يەنە بىرى .

ـــ سىلەر نېمىنى بىلسىلەر ، ـــ دېدى ئاتامان ، ـــ ئاۋۇ تاغ ئۈستىدىكى تاماشانى كۆرمىدىڭلارمۇ ؟

ـــ كۆردۇق . ياۋايى ھايۋانلارنىڭ كۆرگۈدەك نېمىسى بار ؟

دەرۋەقە ، 50 ـــ 60 مارال ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىكى تاغدا تۇراتتى . بىر بۇغا مارالارغا بىر باشتىن سەكرەۋاتاتتى . بۇغا مارالارنىڭ يېرىمىغا سەكرەپ بولۇپ ، تۆت قەدەمچە نېرىدىكى قورام تاش ئۈستىدە تۇرغان مېھرىگىياھنى 1 ـــ 2 يالۋېتىپ كەلدى ـ دە ، قالغان مارالارغىمۇ ئارقا ـ ئارقىدىن سەكرەۋەتتى .

ـــ ئاۋۇ بىر بۇغىنىڭ شۇنچە مارال ئالدىدىكى كارامىتىنى كۆرگەنسىلەر ؟ ـــ دېدى ئاتامان .

ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇرغانلار تەڭلا ئېيتىشتى :

ـــ دەۋاتقانلىرى بەرىبىر ھايۋانغۇ ، كۆرگۈدەك نېمىسى بار ؟

ـــ ھەي قاپاقۇاشلار ! ـــ چالۋاقىدى ئاتامان ، ـــ بۇ زېمىننىڭ ھايۋانلىرىنىڭ ئەركىكى چېغىدا بىر تۇرۇشىدا 50 ـــ 60 مارالنى بۇغدىن چىقىرىدىكەن ، بۇنىڭدىن قارىغاندا ئادەملىرى قانداقتۇ ؟ دېگەن سوئال كاللاڭلارغا كەلمىدىمۇ !؟

ـــ توغرا ، توغرا ، بىز قارامليق قېپتۇق . قاراڭلار ، ئۇلارنىڭ قورقماستىن ئاۋۇ ئايغىرغا مىنۋالغىنىنى ، يەنە تېخى بەشمىزدەك كېلىدە-

غان بىر سىنىڭ ئادەمنى تىزلاپ باسىدىغان بۇغرا ئۇستىدە غەم تارتماي ئولتۇرغىنىنى ! ـــ دېيىشتى ئۇلار .

بارا ـ بارا ئۇلارغا تاغلار قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ھەربىر گىياھ ، ھەربىر تاش يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقاندەك ئالاقزادە بولۇشۇپ كۆزلىرى چەكچەيدى ، چېكىلىرىدىن تەرلەر سىرغىشقا باشلىدى . جىلغا ئىچىدىن تاغ گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەندەك دەھشەتلىك سادا ئاڭلىنىشى بىلەن ئاتامانى ھەممىنىڭ ئالدىدا قاچتى ، ئارقىسىدىن قول ـ چوماقلىرىمۇ تىكىۋەتتى . ئەمما ، ئۇلاردىن ئانچە يىراق بولمىغان قاپتالدا يولنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقان تاشگۈللەر خاتىرجەم ھالدا داۋاندىن چۈشمەكتە ئىدى .

ئۇلار يۈرتقا ئامان ـ ئېسەن قايتىپ كەلدى . بۇ قېتىمقى خالسانە ئەملەش سەپىرى خېلى ئۇزاق داۋام قىلىنغاچقا ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا يۈرتداشلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك چىقىشتى ، يىراق ئەللەرنىڭ ئاغرىق ـ سىلاق ئەھۋالىنى سوراشتى . ئۇلار قايتىشىدا ئوۋ ئوۋلاش بىلەنمۇ شۇغۇللىنىپ ، كەمچەت ، سۆسەر ، قۇندۇز ، ئېيىق ، بۇغا قاتارلىق ئەتىۋار ـ لىق ھايۋانلارنىڭ تېرىلىرىنى ، قۇلۇله قېپى ، ئۇنچە ـ مەرۋايىت دېگەندەك قىممەت باھالىق زىبۇزىننەتلەرنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى . ئۇنىڭدىن باشقا ، دورا ـ دەرمانلارغا يۈرتتا تېپىلمايدىغان بەزى ئېسىل نەرسىلەرنى تېگىشىپ ، سەپەرنىڭ يالدامسى قىلغان ئىدى . بۇ بۇيۇملارنى ئۆتكەندە يوللۇق تۇتۇپ ئۇزاتقۇچىلارغا ئۇله‌شتۇرۇپ بەردى .

تاشگۈللەر سەپەرنىڭ ھاردۇقىنى چىقارغاندىن كېيىن ، بۇقامنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، يۈرتتىن ئۇنىڭغا پەر كەلگۈدەك قىزدىن بىرنى تاپتى ـ دە ، ئىككىسىنىڭ بېشىنى قوشۇپ قويدى .

مەسلىھەتچى

بايۇەچچە بىر ئاغرىقنى ئەملەپ ئۇزىتىپ چىققان ئىدى ، باسقاق چوڭ مەپىسىنى جاراڭلاتقىنىچە كېلىپ ئىشىك ئالدىدا توختىدى . ئۇ ئا-
ھايىتى كۆرەڭ ھالدا مەيدىن چۈشۈپ ، بايۇەچچىگە قول ئۇزاتتى . ئۇنىڭ
مەغرۇرلۇقى ۋىجدىك ئۇستىخىنىنى چوڭايتىپ ، مەھەللىگە سىغمايۇاتقاندەك
كۆرسىتەتتى .

ـــ ئامەت ، ئامەت !

ـــ چوڭامنىڭ غېربىخانەمگە قەدەم تەشرىپ قىلىشى ، ئەلۋەتتە ئا-
مەت ـ تە!

ـــ سىز بۇنى بەك تۆۋەن مۆلچەرلەپ قويدىڭىز .

ئۇلار قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى .

ـــ چوڭام ، تولا تەقەززا قىلماي تېزراق دېسىلىچۇ !

ـــ دەيمەن ، دەيمەن ، ئاۋۋال سەل دېمىمنى ئېلىۋالاي .

ئاڭغىچە ئۇلار ئۆيگە كىرىشتى . بايۇەچچە داستىخان سالغۇچە ،
ئايجامال چاي بىلەن مەزە ئېلىپ چىقتى . باسقاق چوڭ بىر بۇردا نانىنى
چايغا تۆگۈرۈپ ئاغزىغا سالدى . بايۇەچچە ئۇنى « قانداق خۇش خەۋەر
ئېيتارسەن » دەپ تەقەززا بولماقتا ئىدى .

ـــ بۇ دېگەن ھەممىمىزنىڭ قۇت ـ ئامىتى ! ـــ دېدى باسقاق
چوڭ گەپ باشلاپ .

ـــ دېگەنلىرى كەلسۇن ، چوڭام .

ـــ شۇ تۇرقىدا نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى بىلۇالدىڭىزغۇ دەيمەن .

ـــ ياق ـ ياق ، چوڭام ، سىلىنىڭ كۆڭۈللىرىدىكىنى مەن نەدىن

بىلەي ؟

ـــ سىز دېگەن تۇيغۇن ئادەم ، قېنى پەرىزىڭىزنى دەڭا .

ـــ جانجان مەنپەئەتلىرىگە تاقالمسا ياكى قاغانىڭ مەكتۇپى بولمسا ؟

ـــ مانا ، مانا ، تېپىۋالدىڭىز ئەمەسمۇ !

ـــ نەدىكىنى .

ـــ بولدى ، بىرئاز چاقچاقلىشىۋالسۇق .

ـــ شۇنداق ، قانغۇدەك كۈلۈشۈپمۇ ئالدۇق .

ـــ مۇددىئاغا كەلسەك ، قاغان قەۋزىيەت ۋە سوڭ چېقىقى ئاغرىقىغا گىرىپتار بولۇپ قالغان ئىكەن ...

ـــ قايسى قاغان ؟

ـــ نەشپۈتتا چارباغ سالدۇرغانچۇ !

ـــ ئۇ ئاغرىقتىن خالاس تاپقاي .

ـــ دېگىنىڭىز كەلسۇن .

ـــ چوڭام ، بۇنىڭدىن قانداق خەۋەر تاپلا ؟

ـــ شۇ تاپتا قاغانىڭ ئىككى چاقىرىقچىسى ئاتلىرىنى سوۋۇتۇپ قويۇپ ، مېھمانخانىدا ئۇخلاۋاتىدۇ .

ـــ ئۇلار قاچان كەپتۇ .

ـــ يېرىم كېچە بىلەن چۈشتى .

ـــ قاغان ھەقاچان يۇرت - يۇرتقا يارلىق چۈشۈرگەندۇ ؟

ـــ شۇنداق ، سىزنىڭ داڭقىڭىز قاغانىڭ قۇلىقىغا يېتىپ بوپتۇ . شۇڭا ، سىزنى ئەمچىلەرنىڭ ئەمچىسى ساناپ ئوردىغا چاقىرتىپتۇ .

ـــ ھەي ، ئوردا بۇ يەردىن نەچچە ئون كۈنلۈك يول تۇرسا .

ـــ ماقۇل ، مەن قايتاي ، سىز يول تەييارلىقىنى قىلىڭ . ماڭىدىغاندا سىزگە ئادەم قوشىمەن .

باسقاق چوڭ قايتتى . بايۇەچچە ئېنىق ئىپادە بىلدۈرمەيلا ئۇزىتىپ قويدى .

ـــ باسقاق چوڭ يەنە ئازراق ئولتۇرغان بولسا ئۆيدىن قوغلاپ چى-قىراتتىم ! ـــ دېدى ئايجامال ئاچچىقىنى باسالماي ، ـــ بەز ماربغان مۇشۇكتەك ھەريان قاراپ گەپ قىلغىنىدىن شۇنداق بىزار بولدۇم !

ـــ بولدى ، ئۇنىڭغا قاچانغىچە ئۆچمەنلىك قىلىسىز ؟

ـــ ئۇ نومۇس قىلماي تاشگۈل ئاچامغا ئېغىز ئاچتىيا !

ـــ ئېرى يوققا ئەر ، خوتۇنى يوققا خوتۇن ئىزدەش ئەلمىساقتىن كېلىۋاتقان قائىدىغۇ !

ـــ باسقاق چوڭ سىزگە قاغاننىڭ تاجىنى كىيدۈرۈپ قويارمىكىن تاينىلىق ، ئەجەب ئۇنىڭغا غوجىتام بولۇپ كەتتىڭىز ؟

ـــ مەن دېگەن ئەمچى ، ماڭا ھەركىم ئوخشاش . بىراق ، بېشىمغا بالا تېپىۋېلىشتىن قورقىمەن .

ئايجامال بايۇەچچىنىڭ گەپلىرىگە قايىل بولماي غۇدۇرىغىنىچە دورىلارنى ھاۋانچىدا سوقۇشقا باشلىدى . ئۇلار بىردەمدىن كېيىن ، ئۆز ئىشلىرىغا تۇتۇنۇپ جىمىپ قېلىشتى .

كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيۋاتقان باسقاق چوڭ كارىۋاتتىن چۈشۈپ چىراغنى يانداۋردى . ئۇ ئىچ كىيىم بىلەنلا بولۇپ ، ئوڭ پۇتىنىڭ پېيى تارتىۋالغاچقا سول پۇتىدىن خېلىلا قىسقا كۆرۈنەتتى . قەدەم ئالغاندا ئوڭ تەرەپكە « لىككوك ـ لىككوك » قىلىپ ، سولتىيىپ كېتەتتى . يىراقتىن قارىغان كىشىگە پاتقاقتىن چىقالماي كۈچىنىپ پۇتىنى تارتىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى . ئۇ ئۆي ئىچىدە شۇ تەرىقىدە بىرنى نەق ، بىرنى نېسى دەسسەپ ئۇياقتىن ـ بۇياقنا ماڭاتتى ، تېخى ئادىتى بويىچە قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ « ئە ـ ئۇم ... » دەپ گېپىنى قېقىپ قويىاتتى . ئۇ مېڭىشىتىن توختىمايتتى ، خۇددىنى بىلمەيتتى ، ئۆزىنى گۈزەل بىر كېلەچەك چاقىرىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى . ئۇ كۆڭلىدە شاھانە باغچىغا كەلدى ، بۇلبۇللارنىڭ خەندان ئۇرۇپ سايراشلىرىدىن قانغۇدەك ھۇزۇرلاندى ، ئاندىن مېڭىشنى يەنە داۋاملاشتۇردى . ئاستىدا بىر ئالتۇن مەپە تۇراتتى . مەپىنى ياقۇت يۇگەن ، ئالتۇن كولدۇرما ، كۈمۈش توقۇملار بىلەن

جابدۇلغان دۇلدۇل سۆرەپ كېتىۋاتاتتى ، چۆرە قىزلار غاز پېيى يەلپۇ-گۈچلەرنى تۇتۇپ تۇرۇشاتتى . ئۇ كۆزلىگەن مەنزىلگە يەتكەندە مەپىدىن چۈشتى . ئۇنىڭ ئېگىز - پەس دەسسەپ مېڭىشى شۇنچە كاتتا ھەم شۇنچە گۈزەل شەھەرنى كۆزگە ئىلمايۋاتقاندەك ئىدى . « ۋاي ، ماۋۇ قەيەر ، ھوشۇڭنى تېپىپ ماڭ ! » دېدى ئۇنىڭغا يانداپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىرسى . ئۇ ناتونۇش شەھەردە بۇ خىل قوپال گەپتىن ھودۇقۇپ ، قەددىنى رۇسلاپ سىلىق مېڭىشقا تىرىشتى ، ئەمما پۇتلىرى ئۆزىگە بويسۇنمىدى . ئاخىر ئۇ ، تۇرقۇم شۇنداق تۇرسا قانداق قىلاتتىمكى دەپ ، بولۇشىغا ئالچاقلاپ مېڭىۋەردى ... ئۇ شۇنداق كېتىۋېتىپ بىردىنلا تامغا ئۇسۇۋالدى - دە ، پېشانىسى يېرىلىپ قان ئاقتى ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىدى . شۇنداقلا كاللىسىنى سىلكىپ ئۆزىنى ئۆيدە كۆردى . ئاپئاق گەجلەڭگەن تامنىڭ بوي يېتىم يېرىدە شاپتۇل شۆپۈكى چوڭلۇقىدا قان دېغى ئۆيۈپ قالغان ئىدى . ئۇ بايا تىن زاھىر بولغان ئىشلارنىڭ ئوگى ياكى چۈشى ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالمىغان ھالدا پېشانىسىدىكى قانىنى توختاتتى ۋە ئازراق ھوشىنى تېپىپ ، ئۆزىنىڭ ناھايىتى ئۇزاق ماڭغانلىقىنى بىلدى . لېكىن ، ئۇنىڭ ھەرىكىتى « مېڭىپتۇ - مېڭىپتۇ ، قىردىن ئاشالماپتۇ » بولۇغان ئىدى .

باسقاق چوڭ قاتتىق ھارغىنلىق ھېس قىلىپ ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى . بېشى تېخىچە ئاغرىۋاتاتتى ، كاللىسىنى چىگىش ئىشلار چىرمىۋالغان ئىدى . ئۇ بىئارام بولدى . بۇ بىئارامچىلىقنى بايۋەچچە بىلەن كۆرۈشۈپ كەلگەندىن بېرى تېپىۋالغان ئىدى . كۈندۈزى ئەتراپىدا خىزمەتكار پايپېتەك بولىدىغان باسقاق چوڭ ئەمدىلىكتە ھۇۋقۇشتەك تەنھا ھالدا ئۇھسىنىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ كۆزى چىراغنىڭ نۇرىغا ئۆزىنى ئۇرۇپ يۇرگەن پەرۋانىلەرگە چۈشتى . پەرۋانىلەرنىڭ بەزىسى كۆيۈپ كېتىۋاتاتتى . بەزىسى تىنماي ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئاخىر ھەممىسى بىر - بىرلەپ كۆيۈپ تۈگىدى ياكى ياغقا ملىنىپ باتتى . ئەمما ، باسقاق چوڭ بۇنىڭدىكى مەنىنى چۈشىنىشكە قادىر ئەمەس ئىدى . چىراغ ئۆزىچە ، مەن

ئوتـۇمـنـى يـالـقۇنجاتسام پەرۋانىلەرنىڭ كۆزى قارىغۇ بولىدۇ ، شۇڭا ئۇلار ماڭا ئۆچ بولۇپ ، يالقۇنۇمنى ئۆچۈرۈۋېتىش ئۈچۈن جان ـ جەھل بىلەن ھۇجـۇم قـىـلـىدۇ ، دېگەندەك بىرده ئۇلغىيىپ ، بىرده پەسىيىپ كۆيەتتى . بـاسـقـاق چـوڭ زادى قـايـسـىسىنىڭ مۇددىئاسى توغرىلىقىغا ھۆكۈم قىلال-مـايـتـتـى . يـېـغـى يېتەرلىك چىراغ جىمجىت كۆيۈۋاتاتتى . باسقاق چوڭ ئۆزىـنـى ھەرقـانـچە چوڭ ، يۇرتنىڭ ئاتىسى چاغلىسىمۇ ، شۇ تاپتا ئۆزىنى ئاشـۇ چـىـراغـدەكلا تـەـنـها ھېس قىلدى . تەنها ئادەمنىڭ تاڭ ئاتمايۋاتقان كېچىده ئويلىمايدىغان ئويى يوق ئىدى . ئۇ تاشگۈل بىلەن توي قىلمۇالغان بـولسا بۇنداق غېرىبسىنمايتتى . ئۇ تاشگۈلگه چام سېلىپ قويغاچقا ، ئەمدى ئۇنـىـڭـدىـن ئۇسـتۈن تۇرغۇدەك خوتۇن تاپالمايۋاتاتتى . يۇرت تەۋەسىده بـېـشى ئوچۇق خوتۇن كۆپ بولسىمۇ ، ھېچقايسىسى تاشگۈلگه يەتمەيتتى . شـۇڭـا ئۇ ، تـاشگۈلنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى چۈشۈرۈشنى خالماي بىھۇده جان قىيناۋاتاتتى . بۇنى ئويلىغاندا يارىسىغا تۇز سەپكەندەك بولاتتى .

بـاسـقاق چوڭ ھەرقانچه قىلىپمۇ كۆڭلىنى تەسكىن تاپتۇرالمىدى . ئۆيدىكى بىساتلار چىراغ يورۇقىدا كۆزنى قاماشتۇراتتى . ئۇ بىردىنلا مال ـ دۇنـيـانـىـڭ كـۆڭـلىنى ئاۋۇندۇرالمايدىغانلىقىنى ، كۆڭـلىدىكى خوتۇنىنىڭ ئورنـىـنى باسالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى . دەرۋەقه ، توخۇ سۈتـە-دىن باشقىسى تېپىلمىدىغان بۇ بايلىقات ئۆي ئۇنىڭ زېرىكىشلىك تۇرمۇشىغا مـەزمـۇن قـوشـالمايتتى . ئۇ بېشىنى ئېگىز پەي ياستۇقىغا قويۇپ يېتىۋىدى ، كـالـلـىسى ۋاقىدا ئېچىلغاندەك بولدى . ھازىر ئۆزىنىڭ نېمىنى خىيال قە-لىـۋاتـقـانـلـىقى ئۆزىگه ئايان ئىدى . ئۇ ئۆزاقتىن بېرى قاغانىڭ نەزىرىگه يـولـۇقـۇشـنـى ئوڭـىـدىـمۇ ـ چۈشىدىمۇ ئارزۇلىغان ئەمەسمىدى ! ئەمدى بـۇنـداق پـۇرسـەتـنـى ھەرگـىـزمـۇ قولدىن بېرىپ قويۇشقا بولمايتتى . ئۇ تـۇرۇپلا ئېسـىـنـى تاپقاندەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ، تونىنىڭ قويۇن يـانـچـۇقـىـدىـن قاغانىڭ يارلىقىنى ئالدى ، ئاندىن يارلىقنى چىراغقا يېقىن تـۇتـۇپ ، دانـه ـ دانـه خـەتلەرگه كۆز يۈگۈرتتى . كۆزى بىردىنلا : « بۇ ئـىـشـنـى ئۆزىـڭـىـزنـىـڭ بېجىرىشگه ئىشىنىمەن » دېگەن قۇرغا چۈشۈشى

هامان چىرايى نۇرلىنىپ كەتتى . شۇنچە يىراق ئاستانىدىكى قاغانلىق كىچىككىنە بىر باسقاق چوڭغا ئىشەنچ باغلىشى ئالەمشۇمۇل چوڭ ئىش ئىدى . ئۇ قاغانغا چوڭقۇر ئىخلاسمەنلىك بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئۆزى بېرىشنى توغرا تاپتى .

باسقاق چوڭ ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇخلىيالمايى ئورنىدىن دەس تۇردى ـ دە ، ئاغزىدا نەغمە چېلىپ ، ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتتى . «بۇگۈنكىدەك قۇتلۇق پەيت يەنە كېلەتتىمۇ ، ھەي توكۇر ، ئۇخلىمىغانغا ئۆلەمتىك ، ئاچ كۆزۈڭنى ، بەردەم تۇر ! » دەيتتى ئۇ ھايا جاندىن ئۆزىنى باسالمايى ، سىپسىلىق تامدا ئەكس ئەتكەن كۆلەڭگىسى ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئويناقتا ئىدى . ئۇ قۇيۇندا قالغاندەك دەم ئوڭغا ، دەم سولغا پىرقىرايتتى ، كۆلەڭگىسى تەڭ ئەگىشەتتى . ئۇ ئۆز كۆلەڭگىسىدىن سەسكىنىپ تىللەۋەتتى ، ئارقىدىن كۈچەپ بىرنى تەپتىيۇ ، پۇتىنى تۇتقىنىچە ۋارقىراپ كەتتى .

باسقاق چوڭ تۆت پۇتلۇق بولۇپ ئاران كارىۋاتقا چىققاندىن كېيىن ، ھەرنېمە قىلىپ بولسىمۇ ئۇخلىماسلىققا تىرىشتى . ئەمما ، ھەممە ئىش بىراۋنىڭ رايىچە بولىدىغان ئىش نەدە ؟ ھەتتا بىر تەندىكى ئەزالارمۇ بەزىدە ئادەمنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلىدىغان تۇرسا ! بايا ئۇ ئۇيقۇ بەلەن قېرىشقان بولسا ، ئەمدىلىكتە ئۇيقۇ ئۇنىڭ بىلەن قېرىشۋاتاتتى . ئاخىر ئۇ شېرىن ئۇيقۇ ئالدىدا ئۆزىنىڭ بەكمۇ ئاجىز ئىكەنلىكىگە تەن بەردى .

باسقاق چوڭ ۋاقچىراق ئورنىدىن تۇردى . ئاخشامقى « تاماشا »نى خىزمەتكارلىرىدىن بىرمۇرسىنىڭ كۆرۈپ قالمىغىنىغا ئىشەنچ ھاسىل قىلغاندىن كېيىن كۆڭلى تىندى . پەنجىرىدىن سالقىن ھاۋا كىرىپ تۇراتتى ، ھويلىدىكى گۈل ـ گىياھلار ئەتىگەنكى قۇياش نۇرىدا تاۋلىناتتى . قەپەستىكى قۇشلار نەغمىسىنى باشلىۋەتكەن ئىدى . ئەمما ، باسقاق چوڭ ئۇچۇن بۇلارنىڭ ھەممىسى بەربىر ئىدى . ئۇنىڭ ئەس ـ يادى قاغانغا مەزۇر كەلگۈدەك سوۋغا ـ سالام تەييارلاش ھەلەكچىلىكىدە ياناتتى . ئۇ

ناشتا قىلىۋېلىشنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ هويلىغا چىققاندا خىزمەتكارلىرىدىن بىرى كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنى تۈزەشتۈرۈپ قويدى .

باسقاق چوڭ بايۋەچچىنىڭ ئۆيىگە ئادەم ئەۋەتىپ ، يول تەييارلىق ئەھۋالىنى سۈيلىدى . ئۆزى ئۇستىكارلارنىڭ بېشىدا قاراپ تۇرۇپ ، ئىچىگە مىس قازان ئورنىتىلغان ، تېشى تۆگە تېرىسىدە مۇستەھكەم قاپلانغان ئىككى « مۇز سوغا » تەييارلاتقۇزدى .

ئەتىسى تاڭ يورۇشى بىلەن تەڭ ، ئاستانىگە ماڭىدىغانلار بىكەتلىگەن يەرگە تەق بولۇشتى . بىرقانچە خىزمەتكار باسقاق چوڭنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن ئەنجۇرلۇك باغقا بېرىپ ، ۋايىغا يېتىپ پىشقان ، چوڭ - چوڭ ئەنجۇر مېۋىسىدىن تاللاپ سېۋەتلەرگە ئۈزۈپ ئەكەلدى . ئاڭغۇچە مۇزخانىدىن مۇزنى ھەم ئالاھىدە تەييارلانغان « مۇز سوۋغا »نى تەقلەپ تۇرۇشقان ئىدى . قولى ئەپلىك ئىككىيلەن باسقاق چوڭنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە چۆچەكلەرگە ئەنجۇرنى بىر قەۋەت ئەنجۇرنىڭ ئۈستىگە يوپۇرماق قويۇش ئۈسۈلى بىلەن تىزىپ قاچىلىدى . يەنە ئىككىيلەن مىس قازان بىلەن « مۇز سوغا » سىرتى ئارىلىقىدىكى ئايلانما بوشلۇققا چوقۇلغان مۇزنى چىڭداپ تىقتى ، ئاندىن بايۋەچچە بىر خىل كۈمىلاچ دورىنى مۇزنىڭ بىرقانچە يېرىگە پاتۇرۇپ قويدى . ئاخىرىدا چۆچەكلەر مىس قازانغا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ مۇز سوغىنىڭ ئېغىزى ھىم ئېتىلدى . ئەمدى كېچىكمەي يولغا چىقىش كېرەك ئىدى .

شۇنداق قىلىپ ، ئاستانىگە ماڭىدىغان كارۋان يولغا چىقتى . ھەممىڭ ئالدىدا قىلىچلىق نەيزە تۇتقان ئاتلىق ئىككى يول باشلىغۇچى ماڭىدى ، ئۇنىڭ ئارقىسىغا خاقان يارلىقى بىلەن كېتىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدىغان ھەشەمەتلىك مەپە ، ئاندىن ئۈچ ئاتلىق ھارۋا ۋە ھارۋىنىڭ كەينىگە خىللانغان قىرىق ئاتلىق ئەگەشكۈچى لەشكەر تۆتتىن ئون قاتار قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلدى . ناغرا - دۇمباقلار چېلىنىپ ، زور دەبدەبە ھاسىل قىلىندى . كارۋان سېپىنىڭ روھى كۆتۈرەڭگۈ بولۇپ ، چىرايىدا جەسۇرلۇق ئەكس ئېتەتتى . خىزمەتكارلار ئەنجۇر قاچىلانغان مۇز سوغىلارنى

كۆتۈرۈپ سىلىق مېڭىشاتتى . قالغانلارمۇ بىر خىل تېزلىك بىلەن ئىلگىرىلەيتتى . خاقانغا ئاتاپ تەييارلانغان ئىككى مۇز سوغا سوۋغات ئايرىم - ئايرىم ئىككى ھارۋىغا بېسىلىپ ، كۈستى ئوت - خەس بىلەن چۈمكەلدى . تاشگۈل ، ئايجامال ، باتۇرلار بىلەن ئايرىلىشقا قىيمىغان ھالدا خوشلاشقان بايۇەچچە باسقاق چوڭ بىلەن بىر مەپىگە چىققان ئىدى .

كارۋان يۇرتتىن ئاستا - ئاستا چىقىپ كېتىۋاتاتتى ، بويىندىن باغلانغاندەك مەپىگە چىققان بايۇەچچە مەپە تۆشۈكىدىن ھەدەپ كەينىگە قارايتتى . ئايجامال مەپىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ كارۋانىنىڭ قارىسى يېتكەندە توختىدى . تاشگۈل ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ قايتۇرۇپ كەتتى . ئەمدى نەغمە - ناۋالار بېسىقىپ ، ئۇزاتقۇچىلارمۇ تارقاپ كېتىشتى . بايۇەچچىنىڭ ۋاقتىلىق بولسىمۇ ئايرىلىپ ، خاقانىنىڭ ھۇزۇرىغا كېتىۋاتقىنى ئايجامالغا ئېغىر كەلگەن ئىدى . چۈنكى ، ئايجامال ئۆز « بايۇەچچە »سىنى خاقاندىن ئۇستۈن كۆرەتتى . ئۇ ئايرىلىش ئازابىنى ئويلىغاندا چىدىماي قېلىۋاتاتتى .

ئۇلار زاپاس ئېلىۋالغان مۇزلارنى مۇز سوغىغا بىرقانچە قېتىم ئالماشتۇرۇپ ، يولىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى بېسىۋالدى . كارۋان شەھەرگە يېقىن ئايماققا يېتىپ كەلگەندە ، بىر قىسىم لەشكەرلەر ئاۋامنىڭ مۇزخانىلىرىدىن يېتەرلىك مۇز تېپىپ كېلىشتى . كارۋان ئايماقتا بىر كېچە بەھۇزۇر ئارام ئېلىۋېلىپ ئەتىسى سەھەردە يولغا چىقتى .

« يول ئازابى ـــ ،گۆر ئازابى » دېگەندەك ، ئۇزاق يول جاپاسى بايۇەچچىنى خېلى چارچاتتى . ئۇ مەپىگە چىققان دەسلەپكى كۈنلەردە سايىاھەتكە كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولغان ئىدى ، يول تۈگىمگەنسېرى ، يۇمشاق مەپىمۇ تاش ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بىلىنىشكە باشلىدى . ئۇ كۈن بويى ئولتۇرۇۋېرىپ چىدىماي ، بەزىدە مەپىدىن چۈشۈپ پىيادە ماڭدى . باسقاق چوڭ بولسا نېمە سەۋەبتىندۇر ھېچنېمىنى سەزمەي بەھۇزۇر ئولتۇراتتى .

ئۇلار ئاخىر ئاستانىگە ئامان - ئېسەن يېتىپ كەلدى . ئېگىز قەل-

ئەلەر قاغانىنىڭ سەلتەنىتىنى نامايان قىلغاندەك گىدىيىپ قارايتتى . ئۇلارنىڭ يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرى ئوردىغا يەتكۈزۈلدى . ئاغرىق ئازا- يىدا جان قويارغا جاي تاپالماي ياتقان قاغان ئاغرىقتىن خالاس تاپتۇرغۇچىلارنىڭ دەرھال كىرىشىنى ئەمىر قىلدى . ئۇلارنى قارشى ئې- لىشقا ئوردا ئەمەلدارلىرىنى ئالدىغا چىقارتتى . بايۇەچچە باسقاق چوڭ يىلەن بىللە ئىدى . ئۇ توپسىنمۇ قېقشقا ئۇلگۈرمەي ، ھېرىپ - ئاچقا- نىچە دورا ساندۇقىنى كۆتۈرۈپ قاغانىنىڭ مەخسۇس خانىسىگە كىرىپ كەلدى . قاغان ئاغرىققا چىدىماي ياتاتتى . چۆرە - كېنىزەكلەر ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇشۇۋاتاتتى . ئۇلار بايۇەچچە بىلەن باسقاق چوڭنى كۆرۈپ يەلكىسىدىن تاغ ئېلىۋېتىلگەندەك يېنىكلەپ ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىشتى . باسقاق چوڭنىڭ ئۇچىسىدا مەنسەپ تونى بار ئىدى . قاغان ئۇنىڭ قۇللارچە تەزىمىگە ئېتىبار بېرىپ كەتمەي ، ئاغرىقىغا شىپالىق يەتكۈز- گۈچى بايۇەچچىگە ئۇمىد بىلەن تەلمۈردى . شۇ تۈرقىدا بايۇەچچە قاغانىنىڭ كۆزىگە خىزمەتدەك كۆرۈنۈۋاتاتتى . بايۇەچچە تېرە ساندۇقىنىڭ ئاغزىنى ئېچىشى ھامان قاغان خۇددى ئانىسىغا تەلپۈنگەن كىچىك بالىدەك ھاللىنىپ يىغلاپ كەتتى . قېرىپ قالغان قاغانغا بىر چاپلىشۇالغانچە ئارامالىق بەرمەيۋاتقان رەھىمسىز ئاغرىق ئۇنىڭ دىلىنى بەكلا ئۆزۈۋەتكەن ئىدى .

بايۇەچچە باشقىلارنى چىقىرىۋېتىپ قاغانىنىڭ ئاغرىقىنى تەكشۈرۈشنى رەسمىي باشلاپ ، ئالدى بىلەن قورساق قىسمىنى مۇجۇپ ۋە چېكىپ باقتى ، ئاندىن سوڭنى تەكشۈردى . قاغانىنىڭ سوڭىدىن قان تەپچىرەپ تۇراتتى . ئاغرىق ئورۇن ئىششىپ قىزىرىۋالغان ئىدى . بايۇەچچە تەكشۈرۈشنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ئاغرىقنىڭ خاراكتېرىنى بېكىتە- كەندىن كېيىن ، قىزىق سۇ تەييارلاتقۇزۇپ ، ئەنجۇر يوپۇرمىقىنى چىلىدى . سۇ ئىلمان ھالەتكە كەلگەندە قاغانىنىڭ مەقئىتىنى قايتا - قايتا يۇيۇپ ، كەكۈش ① سۈركىدى ۋە سۈرگە دورىسى بەردى . شۇنىڭ بىلەن

① كەكۈش ــ ئىشىقنى يانداۋىدىغان دورا .

قاغان ئاستا ـ ئاستا ئىگراشتىن توختاپ ئۇيقۇغا كەتتى . قاغان خېلى كۆنلەردىن بۇيان كۆز يۇممىغان ئىدى . ئەمدى ئۇنىڭ بىللەن تەڭ «ئازابلانغان »لارمۇ بىردىنلا ئارام تېپىپ قېلىشتى .

قاغان بىتاب بولۇپ قالغاندىن بېرى ئوردا ئىشلىرىنى ئوڭ قول ۋەزىر بېجىرىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ بايۇەچچە بىلەن باسقاق چوڭنى تاش هاممامدا يۇيۇندۇرۇپ ، يېپەك رەختتىن تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيدۈردى . بىللە كەلگەن لەشكەر ۋە خىزمەتكارلارمۇ ئۆز لايىقىدا كۈتۈشكە ئېرىشتى .

قاغان ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز ئويغانماي ئۇخلىدى . بۇ مەزگىلدە ئەمەلەشنى توختىتىشقا بولمايتتى . شۇڭا ، بايۇەچچە ئەمچىلىك قائىدىسى بويىچە قەرەللىك ئەملەۋەردى . تۆتىنچى كۈنىگە كەلگەندە قاغان ئورنىدىن تۇردى ۋە بايۇەچچىنىڭ ئەمچىلىك ماھارىتىگە ئاپىرىن ـ تەھسىنلەر ئېيتىپ ئالاھىدە ئىنئاملار بەردى . باسقاق چوڭ ئۆزىنىڭ ئېتىبارغا ئېلىنمىغىنىدىن ئىچىدە نارازى بولسىمۇ ، تېشىغا چىقارماي پۈرسەتنىڭ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتاتتى .

قاغان ئاغرىقتىن خالاس تاپقاندىن كېيىنكى بىر ئاخشىمى ئۆز «شاپائەتچى »سى بولغان بايۇەچچە ۋە باسقاق چوڭ بىلەن ھەمداستىخان بولۇشنى ئىختىيار قىلدى . باسقاق چوڭ كۈتكەن پۈرسەتنىڭ ئەمدى يېتىپ كەلگەنلىكىنى پەملىدى ـ دە ، ئەنجۇر مېۋىسىنى كەلتۈرۈشكە ئادەم بۇيرۇدى . تاماقنىڭ ئالدى تارتىلىشقا باشلىشى هامان داستىخانغا قاشتېشى تەخسىدە مۇزدەك ئەنجۇر قويۇلدى . قاغان شۇ كەمگىچە كۆرۈپ باقمىغان ساپسېرىق نېمەتنى كۆرۈپ هەيران قالدى .

ـــ بۇ قانداق غەزا ، مەن هېلىغىچە كۆرۈپ باقماپتىكەنمەنغۇ ؟ بىزنىڭ ئاشپەزلەرگىمۇ ئۆگىتىپ قويۇڭلار ! ـــ دېدى قاغان بايۇەچچىگە قاراپ .

ـــ كەرەمىلىك ، ئوبدان قارىسىلا ، بۇ تائام ئەمەس ، ئەنجۇر مېۋىسى . ئاغرىقتا مالالىق يەتكەن كۆڭۈللىرىنى ئېلىش ئۈچۈن ئالايىتەن ئەكەلدىم ، ـــ باسقاق چوڭ ئالدىراپ جاۋاب بەردى .

قاغان ئەنجۈرنى ئاۋايلاپ ئېلىپ ئاغزىغا سالغان ئىدى ، مۇز سوغىدىن ئەمدىلا ئەكىرىلگەن مېۋە شۇرۇبىدە ئېرىپ ، ئاجايىپ ناتىلغلىقى ۋە يۇمشاق ـ سۈلۈقلۇقى بىلەن ، خېلىدىن بۇيان غىزاغا كۆكلى تارتمىغان قاغاننىڭ ئىشتىهاسىنى قوزغىۋەتتى .

قاغان ئەنجۈردىن گەپ ـ سۆزسىز ئون نەچچىنى بېۋەتكەندىن كېيىن ئىختىيارسىز ماختاپ كەتتى :

ـــ ۋاھ ، نېمىدېگەن ئېسىل مېۋە بۇ ـ ھە؟!

ـــ كەرەمىلىك ، ئۆزلىرىگە قىلدەك مەنپەئىتى بولسىلا ، جېنىم كەتسىمۇ بۇ يولدا تارتقان رەنجۈمۈشەققىتىمگە رازىمەن ... ـــ باسقاق چوڭ ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختىنىپلا كەتتى .

قاغان ئېشىپ قالغان ئەنجۈرلەرنى ئوردىدىكى يېقىنلىرىغا تارقىتىپ بەرگەن ئىدى ، مېۋىگە ئېغىز تەگكەنلەر بىردەك ماختاشتى .

باسقاق چوڭ ئەنجۈرلەرنى مۇز سوغىدا ساقلاپ ، قاغانغا 10 كۈنگىچە ئۈدۈللۇق يەتكۈزۈپ بېرىپ تۇردى . بۇنىڭ بىلەن قاغاننىڭ ئىشتىهاسى ئېچىلىپ ، تامىقنى ئوبدان يەيدىغان بولدى . سالامەتلىكى ئەسلىگە كېلىپ ، كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولۇشقا باشلىدى . ئەمدى باسقاق چوڭ ئەمچىلىكتە بايۋەچچىدىن ئېشىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ قاغاننىڭ نەزىرىدىكى ئورنىنى ئىگىلىۋالغان ئىدى . كەڭ قورساق ، كەم سۆز بايۋەچچە بۇنى ھېچىبىر كۆڭلىگە ئېلىپ كەتمىدى ، ئۇ ۋىجدانىغا مۇخالىپ ئىشنى خالىمايتتى .

شۇ كۈنلەردە قوشنا دۆلەت قاغانى لەشكەر تارتىپ ، قاغانغا قاراشلىق بىرقانچە ئايماقنى بېسىۋالدى . ئەمدىلا كۆڭلى تەسكىن تاپقان قاغانىنىڭ ئارامى بۇزۇلدى . قاغان نۇرغۇن لەشكەر چىقىرىپ قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتكەن بولسىمۇ ، قولدىن كەتكەن زېمىننى قايتۇرۇۋېلىش تۈگۈل چوڭ تالاپەت يەپ ، لەشكەرلىرىدىنمۇ ئايرىلدى . بېشىغا غەم تېغى يېقىلغان قاغان يەنە ئاش ـ تائامدىن قالدى . قاغان نېمە قىلارىنى بىلمەي باش قېتىنچىلىقىدا تۇرغاندا باسقاق چوڭ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ،

ئۆزى بىللە ئېلىپ كەلگەن لەشكەرلەرنى جەڭگە سېلىش تەكلىپىنى بەردى . قاغانغا بۇ مەسلىھەت ياغدەك ياقتى . شۇنداق قىلىپ ، باسماق چوڭنىڭ بۇيرۇقى بىلەن 40 لەشكەر جەڭگە چۈشتى . « جەڭنىڭ بىرى جەك ، توققۇزى رەك » دېگەندەك ، ئۆزاقتىن بۇيان يۈرت سوراپ بېشى پىشىپ كەتكەن باسماق چوڭنىڭ ھىيلە ـ مىكىرلىرى يېتىپ ئاشقۇدەك ئىدى . ئۇ ئالتە قورۇ ئۆچكىنىڭ مۇڭگۈزىگە مەشئەل چىگدۈرۈپ ، كېچىدە جەك مەيدانىغا ئۇچ تەرەپتىن ھەيدەشنى ، 40 ئاتنى ئىككى لەشكەرنىڭ ئالدىغا سېلىپ بېرىپ ، ياۋ لەشكەرلىرىگە يېقىن جايدا ئۇياقتىن ـ بۇياققا قوغلىتىشنى ئورۇنلاشتۇردى . قالغان 30 دىن ئارتۇق لەشكەرنى ياۋنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتكۈزۈپ ئوقيا بىلەن ئوت قويدۇردى . بۇنىڭدىن قاتتىق پاتىپاراقچىلىققا چۈشكەن ياۋ لەشكەرلىرى جەك ۋەزىيىتىنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسىز بولۇۋاتقىنىنى پەملەپ دەرھال قېچىشتى .

باسماق چوڭنىڭ لەشكەرلىرى جەڭدە نۇسرەت قۇچۇپ قايتتى . ئۇلار كۆڭلىدە ، قاغان بىزگە كاتتا ئىنئاملارنى تەييارلاپ تۇردى دېگەن تەمەدە كېلىشكەن ئىدى ، ئەمما قاغان ئۇلارنىڭ جەك ماھارىتىدىن قاتتىق چۆچۈپ ، « بۆرىنى قوتاندا باققان »لىقىدىن ئۆكۈندى ، ئۇلارنى قارشى ئالغىلى ئالدىغا ئادەم چىقىرىپمۇ قويمىدى . قاغان بىرقانچە قېتىم لەشكەر تارتىپمۇ قايتۇرۇۋالالمىغان زېمىنىنى ئانچىكى جەك بىلەنلا ياۋ قولىدىن تارتىۋالغان لەشكەرلەر ئىچىدە غۇلغۇلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . تاللانغان بۇ لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى قىزىققان ئىدى . ئۇلار ئۆزلىرىنى باسالماي قورساق كۆپۈكىنى ئاشكارىلاپ قويۇشتى . ئاچچىققا پايلىماي ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن بۇ گەپلەر قاغانىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ ، لەشكەرلەرنى ئۆز قوشۇنىنىڭ ئىچىگە بىردىن ـ ئىككىدىن قوشۇۋەتتى . بۇنىڭغا نارازى بولغان لەشكەرلەر باشلىقى باسماق چوڭ بىلەن كۆرۈشۈپ :

ـــ چوڭام ، قاغانغا ئېيتىپ بىزنىڭ كېتىشىمىزگە ئىجازەت ئېلىپ بەرسىلە ، ـــ دېدى .

ـــ قاغان سىلەرگە بىر ئوبدان مۇئامىلە قىلىۋاتىدىغۇ ؟ ـــ باسماق

چوڭ چالۋاقىدى ، ـــ ئۇنىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ قېلىشتىن قورقمامسىلەر ؟

ـــ بىز نېمە بەرسە يەپ سەمرىيدىغان ، بىرىنى سويۇۋاتسا ، يەنە بىرى بوي يېتىم يەردىكى شاخ ـ شۇمبىنى سۇغۇرۇپ يېگەچ تۇرىدىغان قوي ئەمەس ، سىزنىڭمۇ قوي مىجەزلىك بولۇشىڭىزنى تېخىمۇ خالىمايمىز!

ئەمەل ـ مەرتىۋە كويىدا هەممىدىن كېچىشكە تەييار باسقاق چوڭ ئۆزىنىڭ لەشكەر باشلىقىنى قاغانغا چېقىشتۇرۇپ قويدى . قاغان ئۇنى باسقاق چوڭىنىڭ ئۆزى بىر تەرەپ قىلىشقا پەرمان بەردى . باسقاق چوڭ ئىشنى تۈگەتكەندىن كېيىن هېچنېمىنى ئۇقمىغان بولۇۋالدى ...

باسقاق چوڭنىڭ ساداقەتمەنلىك كۆرسەتىشى قاغانغا يېڭىدىن ـ يېڭى ئەقىللەرنى ئۆگەتتى . قاغان ئۆز گۆشىنى ئۆزىنىڭ يېغىدا قورۇش يولىنى تۈتۈپ ، باسقاق چوڭنى ئوردا مەسلىھەتچىلىكىگە تەيىنلەپ مەرتىۋىسىنى بىراقلا نەچچە بالداق كۆتۈردى . باسقاق چوڭ بېشىغا قونغان ئامەت قۇشىدىن كۆرەڭلەپ تېرىسىگە سىغماي قالدى .

بايۇەچچە نەزەر سىرتىدا قېلىۋاتقىنى بىلەن هەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتاتتى ، باسقاق چوڭغا تەكرار سەمىمي نەسىھەتلەر قىلدى :

ـــ ئوردىدا مەرتىۋىلىرى ئۆسكىنى بىلەن قاناتلىرى بوغۇچلىنىپ قالىدۇ .

ماڭا هەسەت قىلىۋاتىدۇ ، دەپ ئويلىغان باسقاق چوڭ ئىنكاس قايتۇرمىدى .

ـــ ئۇنداقتا ، مېنىڭ قايتىپ كېتىشىمگە قاغاندىن ئىجازەت ئېلىپ بەرسىلە ، ـــ دېدى بايۇەچچە كەسكىن تۇردە .

باسقاق چوڭ بايۇەچچىنىڭ مۇددىئاسىنى قاغانغا يەتكۈزگەن ئىدى ، قاغان ئۆز جېنىنى قۇتقۇزۇۋالغان بۇ ئۇستا ئەمچىنى ئوردىدا ئېلىپ قېلىش نىيىتىدە ئىكەنلىكىنى ئېيتتى .

ـــ بۇنداق ئادەملەرگە سەل قارىساق ، بۆرىنى قوتانغا سولىغان بولىمىز ، ـــ دېدى باسقاق چوڭ قاغانغا ئەندىش سېلىپ ، ـــ شۇڭا ، ئىشى تۈگىگەندىكىن ۋاقتىدا بارار يېرىگە ئۇزاتقىنىمىز تۈزۈك . بولمىسا ...

باسقاق چوڭ : « بولمسا ، جانابلىرىنىڭ ئاغرىقلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى ئاشكارىلىۋېتىدۇ » دېمەكچى ئىدى ، گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى .

قاغان ئىپادە بىلدۈرمىدى .

كەچتە قاغان بايۋەچچىنى ھوزۇرىغا چاقىرتىپ ، ئۆزىگە پايدىسىز ئىشلارغا ئارىلاشماسلىقنى تاپىلىدى . بايۋەچچە قاغانغا تەشەككۈر بىلدۈرۈپ ، ئۆزىنىڭ شەخسىي بەختى ئۈچۈنلا ياشىمايدىغانلىقىنى ، يۇرتداشلار ئارىسىغا قايتىپ كېتىش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتتى .

ـــ سىز مېنىڭ جېنىمنى قۇتقۇزغان ئەڭ ئىشەنچلىك ئەمچىم ، ـــ دېدى قاغان ، ـــ بىراق ، سىز يەنىلا باسقاق چوڭنىڭ ئادىمى . باشقۇرۇش دائىرىسى بويىچە ئۇ ئۆزى بىرنېمە دېسۇن .

ـــ كەرەمىلىك ، مەن سىلىنى دەپ كەلگەن . يەنە ئۆزلىرى ئىجازەت بەرگەنلىرى تۇرۇڭ .

ـــ ئۇغۇ شۇنداق ، دېدىمغۇ ، بۇ باسقاق چوڭنىڭ ئىشى .

بايۋەچچە دورا ساندۇقىنى كۆتۈرۈپ كىرگەندە ، جان قويارغا يەر تاپالمای يېگىنە بېۋالغان ئىتتەك غىڭشىپ ياتقان قاغان ساقىيۇبلىپلا ئۆز ۋاقتىدا كۆزىگە خىزىردەك كۆرۈنگەن بايۋەچچىنى ئۇنتۇغان ئىدى ، ئېسىدە بولغان تەقدىردىمۇ ئۆزىنى بۇيۇك سەلتەنەت ئىگىسى ساناپ ، ئۇنچىلىك ئىش دېگەن بىر پۇقرانىڭ قاغان ئالدىدىكى تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى دەپ قارايتتى . چۈنكى ، ئۇ ئەمدى ئەبەدىي ئۆلمەيدىغاندەك مەغرۇرلۇق تەختىنى قايتىدىن ئىگىلىگەن ئىدى . بايۋەچچە قاغانغا ئازراق چۈشەنچە بەرسىلا ئىشىنىڭ يامان تەرەپكە بۇزلىنىشىدىن ساقلانغىلى بولاتتى . بىراق ، ئارتۇقچە گەپ قىلىشقا ۋىجدانى يول قويمىدى . ئۇ قاغانىنىڭ ئالدىدىن قايتىپ چىقىپ باسقاق چوڭ بىلەن كۆرۈشتى ۋە كېتىش تەلىپىدە چىڭ تۇردى . باسقاق چوڭ ئۇنىڭغا ، تەلىپىنى قوبۇل كۆرگەنلىكىنى ، ئەلياتقۇ مەھەلدە يولغا سېلىپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، كۆڭلىنى تىندۇردى .

بايۇەچچە « خوتۇن - باللىرىم بىلەن جەم بولىدىغان بولدۇم » دەپ خۇشاللىقىنى باسالماي قالدى ۋە يول تەييارلىقىنى بىردەمدىلا پۈتكۈزۈپ ، ماڭىدىغان ۋاقىتنىڭ كېلىشىنى تەقەززالىق ئىلكىدە كۈتتى . ئۇ ئالدىرىغانسېرى ۋاقىت شۇنداق ئاستا ئۆتۈۋاتاتتى .

ئاخىر كۈتكەن چاغمۇ يېتىپ كەلدى . تۈيۈقسىز ئىشىك تېپىپ ئېچىلىپ ، قىلىچ ئاسقان ، نىقابلىق ئىككى ئادەم ئۆيگە ئۇسۇپلا كىردى . بايۇەچچە دەسلەپتە « مېنى چاقىرغىلى چوڭ ئەۋەتكەن لەشكەرلەر بولسا كېرەك » دەپ ئويلىغان بولسىمۇ ، ئەھۋالنىڭ باشقىچىرەك ئىكەنلىكىنى سېزىپ تېڭىرقاپ قالدى . ئەمما ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئېيتتى :

ـــ چاقچاق قىلمىساڭلارچۇ !

ـــ ساڭا چاقچاق قىلىشقا كىمنىڭ چولىسى ؟

ئۇلارنىڭ تۇرقىدىنلا ئەھمەس ، تەلەپپۇزىدىنمۇ جاللاتلىق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى . يولغا چىقىشنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتقان بايۇەچچىگە نىسبەتەن بۇ ۋەقە تولىمۇ تۈيۈقسىز يۈز بېرىۋاتاتتى . بايۇەچچە تەشۋىش ئىچىدە ئويلىنىپ قالدى .

ـــ بۇ زادى قانداق گەپ ؟

ـــ بىز باسقاق چوڭنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن كىردۇق ! ـــ دېيىشتى ئۇلار .

ئىككى جاللات بايۇەچچىنى گەجگىسىدىن قامالالاپ قەتل قىلىش ئۆيىگە ئېلىپ كىردى . ئىچكىرىگە جايلاشقان بۇ ئۆي بەكمۇ سۈرلۈك ھەم بەتبۇي ئىدى ، ئىشكى ئۆزلۈكىدىن ئېچىلىپ - يېپىلىپ ، قورقۇنچلۇق ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ئەمما ، بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بايۇەچچىدە قىلچە ۋەھىمە پەيدا قىلالمىدى . چۈنكى ، ئۇ مۇكەممەل ئادەملىك سالاھىيىتىدىن باشقا ، يېتىشكەن ئەمچى بولغاچقا نۇرغۇن قورقۇنچلۇق ئاغرىقلارنى ئەملىگەن ، كۆز ئالدىدا ھايات بىلەن خوشلاشقانلارنى كۆرۈپ ، يۈرىكى قېتىپ كەتكەن ئىدى .

ـــ مېنى نېمىدەپ ئۆلتۈرىسلەر ؟

ـــ بۇ ئۆزۈڭگە ئايان ، بىز پەقەت چېپىشنىلا بىلىمىز !

ـــ بىراق سېنى ئەڭ ئەتىۋارلاپ چاپىمىز ، ـــ قوشۇپ قويدى يەنە بىر جاللات .

ـــ بۇ نېمىدېگەن گەپ ؟

ـــ باسقاق چوڭ شۇنداق تاپىلىغان .

ـــ نېمە ، نېمە ؟ ھو ، خەلق ئىچىگە يوشۇرۇلغان چايان ، ۋابا . مېنىڭ توقۇز ئوغلۇم بار . مېنىڭ كاللامنى ئالساڭلارمۇ ئۇلارنىڭ كاللىسىنى ئالالمايسىلەر ، توققۇز ئوغلۇم توققۇز شەھەرنى ئېلىپ سىلەرگە ئەجەل كەلتۈرىدۇ . ئاھ ، شۇ تاپتا ئۇلارنى بەك كۆرگۈم كەلدى . ۋاپادارىم ئايىجامال ماڭا بەك ئامراق ئىدى ، شۇ تۇرقىدا ئۇ نېمە ئىش قىلىۋاتىدىكىن ؟

ـــ ساڭا ئېيتساق ، قاغان مىڭ قېتىملىق ياخشىلىقنى بىر قېتىم ئۆتەكۈزۈپ قويغان سەۋەنلىك بىلەن يوق قىلىۋېتىدىغان قارا كۆڭۈل ئادەم ئىدى . ئۇنى ئاغرىقتىن خالاس تاپتۇرۇپ يامان قىلدىڭ . ئاڭلىساق باسقاق چوڭنىمۇ ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قويغان ئىكەنسەن ! ـــ دېدى جاللات تاپا قىلىپ .

ـــ دېگىنىڭلار توغرا .

ـــ مانا بۇ قاغان بىلەن توكۇر چوڭنىڭ ساڭا بەرگەن مۇكاپاتى . ئەگەر قايتا تىرىلىپ قالساڭ ، باسقاق چوڭدەك ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلەپ ياشارسەن !

جاللات شۇنداق دېگىنىچە بايۇەچچىنىڭ بوينىغا قىلىچ ئۇردى .

ساپ ئۆزىمىزدىن

قىش كىرىپ قار يېغىپ قالغاچقا ، باسقاق چوڭنىڭ لەشكەر تارتىشى توختاپ قالدى . قاغانغا ئەنجۇر مېۋىسى بالاسى تەگكەن ئىدى . ئۇ ئەنجۇرنىڭ خۇماربدا قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەيتتى . سوغۇق قاتتىق بولغاچقا ، تېرەكلەرنىڭ غوللىرى كۆكچى قوغۇندەك يېرىلىپ كەتتى . شاپىتۇل شاخلىرى قاربدىدى ، ئەتىيازدا كۆكلىشىدىن ئۈمىد يوق ئىدى . تاغدىكى چاڑىلارغا يەم - خەشەك يېتىشمەيۋاتاتتى . جىلغا - قوتانلاردا قاپسىلىپ ئۆلگەن چاڑىلارنىڭ ھۇدۇدى يوق ئىدى . شۇنداقتىمۇ كاللىسىغا ئەنجۇرلا كىرىۋالغان قاغان بۇ ئىشلارغا ئانچە باش قاتۇرۇپ كەتمىدى ، ئەكسىچە تەبىئەتنىڭ ئۆزى بىلەن قېرىشىپ باسقاق چوڭنى يولدىن قويغىنىغا ئۆز قۇيرۇقىنى ئۆزى تالدى . ئۇ ئەنجۇرنىڭ مەيلى مېۋىسى ، مەيلى قېقى بولسىمۇ يېيىشكە تەقەززا ئىدى . ئۇنىڭ بىردىنلا تاش ئەينەككە كۆزى چۈشۈپ ، ئەنجۇر مېۋىسى يېگەن چاغدىكىدىن خوپ ئوڭ رۇقلاپ ھەم قارىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى - دە ، كۆڭلى يېرىم بولدى . ئۇ ھە دېگەندە ئەنجۇرنىڭ خەقىشىنى قىلاتتى ، بۇ قىلىقلىرى خۇددى كىچىك بالىغا ئوخشىشىپ قالغان ئىدى .

ئاتلار ئورۇق ، يول يۈراق ئىدى . ۋەزىر - ۋۇزرالارنىڭ مەسلىھەتىگە كۆنمەيۋاتقان قاغانىنىڭ كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى . ئاخىر ئۇ باسقاق چوڭنى چاپقۇن بېشى قىلىپ تەيىنلىدى ، بىر لەك لەشكەرنى قولىغا تۇتقۇزدى . باسقاق چوڭ قاغانىنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايتتى . شۇڭا ، جان پىدالىق بىلەن سەپەرگە ئاتلاندى . ئۇ باشلاپ ماڭغان قوشۇن يېرىم كۈن يول يۈرگەندە

ئاتلار قارغا مىنىپ قېلىپ ئىلگىرىلىيەلمىدى . ئاتلار ئورۇقلۇقىدىن توختۇپ لاغ ـ لاغ تىترەيتتى . بىردەمنىڭ ئىچىدە بىرقانچىسى يىقىلىپ خارتىلداپ ياتتى . لەشكەرلەر پىيادە ماڭماقچى بولۇۋىدى ، قارغا مەيدىسىگىچە چۆكۈپ كەتتى .

باسقاق چوڭ قاناق ئىشنىڭ يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر يولنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئالدىرايتتى ، ئۇنىڭ ئالدىدا قار ـ شۇرغان ھېچنېمە ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى خاقانغا بەرگەن قەسىمى لەرزىگە سېلىپ ئارامىلىق بەرمەيتتى . ئۇ لەشكەرلەرگە تۆت پۇتى دەسسەپلا تۇرغان ئاتلارنى ھەرنېمە قىلىپ بولمىسۇن ھەيدەشكە بۇيرۇق چۈشۈرەتتى . شۇ ئارىدا يەنە بىرقانچە ئات يىقىلىپ ، قىمشىمايلا جان بەردى . خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىۋاتقان لەشكەرلەر يەنە ئازراق ئىلگىرىلەيدىغانلا بولسا يا ئۇياققا ، يا بۇياققا ماڭالماي قاپسىلىپ قېلىشى كۆزگە كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . ئۇلار گېپىنى بىر قىلىپ قايتىپ كېتىش توغرۇلۇق تەكلىپ بەردى . باسقاق چوڭ ئۇلارنىڭ پىكرىنى كەسكىن رەت قىلىۋەتتى .

ـــ ئۇنداقتا ئۆزلىرى ئالدىدا يول ئېچىپ بەرسىلە ، چوڭام ، ـــ دېيىشتى ئۇلار .

باسقاق چوڭ ئىلاجسىز ماقۇل كۆرۈپ ، ئازراق مېڭىۋىدى ، ئېتى خارتىلداپ بىر قەدەممۇ ماڭماي تۇرۇۋالدى . ئۇ ، ئاتنى ئاياۋسىز قامچىلاۋەردى ، بىچارە ئات قارلارنى كۆكسى بىلەن تۇرتۇپ ـ تۇرتۇپ ناھايىتى تەستە ئىلگىرىلىدى . ئۇ ئاتنىڭ مۇنداق مېڭىشىدىن ئىچى پۇشۇپ قىلىچ-نىڭ دەستىسى بىلەن بېقىنغا كۈچەپ ئۇرغان ئىدى ، بىر ئىرغىپلا ئىككى قەدەمچە نېرىغا دومىلاپ چۈشتى ، شۇنداق قىلىپ ، ئۇمۇ ، ئاتمۇ لەشكەر-لەرنىڭ كۆزىدىن غايىب بولدى . لەشكەرلەر ئالمان ـ تالمان يۇگۇرۇشۇپ بېرىپ ، ئۇنى ئاتقا باسۇرۇلۇپ قالغان جايدىن تەستە تارتىۋالدى . ئۇ توختىماي : « ۋاي بىلىم ! » دەيتتى . تىترەپ ياتقان ئاتنىڭ بۇرنىدىن ئېتىلىپ چىققان قان ئاپئاق قارنى ئوتقاشتەك بويىماقتا ئىدى . ئۇ ئۇزاقتىن بۇيان ئۆزىگە قانات بولۇپ كېلىۋاتقان ئېتىنىڭ مۇنداقلا ئۆلۈپ قېلىشىغا

نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى . ئەمما سەپەرنى داۋاملاشتۇرۇش نىيىتىدىن يانمىغاندەك قىلمايتتى .

باسقاق چوڭ ئاخىر لەشكەرلەرنىڭ جەڭگىۋارلىقى ۋە ساداقەتمەنلىك روھىنى ئۇرغۇتۇش ئۈچۈن قارنى گەۋدىسى بىلەن تۇرتۇپ يول ئاچتى . ئات ئۈستىدە ئۇنىڭ توكۇرلۇقى چانمىغان بىلەن ئەمدى ئېغىرلىق مەركىزى ئاجىز پۇتىغا چۈشكەندە قارغا چۆكۈپ كەتكىلى تاس قالاتتى ، ئېغىرلىق ساق پۇتىغا يۆتكەلگەندە لوڭكىدە پەيدا بولاتتى ، خۇددى سۇ سوقمىسىنى ئەسكە سالمىغان بۇ خىل ھەرىكەت لەشكەرلەرگە قىزىق تۇيۇلۇپ كۈلكىسىنى قىستايتتى . ئەمما ، ھېچكىمۇ كۈلۈشكە پېتىنالمايتتى . ئۇزاق ئۆتمەي ئۇمۇ ھالىدىن كېتىپ قارغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى . ئىككى لەشكەر يۆلەپ ئاتقا مىندۈرگەندىلا ، ئۇ قايتىشقا ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ باش لىڭشىتتى .

باسقاق چوڭلارنىڭ يېرىم يولغىمۇ بارماي قايتقانلىقىنى ئايغاقچىلار قاغانغا مەلۇم قىلدى . قاغان ئاچچىقلىنىپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . ئايغاقچىلار قار قېلىن بولغاچقا مېڭىش مۇمكىن بولمىغانلىقىنى ، باسقاق چوڭ ھەممە ئامالارنى قىلىپمۇ ئىلگىرىلىيەلمەي ، ئاخىر «قاغانىنىڭ ئالدىغا قۇرۇق قول بارغۇچە قاردا توڭلاپ ئۆلگىنىم ئەۋزەل » دەپ ، قول ۋە مەيدىسى بىلەن قارلارنى تۇرتۇپ يول ئاچقانلىقىنى ، ھالىدىن كېتىپ مۇزلاپ قالاي دېگەندە لەشكەرلەر قايتۇرۇپ كەلگەنلىكىنى تەپسىلىي ئېيتقاندا ، قاغان ئۇنىڭ پىداكارلىق روھىدىن تەسىرلىنىپ ئاچچىقىدىن ياندى .

باسقاق چوڭ شۇ ئىشتىن كېيىن ئۆپكە ئاغرىقىغا گىرىپتار بولۇپ يېتىپ قالدى . شۇ ھالدا تۇرۇپمۇ ئۆزىنى يوقلاپ كىرگەن قاغانغا «يارىماس »لىقى ھەققىدە دادلاپ كۆز يېشى قىلدى . قاغان ئۇنىڭ ھەقىقەتەن ساداقەتمەن ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ ، ساقايغاندا «گۇناھ »نى يۇيۇش پۇرسىتى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى . شۇنىڭ بىلەن كۆڭلى جايىغا چۈشۈپ ، مەيدىسى غىژىلداۋېتىپمۇ ئۆزىنى ھاۋادا ئۇچۇۋاتقاندەك

يېنىك سەزدى .

قىش كېتىپ ، يەنە ياز كەلدى . يۇرتتىكى باغلاردا ئەنجۈرلەر مەي باغلاپ پىشتى . باغدا ئەنجۈر سەيلىسى قىزىۋاتاتتى ، كۆتۈلمىگەندە تۇتۇنگە ئوخشىشىدىغان بىر خىل ئاچچىق قارا تۇمان پەيدا بولۇپ ، ئەتراپنى قاپلىدى . مويسىپىتلەر قېقىلىپ يۆتىلىشكە باشلىدى . بەزىلەر ئۆپكىسى ئاغزىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چۈشكۈرەتتى . بەجايىكى ، شۇ چاغدا ئەنجۈرلەر ئارىسىدا تۇمۇچۇق سۈپەت ساھىبجامال ئۇسسۇلچى قىزلار ئاپتاپتەك چىراي ئېچىپ باغنى نۇرلاندۇرۇۋەتتى . سەيلىچىلەر ئەس - ھوشىدىن ئايرىلغىلى تاس قېلىشتى . ئەمدى ئۇسسۇلچى قىزلار كەڭ يو- پۇرماقلار ئارىسىغا خام يىگۈدەك يۇمران قوللىرىنى سوزۇپ ، بۇرنىدىن شەربىتى تېمىپ تۇرغان ساپسېرىق ئەنجۈرلەرنى پاسىلدىتىپ ئۈزگىلى تۇردى ، بەزىلىرى قاشتېشى لېگەنلەرنى تۇتۇپ بېرىۋاتاتتى ، ئىخلاس بىلەن تىزىلغان ئەنجۈرلەر لېگەنلەر بىلەن رەڭداش كۆرۈنەتتى . كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا قىزلار خۇددى گۈزەل ھەسەن - ھۈسەنگە ئوخشىشىپ قالدى . ئۇلارنىڭ تاپىنىغچە چۈشكەن تال - تال چاچلىرى نازۇك بەدەن ھەربىتىگە ئەگىشىپ چاقپەلەكتەك ئايلانغاندا ھاسىل بولغان مەيىن شامال يىگىتلەرنىڭ يۈزىنى سۈيمەكتە ئىدى . ئەنجۈرلۈك باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتكەن ئۆستەڭدىكى زىلال سۇ ئەگمە قاشلار ھمايىسى- دىكى بۇلاقلارغا ، بېلىقتەك بويۇنلاردىكى ئۇنچە - مارجانلار قۇلۇلە قاپلىرىغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك سۆيگۈ تاشقىنى ھاسىل قىلاتتى ، توغاچ- تەك مەڭزلەرگە ياراشقان زىناقلار ياش يۈرەكلەرگە ئىشق ئوتى تۇتاشتۇراتتى . ئۇلار ئەڭ ئاخىرىدا سەيلىچىلەرگە نەپس ئەنجۈر ئۇسسۇ- لىنى تەقدىم قىلدى . ئۇلارنىڭ شوخ ھەربىكەت رىتىمىنى مۇزىكا تېمپىسىغا ماسلاشتۇرۇپ مەردانىلەشتۈرۈش ئارقىلىق بەل - سۆڭگەچلىرىنى تول- غاشلىرى ئۇسسۇلنىڭ جەزبىدارلىقىنى ئاشۇراتتى . سەيلىچىلەر ھاياجانغا چۆممەكتە ئىدى .

تۇساتتىن باغنىڭ سىرتىدا ئاللا - چۇقان كۆتۈرۈلدى . ئۇسسۇل-

چىلار شۇئان غالجىر ئىتتىن قورقاندەك ئەنجۈرلەرنىڭ دالدىسىغا كىرىۋېلىشتى ، سەيلىچىلەر ئۆرىتۆپە بولۇپ كېتىشتى . ئۇزاققا قالماي ئالما-تاغىل ۋارقىراشلار بىلەن ئاتلارنىڭ دۈكۈرلەش - كىشنەشلىرى قۇلاق - مېڭىنى يېيىشكە باشلىدى .

ئاتلىق لەشكەرلەر ئەنجۈرلۈك باغنى قورشۋالغان بولۇپ ، ئازغانا-نىڭ يوچۇقىدىن بويۇنداپ قارىشاتتى . چۇقان - سۇرەنلەر تېخىچە بېسىقمىغان ئىدى . لەشكەرلەر باغنى مەركەز قىلغان ھالدا چەمبەرسىمان ئايلانما سەپ تۈزۈپ ، 500 قەدەمچە نېرىدا سانجاق - سانجاق تۇرۇشاتتى .

سەيلىچىلەر قاتاردا تاشگۈل ، باتۇر ، بۇقاملارمۇ بار ئىدى . ھېچكىم زۇۋان سۇرمىدى . قوشنا يۇرت - ئايماق ، خەلقلەردىن كەلگەن ئېسىلزادە مېھمانلار نېمە ۋەقە يۈز بېرىۋاتقىنىنى ئاڭقرالماي تېڭىرقاشتى .

قوشۇننىڭ ساۋۇت - دۇبۇلغا كىيگەن ئاتامانى ئېتىنى ئۇچقاندەك چاپتۇرۇپ باغقا بۆسۈپ كىردى . ئۇنىڭ قورۇقدىنغۇچىسى بولسا كېرەك ، ئاتلىق ئىككى لەشكەر تاپ بېسىپ كېلىپ ، كىشىلەر توپىغا يېقىن جايدا توختىدى . خەلق تېڭىرقىغىنچە ئۇلارغا قاراشتى . ئاتامان قوينىدىن ئاپ-ئاق تېرە جىلتىنى ئالدى . ئاڭغىچە ئاتلىق لەشكەرلەر ئاتتىن چۈشۈپ قول باغلاپ تۇرۇشتى .

ـــ « قاغانىنىڭ يارلىقى ! ـــ دېدى ئاتامان ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ، ـــ پۈتكۈل پۇقرالارنىڭ ھەرقانداق ئەمگەك مېۋىسى قاغانغا مەنسۇپ . ئەنجۇر مېۋىلەرنىڭ پادىشاھى بولۇش سۈپىتى بىلەن قاغانىنىڭ ھايانىغا باراۋەردۇر . بۇ مېۋىنىڭ پۇقرالار بېغىدا بولۇشى قاغان بىلەن ئۇ-زەكتىكە سوقۇشتۇرغانلىقىنىڭ ئىپادىسى . دېمەك ، ئەنجۇر شانۇ - شەۋكەتلىك قاغانغا مەنسۇپتۇر ، بۇنىڭغا قارشى چىققۇچىلارنىڭ كاللىسى ئېلىنىپ ئەلگە ئىبرەت قىلىنىدۇ ! »

قاغانىنىڭ يارلىقى خەلقنىڭ قۇلىقىغا مۇشت بىلەن ئۇرغاندەك ئاڭلىنىۋاتاتتى . خەلق ئاشكارا بىرنېمە دېيەلمىسمۇ ، غەزەپ ئوتلىرى ئۇلارنىڭ قەلبىدە لاۋۇلدىماقتا ئىدى .

ئاتامان يارلىقنى ئوقۇپ تۇگىتىپ ، خەلقە كۆز يۇگۈرتتى ، خەلق قەددىنى تىك تۇتۇپ تۇراتتى . بۇ ھالدىن ئاتامان غەزەپلەندى .

ــ ھەممىگ قول باغلاپ تۇرۇش ! ــ دېدى ئۇ كانىيىنى كېرىپ ، ــ بىلىپ قويۇش ، بۇ دېگەن قاغانىڭ يارلىقى !

ئۇنىڭ بىردىنلا ئۆزىگە بىگىزدەك تىكىلىپ تۇرغان تاشگۈلگە كۆزى چۈشۈپ چىشلىرى غۇچۇرلىدى . خەلق يەنىلا بۇرۇنقىدەك تۇرۇ-ۋەردى .

ــ تىزلىنىش ! ــ تېخىمۇ سەت كارىكىرىدى ئۇ .

ئۇنىڭ ئاۋازى خەلقە تونۇشتەك بىلىنۋاتاتتى ، ئەمما دەماللىققا پەرق ئېتەلمەيۋاتاتتى . تەلەپپۇزى سەل غەيرىي بولۇپ بەدەن قۇرۇلۇشىغا ماس كەلمەيۋاتاتتى . خەلق تېخىمۇ سىنچىلاپ قاراشتى . ئۇنىڭ دۇبۇلغىسى بېشىغا بەكمۇ چۆكۈپ تۇرغاچقا ، چىرايىنى كۆرگىلى بولمايۋاتاتتى .

ــ تىزلىنىش ! ــ ۋارقىرىدى ئۇ ئات ئۈستىدە قىلىچ ئوينىتىپ .

ــ ئۇ دېگەن سېنىڭ قاغانىڭ ، قانداق تۇرۇش ئۆزىمزنىڭ ئىختىيارى ! ــ تەمبەل بىرسى ئىنكاس قايتۇردى .

ــ ئاغزىڭغا بېقىپ گەپ قىل ، ھەي يالاڭتۆش ، خەلقنى قايمۇق-تۇرماقچىمۇسەن ؟

ياسىقاق چوڭ ئادەتتە « يالاڭتۆش » ، « قايمۇقتۇرما » دېگەندەك «ئادەت » سۆزلىرىنى تولا قىلاتتى . بۇنىڭدىن خەلق بىر-دىنلا ئۇنىڭ ياسىقاق چوڭ ئىكەنلىكىنى بىلۈالدى . ئۇلار ئىمانى قېلىپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك غەزەپلىنىپ ، ئۆرىتۆپە بولۇپ كېتىشتى .

ــ ھەي توكۇر ، بىز سېنى تونۇۋالدۇق . بايۇەچچە باشلىق بىر-قانچە قېرىنداشلىرىمزنىڭ قېنىنى ناھەق تۆكۈپ ، ئەيمەنمەستىن يەنە قايسى يۈزۈڭ بىلەن ئالدىمزغا كەلدىڭ ؟

بۇ گەپنى قىلىشقا جۈرئەت قىلغىنى بايىقى تەمبەل يىگىت ئىدى ، ياسىقاق چوڭ تاتارغان ھالدا ۋارقىرىدى :

ــ ئۇنى تۇت !

باسقاق چوڭنىڭ يېنىدىكى ئىككى لەشكەر نەيزىلىك قىلىچلىرىنى تەڭلەپ يوپۇرۇلۇپ كەلدى . ئەزىمەتلەردىن بىرقانچىسى ئۆزىنى كۆرسەتمەپ قويۇشقا تەمشىلگەندە ، تاشگۇل توقۇنۇشنى چوڭايتۇبتىشنىڭ ھازىرچە پايدىسىزلىقىنى ، كۆچىنى زايە قىلماسلىق كېرەكلىكىنى ئويلاپ توسۇپ قويدى . تەمبەل يىگىت لەشكەرلەردىن بىرىنى تاۋۇزدەك تاش بىلەن بىرلا ئۇرۇپ ئاتتىن غۇلتىتۇەتتى . لەشكەرلەر ئۇششۇك ھەرىلىرىدەك ئۆزىنى ئۇرۇپ كېلىپ ، ئۇنى قىلىچ - نەيزىلەر بىلەن ئۆلتۇرۇۋەتتى . ئارقىدىن ئەنجۇرلەرنى « قىر - چاپ » قىلىش باشلاندى .

لەشكەرلەر باغدىكى ھەممە ئەنجۇرلەرنى قاپسىلىپ قالغان خەلققە كولاتتى ، ئاندىن باغنى بىر غۇلاچ چوڭقۇرلۇقتا قازدۇرۇپ ، ئاۋۋال چىقىرىۋېتىلگەن ئەنجۇرلەرنى ، ئۇستىگە ئۆگزىلەردىكى قۇرۇق ئوتۇنلارنى تاشلاتقۇزۇپ ئوت قويۇۋەتتى . ئۇلۇغ ئوتقا قاراپ تۇرۇشقان خەلق ئەنجۇر دەرەخلىرى ئەمەس ، بەلكى ئۆزلىرى كۆيۈۋاتقاندەك ئازابلىنىشتى . ئەمما ، قىلىچ - نەيزىلەر بېشىدا ئويناپ تۇرغاچقا ، ھېچقايسىسى قارشى چىقىشقا پېتىنالمىدى . بىرەر تال شاخ ياكى بىرەر بوي يىلتىزنى يوشۇرۇپ قېلىشقا ئۇرۇنۇش كاللا كېتىدىغان ئىش ئىدى . شۇنداقلاردىن بىرنەچچەيلەن خەلقنىڭ كۆز ئالدىدىلا جېنىدىن ئايرىلىشتى .

ئەنجۇرلەر تەلتۆكۈس كۆيدۇرۇلۇپ تۈگىگەندە باسقاق چوڭ كۆرەڭلىگەن ھالدا تاشگۇلنىڭ ئالدىغا كەلدى .

ـــ تاشگۇل ، بۇ تالاپەت سىزگە ھەممىدىن دەھشەتلىك تۇيۇلدىغۇ دەيمەن ؟ ـــ دېدى باسقاق چوڭ قۇدرىتىنى نامايىش قىلغاندەك .

ـــ ياق ، ماڭا دەھشەتلىك تۇيۇلغىنى يوق !

ـــ بوينۇڭغا قىلىچ ئۇرغان بولسام ، ـــ باسقاق چوڭ بىردىنلا «سەن »لەپ چۈشتى ، ـــ ئاندىن دەھشەتلىك بولار ئىدى !

ـــ پالتىنىڭ سېپى ئۆزىمىزدىن بولغانلىقى بوينۇمغا قىلىچ ئۇرغىنىڭدىنمۇ ئېشىپ چۈشتى .

ـــ ھاھ - ھاھ - ھا! ... مەن تېخى ئۇنچىۋالا ئەمەسمىكەن

دەپتىمەن .

ـــ تولا ھەددىگدىن ئاشما ! ساپلىقنى يېتىشتۇرگەن خەلقىمىز ئۇنى نابۇتمۇ قىلىۋېتەلەيدۇ !

تاشگۇل گېپىنى تۈگىتىپلا بويۇن قېقىپ نېرى كەتتى .

باسقاق چوڭ تەنىدىن تېرىكىپ چالۋاقىدى :

ـــ سەن ، سەن ... ھازازۇل خوتۇن !

باسقاق چوڭ قاغانىنىڭ پەرمانىنى ئاشۇرۇپ بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن ، يېتەرلىك ئەنجۇر كۆچىتى ئېلىپ قايتتى . بۇ يەرنى نازارەت قىلىش ئۈچۈن خېلى كۆپ لەشكەر قويۇپ قويدى . ئۇلارنىڭ ۋەزىپىسى ھەر ئېھتىمالغا قارشى كۆكلەپ قالغان ياكى بەزى « تېجىمەل »لەر يوشۇرۇۋالغان ئەنجۇرلەرنى تىنىتىپ تەلتۆكۈس يوقىتىش ئىدى . بۇ زېمىندىن ئەنجۇر دەرىخى تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇلمسا قاغان ئارام تاپمايتتى .

چارباغقا هۇجۇم

قالدۇرۇلغان لەشكەرلەر مۆھلەت بويىچە ئىككى يازنى ئۆتكۈزدى . ئەنجۇر دەرىخىنىڭ چالا قېزىلغان كۆتەكلىرى ئاز - پاز كۆكلىگەن بولسىمۇ ، يوشۇرۇشقا ھېچكىم پېتىنالمىدى . لەشكەرلەر خۇددى ئىتتەك ژىنداپ يۇرۇپ ، كۆكلەپ قالغان كۆتەكلەرنى ئۆز ئىگىلىرىگە قازدۇردى . تاشكۈل بىلەن يېقىن ئۆتىدىغانلارنىڭ ھەرقانداقىنى مىدىر - سىدىر قىلمىدۇرمىدى ، تاشكۈلنىڭ ئۆيى ئەتراپىنى كېچە - كۈندۈز ئايلىنىپلا يۇرۇشتى . « تارقىمايدىغان مېھماندارچىلىق يوق » دېگەندەك ، ئۇلار قانائەت ھاسىل قىلىپ تۇرکۈملەپ قايتقاندىلا ، خەلق خاتىرجەم ھايات كەچۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتى .

ئەنجۇرنىڭ خاسىيىتى بىلەن يوقسۇزلۇقتىن قۇتۇلۇشقا باشلىغان يۇرتنى يېڭىۋاشتىن غۇربەتچىلىك باسقان ئىدى . خەلقنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتكەن بولۇپ ، ئىچىگە تىنىپلا يۇرۇشەتتى ، ئۆزئارا ھال - مۇڭ بولۇشىدىغانلارنى تاپقىلى بولمايتتى . تاشگۈل ۋۇجۇدىدا بارىنى بۇرۇنلا ئەنجۇر دەرىخىگە ئاتىۋەتكەچكە ، بۇ قېتىمقى تالاپەتنى كۆتۈرەلمىدىمۇ ، سارىڭدەك ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەيدىغان بولۇپ قالغان ئىدى . ھەممە ئادەم ئوخشاش يارالغان ، رىزق - نېسىۋىسىمۇ ھەر يەر - ھەر يەرگە تەڭ چېچىلغان . قانداق ئادەم بولۇش ، قانداق كۈن كۆرۈش ھەرکىمنىڭ ئۆز قولىدا . بىراۋدىن رىزق - نېسىۋە تىلەش ياكى تەمە قىلىش ، بېخىللىق ۋە يۆلىنىۋېلىش ھالاكەتنىڭ نىشانىدۇر . شۇڭا ، تەقدىرىگە تەدبىر قوللانمىقىڭ ، بۇ جەريانىدا بىرسى ساڭا تېرىقتەك زىيان يەتكۈزسە ، ئۇنىڭغا قوناقتەك جاۋاب قايتۇرمىقىڭ كېرەك . پەقەت شۇ چاغدىلا مەۋجۇتلۇقۇڭنى

ساقلاپ ، هاياتلىق قەدىر ـ قىممىتىگىنى كۆرسىتىپ ، ھەقىقىي ئادەمدەك ياشىيالايسەن . هاياتلىقنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى بىلمەكچى بولساڭ ، جاھانىنىڭ ھەممە نەيرەڭلىرى ماھىيىتىدىن مانا مۇشۇ نۇقتىغا مۇجەسسەملەنگەن ، خالاس . بۇ ، تاشگۇل ئەنجۇر دەرىخى ۋەسلىنى قۇچقاندا خىزىر ئىيتقان سۆزلەر بولۇپ ، شۇنىڭدىن بۇيان قەلبىگە مۆھۈردەك ئورنىشىپ قالغان ئىدى . شۇ تاپتىمۇ دىلى ۋە تىلىدا زىكىر قىلىنۋاتاتتى .

تىلىسىم چوققىدا هاياتىي كۈچىنى ساقلاپ باراقسانلىغان ئەنجۇر دەرىخىنىڭ مۇقەددەس تۈپراققا ئېلىپ كېلىنگەندىن كېيىنكى پاجىئەلىك تەقدىرى كۆز ئالدىغا كېلىۋالغان تاشگۇل ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر كاللىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ تەنها ئاتلاندى . ئەمما ، تاشگۇلنىڭ بۇ قورساق چوتىنى بالدۇرلا بىلىۋالغان باتۇر ئۆزى ئوۋغا چىقىپ كەتكەندە ئايجامالنىڭ كۆز ـ قۇلاق بولۇشنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان ئىدى . شۇڭا ، ئايجامال ۋە ئوغۇللىرى تاشگۇلنى ماڭدۇرمىدى . ئەسلىدە باتۇر پەيتنى كەلتۈرۈپ قاغان ۋە باسقاق چوڭلارنىڭ ئەدىپىنى بىر بېرىش ، بۇ ئىشنى تاشگۇل ۋە باشقا يېقىن ـ يورۇقلىرى كېڭىشىپ بەجا كەلتۈرۈشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى . ئايجامال باتۇرنىڭ بۇ پىلانىنى تاشگۇلگە ئېيتقاندا :

ـــ هازىر بۇ ئەھۋالىمىزدا تىركىشىش پۈتۈنلەي پايدىسىز ، ـــ دېدى ئۇ چۈشەندۈرۈپ ، ـــ خەلقنىڭ مەنپەئىتىنى دېسەك ، شەخسىي ئۆچ ـ ئاداۋەتنى قويۇپ تۇرۇپ ئەنجۇر كۆچىتىنى قولغا چۈشۈرۈش ھەممىدىن زۆرۈر .

ئايجامالنىڭ ئوغلى دادىسى ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن ، قانخور باسقاق چوڭىدىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن نەچچە قېتىم خۇپيانە هالدا ئاستانىگە بارغانلىقى ، تېخى يۇرتتا بىر قىسىم چەۋەندازلارنى تەشكىللەپ تەقلەپ قويغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى ، تاشگۇل ئۇنىڭ قەيسىرانە روھىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى .

قاغان مەخسۇس ئەنجۇرلۇك چارباغ بىنا قىلدۇرغان ئىدى . ئەمدى ئىلگىرىكى نەشپۈتزارلىقلار نەزەر سىرتىدا قالغان ئىدى . ئەنجۇرلۇك

چاربـاغنى نۇرغۇن قاراۋۇللار مۇھاپىزەت قىلاتتى . ئۇلارنىڭ قائىدە - تۈ-زۈمى ناھايىتى چىڭ بولۇپ ، باغقا ۋەزىر - ۋۇزرالار تۈگۈل ، ئۇچار قاناتلارنىمۇ يېقىن يولاتمايتتى ، ھەتتا چارباغ ئۈستىدىن قۇشلار ئۆتۈپ قالسا شۇئان ئوقيا بىلەن ئېتىۋېتىلەتتى . كۈتۈلمىگەندە چارباغدا ھاشارات كۆپەيسەپ كەتتى . ئەمما ، ھاشارات ئاپىتى قاغانىنىڭ ھېچبىر دىققىتىنى قوزغىمىدى . پىشىپ كەتكەن ئەنجۈرلەر ئۇنىڭ ئېھتىياجىدىن يېتىپ ئاشاتتى . ئۇ پەقەت ئەڭ يېقىن ئادەملىرىگىلا ئاندا - ساندا بېرەتتى . مە-ۋىلەر پىشىپ تۆكۈلۈپ سېسىپ كېتىۋاتسىمۇ چارباغدا كېپىنەكتەك ئايلىنىپ يۈرگەن كېنىزەكلەرنىڭ ھېچقايسىسى بىرەر تال يېيىشكە پېتىنال-مايتتى .

ئوردىدا ئەنجۈرلۈك چارباغ بىنا قىلدۇرغاندىن كېيىن ، مەيلى ئوردا ئىچى ، مەيلى ئوردا سىرتىدا بولسۇن ، ئۆز ئىناۋەت - ئابرۇيىنىڭ بۈرۈنقىدىن نەچچە ھەسسە ئاشقانلىقىنى سەزگەن قاغان ھەر يازدا ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى بىر قېتىم ئەنجۈر سەيلىسى قىلدۇراتتى . ئۇلار تاكى يەنە ياز كېلىپ قاغان سەيلىگە چاقىرغۇچە تامغاقلىرىنى چاكىلدىتىپ كۈتۈشەتتى . قاغان ھېلىغىچە باسقاق چوڭغىمۇ ئەنجۈرنىڭ مېۋىسى تۈ-گۈل غازىكىنىمۇ كۆرسەتمەي كېلىۋاتاتتى . باسقاق چوڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغان لەشكەرلىرىنى تۈتۈپ بېرىش بەدىلىگە قاغانىنىڭ تېخىمۇ شېرىن گەپلىرىگە مۇيەسسەر بولۇشنى ئويلايتتى . بەزىدە شۇ باھانىدە ئۆزىنىڭ ئۇششاق - چۈششەك ئاغرىقلىرىنى ئەملىتىۋالاتتى . قاغانمۇ ئۇ چېقىشتۇرغان ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈش ھېسابىغا ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنى ئۆستۈ-رەتتى . ئۇ ئۆزىچە « قولۇمنى نەگە سوزسام يېتىدۇ » دەپ كۆرەڭلەيتتى . بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزى ئانچە زورۇقۇپ كەتمەيتتى ، ئۇنىڭ دەسمايىسى بول-غان جان بىلەن بايلىق باشقىلارنىڭ ئىدى .

قاغان چارباغ بىنا قىلدۇرغاندا پۇقرالارنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىنى ئىگىلىۋالغان بولسىمۇ ، ئۇلارنى ھېچنېمىدىن بەھرىمەن قىلمىدى . ئۇلار ھەتتا ئۆز يېرىگە تېكىلگەن ئەنجۈر دەرىخىنىڭ زادى قانداقلىقىنىمۇ

كۆرۈشتىن مەھرۇم ئىدى . ئېغىزدىن - ئېغىزغا تارقىلىپ يۈرگەن ئەنجۇر ھەققىدىكى گەپلەر ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا ئاجايىپ سىرلىق ئاڭلىناتتى . ئۇنى كۆرۈشكە ئۇرۇنغان يىگىتلەردىن نەچچىسى جېنىدىن ئايرىلدى ، نەچچىسى ئېغىر يارىلىنىپ ئاران قېچىپ قۇتۇلدى . ھەممە يەرنى ۋەھىمە قاپلاپ ، ئەنسىزلىككە چۈشكەن خەلقنىڭ قاغانغا قارىتا قورساق كۆپۈكى كۈچەيمەكتە ئىدى .

بايۇەچچىنىڭ چوڭ ئوغلى كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى تاشكۈلگە ئەنە شۇنداق بايان قىلىپ بەردى . تاشكۈلنىڭ بىلىدىغانلىرىمۇ بۇ گەپ- لەرگە ئاساسەن ئوخشىشىپ كېتەتتى . تاشكۈلنىڭ ئويىچە ، ئەنجۇر دەرىخىنى قايتا قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن پۈختا تەييارلىق بولمىسا بول- مايتتى . تاشكۈل يۈرتتىكى شىرمەت پالۋانلارنى خۇپيانە يىغىپ رايىنى سىنىغان ئىدى ، ئۇلار ئەنجۇر دەرىخىدىن ئايرىلىپ ، يۈرتتىن بەرىكەت ، مېھىر - شەپقەتنىڭمۇ كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ، ئۆزلىرىنىڭ تەشنا قەلبىنى تاشكۈلگە تاپشۇرۇش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى ئېيتىشتى . لېكىن ، مەخپىيەتلىكنى قەتئىي ساقلىمسا ، باسقاق چوڭنىڭ ئۆز ئورنىغا چوڭلۇققا قويۇپ قويغان ئوغلى تۇيۇپ قالاتتى . شۇڭا ، ئۇلار ئۇۋۇغا چىققان بولۇۋېلىپ ، تاغ ئارىسىدىكى تۈزلەڭلىكتە باتۇرنىڭ مەشقاۋۇللۇقىدا ماھا- رەت ئۆگەنىدى . ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ئىلگىرىمۇ ئات ئۈستى ۋە يەردە ئېلىپ بېرىلىدىغان جانبازلىق ماھارەتلىرىنى خېلى پىششىق بىلەتتى . پە- قەت قىلىچ - نەيزىۋازلىقلا يېتەرلىك كۈچ ۋە چاققانلىق تەلەپ قىلىدىغان ماھارەت ئىدى . تاشكۈلنىڭ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقىنى بۇقام بولۇپ ، ئۇنىڭغا ئادەتتىكى جەڭ قوراللىرى تولىمۇ كىچىكلىك قىلاتتى . تاشكۈل ئۇنىڭغا ئۈچ ياشلىق بالىنىڭ ئېغىرلىقچىلىك بىر ئايپالتا سوقتۇرۇپ بەردى . ئۇ ، ئايپالتىنى ئات ، تۆگە ئۈستىدە بىمالال پىرقىرىتىپ ماھارەت كۆرسەتتى . بۇ جەريانداا ئاتنى چاپتۇرغانچە كېلىۋېتىپ ئادەم يوتىسىدىن توم تاغ تې- رىكىگە ئايپالتا ئۇرغان ئىدى ، تېرەك چورتلا ئۇزۇلۇپ غۇلاپ چۈشتى . تاشكۈل سوقتۇرۇپ بەرگەن ئايپالتا ئۇنىڭ كۈچ - قۇدرەت كامالىتىنى

جارى قىلغان ئىدى . ئايپالتا ئۇرغاندىكى بېسىم كۈچلۈك بولغانلىقتىن ئات بەرداشلىق بېرەلمەي ، ئون قەدەمچە چېپىپلا مۈدۈرۈپ يىقىلدى .

شۇ قېتىمقى كۈچ كۆرسىتىش ماھارىتىدىن كېيىن ، تاشگۈل بۇ-قامغا ئاتاپ ئالاھىدە چوڭ ئاتتىن ئىككىنى تاپتۇرۇپ كەلدى . بۇقام ئاتلارنى شۇنداق كۆندۈرۈۋەتتىكى ، ھەرقاچان بىر - بىرسىدىن ئايرىلماي ئارقا - ئارقىدىن ماڭاتتى ، شۇنداق ئىسقىرتقان ھامان ھەرقانداق قور-شاۋنى بۆسۈپ چىقالايتتى .

ئايجامال تاشگۈلگە ئۆزىنىڭ ئۇلار بىلەن بىللە بېرىش تەلىپىنى ئېيتىپ تۇرۇۋالدى . ھەرقانداق چۈشەندۈرۈشلەرمۇ ئۇنى ئىرادىسىدىن ياندۇرالمايدىغاندەك قىلاتتى . مۇھىمى ، ئۇنىڭ ئات ئۈستى جانبازلىق ماھارەتلىرىدىن دېگەندەك خەۋىرى بولمىغاچقا ، خەتەرگە تەۋەككۈل قىلسا بولمايتتى . ئۇ پەقەت ئېرى ۋە قېرىنداشلىرىنىڭ قىساس ئوتى ۋۇجۇدىنى ئۆرتىگەنلىكى ئۈچۈنلا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەن ئىدى . تاشگۈل ئۇنىڭغا يەنىلا ئىككى ئوغلىنىڭ توپ ئىچىدە بولغانلىقى ئۆزىنىڭمۇ بۇ جەڭگە قاتناشقانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، رايىدىن يانمۇرماقچى بولدى . ئۇ گەرچە دەمالىققا ئىپادە بىلدۈرمىگەن بولسىمۇ ، ئويلىنىپ قالدى .

ئايجامال تاشگۈلدىن ئايرىلغان شۇ كۈندىن تارتىپ خېلى كۈنلەرگىچە قارىسىنى كۆرسەتمىدى . ئاستانىگە ئاتلىنىدىغان ۋاقىت يې-قىنلاپ قالغان بولۇپ ، ئۇلارنىڭ مەشىق مەيدانىدىلا كېچىلەپ يولغا چىقىدىغانلىقىدىن ئايجامالنىڭ خەۋىرى بار ئىدى . ئايجامال دەل شۇ ئاخ-شىمى مەشىق ئورنىغا خۇپيانە يېتىپ كەلدى . ئايجامال ئاتتىن چۈشۈپ ، قولىدىكى بوغچىنى يەشتى . بوغچىغا لىق دوپپا قاچىلانغان ئىدى . شىر-مەتلەر ئايجامالنىڭ ئەتراپىغا « گۈرىدە » ئولىشىپ ، دوپپىنى بىردىن ئېلىشتى . دوپپىنىڭ گۈللىرى ئەنجۇر يوپۇرمىقىنىڭكىدەك بولۇپ ، چۆ-رىسى ۋە ئۈستىگە ئەنجۇر مېۋىسىنىڭ كىچىكلىتىلگەن شەكلى ئوخشىتىپ كەشتىلەنگەن ئىدى . چەۋەنداز ، شىرمەتلەر گويا ئەنجۇر مېۋىسى ئۆز

قوللىرىدا تۇرغانىدەك ھېس قىلىشىپ ، دوپپىلارنى يۇز - كۆزلىرىگە سۈركەشتى ، ئاندىن مۇقەددەس ئېتىقاد سۈپىتىدە باشلىرىغا كىيىشتى . شۇ تۇرقىدا ئۇلارنىڭ بوي - بەستى ئەنجۇر غولىنى ، بېشىدىكى دوپپا يوپۇرماق ۋە مېۋىلەرنى ئەسلىتەتتى .

تاشگۈلمۇ دوپپىدىن بىرنى كىيىپ ، ۋۇجۇدىغا غايەت زور كۈچ ئاتا بولغاندەك ھاياجانلىنىپ كەتتى . ئايجامال ھەممەيلەن بىلەن خوشلىشىپ قايتتى . ئۇلار ئېغىر يانتۇ مەھەلدە يولغا چىقتى ، ئېھتىيات قىلىشقا تېگىشلىك جايلاردىن كېچىسى ئەگىپ ئۆتۈپ ، ئاتلارنى بەك تالچىقتۇرۇۋەتمەي ، چۈشكەنلىكى يەردە ئوبدان تويغۇزۇپ سەپەرنى داۋاملاشتۇردى .

ئۇلار نۇرغۇن يول بېسىپ ، كېچىسى بىر مەھەللىگە كەلگەندە ، كەتمەن كۆتۈرۈۋالغان ئىككى « سۇچى »نى ئۇچراتتى . تاشگۈل ئۇلارغا گەپ قىلىشقا تەمشىلۈندى ، كەينىدىن كېلىۋاتقان بايۋەچچىنىڭ چوڭ ئوغلى قاۋۇل « ئە - ئۇم ! » دەپ گېلىنى قىرىپ ئاگاھلاندۇردى . تاشگۈل شۇئان ھوشىنى تېپىۋالدى . ئۇلار تىنچ - ئامان مەھەللىدىن يىراقلاشتى .

ـــ نېمە دېمەكچى ئىدىڭىز ، تاشگۈل ئاچا ؟ ـــ سورىدى قاۋۇل كېتىۋاتقاچ .

ـــ يەنە قانچىلىك مۇساپە قالغانلىقىنى سوراپ باقاي دېگەن .

ـــ بۇنى قوشۇندىكىلەرنىڭ كۆپىنچىسى بىلىدىغۇ ؟ « چېچەن بۇرنىدىن ئىلىنار » دەپ ، قانداق ئادەملىكىنى بىلمەي گەپ سورىماقچى بولغىنىڭىز نېمىسى ؟

ـــ مانا ھېچ ئىش بولمىدىغۇ ؟

ـــ بىزگە ئېھتىياتچانلىقنى ئۆزىڭىز ئۆگەتكەن ئەمەسمۇ !

ـــ ئەمسە يەنە قانچىلىك ماڭىمىز ؟

ـــ پىيادە ئۇچدەم ، ئاتلىق بىردەم .

ـــ توغرا .

يېرىم كېچە بولغان ئىدى . قاۋۇل ھەر نۆۋەت يولغا چىققاندا

كىرىپ ئۆتىدىغان ئاغىنىسى قۇتلۇقنىڭكىگە باشلاپ ماڭدى . قۇتلۇقنىڭ ئۆيى تاغقا يېقىن توغراقلىق ئارىسىدا ئىدى . مۇنداق مەنزىرىلىك جاي كەمدىن - كەم ئۇچرايتتى .

قۇتلۇق قاغانىنىڭ ئاددىي پۇقراسى بولۇپ ، لەشكەر ئىشى ، چەۋەندازلىق ئىلىملىرىدە كۆزگە كۆرۈنگەن پالۋان ئىدى . خەلق ئۇنى بۇ ماھارەتلىرى ئۈچۈن بېشىدا كۆتۈرەتتى . ئۇ قاتناشمىغان ئوغلاق تارتىشىش كۆڭۈلدىكىدەك بولمايتتى . قاغانمۇ ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئالاھىدە ماھارەتلىرىگە ھەۋەس قىلاتتى ، ئۇنى يىغىلىشلارغا تەكلىپ قىلىپ ئاپىراتتى ، قىلىچۇازلىق ، ئوقيا ئېتىش ماھارەتلىرىنى زوقلىنىپ كۆرگىنىدە كۆڭۈلىگە ياشلىق ھەۋەسلىرىنى كەلتۈرەتتى ، ئۆز دۆلىتىدە مۇنداق ئات چېپىپ كېتىۋېتىپ ئاتنىڭ ئالدىغىمۇ - كەينىگىمۇ ئۆتۈپ ، قورسىقىغىمۇ چۈشۈپ ، گاھى بىر قولىدا قىلىچۇازلىق قىلىۋېتىپ پۇتىنىڭ يارىدىمدە ئوقيانى دەل جايىغا تەگكۈزەلەيدىغان ئەزىمەت مەرگەنلەرنىڭ بولغانلىقىدىن قاغانلىق سۈپىتى بىلەن پەخىرلىنەتتى . قاغان ئۇنى ئوردا لەشكەر بېشى قىلىپ تارتۇقلىغاندا ، قانات - قۇيرۇقى بوغقۇچلانغان قۇشتەك بولۇپ قالىدىكەنمەن دەپ ، ئاددىي پۇقرالىقنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى . قاغان « ئۇنىڭ تۇسۇن تايدەك مىجەزى ئاستا - ئاستا ئۆزگىرىدۇ » دېگەن ئويدا بولۇپ ئىجازەت بەرمىدى . لېكىن ، ئۇ لەشكەر رىي ئىشلار بىلەن كارى بولماي يۈرتمۇيۇرت كېزىپ يۈرۈپ ، خالىسا دىلكەش ئاغىنىلىرى بىلەن ئۆزلىرىنى تاغ باغرىغا قىستاپ تۇرغان دېگىز ساھىلىغا باراتتى ، ئەمما دېگىزدا تاغ پارچىلىرىدەك ، ئارالالاردەك غايەت زور بېلىقلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، بەكمۇ قورقۇنۇشلۇق ئىدى . شۇڭا قۇتلۇقلار يىراقتا تۇرۇپ سۇ ھايۋانلىرىنىڭ ھايات - ماماتلىق ئېلىشىشلىرىنى تاماشا قىلاتتى ، زىرىككەندە دېگىز بىلەن سۆيۈشۈپ تۇرغان كۆللەرگە بېرىپ بېلىق تۇتۇپ كۆڭۈل ئاۋۇندۇراتتى . ئۇلارغا كۆنۈپ قالغان تىمساھلار قارماقتىكى بېلىقنى كۆرگەندە سۇدىن بېشىنى چىقىرىپ قورقۇنچلۇق ئاغزىنى ئاچاتتى . ئۇلارمۇ يىگىرمە قەدەمچە نېرىدىن تىم-

ساھلارنىڭ ئاغزىغا بېلىقنى چەنلەپ ئېتىپ قىزىقچىلىق چىقىراتتى . بۇنىڭدىن زېرىكسە قۇلۇلە قېپى يېغاتتى ، يېراق دېڭىز ساھىلىدىكى كونا قەلئەلەرگە چىقاتتى . ئۇ يەردىكى خەلقلەردىن كۆپ نەرسىلەرنى ئاڭلايتتى ۋە كۆرەتتى . كۆڭۈللۈك ئويناياتتى . ئۇنىڭ بۇنداق ساياقلىقى ئاخىر قاغانىنى بىزار قىلدى . ئوردا لەشكەرلىرى باشسىز قالدى . شۇنداق قىلىپ ، قاغان ئۇنىڭ بىرەر كۆڭۈلسىزلىك تېرىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ ئارزۇسىغا يەتكۈزگەن ئىدى .

تاشگۈللەر قۇتلۇقنىڭ ئۆيىگە 100 قەدەمچە قالغاندا توختاپ ، قاۋۇلنى قۇتلۇق بىلەن كۆرۈشۈشكە ئەۋەتتى . قاۋۇل ئىشىك ئالدىغا بېرىپ تونۇشلۇق بەلگىسىنى بېرىۋىدى ، قۇتلۇق دوستىنىڭ يولىغا قاراپ تۇرغانىدەكلا ئالدىغا چىقتى . قاۋۇلنىڭ بېشىدىكى دوپپا سۈتتەك ئايدىڭدا كۆكۈش جۇلالىنىپ ، قۇتلۇقنى ھەيران قالدۇردى . ئۇ دوستىنىڭ بېشىغا ھەۋەسلىنىپ قارايتتى .

ــ ئاداش ، بۇ دوپپا ئەمەس ، بەلكى بېشىڭغا قونغان بەخت قۇشىدەك خويمۇ يارىشىپتۇ ! ــ دېدى قۇتلۇق .

ــ ساڭا مۇ بىرنى ئالغاچ كەلدىم ، ــ قاۋۇل شۇنداق دېگىنىچە يانچۇقىغا قاتلاقلىق پېتى سېلىۋالغان دوپپىنى ئېلىپ دوستىغا كىيدۈرۈپ قويدى .

ــ ئۆيگە كىرىۋەرگىن ، مەن ئاتنى سوۋۇتۇۋېتىپ كىرەي .

ــ مەن يالغۇز ئەمەس .

ــ قېنى قالغانلار ؟

ــ بىز 50 تىن كۆپرەك ئادەم ، ئۇلار ئاۋۇ يەردە ساقلاپ تۇرىدۇ .

قۇتلۇق قاۋۇل كۆرسەتكەن تەرەپكە بېرىپ ، كۆز ئالدىدا تۇرغان ھەيۋەتلىك قوشۇندىن يۇرىكى « جىغ » قىلدى . تاشگۈل ئۇنى قاۋۇل دەپ ئويلاپ قالغان ئىدى . كەينىدىنلا قاۋۇلمۇ يېتىپ كەلدى . ئۇلار ئاتتىن چۈشۈشتى . قاۋۇل قۇتلۇقنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن ، ھەممەيلەن قىزغىن كۆرۈشتى . قۇتلۇقنىڭ بېشىدىمۇ دوپپا بولغاچقا ، سەپكە قېتىلىپلا

كەتتى . ئەمما ئۇ ، تاشگۈللەرنىڭ ئارىسىدا ئۆزىنى سەل قورۇنغاندەك ، دوپپا ئارقىلىق بىر ئىشقا دالالەت قىلىۋاتقاندەك سېزىۋاتاتتى .

ئۇلار ئازادە سارايدا قاتار ئولتۇرۇشتى . چىراغ يورۇقىدا ئۇلارنىڭ چىرايلىرى بەھەيۋەت كۆرۈنەتتى . قۇتلۇق بىر - بىرلەپ سەپسېلىپ ئىپتىخارلاندى . پالۋانلارنىڭ مۇنداق تاللانمىقى قېيىن ئىدى . قاۋۇل ئۇلارنى بىر باشتىن تونۇشتۇردى . نۆۋەت تاشگۈلگە كەلگەندە قۇتلۇق گەپ ئارىلىدى :

— خاتالاشمىسام سىز تاشگۈلغۇ دەيمەن .

— شۇنداق ، پالۋان .

— ئالىپاغۇت ، ئالپاغۇت ① ! سىزنىڭ نام شەرىپىڭىزنى قاۋۇلدىن كۆپ ئاڭلىغان .

قاۋۇل تونۇشتۇرۇشنى داۋاملاشتۇردى ، ئاندىن ئۇلارنىڭ قولىغا سۇ بېرىلىپ داستىخان سېلىندى . مېھمانلار يۇمشاق قاتلىما بىلەن چاي ئىچىشكە تۇتۇندى . ئاڭغىچە قۇتلۇق تېخى ئاخشاملا ئوۋلاپ كەلگەن ئىككى كېيىكنىڭ گۆشىنى قازانغا سالدى . شۇ تۇرقىدا ئىككى كېيىك گۆشىنى بۇقاملا كۆرمىدىم دەپ يېۋىتىدىغاندەك قىلاتتى . قۇتلۇق بۇنى دەرھال ھېس قىلىپ ، قاۋۇلنى چاقىردى - دە ، يەنە توقلىدىن ئالتىنى قولمۇقول سويۇپ قازانغا تىقتى .

ئۇلار شورپىغا نان چىلاپ ئىچىپ ، ئارقىدىن تارتىلغان گۆشلەرنى پاك - پاكىز يەپ ، ئېغىز - قوللىرىنى سۈرتۈشۈۋاتاتتى ، باتۇر ھوڭدىن پوڭ چىققاندەكلا ئېيتتى :

— شۇ تاپتا بىر ئاياقتىن قۇشقاچ تىلى ئاش ئىچىۋالغان بولساق ھاردۇقمىز چىقاتتى .

— ئۆيدىمۇ ھە دېسە شۇ ئاشنىڭ جېدىلىنى قىلاتتىلە ، بالام ، — دېدى تاشگۈل ئۇنىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلەپ ، — دەرۋەقە ئوغۇل بالىغا شور-پىلىق ئۇگرە تازا لايىق .

---

① يېڭىلمەس باتۇر .

باشقىلارمۇ تاشگۇلنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى . تاشگۇلنىڭ ياردەملىشىش بەلەن قۇتلۇقنىڭ ئايالى چامغۇر بىلەن پىننە سىلىنغان شورپىلىق ئۇگرە ئەتتى . پىننىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى ھەممەيلەننىڭ ئىشتىھاسىنى غدىقلىماقتا ئىدى . بۇقام ئۇگرىگە بىر قاتلىما چىلىدى .

ئۇلار چاشگاھغىچە قېنىپ ئۇخلاپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . قۇتلۇق ئوردىنىڭ ئەھۋالىنى پىششىق بىلگەچكە ، ئالدىن ئۆزى بېرىپ تىڭلاپ كەلمەكچى بولغان ئىدى . تاشگۇل بىللە بېرىشنى ئېيتىپ تۇرۇۋالدى . قۇتلۇق بىرنېمە دېمىگەندىمۇ ، باشقىلار تاشگۇلنىڭ بىرەر خىيىمخەتەرگە يولۇقۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى . تاشگۇل ئۇلارنىڭ ئاغزىنى ئېتىش ئۈچۈن تىلەمچى سىياقىدا ياسىنىۋىدى ، ھەممىسى ئاغزىنى ئېچىپلا قېلىشتى . تاشگۇل ئالدىدا ماڭىدىغان ، قۇتلۇق ھەر ئېھتىمالغا قارشى كەينىدىن قارا كۆرە كۆز - قۇلاق بولىدىغان بولدى .

تاشگۇل ئاستانىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن ، چارباغنىڭ ئەتراپىنى 2 ـــ 3 رەت ئايلاندى ، ئالدىدىن نەچچە قېتىم ئۆتتى . ئۇ كۆزەتچىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىمىغان ئاساستا باغنى كۆزەتتى ، چارباغقا يېڭىدىن سۇ قويغاچقا ، ئەنجۇرنىڭ تۈۋى بوشاپ قالغانلىقىدا گەپ يوق ئىدى . بۇ ئەنجۇر دەرىخىنى قومۇرۇشقا ياخشى پۇرسەت ئىدى . ئەمما ئەنجۇر دەرەخلىرى باراقسان ئۆسكىنىگە قارىماي نېمىشقىدۇر ئۇششۇك تەگكەندەك سولاشقان ئىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش چىقىپ كەتتى . سېپىلدەك تامدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئەنجۇر يوپۇرماقلىرى خۇددى ئۇنى تونۇغاندەك يېنىك تەۋرىنىپ ئېھتىرام بىلدۈرەتتى . ئۇلارنىڭ قىمىشىشدىن مۇمكىن بولسا چارباغدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقى ئىپادىلىنەتتى . ئەمما ، ئۇلار بىرەر كۈچىنىڭ ياردىمىسىز ھەرگىز بۇ ئىسكەنجىدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى . پەقەت مەيىن شامالا باغدىكى بۇرۇقتۇرمىچىلىققا خاتىمە بېرەتتى .

تاشگۇل كۈن بىلەن تەڭ قايتىپ كەلدى . ئۇ ئەزىمەتلەرگە چارباغنىڭ ھەقىقەتەن مۇستەھكەم مۇھاپىزەت ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ

بەردى . بۇنى ئاڭلاپ ئۇلار پۇختا مەسلىھەت بىلەن ئىش كۆرمىسە بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىشتى . ئۇنىڭ پىكرى يەنىلا توقۇنۇشتىن ساقلىنىپ ئەنجۇر كۆچىتىنى قولغا چۈشۈرۈش ، مۇراد ھاسىل تاپقان ھامان تۈيدۇرماي قايتىپ كېتىش ئىدى . ئۇ مەقسىتىنى ئېيتقاندىن كېيىن ، سەل ئويلىنىپ تۇرۇپ قېلىپ ، ئاندىن قۇتلۇقتىن سورىدى :

— بۇ يەردە سېھرگەر داخانلار باردۇ ؟

— بولمامدىغان ، تازا بار .

— تازا ئۆتكۈرلىرى تېپىلامدۇ ؟

— قاغانىڭ ئوردىسىدا جاھاندىكى ياخشىلىق ـ يامانلىقلاردىن ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئۇچۇر بېرەلەيدىغان ئاجايىپ سېھرگەر ـ داخانلار كۆپ .

— ئۇلارنىڭ ئوردىدا بولۇشى بىزگە پايدىسىز .

— نېمىشقا ؟

— داخان ـ باقشىلارنىڭ سېھر ـ كارامىتى بىلەن قاغانىڭ كالىلىسىنى ئايلاندۇرۇپ قويالىساق ، ئىشىمىز ئوڭۇشلۇق بولاتتى .

— ئۇنداق سېھىرگەرلەرنى خەلق ئىچىدىنمۇ تاپقىلى بولىدۇ . بىراق ...

— نېمە بىراق ؟

— بىز تاپقان سېھرگەر ـ داخانلار ئىش باشلىغان ھامان بۇنى قاغانىڭ داخان ـ باقشىلىرىمۇ بىلىۋالىدۇ ـ دە ، بىزنىڭ سېھرگەر ـ داخانلىرىمىز ئەپسۇننى ئوڭ ئوقۇسا ، ئۇلار تەتۈر ئوقۇپ ياندۇرۇۋېتىدۇ . شۇنىڭ بىلەن جاھان ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇرۇۋېرىدۇ . ھەي ، جاھانمۇ مۇشۇ قانۇنىيەت بويىچە مەۋجۇتمىكىن دېگۈم كېلىدۇ .

ھەممەيلەن بىرپەس جىمپ كېتىشتى . ئاخىر ئۇلار ئەسلىدىكى پىلان بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىش قارارىغا كېلىشتى ، قوزغىلىش پەيتىنى كۈندۈز بىلەن كېچە ئارىلىقىدىكى ۋاقىتقا بېكىتىشتى .

قۇتلۇق ئۆز چەۋەندازلىرىغا كۈندۈزدىلا خەۋەر قىلىپ ، ھەر

ئېھتىمالغا قارشى بىر جايغا يىغىلىشنى بېكىتتى . ئۇ تاشكۆللەردىن ئايرىلىپ كەتكەن ئىدى . تاشكۆل قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەن چەۋەندازلارنى باشلاپ چارباغنى كۆزلەپ ئاتلاندى . ئۇلار ئارقا تەرەپتىن تېگىشنى نىشانلىغان ئىدى . چەۋەندازلار ئاتلىرىنى سىلىق ھەيدەپ ئۇنچىقىشماي ئولتۇرۇشتى . چارباغنى مۇھاپىزەت قىلىۋاتقان قاراۋۇللار ئۇلارنى كۆرگەن بولسىمۇ ، يىراقتىن ھارغىن ئەپتىگە قاراپ ، ئۆز ئادەملىرىمىز شىكاردىن قايتقان بولسا كېرەك دەپ ئېرەنسىپ كېتىشمىدى . قاراۋۇللارنىڭ كەيپىياتىنى مۆلچەر-لەپ ئۇلگۈرگەن تاشكۆل توپتىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى . تاشكۆلنىڭ قولىدا ئىككى قاپاق مەيزاپ ، كاۋاپ قىلىنغان بىر توشقان ، ئىككى ياۋا توخۇ بار ئىدى . باتۇر بىلەن بۇقام تاشكۆلگە يېتىشىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇلار مەست قىيابېتىگە كىرىۋالغان ئىدى . قاراۋۇللاردىن بىرنەچچىسى تاشكۆلنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ ، قولىدىكى نەرسىلەرنى تەرەپ - تەرەپتىن تارتقۇشلاشقا باشلىدى . بۇنىڭغا ئۇلگۈرەلمىگەنلىرى باتۇر بىلەن بۇقامنىڭ ئالدىغا چۈكۈ تەمەدە يوپۇرۇلۇپ كېلىشتى . بۇ ئىككىسىنىڭ قۇرۇق قول ئىكەنلىكىنى بىلىشكەندىن كېيىن ، بېشىدىكى دوپپىلىرىغا قاراپ تونۇپ قېلىشتى - دە ، قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ چۈقان كۆتۈرۈشتى . تاشكۆل ئۆز ئەتراپىدىكى قاراۋۇللار نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە ، كۈندۈزى پەملەپ قويغان كىچىكرەك ئەنجۈر دەرىخىگە سالما تاشلىدى . سالما ئەنجۈرگە دەل چۈشكەن ئىدى . باتۇر بىلەن بۇقام يوپۇرۇلۇپ كې-لىۋاتقان قاراۋۇللارنى قامچىلاپ يول ئاچتى - دە ، چاقماق تېزلىكىدە تاشكۆلنىڭ قولىدىكى سالمىنى ئالدى ، ئاندىن ئاتلىرىغا قامچا سالغان ئىدى ، ئەنجۈر دەرىخى پاراسلاپ قومۇرۇلۇپ تامدىن ئارتىلغانچە چىقتى . تاشكۆل ئالدىدا چېپىپ كېتىۋاتاتتى ، قالغانلار كەينىدىن ئات سالغان ئىدى . كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا يۈز بەرگەن بۇ ۋەقەدىن قاراۋۇللار نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان ئىدى .

ئالاقزادە بولۇشقان قاراۋۇللار ئالدىغا ۋارقىرىشىپ تاشكۆللەرنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈشتى . ئوردا ئەتراپى پاتپاراق بولۇپ ، شېرىن ئۇيقۇ-

دىكى ئوردا لەشكەرلىرى ئويغىنىپ كېتىشتى . بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان قاغان باسقاق چوڭنى چاقىرتتى . ئۇ دېڭگۇسلىغىنىچە قاغانىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى . قاغان پۇتۇن ئوردا ئەھلىنىڭ ئالدىدا باسقاق چوڭنى تۇتقاقبېشى مەنسىپى بىلەن تارتۇقلىدى . قاغانىنىڭ ئىشارىتى بىلەن بىر خىزمەتكار ئۇزۇن تىغلىق زۇلپىقارنى ئەكەلدى . قاغان زۇلپىقارنى ئۆز قولى بىلەن باسقاق چوڭغا تۇتقۇزدى . باسقاق چوڭ ۋالىلداپ تۇرغان زۇلپىقارنى يېنىشلاپ ئۈچ قېتىم سۆيدى ، ئاندىن قىنىغا سىلىپ يانپېشىغا ئېسىۋالدى . باش سەركەردە تۇتقاقبېشىلىق قاشتېشى مۆھۈرنى بەرگەن ئىدى ، باسقاق چوڭ ئىككى قوللاپ تاپشۇرۇپ ئالدى . باش سەركەردە ئەمدى باسقاق چوڭغا توپىلاڭچىلارنىڭ ئارقىسىدىن لەشكەر تارتىش بۇيرۇقىنى چۈشۈردى . باسقاق چوڭ ئەمدى بېشىغا كەينى - كەينىدىن «ئامەت قۇشى » قونۇشتىكى سەۋەبنى چۈشەنگەندەكمۇ - چۈشەنمىگەندەكمۇ قىلاتتى .

چارباغنىڭ كۆيدۈرۈلۈشى

قاغانىڭ يارلىقى بويىچە يولغا چىققان باسقاق چوڭنىڭ لەشكەر-لىرى جىدەللىسە ، تاشكۈللەرگە يېتىشۈپلىش ئېھتىمالى بار ئىدى . بۇنى مۆلچەرلەپ ئۇلگۈرگەن قۇتلۇق ۋاقىتنى كېچىكتۈرۈش ئۈچۈن چەۋەندازلىرىنى ئىشقا سېلىپ ، باسقاق چوڭ لەشكەرلىرىنىڭ يولىنى توستى . خېلىدىن بۇيان قورساق كۆپۈكى تارتىپ كەلگەن چەۋەندازلار كۈچلۈك قوشۇن بىلەن جان تىكىپ توقۇنۇشتى . قۇتلۇق ئۆزىلا بىرقانچە لەشكەرنى قىر - چاپ قىلىپ يەر چىشلەتتى . باسقاق چوڭ ئۇلارنى خانغا قارشى چىققان يەرلىك خەلق ھېسابلاپ ، ئۇلارغا ئاسىيلىق قىلماسلىق توغرىسىدا ۋەز ئېيتاتتى . ئەمما ، چەۋەندازلارنىڭ مىڭ تەستە قولغا كەلگەن پۈرسەتنى شۇنداقلا كەتكۈزۈپ قويغۇسى يوق ئىدى .

كېچىدە يۇز بەرگەن بۇ جەڭنىڭ چۈقان - سۈرەنلىرى يۇرت ئەھلىنى ئويغىتىۋەتتى . خەلق ئۇۋىسىغا سۇ كىرگەن چۈمۈلىدەك قوزغىلىپ كەتتى . ئۇلار كالتەك - چوماق ، ئارا - گۇرجەك ، كەكە - پالتا دېگەندەك « قورال »لارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ، قۇتلۇقنىڭ چەۋەندازلىرىغا قوشۇلدى . ئەھۋالنىڭ بارغانسېرى يامانلىشىۋاتقىنىنى مۆلچەرلىگەن باسقاق چوڭ بىر قىسىم لەشكەرنى بۇ يەردە قالدۇرۇپ ، ئۆزى بىر بۆلۈك لەشكەر بىلەن تاشكۈللەرنى قوغلاشقا ئاتلاندى .

يەرلىك خەلقنىڭ قوزغىلىڭىنى بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن قاغان ئوردىدىن يەنە بىر تۈركۈم لەشكەر چىقاردى . بۇ چاغدا باسقاق چوڭ قالدۇرۇپ قويغان ھېلىقى لەشكەرلەر ئالدىدىكى لەشكەرلەرگە يېتىشۈالغان ئىدى . ئوردىدىن چىقىرىلغان لەشكەرلەر بىلەن خەلق كەسكىن

توقۇنۇشتى . چەۋەندازلار خېلى كۆپ لەشكەرنى ئۆلتۈرگەندىن باشقا ، ئاساسلىق قىسمىنى تىرە ـ پېرەن قىلىۋەتتى . قوزغالغان خەلق دېڭىز سۈيدەك دەۋرىمەكتە ئىدى . بىر قىسىم پۇقرالار : « لەشكەرلەرنىڭ قانچىلىك تالاپەت يېيىشى قاغان ئۇچۇن بەربىر . چارباغقا ئوت قويۇشلا قاغانىنى چۆچۈتەلەيدۇ » دېيىشتى . بۇنى توغرا تاپقان نەچچە يۈز ئادەم چارباغ تەرەپكە قىياندەك ئاقتى . ئۇلارنى شۇ تاپتا ھەرقانداق مۇستەھكەم سېپىلمۇ توسۇپ قالالمايتتى . غەزەپكە كەلگەن خەلق سېپىلدەك تاملارنى ئۆرۈپ كىرىپ ، ئەنجۈرلەرنى قويماي قومۇرۇپ تاشلىدى ، ئاندىن چارباغ ئىچىگىلا دۆۋىلەپ قۇرۇق ئوتۇن بىلەن ئوت قويۇۋەتتى . بارغانسېرى ئۇلغىيىپ يالقۇنى پەلەككە كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئوتنى ئۆچۈرۈۋېلىش ھېچكىمنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى . دەھشەتلىك ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان قاغان ئوردا پەنجىرىسىدىن خۇددى قەپەستىكى كەكلىكتەك تەلمۈرۈپ قارايتتى . ئۇنىڭ ئېتىخارى بولغان چارباغ ئاللىقاچان ئوت دېڭىزىغا ئايلانغان ئىدى .

مۇنتىزىم تەربىيىلەنگەن لەشكەرلەرنىڭ جەڭدە ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلىشى مۇقەررەر ئىدى . ئەمما ، قۇتلۇقنىڭ چەۋەندازلىرىمۇ ئۇلاردىن قېلىشمايتتى . ئۇ قىرغىنچىلىقنى ئازايتىش ئۈچۈن بىرقانچە چەۋەندازنى باشلاپ ئوردىغا باستۇرۇپ كىرگەن ئىدى ، قاغانىنى تاپالمىدى . ئۇلار ئالدىنغانلىقىنى بىلىپ ئۇلۇغ چەۋەندازلىرىنى قىلىنغان لەشكەر مەرگەنلەرنىڭ ئوق يامغۇرى ئاستىدا قالدى . شىددەت بىلەن ئېتىلىۋاتقان ئوقلارنى قىلىچ بىلەن توسۇپ ئۇلگۈرگىلى بولمايتتى . چۈنكى ، زەھەرلىك ئوق تۆت تەرەپتىن تەڭلا كېلىۋاتاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇرۇپ چۈشۈرۈلگەن ئوقلار دۆۋىلىنىپ كەتتى . توسۇۋېلىشقا ئۇلگۈرمىگەن ئۇچ تال ئوق قوتلۇقنىڭ پۇتىغا تەگدى . ئۇ دەرھال يانچۇقىدىكى ئۇرۇمدايىنى ① ئېلىپ ئاغزىغا سېلىۋالدى . چەۋەندازلاردىنمۇ بىرنەچچىسىگە ئوق تەگكەن ئىدى . ساق قالغانلىرى ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىپ ئوردىدىن چېكىنگەن ئىدى ، ئۇ قوۋۇق ئالدىغا چىقىشىغا ھالسىزلىنىپ يىقىلدى ، چەۋەندازلار ئۇنى ئاران

① ئۇرۇمداي ـــ زەھەر قايتۇرىدىغان تاش .

دېگەندە خالىيراق جايغا يۆتكىلۈبلىشتى . قۇتلۇققا زەھەرلىك ئوق تەگكەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان خەلق بېشى كېسىلگەن يىلاندەك بولۇپ قېلىشتى ، چەۋەندازلارنىڭ سەپلىرى بۇزۇلۇپ جەڭگىۋارلىقى ئاجىزلىشىشقا باشلىدى . ئەمدى لەشكەرلەرنىڭ روھلىنىپ كېتىشى مۇقەررەر ئىدى . شۇڭا ، لەشكەرلەر قىر ـ چاپ قىلىشتىن ئىلگىرى خەلق تەرەپكە قېچىپ پاناھلىنىشتى . بۇ ھالدا قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈش تەس ئىدى .

قوزغىلاڭ تىنجىتىلغان ئەتىگىنى قاغان چارباغنىڭ كۈلگە ئايلانغان خارابىسىنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ ، ئىچى ئاچچىققا تولدى . قالدۇق ئوت تېخىچە كۆيۈۋاتاتتى . ئۇ 50 قەدەمچە يىراقلىقتا تۇرسىمۇ ، يۈزىگە ئوتنىڭ تەپتى كۈچلۈك ئۇرۇلاتتى .

ـــ ئەمدى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنىڭ پەقەت ئىمكانىيىتى قالمىدىمۇ ؟ ـــ سورىدى قاغان يېنىدىكىلەردىن .

ـــ كەرەمىلىك ، بۇ توغرىدا باش قاتۇرۇپ ئاۋارە بولمىسلا ، ـــ دېدى ۋەزىر .

ـــ قانداق دەيسىز ؟

ـــ ئۈزاق كۆيگەن ئۇلۇغ ئوت 2 ـــ 3 غۇلاچ چوڭقۇرلۇقتىكى تۈپراقنىمۇ كۆيدۈرۈۋەتمەي قالامدۇ ؟

ـــ ئۇنداقتا ئەنجۈر دەرىخى تۈپ يىلتىزىدىن تۈگەپتۇ ـ دە ! بولدى ، ئايغاقچىلار باسقاق چوڭغا پەرمانىمنى يەتكۈزسۇن . لەشكەرلەر دەرھال چېكىنسۇن !

ـــ كەرەمىلىك ، لەشكەرلەر چېكىنسە ، ئەنجۈر دەرىخى سىلىگە مەڭگۈ نېسىپ بولمايدۇ .

ـــ قارىغاندا ھېلىقى خوتۇن بىرەر تۈپنى قومۇرۇپ قاچقان ئوخشىمامدۇ ؟

ـــ تۇغرا ، ئۇنى كۆرگەنلەر بار . ئاشۇ بىر تۈپ ئەنجۈرنى قايتۇ-رۇپ كېلەلسەك ، قايتىدىن چارباغ بىنا قىلساق بولىدۇ .

خاقان بىردىنلا جانلىنىپ ، كۆزلىرى ئۈمىدتىن چاقناپ كەتتى .

ـــ ياخشى ، ياخشى ، يەنە دەرھال لەشكەر چىقىرىلسۇن ! ـــ دېدى ئۇ ھايـاجـىـنـىـنـى باسالماي ، ـــ ياق ، توختاڭلار ، باش سەركەردە ئۆزى لەشكەر تارتىپ كەينىدىن يېتىشسۇن !

بۇ چاغدا ، تاشگۈللەر دېڭىزدىن يىراقلىشىپ ، تاغ باغرىدىكى يولغا چىقىپ بولغان ئىدى . چەۋەندازلار ئاتلىرىنى بىر خىل چاپتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى . دېڭىز تەرەپتىن سوققان شامال تېز مېڭىشقا توسالغۇ بولاتتى . ئۇلار تاغ قاپتىلىغا كەلگەندە شامالنىڭ تەھدىتىدىن قۇتۇلۇشتى . ئەمما ، دېڭىزنىڭ ھەيۋەتلىك گۈركىرىشى نېمىشقىدۇر ۋەھىمىلىك ئاڭلىناتتى . كېتىۋاتقان ئاتلار ئالدىدا بۆكتۈرمە بارەك بىردىنلا قۇلاقلىرىنى دىڭلاپ كىشنەپ كەتتى .

كۈنچىقىش تەرەپ قىزىرىشقا باشلىغاندا ، چەۋەندازلار دۆڭدىن پەسكە ساڭگىلىدى . بۇقامنىڭ ئېتى يوغانلىقىغا باقماي خېلىلا تارتىلىپ قالغان ئىدى . ئۇ ئات ئالماشتۇرۇۋالغۇچە قالغانلار تىزگىننى تارتىپراق ماڭدى . بۇقام يېتىشىپ كېلىشىگە ھەممەيلەن تىزگىننى قويۇۋەتتى .

ئۇلار يەنە بىر دۆڭلۈكە ياماشتى . كۈتۈلمىگەندە بايا بېسىپ ئۆتكەن دۆڭلۈكتىن كۆتۈرۈلگەن ئاسمان ـ پەلەك چاڭ ـ توزانىنى كۆرۈپ ، قاغان لەشكەرلىرىنىڭ قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى جەزم قىلىشتى . تاشگۈل بۇقامغا ئېتىنى ئالماشتۇرۇۋېلىشنى ئېيتتى ، چۈنكى ئات بىر پارچە تاغنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك ئاران مېڭىۋاتاتتى . بۇقام بىر ئاتقا مەيدىسىنى ، يەنە بىر ئاتقا پۇتىنى قويۇپ ئىككى ئات ئۈستىدە توغرىسىغا ياتتى . ئاتلار شۇنداق مېڭىشقا كۆندۈرۈلگەن ئىدى .

ـــ تاشگۈل ، سىلەر ماڭا قارىمىغان بولساڭلار خېلى ئۇزاپ كېتەتتىڭلار . ھېلىھەم بولسىمۇ مەن ئۇلارنى گول قىلىپ تۇراي ، سىلەر ئىلگىرىلەۋېرىڭلار ! ـــ دېدى بۇقام جىددىي تەلەپپۇزدا .

ـــ ياق ، ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ . ھەممىمىز ئۆلۈم ـ كۆرۈمنى تەڭ كۆرىمىز دەپ قەسەم قىلىشقان !

لەشكەرلەر چۇقان كۆتۈرۈپ يېقىنلىماقتا ئىدى ، بۇقام تاشگۈلدىن

ئايپالتىنى سوربدى . ئەمدى ئايپالتىنى ئىشلىتىدىغان پەيت يېتىپ كەلگەن ئىدى . بۇقام ئايپالتىنى ئۇيان - بۇيان ئايلاندۇرۇپ ۋۇجۇدىغا تەڭداشسىز كۈچ ئاتا قىلىنغاندەك ئۇنىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى . بۇ باتۇرلارنىڭ جەڭدىن بۇرۇن ھەيۋە كۆرسىتىشتىكى ئادىتى ئىدى . بۇقام تاشگۈلگە لەشكەرلەرگە تاقابىل تۇرۇشنى ئۆزىگە قويۇپ بېرىشنى ئېيتقان ئىدى ، تاشگۈل پەقەت ئۇنىمىدى .

باسقاق چوڭ باشلاپ كەلگەن لەشكەرلەر يېتىشۈپلىشقا ئاز قالغاندا ئىككىگە بۆلۈندى . تاشگۈل ئۇلارنىڭ قورشىماقچى بولغىنىنى ئۇقۇپ ، نېرىدىكى ئېقىنغا نەزەر ئاغدۇردى . ئېقىنىنىڭ يۇقىرىسىدا 7 ـــ 8 سۇئادان تېرەك ئېگىزلىكىدە ئۇزۇلمە تاغ بار ئىدى . تاشگۈل چەۋەندازلارنى باشلاپ تاغ قولتۇقىغا كىرىۋېلىپ ، رەقىبلىرىگە تاقابىل تۇرماقچى بولۇۋاتاتتى . ئۇ پىلانى بويىچە كۆزلىگەن ئەپلىك جايغا يېتىپ بېرىپ ، جىددىي جەڭ ھالىتىگە ئۆتتى .

ئايپالتىنىڭ كارامىتى

ئەنجۇر دەرىخىنىڭ كۆتىگە قىسمى ئاتىنىڭ بېشىغا ، شېخى قۇيرۇقى تەرەپكە قىلىپ قويۇلۇپ ، بىر قات كىگىز بىلەن ئەپچىل ئورالغان ئىدى . تاشقۇل بىر قولىدا قىلىچ ، يەنە بىر قولىدا سالما تۇتقان ھالدا ئەنجۇر دەرىخىنى تېقىمغا چىڭ باسۇرۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە باتۇر ، سول تەرىپىدە بۇقام ، ئاندىن قاۋۇل جەڭ ھالىتىدە تۇراتتى . قالغان چەۋەندازلارمۇ ئۇلارنى مەركەز قىلىپ ياۋ قوشۇنىغا بۇركۇتتەك تىكىلگەن ئىدى .

باسقاق چوڭنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلارنى ئۈچ تەرەپتىن قورشۇۋالدى . تاشقۇل باسقاق چوڭنى تونۇپ ئۇلۇغۇرۇپ ، غەزەپ ـ نەپرىتى چەككە يەتتى . غەزىپى تەڭداشسىز كۈچكە ئايلانغان چەۋەندازلار شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدىلا شىرەڭ ئېتىلىپ بېرىپ ، باسقاق چوڭنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا ئەيلەپ پۇخادىن چىقماقچى بولۇشتى . ئەمما ، چوڭ ئىشنى كۆزدە تۇتقاندا ئەرزىمەس بىر ئادەمنى دەپ چەۋەندازلارنى زىيانغا ئۇچرىتىشقا بولمايتتى . بۇ ، جىق ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن تاشقۇلنىڭ ئاقىلانە قارىشى ئىدى . شۇڭا ، چەۋەندازلارمۇ ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلۇپ ، ئاچچىقىغا ھاي بېرىشتى .

ـــ قېرىنداشلار ، نېمىدەپ بۇ جىن تەگكەن ھازاۋۇل خوتۇنىنىڭ ئېزىقتۇرۇشىغا ئۇچراپ جېنىڭلارنى سېلىپ بەرمەكچى بولىسىلەر ؟ ـــ ۋارقىرىدى باسقاق چوڭ چەۋەندازلارنى قايمۇقتۇرۇش غەرىزىدە ، ـــ قېنى قايسىڭلار قىلىچىڭلارنى تاشلايسىلەر ؟

باسقاق چوڭ ئاغرىق تەگكەندەك خىرقىراپ قالغان ئىدى .

ئىسكىلىتقا ئايلىنايلا دەپ قالغان تۇرقى توكۇر ئەرۋاھقا ئوخشايتتى ، پىلـ دىرلاپ تۇرغان گـۇنسىز كـۆزلىرى ۋە ئاغزىنى دېمىگەندە چىرايى كـۆمـۈردىن قېلىشمايتتى . ئۇ قاغاندىن يەنە تارتۇق ـ ئىنئام ئېلىش تەمەـ سىدە ئىت جېنىنى تىكىپ لەشكەر تارتقان ئىدى .

ـــ باسقاق چوڭ ، هەممىز بىر ئېقىنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان ئادەملەر ، بۇنچە ئاداۋەتلىشىپ نېمە تاپىمىز ؟ ـــ ئىنكاس قايتۇردى تاشگۈل مەردانە قىياپەتتە .

ـــ گېپىڭ راست بولسا ، چېتىڭغا قىستۇرۇۋالغان ئەنجۈر دەرىخىنى تېز تاشلا ئەمسە !

ـــ بوپتۇ ، بىرتال كۆچەتلىك ئېلىۋېلىپ قالغىنىنى بېرەي .

ـــ سەن ئالۋاستىنىڭ قاغان بىلەن بەسلىشىشكە نېمە ھەددىڭ ؟

ـــ ھەددىم بولمىسا بۇ يەرگە كېلىپ نېمە قىلاتتىم ؟ ئەنجۈر دەـ رىخى خەلقە مەنسۇپ !

ـــ نېمە ؟ نېمە دېدىڭ ؟ ھەممە نەرسە قاغانغا تەئەللۇقتۇر . قېنى لەشكەرلەر ، ئاۋۇ خوتۇنىنىڭ ئاستىدىكى ئەنجۈر دەرىخىنى دەرھال تارتـ ۋېلىڭلار ! ـــ باسقاق چوڭ كەسكىن بۇيرۇق چۈشۈردى .

ـــ توختاش ! ـــ تاشگۈل قىلىچىنى شىلتىپ ۋارقىرىدى .

ـــ سەل تەخىر قىلىڭلار ! ـــ باسقاق چوڭ ھوجۇمغا تەييارلانغان لەشكەرلەرنى توختاتتى .

ـــ بىز كېلىشەيلى !

ـــ قانداق كېلىشىمىز ؟

ـــ ئاۋۋالقى گېپىم بويىچە سىلەر تەرەپتىن بىر لەشكەر ، بىز تەـ رەپتىن بىر چەۋەندىز مەيدانغا چۈشسۇن . ئەگەر قايسىسى يېڭىۋالسا ئەنجۈر دەرىخى شۇ تەرەپكە مەنسۇپ بولسۇن .

ـــ ئۇنداقتا ياخشىغۇ ، سېنىڭ ئاۋۇ سولتەڭ چەۋەندازلىرىڭغا ساۋۇت ـ دوبۇلغىلىق لەشكەرلەر تەڭ كېلەلمسە ، ئوردا لەشكىرى دېگەن نامىغا سەت ئەمەسمۇ ؟!

ـــ دېگىنىم ھېساب ، قېنى مەيدانغا چىقسۇن !

باسقاق چوڭ لەشكەرلىرىگە قارىغان ئىدى ، ھەممىسى ئۇنچىقماي تۇرۇشتى . لەشكەرلەرنىڭ كۆزىگە چەۋەندازلار خۇددى تىلىم ـ تىلىم تاغ بۆلەكلىرىدەك ھەيۋەت كۆرۈنۈۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ چىقىشقا جۈرئەت قىلالالماسلىقى ئەنە شۇنىڭدىن ئىدى .

باسقاق چوڭ گېلىنى قىرىپ نەچچە قېتىم ۋارقىرىغاندىلا ، بىرسى « مەن چىقاي » دەپ ئاران ئىنكاس قايتۇرۇپ ، توپتىن سۇغۇرۇلۇپ ئالدىغا ماڭدى . باسقاق چوڭ ئۇنىڭغا قارشى تەرەپ چەۋەندازنى يەڭسە خاقانغا مەلۇم قىلىپ ئوردا لەشكەر بېشىلىق مەنسەپ ئېلىپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى .

چەۋەندازلاردىن بۇقام چۈشمەكچى بولغان ئىدى ، باتۇر تالىشىپ تۇرۇۋالدى . بۇنى كۆرگەن قارشى تەرەپ لەشكىرى ئۆزى خالىغان چەۋەندازنى چاقىرىپ ئېلىشتۇرۇپ قويدى . بۇ تەكلىپ باسقاق چوڭغا ياقتى . تاشگۈل نائىلاج لەشكەرنىڭ دېگىنىگە قوشۇلدى .

ـــ قېنى تاللىغىن ، لەشكەر يىگىت ! ـــ دېدى تاشگۈل .

ـــ سېنى تاللىدىم ، سەن بىلەن ئېلىشىمەن .

ـــ ئۆزۈڭ بىر ئەركەك تۇرۇپ ، ئانا يوللۇق ئايالنى تاللىساڭ ، ئەركەكلىكىگە مۇناسىپ كېلەمدۇ ؟

ـــ بۇ دېگەن جەڭ ، ئەركەك ـ چىشى دەپ ئايرىلمايدۇ . ئەرلەرنىڭ ئايالالارنى تاللىشى ھەيران قالدىغان ئىشمۇ ئەمەس !

لەشكەرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ باسقاق چوڭنىڭ ئاـ دەمللىرى «ۋەيت ـ ۋەيت » دەپ توۋلاپ كېتىشتى . بۇنىڭغا چىداپ تۇرالمىغان باتۇر ئېتىلىپ چىققان ئىدى ، تاشگۈل « ھاي ـ ھاي »لاپ توسۇپ قويدى . ئۇ ئاچچىقى چېكىدىن ئاشقان شىرەك چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى . لەشكەر ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرىگە ۋە جۈدۇنلۇق ئەپتىگە قاراشقا پېتىنالماي كەينىگە داجماقتا ئىدى . تاشگۈل ئىشنى بۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭغا كۆپ نەسىھەتلەر قىلىپ ئاران ئورنىغا قايتۇـ

رۇۋالدى .

ــ ھەي خوتۇن ، قېنى كەلمەمسەن ؟ ــ دەپ كۆرەڭلدى لەشكەر .

تاشگۇل شىردەك ئېتىلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا تېگىش قىلدى . ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق ھەيۋە ، ماھارىتى بار ئىدى . ئۇ يېقىنلاپ كېلىشىگە تاشگۇل سالما تاشلىغان ئىدى ، دەل بوينىغا چۈشتى . ئۇ ھوشىنى تېپىپ قىلىچ ئۇرۇپ بولغۇچە ، تاشگۇل ئېتىنى چاپتۇرۇپ ئېقىندا سۆرەپ يۈرۈپ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى .

لەشكەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمى باسقاق چوڭغا بەكمۇ ئېغىر كەلدى . بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلايدىغان ياشقا يەتكەندىمۇ تېخى كۈچ - قۇۋۋىتىدىن قالمىغان تاشگۇلنىڭ ئەرلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان جاسارىتى باسقاق چوڭنى قاتتىق داغدا قويغان ئىدى . ئۇ تاشگۇلنىڭ ئۆز ۋاقتىدا شۇنچە قىلسىمۇ خوتۇنلۇققا ئۇنىماي يۈرىكىنى داغلىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتىنىپ زەھەرخەندىلىكى قاياپ تېشۋاتاتتى . ئۇ قاتداق قىلىپ بولمىسۇن تاشگۇلنى يوقاتمسا قاغانىنىڭ ئۆزىدىن كۆتۈۋاتقان ئۈمىدى يوققا چىقىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ قاۋاندەك قۇتراشقا باشلىدى .

ــ ئەمدى قايسىڭ چىقسەن ؟ ــ ۋارقىرىدى ئۇ لەشكەرلىرىگە قاراپ .

تاشگۇلنىڭ بايامقى سالما ماھارىتىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان لەشكەرلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنچىقىشمىدى . خېلىدىن كېيىن لەشكەرلەردىن بىرى ئىچىدە : « بۇ خوتۇننىڭ مۇشۇ بىرلا ماھارىتى بولسا كېرەك » دەپ ، كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقتى .

ــ ئانىمىز سالما ئىشلەتمەي باشقا كارامەتلىرى بىلەن مېنى ئەدەپلەپ كۆزۈمنى ئېچىپ قويغان بولسا ! ــ دېدى ئۇ شەرت قويۇپ .

ــ باسقاق چوڭ ، يېڭىلغان تۇرۇقلۇق يەنە نېمىدەپ ئېلىشىشقا لەشكەر چىقىرىسەن ؟ ــ چالۋاقىدى تاشگۇل .

ـــ سەن جادۇگەر قېرى سالما ئىشلەتتىڭ . بۇ نۆۋەت قىلىچۇازلىق قىلىپ بۇ لەشكەرنى يېڭىۋالساڭ سېنىڭ ھېسابىڭ !

تاشكۈلنىڭ غەزىپى چېكىگە يەتكەن ئىدى ، ئۇ باتۇر ۋە بۇقاملار-نىڭ توسقۇنىغا ئۇنماي : « بوپتۇ ، كۆزۈڭلارنى بىر ئېچىپ قويايى » دېگىنىچە ئېتىغا قامچا سالدى . لەشكەرمۇ ئېتىنى قامچىلاپ ئەجدىھادەك نەرە تارتىپ مەيدانغا چۇشتى .

تاشكۈلنىڭ ئېتى قىلىچۇازلىق ماھارىتىگە كۆندۈرۈلگەن ئات ئىدى . ئارىلىق يېقىن قالغاندا تاشكۈل ئېتىنىڭ بوينىنى چاۋاكلاپ قويدى ، ئات قىلىچنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ۋارقىراپ كېلىۋاتقان لەشكەرگە ئۆرىدەپ قولىغا تەپتى ، قىلىچ قولىدىن قاڭقىپ چىقىپ كېتىشىگىلا تاشكۈل چاقماقلىق بىلەن قىلىچ تەڭلەپ ، لەشكەرنى ئالاقزادە قىلۇەتتى . ئارقىدىن قىلىچنىڭ ئۇچىدا لەشكەرنىڭ قىلىچنى چۆرۈپ بەردى . لەشكەر قىلىچىنى ھاۋادىن تۇتۇۋېلىپ تاشكۈلگە ھۇجۇم باشلىدى . تاشكۈل خۇددى ئويۇن كۆرسىتىۋاتقاندەك قىلىچ ئوينىتىپ بۇ نامەرد لەشكەر ئالدىدا ئۆزىنى ناھايىتى تەمكىن تۇتتى . ئۇ رەقىبىنىڭ قىلىچىدىن ئۆزىنى دەم ئالدىغا ، دەم كەينىگە ، دەم ئىككى يانىغا قاچۇرۇپ ، چاقپەلەكتەك پىرقىراپ ماھارەت كۆرسىتەتتى ، ھەرگىز قالايمىقان قىلىچ ئۇرمايتتى ، بەلكى مۇداپىئەدە تۇرۇپ رەقىبىنى ھالسىزلاندۇرۇشقا تىرىشاتتى . ئۇ پەيت پىشىپ يېتىلگەنلىكىنى پەملەپ ، رەقىبىگە ئىككى قېتىم قىلىچ ئۇرغان ئىدى ، كۆكسىدىن قورسىقىغىچە بۆسۇۋەتتى . شۇ ھالدىمۇ رەقىبى يەنىلا تىركىشىشنى توختاتمىغان ئىدى ، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ ئېتىنىڭ بوينىغا چاۋاكلىشىغا ، ئات ئۆرىدىدى . شۇ چاغدا ئۇ قىلىچ بىلەن مۇداپىئەلىنىپ تۇرۇپ ، يەنە بىر قولى بىلەن رەقىبىنىڭ شاللىسىدىن قارماپ تۇتۇپلا ئەپلەپ قۇشۇاغقا ئىلىندۇرۇۋالدى ، ئاندىن ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ ، خۇددى ئوغلاقنى كۆتۈرگەندەكلا كۆتۈرۈپ ئالدىغا ئالدى ـ دە ، ئوغلاق ئوينىغان تەرىزدە مەيدانىنى بىر ئايلاندۇردى . رەقىبى : « ئۆلتۈرۈۋەت ! ئۆلتۈرۈۋەت ! » دېگىنىچە تېپىچەكلەيتتى ، ئۇ بولسا نەشتەردەك بارماقلىرى

بىلەن مىجىقلاپ تېقىمغا باسۇرغىنىچە مىدىر - سىدىر قىلدۇرمايتتى .

تاشكۆل بىردەمدىن كېيىن ، « لەسسىدە » بوشاشقان لەشكەرنى باسقاق چوڭىنىڭ ئالدىغا ئەسكى ئۇچىلىقنى تاشلىغاندەك تاشلۇەتتى ، ئاندىن قان تېمىپ تۇرغان ئالمىدەك گۆشنى ئاتقان ئىدى ، باسقاق چوڭىنىڭ يۇزىگە تېگىپ يەرگە چۈشتى . باسقاق چوڭ قان چاچراپ خىرەلەشكەن كۆزلىرىنى سۈرتۈپ يەرگە قاراپ ، تېخىچە سوقۇۋاتقان يۈرەكنى كۆردى - دە ، قورقىنىدىن چىرايىدا قان دىدارى قالمىدى . تاشكۆل بايا لەشكەرنىڭ يۈرىكىنى كۆكرىكىگە چاڭگال سېلىپ يۇلۇۋالغان ئىدى .

باسقاق چوڭ يېڭىلگەنلىكىنى كۆڭلىدە تەن ئېلىپ تۇراتتى ، بىر ئايىغاقچىنىڭ يىراقتىنلا ۋارقىراپ كېلىۋاتقىنىنى كۆردى . لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى شۇ تەرەپكە قاراشتى . ئايىغاقچى يېتىپ كېلىپ ، باسقاق چوڭغا چارباغنىڭ پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈۋېتىلگەنلىكىنى ، ئامان قالغان بىردىنبىر ئەنجۈر دەرىخىنىڭ تاشكۆلنىڭ قولىدا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى ، ئاندىن قاغانىنىڭ ئەنجۈر دەرىخىنى قولغا چۈشۈرۈش توغرىسىدىكى ئاغزاكى يارلىقىنى يەتكۈزدى . يارلىقنىڭ مەزمۇنى بىلەن باسقاق چوڭ بىردىنلا روھلىنىپ لەشكەرلەرنى يېڭىۋاشتىن جەڭگە چاقىردى . شۇنىڭ بىلەن كەسكىن ئېلىشىش باشلىنىپ كەتتى .

چەۋەندازلار تاشكۆلنىڭ بۇيرۇقى بىلەن لەشكەرلەرگە يامغۇردەك ئوق ياغدۇردى . نۇرغۇن لەشكەر جەڭگە چۈشمەي تۇرۇپلا جېنىدىن ئايرىلدى . ئوق تۈگىگەندە قىلىچ ئاساسلىق قورالغا ئايلاندى . لەشكەرلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىشىگە بۇقام ئېتىغا مىندى - دە ، يالمان ئوينىتۇاتقان سەركەردىگە ئايپالتا بىلەن قاقشاتقۇچ زەربە بەردى . شۇ ئارىدا يەنە بىر لەشكەر بۇقامغا يالمان كۆتۈرۈپ ئېتىلدى . تۇيغۇن بۇقام رەقىبىگە زەرپ بىلەن ئايپالتا شىلتىدى . كۆچلۈك ھەربىكەتنىڭ بېسىمىغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئات مۇدۇرۇپ كەتكەنلىكتىن ، ئايپالتىنىڭ يۆنىلىشى ئۆزگىرىپ ، كەتتى ۋە ئايپالتا رەقىبىنىڭ ئېتىنىڭ بوينىنى چورتلا ئېلە-

ۆەتتى . كاللىسى تاش ئۈستىدە سەكرەۋاتقان ئاتنىڭ تېنى ئۆز زەربىسى بىلەن ئوقچۇپ بېرىپ تاغقا مىخلىنىپ قالدى ، تاغقا زەلىم بىلەن تەگكەن لەشكەرنىڭ مېڭىسىنىڭ قېتىقى چاچراپ كەتتى . شۇ ئارىدا بۇقامنىڭ ئېتى ئۆزىنى ئوڭۇشۇالدى ، ئۇنىڭ ماھارىتىگە دىققىتى قوزغالغان لەشكەرلەر توپلىشىپ تاقابىل تۇرماقچى بولۇشقان ئىدى ، بۇنىڭدىن جېنى سۆيۈنۈپ ، مەيدىسىنى سىلىغان بۇقام ، ئايپالتىسىنى ھەربىر ئايلاندۇرۇشىدا ئون نەچچىدىن لەشكەرنى يەر چىشلەتتى . ئۇ بارغانسېرى قىزىپ ، يوپۇرۇلۇپ كەلگەنلىكى لەشكەرلەرنى ئۈجمە تۆكۈلگەندەك تۆكۈۋەتتى ؛ ساۋۇت ـ دۇبۇلغىلار ئايپالتىنىڭ شامىلىدا ئەسكى چاپاندەك تېرە ـ پىرەن بولۇپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ ھەدەپ : « قېنى ، قايسىڭ كېلىشسەن ! » دەپ ۋارقىراپ لەشكەرلەرنىڭ ھەيۋىسىنى سۇندۇراتتى .

شۇنچە كۆپ لەشكىرىنىڭ كارغا يارىماي ساينىڭ تېشىدەك يېتىپ كەتكىنىنى كۆرگەن باسقاق چوڭنىڭ كۆزىگە قان قۇيۇلۇپ غالجىرلىقى تۇتتى ـ دە ، قاغان بەرگەن زۇلپىقارنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە :

ـــ قايسىڭلار ئاشۇ خوتۇنىنىڭ ئاستىدىكى ئەنجۇر دەرىخىنى قولغا چۈشۈرسەڭلار قاغانىدىن كاتتا مەنسەپ ئېلىپ بېرىمەن ! ـــ دەپ جار سالدى .

ئارقا ـ ئارقىدىن ئېغىر تالاپەت يەپ ھالسىرىغان قالدۇق لەشكەرلەر بېشى قېتىپ تۇرغاندا ، ئاخىرىغا كۆز يەتكۈسىز بىر لەشكىرىي قوشۇن چۈقان ـ سۈرەن كۆتۈرۈپ يېتىپ كەلدى . بۇ قاغان يارىدەمگە ئەۋەتكەن لەشكەرلەر ئىدى . باسقاق چوڭغا بىردىنلا جان كىردى . ئەمما ، تاشقۇل ۋە چەۋەندازلار ئانچە قورقۇپ كەتمىدى .

باش سەركەردە جەڭ ئەھۋالىنى كۆرگەندىن كېيىن ، لەشكىرىي ئىشلارىدىن قىلچە خەۋىرى بولمىغان باسقاق چوڭنى چاينىپ پۈركۈۋەتكۈدەك بولدى . ئەمدى ، قوشۇنغا ئۆزى قوماندانلىق قىلدى . ئۇ جەڭ تەجرىبىسىگە ئاساسەن بىر بۆلۈك لەشكەرلەرنى چەۋەندازلارنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى تاغقا چىقاردى . ئۇلار چەۋەندازلارغا تاش ياغدۇردى .

بىرقانچە چەۋەندازنىڭ تاش تېگىپ جېنىدىن ئايرىلىشى تاشگۈلگە بەكمۇ ئېغىر كەلدى - دە ، چەۋەندازلارنى تاش يەتمىگۈدەك يىراقتا چېكىنىدۈردى . ئەمدى ، بۇ ئوروۇنغا دۈشمەننىڭ قالقانلىق تۆت رەت لەشكىرى كىرىۋېلىپ ، چەۋەندازلار تۆت تەرەپتىن قورشىلىپ قالدى . ئەمما ، بۇنداق قورشاشمۇ چەۋەندازلارنى توسىرىتالمىدى . مۇنداق ئېلىشىپ چەۋەندازلارغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن باش سەركەردە بىر ئايغاقچىنى مەرگەنلەر قوشۇنىغا خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئەۋەتتى . بۇنى سېزىپ قالغان باتۇر قورشاۋنى بۆسۈپ چىققان ئىدى ، ئارقىسىدىن بىر توپ لەشكەر قوغلىدى . باتۇر ئايغاقچىنى سۇر - توقاي قىلىپ ئارام بەرمىدى . ئۇلارنىڭ ھەربىكىتى ئوغلاق ئويۇنغا ئوخشىشاتتى . باتۇر لەشكەرلەرنىڭ تۇرلۈك توسالغۇلىرىنى بۇزۇپ ، ئاخىر ئايغاقچىنىڭ كاللىسىنى ئالدى ، ئاندىن قوغلاپ كەلگەن لەشكەرلەرنى بىر - بىرلەپ يوقاتتى . چەۋەندازلار بىر تەرەپتىن جەڭ قىلسا ، يەنە بىر تەرەپتىن قارشى تەرەپنىڭ خەۋەر يەتكۈزۈشىنى توسۇيتتى .

كەسكىن ئېلىشىش كېچىچە داۋاملىشىپ ، ئەتىسى كۈن چىققاندا ، يەنە بىر قوشۇننىڭ قىقاس - چۇقان كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقىنى مەلۇم بولدى . بۇ مەرگەنلەردىن تەشكىللەنگەن لەشكىرىي قوشۇن ئىدى . تاشگۈل دۈشمەن تەرەپنىڭ كېچە قاراڭغۇسىدىن پايدىلىنىپ ئايغاقچى ئەۋەتكەنلىكىنى جەزم قىلدى ۋە مەرگەنلەر يېتىپ كەلگۈچە لەشكەرلەرنىڭ قالقانلىرىنى تارتىۋالدى ، ئاندىن قاۋۇلغا ئەنجۈر دەرىخىنى ئېلىپ قېچىشنى ئېيتقان ئىدى ، ماقۇل كۆرمىدى . باشقا چەۋەندازلارمۇ بۇنىڭغا پەقەت تاشگۈلنىڭ باب ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ چىڭ تۇرۇۋېلىشتى . تاشگۈل قورشاۋنى بۆسۈپ چىقماقچى بولۇۋاتقاندا ، لەشكەرلەر پۈتۈن كۈچى بىلەن توسۇۋالدى . باتۇر بىلەن بۇقام ئۇلارنى تېرە - پېرەن قىلىۋەتتى . ئاڭغىچە مەرگەنلەر يېتىپ كېلىپ ھالقىسمان قورشىۋالغان ئىدى ، بۇقام ئۇلارنىڭ ئىككىسىنى ئىككى قولىدا زەرب بىلەن ئاتتىن يۇلۇپ ئېلىپ نەچچىنى پىرقىراتقاندىن كېيىن ئون قەدەمچە نېرىغا ئېتىۋەتتى ،

لەشكەرلەر تىن تارتماي جان بېرىشتى . ئۇنىڭ ئېتى بۇ بېسمنى كۆتۈ-رەلمەي يىقىلدى ، قويماقچى بولغاندا تۇمشۇقى ئېزىلىپ بىر كاللەك لوق گۆشكە ئوخشاپ قالدى . ئەمدى ، ئۇ ياياق جەڭ قىلۇاتاتتى . ئۇ بىر سەرۇازغا پالتا ئۇرۇۋاتقاندا مەرگەننىڭ ئوقى كۆزىگە قادىلىپ قالدى . شۇ ئەھۋالدىمۇ ھېچنېمىگە پەرۋا قىلماي سەرۇاز بىلەن ئېلىشىشى ئەقىلگە سىغمايتتى . ئايپالتىنىڭ زەربىدە سەرۇاز خۇددى يېرىنىدىدەك ئوتتۇرىدىن بويىغا ئىككى بولۇپ كەتتى . مەرگەنلەر چەۋەندازلاردىن بىرقانچىسىنى يىقىتقاندىن كېيىن ، ھۇجۇمنى تاشگۈلگە مەركەزلەشتۈردى . تاشگۈل بىر تەرەپتىن ئوق توسۇش ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ ، يەنە بىر تەرەپتىن باـ تۇر ، بۇقاملارنىڭ ھمايە قىلىشىغا ماسلىشىپ قورشاۋنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن تىركىشۋاتاتتى . شۇ ئەسنادا ، بىر تال ئوق «ۋىششىدە » ئۈچۈپ كېلىپ بۇقامنىڭ يەنە بىر كۆزىگە سانجىلدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئىككىلى كۆزىدە بىر تالدىن ئوق قادىلىپ تۇراتتى . ئۇنىڭغا كۈندۈزمۇ كېچە ، كېچىمۇ كېچە بولغان ئىدى . ئاتلارنىڭ دۈكۈرلەشلىرى ، قەـ لىچلارنىڭ جاراڭ ـ جۇرۇڭلىرى ، تاشگۈلنىڭ قىلىچ ئۇرغاندىكى «ھايت ـ ھۇيت »لىرى ئۇنىڭ دىلىنى يورۇتاتتى .

بۇقامنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىدىن كېچىكىپ خەۋەر تاپقان تاشگۈل : « ۋاي ، جېنىم بۇقام ! » دەپ ۋارقىرۋەتتى . بۇقام ھېلىقى چاغدا ئازغان يوچۇقىدىن ماڭغاندىن بۇيان چىن قەلبىدىن تەشنا بولۇۋاتـ قان بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىۋەتتى . ئۇ ئەمدى مۇھەببەتنىڭ ، ياخشى كۆرۈشنىڭ نېمىلىكىنى ، سۆيگۈ ـ مۇھەببەتكە يوشۇرۇنغان سېھرىي كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ تەگداشسىزلىقىنى چۈشەنگەندەك بولۇۋاتاتتى . ئۇ ۋۇجۇدىغا مۇجەسسەملەنگەن يالقۇنلۇق سادانىڭ تۇرتكىسىدە ئالدىغا ئات كېلەمدۇ ، لەشكەر كېلەمدۇ قارا ـ قويۇق چېپـ ۋەردى . شۇ تۇرقىدا ئۇ ئىلگىرىكىدىن نەچچە ھەسسە قارامىلىشىپ كەتكەن ئىدى . ئايپالتىسى ھاۋادا پىرقىرىغاندا خۇددى ئەنقا كۆك قەرىنى يېرىپ شۇڭغۇۋاتقاندەك سادا چىقراتتى . ئۇ مۇداپىئەلىنىش دېگەننى خىيالىغا

كەلتۇرمەيتتى . تەرەپ - تەرەپتىن كېلىۋاتقان ئوقلار بەدىنىنى مىخلىۋەتكەن بولسىمۇ پىسەنت قىلمايتتى ، يەنىلا شىردەك ھۆركىرەپ ئايلىنا ئويناتتىپ ، تاشقۇلقا يول ئېچىپ بېرىۋاتاتتى . شۇ تاپتا ئۇ ئادەم ئەمەس ، بەلكى غايەت زور بىر تىكەنلىك كومزەككە ئوخشىشىپ قالغان ئىدى ، ئوقلار يەنە داۋاملىق سانجىلماقتا ئىدى .

بۇقامنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەپىنى بۆسۈشى بىلەن ، تاشقۇل «ئەلۋىدا ، بۇقام ! » دېگىنىچە ئاتنى چاپتۇرۇپ چىقىپ كەتتى . بۇقام ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە يۈزلىنىپ ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ « ئەلۋىدا ، تاشقۇلۇم ، ئەلۋىدا ! سىز مەڭگۈلۈك ئۆلمەس قاغانىيە ئانسى ! » دەپ قالدى . ئۇ تاشقۇلغا ، ئەنجۇر دەرىخىگە ھەم ئورتاق نىشان ئۇچۇن جان تىككەن قوشۇنغا يول ئېچىپ بەرگەنلىكى ئۆچۇن ئۆزىنى ھاياتلىقتىن ئارمانى قالمىغاندەك خۇشال سېزەتتى . گەرچە كۆزى كۆرمىسىمۇ تاشقۇل كەتكەن تەرەپكىلا قارايتتى . تاشقۇل ئاتنى قامچىلاپ قۇيۇندەك ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى .

بۇقامنىڭ قەلبىدە ئەنجۇر دەرىخىنى ئېلىپ كېتىۋاتقان جەسۇر مومايىنىڭ قامەتلىك گەۋدىسى نامايان بولدى . « ئۇ چوقۇم مەقسەتكە يېتىدۇ ، ـــ دەپ ئويلىدى ئۇ ، ـــ تاغ يۇرەك قەھرىمان ، يېڭىلمەس باتۇر ، ئالپاغۇت ! » ئۇنىڭ يۇرەك سۆزلىرى ئايپالتىسىغا مۇجەسسەملەندى . ئۇ توختىماي « ئالپاغۇت ! ئالپاغۇت ! »لا دەيتتى ، پۈتۈن قەلب ئىزھارى مۇشۇ بىرلا سۆزگە مۇجەسسەملەنگەن ئىدى . ئۇنىڭ بىر قولىدا ئايپالتا ، بىر قولىدا قىلىچ يالتىرايتتى . ئۇ بىردىنلا ئايپالتىسىنى كۆنپېتىشقا قارىتىپ ئېگىز كۆتۈردى ، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئېگىز كۆتۈردى ، بىرنېمە دېمەكچى بولاتتىيۇ ، ئاغزىدىن چىقىرالمايتتى ، ھالىتى خۇددى چىللاشقا ئۇرۇنۇپ چىللىيالمايۋاتقان چۇجە خورازغا ئوخشىشاتتى . باتۇر شۇنداق قاراپ ، ئۇنىڭ كۆڭۈل ئارزۇسىنى چۈشەنگەندەك : « بۇقامكا ، ئوغلىڭىز شېرمەتنى ئەسلەپ قالدىڭىزمۇ ؟ خاتىرجەم بولۇڭ ، ئۇ سىزنى بېسىپ چۈشىدىغان پالۋان بولىدۇ ! » دېگەن ئىدى ، ئۇ خاتىرجەم بولغاندەك

بېشىنى بىلىنەر ـ بىلىنمەس لىگىشتتى ، ئاندىن بېشىدىن دوپپىسىنى ئېلىپ ئايىپالتىسىنىڭ چۈلدىسىغا كىيدۈرگەندىن كېيىن ، سېپىنى يەرگە چىڭ نىقتىغىنىچە جىمىپ كەتتى . دوپپا بىلەن ئايپالتا مۇستەھكەم بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كۆچلۈك قۇياش نۇرىدا زەڭگەر رەڭدە تاۋلىناتتى ، ئەتراپىدا سانسىز يۈلتۈزلار جىمىرلايتتى . بۇلارنىڭ ھەممىسى قوشۇلۇپ يىراقتىن خۇددى ھاۋا رەڭ تۇغ ـ ئەلەملەردەك كۆرۈنەتتى . ئۇلارنىڭ جەۋلانى چەۋەندازلارنى مۇقەددەس كۈرەش ئوچىقىغا چىللايتتى .

سۇكۇتتىكى دەريا

باش سەركەردە بىلەن باسقاق چوڭ ئېقىنىنڭ كۇنچىقىش تەرىپىنى ئىگىلەپ تۇراتتى . ئۇلارغا ھېچقانچە تالاپەت يەتمىگەن بولسىمۇ ، روھى سۇنۇقتەك كۆرۈنەتتى . باش سەركەردە تاشگۇلنى تۇتۇپ كەلگۈچىنى ئورۇنباسار باش سەركەردىلىك مەنسىپى بىلەن تارتۇقلايدىغانلىقى توغرۇلۇق ۋەز ئېيتماقتا ئىدى .

تاشگۇلنىڭ ئاجايىپ ماھارەتلىرىدىن خەۋىرى بار لەشكەرلەر ئەچىدىن بۇ مەنسەپكە قىزىقىدىغانلار چىقتى . جەڭگاھتا ھېچكىمنىڭ قارىغا رىزا بولغۇسى كەلمەيتتى . ئۇلار كاتتا مەنسەپ تەمەسىدە تاشگۇلنىڭ ئارقىسىدىن ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە باقماي قوغلاشتى . لېكىن ، ھەرقانچە قىلسىمۇ يېتىشەلمىدىن ئۈمىد چوڭ ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە نۇرغۇن قەلئە ـ ئايماقلارنى بېسىپ ئۆتۈشكە توغرا كەلگەچكە ، زور قان تۆكۈلۈش كېلىپ چىقاتتى . بۇنى ئالدىن مۆلچەرلىگەن باتۇر ھايات قالغان ئون نەچچە چەۋەندازنى ھەربىر كەتلەندۇرۇپ لەشكەرلەرنى تەمەگەرلىكىنىڭ بالايىئاپەتلىك يولىدىن توستى . بۇنىڭ بىلەن يەنە بىر قېتىملىق شىددەتلىك جەڭ باشلاندى . تاشگۇل ئارقىسىغا قاراپ ، قورشاۋدا قالغان يۈرەك پارىسىغا چىدىمىدى ـ دە ، شۇنچە ئۇزۇنغا بېرىپ بولغىنىغا قارىماي قايتىپ كەلدى . ئۇ يوپۇرۇلۇپ كەلگەن لەشكەرلەردىن بىرقانچىنى سالما تاشلاپ يېقىتقان بولسىمۇ ، ئۇششۇك ھەرىلىرىدەك رەقىبلەرگە تەڭ كەلمىكى تەس ئىدى .

ـــ ئانا ، سىز نېمىشقا قايتىپ كېلىسىز ؟ دەرھال قېچىڭ ، ـــ دېدى باتۇر يىغلىغۇدەك بولۇپ ، ـــ قان بىلەن دەريا ھاسىل قىلغان ئەنجۇر دە-

ربخنى قۇتۇلدۇروپ قالمساق بولمايدۇ !

ـــ خاتىرجەم بولسىلا ، ئوغلۇم ، دۇشمەننى « قىر ـ چاپ » قىلسىلا ، بولمسا ئۇلار سىلىنى چاپىدۇ !

تاشكۈل ئېتىنى قامچىلىغىنچە قورشاۋدىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى . باتۇر لەشكەرلەر بىلەن ئېلىشىپ ئانسىنى قوغدىدى . ئۇنىڭ بىر كۆزى ئانىسىدا ئىدى ، ئاتنىڭ تۇيىقىدىن چاچرىغان تاش ـ شېغىللار ۋىجىلداپ ئۇچاتتى . تاشكۈلنىڭ قارىسى چاڭ ـ توزانلار ئارىسىدا بارا ـ بارا غۇۋالاشتى .

باتۇر بىلەن قاۋۇل تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىپ يۈرۈپ ، تاشكۈلنىڭ كەينىگە ئادەم چۈشۈرمىدى . بېشى يوق چۈشەندەك پىتىرىغان لەشكەرلەرنى تاشكۈلنىڭ ئات چېپىش ماھارىتىمۇ ھەيران قالدۇرماقتا ئىدى . لەشكەرلەر ئەمدى « ئېشكىگە كۈچۈك يەتمىسە ، ئۇر توقۇمنى » دېگەندەك يوپۇرۇلۇپ كېلىپ باتۇرغا يېپىشۋالدى . باتۇر بوش كەلمەي ئېتىنى چاپتۇرۇپ قورشاۋدىن چىقىپ كەتتى . ئەمما ئۇ ، ئېتىنى چاپتۇرغانچە بېرىپ ، دېڭىز بويىدىكى ئۇزاقتىن بۇيان قۇروپ ياتقان دەر-ياغا چۈشۈپ قالدى . تەبىئىي قورشاۋ ئۇنى تەرەپ ـ تەرەپتىن كېلىۋاتقان يالماڭ ـ قىلىچلارنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىتىپ ، قىلىچىدىن ئايرىدى . لەشكەرلەر بۇنىڭدىن قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى ، ئەمما ئۇ ھېچ ئىش بولمىغان-دەك قامچىسىنى ئويناتقىنىچە خاتىرجەم تۇراتتى . ئىككى لەشكەر قىلىچلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ ئوڭ ـ سولدىن قىستاپ كېلىشىگە ئۇ قامچىسىنىڭ دەستىسىدىكى بىر مونەكنى باش بارمىقى بىلەن شۇنداق مىجىشىغىلا قىلىچ تىغى شارتلا ئېتىلىپ چىقتى . ئۇ چەبدەسلىك بىلەن ئىككى لەشكەرنى چېپىۋەتتى . ئەمما ، بۇنداق قامچىلىق قىلىچ ① يالماڭ ، قىلىچلار ئالدىدا كارغا كەلمەيتتى . شۇڭا ئۇ ، بىر لەشكەرنىڭ يالمىنىنى تارتىۋېلىپ دەريانىڭ قىرىغا بېرىۋالدى . كۈچتۈكۈر بىر دۇشمەن

---

① قامچىلىق قىلىچ ـــ قامچا دەستىسىگە قىلىچ تىغى يوشۇرۇن ئورنىتىلغان ئالاھىدە قىلىچ .

ۋارقىرىغىنىچە كەلگەن ئىدى ، قولتۇقىغا يالماننى تىقىپ ئون قەدەمچە نېرىغا تاشلۇەتتى . كۆچتۇكگۈر دۇشمەن چاقماق تېزلىكىدە قەددىنى رۇسلاپ ، باتۇرغا قارىتىپ ئوق ئۇزمەكچى بولغاندا ، باتۇر ئۇنىڭدىن چاقماق كېلىپ ئېتىنى ئىككى تاقلىتىپلا زەرب بىلەن يالمان ئۇردى . ئۇ قاقۇاشلىق قىلىپ دوملىۋالغاچقا يالمان يەرگە تېگىپ قويۇق چاڭ - توزان كۆتۇرۇلدى ، ئۇ بولسا يىقىلىپ قويۇپ قاچتى . چاڭ - توزان بېسىققاندا ، ئۇنىڭ بىلىكىدىن ئۇزۇلگەن بىر قول ، قولنىڭ يېنىدىكى يالمان تېگىپ ئويۇۋەتكەن كىچىككىنە ئويمانچاق ئىچىدە پارقىراق بىرنەرسە تۇرغانلىقى مەلۇم بولدى . باتۇر ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ ھېلىقى پارقىراق نەرسىنى ئالدى - دە ، يەنە ئېتىغا مىنۋالدى . شۇ ئەسنادا كۆك قەردە غايەت يوغان بىر قۇش پەيدا بولۇپ ، ئەتراپىنى ئەگىپ باتۇرغا ئانچە يىراق بولمىغان قىرغا قوندى ، ئاندىن بىرنېمىلەرنى تارتقۇشلاشقا باشلىدى . شۇ تاپتا باتۇرنى قىزىقتۇرغىنى قۇش بولماستىن ، قولىدىكى پارقىراق نەرسە ئىدى . باتۇر ئۇنىڭ چۆرىسى ۋە ئارقا تەرىپىگە يېپىشۋالغان سېغىز توپىنى قىرىپ ئادالىغان ئىدى ، قاشتېشىدا ياسالغان ئالاھىدە بىر قۇتا ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى . باتۇر قۇتىنىڭ ئەتراپىدىكى نەپىس ئويما رەسىملەرگە زەن سېلىپ تۇرمايلا ئېچىپ ، ئىچىدە قاغانىنىڭ قاغانىنىڭ ئىپاردا سۇغۇرىلغان گۆھەر تامغىسى تۇرغىنىنى كۆرگىنىدە خۇشاللىقتىن كۆزلىرى چاقناپ كەتتى . باتۇرنى يېڭى بىر ئىقبال قۇچىقىغا چاقرماقتا ئىدى . گۆھەر تامغا قۇياش نۇرىدا چاقناپ ، قالدۇق لەشكەرلەرنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇۋەتتى . ئۇلار بىردىنلا ئېسىنى تېپىپ ، گۆھەر تامغىنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن ئۇششۇك ھەرىلىرىدەك ئۆزلىرىنى ئۇرۇپ كېلىشتى . ھەر ئىھتىمالغا قارشى قالدۇق لەشكەرلەردىن كۆز ئۇزمەي تۇرۇشقان قاۋۇل باشلىق چەۋەندازلار ئۇلارنىڭ يولىنى توسۇشقا ئۇرۇنغاندا ، باتۇر ئىپادە بىلدۇرمىدى ، باتۇرنىڭ مەقسىتى گۆھەر تامغىنى تارتتۇرۇپ قويماسلىق ئىدى . شۇڭا ، باتۇر ئېتىنى بولۇشىغا قويۇۋەتتى . تېخىچە نامەلۇم نەرسىنى تارتقۇشلاۋاتقان ھېلىقى قۇشنىڭ بىردىنلا خاتىرجەملىكى

بۇزۇلدى . قۇش باتۇر ۋە ئاتنىڭ پەيلدىن قاتتىق ئۇركۈگىنىدىن دەمالـ لىـقـقـا ئاسـمـانغا كۆتۈرۈلەلمەي ، قانىتىنى كەرگىنىچە يۇگۈرەيتتى ، ئات قـۇشـنىڭ ئارقىسىدىن تاپىبسىپ كېلىۋاتاتتى . ئارىلىق بىرقانچە قەدەم قالـ غـانـدا قـۇش يـەردىـن « لـەسـسـىـدە » كۆتۈرۈلدى . باتۇرنىڭ كاللىسىغا چـاقـمـاق تـېـزلـىكىدە بىر ئەقىل كېلىپ ، ئەتىگەن ھەر ئېھتىمالنى ئويلاپ كـېـسـىـپ قوينىغا سېلىۋالغان بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى ئىككى تال ئەنجۈر كـۆچـىـتـى بىلەن گۆھەر تامغىنى تېخىمۇ بىخەتەر جايلاشتۇردى ، ئاندىن ئاتـنـى قـامـچـىلاپ ، ئات بـېـشـى ئېـگـىزلىكتە ئۇچۇۋاتقان قۇشقا يېتىشىپ قـانـاتـلـىرى ئاستىغا كىردى ـ دە ، شۇنداق ئۆرلىشىگىلا پۇتىغا ئېسىلۋالـ دى . تـۇيـۇقـسـىـز يـۇز بەرگەن بۇ ئىشتىن غەلىتىلىك ھېس قىلغان قۇش ئېـگـىـز ـ پەس ئۇچقان بولسىمۇ باتۇر قولىنى پەقەت قويۇۋەتمىدى ، بەلكى بـارغـانـسـىـرى چىڭ تۇتۇۋالدى . ئەمدى قۇش خالىغان تەرەپكە ئۇچماقتا ئىدى ، بارا ـ بارا كۆك قەرىگە سىڭىپ كېتىۋاتاتتى .

ـــ باتۇر ئاكا !... ـــ قاۋۇل بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى . ئۇنىڭغا ئەگـىشىپ باشقا چەۋەندازلارمۇ ئاسمانغا قاراپ چاقىرىشتى . باتۇر قۇشنىڭ ئىككى پۇتىدىن مەھكەم تۇتقىنىچە تـۆۋەنـگـە قـاراپ جـاۋاب قايتۇردى :

ـــ قـاۋۇل ئۇكـام ، مـېـنـى ساقلاڭلار ، مـەن چـوقـۇم قـايـتـىـپ چۈشىمەن !

بـاتـۇر قـۇش بـىـلەن كۆك قەرىگە ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ كەتتى ، پـەسـتـىكىلەر دوپپىلىرىنى تۇتقىنىچە قاراپ قېلىشتى . چەۋەندازلار ئەمدى لـەشـكـەرلـەر بـىـلەن تۇتۇشۇپ قالسا پۇتۇنلەي تۇگىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ دەرھال قـاچـتـى . ئەمـمـا ، ئۇلار ئۇزاقـقـا بـارمـايلا كـەيـنىگە قاراپ ، باش سـەركـەردە بـىـلەن باسقاق چوڭنىڭ قالدۇق لەشكەرلىرىنى قايتۇرۇپ كېـ تـىـۋاتـقـىنىنى كۆرۈشتى ـ دە ، كۆڭلى تىنىپ ، باتۇرنى ساقلاش ئۈچۈن ئۇزۇلـمـە تـاغ ئالدىدىكى بايىقى جەڭ مەيدانىغا قايتىپ كەلدى . جەسەتلەر سـايـىـنـىـڭ تـېشىدەك ياتاتتى . بەزىلىرىنىڭ قارنى يېرىلغان ، بەزىلىرىنىڭ كـاللىسى تېنىدىن جۇدا قىلىنغان ، يەنە بەزىلىرىنىڭ پۇت ـ قوللىرى يوق

ئىدى . تېخى جېنى چىقمىغانلار يىلاندەك تولغىنىپ ئىڭرىشاتتى . قانلار قوشۇلۇپ دەريا ھاسىل قىلغان ئىدى . قاۋۇل باشچىلىقىدىكى چەۋەندازلار بۇقام قاتارلىق ئۆز ئادەملىرىنىڭ جەسەتلىرىنى دەپنە قىلماقچى بولۇۋاتقاندا ، قان ـ قۇشلاردىن كۆڭلى ئاينىغان قۇياش قاتتىق بىر سىلكىنىۋىدى ، ئاسمان گۈمبىزى تېشىلىپ ، چېلەكلەپ قۇيغاندەك يامغۇر يېغىپ كەتتى . ھەش ـ پەش دېگۈچە دەھشەتلىك كەلكۈن دەۋرەپ ، چەۋەندازلار ئاران دېگەندە دۆڭگە چىقىۋېلىشتى . يامغۇر توختاپ ھاۋا ئېچىلغاندا ئېقىندا بىرەرمۇ جەسەت ياكى ئالىقانچىلىك قان داغلىرى كۆرۈنمەيتتى . كەلكۈن جەڭ مەيدانىنى تازىلاپ ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇسكە كىرگۈزگەن ئىدى . بۇ بىر قانۇنىيەت بولۇپ ، زېمىندا ئىنسان ئىپرىدە بولغاندىن بۇيان شۇنداق داۋاملىشىپ كېلىۋاتاتتى . نى ـ نى كاتتا قەلئەلەرمۇ ، شەرمەت پالۋانلارمۇ ، باھادىر قاغانلارمۇ بۇنداق پاجىئەدىن مۇستەسنا ئەمەس ئىدى .

قاۋۇللار باتۇرنىڭ قايتىپ چۈشۈشىنى كۈتۈشكە باشلىدى . باتۇرنىڭ « چوقۇم قايتىپ چۈشمەن » دېگەن ۋەدىسى ئۇلارنىڭ قەلبىگە مۆھۈردەك ئورناپ كەتكەن ئىدى . ئۇلار ناھايىتى ئۇزاق كۈتۈشتى ، كۈتۈۋېرىپ سوغۇقمۇ چۈشتى ، ئەمما باتۇر تېخىچە چۈشمەيۋاتاتتى . بۇنداق كۈتۈشتىن جاق تويغان چەۋەندازلار بىردىنلا باسقاق چوڭنى ئەسلەپ قالدى ۋە غەزىپى قاياپ تېشىپ ئۇنى يوقتىش نىيىتىگە كېلىشتى . شۇنداق قىلالىسا خەلققە كېلىدىغان بالا ـ قازا بىر ئۇلۇش ئازىياتتى ياكى تۈگىشمۇ مۇمكىن ئىدى . ئۇلار شۇ نىيەتتە يۇرۇپ كېتىشتى .

چارباغنىڭ كۆيدۈرۈلۈشى ، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان قۇتلۇقنىڭ قارشى چىقىشى بىلەن ئىچى ئېچىشىپ يۇرىكىگە ئېغىر دەز كەتكەن قاغان ئۆلەر ھالغا چۈشۈپ قالغان ئىدى . لەشكەرلەرنىڭ مەغلۇبىيەت خەۋىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن « ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك » بولۇپ ، بىر يېقىلغانچە ئۆرە بولالماي ھايات بىلەن خوشلاشتى . باسقاق چوڭ ئۇنىڭ ئۆلۈكىگىمۇ ساداقەت كۆرسىتىپ ، پات ـ پات قەبرە بېشىغا بېرىپ تۇرۇۋاتاتتى . بۇ

ئۇچۇرغا ئىگە بولغان قاۋۇل باسقاق چوڭنى ئۇجۇقتۇرۇشنىڭ ئېپىنى كەلتۈرەلمەي ، بىر قىشنى ئوچۇق گۆردە ئۆتكۈزدى .

ـــ قۇتلۇق بولغان بولسا بۇنچىلىك ئىشنى ئىسىنى چىقارماي جۆندەيتتى ، ـــ دېدى بىر چەۋەندار قاۋۇلغا .

ـــ قۇتلۇقنىڭ ئايالىنىڭ دېيىشچە ، ھېلىقى جەڭدىن بۇيان ئۆلۈك ـ تىرىكىنىڭ خەۋىرىنى ئالالماپتۇ ، ـــ دېدى قاۋۇل ئېغىر تىنىپ ، ـــ ئەمما ئايالى ، قۇتلۇق ھامان بىر كۈنى قايتىپ كېلىدۇ ، دەپ ساقلاۋاتقۇدەك .

ـــ ئۇ بولسمۇ ـ بولمىسمۇ ، بۇ ئىشنى يەنىلا ئۆزىمىز قىلغانغا يېتەمدۇ ؟ ـــ دېدى يەنە بىر چەۋەندار .

ـــ توغرا گەپ ، قىساسنى باشقا ئادەمگە تاپشۇرماي ئۆزى ئالغان ياخشى !

ـــ مەقسەت ئۇنى ئۆلتۈرۈشلا ئەمەس ـ تە !

چەۋەندازلار دالدىدا شۇنداق پىچىرلىشىپ تۇراتتى ، باسقاق چوڭ خوتۇن ـ بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ كەلدى . باسقاق چوڭنىڭ دىڭگۈسلاپ مېڭىشىدىن بىرلا كۆرگەن ئادەم كۆز يېتىم يەردىلا توۇالالايتتى . باسقاق چوڭلار كېلىپ قاغاننىڭ قەبرىسى ئالدىدا توختاشتى . باسقاق چوڭ يېنىدىكى خوتۇنىنى ئاستانىگە كەلگەندىن كېيىن ئالغان بولۇپ ، ئەگەشتۈرۈۋالغىنى شۇ خوتۇندىن تۇغۇلغان ئوغلى ئىدى .

تاقەت قىلالمىغان قاۋۇللار ئوچۇق گۆردىن سەكرەپ چىقىشتى ـ دە ، باسقاق چوڭنىڭ گەجگىسىگە قىلىچ تەڭلىدى . ئۇ ئەجىلى تولغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەي ، قاغاننىڭ ئەرۋاھى غەزەپ قىلۇاتامدىكىن دەپ قورقىنىدىن لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى . خوتۇنى بىلەن ئوغلى چەۋەندازلارنى كۆرۈپ قورقۇشقىنىدىن ۋارقىراپ ئىشتىنىغا سىيىپ تاشلىدى . بۇ ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ۋاقىتتا يۇز بەرگەن ۋەقە ئىدى .

باسقاق چوڭ ئۆزىگە قىلىچ تەڭلەپ تۇرغانلارنىڭ كىملىكىنى بىلگەندىن كېيىن ، قۇۋلۇق بىلەن گەپ يورغىلاتتى :

ـــ ئوردىدا ئەتـۇارلىنىپ ئىشلىتىلگەنلىكىم ئۈچۈن كىشىلەر ئارد-
سىدا مەن توغرۇلۇق ئۆسەك سۆز ، پىتنە ـ پاساتلار تارقىلىپ يۈرۈپتۇ .
بايـۇەچچىگە كەلسەك ، ئۇ مېنىڭ نەسىھىتىمگە قۇلاق سالماي ، ئاغرىقلارنى
ئەملەش بىلەنلا بولۇپ كەتتى . نەتىجىدە ئۆزىگە ئاغرىق يۇقتۇرۇۋېلىپ قازا
قىلدى . شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئوردىدا
پايـپـىتەك بولۇپ قانچىلىك بەدەل تۆلىگىنىمنى بىلەمسىلەر ؟ بايۇەچچىنى
قاغان ئالدىدا ماختاپ ، ئۈچۈرۈپ ئوردا ئەمچىسى قىلغىنىمۇ يالغانمۇ ؟
ـــ بـېشىڭدا ھەقىقەتىنىڭ قىلچى ئۇيناۋاتسىمۇ ھوشۇڭنى تاپماي ،
يەنە مۇغەمبەرلىك قىلىشقا پېتىنىۋاتسەنغۇ !؟
ـــ ئۇنداق قىلما ، بالام ، مېنىڭ ئۆز خەلقىمگە قىلغان ياخشىلىقلا-
رىم ئازمۇ ؟
ـــ نېمە دېدىڭ ؟ سەن خەلقىنىڭ چوڭى ـــ ۋەكىلى تۇرۇپ خەلق
مەنپەئىتى تەرەپتە تۇرمىدىڭ ! قاغانغا ۋەدە بېرىپ ، ئۈچ ئەمەلنى
ئېلىۋىلىپ ، بىزگە ئاز جاپالارنى سالدىڭمۇ ؟
ـــ لەشكەرلەر ئەنجۇر دەرىخىنى چاپقۇن قىلغاندا يۈرت خەلقىمگە
يالمان ، قىلىچ دېگەندەك كېرەكلىك قوراللارنى تارقىتىپ بەردىم ، بۇمۇ
يالغانمۇ ؟
ـــ سەن ئەنجۇر دەرىخىنى قاغانغا دو تۇتقۇزۇپ ، ئەسلىدىلا تېپ-
تىنچ بىر يۇرتقا بالايىئاپەت ياغدۇردۇڭ ، يەنە تېخى يالمان ، قىلىچ بەردىم
دەپ گـۇناھىنى خەلقە ئارتىپ قويۇپ ، ئۆزۈڭنى تۇخۇمدىن ئاق ، سېغىز-
خانـدىن ساق قىلىۋالماقچىمۇ ؟ سەن دەۋاتقان گەپلەر قاغانىنىڭ ئۆزىنى
ئۆزىگە باىلىتىش ھېيلىسىدۇر ...
قاۋۇل قىلىچنى ئۇرماقچى بولغاندا باسقاق چوڭ ئەڭ قىممەتلىك
ئىككى ئېغىز گېپى بارلىقىنى ئېيتىپ توختىتۇالدى :
ـــ سىلەرگە ۋە بالىلىرىڭلارغا ، بالىلىرىڭلارنىڭ بالىلىرىغا
قالدۇرۇپ كېتىدىغان ئىككى جۈملە ھېكمەتلىك سۆزۈم بار .
ـــ گەپ يورغىلاتماي تېز ئېيت !

ـــ پۇقرالىق ، نامراتلىق ئىمتىھاندىن ئۆتمەك ئوڭاي ئىكەن . بىراق بايلىق ، ئەمەلدارلىق سۇپىسىدىكى ئىمتىھاندىن ئۆتمەك تولىمۇ مۇشكۇل ئىكەن .

ـــ مەنپەئەتىنى ئەمەلدارلىقنىڭ ئۇستىگە دەسسەتمىگەنلەر بۇنىڭ سىرتىدا !

قاۋۇل كەسكىن تۇردە شۇنداق دېدى ـ دە ، قىلىچنى چاپتى . باسقاق چوڭ قاتتىق ۋارقىرىشى بىلەن تەڭ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىگە ئۇنىڭ ئاغزىدىن مورا قۇيۇنىدەك بىر قۇش ئۇچۇپ چىقىپ كەتكەندەك كۆرۈنۈپ كەتتى ، كاللىسى تۆت قەدەم نېرىغا قاڭقىدى ، تېنى بىر تەرەپكە « گۇلۇپپىدە » چۈشتى . ئوغلى بىلەن خوتۇنى قورقىنىدىن ۋارقىراپ ئۆزلىرىنى يەرگە ئېتىشتى .

قەبرىستانلىق ئوردىغا يېراق ئەمەس ئىدى ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەتراپىتا لەشكەرلەر ئىختىيارىي مېڭىپ يۇرۇشەتتى . ۋارقىرىغان ئاۋاز ئۇلارنىڭ قۇلقىغا يېتىش بىلەن ، دەسلەپ يېقىندىكى لەشكەرلەر ، ئاندىن ئوردا لەشكەرلىرى تەرەپ ـ تەرەپتىن ئۇۋۇسى بۇزۇلغان ھەرىلەردەك يېتىپ كېلىشتى ، قەبرىستانلىقتا بىر قەپەس كەسكىن جەڭ بولۇپ ، ئۇچ چەۋەندار باتۇرلۇق كۆرسىتىپ جانلىرىدىن ئايرىلىشتى . زەھەرلىك ئوق تەگكەن قاۋۇل قورشاۋنى بۆسۈپ قاچتى . ئارقىسىدىن قوغلىغان لەشكەرلەرنى ئېزىقتۇرۇۋېتىپ ، قۇرۇق دەريا‌غا كەلدى ـ دە ، باتۇر قۇشنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ ئاسمانغا چىقىپ كەتكەن جايدا ئۇنىڭ قايتىپ چۈشۈشىنى كۈتۈشكە باشلىدى .

قاۋۇلنىڭ كۆككە تەلمۈرگىنىچە قانچە كۈن ، قانچە ئاي ، قانچە يىل سۈكۈتتە تۇرغىنىنى ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمەيتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ ئاشۇ قۇرۇق دەريانىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ كەتكىنى راست ئىدى . روشەنكى ، دەريا ئاسمانغا قارىغىنىچە ئېگىلىنى ئېسىپ تۇرغىنى تۇرغان ئىدى . سۇغا پۈۋەس دېگىزغا يانداش بۇ دەريا ئاشۇ تۇرقى قاغجىرىغان قىنىنى بىر قانداۋرۇۋېلىش ئۈچۈن قاتتىق يامغۇر يېغىپ ھاسىل بولىدىغان كەلكۈننى تەشنا تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈۋاتقانىدەك ئىدى .

« قۇرۇماس دەرەخ »

تاغدەك دۆڭلىنىپ كەتكەن جەسەتلەرنى يامغۇر ھاسىل قىلغان كەلكۈن پاك - پاكىز تازىلىۋەتتى ، بەلكىم بۇ جەسەتلەر ئۇلۇغ سۇدا ئېقىپ بېرىپ ، ئىلگىرىكى تالاي قېتىملىق ئاپەتلەردە قازا تاپقان قېرىندىش ، يۇرتداش ، ئاي يۈزلۈك نازىنىن قىزلار ۋە تاغ يۇرەك باتۇر پالۋانلارنىڭ تەنلىرىگە قوشۇلۇپ كەتكەندۇ ؛ گۆش - ياغلىرى ئېرىپ تۇپراققا سىڭىپ چوڭقۇر يەر قاتلىمىدا غايەت زور « يەر يېغى » كۆللىرىنى ھاسىل قىلغاندۇ ! بىراق ، ئۇلارنىڭ ئۇستىخانلىرىنى يەر يەپ تۈگىتىۋېتەلمىدى . يەرنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى سۆڭەكلەردە ھاياتلىق پەيدا بولدى ، سۆڭەكلەر بىخ سۈردى ، بىخلار ئاستا - ئاستا چوڭىيىپ يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچتى - دە ، دېگىز - كۆل ۋە دەريا قىرغاقلىرىدا ، چەكسىز قۇملۇق قوينىدا سانسىز يۇلغۇنلارغا ئايلاندى . مانا بۇ بىر ھاياتلىقنىڭ ئىككىنچى بىر ھاياتلىق بولۇپ يارىلىشى ئىدى .

يۇلغۇنلار ئادەمنىڭ ئۇستىخانلىرىدىن ئۇنۇپ چىققان ئۆسۈملۈك بولغاچقىمۇ تېنى بىلەن چېچەكلىرى قاندىن رەڭ ئالغان . دېمەك ، بۇ ئەسلىي نەسلىگە تارتقانلىق بولۇپ ، قاندەك تۇرقى ھەر ۋاقىت ئەجدادلارنىڭ قىسمەتلىرىنى ئەسكە سېلىپ تۇراتتى . ئۇنىڭدىن قان ھىدى كېلىپ تۇرۇشمۇ شۇنىڭدىن ئىدى . ئەزەلدىن قانىنى كۆرسە بېشى ئاغرىيدىغان قۇياشنىڭ بۇ يېڭى ھاياتلىق بىلەن چىقىشمىقى تەسكە چۈشتى . كونا باش ئاغرىقى قوزغالغان قۇياش يۇلغۇنلارنى يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋېتىش ئۈچۈن دەھشەتلىك بوراننى ئەۋەتتى . بۇ ھالدا يۇلغۇنلارغا بىرەر دالدا ياكى يۆلەنچۈك كېرەك ئىدى . ئەمما ، يۇلغۇنلار

بۇنىڭسىزمۇ دەشتۇچۆلدىن ھېچ ياققا ئۇچۇپ كەتمىدى ، ئۇرۇقلىرىنىمۇ زايە ئەتمىدى . يۇلغۇنلارنىڭ شۇنچە دەھشەتلىك بوراندىمۇ ھېچبىر خىيىمخەتەرگە يولۇقمىغانلىقىنى كۆرگەن قۇياش ئەمدى قۇم ياغدۇردى . قۇملارنىڭ ئەلپازى بەك يامان بولۇپ ، يۇلغۇنلارنى پۈتۈنلەي ئۆز قوينىغا غەرق قىلىۋەتمەكچى بولۇشتى . لېكىن ، قۇم باسقانسېرى يۇلغۇنلار بوي بەرمەي ئۆسۈۋەردى ، قۇممۇ توختىماي بېسىۋەردى . قۇم قانچىلىك باسسا يۇلغۇنلار ھەسسىلەپ ئۆسەتتى . قەيەردە يۇلغۇن بولسا قۇملار شىرىلداپ ئېقىپ كېلىپ كۆمۈۋېتىشكە ئۇرۇناتتى ، ئەمما يۇلغۇننىڭ « قۇم تېغى » ئۈستىدە مەغرۇر قەد كېرىپ تۇرىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى . قۇملار توختىماي كۆمەتتى ، يۇلغۇنلار قەيسەرلىك بىلەن ئۆسەتتى ، ئاخىر چۆل قوينىدا سانسىز قۇم خامانلىرى ھاسىل بولاتتى ، يۇلغۇنلار « بۆلە » ، « چەش »لەر ئۈستىدە مەغرۇر كۈلۈپ تۇراتتى .

كۆپلىگەن تەدبىرلىرى بىلەنمۇ مەقسىتىگە يېتەلمىگەن قۇياش ئەمدىلىكتە چۆلنى ئوتتەك قىزىتىپ يۇلغۇنلارنى قۇرۇتۇۋېتىش نىيىتىگە كەلگەن ئىدى . لېكىن ، يۇلغۇنلار قەتئىي بەرداشلىق بېرىپ ياشاۋېرەتتى ، ياز ئۆتۈپ ، يەر ـ جاھان سوغۇقتىن تاشتەك قاتقاندىمۇ يۇلغۇنلار پىسەنت قىلمايتتى ، بەلكى تېنى ھەر خىل مۇھىتتا تاۋلىنىپ ، باھار كېلىشى ھامان ھەممىدىن بۇرۇن ئويغىناتتى . پۈتۈرىم ئىسسىقتا چېچەكلەپ ئۇرۇقىنى چەكسىز ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلىپ پىشۇراتتى ـ دە ، ئۆزىگە « ئۆچ » بوراننىڭ يارىدىمىدە جاھاننىڭ ھەممە يېرىگە چاچاتتى . ئۇرۇقلار بارغانلا يېرىدە بىخ سۈرۈپ يېڭى يۇلغۇنغا ئايلىناتتى ، قۇم ـ بورانلارنى مەردانە كۆكسى بىلەن توسۇپ چۆلنى بوستانلىققا تۇتاشتۇراتتى .

يۇلغۇنلارنىڭ ھەممە يەرنى قاپلاپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن قۇياش كىشىلەرنىڭ دىلىغا ئوتۇن ۋەسۋەسىنى سالدى . يۇلغۇنلارنىڭ ئەسلىي زاتىي لەشكەر ۋە چەۋەندازلارنىڭ سۆڭەكلىرى بولغاچقا ، تېنى تاشتىنمۇ قاتتىق ، ئەمما پاتاڭدەك ئەۋرىشىم ئىدى . بىپايان چۆللۈكتىكى يۇلغۇنلار ئىگىسىز ئىكەنلىكى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تەييار ماتېرىياللىقى بىلەن ئاچ

كۆزلەرنىڭ كۆزلىرىنى پارقىرىتىۋەتتى . رەھىمسىز ئادەملەر تاغ باغرىدىكى چۆللۈكە خۇددى كەلكۈندەك ئېقىپ ، يۇلغۇنلارنى كولاپ ئەكېلىپ ئوتۇن قىلىشتى ، ئۇستىلار نوتا ۋە شاخلىرىنى يېرىپ - چاناپ ، سېۋەت - بادا‌ڭ ، چويلا - زەمبىل توقۇشتى ، ئارا ۋە جازا قورالىرىنى ياساشتى . كۆتەكلىرىدە پاختا - يۇ‌ڭ ئاتىدىغان مۇشتەك ئەتتى . چېچەكلىرىنى خالىغانچە سېرىپ ئېلىپ بوياقچىلىقلىرىغا ئىشلەتتى . بۇنىڭدىن ھاسىل بولغان رەڭ ئۆڭمەيتتى . بۇنىڭ بىلەن بوستانلىقلار چۆللەشتىيۇ ، يۇلغۇنلار تۆپ يىلتىزىدىن تۇگەپ كەتمىدى ، بەلكى يەنە نەسلىنى كۆپەيتىپ ، مەردانىلەرچە ياشناۋەردى . شۇغىنسى ، بوران چىققاندا ، مۇشتەكنى زەيگە ئۇرغاندا تارايدىغان بىر خىل مۇ‌ڭ ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئېزىپ ، ۋۇجۇدىغا يېغا ئولاشتۇراتتى . يۇلغۇنلار تالاي ئەسىرلەردىن بېرى ئۆز كۈشەندىلىرى بىلەن مانا شۇنداق ئېلىشىپ كېلىۋاتاتتى . بۇنداق تېركىشىش يەنە قانچىلىك داۋاملىشىدۇ ؟ بۇ سوئال ھەرقانداق ئەقىل ئىگىسىنى چوڭقۇر ئويلاندۇراتتى .

تاشكۈل ئەنجۇر دەرىخىنى ئېلىپ كېتىۋېتىپ ، قاغان باش سەر‌كەردە بىلەن باسقاق چوڭىدىن سىر تۇتۇپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان بۆكتۈرمىنى سېزىپ قالدى - دە ، دەرھال يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىپ ئۇ‌ڭ تەرەپتىكى جىلغىغا كىرىپ كەتتى . بۇنى بىلىۋالغان بۆكتۈرمە لەشكەرلىرى تاشگۈلنى كەينىدىن ئات سالدى . جىلغا ئىچىدە يول يوق بولۇپ ، تاشكۈل يامغۇر سۈلىرى يالاپ ھاسىل قىلغان پەلەمپەي شەكىللىك ئېقىن يولى بىلەن ئىلگىرىلەۋاتاتتى ، بۇنداق جايدا ئات ماڭالماي‌تتى . شۇڭا ، ئەنجۇر دەرىخىنى قولتۇقىغا قىسىپلا تاغقا چىقىۋالدى . قوغلاپ كېلىۋاتقان لەشكەرلەرمۇ بۇنى سېزىۋېلىپ ، تەرەپ - تەرەپتىن تاغقا ياماشتى ۋە تاشگۈلنى بىر چەتكە قىستاشقا باشلىدى . تاشگۈل ئاڭغىچە تىك تاغنى قىرغا كېلىپ قالغاچقا ، چۈشىدىغان يەر ئىزدەپ ئۇيان - بۇيان پىرقىرايتتى . قەيەرگىلا قارىسا ، تاغنى ھەممىلا يېرى 4 — 5 سۇۋادان تېرەك بويى چوڭقۇر تىك يار ئىدى . تاشگۈل

يەنە ئازراقلا تۇرۇپ قالسا لەشكەرلەر تۆتۇۋبلىشى تۇرغان گەپ ئىدى . ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ، تاشگۇل ئىلگىرى كۆپ مەشىق قىلغان تىك تاغدىن سەكرەش ماھارىتىنى ئېسىگە ئالدى ـ دە ، ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ئاۋۋال ئەنجۇر دەرىخىنى تاشلاپ ، ئارقىدىن ئۆزى سەكرىدى . ئىز بېسىپ كەلگەن لەشكەرلەر ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ قېلىشتى .

تاشگۇلنىڭ ئوقىتەك چۈشۈپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن لەشكەرلەردىن بىرى : « ھەي ئىست ، بۇ خوتۇن ئەمدى كۆكۈم ـ تالقان بولۇپ كەتمىسە ھېساب ئەمەس ! » دەۋاتاتتى . تاشگۇل ئويلىمىغان يەردىن بىرلا موللاق ئېتىپ سۈرئەتنى ئاستىلىتىش نۇقتىسى ھاسىل قىلدى . بۇ- يۇنداپ تۇرۇشقان لەشكەرلەر تاشگۇلنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدىكى ئاجايىپ كارامىتىدىن ھەيران بولۇپ تامغاقلىرىنى چىكىلدىتىشتى . ئۇلارنىڭ ئىچى- دىن بىرى : «بۇ ، ئادەم سۈرەتلىك جىنمۇ ـ نېمە ؟ » دېۋەتتى . لەشكەرلەر « سېرىك ئويۇنى »نىڭ لەززىتىدىن ئېسىنى تاپقۇچە ، تېز چۈ- شۈپ كېتىۋاتقان تاشگۇل يەرگە 3 ــ 4 غۇلاچ قالغىنىنى سېزىپ ، يەنە بىر موللاق ئېتىپلا ، شېغىللىق ئۇستىگە خۇددى پارچە تامدىن سەكرىگەندەكلا يېنىك دەسسىۋالدى ، ئاندىن ئۆزىنى ئوڭلاپ ، تۆت قەدەم نېرىدىكى ئەنجۇر دەرىخىنى ئالدى ـ دە ، ئىسقىرتتى . شۇئان ئېتى قاياقتىندۇر تاراقلاپ يېتىپ كەلدى . تاشگۇل ئەنجۇر دەرىخىنى قولتۇقىغا قىسقىنچە سەكرەپلا مىنىپ ، بايا جىلغىغا قانداق كىرگەن بولسا شۇنداق چىقىپ ، بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى . لەشكەرلەر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يەنە قوغلاشنىڭ بىكار ئاۋارىچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى .

ئەنجۇر دەرىخىنى بىخەتەر ئېلىپ كەلگەن تاشگۇل قاش قارايغاندا يۇرت تەۋەسىدە پەيدا بولدى . پايلاقچىلار تاشگۇلنىڭ دېرىكىنى يۇرت چوڭى (باسقاق چوڭنىڭ ئوغلى)غا يەتكۈزۈشتى ، دادىسىنىڭ قىساس ئوتى ۋە يەنە چوڭراق بىرەر مەنسەپ تەمەسىدە كۆيۈپ كۈل بولاي دېگەن چوڭغا بۇ ياخشى پۇرسەت ئىدى . شۇڭا ئۇ ، تاشگۇلنى تۆتۈشقا دەرھال لەشكەر چىقاردى . يەرنىڭ ئاستىدا يىلان كۆشەۋاتقىنىنى بىلەلەيدىغان

تاشگۇل ئۇنىڭ شۇم نىيىتىنى سېزىپ ئۇلگۇرۇپ ، لەشكەرلەر قوزغىلىشتىن بۇرۇن بارار جايىنى تېپىپ بولغان ئىدى . شۇنداقتىمۇ خېلى ۋاقىتتىن بۇيان چوڭ ئانىسىنىڭ دېرىكىنى ئالالماي تىت ـ تىتچىلىقتا تۇرغان ئاتتىلا خەلقىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ ، سۈيىدە ئېقىپ يۇرۇۋاتقان تاشگۇلگە ھەمدەم بولۇش ئۈچۈن يۇرۇپ كەتتى .

ئاتتىلا 18 ياشلىق يىگىت بولۇپ ، باتۇرلىك ئوتتۇرانچى ئوغلى ئىدى . ئۇ ھامىلە چېغىدىلا ئانىسىنىڭ قورسىقىنى تېپىپ يىغلىغان ، تۇغۇلۇپلا يېرىم توقاچ يېگەن ، ئالتە ئايلىق بولغاندا ئايىغى چىققان ، باشقىلارنىڭ قولىدىكى ئوقيانى تارتىۋېلىپ ، مەيدىسىگە مەھكەم تاڭغىنىچە دۈم يېتىۋالغان خاسىيەتلىك بالا ئىدى . شۇڭا ، تاشگۇل : « بۇ بىزگە ئاتا بولۇپ تۇغۇلغاندەك قىلىدۇ » دەپ ، ئۇنىڭغا « ئاتا » دېگەن ئىسمىنى قويغان ئىدى . قوۋم ـ قېرىنداشلىرىمۇ تاشگۇلنىڭ پىكرىنى توغرا تېپىپ ، « ئاتا »نى « ئاتتىلا » دەپ چاقىرىشتى . كېيىن بۇ بۇيۇك ئىسىم ئاۋام خەلق ئىچىدە ئومۇملاشتى . تاشگۇل ئۇنىڭغا ئۆز ۋۇجۇدىدا بولغان پۈتكۈل ماھارەتلەرنى پىششىق ئۆگەتكەندىن سىرت ، ئىستېداتلىق سانغۇنلاردىن ئۇستاز تەكلىپ قىلىپ كامىل جەڭ ئىلىملىرىنىمۇ ئۆگىتىپ ، باتۇردىن ئېشىپ چۈشىدىغان پالۋانغا ئايلاندۇرغان ئىدى . ئەمما ، تاشگۇل ئاۋام خەلقىنىڭ ئۈمىد نەزىرى چۈشكەن بۇ ئاتا سۈپەت ئەۋلادنى كۈتۈلمىگەن زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچراپ قالمىسۇن دەپ ئەنجۇر دەرىخى ماجىراسىغا قاتناشتۇرمىغان ئىدى .

ئاتتىلانىڭ ئېتىنىڭ تۇيىقى ئاستىدىن چاچرىغان تاشلار خۇددى ئاسمان پلانېتىلىرىنىڭ پارچىلىرىدەك زەرب بىلەن چۈشۈپ تۇن جىملىقنى بۇزاتتى . ئاتتىلا چوڭ ئانىسى تاشگۇلنىڭ ھەممە ماھارەتلىرىنى تولۇق بىلگەچكە ، ئۇنى تېپىشنى ئانچە مۇشكۈل ھېسابلىمايتتى . ياماق يېرى تۇن كېچىدە چاقىرىشقا بولمايدىغانلىقى ئىدى . ئاتتىلا پەقەت تاڭ شەپىقى ئۇپۇقنى سۈيگەن مەھەلدە تاشگۇلنى كۆردى . تاشگۇلمۇ ئاتتىلانى يىراقتىنلا تونۇۋالدى . ئىككىيلەن جەم بولغاندىكى تەسىرلىك كۆرۈنۈشنى

تەسۈرلەشكە ھەرقانداق ماھىر قەلەممۇ ئاجىزلىق قىلاتتى .

ـــ چوڭ ئانا ، مۇنداق قېچىپ يۈرۈش ياخشى چارە ئەمەس . مالال كۆرمەي ئاۋۇ تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ تۇرغان بولسىلا ، ئۇلارغا كارامەتىمنى بىر كۆرسىتىپ قويايي دەيمەن ، ـــ ئاتتىلا تاشكۈلگە ياندىشىپ كېتىۋېتىپ ئېيتتى .

ـــ ئوغلۇم ، سىلىدىكى يەنە بىر قالتىس تەرەپ ـــ ياۋا ئادەمگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان مۇشۇ چىرايلىرى بىلەن كامالەتكە يەتكەن جەڭ ماھارەتلىرىنىڭ ئۆزئارا ماسلاشقانلىقى .

ـــ توغرا ، مەن بۇنىڭدىن پەخىر ھېس قىلىمەن .

ـــ سۈرلۈك چىرايىمۇ پالۋانلىق دەرىجىسىنى ئاشۇرىدىغان ، رەقىبلەردە ۋەھىمە پەيدا قىلىپ ، روھىيىتىنى سارىسىمگە سالىدىغان مۇھىم ئامىل . شۇڭا ، ئۇلار ئۇستىدىن غالىب كېلىشلىرىگە گەپ كەتمەيدۇ . بىراق ، قانلىق توقۇنۇش بىلەن مۇددىئاغا يېتىشكە ئۇرۇنۇشمۇ ئاقىلانىلىك ئەمەس . نېمىلا دېگەنبىلەن ھەممىمىز قوۋۇم ـ قېرىنداش ، ئۆزئارا قىرغىنچىلىق قىلىۋەرسەك « قوچقار سوقۇشسا بۆرىگە پايدا » دېگەندەك ئىش بولىدۇ . سانىمىز ، كۈچىمىز ئازلاپ كېتىدۇ . بۇنداق ئارازچىلىق چوڭلار بىلەنلا تۈگىسۇن ، ئۇنى ئەۋلادلارغىچە سۆرەشكە قەتئىي بولمايدۇ . يەنىلا ئەقىل ئىشلىتىپ ، ئەپچىل چارە تېپىش لازىمدۇر .

ـــ ئۇلارنىڭ سىلىدەك ياشىنىپ قالغان بىر ئىيالغا قىلغانلىرىنى ئويلىسام ...

ـــ ئۇلار يەنىلا خەلقىمىزگە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ . ئومۇمىيەتنى كۆزدە تۇتماق مەڭگۈلۈك غالىبلىقنىڭ ئاساسى .

ـــ ئۇنداقتا مەن سىلىگە نېمە ئىش قىلىپ بەرسەم بولىدۇ ؟

ـــ مۇشۇ ئەنجۇر دەرىخىنى ئەۋلاد ، ئەۋلاد ... ئەۋلادلارغىچە يەتكۈزۈش ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان مۇقەددەس ئىش . سىلى بۇ ئارزۇيۇمغا يەتكۈزگەن بولسىلا شۇ چاغدا مەن سىلىدىن ئىككىلى ئالەمدە رازى بولىمەن .

تاشگۇلنىڭ ۋەزنى ئالەم بىلەن تەڭ كېلىدىغان بۇ سۆزلىرى ئاتتىلانى ئويلاندۇرۇپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، چاقماق تېزلىكىدە بىر ئەپچىل چارىنى تاپتى ـ دە، كۆڭلى «ۋاللىدە» يورۇپ كەتتى.

ـــ قوغلىغۇچى لەشكەرلەر ئارقىمىزدىكى تاغدىن ئۆتىسلا بىزنى تېپىۋالىدۇ، ـــ دېدى ئاندىن تاشگۇلگە.

ـــ ئۇلار سىلىنىڭ مەن بىلەن بىللە ئىكەنلىكلىرىنى بىلەمدۇ؟

ـــ ياق.

ـــ بۇ بەك ياخشى ئىش بولدى. ئۇلار مېنىلا كۆرسۇن، يېنىمدا سىلىدەك بىر ئوغلانىنىڭ بارلىقىنى بىلمىسۇن. شۇندىلا بىز ئويلىغاندەك ئىشلار يۈز بېرىدۇ.

تاشگۇل ئەنجۇر دەرىخىنى ئاتتىلاغا سۇنۇپ بەردى، ئاتتىلا ئۇنى ئاۋايلاپ تېقىمغا باسۇرۇۋالدى. تاشگۇل تالاي باتۇر ـ ئەزىمەتلەرنىڭ قېنى بىلەن سۇغىرىلىپ، قۇرۇماستىن ھەقىقىي مەۋجۇتلۇقىنى نامايان قىلىپ كېلىۋاتقان بۇ خاسىيەتلىك دەرەخنىڭ كۆتىكىنى ئاخىرقى قېتىم سىلىۋالدى. تاشگۇل شۇ تاپتا ئەجدادلارنىڭ تەن سېيىماسى، ۋۇجۇدى بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ دەرەخنى قولدىن چىقىرىۋېتىشكە قىيمايۋاتقاندەك قىلاتتى. ئىككىيلەن شۇ تەرىقىدە ئاتنى تەڭ چاپتۇرۇپ، خېلى ئۇزاق بىللە ماڭدى. ئايرىلىدىغان چاغدا ئىككى جۈپ نۇرلۇق كۆز ئۆزئارا تىكىلىپ بىرھازا تۇرۇشتى. ئۇلار گەرچە گەپ قىلمىسىمۇ ئىشەنچ بىلەن تولغان كۆزلەر ھەممىنى ئېيتماقتا ئىدى. ئەنجۇر دەرىخى بىر خىل ئۆملۈك مۇجەسسەملەنگەن ئاجايىپ كۈچ ـ قۇدرەتنى نامايان قىلىۋاتاتتى.

تاشگۇل شۇ تاپتا ھاياتىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ئەنجۇر دەرىخىنى تۇغۇلغاندىلا قەلبىگە ئىشەنچ ئۇرۇقى چاچقان ئاتا سۈپەت نەۋرىسىگە ئۆتكۈزۈپ بەرگەنلىكىدىن تولىمۇ خاتىرجەم ئىدى. چۈنكى، تاشگۇل ئاتتىلانى مۇشۇنداق ئۇلۇغۋار مەقسەت ئۈچۈن تەربىيىلىگەن ئىدى. تاشگۇل پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن كۈلگەن ئىدى، كۈلكە ساداسى تاغلارنى لەرزىگە سېلىپ جاراڭلىتىۋەتتى، ئاندىن ئۇ ئايرىلىشقا قىيماي تۇتۇۋالغان ئەنجۇر

دەرىخىنىڭ كۆتىكىنى ئاستا ـ ئاستا قويۇۋېتىپ ئاتتىلاغا ئالەمچە ئىشەنچ بىلەن ئېيتتى :

ـــ ئاتتىلا ، بىز دېمەك ئەنجۇر ، ئەنجۇر دېمەك بىز ! بۇنى ئەسلىرىدە چىڭ تۇتسىلا ، ئۇ كېيىن ھەممىنى سۆزلەپ بېرىدۇ ، ئۇنىڭغا بىزنىڭ تامام قىسمەتلىرىمىز پۈتۈلگەن ، باتۇر ئەجداد ، شىرمەت پالۋانلارنىڭ سېيماسى سىزىلغان . شۇڭا ، بۇ ئەنجۇر دەرىخىنى ئەۋلادلار-غىچە يەتكۈزۈشكە كاپالەتلىك قىلسىلا !

تاشگۈلنىڭ ئاخىرقى خىتابى ئاتتىلانىڭ ۋۇجۇدىغىلا ئەمەس ، بەلكى پۈتۈن زېمىن ، تاغۇتاشلارنىڭ قات ـ قېتىغا سىڭىپ كەتتى. ئۆز ۋاقتىدا پالۋانمۇ خىتاب قىلىپ : « تاشگۈل ، بۇ خاسىيەتلىك ئەنجۇر دەرىخىنى چوقۇم ئەكەت ، چوقۇم ، چوقۇم ... » دېگەن ئىدى . ئەمدىلىكتە تاشگۈل ئاتتىلاغا جېكىلەۋاتاتتى . ئاتتىلا كىمگە جېكىلەيدۇ ؟ ياق ، ئاتتىلانىڭ بۇ مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغانلىقىدا شەك ـ شۈبھە يوق ئىدى . چۈنكى ، ئاتتىلا ئەجدادلىرىنىڭ ھاياتلىق ئىزنالىرىنىڭ مۇشۇ ئەنجۇر دەرىخىگە مۇجەسسەملەنگەنلىكىنى ، ئۇنىڭ شېخىدىكىسى ئادەتتىكى مېۋە ئەمەس ، بەلكى قاتار ـ قاتار تىزىلغان ئەجدادلارنىڭ مېھنىتى ئىكەنلىكىنى ، شۇڭا بۇنداق شاراپەتنىڭ باشقا ھېچبىر ئىقلىمغا نىسىپ بولمىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكەن ئىدى .

ئەمدى ئۇلار ئوتتۇرىسىدا تارتىشىپ تۇرۇۋەرگۈدەك ئىش قالمىغان بولۇپ ، ۋاقىت سوزۇلسا قوغلىغۇچى لەشكەرلەر كېلىپ قورشۇۋلىشى مۇمكىن ئىدى . ئاتتىلا ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ ئەتراپىنى كۆزەتكەندىن كېيىن بىر تاغنىڭ يانباغرىغا ئۆتۈۋالدى . تاشگۈل ئاتتىلادىن ئايرىلىپ 50 قەدەمچە ماڭغا ـ ماڭمايلا يەرگە ئېگىشىپ بىر تۇپ سۆكۈسۆكنى يۇلۇۋالدى ـ دە ، ئېتىنى ھۇقۇيىتقىنىچە بۇركۈتتەك ئۇچۇپ جىلغىغا كىرىپ كەتتى .

لەشكەرلەر ئالدىنى توسۇپ تۇرغان تاغدىن چىققاندا تاشگۈل بوراندەك كېتىۋاتاتتى . ئارىلىقتا خېلى ئۇزۇن مۇساپە بار ئىدى .

شۇنداقتىمۇ ئۇلار يالمان ـ نەيزىلىرىنى كۆتۈرۈشكىنىچە ئاتلىرىنى ھەدەپ قامچىلاپ جان ـ جەھل بىلەن قوغلاشقا باشلىدى.

تاشگۈل يەنە بىر كېچە ـ كۈندۈز ماڭغاندىن كېيىن، كۈن بىلەن تەڭ تاغنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى دېڭىز ساھىلىغا يېتىپ كەلدى. ئەمدى قېچىۋېرىشنىڭ يولى قالمىغان ئىدى. تاشگۈل توختاش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ، ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان لەشكەرلەرنىڭ چۇقان ـ سۈرەنلىرى ئاڭلىنىش بىلەن ئويلىنىپ قالدى. شۇئان كۆڭلىگە بىر چارە كەلگەن تاشگۈل ئېتىدىن چۈشتى ـ دە، بىر تۇپ سۆكسۆككە چاپىنىنى كىيدۈرۈپ قارانچۇق ياسىدى. يىراقتىن قارىسا قارانچۇق راستىنلا ئادەمگە ئوخشايتتى. تاشگۈل قارانچۇقنى ئات ئۈستىگە مەھكەم جايلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئاتنىڭ قۇيرۇقى ئاستىغا يانتاق قىستۇرۇپ قويۇۋەتتى. ئەزىلدىن مۇنداق ئىشقا يولۇقمىغان ئات كەينى ئىككى پۇتىنى ھەدەپ ئېتىپ چېچاڭلىغىنىچە قۇيۇندەك چېپىپ كەتتى. لەشكەرلەرنىڭ بۇنى تاشگۈل دېيىشى تۇرغان گەپ ئىدى.

لەشكەرلەر قىيا ـ چىيا قىلىشىپ كەلگۈچە تاشگۈل يوشۇرۇنۇپ ئۇلگۈردى. ئۇلار ئاتلىرىنى چاپتۇرغىنىچە تاشگۈلنىڭ بېشىدىنلا ئۆتۈپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ قارانچۇقنى قانچىلىك ۋاقىت قوغلىغانلىقىغا بىرنېمە دىيىش تەس ئىدى. ئات قارانچۇقنى ئېلىپ جان ـ جەھلى بىلەن قاچاتتى، ئۇلار توختىماي قوغلايتتى، ئەمما قانچە قىلسىمۇ يېتىشەلمەيۋاتاتتى.

ئازراقلا ئەقىل بىلەن بېشىغا چۈشكەن غەم تېغىنى دەپئى قىلغان تاشگۈل قېنىپ ئۇخلىغان بوۋاقتەك خاتىرجەم ھالدا جىلغىدىن چىقتى. بۇ يەردىكى دېڭىزدا ياشايدىغان سۇ ھايۋانلىرى تاغنىڭ جەنۇبىدىكى دېڭىزدا ياشايدىغان سۇ ھايۋانلىرىدەك كۆپ ھەم ۋەھىمىلىك ئەمەس ئىدى. تاشگۈل بۇنى ئوبدان بىلگەچكە، دېڭىز قىرغىقىغا بىمالال بېرىۋەردى. تاشگۈل بىر بېلىقنى تۇتۇپ ئادالاۋاتقاندا، بىر پىلىنڭ ئېچىنىشلىق ۋارقىراپ زارلىنىۋاتقىنى ئاڭلاندى. پىلىنڭ ھەربىر ۋارقىرىشىغا

چىدىغۇسىز ئازاب يوشۇرۇنغانلىقىنى ھېس قىلغان تاشگۇل بېلىقنى قويۇپ ، پىل ئاۋازى كېلىۋاتقان قېلىن ئورمانلىققا باردى ۋە پىلنى ئاسانلا تېپىۋالدى . كۆزلىرىدىن ھۇررەك ـ ھۇررەك چاپاق ئۆرلەپ تۇرغان پىل دەم ۋارقىراپ ، دەم قۇچاق يەتكۈسىز دەرىجىدە ئىششىپ كەتكەن ئالدى پۇتىنى يالاپ ياتاتتى . ئۆزى شۇنچە چوڭ ھەم بىر پارچە تاغنى كۆتۈرۈپ قويقۇدەك كۈچلۈك مەخلۇق تۇرۇپ شۇ تاپتا ئاشۇ ئىششىق پۇتىنى يالاشقىمۇ دەرمانى يەتمەيۋاتاتتى . تاشگۇل قارايلا توپتىن ئايرىلىپ قالغان يارىدار پىل ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈردى . تاشگۇل پىلنىڭ قېشىغا بىمالال باردى ـ دە ، ئۇنىڭ ئاغرىق پۇتىنى سىلىدى . پىل ئۆزىگە بىر ئىنسانىنىڭ يارەمگە كەلگەنلىكىنى بىلىپ ، ئىگىرىنىچە كۆزلىرى بىلەن ئىشىق پۇتىنى ئىما قىلدى . تاشگۇل پىلنىڭ ئىشەنچىگە ئېرىشكەندىن كېيىن ئىشىق پۇتىنى تەپسىلىي تەكشۈردى . مەلۇم بولدىكى ، پىلنىڭ تاپىنىغا ئوتتۇرا قول تومۇقىدىكى شېشىق كىرىپ كەتكەن ئىدى . شېشىقنىڭ ئۈچى تاپان يۈزىدىن بىلىنەر ـ بىلىنمەس چىقىپ تۇراتتى . تاشگۇل شېشىق ئەتراپىدىكى گۆشنى چۆرگىلىتىپ ئويۇپ ئۇچىنى تۇتۇپ تارتقۇدەك ئىمكانىيەت ھازىرلىدى . پىل ئاغرىققا چىداپ مىدىر ـ سىدىر قىلماي ياتاتتى . بىراق ، تاشگۇل شېشىقنى ھەرقانچە تارتىپمۇ سۇغۇرالمىدى . شېشىق گەرچە تاشگۇلدەك قەيسەر ئايال ئالدىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمەسمۇ ، شۇ تۇرقىدا تىركىشۋاتقاندەك قىلاتتى . تاشگۇل ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى گۆشلەرنى تېخىمۇ چوڭقۇر كولاپ ئېلىپ ، كۆتىكىنى راۋۇرۇس چىقاردى ، ئاندىن بەلدەپ پىششىق شوينا بىلەن مەھكەم باغلىدى ، شوينا ئۇچىنى بىلىكىگە ئىككى قات يۆگەپ ، ئىككى پۇتىنى دەرەخ كۆتىكىگە تىرىگىنىچە ، ئارقىسىغا قاتتىيىپ تۇرۇپ راسا كۈچەپ تارتقان ئىدى ، سۇغۇرۇلۇپ چىقتى . ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىر يېرىم غېرىچ كېلەتتى ، قان ـ يىرىڭ ئىچىدە قارىيىپ كەتكەن ئىدى . ئۇنىڭ ئورنىدا پەيدا بولغان باش بارماق چوڭلۇقىدىكى كامادىن بىرھازاغىچە قان ـ يىرىڭ چىقتى . يىرىڭ ھازىرچە توختايدىغاندەك قىلمايتتى . پىلنىڭ قۇچاق يەتمىگۈدەك بولۇپ

كەتكەن پۇتى ، تاختىدەك تۈزلەنگەن بويۇن ـ تاغاقلىرى ئاستا ـ ئاستا جىمىپ ، بوشىغان تاغاردەك بولۇپ قېلىۋاتاتتى . پىلمۇ راھەتلەنگەندەك ئېزىلىپ ياتاتتى . تاشگۈل ئىچىدە : « قانغۇچە ئۇخلىۋال ، جانىۋار ، بۇ سېنىڭ ئەزىز ماكانىڭ ! » دېدى ـ دە ، قايتىپ بېرىپ ، بېلىقنى كاۋاپ قىلىپ يەپ ، ئۇيقۇغا كەتتى . بېشىغا تەكىيە قىلغان تاش بىلەن « سېلىنجا » شېغىل بىرقانچە كۈندىن بېرى ئۇيقۇسىزلىق ، ھارغىنلىق يەتكەن بەدىنگە گويا ماموق تۆشەكتەك راھەتبەخش ئەتتى .

تاشگۈل قاچاندىن بۇيان ئۇخلىمىغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمايتتى . شۇ تاپتىكى ئۇخلىشىدا بىرەر كۈچ ياكى ۋەھىمىلىك ئاۋاز تەسىر قىلمىسا بىرقانچە كېچە ـ كۈندۈز ھېچنېمىنى تۇيماي ئۇخلىغان بولاتتى . بىراق ، يەنە شۇ پىلنىڭ قاتتىق ۋارقىرىشى ئويغىتۇەتتى . ئەنسىرەپ ئورمانلىققا بارغان ئىدى ، پىلنىڭ خېلىلا ساقىيىپ تېتىكلىشىپ قالغىنىنى كۆرۈپ ، چىرايىغا كۈلكە يامىشتى . خاتىرجەم بولۇپ قايتىشقا تەمشەلگەن ئىدى ، پىل يۈگۈرگەنچە بېرىپ ، دېڭىزنىڭ تېبىز بېرىدىن ئۆزىگە سۇ چاچتى ، ئاندىن خارتومى بىلەن ئەتراپقا سۇ پۈركۈدى . شۇ تاپىتا ئۇ تازا راھەتلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى . تاشگۈلمۇ ئۇنىڭ قىلقلىرىغا ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراپ بېرىئاز ئولتۇردى .

پىل ئاخىر دېڭىزدىن چىقىپ تاشگۈلنىڭ قېشىغا كەلدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل شادلىق نۇرى چاقناۋاتاتتى . ئويلىمىغاندا ، بەش ئاتلىق كەپتۇ ، ئۇلار تاشگۈلنىڭ نەۋرىلىرى ئىكەن . تاشگۈل پىلنى ھازىرقى ئالتاي تاغ تىزمىسى تەرەپكە ھەيدەۋېتىپتۇ . ئاندىن نەۋرىلىرى بىلەن دۇنيانىڭ يىراق ـ يىراق جايلىرىغا بېرىپتۇ . ئۇ باھادىر نەۋرىلىرىنى بەش چوڭ قۇرۇقلۇققا بىردىن ماكانلاشتۇرۇپتۇ . بۇ تارىخقا ئايلىنىپتۇ ، تارىخ رىۋايەتقە ئايلىنىپتۇ ، رىۋايەت يەنە تارىخقا ئايلىنىپتۇ . تارىخ بىلەن رىۋايەت بىر ـ بىرىنى دەۋرىي قىلغان ئۆلمەس ھاياتلىققا ئايلىنىپتۇ .

نەچچە يۈرت ـ ئىقلىمنى ، ھەتتا ئۆز زامانىسىدا سەلتەنىتى جاھانغا تارالغان قاغانلىقنى زىلزىلىگە سالغان ئەنجۇر ماجراسى ئەنە شۇنداق ئا-

خىرلىشىپ ، ئارىدىن تالاي - تالايلىغان ئەسىرلەر ئۆتۈپ كەتتى . بۇ زېمىندا يەنە قانچىلىغان ئىمپېرىيە ، قاغانلىق دەۋران سۈردى ، قانچە باھادىر شاھ ۋە ئارسلان - ئالپاغۇتلارنىڭ ھاياتلىق چىرىغىغا زاۋاللىق يەتتى . يەنە قانچە قېتىملاپ چوڭ - چوڭ تەبىئەت ئۆزگىرىشلىرى يۈز بەردى ، قىسقىسى ، ھاياتلىقنىڭ نۆل نۇقتىسىدىن باشلانغان دەۋرى نەچچە تەكرارلانغىنىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ . گەپنى شاخلاتسا ھەيران قالارلىق قىسسە - ۋەقەلەر ئىچىدىن تېخىمۇ قىزىق قىسسە - ھېكايەتلەر چىقىپ قۇيرۇقى ئۇزۇلمەيدۇ .

مەلۇمكى ، ئەنجۇر بىلەن تاشگۈل ھەققىدىكى تەسىرلىك ۋەقەلەر ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ كەپتۇ . لېكىن ، ئەينى دەۋر بىلەن كېيىنكى دەۋرنىڭ يىل پەرقى ناھايىتى ئۇزاق بولغاچقا ، بەزى تەپسىلاتلار رىۋايەتتەك تۇيغۇ بېرىپتۇ ، كىشىلەرمۇ بۇنىڭغا ئېرەن قىلماپتۇ . كېيىنكى مەزگىللەردە قىران دەريا سۈيى بىر قېتىملىق مىسلىسىز زور تاشقىنغا دۇچ كەپتۇ . كەلكۇن توختاپ دەريا قىنى قۇرۇغاندا كىشىلەر ئوتۇن - تەمەچ تەرگىلى دەريا بويىغا بېرىپتۇ . ئۇلار كەلكۇن ئېقىتىپ كەلگەن ئوتۇنلارنىڭ ئارىسىدا ئۆزلىرى رىۋايەت قىلىپ يۈرگەن ئەنجۇر مېۋىسى تۇرغانلىقىنى بايقاپ يېگەن ئىكەن ، ئىمانى نۇرلىنىپ ، ۋۇجۇدى كۈچ ۋە غەيرەتكە تولۇپتۇ ، شۇنىڭ بىلەن تەمەچ - ئوتۇنلارنى بىردەمدىلا تېرىپ بولۇپتۇ . ئۇزاق يىللار رىۋايىتىنى تاشلاپ قويۇپ ئۆزى مۆكۈپ يۈرگەن بۇ خاسىيەتلىك مېۋە كىشىلەر ئالدىدا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولغاندا ھەممەيلەن شادلىققا تولۇپتۇ . بۇ مۆجىزىلىك پاكىت ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ ، قۇلاقتىن - قۇلاققا ئاڭلىنىپ ئوقۇمۇشلۇق زاتلارنىڭ قۇلىقىغا يەتكەن ئىكەن ، ئۇلار دەريانى بويلاپ مېڭىپ بىرقانچە كېچە - كۈندۈز ئىزدەپ ، چىقمىغان تېغى ، چۈشمىگەن جىلغىسى قالماپتۇ . شۇنداقتىمۇ ئىزدەشنى توختاتماپتۇ . بەختىگە يارىشا ئۇلارنىڭ ئەجرى بىكار كەتمەي ، ئاخىر ئەنجۇر دەرىخىنى قاتمۇقات تاغ تىزمىلىرىنىڭ ئارقىسىدىكى ھاياتلىق بولۇشىغا ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان بىر تىك چوققىدا بايقاپتۇ . ئۇ ئۆ-

زىنىكۇ غايەت زور تېنى بىلەن بۇ گىياھسىز تاقىر چوققىنى تېخىمۇ مەزمۇت كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ . ئۇلار ئەنجۇر دەرىخىگە يېقىنلاپ ، ئۇنىڭ مەيلى قىشىنىڭ زىمىستان سوغۇقلىرىدا ، مەيلى تومۇزنىڭ پىژغىرىم ئاپتىپىدا ۋە مەيلى تەبىئەتنىڭ دەھشەتلىك بوران ـ چاپقۇنلىرىدا بولسۇن ، قەددىنى كېرىپ ، بەلكى تېخىمۇ تاۋلىنىپ ، تەرەپ ـ تەرەپكە يىلتىزلاپ ، ئالماس كەبى مەزمۇت تىك چوقۇمىنى ھاياتلىقنىڭ قۇدرىتى بىلەن چاك ـ چېكىدىن ئاجرىتىپ ، ئۆز ۋۇجۇدىدا قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان ھاياتىي كۈچىنىڭ بارلىقىنى نامايان قىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە ئاجايىپ كۈچلۈك ئىرادىگە كېلىشىپتۇ ، ئاندىن قېقىر تاغلارنى خۇددى ئۆمۈچۈك توربەك ئىسكەنجىگە ئېلىۋالغان يىلتىزلارغا ئېسىلىپ چىقىپ ، ئەنجۇر دەرىخىنى كۆرۈپتۇ ، ئەنجۇر مېۋىسىنى كەك كۈشادە ، ھۆزۈرلىنىپ يېيىشىپتۇ . شۇ چاغدا بىردىنلا ئىمانى نۇرلىنىپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدى كۈچ ۋە غەيرەتكە تولۇپتۇ ، ئەنجۇر دەرىخىنى تېپىش يولىدا چەككەن جەبر ـ جاپا ، رىيازەتلىرى بىراقلا ئۇنتۇلۇپتۇ . ئۇلار ئەنجۇردىن ئىپتىخارلىنىپ شاخ ـ يوپۇرماقلىرىنى يۇز ـ كۆزلىرىگە سۈرتكەن ئىكەن ، چىرايى نۇرلىنىپ ، كۆزلىرى روشەنلىشىپتۇ . چوك ـ چوك تاشلارغا مىنگىشىپ ياتقان شاخلارغا تىرەك قويۇپتۇ . ئۇلار بۇنىڭلىق بىلەن قانائەت تاپماي يەنمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا تاغ ئېچكىرىلەپ كىرىپ ، ئەنجۇر دەرىخىنىك تىك ئۆسكەن ناھايىتى توم ئانا غولىنى بايقاپتۇ . ئۇلارنى ھەممىدىن بەكرەك ھەيران قالدۇرغىنى ئەنجۇرنىڭ غولى بىلەن بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەن ، تاشقا ئايلانغان ئادەم ئىسكىلىتى ئىكەن .

ئۇلار ئىسكىلىتنى سىنچىلاپ كۆزەتكەندىن كېيىن :

ـــ بۇ كىم بولغىيدى ؟ ـــ دېيىشىپتۇ .

ـــ بۇنى قانداقمۇ ئادەم دېگىلى بولسۇن ؟ تاش ئىكەنلىكى ئېنىق تۇرمامدۇ ! ـــ دەپتۇ بىرى .

ـــ ھەي ، سەن كورمۇ ؟ ئۇنىڭ ئادەملىكى مانا مەن دەپلا تۇرمامدۇ ؟ ـــ دەپتۇ بىرى قارشى چىقىپ .

يەنە بىرى :

ـــ ئۇ تاش ئەمەس ، كىيىۋالغىنى يىللارنىڭ سوۋغىسىدۇر ! ـــ دەپتىكەن ، بىرى قويۇپ :

ـــ ئۇنداقتا ئۇ زات تېخىچە شېرىن ئۈيقۇدا ئىكەن ـ دە ، ـــ دەپتۇ كىنايە قىلغان تەلەپپۇزدا .

ئاخىرىدا بىرسى خۇلاسە كالام قىلىپ ئېيتىپتۇ :

ـــ بۇنىڭ « ئاتا » سۆيەت ئاتتىلا ئىكەنلىكىگە قىل سىغمايدۇ . ئۇ خەتەرلىك ئەھۋالدا ئەڭ ئاخىرقى ئىمكانىيەتكە مۇراجىئەت قىلىپ ، ئەنجۇر دەرىخىنى بۇ تىك چوققىنىڭ دەم ئۇ يېرىگە ، دەم بۇ يېرىگە قويغان ، ھەممە يەر ئۈيۈل تاش بولغاچقا ، كۆتەك پاتقۇدەك ئازگال ئويۇلمىغان . ئۇ شۇنداق تىت ـ تىتچىلىقتا باش قاتۇرۇۋاتقاندا ، بىردىنلا يامغۇر تېمشىغان . ئۇنىڭ كۆڭلى « ۋالىدە » يوروپ ، شۇئان ئىككى چاڭگال سۇ سىغىقۇدەك بىر زېدىگە ئەنجۇر دەرىخى كۆتىكىنى مىقتاپ چىڭ تۇتۇپ ئولتۇرغان . ئولتۇرغاندىمۇ ئەنجۇر دەرىخىنى تىك تۇتقىنىچە مىدىر ـ سىدىر قىلماستىن بارلىق ئەقىدىسىنى نوتا سۇرۇشكە مۇجەسسەملەپ ئولتۇرغان . ئاخىر ئۇ تەڭداشسىز باتۇرلۇق ھەم سەۋرچانلىقىنى مۇشۇ ئەنجۇر دەرىخى ئارقىلىق نامايان قىلىپ تاتلىق ئۈيقۇغا كەتكەن . ئەنجۇر دەرىخى يىللارنىڭ دەھشەتلىك جۇدۇن ـ چاپقۇنلىرىغا ئۆچرىسىمۇ ئۆز يېنىدا ئاتتىلادەك تايانچىسىنىڭ بولغانلىقىدىن ئاستا ـ ئاستا بىخ سۇرگەن ...

ـــ قاراڭلار ، ئاتىلانىڭ يېنىدا تاشقا ئايلانغان قىلىچمۇ تۇرامدۇ نېمە ؟ ئۇ چاغدا قىلىچ بولغىيمىدى ؟ ـــ ئارىدىن بىرسى گەپنى بۆلگەن ئىدى ، يېنىدىكىسى جاۋابەن ئېيتتى :

ـــ ئۇنى ـ بۇنى دېگىنىمىز بىلەن تېخى بۇ ئالەمنىڭ ھەقىقىي سىرى ئېچىلغىنى يوق . تەتقىقاتلار بىر پەرەز ياكى ئىلمىي يەكۈندىنلا ئىبارەت . بىز بۇ ئىلمىي يەكۈنلەرگە ئاساسلىنىپ تەبىئەتتىن پايدىلىنىۋاتىمىز . قىلىچ ھەققىدىكى سوئالغا ، ئەڭ ياخشىسى ، قىلىچ ئاسقان ئاتتىلا ئۆزى جاۋاب بەرسۇن .

ـــ مانا بۇلار ھەر كىمنىڭ ئىنچىكە كۆزەتلەندىن كېيىنكى ئۆز سەمىمىيىتىنى قانداقلارچە ئوتتۇرىغا قويۇشىنى كۈتۈپ تۇرغان ئاجايىپ پاكىت ، ـــ دېدى ئاردىدىن يەنە بىرى .

شۇ چاغدا بىرسى سەكرەپ بېرىپلا :

ـــ ماڭا قارىڭا ، ئاتتىلاكا ، ـــ دېگىنىچە ئىسكىلىتنىڭ بېشىدىن تۇتۇپ تارتقان ئىدى ، تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكى « قاراس » قىلىپ قولىغا چىقتى . ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي قورقۇنچىدىن تىترەپ كەتتى . باش سۆڭىكىنىڭ تاشقاتمىسى ئۇنىڭ قولىدىن جىلغىغا چۈشۈپ كەتتى .

باشقىلار بىردىنلا غەزەپلىنىپ :

ـــ ھەي تەلۈە ، بىر ئوبدان بېشىڭ بار تەننى باشسىز قىلىپ قويغىنىڭ نېمىسى ؟ قارا ، ئەمدى ئۇنىڭ تېنى تىترەۋاتىدۇ ! بىز ئاشۇ باش سۆڭىكىنى تاپايلى ... ـــ دېيىشتى .

گەپنىڭ ئاخىرى ئۇزۇلمەستىنلا قاتتىق بوران بىلەن تەڭ ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىپ ، يامغۇر قۇيۇۋەتتى ، تاغدەشتىلەر بىر پەستىلا سۇغا چىلىنىپ كەتتى . باش سۆڭىكىنىڭ تاشقاتمىسىمۇ كۆزدىن غايىب بولدى . لېكىن ، ئۇلار ئەنجۇر دەرىخىدىن كۆچەتلىك ئالغاچ كېتىپ يۇرتتا ئەنجۇرلۇك باغ ئەھيا قىلىشتى . شۇنداق قىلىپ ، ئەنجۇرنىڭ داڭقى ئەلدىن ـ ئەلگە تارقاپ ، بۇ ھەقتىكى قىسسە ـ مەلۇماتلار خاتىرىلىنىشكە باشلىدى .

ئاخىرقى سۆز

يۇرتۇمدا « بۇلۇڭ كوچا » دەپ ئاتىلىدىغان قاتمۇقات ئۇجمىلىك كۆجۈم بىر مەھەللە بار ئىدى . پۇتكۈل نەغمە ـ ناۋالار ، مەشرەپ ـ ئويۇنلار ، قىسسە ـ ھېكايەتلەر مۇشۇ ئۇجمىلىك مەھەللىدە ئېيتىلىپ ۋايىغا يېتىپ جاھاننىڭ باشقا جايلىرىغا تارقىلاتتى .

بالىلىق چاغلىرىمدا ، ئاپئاق ساقلى كۆكسىدىن ئاشقان قىسسىچى بوۋايلارنى ، چاچلىرى پاختىدەك ئاقارغان چۆچەكچى مومايلارنى كۆرسەم « ئەۋلىيا ـ خىزىر دېگەنلەر مانا مۇشۇلار بولسا كېرەك » دەپ ئويلايتتىم . يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلار بىر ـ بىرلەپ ئالەم بىلەن خوشلاشتى . يەنە ئۇزاق ئۆتمەي ، ئۇلار يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ قىسسە ـ ھېكايىلار ئېيتىپ بېرىدىغان ، بىز يامىشىپ چىقىپ ئېغىتىپ يەيدىغان رەت ـ رەت ئۇجمىلەر چىقىرىۋېتىلىپ ، ھەشەمەتلىك ئايۋان ـ سارايلار چېقىۋېتىلىپ ، ئىز ـ ئورنى سالالاشتۇرۇلدى . ئەمدى قەيەردىن قارىسا تەپتەكشى بۇ مەيداندا ئۇجمىلەر كۆرۈنمەيتتى . گويا مەن ئۇلارنى يۇدۇۋالغاندەك يەلكەمنى ئېغىر ھېس قىلاتتىم . يېشىمنىڭ چوڭىيىشى ، جىسمىمنىڭ ئۇلغىيىشىغا ئەگىشىپ ئاشۇ ئەۋلىيا ـ خىزىر سۈپەت بوۋا ـ مومىلىرىم سۆزلەپ بەرگەن ۋەقەلەر ۋۇجۇد ئېتىزىمدا بىخلىنىشقا باشلىدى .

1981 ـ يىلى ئاۋغۇستتا تارىمنىڭ غەربىي شىمالىدىكى ئاتۇش شەھىرىنىڭ ئارغۇ يېزا ئاچچىق كەنتى قىران دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىكى ئېگىزلىكتىن ئادەمنىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكى تې-

پىلدى . بۇ ئېگىزلىكنىڭ دۇنيا خەرىتىسىدىكى جۇغراپىيىلىك ئورنى شەرقىي ئۇزۇنلۇق ١ 05 °75 ، شىمالىي كەڭلىك ١ 45 — ١ 44 °39 ئارىلىدا بولۇپ ، تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكى ئاتۇش تەۋەسىدىن تېپىلغانلىقى ۋە ئاناتومىيىلىك بايقاشلار نەتىجىسىدە ، ئارخېئولوگلار تاشقا ئايلانغان باش سۆڭەككە « ئاتۇش ئادىمى » دېگەن نامنى بەردى . ئېلىمىزدىكى ئارخېئولوگلار ، ئىنسانشۇناسلار ۋە گېئولوگىيە تەتقىقات خادىملىرى تاشقا ئايلانغان بۇ باش سۆڭەكنىڭ ناھايىتىمۇ ئۇزاق دەۋرلەر بۇرۇنقى 18 ياشلىق ئەرنىڭ باش سۆڭىكى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى . ھازىرغا قەدەر سۆڭەكلەرنىڭ « ئاتۇش ئادىمى »نىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكىدەك مۇكەممەل تاشقاتمىغا ئايلىنىشى ئۇچۇن نەچچە ئون مىڭ يىللىغىمۇ بەك ئازلىق قىلىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىمدا ، ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ ئېيتىلىپ كەلگەن ھېكايە ـ قىسسىلەرنىڭ قانداقتۇر ئەپسانە ـ رىۋايەت ئەمەس ، بەلكى يىراق تارىخنىڭ گۈزەل بەدئىي تەسۋىرى ، ئەجدادلىرىمىزنىڭ شانلىق تارىخى ئىكەنلىكى كۆز ئالدىدا نامايان بولدى .

« ئاتۇش ئادىمى »نىڭ بايقىلىشى دىيارىمىزنىڭ ئىنسانلار ئەڭ بۇرۇن ئەللەيلەنگەن مۇقەددەس ئالتۇن بۆشۈكئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ناھايىتى يىراق ، ناھايىتى يىراق تارىخقا ئاساسلانغاندا ، ھازىرقى جۇڭغار ـ تارىم ئويمانلىقى قەدىمكى تېتىس دېڭىزىنىڭ بۆلەكلىرى بولۇپ ، ھالقىسمان قاتمۇقات تاغلار بىلەن ئورالغان ئىدى . مۇئەللەقتىن قارىغاندا ھازىرقى تەڭرىتېغىنىڭ شىمالى ۋە جەنۇبىدىكى ئىككى دېڭىز خۇددى تولدۇرۇپ قويۇلغان قوش قەدەھتىكى سۈيۈشۈپ تۇرغان شارابتەكلا داۋالغۇپ تۇراتتى . تاغلار شۇنچە ئېگىز ، شۇنچە ھەيۋەت بولسىمۇ ، بىراق ئۆز قوينىغا غەرق قىلىۋېتىش قەستىدە تىنىمسىز ئۆرلەۋاتقان دېڭىز ئۇنىڭ كۆك تېرىگەن بويىنى پاكار كۆرسىتەتتى . ھازىرقى تەڭرىتېغىنىڭ شىمالىدىكى تەبىئىي بەلۋاغلارنىڭ تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى ، ھۆل ـ يېغىن مىقدارى كۆپ ئىدى . يىل بويى بۇك ـ باراقسان كۆكىرىپ تۇرىدىغان

ئورمانلار دېڭىز ساھىلىغا بەكمۇ گۈزەل تۈس ئاتا قىلىپ تۇراتتى . دەرەخلەرنىڭ ئۇستىدە ئورانگوتانلار ، ئادەمسىمان مايمۇنلار شاختىن - شاختا سەكرىشەتتى ، ژاراقىرىشىپ - جارقىرىشىپ جىمجىت مۇھىتقا جانلىقلىق بەخش ئېتەتتى . ئۇلار گاھىدا دەرەخلەرنىڭ غوللىرىغا ئۇستىلەپ يۆگىشىۋالغان يۆگىمەچ غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر ئارسىغا كىرىۋېلىپ ، كارىدور ياكى خانا شەكلىلىك تەبىئەت دۇنياسىنىڭ ھۆزۈرىنى سۈرەتتى . تۇرۇپلا تەرەپ - تەرەپكە چېپىپ يۈرگەن توپ - توپ بېگىموتلار چايكىلارنى چۆچۈتۈۋېتەتتى . بەزىدە بۇ سۈ قۇشلىرى بېگىموتلارغا ئېرەن قىلىپمۇ كەتمەي بىرنېمىلەرنى تىمسىقلايتتى ياكى كۆك قەرىدىن بوران چىقارغىنىچە چۈشۈپ بېلىق ئالاتتى .

ھازىرقى تەڭرىتېغىنىڭ جەنۇبىدىكى دېڭىزدا نېرىدىن چۆكمە تاغ پارچىلىرىدەك كۆرۈنىدىغان غايەت زور بېلىقلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، بەزىدە سۇ يۈزىدە خۇددى كىچىك - كىچىك ئارالاردەك پەيدا بولۇپ قالاتتى . بۇنداق چوڭ بېلىقلار سۇ يۈزىگە چىققاندا تىمساھ تېپىدىكى ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار ئەنسىزلىككە چۈشۈپ قۇرۇقلۇققا خۇددى دېڭىز دولقۇنلىرىدەك ئۆزلىرىنى ئاتاتتى . دېڭىز سىزىقىنى بۆسۈپ ئۆتەلمىگەن لەھەڭ ، ئاكولا ، دېڭىز يولۋىسى دېگەندەك خىلمۇخىل سۇ ھايۋانلىرى ھاۋا بوشلۇقىغا خۇددى يا ئوقلىرىدەك ئېتىلىپ چىقاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئۆزلىرىدىن كىچىك بېلىقلارنى يۇتۇۋېتەتتى . ئەمما ، ئاخىرقى ھېسابتا يەنىلا غايەت زور بېلىقلارغا يەم بولاتتى . ھەركۈنى بىرقانچە قېتىم مانا شۇنداق قىسمەتكە يولۇقۇپ تۇرىدىغان سۇ ھايۋانلىرى گويا ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەكلا قايناپ تۇراتتى .

دېڭىز ناھايىتى چوڭقۇر بولۇپ ، سۇيى ئانچە تۇزلۇق ئەمەس ئىدى . زىراپە ، ياۋا تاغ ئات ياكى شىر ، سىرتلان قاتارلىق ھايۋانلار بولسۇن ۋەياكى قۇلۇلە قېپى يىغقىلى كەلگەن ئادەملەر بولسۇن ، ئۇلارنى سېزىپ قالغان چوڭ بېلىقلار قىرغاققا يېقىنلاپ قاتتىق كۈچ بىلەن سۇ پۈرقۇيتتى . بېلىقلارنىڭ ئاغزىدىن مۇنارەڭ ئېتىلىپ چىققان سۇ ھايۋان

ياكى ئادەمنى سوقاتتى . ئۇنىڭ زەربىسىدە تىك موللاق چۈشكەنلەر كەيىنىگە قايتقان سۇ بىلەن ئېقىپ بېلىقنىڭ ئاغزىغا كىرىپ كېتەتتى . شۇڭا ، دېگىزغا قۇلۇلە قېپى يىغقىلى ياكى سۇ ھايۋانلىرى تۇتقىلى كەلگەنلەر پۇختا بىر نۇقتىغا مەھكەم چىگىلگەن ئۇزۇن ئارغامچىنى بېلىگە باغلاپ كالتەك - چوماق كۆتۈرگەن ھالدا قىرغاققا يېقىنلىشاتتى . مەن - مەن دېگەنلەرمۇ دېگىزغا كېمە ياكى سال بىلەن كىرىشكە پېتىنالمايتتى ...

مەن 1998 - يىل ئىيۇندا « ئاتۇش ئادىمى »نىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكى تېپىلغان ئېگىزلىككە چىقتىم . مۇقەددەس تۆپىلىك ماڭا خۇش چىراي ئاچتى . مەنمۇ « ئاتۇش ئادىمى »نىڭ يېنى تەگكەن ، ئۇچىسىغا يېپىنچا بولغان ھەربىر چىمدىم تۇپراقتا ئوتلۇق مېھرىم بىلەن قارىدىم . ئەينى زامانىدىكى دېگىزنىڭ ساھىلىدا پەيدا بولغان قۇرۇقلۇقنىڭ چۆكۈندى ھاسىلاتلىرى گرانت تاشلارغا ئايلىنىپ بولغان بولۇپ ، چۆكۈندى قەۋەتلىرىمۇ نىسبەتەن قېلىن ئىدى . بۇ ھال ئەينى دەۋردىكى چۆكۈندىلىشىش مۇھىتىنىڭ ئۆزگىرىشىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى . «ئاتۇش ئادىمى »نىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكىنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىنى مەلۇم يەر قەۋىتى شەكىللەنگەن گېئولوگىيىلىك دەۋرلەر ۋە ئوخشاشمىغان گېئولوگىيىلىك دەۋرلەردىكى ھازىرقى تارىم ۋادىسى ئورنىدىكى ئىلگىرىكى دېگىز بىلەن ھازىرقى تارىم ئويمانلىقىنىڭ تەقسىملىنىش ئەھۋالىغا باغلاپ چۈشەندۈرۈشكە بولىدۇ . ۋەھالەنكى ئاتتىلا ياشىغان ئەينى دەۋردىكى دېگىز ساھىلىدىكى قۇرۇقلۇقلار ھازىر تاش تەركىبلىك ئېگىزلىكلەرگە ، قېلىن ئورمانلار كۆمۈر قاتلىمىغا ، دېگىزدىكى شۇنچە كۆپ ھايۋانلار چوڭقۇر يەر قاتلاملىرىغا چۆكۈپ نېفتكە ئايلىنىپ بولغان . مەملىكىتىمىزدىلا ئەمەس ، دۇنيا بويىچىمۇ تۇز زاپىسى ئەڭ كۆپ جايلارنىڭ بىرى ، قەدىمكى دېگىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى يالدامسى ھازىرقى لوپنۇر كۆلى ۋە تارىم ۋادىسىنىڭ باشقا جايلىرىدىكى تۇز كانلىرىنىڭ تۇز زاپىسىغا ئاساسلىنىپ ، ئاتتىلا كۆرگەن ئەسلىي دېگىزنىڭ يېشىنى ھېسابلاش مۇمكىن .

« ئاتۇش ئادىمى »نىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكىنىڭ تاشقا ئايلىنىش دەرىجىسى ، يەر قاتلىمى ، تاشقا ئايلانغان باش سۆڭەك تېپىلغان

ئېگىزلىكىنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى قاتارلىق يېڭى مەلۇماتلار ، شۇنىڭدەك ھەجىم ۋە شەكىلىنىڭ ھازىرقى ئادەملەرنىڭ باش سۆڭىكىگە ئاساسەن ئوخشىشىدىغانلىقى ئۇنىڭ ئەڭ قەدىمكى مەرىپەتلىك ، مۇنەۋۋەر ئىنسان ، ئەمما ئەڭ كېچىكىپ بايقالغان ئىنسان ئەجدادى ئىكەنلىكىنى دەللىلەيدۇ .

مەن ئېھتىياج تۇپەيلى بۇ سېلىشتۇرمىلارنى تۆپلىكتە تۇرۇپ كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزۈپ ، پەخىرلىنىش ھېسسىياتىمنى باسالمىغان ھالدا «ئاتۇش ئادىمى »نىڭ تاشقا ئايلانغان باش سۆڭىكى تېپىلغان نۇقتىغا بېكىتىلگەن ئاددىي پولات تاختاينىڭ قېشىغا كەلدىم ـ دە ، ئىككى قولۇمنى ئېگىز كۆتۈرۈپ : « ئېھ ، ئىنسانىيەتنىڭ تۇنجى مەدەنىيەتلىك ئەجدادىنى ئەللەيلىگەن ئالتۇن بۆشۈك ! ئېھ ، ئىنسانلارغا تۇنجى ئاياغ ، تىل ، ئەقىل ، كۆز نۇرى ، ئوغۇز ۋە ئىشەنچ ئاتا قىلغان بۈيۈك ئانا ! » دەپ ، مۇقەددەس زېمىنىنى قۇچاقلىدىم . بىردىنلا تەنلىرىم يايراپ ، يۈرىكىم تولمانغاندەك بولدى .

جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان تۆپلىكتە توختىماي سوقۇۋاتقان تاغ شامىلى مېنى ئەللەيلىمەكتە ئىدى . بىر خىل غايىبانە كۈچنىڭ تۇرتكىسىدە چاچراپ ئورنۇمدىن تۇردۇم ، يېقىن ئەتراپتا بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى . ۋۇجۇدۇمنى سۈر بېسىپ چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈلدۇم . كاستۇمنى سېلىپ تۆپلىككە يېپىشىم بىلەن ئىمانىم نۇرلىنىپ ۋۇجۇدۇم ئىشەنچكە تولۇپ ، يىراق ـ يىراقلارغا تىكىلدىم . كۆز يېتىم يەردە ناھايىتى نۇرغۇن تۆمۈر تۇمشۇق قاتاڭغۇلۇقلار بىر تۈپ ئەنجۈر دەرىخىنىڭ مېۋىلىرىگە ئۆتكۈر تۇمشۇقلىرىنى تۇۋۇشقىچە پاتۇرۇپ شىرنىسىنى شوراۋاتاتتى . بۇنى كۆرۈپ دەر غەزەپكە كېلىپ ، ئىسقىرتقان ئىدىم ، ماڭا تونۇشلۇق بولغان بۈركۈت كېلىپ دولامغا قوندى . مەن تۆمۈر تۇمشۇقلارنى ئىما قىلدىم . بۈركۈت ئولجىنى كۆرۈپ ئۆتكۈر تىرنىقىنى چىقىرىپ تاقەتسىزلەندى . مەن ئۇنى قويۇۋەتتىم ـ دە ، ئارقىسىدىن يۈگۈردۈم .

1998 ـ يىل 9 ـ ئاي ، ئاتۇش

这是长篇小说中，以生动而有趣的故事情节和勇敢的女人形象，逼真地描绘把无花果从神秘险峰上拿到人间的惊险幻想故事。是一部富有传奇色彩的作品。

جاۋابكار مۇھەررىرى : **تۇردى يامغۇر**
جاۋابكار كوررېكتورى : **گۈلباھار مۇھەممەتئىمن**
تېخنىكىلىق مۇھەررىرى : **غولام ئەبەيدۇللا**

قۇرۇماس دەرەخ

(رومان)

ئاپتورى : **تۇرسۇنجان قادىرى**

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تارىوغۇر يولى 14 ـ قورۇ ، پوچتا نومۇرى : 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى ساتىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1168 × 850مم 32 / 1
باسما تاۋىقى : 13.375 قىستۇرما ۋاراقى : 3
2000 ـ يىل 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2000 ـ يىل 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 3110 ـــ 1

ISBN7 — 5373 — 0811 — X/I. 231
باھاسى : 21.00 يۈەن

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەخمۇتجان تۇردى

خېتىنى يازغۇچى : غەيرەت خالىق

ISBN 7-5373-0811-X

9 787537 308113 >

ISBN 7-5373-0811-X

باھاسى: 21.00 يۈەن

I.231(民文)